İVAN SERGEYEVİÇ
TURGENYEV

AVCININ NOTLARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



Genel Yayın: 4009

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV
AVCININ NOTLARI

ÖZGÜN ADI
ЗАПИСКИ ОХОТНИКА

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ERGİN ALTAY

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KORHAN KORBEK

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, KASIM 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-256-6 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-295-257-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr



İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

AVCININ NOTLARI

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Hor ile Kalınç 1

Yermolay ile Değirmenci Kadın 17

Ahududu Pınarı 31

Kasaba Hekimi 43

Komşum Radilov 55

Mülk Sahibi Bir Köylü: Ovsyanikov 65

Lgov 87

Bejin Çayırlığı 101

Güzel Meç Köyünden Kasyan 127

Kâhya 149

Büro 165

Biryuk 187

İki Çiftlik Sahibi 199

Lebedyan 209

Tatyana Borisovna ve Yeğeni 225

Ölüm 241

Şarkıcılar 257

Pyotr Petroviç Karatayev 279

Randevu 297

Şçigrovski Kasabasının Hamlet'i 309

Çertophanov ile Nedopyuskin 337

Çertophanov'un Sonu 359

Canlı İskelet 399

Tekerlek Sesi 415

Orman ve Bozkır 433

Hor ile Kalinıç

Volhov'dan Jizdrinskiy'e yolculuk etmiş olanlar, Oryollularla Kalugalılar arasındaki büyük farkı görünce, muhtemelen epey şaşırmışlardır. Oryol köylüsü ufak tefek, hafif kambur, asık yüzlüdür; kaşlarının altından bakar, titrek kavak ağacı kerestesinden yapılmış berbat kulübelerde yaşar, toprak sahibine ücretsiz, zorunlu çalışır, ticaret yapmaz, kötü beslenir, çarıkla dolaşır. Toprak sahibine yıllık ödeme yapan Kaluga köylüsü ise çam kerestesinden yapılmış geniş evlerde yaşar, uzun boyludur, bakışı neşeli, cesurdur, yüzü temiz ve beyazdır, yağ ve katran ticareti yapar, bayramlarda çizme giyer. Bir Oryol köyü (Oryol ilinin doğu bölümünden söz ediyoruz) genelde ekin tarlaları arasında, vadiye yakın, çamurlu bir yerdedir. Köyün bir verst* çevresinde her an hizmete hazır birkaç gevrek söğütten, cılız iki üç akağaçtan başka tek ağaç yoktur. Damı çürük saman kaplı kulübeler sırt sırtadır... Kaluga köyü ise tersine, çoğu zaman ağaçlar arasındadır; evler birbirinden açıkta, bağımsız, sağlamdır, çatıları tahta kaplıdır; kapıları güzel kapanır, arka avlularının çiti yıkık, dışa yatmış değildir, her geçen domuzu içeri davet etmez... Ayrıca, avcılar için Kaluga'da avlanmak çok daha güzeldir. Oryol ilinde ormanlar ve meydanlar** son beş yıldır

* Yaklaşık 1,07 km'lik uzunluk ölçüsü.

** Oryol'da geniş çalılıklara genelde "meydanlık" diyorlar. Oryol lehçesinde bazen hayli isabetli, kimi zaman hayli anlamsız sözcük ve deyişler vardır. (Turgenyev'in notu.)

yok olmaktadır, bataklıkları ise anmaya bile değmez; Kaluga'daysa durum tam tersidir, her yer ağaçlıktır, onlarca verst uzanan bataklıklar vardır ve kaliteli yabanhorozu oralardan henüz çekilmemiştir, iyi bataklık çulluğu boldur, yaygaracı keklik birden kalkmasıyla insana neşe verir, tazıyı ürkütür.

Av için Jizdrinskiy'e gittiğimde tarlalarda Polutıkin adında, Kalugalı küçük çiftlik sahibi biriyle tanıştım. Sıkı bir avcı, dolayısıyla, harika bir insandı Polutıkin. Doğrusu birtakım zayıflıkları da yok değildi: Sözgelimi, ildeki zengin genç kızların hepsine evlenme teklif ediyor, kızın kendisinden de, ailesinden de ret cevabı aldıktan sonra üzüntüsünü dostlarına, arkadaşlarına açıyor, kızın anne babasına da bahçesinin ekşi şeftalilerinden, ham meyvelerinden gönderiyordu. Kendisine beslediğim saygıya karşın, Bay Polutıkin'le ilgili, kesinlikle hiç kimseyi güldürmeyen bir hikâyeyi anlatmaktan çok hoşlanıyordum. Akim Nahimov'u* ve onun Pinna adlı uzun öyküsünü pek övüyordu; kekemeydi; köpeğini Astronom diye çağırıyordu; "ama" yerine "ne var ki" diyordu; yaptığı her yemeğin doğal tadını tamamen değiştirme maharetine sahip Fransız bir aşçısı vardı: Bu üstadın ellerinde et balığa, balık mantara, makarna ise baruta benziyordu; ayrıca küp veya çubuk şeklinde kesmediği havucu çorbaya kesinlikle koymazdı. Ancak Bay Polutıkin bu küçük kusurları dışında, daha önce söylendiği gibi, harika bir insandı.

Bay Polutıkin'le tanıştığımız ilk gün konuk olarak evinde gecelememi önerdi bana.

— Evim buraya beş verst, diye ekledi. Yürümek zor olur, önce Hor'a uğrayalım. (Kekeme olduğunu tekrar tekrar belirtemeyeceğim için okurlardan özür dilerim.)

— Kimdir bu Hor?

— Benim bir köylüm... Evi buraya yakındır.

Hor'un evine doğru yürüdük. Ormanın içinde temizlenmiş, sürülmüş, açık bir yerde Hor'un küçük çiftliği tek ba-

---

* Akim Nikolayeviç Nahimov (1782-1814), Ukraynalı hiciv şairi. (ç.n.)

şına yükseliyordu. Çiftlik, tahta çitlerle çevrili çam kütüklerinden yapılmış birkaç evden ibaretti; ana evin önünde ince direklerle desteklenmiş bir sundurma vardı. Sundurmanın altına girdik. Yirmi yaşlarında, uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı karşıladı bizi.

— A, Fedya! Hor evde mi? diye sordu Bay Polutıkin.

Delikanlı kar gibi beyaz, düzgün dişlerini gösteren bir gülümsemeyle cevap verdi:

— Yok, kasabaya gitti. Arabayı hazırlamamı ister miydiniz?

— Evet birader, arabayı hazırla, bize de kvas getir.

Eve girdik. Tertemiz, kütük duvarlarda Suzdal işi tek gravür yoktu. Köşedeki, gümüş çerçeveli büyük tasvirin önünde küçük bir lamba yanıyordu; leylak rengi masa yeni boyalı, tertemizdi; kütüklerin, pencere pervazlarının arasında hareketli tek hamamböceği dolaşmıyor, dalgın tek bir karafatma gizlenmiyordu. Delikanlı çok geçmeden, elinde tam kıvamında kvas dolu büyük, beyaz bir maşrapa ve kocaman bir parça buğday ekmeğiyle, salatalık turşusu dolu tahta bir çanakla geldi. Hepsini masaya koydu, sırtını kapıya dayayıp, gülümseyerek bize bakmaya başladı. Önümüzdekileri henüz bitirmemiştik ki, kapının önünde bir arabanın durduğu duyuldu. Dışarı çıktık. On beş yaşlarında, kıvırcık saçlı, al yanaklı bir çocuk arabacı yerinde oturuyor, güçlükle alaca bir atı tutmaya çalışıyordu. Arabanın çevresinde birbirine de, Fedya'ya da çok benzeyen iriyarı altı genç vardı. Polutıkin, "Hepsi Hor'un çocukları!" dedi. Bizim arkamızdan kapıya çıkan Fedya doğruladı Polutıkin'in dediğini: "Hepimiz birer Hor'uz, hem bu kadar da değiliz, Potap ormanda, Sidor baba Hor'la kasabaya gitti... (Arabacı yerinde oturan kardeşine dönüp ekledi:) Bak, Vasya, dikkatli sür, beyimizi götüreceksin... Kasislere yavaş gir, arabanın bir yerini kırarsın, ayrıca beyefendileri de rahatsız etmiş olursun!" Fedya'nın bu çıkışına öteki Horlar

gülümseyerek karşılık verdiler. Polutıkin pek ciddi bir tavırla: "Astronom'u da koyun arabaya!" dedi. Fedya hafifçe gülümseyerek köpeği zevkle kucağına aldı, kaldırıp arabanın dibine yerleştirdi. Vasya atın dizginlerine asıldı. Araba hareket etti. Bay Polutıkin bana alçak, küçük bir evi göstererek birden şöyle dedi: "İşte burası benim ofisim. Uğramamızı ister miydiniz?" – "Elbette." Arabadan inerken ekledi Bay Polutıkin: " Şu anda boş, ama yine de görmeye değer." Ofiste boş iki oda vardı. Bir gözü kör, yaşlı bekçi avlunun öte ucundan koşarak yanımıza geldi. Bay Polutıkin: "Merhaba Minyaiç, hani su nerede?" dedi. Bir gözü kör ihtiyar koşarak gitti, bir şişe su ve iki bardakla döndü. Polutıkin, "İçin," dedi, "benim buranın kaynak suyu çok güzeldir." Biz birer bardak su içerken ihtiyar saygıyla eğilerek bekledi bizi. Yeni arkadaşım: "Artık yolumuza devam edebiliriz," dedi. "Ben bu ofiste tüccar Alliluyev'e iyi bir fiyata dört desyatina* orman satmıştım." Arabaya bindik, yarım saat sonra bey evinin avlusundaydık.

Akşam yemeğinde şöyle sordum Polutıkin'e:

— Söyler misiniz lütfen, sizin Hor neden öteki köylülerinizden ayrı bir yerde yaşıyor?

— Şundan: Kafası çalışan bir köylüdür. Bundan yirmi beş yıl önce köydeki evi yandı. Toprağı bol olsun, babama geldi ve şöyle dedi: "İzin verin bana Nikolay Kuzmiç, ormandaki bataklıkta bir ev yapayım kendime, orada yaşayayım. İyi ödeme yaparım size." – "Bataklığa yerleşip ne yapacaksın?" – "Ne yapacağımı sormayın Nikolay Kuzmiç, beni hiçbir işe koşmayın, ama ne kira isterseniz söyleyin." – "Yılda elli ruble!" – "Tamamdır." – "Ama elli rubleyi gününde isterim, ertelemek yok ha!" – "Elbette, gününde..." İşte böylece o bataklığa yerleşti. O gün bu gündür de Hor** deriz ona.

— Orada zengin oldu galiba? diye sordum.

---

* 1,09 hektar karşılığı eski bir Rus alan ölçü birimi. (ç.n.)

** Hor, Rusçada kokarca anlamına gelir. (ç.n.)

— Oldu ya. Şimdi yılda yüz ruble ödüyor bana. Ama sanırım biraz daha yükselteceğim... Çünkü kaç kez söyledim ona: "Hor, parası neyse öde, özgürlüğünü vereyim sana!" Kurnaz, her seferinde hiç parası olmadığını söylüyor. Sözde parası yokmuş... Aslında var!

Ertesi gün, sabah çayını içtikten sonra tekrar ava gidiyorduk. Köyden geçerken Polutıkin arabayı alçak bir köy evinin önünde durdurdu ve yüksek sesle seslendi: "Kalinıç!" Avludan biri karşılık verdi: "Şimdi efendim, şimdi geliyorum, çarıklarımı giyip geliyorum." Arabayla ağır ağır gidiyorduk, köyün dışında kırk yaşlarında, uzun boylu, zayıf, başı hafif arkaya yatık biri koşarak yetişti bize. Bu Kalinıç'tı. Yer yer çilli, esmer, iyi yüreklilik okunan yüzü ilk bakışta hoşuma gitti. Kalinıç (adının böyle olduğunu daha sonra öğrenmiştim) ava her gün efendisiyle gidiyor, onun çantasını, kimi zaman tüfeğini taşıyor, ona kuşun nereye konduğunu gösteriyor, suyunu veriyor, çilek topluyor; dallardan, yapraklardan oturacak yer yapıyor, arabalarla ilgileniyordu. Bay Polutıkin onsuz adımını atmıyormuş. Kalinıç son derece neşeli, hoş bir insandı, sürekli alçak sesle şarkılar mırıldanıyor, her yana pek kayıtsız bakıyor, biraz burnundan konuşuyor, açık mavi gözlerini kısarak gülümsüyor ve sık sık seyrek, sivri sakalını avcuna alıyordu. Elindeki uzun, ince sopaya hafiften yaslanarak yavaş, ama geniş adımlarla yürüyordu. Gün boyunca birkaç kez pek saygılı (ama yaltaklanarak değil) konuştu benimle, ama efendisiyle, bir çocukla ilgilenir gibi ilgileniyordu. Dayanılmaz yakıcı güneş tepemize çıktığında sığınacak bir yer aramak zorunda kaldık. Kalinıç o zaman ormanın derinlerine, kendi arı kovanlarının olduğu yere götürdü bizi; kulübesinin kuru, hoş kokan otlarla kaplı kapısını açtı, bizi serin samanların üzerine yerleştirdi, kendisi de başına çuval gibi bir file geçirdi, eline bir bıçak ve yanan bir dal parçası aldı, bize petek balı getirmek için kovanların olduğu yere gitti. Kaynak

suyuyla ılık, berrak bal yedik ve arıların tekdüze vızıltıları, yaprakların geveze hışırtıları arasında uykuya daldık.

Hafif bir esintiyle uyandım... Gözlerimi açınca Kalinıç'ı gördüm: Aralık kapının eşiğinde oturuyor, bir tahta parçasından kaşık yontuyordu. Günbatımı gibi sevimli, aydınlık yüzünü uzun süre seyrettim. Bay Polutıkin de uyandı. Hemen kalkmayı düşünüyorduk. Ama uzun süre yürüdükten, derin bir uyku uyuduktan sonra samanların üzerinde kıpırdamadan uzanmak çok hoştu: Bedenimiz gevşemiş, rahatlamıştı, yüzlerimiz hafiften yanıyor, gözlerimiz tatlı bir uyuşuklukla kapanıyordu. Nihayet kalktık, akşama kadar tekrar dolaşmaya başladık. Akşam yemeğinde tekrar Hor'dan, Kalinıç'tan söz açtım. Bay Polutıkin şöyle dedi: "Kalinıç çok iyi bir köylüdür, gayretlidir, söz dinler. Toprağının durumu iyidir, yoksa başka türlü olmaz: Hep işinden alıkoyuyorum onu... Her gün benimle ava geliyor... Siz karar verin, toprak mı önemli, av mı?" Hak verdim ona ve yattık.

Ertesi gün Polutıkin'in, komşusu Piçukov'la ilgili bir iş için kasabaya gitmesi gerekiyordu. Komşusu Polutıkin'e ait bir toprak parçasını sürmüş ve aynı yerde köylülerinden bir kadını kırbaçlamıştı. Ava yalnız çıktım ve akşama doğru Hor'a uğradım. Evin kapısında karşıladı beni Hor. Kısa boylu, geniş omuzlu, sağlam yapılı, kel bir ihtiyardı. Merakla baktım bu "Hor"a. Yüzü Sokrates'in yüzünü andırıyordu: Alnı Sokrates'inki gibi geniş, yamru yumru, gözleri ufak, burnu basıktı. Birlikte eve girdik. Fedya hemen, sütle kara ekmek getirdi bana. Hor bir iskemleye oturdu, kıvırcık sakalını sakince sıvazlayarak benimle konuşmaya başladı. Kendine güvendiği belliydi; yavaş konuşuyor, yavaş hareket ediyor, uzun bıyığının altından arada bir gülümsüyordu.

Ekim işinden, ürünün nasıl olduğundan, köylülerin yaşamından konuşuyorduk... Benim her dediğime hak veriyor gibiydi. Ama bir süre sonra üzülmeye başladım, yanlış şeyler söylediğimi hissediyordum... Tuhaf bir durum vardı ortada.

Hor bazen (belki tedbirli olmak adına) mantıklı şeyler söylüyordu... İşte size, konuşmamızdan bir bölüm:

— Bak ne diyeceğim Hor, dedim, neden kurtarmalığını ödeyip efendinden özgürlüğünü satın almıyorsun?

— Ne işime yarayacak özgürlük? Şimdi beyimi de biliyorum, kiramı da... hem bizim bey iyidir.

— Özgürsen her şey çok daha iyidir, dedim.

Hor yan yan bana baktı.

— Elbette öyle, diye mırıldandı.

— Öyleyse neden ödemiyorsun kurtarmalığını?

Hor başını salladı.

— Neyle ödememi buyururdunuz efendim?

— Bırak numarayı ihtiyar...

Hor kendi kendine konuşur gibi mırıldandı:

— Hor kurtarmalığını ödeyip özgür olunca... Sakalsız herkes* Hor'un büyüğü olur.

— O zaman sen de kesersin sakalını.

— Sakal dediğiniz nedir ki? Ot gibidir, kesersin, olur biter.

— Öyleyse sorun ne?

— Hor tüccar oldu, diyecekler... Tüccarların hayatı iyidir, onların da sakalı vardır...

— Sen de ticaret yapmıyor musun? diye sordum.

— Biraz yağ, biraz da katran satıyorum, o kadar... Ee efendim, arabayı hazırlatayım mı?

"Ne ketum, ne uyanık adamsın sen," diye geçirdim içimden.

— Hayır, araba lazım değil bana, dedim yüksek sesle. Yarın senin buralarda dolaşıp avlanacağım, izin verirsen bu gece senin samanlıkta kalayım.

— Lütfedersin. Ama samanlıkta rahat uyuyabilecek misin? Kadınlara söyleyeyim, güzel, geniş bir yer yapsınlar sana, yastık da koysunlar. (Ayağa kalkıp seslendi:) Hey, ka-

---

■ I. Nikolay'ın 1837 yılındaki emriyle memurların sakal ve bıyık bırakması yasaklanmıştı. (ç.n.)

dınlar! Buraya gelin! Fedya, sen de onlarla git. Kadın kısmı aptal olur.

On beş dakika sonra Fedya fenerle samanlığa götürüyordu beni. Nefis kokan samanların üzerine attım kendimi, köpeğim ayakucuma kıvrılıp yattı. Fedya iyi geceler diledi bana, kapı gıcırdayarak kapandı. Uzun süre uyuyamadım. İnek kapıya geldi, iki kez gürültülü soludu; köpeğim pek mağrur, ağırbaşlı havladı ona; bir domuz pek dalgın homurdanarak geçti kapının önünden; bir at yakın bir yerlerde otlamaya başladı, gürültülü soludu burnundan... Sonunda uykuya daldım.

Şafak vakti Fedya uyandırdı beni. Bu neşeli, hareketli genç çok hoşuma gidiyordu. Ayrıca, fark ettiğim kadarıyla, yaşlı Hor'un da gözdesiydi. İkisi de karşılıklı olarak birbirine pek hoş takılıyorlardı. Samanlıktan çıktığımda yaşlı Hor karşıladı beni. Geceyi onun samanlığında geçirdiğimden midir, yoksa başka bir nedenle mi, bir gün öncesinden çok daha sevecen davranıyordu bana.

— Senin için semaveri hazırlattım, dedi gülümseyerek, gel çay içelim.

Masaya oturduk. Oğlanların eşlerinden biri, sağlıklı bir kadın bir kap süt getirdi. Hor'un çocukları sırayla girdiler eve.

— Yetişmiş ne çok oğlun var! dedim yaşlı adama.

Küçük bir parça şekerin ucundan ısırırken karşılık verdi:

— Evet, benden de, kocakarıdan da bir şikâyetleri yoktur.

— Hepsi senin yanında mı kalıyor?

— Evet, hepsi. Kendileri ayrılmak istemiyor, bir arada yaşayıp gidiyoruz.

— Peki hepsi evli mi?

Hor, önceki gibi kapıya sırtını dayamış, ayakta duran Fedya'yı göstererek cevap verdi:

— Biri haylaz çıktı, evlenmedi. Vasyacık henüz küçük, onun beklemesi lazım.

— Evlenip de ne yapacağım, diye itiraz etti Fedya, böyle iyiyim, çok iyiyim. Karı neme gerek benim? Oturup lak lak mı edeceğim onunla.

— Evet, evet, bilmez miyim ben seni! Bekârlık sultanlıktır... Bey evindeki hizmetçi kızların hepsiyle kırıştırıyorsun... (hizmetçi kızlara öykünür) "Yeter, çok ayıp!" Haylaz çapkının tekisin!

— Kadın dediğin başka ne ister?

Hor sert bir tavırla:

— Kadın işçidir, dedi,–erkeğin hizmetçisidir.

— İşçiliği benim neyime?

— İnsanları kullanmayı seviyorsun... Senin gibileri bilirim ben...

— Öyleyse ever sen de beni. Olmaz mı? Neden susuyorsun?

— Peki, yeter, kes, geveze... Beyefendinin kafasını şişirdik. Peki, evlendireceğim seni... Beyim, kızma lütfen: Daha çocuk işte, kafası almıyor.

Fedya başını iki yana salladı.

Dışarıdan tanıdık birinin sesi duyuldu:

— Hor evde mi?

Kalınıç, elinde dostu Hor için topladığı bir tutam çilekle girdi kapıdan. Yaşlı adam sevinçle karşıladı onu. Şaşkınlıkla Kalınıç'a baktım: Ne yalan söyleyeyim, bir köylüden bu kadar "hassasiyet" hiç beklemiyordum.

O gün ava her zamankinden dört saat geç çıktım, sonraki üç günü de Hor'un evinde geçirdim. Yeni tanıdığım bu iki insana büyük ilgi duyuyordum. Onların güvenini nasıl kazandığımı bilemiyordum, ama benimle çok açıkyürekli konuşuyorlardı. Onları zevkle dinliyor, gözlemliyordum. İki dost birbirine hiç benzemiyordu. Hor müspet, pratik, aklı başında, rasyonel bir insandı; Kalınıç ise tersine, idealist, romantik, coşkulu, hayalperest. Hor gerçekçi davranıyordu, yani ortama uyum sağlıyor, eviyle ilgileniyor, para biriktiri-

yor, toprağının sahibi beyiyle de, öteki yetkililerle de iyi geçiniyordu; Kalinıç çarıkla dolaşıyor, hayatını yokluk içinde, zar zor sürdürüyordu. Hor geniş, üyeleri birbirine saygılı, uyumlu bir aileye sahipti; Kalinıç'ın ise bir zamanlar çok çekindiği bir karısı vardı, hiç çocukları olmamıştı. Hor Bay Polutıkin'in her huyunu biliyordu; Kalinıç'ın ise efendisine saygısı büyüktü. Hor Kalinıç'ı seviyor, onu koruyordu; Kalinıç Hor'u hem seviyordu, hem ona karşı çok saygılıydı. Hor az konuşuyor, çok düşünüyor, kendi kendine fikir yürütüyordu; Kalinıç, ateşli bir fabrika işçisi gibi akıcı konuşamasa da söyleyeceğini yüksek sesle, heyecanlı söylüyordu. Ama Hor'un deyimiyle, Kalinıç'ın birtakım üstün özellikleri vardı: kanamaları, krizleri, nöbetleri durdurabilir, kurt döktürebilirdi; arılar ona karşı uysaldı, eli hafifti. Benim yanımda Hor ondan, yeni satın aldığı bir atını ahıra götürmesini rica etti ve Kalinıç, şüpheci ihtiyarın bu isteğini iyi niyetli mağrur bir tavırla yerine getirdi. Kalinıç doğaya yakındı, Hor ise insanlara ve topluma. Kalinıç fikir yürütmeyi sevmiyor, her söylenene gözü kapalı inanıyordu. Hor'un hayata alaylı bir bakışı vardı. Çok şey görmüştü, çok şey biliyordu; ben de ondan çok şey öğrendim. Sözgelimi onun anlattıklarından, her yaz ot biçiminin başlamasından önce köylerde değişik biçimde küçük bir arabanın görüldüğünü öğrendim. Bu arabada kaftanlı bir adam oluyor, tırpan satıyormuş. Peşin, madenî para olursa bir ruble yirmi beş kapik, kâğıt para olursa bir buçuk ruble alıyormuş, veresiye olursa dört rubleden satıyormuş. Anlaşılacağı üzere, köylülerin hepsi veresiye alıyormuş. Adam iki-üç hafta sonra tekrar geliyor, para istiyormuş. Köylü yulafını yeni biçtiği için parayı ödeyebilecek durumdadır. Adam tüccarla birlikte meyhaneye gidiyormuş, orada hesaplaşıyorlarmış. Bazı çiftlik sahipleri peşin parayla aldıkları tırpanları köylüye aynı fiyatla veresiye satmayı akıl etmişler. Ama köylülerin pek hoşuna gitmemiş bu iş, hatta moralleri bozulmuş. Çünkü bu durum tırpanlarına fiske vu-

runca çıkan "tınn" sesini dinlemek, tırpanını elinde şöyle bir çevirmek ve düzenbaz şehirli satıcıya yirmi kez: "Ne dersin hemşerim, nasıl, iyi mi bu tırpan?" diye sorma zevkinden mahrum ediyormuş onları. Aynı oyun orak işinde de oynanıyormuş, yalnızca bir farkla: O zaman kadınlar karışıyormuş işe, pazarlıkta satıcının tepesini kimi zaman öyle attırıyorlarmış ki, adam (elbette kadınların yararına) yumrukluyormuş onları. Kadınlar en çok da bu durumda dayak yiyorlarmış. Pamuk fabrikalarına malzeme temin edenler pılı pırtı, bez parçaları toplama işini, köylerinde "kartal" denen insanlara havale ediyorlarmış. Böyle bir "kartal" tüccardan kâğıt para olarak iki yüz ruble alıp ava çıkıyormuş. Fakat, adını aldığı soylu kuşun tersine, avının üzerine açıkça, cesaretle saldırmıyormuş: Tam tersine, bu "kartal" hileye, şeytanlığa başvuruyormuş. Arabasını köyün yakınında bir yere, çalıların arasına bırakıp oradan geçen biriymiş, ya da düpedüz boş gezenin boş kalfasıymış gibi, arka avlularda, yollarda dolaşmaya başlıyormuş. Kadınlar hissediyormuş onun geldiğini, hemen yanına gidiyorlarmış, pazarlık, alışveriş oracıkta yapılıveriyormuş. Kadın birkaç bakır ufak paraya karşılık "kartala" yalnızca gereksiz bazı paçavralarını değil, çoğu zaman kocasının gömleğini de, kendi etekliğini de veriyormuş. Son zamanlarda köylü kadınlar kendi eşyalarını bile gizliden vermeyi, böylece kendirlerini elden çıkarmayı "huy" edinmişler, "kartalların" işini hayli yaygınlaştırmış, geliştirmişler! Ama öte yandan köyün erkekleri uyanmışlar ve en küçük bir kuşkulu durumda, köye bir "kartalın" geldiğini duyduklarında hemen gereken en sert önlemleri alıyorlarmış. Aslında utanılacak bir durum değil miydi bu? Kendiri satmak onların işiydi, oysa kadınlar satıyorlardı kendiri, hem kasabada değil de (bunun için kasabaya gitmek gerekirdi çünkü), köye gelen, yanlarında tartı aleti olmadığı için kırk avuç kendiri bir pud* olarak hesaplayan tüccarlara...

* 16,4 kilogramlık Rus ölçü birimi. (ç.n.)

Oysa, Rus insanının bir avcunun, bir tutamının, özellikle "istediği" zaman ne kadar olduğunu bilirsiniz!

Bu çeşit hikâyeleri, tecrübesiz ve (bizim Oryol'da dedikleri gibi) köy hayatından "habersiz" biri olarak çok dinliyordum. Ama Hor yalnızca anlatmıyordu, kendi de bana birçok şey soruyordu. Yurt dışında bulunduğumu öğrenmişti ve bunu çok merak ediyordu... Kalinıç da ondan aşağı kalmıyordu; ama onu daha çok ilgilendiren oraların doğası, dağları, çağlayanları, olağanüstü binaları, büyük kentleriydi; Hor'un ilgilendiği ise oralardaki yönetim, devlet sorunlarıydı. Her şeyi sırasıyla soruyordu: "Onlarda da işler bizdeki gibi mi yürüyor, yoksa başka türlü mü? Nasıl yani, efendim?" Ben anlatırken Kalinıç sesini yükseltip kesiyordu sözümü: "Ah! Ah! Tanrım, sen bilirsin!" Hor susuyor, gür kaşlarını çatıyor, ancak arada bir şöyle diyordu: "Anlaşılan, bizde hiç de öyle değil... düzen çok iyi bir şeydir." Bana sorduğu her şeyi anlatamam size, buna gerek de yok zaten; ama konuşmalarımızdan, okurların benden belki de hiç beklemeyecekleri bir kanıya varmıştım: Büyük Petro mükemmel bir Rus'tu; devrimleriyle, tam bir Rus. Bizim insanımız gücünden, sağlamlığından öylesine emindir ki, hiç çekinmeden hayatını zora sokar. Geçmişiyle çok az ilgilenir, geleceğe cesaretle bakar. İyi olan her şeyden hoşlanır, mantıklı olanı beğenir, ama bunların nereden geldiği umurunda değildir. Sağduyusuyla kuru Alman mantığını alaya almaya bayılır; ama Hor'un dediğine göre, Alman halkı ilginç bir halktı ve onlardan birçok şeyi öğrenmeye hazırdı. Hor, durumunun özelliği, fiziksel bağımsızlığı sayesinde benimle, (köylülerin deyimiyle, başka birileriyle değirmen taşı çeviremeyeceği gibi) her şeyi rahat konuşuyordu. Gerçekten durumunun bilincindeydi Hor. Onunla konuşurken ilk kez bir Rus köylüsünün sade, aklı başında konuştuğunu görüyordum. Fikirleri hayli kendine özgü, serbestti, ama okuma yazması yoktu; Kalinıç'ın okuma yazması vardı. Şöyle

diyordu Hor: "Bu haylazın okuma yazması var, arıları da hiç ölmüyor." – "Peki, sen çocuklarına okuma yazmayı öğrettin mi?" Hor susuyor, neden sonra cevap veriyordu: "Fedya'nın okuma yazması var." – "Ya ötekilerin?" – "Ötekilerin yok." – "Neden?" Cevap vermiyordu ihtiyar, konuyu değiştiriyordu. Ne denli zeki olursa olsun, yine de birçok batıl inancı, önyargısı vardı. Sözgelimi, kadınları ruhunun derinlerine varıncaya dek küçümserdi, ama neşeli anlarında onlarla eğlenir, şakalaşırdı. Yaşlı, huysuz, kavgacı karısı bütün gün büyük Rus sobasının üzerinden aşağı inmiyor, sürekli homurdanıyor, küfürler ediyordu; oğlanlar onun dediklerini umursamıyordu, ama gelinleri Tanrı'dan korkar gibi korkuyorlardı ondan. Bir Rus şarkısında kaynananın şöyle demesi boşuna değildir: "Ne biçim bir oğulsun sen, ne biçim bir koca! Karını dövmezsin, gelini dövmezsin..." Bir gün gelinleri savunacak, Hor'u onlara acındırmayı deneyecek oldum; ama Hor gayet sakin "Böyle boş şeyleri kendine dert etme," dedi, "bırak karılar kendi aralarında didişsinler, ne diye aralarına gireceksin... elini kirletmeye değmez." Huysuz kocakarı bazen sobanın üzerinden iniyor, holden avludaki köpeği "gel, kuçu, kuçu" diye çağırdıktan sonra elindeki fırın maşasıyla hayvanın sıska sırtına vuruyor veya sundurmanın altında dikilip, Hor'un deyimiyle, gelen geçene "havlıyordu". Ne var ki, kocasından korkuyor, o söyleyince sobanın üzerindeki yerine çıkıyordu. Ama ilgimi özellikle çeken, konu Bay Polutıkin'den açıldığında Kalinıç ile Hor'un tartışmasıydı. Kalinıç "Onun için böyle konuşma Hor," diyordu. Beriki itiraz ediyordu: "Niye sana çizme sipariş etmiyor?" – "Ne çizmesi! Çizmeyi ne yapacağım? Ben bir köylüyüm..." – "Ben de bir köylüyüm, ama bak..." Böyle derken bacağını kaldıran Hor, mamut köselesinden çizmesini gösterdi Kalinıç'a. Kalinıç cevap verdi: "Eh, sen bizim gibi değilsin!" Hor karşılık verdi: "Hiç değilse bir çift çarık verseydi sana, öyle ya, her gün onun yanında ava

çıkıyorsun; her gün için sana bir çarık vermesi gerekir." – "Çarık parası veriyor." – "Evet, geçen yıl bir on kapik lütfetmişti sana..." Kalınıç başını can sıkıntısıyla öte yana çevirdi, Hor kahkahalarla gülmeye başladı, gülerken ufak gözleri iyice görünmez olmuştu.

Kalınıç çok güzel şarkı söylüyor, biraz balalayka çalıyordu. Hor onu dinliyor, dinliyor, birden başını yana yatırarak pek kederli sesiyle, şarkısında Kalınıç'a eşlik etmeye başlıyordu. En çok "Kaderim Benim, Kaderim!" şarkısını seviyordu. Fedya babasına takılma fırsatını kaçırmıyordu. "Ne o ihtiyar yine hüzünlendin galiba?" Ama Hor elini yanağına destek yapıyor, gözlerini kapıyor, kaderinden yakınmayı sürdürüyordu... Ama onun kadar çalışkan biri olmazdı... Sürekli bir şeylerle meşgul olurdu: Arabayı onarır, avlunun çitine destek yapar, koşum takımlarını kontrol ederdi. Ancak, temizlik konusunda hiç de titiz değildi, bir keresinde benim uyarıma şöyle karşılık verdi: "İçinde yaşanılan köy evi kokacak..."

İtiraz ettim ona:

— Görüyor musun, Kalınıç'ın arı kovanlarının olduğu yer ne temiz!

İçini çekerek karşılık verdi Hor:

— Arılar yaşamayı bilseler öyle olmazdı efendim.

Başka bir gün sordu bana:

— Babadan kalma çiftliğin var mı senin?

— Var.

— Buraya çok uzak mı?

— Yüz verst!

— Peki efendim, sen orada mı kalıyorsun?

— Evet.

— Galiba, silah kullanmaktan çok hoşlanıyorsun?

— Doğrusunu söylemek gerekirse evet.

— İyi de ediyorsun efendim. Bol bol yabanhorozu vur, sık sık da kâhyayı değiştir.

Dördüncü günün akşamı Bay Polutıkin beni aldırmak için adam yolladı. İhtiyardan üzülerek ayrıldım. Kalinıç'la arabaya bindik.

— Hoşça kal Hor, sağlıcakla... dedim. Hoşça kal, Fedya.

— Güle güle efendim, yolun açık olsun, unutma bizi.

Yola çıktık. Günbatımının kızıllığı henüz sönmemişti.

— Yarın hava çok güzel olacak, dedim açık gökyüzüne bakarak.

Kalinıç tersini söyledi:

— Hayır, yağmur yağacak. Baksanıza, ördekler nasıl kanat çırpıyor, otlar nasıl kokuyor!

Çalılık bir yere girdik. Kalinıç, arabacı yerinde sarsılarak giderken, günbatımının kızıllığına bakarak bir şarkı mırıldanmaya başladı...

Ertesi gün, konuksever Bay Polutıkin'in evinden ayrıldım.

Yermolay ile Değirmenci Kadın

Bir akşam yardımcım Yermolay ile birlikte çulluk avına çıktık... Fakat okurlarımın tamamı çulluk avının nasıl olduğunu bilmeyebilir. Öyleyse dinleyin:

İlkbaharda, güneşin batmasına çeyrek saat kala tüfeğinizi alır, köpeksiz, ormana gidersiniz. Orman kıyısına yakın bir alanda kendinize bir yer bulursunuz, etrafı kolaçan edersiniz, tüfeğin namlusunu kontrol edersiniz, arkadaşınıza göz kırparsınız, o da size göz kırpar. Aradan on beş dakika geçer. Güneş batar, ama ormanın içi henüz kararmamıştır; hava temiz ve berraktır. Kuşlar cıvıldamakta; taze otlar neşeli zümrüt ışıltısıyla parlamaktadır... Siz beklersiniz. Ormanın içi gitgide kararmaktadır. Günbatımının al ışığı ağaçların köklerinden, bedenlerinden yavaş yavaş süzülmektedir; giderek daha yükseğe, neredeyse yapraksız alt dallardan kıpırtısız, uyuyan tepelere doğru çıkar... İşte, ağaçların tepeleri de donuklaştı; kızıl gökyüzü mavileşiyor. Ormanın kokusu artıyor, ılık rutubetli bir esinti çıkıyor, esinti size ulaşıncaya kadar kesiliyor. Kuşlar uykuya dalıyor (ama hepsi birden değil, cinslerine göre); işte ispinozlar sustu, birkaç dakika sonra narbülbülleri, onların ardından serçeler... Ormanın içi giderek daha da kararmaktadır. Ağaçlar birleşip simsiyah bir kütleye dönüşüyor; mavi gökyüzünde ürkek ilk yıldızlar beliriyor. Bütün kuşlar uyuyor. Kızılkuyruklar, küçük ağaç-

kakanlar hâlâ uykulu uykulu ıslık çalıyorlar... İşte, sonunda onlar da sustu. Başınızın üstünde çalıbülbülü bir kez daha şakıdı; uzakta bir yerde bir sarıasma kuşu öttü, bir bülbül ilk kez şakıdı. Beklemekten canınız sıkılmaya başlıyor ve birden (ama yalnızca avcılar anlayacaklardır beni), derin sessizliğin içinde değişik bir gaklama, tıslama oluyor, düzenli bir kanat çırpma sesi duyuluyor... ve bir çulluk uzun burnunu pek hoş önüne eğerek çıkıyor karanlık bir akağacın arkasından, namlunuza doğru aheste aheste süzülüyor.

"Çulluk avı" böyle bir şeydir işte.

Demem o ki, Yermolay ile ben çulluk avlamaya gidiyorduk. Ama affedersiniz baylar: Öncelikle sizi Yermolay'la tanıştırmalıyım.

Gözünüzün önüne kırk beş yaşlarında, uzun boylu, zayıf bir adam getirin. Uzun ve sivri bir burnu, dar bir alnı, kül rengi gözleri, kabarık saçları, alaycı bir görünüme sahip kalın dudakları vardı. Bu insan yaz kış pamuklu, açık sarı, Alman stili bir kaftanla dolaşmakta, beline kuşak bağlamaktadır; ayağında mavi şalvar, başında, (iflas etmiş bir çiftlik sahibinin neşeli bir anında ona hediye ettiği) kuzu postu şapka vardır. Kuşağında iki torba asılıdır; barut ve saçma koymak için güzelce iki göze ayrılmış olanı önde, av için olanı arkadadır. Yermolay tüfeğini doldurmak için sıkıyı, bereketli olduğu anlaşılan şapkasından sağlıyordu. Aslında, sattığı avlarından eline geçen parayla fişeklik de, heybe de alabilirdi, ama böyle bir şeyi aklının ucundan geçirmiyordu ve tüfeğini (bunu yaparken tanık olanları ustalığıyla şaşırtarak), barutu ve saçmaları yere dökmek, karıştırmak tehlikesini göze alarak dolduruyordu. Tek namlulu tüfeği çakmaktaşıyla ateş alıyordu ve üstelik çok kötü bir "geri tepme" özelliği vardı, bu yüzden Yermolay'ın sağ yanağı sol yanağına göre her zaman daha şişkindi. Böyle bir tüfekle nasıl isabet ettirdiğine uyanık biri bile akıl erdiremezdi, ama ettiriyordu işte. Valetka adında, çok tuhaf bir av köpeği vardı.

Yermolay hiçbir zaman yiyecek bir şey vermezdi köpeğine. Şöyle derdi: "Onu da ben mi besleyeceğim? Köpek dediğin akıllı hayvandır, kendi yiyeceğini kendi bulur." Gerçekten de, Valetka, yanından geçen kayıtsız bir insanı sıskalığıyla şaşırtsa bile yaşamayı sürdürüyordu, hem de uzun zamandır. Hatta berbat durumuna karşın hiç ortalıktan kaybolduğu olmuyor, sahibini terk etmeyi de hiç düşünmüyordu. Bir keresinde, gençlik yıllarında, sevdaya kapılıp iki gün ortadan kaybolmuş, ama bu hastalıktan çabuk sıkılmıştı. Valetka'nın en ilginç özelliği, dünyada her şeye karşı inanılmaz umursamazlığıydı... Söz konusu bir köpek olmasaydı, burada "meyusluğuydu" sözünü kullanırdım. Genelde, tüysüz kuyruğunu altına alıp, arada bir titreyerek, somurtarak, asla gülümsemeden (bilindiği gibi, köpekler gülümserler, hatta pek sevimli gülümserler) otururdu. Aşırı biçimsiz bir köpekti Valetka, evde işi olmayan uşaklardan hiçbiri avluda onun biçimsizliğiyle alay etmek fırsatını kaçırmazdı. Ne var ki, Valetka bu alayları, hatta tekmeleri olağanüstü bir soğukkanlılıkla karşılardı. En çok da aşçıları eğlendirirdi: Yalnızca köpeklere özgü olmayan irade zayıflığı yüzünden, aç suratını sıcaklığıyla, hoş kokularıyla pek baştan çıkaran mutfağın aralık kapısından uzattığında, elindeki işi hemen bırakan aşçılar hep birlikte bağırarak, küfürler ederek avluda kovalarlardı onu. Avda yorulmak bilmez, iyi koku alırdı. Ama olur da, yaralı bir tavşanı yakalarsa, ona ağzına gelen her türlü küfrü eden Yermolay'dan gerektiğince uzakta, yeşil bir çalının dibinde, serin bir gölgelikte son kemiğine kadar büyük bir iştahla yerdi.

Yermolay, eski zaman çiftlik sahibi komşularımdan birinin serfiydi. Bu eski zaman çiftlik sahipleri "kanatlı av eti" sevmez, kümes hayvanlarını tercih ederler. Ailelerin aşçıları ancak özel günlerde (doğum günlerinde, isim günlerinde ve seçimlerde) uzun gagalı kuşlar pişirmeye kalkışırlar ve yaptığı işi pek bilmeden yapan Rus insanına özgü coşkuyla

pişirmekte oldukları kuşa öylesine olmadık baharatlar katarlar ki, konuklar çoğu zaman önlerindeki yemeğe büyük bir merak ve dikkatle bakar, ancak tatmayı akıllarından bile geçirmezler. Yermolay'dan bey mutfağına ayda bir kez iki çalıhorozu ve bir keklik getirmesi isteniyordu. Diğer zamanlar istediği yerde kalmasına, ne isterse yapmasına izin vardı. Bizim Oryol ilinde "hımbıl" dedikleri türden hiçbir işe yaramaz bir insan olarak serbest bırakmışlardı onu. Elbette, (kendisinin, köpeğine yiyecek vermeme gerekçesiyle) ona da barut ve saçma vermiyorlardı. Çok tuhaf biriydi Yermolay: kuşlar gibi gamsız, oldukça geveze, dalgın, görünüşte beceriksiz... İçmeyi çok seviyor, uzun süre bir yerde kalamıyor, ayaklarını sürterek paytak paytak yürüyordu. Bu haliyle günde altmış verst yol yürüyordu. Çok çeşitli serüvenler yaşıyordu: Bataklıklarda, ağaçlarda, çatılarda, köprü altlarında geceliyordu. Birçok kez tavan arası odalarda, bodrumlarda, samanlıklarda kapalı kalmış; tüfeğini, köpeğini, en gerekli giysilerini kaybetmiş, kötü şekilde ve uzun süre dayak yemiş... yine de bir süre sonra eve giysileriyle, tüfeğiyle, köpeğiyle dönmüştü. Ruhsal yönden hemen her zaman oldukça iyi durumda olsa da, neşeli biri olduğu söylenemezdi. Genelde tuhaf bir insan gibi görünürdü. Yermolay iyi bir insanla (özellikle içki masasında) gevezelik etmeyi çok severdi, ama uzun süre değil: Konuşurken birden ayağa kalkar, çekip giderdi. "Nereye gidiyorsun be adam? Dışarısı karanlık." – "Çaplino'ya." – "On verst ötedeki Çaplino'ya gidip ne yapacaksın?" – "Geceyi orada, köylü Sofron'un evinde geçireceğim." – "Burada yatsan olmuyor mu?" – "Hayır, olmaz." Ve Yermolay, gecenin karanlığında Valetka'sıyla çalılıkları, su hendeklerini aşarak yoluna gider, ama büyük olasılıkla köylü Sofron onu içeri almadığı gibi dürüst insanları rahatsız ettiği için bir güzel pataklardı da. Öte yandan, ilkbaharda kabaran suda balık tutmakta, eliyle yengeç yakalamakta, kokusunu izleyerek av bulmada, bıldırcını tuzağa

düşürmede, aladoğan eğitmede, seslerini taklit ederek bülbül yakalamakta Yermolay'ın eline kimse su dökemezdi... Yalnızca bir şey gelmezdi elinden: Köpek eğitemezdi, çünkü sabırsızdı. Yermolay evliydi. Karısını görmeye haftada bir kez giderdi. Kadıncağız berbat, yıkık dökük bir kulübede kalıyor, öyle veya böyle yaşamayı sürdürüyor, yarın karnını doyurup doyuramayacağını bilemiyor, kötü günler geçiriyordu. Yermolay, bu gamsız, iyi niyetli adam karısına karşı acımasız, kabaydı; evinde gaddar, sert biri oluyordu ve zavallı kadın ona nasıl yaranacağını bilemiyor, bir bakışı karşısında titremeye başlıyor, elindeki son parayla ona içki alıyor, o içip büyük Rus sobasının üzerine pek mağrur uzanıp derin uykuya daldığında, kendi gocuğunu onun üzerine örtüyordu. Yermolay'ın canı sıkkın, merhametsiz, acımasız olduğu anlarına birkaç kez tanık oldum: Vurduğu bir kuşu dişleriyle öldürürken yüzündeki ifade hiç hoşuma gitmemişti. Yermolay evinde kesinlikle bir günden fazla kalmıyordu. Evinden ayrıldıktan sonra tekrar, yüz verst çevrede onun için dedikleri, kimi zaman kendisi için de dediği gibi, her zamanki "Yermolcuk" oluveriyordu. En işe yaramaz serf bile kendini boş boş dolaşan Yermolay'dan üstün görür; belki de bunun için ona dostça davranırdı. Köylüler önceleri, onu açık alanda tavşan kovalar gibi kovalayıp yakalıyorlar, sonra da salıveriyorlardı; ama onu tanıdıktan, nasıl biri olduğunu anladıktan sonra dokunmamaya başlamışlardı, hatta ona ekmek veriyor, onunla sohbet ediyorlardı... İşte bu adamı yanıma avcı olarak almış, onunla İsta Nehri kıyısında büyük bir akağaç korusuna çulluk avına gitmiştim.

Volga'nın olduğu gibi, Rusya'daki pek çok nehrin bir kıyısı dağlık, bir kıyısı çayırlıktır. İsta'nın da öyleydi. Bu küçük nehir hiçbir yerde yarım verst bile düz gitmeden yılan gibi kıvrıla kıvrıla uzanıyor; bazı dik tepelerden bakıldığında on verst boyunca üzerindeki bentler, havuzlar, su değirmenleriyle kıyılarındaki söğüt ağaçları ve kaz sürüleriyle çevrili bos-

tanlar görülebiliyordu. İsta'da çok balık vardı, özellikle de tatlı su kefali (köylüler sıcak havalarda çalıların altından elle yakalıyorlardı onları). Küçük kıyı çullukları soğuk ve berrak kaynak sularının çizgi çizgi aşındırdığı taşlık kıyı boyunca ıslık çalarak uçuyorlardı. Yabanördekleri havuzların orta yerinde dalıp çıkarlar ve sakınarak çevrelerine bakınırlardı. Balıkçıllar kuytularda, dik yamaçların altında, gölgede dikiliyorlardı... Bir saate yakındır, pusuda bekliyorduk. İki çift çulluk vurmuştuk, güneş doğarken aynı hazzı tekrar tatmak istediğimiz için (çulluk avı sabah güneş doğarken de olur), en yakın değirmende gecelemeye karar vermiştik. Korudan çıktık, tepeden aşağı indik. Nehir koyu mavi dalgalarla hızlı akıyordu. Gecenin rutubetiyle ağırlaşmış hava yoğundu. Avlu kapısını çaldık. İçeride köpekler havlamaya başladı. Kısık, uykulu bir ses duyuldu: "Kim o?" – "Avcılar: İçeri al bizi, geceyi burada geçireceğiz." Cevap gelmedi. "Parasını vereceğiz." – "Gidip değirmen sahibine haber vereceğim... Hoşt, pis köpekler! İnsana rahat yok sizden!" İşçinin kulübeye girdiğini duyduk. Biraz sonra geri geldi. "Olmaz..." dedi, "Sahibi sizi içeri almamı istemiyor." – "Neden istemiyor?" – "Korkuyor; avcıymışsınız: Silah falan taşıdığınız için değirmeni yakarmışsınız." – "Saçma!" – "Önceki yıl yandı değirmenimiz: madrabazlar gecelemişlerdi, nasıl oldu, anlamadık, yaktılar değirmeni." – "Nasıl olur kardeş, dışarıda yatamayız ya!" – "Nerede yatarsanız yatın..." Çizmelerini yere vura vura uzaklaştı...

Yermolay ağzına geleni söyledi arkasından. Neden sonra derinden soluyarak "Köye gidelim," dedi. Ama köy iki verst ötedeydi... "Burada, avluda yatalım," dedim, "hava sıcak; değirmenci para karşılığında saman yollar bize." Yermolay önerimi hemen kabul etti. Tekrar çaldık kapıyı. İşçinin sesi tekrar duyuldu: "Yine ne istiyorsunuz? Olmaz dedik ya!" Niyetimizi söyledik ona. Değirmen sahibiyle görüşmeye gitti ve birlikte döndüler. Avlu kapısı gıcırdayarak açıldı. De-

ğirmenci dışarı çıktı. Uzun boylu, yüzü yağlı, kalın enseli, göbekli biriydi. Önerimi kabul etti. Değirmenin yüz adım ötesinde dört yanı açık, küçük bir sundurma vardı. Bizim için oraya saman ve kuru ot getirdiler. İşçi suyun kenarında, otların üzerinde semaveri yaktı, yere çömelip gayretle boruyu üflemeye başladı... Parıldayan korlar işçinin genç yüzünü aydınlatıyordu. Değirmenci karısını uyandırmaya koştu, sonunda benim geceyi evde geçirmemi önerdi, ama ben açık havada yatmayı yeğledim. Değirmencinin karısı bize süt, yumurta, patates, ekmek getirdi. Biraz sonra semaver kaynamaya başladı, çay içmeye koyulduk. Nehirden buhar yükseliyordu, rüzgâr esmiyordu. Çevrede bıldırcın kılavuzları çığlıklar atıyordu; değirmen çarkının olduğu taraftan zayıf sesler geliyordu: sular kâh çarkın kepçesinden, kâh bendin açık yerlerinden dökülüyordu. Küçük bir ateş yaktık. Yermolay külde patatesleri pişirirken ben bir ara daldım... Alçak sesli, çekingen bir fısıltı uyandırdı beni. Başımı kaldırıp baktım: Değirmencinin karısı ateşin önünde, ters çevrilmiş bir teknenin üzerinde oturmuş benim yardımcımla konuşuyordu. Daha ilk bakışta; elbisesinden, hareketlerinden, konuşmasından onun köylü ya da şehirli olmadığını, bey yanında çalışmış bir hizmetli olduğunu anlamıştım. Ancak şimdi yüz hatlarını çok iyi görebiliyordum. Otuz yaşlarındaydı; zayıf ve soluk yüzü olağanüstü bir güzelliğin izlerini taşıyordu. Özellikle iri, hüzünle bakan gözleri hoşuma gitmişti. Dirseklerini dizlerine dayamış, yüzünü ellerinin arasına almıştı. Yermolay arkası bana dönük oturuyor, ateşe yonga parçaları atıyordu.

Değirmencinin karısı anlatıyordu:

— Jeltuhina'da yine kıran var. İvan'ın babasının iki ineği telef oldu... Tanrı yardımcıları olsun!

Yermolay bir süre sustuktan sonra sordu:

— Sizin domuzlar nasıl?

— Onlara bir şey olmadı.

— Bari bir yavru verseydiniz bana.

Değirmencinin karısı cevap vermedi, neden sonra göğüs geçirerek:

— Bu yanındaki kim? diye sordu.

— Kostomarovolu bir bey.

Yermolay küçük birkaç çam dalı attı ateşe; dallar hemen çatırdamaya başladı; yoğun, beyaz bir duman doğrudan yüzüne geldi.

— Kocan neden eve almadı bizi?

— Korkuyor.

— Vay koca göbek! Canım Arina Timofeyevna, bir bardakçık şarap getirsene bana!

Değirmencinin karısı kalktı ve karanlıkta kayboldu. Yermolay hafiften bir şarkı tutturdu:

Ne çok gittim görmeye sevgilimi,
Bu yolda eskittim bütün çizmelerimi...

Arina orta boy bir sürahi ve bir bardakla döndü. Yermolay ayağa kalktı, istavroz çıkardı, bir dikişte bardağı boşalttıktan sonra "Enfes!" dedi.

Değirmencinin karısı tekrar oturdu teknenin üzerine.

— Ne o, Arina Timofeyevna, galiba yine hastasın?

— Hastayım.

— Neyin var?

— Geceleri öksürük rahat vermiyor.

Kısa bir sessizlikten sonra mırıldandı Yermolay:

— Bey uyudu galiba... Doktora falan gitme sen Arina: Durumun daha kötü olur.

— Ben de gitmek istemiyorum zaten.

— Ama bana konuk gel.

Arina başını önüne eğdi.

— Sen geleceğin zaman karımı evden kovarım... Gerçekten...

— Beyi uyandırsanız iyi edersiniz Yermolay Petroviç: Baksanıza patatesler pişti.

Sadık uşağım pek kayıtsız bir tavırla karşılık verdi:

— Bırak zıbarsın... Bugün çok dolaştı, şimdi de uyuyor.

Samanların üzerinde şöyle bir döndüm. Yermolay kalkıp yanıma geldi.

— Patatesler pişti efendim, gelin yiyin.

Sundurmanın altından çıktım. Değirmencinin karısı teknenin üzerinden kalktı, gitmek istedi.

— Uzun zamandır mı çalıştırıyorsunuz bu değirmeni? diye sordum ona.

— Kutsal Üçlü Birlik Bayramı'nda iki yıl doldu.

— Peki, kocan nerelidir?

Arina duymadı sorumu.

Yermolay sesini yükseltip sorumu tekrarladı:

— Kocan nereli?

— Belevli. Oranın yerlisidir.

— Sen de mi Belevlisin?

— Hayır, hizmetçiyim ben... hizmetçiydim.

— Kimin?

— Bay Zverkov'un. Ama artık özgürüm.

— Hangi Zverkov bu?

— Aleksandr Silıç.

— Onun karısının oda hizmetçisi değil miydin sen?

— Nereden biliyorsunuz? Evet, öyleydim.

Bir kat daha merakla, ilgiyle baktım Arina'nın yüzüne.

— Senin beyi tanıyorum, dedim.

Arina alçak sesle:

— Tanıyor musunuz? deyip başını eğdi.

Arina'nın yüzüne neden öyle ilgiyle baktığımı okura açıklamam gerekiyor. Petersburg'dayken bir rastlantı sonucu Bay Zverkov'la tanışmıştım. Oldukça önemli bir mevkideydi; bilgili, becerikli biri olarak tanınıyordu. Karısı tombul, aşırı hassas, sulu göz, huysuzun tekiydi; görgüsüz ve

sevimsizdi. Tam bir soylu aile çocuğu olan şımarık, aptal bir oğlu vardı. Bay Zverkov'un dış görünüşü de pek lehine sayılamazdı: geniş, neredeyse dört köşe yüzünde ufak gözleri farelerinki gibi kurnaz, fıldır fıldır bakıyordu; delikleri geniş, kocaman sivri burnu dimdikti; kısa kesilmiş kır saçları buruşuk alnının üzerinde fırça gibi duruyordu, ince dudakları sürekli kıpırdıyor, yapmacık gülümsüyordu. Bay Zverkov genelde ayakta dururken bacakları iki yana açık, kalın elleri ceplerinde oluyordu. Bir gün onunla aynı arabayla kent dışına gitmiştik. Sohbet ediyorduk. Bay Zverkov, tecrübeli, becerikli biri olarak bana "gerçeğin yolunu" anlatıyordu.

—İzninizle şunu söyleyeyim, dedi ince sesiyle, siz gençler her konuda düşünmeden konuşuyor, yargılarda bulunuyorsunuz; kendi anayurdunuzu pek az tanıyorsunuz; Rusya'ya çok yabancısınız baylar, Rusya'yı tanımıyorsunuz, işte o kadar! Hepiniz yalnızca Almanların kitaplarını okuyorsunuz. İşte sözgelimi, şimdi siz bana hep aynı insanlardan, aynı şeylerden söz ediyorsunuz, yani hizmetçilerden... Pekâlâ, itiraz etmiyorum, tamam, çok güzel, ama tanımıyorsunuz onları, nasıl insanlar olduklarından haberiniz yok. (Bay Zverkov gürültülü bir biçimde sümkürdü, enfiye çekti.) İzin verin, size küçük bir olay anlatayım, ilginizi çekebilir. (Bay Zverkov öksürdü.) Nasıl bir karım olduğunu biliyorsunuz. Siz de kabul edersiniz ki, ondan daha iyi niyetli bir kadın bulmak kolay değildir. Bizim evde oda hizmetçisi kızların durumu çok iyidir; açıkçası, hepsi cennette yaşıyor gibi... Ama karımın bir prensibi vardır: Evli oda hizmetçisi barındırmaz. Uygun olmuyor çünkü. Çoluk çocuk derken hizmetçi gerektiği gibi hanımına nasıl hizmet edecek, alışkanlıklarını nasıl öğrenecek, aklı başka şeylerle meşgulken işini nasıl yapacak? Mantıklı düşünmek gerekir. Bakın, (ne yalan söyleyeyim) bundan on beş yıl önce bir gün arabayla köyümüzden geçiyorduk, muhtarın yanında çok güzel bir

kız gördük, onun kızıydı, hali tavırları hanım hanımcıktı. Karım şöyle dedi bana: "Koko (anlarsınız işte, bana böyle hitap ediyordu), bu kızı yanımıza alıp Petersburg'a götürelim, çok sevdim onu Koko..." – "Tamam, dedim, "seve seve..." Kuşkusuz ayaklarımıza kapandı muhtar; böylesi bir mutluluğu hiç beklemiyordu... Kızı ise, bir şeyden haberi olmadığı için, aptallığından ağlamaya başladı. Babaevinden ayrılmak korkutmuş olmalıydı onu... genel olarak... şaşılacak bir şey yoktu bunda. Ama çabuk alıştı bize; önce hizmetçiler bölümüne verdik onu. Elbette eğitildi. İşe bakın ki kız son derecede başarılı oldu. Karım çok bağlandı ona, öteki hizmetçi kızların arasında onu kendi odasına özel hizmetçi aldı... Düşünün! Hakkını da teslim etmek gerekir: Karımın daha önce hiç böyle iyi bir oda hizmetçisi olmamıştı, evet, kesinlikle olmamıştı. Çok saygılı, alçakgönüllü, usluydu. Anlayacağınız, istenilen her özelliğe sahipti. Aslını isterseniz, karım fazlasıyla şımartıyordu da onu: Güzelce giydiriyor, yemek masamıza oturtuyor, bizimle çay içmesine izin veriyordu... Aklınıza gelebilecek daha bir sürü şey! Böyle on yıl hizmet etti karıma. Sonra birden, güzel bir sabah, düşünebiliyor musunuz, Arina (adı buydu) haber vermeden çalışma odama dalıyor ve pat diye ayaklarıma kapanıyor... Bütün içtenliğimle söylüyorum size, dayanamam ben böyle bir şeye. İnsan onurunu her zaman korumalıdır, öyle değil mi? "Ne istiyorsun?" diye sordum ona. "Anam babam, efendim, Aleksandr Silıç," dedi, "izin verin bana." – "Ne için izin vereyim?" – "İzin verin, evleneyim!" İtiraf edeyim size, şaşırmıştım. "Kafasız kız," dedim, "hanımefendinin başka oda hizmetçisi olmadığını bilmiyor musun?". "Hanımıma eskisi gibi hizmet edeceğim," dedi. "Saçma! Saçma! Hanımefendi evli oda hizmetçisi barındırmaz."

"Benim yerime Malanya gelebilir." – "Rica ediyorum, çıkar aklından bunu!" – "Öyleyse, siz bilirsiniz..." Doğrusu, aptallaştım, donup kaldım. Açık söyleyeceğim, ben şöyle bir

insanım: Dünyada nankörlükten daha çok hiçbir şey incitmez beni... Evet, size söylememe gerek yok, karımın nasıl biri olduğunu biliyorsunuz: Bir melektir kendisi, iyi yürekliliği anlatılamaz... Anlaşılan, kızın aklını bir hain çeldi... Odamdan kovdum onu. Belki aklını başına toplar diye düşünüyordum. Doğrusu, bir insanın bu kadar nankör olabileceğine inanamıyordum. Ne sandınız? Altı ay sonra aynı istekle tekrar geldi karşıma. Ne yalan söyleyeyim, bu kez öfkelendim, yine kovdum onu, karıma söylemekle gözdağı verdim ona. Çok kızmıştım... Ama ne kadar şaşkın olduğumu düşünün: Bir süre sonra karım ağlayarak yanıma geldi; öylesine telaşlıydı ki, korkmuştum. "Ne oldu?" – "Arina..." Anlıyorsunuzdur... Söylemeye utanıyorum. "Olamaz! Kimmiş?" – "Uşak Petruşka." Birden patladım. Ben böyle bir insanım işte... Yarım yamalak işleri sevmem! Kabahat Petruşka'da değildi... Cezalandırılabilirdi, ama bence suçlu olan o değildi. Arina... Peki, ne yani, evet, evet, bu durumda başka ne yapılabilirdi? Hemen Arina'nın saçlarını kesmelerini, köylü giysileri giydirmelerini ve köye geri yollamalarını emrettim. Karım çok iyi bir oda hizmetçisinden olmuştu, ama yapılabilecek başka bir şey yoktu: Evin içinde düzensizliğe göz yummak olmaz. Hasta uzvu hemen kesip atmak gerekir... Şimdi siz söyleyin, öyle ya, karımı tanıyorsunuz ve nihayetinde o... bir melektir! Arina'ya çok bağlanmıştı, Arina da farkındaydı bunun ve utanmadan... Öyle değil mi? Söyleyin... öyle değil mi? Bu durumda ne söylenebilir? Ne olursa olsun, yapılabilecek bir şey yoktu. Bu kızın nankörlüğü beni uzun süre çok üzdü. Ne derseniz deyin... böyle insanlarda kalp, duygu aramayın! Besle kargayı, oysun gözünü... Her şeyin başı eğitim! Bunları anlatmakla size kanıtlamak istediğim...

Bay Zverkov sözünün sonunu getirmeden başını öte yana çevirdi, pardösüsüne daha sıkı sarınıp, kapıldığı heyecanı mertçe bastırdı.

Şimdi okur, benim Arina'ya neden ilgiyle baktığımı belki anlayacaktır.

— Değirmenin sahibiyle uzun süredir mi evlisin? diye sordum ona sonunda.

— İki yıldır.

— Ne yani, efendin izin mi verdi sana?

— Beni satın aldılar.

— Kim?

— Saveliy Alekseyeviç.

— Kimdir Saveliy Alekseyeviç?

— Kocam.

Yermolay pek anlamlı gülümsedi. Kısa bir sessizlikten sonra sordu Arina:

— Efendim benimle ilgili bir şeyler mi söyledi size yoksa?

Arina'nın sorusuna ne cevap vereceğimi bilemedim. Uzaktan, değirmenci: "Arina!" diye seslendi. Arina kalkıp gitti.

Yermolay'a sordum:

— Kocası iyi biri midir?

— Fena değildir.

— Çocukları var mı?

— Bir tane vardı, ama öldü.

— Ne dersin, değirmenci hoşlanmış mıdır ondan? Özgürlüğü için çok para ödemiş midir?

— Bilmiyorum. Arina'nın okuma yazması vardır. Değirmen işinde... yararlı oluyor. Demek, hoşlandı da...

— Peki, sen uzun süredir mi tanışıyorsun onunla?

— Evet, uzun süredir. Eskiden onun efendilerinin evine gidip geliyordum. Çiftlikleri buraya çok uzak değildir.

— Peki, uşak Petruşka'yı tanıyor musun?

— Pyotr Vasilyeviç'i mi? Elbette tanıyorum.

— Şimdi nerededir?

— Askere yolladılar.

İkimiz de sustuk. Neden sonra sordum Yermolay'a:

— Arina hasta galiba?

— Yo, iyidir! Yarın sanırım av güzel olacak. Biraz uyursanız iyi edersiniz.

Üzerimizden bir yabanördeği sürüsü ıslık çalarak hızla geçti, yakındaki nehrin üzerine indiklerini duyduk. Karanlık iyice çökmüş, hava soğumaya başlamıştı; koruda bir bülbül şakıyordu. Samanların içine gömülüp uykuya daldık.

Ahududu Pınarı

Ağustosun başlarında hava genellikle dayanılmayacak kadar sıcak olur. Böyle günlerde saat on ikiden üçe kadar en kararlı, en meraklı avcı bile avlanacak durumda değildir ve en sadık av köpeği de "avcının mahmuzlarını temizler", yani gözlerini kısar, kocaman dili dışarıda, avcıyı bir adım arkasından izler ve sahibinin sitemlerine karşılık olarak kuyruğunu özür diliyor gibi sallar, yüzünü pek mahcup buruşturur, ama kesinlikle öne geçmez. İşte tam böyle bir günde ava çıkmıştım. Bir dakikalığına da olsa gölge bir yerde yatıp dinlenme arzumu yenmek için epeydir direniyordum; yorulmak bilmeyen köpeğim ise, aceleci araştırmalarından doğru dürüst bir şey çıkmayacağını bile bile, uzun süredir çalıların arasına girip çıkıyordu. Boğucu sıcak sonunda benim de, köpeğimin de son gücümüzü, yeteneğimizi korumamız gerektiğini düşünmek zorunda bıraktı beni. Hoşgörülü okurlarımın daha önceden bildiği küçük İsta Nehri'ne öyle ya da böyle ulaştım; yamaçtan indim, sarı ve ıslak kumda, adını çevrede herkesin "Ahududu Pınarı" diye bildiği kaynağa doğru yürüdüm. Bu kaynak küçük, ama derin bir çukura dönüşmüş sahilde bir çatlaktan çıkıyor ve oradan yirmi adım ötede neşeli, gür bir şırıltıyla nehre dökülüyordu. Çukurun yamacında meşe ağaçları vardı; kaynağın çevresi ise kadife gibi yemyeşil, hoş bir çimenlikti; güneş ışınları

kaynağın soğuk, billur gibi suyuna ulaşamıyordu. Kaynağa gittim, çimenlerin üzerinde, oradan geçen bir köylünün, herkes kullansın diye yapıp oraya bıraktığı, akağaç kabuğundan bir kepçe vardı. Kana kana su içtim, gölgeye uzanıp çevreme bakınmaya başladım. Kaynağın nehre döküldüğü yerde oluşmuş küçük koyun (bu yüzden de yosun kaplı) kenarında sırtları bana dönük yaşlı iki kişi oturuyordu. Biri hayli sağlam yapılı, uzun boyluydu. Üzerinde koyu yeşil, temiz bir kaftan, başında tüylü bir kasket vardı. Oltayla balık tutuyordu. Zayıf, ufak tefek olan ötekinin üzerinde kaba pamuklu kumaştan, yamalı bir ceket vardı, başında şapkası yoktu, kucağında solucanların olduğu bir kavanoz tutuyordu; arada bir, güneşten korumak ister gibi elini ak saçlı başında gezdiriyordu. Dikkatli bakınca onun Şumihinolu Stepuşka olduğunu fark ettim. Okurlarımdan bu Stepuşka'yı tanıtmak için izin istiyorum.

Benim köyümden birkaç verst ötede, Aziz Kozma ve Damian için yapılmış taş bir kilisesi olan Şumihino adında büyük bir köy vardır. Bu kilisenin karşısında bir zamanlar, çevresinde çeşitli ek binalarıyla, imalathaneleriyle, atölyeleriyle, ahırlarıyla, ambarlarıyla, arabalıklarıyla, hamamlarıyla, geçici mutfaklarıyla, konuklar ve kâhyalar için ayrılmış yan binalarıyla, limonluklarıyla, halk için salıncaklarıyla ve gerekli veya gereksiz daha birçok yapısıyla çevrili saray gibi büyük bir bey konağı vardı. Bu konakta o zamanın zengin toprak sahiplerinden birinin ailesi görkemli bir hayat sürüyordu ve güzel bir günün sabahı bütün bu varlık yanıp kül olmuştu. Buranın sakinleri başka bir yuvaya taşındılar; çiftlik bomboş kaldı. Küllerinin kapladığı geniş alan yer yer tuğla yığınlarının, eski temel artıklarının olduğu bir bostana dönüştü. Buraya yanmamış kalaslarla çabucak küçük bir kulübe yapıldı; bu kulübenin çatısı konak sahibi tüccarın gotik stili bir kameriye yaptırmak amacıyla on yıl önce satın aldığı tahtalarla kapatıldı, içine bahçıvan Mitrofan'la karısı

Aksinya yedi çocuklarıyla birlikte yerleştirildi. Mitrofan'a yüz elli verst ötedeki bey evinin yemek masasına yeşillik ve sebze yetiştirme görevi verildi. Aksinya da Moskova'dan büyük paralara alınmış, ama ne yazık ki, bir süre sonra sütten kesilmiş bir Tirol ineğine bakmakla görevlendirildi. "Bey ailesinin" tek kuşu duman rengi, tepeli ördeği de Aksinya'ya kalmıştı; küçük oldukları için, çocuklara herhangi bir görev verilmemişti, bu yüzden rahatça koşup eğleniyorlardı. O bahçıvanın kulübesinde iki kez gecelemiştim. Hazır gelmişken, salatalık da almıştım ondan. Ama nedense, salatalıkları yazın bile çok büyük, sulu ve sarı kalın kabuklu oluyordu. Stepuşka'yı ilk kez onun kulübesinde görmüştüm. Şumihino köyünde Mitrofan'la ailesinden ve bir gözü kör dul bir asker eşinin kulübesinde İsa adına sığıntı yaşayan tasvir bekçisi sağır Gerasim'den başka hiçbir hizmetli kalmamıştı. Okuyucuya tanıtmak istediğim Stepuşka özel olarak hizmetli sınıfına ait biri değildi; aslına bakılırsa, onu genel anlamda bir insan olarak tanımlamak bile oldukça zordu.

Toplum içinde herkesin bir yeri, en azından, birtakım ilişkileri vardır; her uşağın, hizmetçinin bir maaşı olmasa da, en azından, belli bir "istihkakı" bulunur. Stepuşka kesinlikle, bir şey almıyordu. Akrabaları yoktu, kimse onun varlığından haberdar değildi. Bir geçmişi bile yoktu; kimse söz etmiyordu ondan; nüfus sayımında bile sayılmamış olabilirdi. Geçmişte oda hizmetçisi olduğunu söyleyenler vardı; ama kim olduğunu, nereden geldiğini, babasının kim olduğunu, nasıl Şumihinolu olduğunu, asırlardır giydiği sırtındaki kaba pamuklu, kumaş kaftana nasıl sahip olduğunu, nerede yaşadığını, nasıl geçindiğini bilen yoktu; bütün bu soruların cevaplarına dair kesinlikle hiç kimsenin en ufak bir fikri yoktu; doğruyu söylemek gerekirse, hiç kimsenin bu sorularla ilgilendiği de yoktu. Hizmetçi takımının hepsinin aile geçmişini başlangıcından dördüncü kuşağına kadar bilen Trofimiç Dede bir keresinde şöyle demişti: "Hatırlıyorum,

Stepuşka'nın Türklerden kadın bir akrabası vardı; kadını tümen komutanı beyimiz Aleksey Romanıç sefer dönüşü bir yük arabasında getirmişti."

Öyle ki, kimi zaman bayram günleri, eski bir Rus geleneği olarak herkese maaşının ödendiği, yemek, karabuğday yufkasından börek ve votka ikram edildiği önemli bayram günlerinde bile Stepuşka ortalarda görünmez, hazırlanan yemek masalarına oturmaz, şarap fıçılarının yanına sokulmaz, eğilerek kimseye selam vermez, efendisinin elini öpmez, efendisinin huzurunda efendisinin sağlığına kadeh kaldırmaz, kâhyanın yağlı eliyle doldurduğu şarap bardağını almazdı. Bazen, yanından geçen biri yiyemediği böreğin artanını verirdi zavallıya... Paskalya yortusunda bayramını kutlayanlar oluyordu, ama o kaftanının yağlı kolunu sıyırıp arka cebinden kırmızı boyalı yumurtasını çıkarıp soluyarak ve gözlerini kırpıştırarak genç beylere, hatta hanımefendinin kendisine bile sunmazdı. Yazları tavuk kümesinin arkasındaki daracık kilerde, kışları banyonun soyunma yerinde yatar kalkar, çok soğuklarda ise samanlıkta gecelerdi. Herkes onu böyle görmeye alışmıştı; bazen tekme bile atarlardı, ama kimse konuşmazdı onunla; kendi de hayatında ağzını hiç açmamış gibiydi. Herkesin terk ettiği bu insan, yangından sonra bahçıvan Mitrofan'ın yanına sığınmıştı. Bahçıvan pek ilişmiyordu ona, "Benim yanımda kalabilirsin," de demiyordu, kovmuyordu da. Bahçıvanın kulübesinde kalmıyordu Stepuşka: Bostanı mesken tutmuştu. Orada sesi sedası çıkmadan dolaşıyor, elini korkarak ağzına götürüp hapşırıyor, öksürüyordu. Karnını doyurmak, yalnızca karnını doyurmak için, karınca gibi, sessizce, usulca bir şeyler yapıyordu. Beslenmek için sabahtan akşama kadar didinmeseydi, açlıktan ölürdü benim Stepuşka. Akşama ne yiyeceğini sabahtan bilememek çok kötüdür! Stepuşka çitin dibinde oturup bir turp veya havuç kemirir ya da çamurlu bir lahana koçanını ayıklayıp yerdi; kâh bir kova suyu inleyerek bir yere götürür,

kâh çanağın altındaki ateşi canlandırmaya çalışır, koynundan çıkardığı siyah bir şeyleri çanağa atar, kâh kaldığı kilerde tahta parçalarıyla bir şeyler yapar, çivi çakar, ekmek için raf hazırlardı. Bütün bunları sessizce, sanki bir köşeye sinmiş gibi yapar, baktığınızda hemen gözden kaybolurdu. İki gün sonra birden yine çıkardı ortaya; kaybolduğunu kimse fark etmezdi kuşkusuz... Bir bakardınız, tekrar çitin başka bir yerinde oturuyor, sacayağının altına usulca çalı çırpı atıyor. Yüzü küçük, minik gözleri açık renkti, saçları neredeyse kaşlarına kadar iniyordu, ufak burnu kalkık, kocaman kulakları yarasalarınki gibi saydamdı, sakalı iki hafta önce kesilmiş (hiçbir zaman daha kısa ya da daha uzun olmuyordu) gibiydi. İsta'nın kıyısında başka bir yaşlı adamın yanında gördüğüm işte bu Stepuşka'ydı.

Yanlarına gittim, selam verdikten sonra oturdum. Stepuşka'nın arkadaşını da tanımıştım: Kont Pyotr İlyiç ***'in azat ettiği köylülerinden Duman lakaplı Mihaylo Savelyev'di. Oldukça sık konakladığım ince hastalıklı, Bolhovlu bir han sahibinin yanındaydı. Şimdilerde, Oryol şosesinden geçen genç devlet memurları, işi olmayan diğer insanlar (çizgili döşeklerine gömülmüş tüccarlar bununla pek ilgilenmezler) büyük Troitski köyünün yakınlarında yolun hemen bitişiğindeki terk edilmiş, çatısı çökmüş, pencereleri sıkıca çakılı, iki katlı kocaman ahşap yapıyı hâlâ görürler. Havanın açık olduğu güneşli bir öğle vaktinde, bu harabe kadar hiçbir şey hüzünlendirmez insanı. Burada eski zamanların varlıklı asilzadelerinden, konukseverliğiyle ünlü Kont Pyotr İlyiç yaşıyordu. Kimi zaman ildeki bütün soylular toplanıyordu evinde, havai fişek ve maytapların çatırtıları arasında ev orkestrasının çaldığı kulakları sağır eden gürültülü müzikle doyasıya dans ediyor, eğleniyorlardı; kim bilir, şimdi bu terk edilmiş boyar sarayının önünden geçen pek çok yaşlı kadın belki o eski günleri, geride kalan gençlik yıllarını hatırlayarak iç geçiriyordur. Kont kendisine

yaranmaya çalışan konuklarının arasında ziyafet süresince gülümseyerek, hoş tavırlarla uzun uzun dolaşırdı. Ama ne yazık ki, mülkünün sefasını hayatının sonuna kadar süremedi. İşleri bozulunca devlet dairelerinden birinde kendine iş bulmak amacıyla Petersburg'a gitti; bir iş bulamadan, otel odasında öldü. Duman kontun hizmetçisiydi ve kont ölmeden önce özgürlüğünü almıştı. Yetmiş yaşlarında, hoş, temiz yüzlü bir ihtiyardı. Günümüzde yalnızca Yekaterina zamanının insanları gibi içten, saygılı ve neredeyse sürekli gülümsüyor; konuşurken dudaklarını öne çıkararak büzüyor, gözlerini sevecenlikle kısıyor, sözcükleri biraz burnundan söylüyordu. Sümkürmesi de, enfiye çekmesi de bir iş yaparken olduğu gibi sakin, yavaştı.

— Ne haber, Mihaylo Savelyiç, dedim, balık yakalayabildin mi bari?

— Durun, sepete bir bakayım: iki tatlı su levreği, beş de tatlı su kefali... Göstersene Stepuşka.

Stepuşka sepeti bana doğru uzattı.

— Nasılsın Stepuşka?

Stepuşka dili ağzında zor dönüyormuş gibi tane tane cevap verdi:

— İ... i... i... iyiyim efendim, yaşayıp gidiyorum işte.

— Peki Mitrofan'ın sağlığı da iyi mi?

— İyi... efendim, iyi.

Zavallı öte yana döndü.

— Balık pek oltaya gelmiyor, dedi Duman, hava müthiş sıcak; balıkların hepsi çalıların altına girmiş, uyuyor... Solucan tak Stepuşka. (Stepuşka bir solucan alıp avcuna koydu, öteki eliyle iki kez pat pat diye vurdu avcundaki solucana, oltaya taktı, tükürüp Duman'a uzattı.) Sağ ol Stepuşka... (Bana dönüp ekledi:) Siz avlanıyor musunuz efendim?

— Gördüğün gibi...

— Demek öyle... Köpeğiniz İngiliz mi, Kurlandskiy cinsi mi?

Fırsat buldukça bilgisiyle övünmeyi severdi ihtiyar. Sanki "Ben de bu dünyada yaşıyorum!" demek istiyordu.

— Cinsini bilmiyorum, ama iyi bir köpek.

— Demek köpekle avlanıyorsunuz?

— İki köpeğim var.

Duman gülümsedi, başını salladı.

— Evet, dedi, bazıları köpekle avlanır, bazılarının köpeğe ihtiyacı yoktur. Basitçe, ben şöyle düşünüyorum: Avcılar köpekleri yanlarına, daha çok, nasıl desem, itibar için alıyorlar... Her şeyin usulüne uygun olması için: atların, köpeklerin, her şeyin... Toprağı bol olsun kont da, ne yalan söyleyeyim, hayatında avcılık yapmamıştı, ama av köpekleri vardı ve yılda iki kez dolaşmaya çıkardı. Köpek bakıcıları avluda sırmalı, kırmızı kaftanlarıyla toplanır, borularını öttürürlerdi; kont hazretleri avluya çıkardı; kendilerinin atını getirirlerdi, kont hazretleri atına binerdi, baş köpek bakıcısı ayağını üzengiye geçirirdi, şapkasını çıkarır, dizginleri şapkasının içine koyup beyine öyle takdim ederdi. Kont hazretleri uzun kamçısını hafifçe şaklatırdı, köpek bakıcıları bağırarak komut verirler ve hep birlikte çıkarlardı avludan. Seyis ise, efendisinin gözdesi iki tazısını ipek iplerinden çekerek kontu izler, köpeklere gözü gibi bakardı... Yanakları kırmızı seyis de Kazak eyerinin üzerinde pek gösterişli otururdu doğrusu, iri gözleri fıldır fıldır dönerdi... Elbette konukları da olurdu kontun. Herkes neşeli, mutlu, ava giderdi... (Oltasını çekerken birden haykırdı Duman:) Ah, kurtuldu, lanet şey!

— Kontun güzel bir hayatı olduğunu söylüyorlar vaktiyle, öyle mi?

İhtiyar solucana tükürdü, oltayı yeniden attı.

— Herkesin bildiği gibi önemli bir soydan geliyordu. Bazen Petersburg'dan çok önemli insanlar gelirdi ziyaretine. Yemek masasında mavi kordonlu konuklar olurdu. Doğrusu, konuk ağırlamakta üzerine yoktu. Kimi zaman beni yanına çağırırdı. "Duman," derdi, "yarın masada taze çoka

balıklarından istiyorum: Söyle, tutsunlar, duydun mu?" – "Başüstüne efendim." Her şeyini Paris'ten getirtirdi: nakışlı kaftanlarını, perukalarını, bastonlarını, esanslarını, birinci kalite kolonyalarını, enfiye kutularını, kocaman tablolarını, her şeyini... Öyle ziyafetler verirdi ki... aman Tanrım! Havai fişek partileri, araba gezileri! Top atışı bile yaparlardı. Yalnızca orkestrası kırk kişiden oluşuyordu. Orkestra şefi olarak da Alman birini tutmuştu. Kendini çok beğenmiş bir Almandı. Yemek masasına kontun ailesiyle birlikte oturmak isteyince kont hazretleri kovulmasını emretmişti. Şöyle demişti: "Benim evimde müzisyenler de haddini bilecek!" Öyle ya, beyin dediği olur... Sabahlara kadar dans edilirdi, daha çok da lakosezle matradura* dansı... E... e... e... geldi bizimki! (Yaşlı adam sudan büyük bir tatlı su levreği çıkardı.) Al bakalım Stepuşka... (Yaşlı adam oltayı tekrar suya attıktan sonra devam etti:) Kontumuz tam bir konttu, iyi yürekliydi de... Kimi zaman dövdüğü de olurdu, ama çok geçmeden unuturdun dövdüğünü... Tek kusuru: Kendine metresler tutmasıydı. Ah, Tanrı korusun böyle kadınlardan! Onlar batırdı kontu. Hep cahil kadınları alıyordu yanına. Onlar da daha ne isterler? Hayır, bütün Avrupa'da kimsenin görmediği şeyleri ver, yine yetmez! "Bırak istedikleri gibi yaşasınlar, beyin bileceği iş," denebilir belki... yine de, kendini batırmasına gerek yoktu. Özellikle biri vardı ki: Adı Akulina'ydı. Şimdi hayatta değil... Toprağı bol olsun! Sıradan bir kızdı, Sitovlu bir bekçinin kızı... ama öyle cadalozdu ki! Kontu tokatladığı bile oluyordu! Tam anlamıyla büyülemişti adamcağızı... Yeni elbisesine çikolata düşürdü diye yeğenimi bile askere göndermişti... Hem yalnızca onu göndermedi. (Yaşlı adam derinden içini çekerek ekledi:) Evet... Yine de güzel günlerdi!

Kısa bir sessizlikten sonra sordum ona:

— Anladığım kadarıyla kont da pek sertmiş, öyle mi?

■ Ekosez demek istiyor. Matradura ya da matradur, modası geçmiş çok eski bir dans. (ç.n.)

Yaşlı adam başını sallayarak itiraz etti:

— O zamanlar öyle gerekiyordu efendim.

— Böyle şeyler artık olmuyor, dedim gözlerimi ondan ayırmadan.

Göz ucuyla baktı bana.

— Elbette, şimdi daha iyi, diye mırıldandı ve oltayı uzağa fırlattı.

Gölgede oturuyorduk, ama gölgede de boğucu bir sıcak vardı. Ağır, yakıcı hava kıpırtısızdı. İnsanın yüzü hasretle bir esinti arıyordu, ama en küçük bir esinti yoktu. Güneş masmavi, koyulaşan gökyüzünde parlıyordu; tam önümüzde, karşı kıyıda yer yer pelinlerin yükseldiği yulaf tarlası sapsarıydı ve tek başak kıpırdamıyordu. Biraz aşağıda bir köylünün atı dizlerine kadar suda duruyor, ıslak kuyruğunu sallıyordu tembel tembel; suya sarkmış bir çalının dalları arasında ara sıra, büyük bir balığın hava kabarcıkları yükseliyor, balık sonra arkasında hafif bir çırpıntı bırakarak dibe dalıyordu. Çayır çekirgeleri sararmış otların içinde cır cır ötüyor; bıldırcınlar sanki isteksiz bağırıyor; aladoğanlar tarlaların üzerinde süzülüyor, sık sık, kanatlarını çabucak çırparak, kuyruklarını indirerek oldukları yerde duruyorlardı. Biz sıcaktan bunalmış, kıpırdamadan oturuyorduk. Birden, arkamızdaki çukurdan bir ses geldi: Biri kaynağa iniyordu. Dönüp bakınca üstü başı toz içinde, gömlekli, aba kumaştan kaftanlı, çarıklı, elli yaşlarında bir köylü gördüm. Omzunda bir çuval vardı. Kaynağa indi, kana kana su içtikten sonra doğruldu.

Duman ona bakıp seslendi:

— Hey Vlas! Merhaba kardeşim. Nereden böyle?

Köylü yanımıza gelince:

— Merhaba Mihayla Savelyiç, dedi. Çok uzaklardan...

— Nerelere kaybolmuştun? diye sordu Duman.

— Moskova'ya, efendimin yanına gitmiştim.

— Neden?

— Bir isteğim olacaktı kendisinden.

— Ne için?

— Ya ödediğim yıllığı indirsin, ya da kendi toprağında çalıştırsın beni... ne yaparsın... oğlum öldü, yıllığımı artık tek başıma çalışıp ödeyemiyorum.

— Oğlun mu öldü?

— Öldü... Kaybettik onu. (Köylü bir süre sustuktan sonra ekledi:) Moskova'da arabacılık yapıyordu; ne yalan söyleyeyim, Moskova'dan para yolluyordu bana, yıllığımı da öyle ödeyebiliyordum.

— Yine yıllık mı ödüyorsun şimdi?

— Evet, yıllık ödüyorum.

— Peki ne dedi efendin?

— Efendim ne mi dedi? Kovdu beni. "Ne cesaretle karşıma çıkıyorsun?" diye bağırdı. "Kâhya bu işler için var. Durumunu önce ona bildirmeliydin... Ben nereye gönderebilirim seni? Önce borcunu ödemelisin!" Anlayacağınız çok kızdı.

— Sonra da geri geldin, öyle mi?

— Evet, geri geldim. Oğlumun arkada bir şeyler bırakıp bırakmadığını araştırdım, ama doğru dürüst bir cevap bulamadım. Oğlumun patronuna gittim. "Ben Filippov'un babasıyım," dedim. Şöyle dedi: "Onun babası olduğunu nereden bileceğim. Hem, oğlun hiçbir şey bırakmadı, borcu bile vardı bana." Anlayacağın, elim boş döndüm.

Köylü bütün bunları sanki başka birinden söz eder gibi gülümseyerek anlatıyordu; ama ufak, kısık gözleri yaşarmaya, dudakları titremeye de başlamıştı.

— Şimdi eve mi gidiyorsun?

— Başka nereye gidebilirim? Elbette evime gidiyorum. Karımın karnı zil çalıyordur.

Stepuşka birden:

— Neyse... dedi. Şunu...

Ne diyeceğini bilemedi, sustu, elini solucan kavanozunun içine sokup araştırmaya başladı.

Duman şaşkın şaşkın Stepuşka'ya bakarak devam etti:

— Kâhyaya gidecek misin?

— Ona gidip de ne yapacağım? Zaten borcum var. Ölmeden önce oğlum bir yıl hasta yatmıştı, bu yüzden kendi kirasını bile ödeyemedi... Ama çok üzülmüyorum: Benden alabilecekleri hiçbir şey yok... Anlayacağın dostum, kurnazlıksa kurnazlık... Avcunu yalar: Kafam rahat! (Köylü gülmeye başladı.) Kintilyan Semyonıç kafasını kullanmalı, eğer benden...

Vlas tekrar gülmeye başladı.

Duman arada durarak şöyle dedi:

— Ne yaparsın? Durumun çok kötü Vlas kardeşim...

— Niçin kötü? Yo... (Sözünün sonunu getiremedi. Yüzünün terini koluyla silerek ekledi:) Çok sıcak...

— Beyiniz kimdir sizin? diye sordum.

— Kont Valeriyan Petroviç.

— Pyotr İlyiç'in oğlu mu?

Duman cevap verdi:

— Evet, Pyotr İlyiç'in oğlu. Pyotr İlyiç öldü. Vlas'ın köyünü daha sağken oğluna bırakmıştı.

— Sağlığı yerinde mi?

Vlas cevap verdi:

— Şükürler olsun yerinde. Yanaklarından kan damlıyor, yüzü dolgunlaştı.

Duman bana dönüp devam etti:

— İşte böyle efendim, Moskova'da kalsa çok daha iyi ederdi, burada yıllık parasını çıkarmak zor.

— Bir yıllık ne kadar?

— Doksan beş ruble, diye mırıldandı Vlas.

— Görüyor musunuz, toprak da çok az, yalnızca bey ormanı var.

Köylü karşılık verdi:

— Orası da satılmış, öyle diyorlar.

— Eh, görüyor musunuz? Stepa, solucan ver... Hey, Stepuşka! Ne o, uyudun mu?

Stepuşka irkildi. Köylü yanımıza oturdu. Tekrar sustuk. Derenin karşısında biri hüzünlü bir şarkı söylemeye başladı, çok hüzünlü bir şarkı... Benim Vlas ağlamaklı oldu...

Yarım saat sonra ayrıldık.

Kasaba Hekimi

Bir sonbahar günü uzak bir av sahasından dönüşte üşütüp hasta oldum. Neyse ki humma bir kasabada, otelde yakaladı beni. Doktor çağırdım. Kısa boylu, zayıf, siyah saçlı kasaba hekimi yarım saat sonra geldi. Sıradan bir terletici ilaç yazdı bana, hardal yakısı koymamı söyledi, beş rublelik banknotu manşetinin altına pek ustaca sıkıştırdı, bu arada kuru kuru öksürdü, yan tarafa baktı, tam çıkmaya hazırlanmıştı ki, nedense konuşmaya başladı ve kaldı. Yüksek ateş rahat vermiyordu; beni uykusuz bir gecenin beklediğini seziyordum ve iyi biriyle sohbet edeceğim için kalmasına sevindim. Çay getirdiler. Benim doktor konuşmaya başladı. İyi niyetli, kafası çalışan biriydi; heyecanlı, hayli eğlenceli anlatıyordu. Ne tuhaf şeyler oluyor şu dünyada: Bazı insanlarla uzun süre bir arada, dostça yaşıyorsun ve hiçbir zaman içten, yürekten konuşmuyorsun onlarla; bazıları ile ise tanışır tanışmaz, ya o sana, ya sen ona, tıpkı kilisede günah çıkarır gibi, olur olmaz her şeyinizi anlatıyorsunuz birbirinize. Yeni dostumun güvenini nasıl kazandığımı bilemiyorum; ama dedikleri gibi "durup dururken" hayli ilginç bir olayı anlatmaya başlamıştı bana. İşte şimdi bu ilginç olayı değerli okurlarıma anlatacağım. Her şeyi hekimin sözcükleriyle anlatmaya gayret edeceğim.

Dermansız, titrek bir sesle (halis Beryozov tütününün etkisi böyledir) anlatmaya başladı:

— Herhalde, buranın yargıcı Pevel Lukiç Mılov'u tanımıyorsunuzdur? Evet, tanımıyorsunuz... Neyse, fark etmez. (Öksürdü, gözlerini sildi.) Nasıl söylesem size, yalan olmasın, olay büyük oruçta, tam buzların çözüldüğü sıralar oldu. Onun, bizim yargıcın evindeydim, prafa oynuyorduk. Savcımız iyi bir insandır, prafa oynamayı da çok sever. Birden (benin hekim "birden" sözcüğünü çok kullanıyordu) haber verdiler bana: "Adamınız sizi görmek istiyor." Ne istediğini sordum. "Bir hastadan olsa gerek, bir pusula getirdiğini söylüyor." Pusulayı getirmelerini söyledim. Gerçekten de pusula bir hastadan gelmişti... Pekâlâ, dedim, anlarsınız ya, ekmek parası... Durum şöyleydi: Dul bir çiftlik sahibesi hanımefendi göndermişti bana bu pusulayı. Acele etmeliymişim, kızı ölüyormuş. "Acele gelin, Tanrı aşkına hemen gelin, size araba gönderdim..." Ama hepsi bu kadar değil... Kasabaya yirmi verst uzaktaydı çiftliği, üstelik geceydi, yollar da felaket! Ayrıca kadın zengin falan da değildi, en çok iki ruble verirdi; o kadarı bile şüpheliydi, bu arada yün veya tavuk da alabilirdim... Ama görev, biliyorsunuz, görev her şeyden önce gelir: Bir insan ölüyordu... Kâğıtlarımı birden oyunun değişmez adamı Kalliopin'e verdim ve eve gittim. Baktım kapının önünde bir araba beni bekliyor. Atlar şiş karınlı, keçe gibi tüylü köy atları; arabacı saygısından, arabacı yerinde şapkasız oturuyordu. "Anlaşılan, adamlarının da durumu pek iç açıcı değil," diye geçirdim içimden... Gülüyorsunuz, ama şunu söyleyeyim size: Benim gibi yoksul bir adamın her şeyi göz önünde bulundurması gerekir... Arabacı prens gibi oturuyorsa yerinde, şapkasını çıkarmamışsa, hatta sakalının altından gülümsüyor, kamçısını sallıyorsa... iki onluk bekleyebilirsin! Ama bu işten öyle bir koku gelmediğinin farkındaydım. "Yapılacak bir şey yok," diye geçirdim içimden, "önce görev!" Yanıma en gerekli ilaçları alıp yola çıktım. İnanır

mısınız, çok zor ulaştım. Yol berbattı: Dere gibi akan sular, kar, çamur, su dolu çukurlar; üstelik bent de yıkılmıştı... felaket! Neyse ki sonunda varabildim. Çatısı saman kaplı, küçük bir ev. Pencerelerde ışık vardı: Demek beni bekliyorlardı. Eve girdim. Başında başlık, pek saygılı, yaşlı bir kadın karşıladı beni. "Kurtarın onu," dedi, "ölüyor!" – "Telaşlanmayın... Hasta nerede?" dedim. "Şöyle buyurun." Baktım: Tertemiz bir oda, köşede bir lamba yanıyor, yatakta yirmi yaşlarında bir kız yatıyor, kendinde değil. Ateşler içinde yanıyor, soluk almakta zorlanıyor... Sıtma. Odada iki kız daha vardı, kız kardeşleri... korkmuşlardı, gözleri yaşlıydı. "Dün bir şeyi yoktu," diyorlardı, "yemeği iştahla yedi; bu sabah başının ağrıdığını söylemeye başladı, akşam da işte, böyle oldu..." Aynı şeyi söyledim: "Telaşlanmayın." Anlarsınız ya, doktorun söylemesi gereken budur... ve gerekeni yapmaya başladım. Kanını akıttım, hardal yakısı koymalarını söyledim, şurup yazdım. Bu arada kızın yüzüne baktım, baktım ve... yemin ederim, böyle bir yüz görmemiştim... Kelimenin tam anlamıyla bir dilber! İçim burkuldu. Yüz hatları ne güzeldi, hele gözleri... Neyse ki biraz rahatladı kızcağız; terledi, kendine gelir gibi oldu; etrafına bakınıp gülümsedi, elini yüzünde gezdirdi... Kız kardeşleri üzerine eğilip sordular: "Nasılsın?" – "İyiyim," dedi ve öte yana döndü... Baktım, uykuya daldı. "Hastayı şimdi rahat bırakmalıyız," dedim. Ne olur ne olmaz diye oda hizmetçisi kızı yanında bırakıp, parmaklarımızın ucuna basarak hep birlikte çıktık odadan. Konuk salonunda semaver ve Jamaika romu (bizim meslekte bu ikisi olmadan olmaz) masada hazırdı. Çay ikram ettiler bana, geceyi orada geçirmemi rica ettiler... Kabul ettim: Gecenin o saatinde nereye gidecektim? Yaşlı kadın sürekli ah vah ediyordu. "Niçin üzülüyorsunuz," diyordum, "ölmeyecek, merak etmeyin, iyisi mi yatıp istirahat edin: Saat iki oldu." – "Tamam, bir şey olursa beni uyandırmalarını söyler misiniz?" – "Tamam, söylerim." Yaşlı kadın odasına

çekildi, kızlar da gidip yattılar. Benim için konuk salonunda yatak hazırladılar. Yattım, ama uyuyamadım, olacak şey değildi! Üstelik çok da yorgundum. Hasta kız aklımdan çıkmıyordu. Sonunda dayanamadım, birden kalktım yataktan. Gidip hastanın nasıl olduğuna bakmayı düşünüyordum. Yattığı oda konuk salonuna bitişikti. Kalktım, kapıyı sessizce açtım, ama kalbim deli gibi çarpıyordu. Baktım: Oda hizmetçisi kız ağzı açık uyuyor, hatta horluyordu, kurnaz! Hasta kız ise yüzü bana dönük uyuyordu, kolları iki yana açılmıştı, zavallı! Yanına gittim... O anda birden açtı gözlerini, bana bakmaya başladı! "Kimsin? Kimsin?" dedi. Şaşırdım. "Korkmayın hanımefendi," dedim, "doktorum ben, nasıl olduğunuza bakmak için geldim." Sordu: "Doktor musunuz?" – "Evet, doktor, doktor... Anneciğiniz araba yollayıp kasabadan aldırttı beni; kan aldık hanımefendi, şimdi lütfen uyuyun, Tanrı'nın da izniyle bir iki güne kalmaz ayaklanırsınız." – "Ah, evet, evet doktor, ölmeme izin vermeyin... lütfen, lütfen." – "Tanrı esirgesin, böyle konuşmayın." "Yine ateşlenmiş," diye geçirdim içimden; nabzını yokladım: Ateşler içindeydi. Başını kaldırıp yüzüme baktı, birden elimi tuttu. "Neden ölmek istemediğimi söyleyeceğim size," dedi, "söyleyeceğim size, söyleyeceğim... Şu anda kimse yok yanımızda; ama kimseye söylemeyeceksiniz, hiç kimseye... Dinleyin..." Ona doğru eğildim; dudaklarını kulağıma dayadı, saçları yanağıma değiyordu... (Ne yalan söyleyeyim, başım dönmeye başlamıştı) Bir şeyler fısıldamaya başladı... Bir şey anlayamıyordum... Ah, evet, sayıklıyordu... Fısıldadı, fısıldadı, çabuk çabuk, sanki Rusça olmayan bir şeyler söyledi, sonra sustu, titredi, başını yastığa attı, parmağını gözdağı verir gibi salladı bana. "Bakın doktor, hiç kimseye..." Bir şeyler söyleyerek yatıştırdım onu, içmesi için su verdim, hizmetçi kızı uyandırıp çıktım.

Hekim tekrar hırsla enfiyesini çekti ve bir anlığına uyuşmuş gibi oldu.

Anlatmayı sürdürdü:

— Ne var ki hasta ertesi gün, benim beklediğimin aksine iyileşmedi. Düşündüm, düşündüm ve birden, beni bekleyen başka hastaların olduğunu bile bile kalmaya karar verdim... Bilirsiniz, bu çeşit hastalıkların ciddiye alınması gerekir: Mesleğin gereğidir... Bir kere hasta gerçekten umutsuzluk içindeydi; sonra doğruyu söylemem gerekir, kıza büyük bir ilgi duyuyordum. Üstelik ailede herkesten de hoşlanmıştım. Zengin olmasalar da aydın, şunu söyleyebilirim, az bulunur insanlardı... Babaları okumuş bir insandı, yazardı; elbette yokluk içinde ölmüştü, ama çocuklarının mükemmel öğrenim görmelerini sağlamıştı; çok da kitap bırakmıştı arkasında. Hastayla yakından ilgilendiğim için mi, yoksa başka birtakım nedenlerle mi bilmiyorum, evde herkes aileden biriymişim gibi sevmişti beni... Bu arada yollar çok kötüleşmişti, korkunç durumdaydı: Her türlü haberleşme imkânı kesilmişti; kasabadan ilaç bile çok zor geliyordu... Hastanın durumu düzelmemişti... Günden güne kötüleşiyordu... Ama işte efendim... o sırada... (Hekim sustu.) İnanın size nasıl anlatabileceğimi bilemiyorum efendim... (Tekrar enfiyesini çekti, hapşırdı, çayından bir yudum aldı.) Açık açık söyleyeceğim, benim hasta kız... nasıl derler... evet, beni sevmiş miydi... ya da sevmemişti de... ama yine de... doğrusu, sanki bu... (Hekim başını önüne eğdi, yüzü kızardı.)

Sonra daha canlı sürdürdü anlatmayı:

— Hayır, sevmemişti, ne sevmesi! İnsanın önce haddini bilmesi gerekir. O kültürlü, zeki, çok okumuş bir kızdı; ben ise öğrendiğim Latinceyi bile tamamen unutmuştum diyebilirim. Tipime gelince (hekim gülümseyerek şöyle bir baktı kendine) bu konuda da övünebileceğim bir şey yoktu. Ama Tanrı bir aptal olarak da yaratmamıştı beni: Siyaha beyaz demem; kafam biraz çalışır. Sözgelimi Aleksandra Andreyevna'nın (kızın adı buydu) bana âşık olmadığını çok iyi anlıyordum... Bana karşı nasıl desem, dostça bir heves,

saygı ya da onun gibi bir şey besliyordu. Bu duygusunda belki yanılıyordu da, ama öyle bir haldeydi ki, anlarsınız işte... (Bütün bu birbirinden kopuk şeyleri bir solukta söyleyen hekim, açık bir mahcubiyetle ekledi:) Bununla birlikte, biraz saçmaladım da galiba... Bu yüzden, anlayamıyorsunuz beni... Neyse, durun, her şeyi sırasıyla anlatayım size...

Bir bardak çay içti, çok daha sakin bir sesle anlatmaya başladı:

— Evet, efendim, öyle işte... Hastamın durumu günden güne daha kötü oluyordu. Siz bir tıp adamı değilsiniz muhterem beyefendi; özellikle, hastalığın onu yenmekte olduğunu hissetmeye başladığı ilk anlarda bir hekimin ruhunda neler olduğunu anlayamazsınız. Kendine güvenin kaybolur! Birden öyle bir korkuya kapılırsın ki, sözcüklerle anlatılamaz! Bildiğin her şeyi unutursun; hastan artık sana güvenmiyor, herkes artık senin ne yapacağını bilemez halde olduğunu fark etmeye başlıyor, hastalık belirtilerini sana gönülsüzce söylüyorlar, sana kuşkuyla bakıyorlar, aralarında fısıldaşıyorlar gibi gelir sana... Ah, iğrenç bir şeydir bu! Evet, bu hastalığın bir ilacı olduğunu düşünürsün, bulmaya çalışırsın adını. Şu olmasın? Denersin o ilacı, hayır, o değildir! İlacın etkisini göstermesini beklemezsin... Kâh bir ilaca sarılırsın, kâh ötekine... İlaç rehberi kitabını alırsın eline... İşte buradadır o ilaç, burada, diye düşünürsün. Kimi zaman rasgele bir sayfayı açarsın: Belki şansına, budur... diye düşünürsün. Oysa bu arada hastan ölmektedir; ama bir başka doktor kurtarabilirdi onu... "Konsültasyon gerekli; sorumluluğu üzerime alamam," dersin. Böyle durumlarda tam bir aptal gibi davranırsın! Ama zamanla alışırsın, önemsemezsin. Adam öldü... Suç senin değildir: Gereken her şeyi yapmışsındır. Gelgelelim, sana acı veren başka bir şey daha vardır: Sana körü körüne güven duyulduğunu bilir, ama hastaya bir yararın olmadığını hissedersin. İşte Aleksandra Andreyevna'nın bütün ailesi bana böyle bir güven duyuyordu: Kızla-

rının durumunun tehlikeli olduğunu unutmuşlardı. Kendi açımdan ben de onları yatıştırmaya çalışıyordum, ama içim kan ağlıyordu. Bütün bu şanssızlıklara ek olarak sonunda yollar o kadar kötüleşti ki, ilaç almaya giden araba birkaç gün sonra dönebiliyordu. Ben ise hastanın odasından çıkmıyor, yanından ayrılamıyordum; biliyor musunuz, önceleri komik olaylar anlatıyordum ona, birlikte kâğıt oynuyorduk. Gece geç vakitlere kadar yanında oturuyordum. Yaşlı annesi ağlayarak teşekkürler ediyordu bana. Bense şöyle geçiriyordum içimden: "Senin teşekkürünü hak etmiyorum!" Açıkyüreklilikle itiraf ediyorum size: Artık gizlemeye gerek yok, hastama âşık olmuştum. Aleksandra Andreyevna da bana bağlanmıştı: Bazen odasına benden başka kimseyi sokmuyordu. Benimle sohbet ediyordu; nerede okuduğumu, nasıl bir hayatımın olduğunu, akrabalarımı, hangi hastalara gittiğimi soruyordu. Biliyor musunuz, konuşmasına izin vermememem, ona konuşmayı kesinlikle yasaklamam gerektiğini biliyordum, ama yapamıyordum bunu. Kimi zaman başımı ellerimin arasına alıyordum: "Ne yapıyorsun sen, haydut herif?" Ama o elimi eline alıyor, uzun uzun bana bakıyordu, sonra başını öte yana çeviriyor, içini çekiyor ve "Ne kadar iyisiniz!" diyordu. Elleri alev alev yanıyor, iri gözleri baygın bakıyordu. "Evet," diyordu, "iyi yürekli, dürüst bir insansınız siz, komşularımız gibi değilsiniz... Hayır, hem de hiç değilsiniz, onlara benzemiyorsunuz... Şimdiye kadar sizin gibi birini tanımadım ben!" – "Sakin olun Aleksandra Andreyevna," diyordum... "İnanın, bu güveninizi neyimle hak ettiğimi bilemiyorum... Ama ne olur, Tanrı aşkına, sakin olun, sakin olun... Her şey iyi olacak, sağlığınıza kavuşacaksınız." (Hekim öne doğru eğilip kaşlarını kaldırarak ekledi:) Bununla birlikte, söylemek zorundayım ki, yoksul komşularıyla kendi seviyelerinde olmadıkları, zengin olanlarla ise gururları izin vermediği için çok az görüşüyorlardı. Şunu söyleyeyim size: Aile son derece kültür-

lüydü, öyle ki, bu gururumu okşuyordu. Aleksandra Andreyevna ilaçlarını yalnızca benim elimden alıyordu... Hatırlıyorum, zavallının ilacını almasına yardım ediyordum, yüzüme bakıyordu... kalbim hızla çarpıyordu. Oysa durumu her gün kötüye gidiyordu: "Ölecek, kesin, ölecek," diye düşünüyordum. Tabuta konulunca, annesi ve kız kardeşleri gözlerimin içine bakacaklardı... bana olan güvenleri yok olacaktı. "Ne? Nasıl?" – "Bir şey yok, bir şey yok efendim!" Nasıl bir şey yoktu! Bir gece hastamın yanında yine yalnızdım. Hizmetçi kız köşede oturuyor, horul horul uyuyordu... Kızcağızdan daha çoğunu isteyemezdiniz: O da bitkin düşmüştü. Aleksandra Andreyevna akşamdan beri hiç iyi değildi, çok ateşi vardı. Gece yarısına doğru çırpınmaya başlamış, nihayet uykuya dalar gibi olmuştu, en azından kıpırdamıyor, sakince yatıyordu. Köşede tasvirin önünde lamba yanıyordu. Ben oturuyordum, inanır mısınız, başım önüme düşmüş, hafiften kestiriyordum da. Birden sanki böğrümden biri dürttü beni, döndüm... Aman Tanrım! Aleksandra Andreyevna gözlerini iri iri açmış, bana bakıyordu... Dudakları aralıktı, yanakları kıpkırmızı yanıyordu. "Neyiniz var?" – "Doktor, ölecek miyim ben?" – "Tanrı korusun!" – "Hayır, doktor, hayır, lütfen iyileşeceğimi, yaşayacağımı söylemeyin bana... Söylemeyin... Eğer bilseydim... Tanrı aşkına durumumu gizlemeyin benden!" Öyle hızlı soluk alıp veriyordu ki. "Eğer gerçekten öleceğimi bilseydim... her şeyi anlatırdım size, her şeyi!" – "Aleksandra Andreyevna, rica ederim!" – "Bakın ne diyeceğim, deminden beri uyumuyorum, size bakıyorum... Tanrı aşkına... inanıyorum ben size, iyi, dürüst bir insansınız, dünyada kutsal olan her şey adına yalvarıyorum size... Gerçeği söyleyin bana! Bunun benim için ne kadar önemli olduğunu bilemezsiniz... Doktor, Tanrı aşkına söyleyin, ölecek miyim?" – "Size ne söyleyebilirim, Aleksandra Andreyevna lütfen!" – "Tanrı aşkına, yalvarıyorum size!" – "Bunu sizden gizleyemem Aleksandra Andre-

yevna... Durumunuz gerçekten tehlikeli, ama Tanrı'dan umut kesilmez..." – "Öleceğim, ben öleceğim..." Buna sanki seviniyordu, yüzünde öyle bir sevinç ifadesi vardı. Korkmaya başladım. "Ama korkmayın, korkmayın, ölümden hiç korkmuyorum." Birden doğruldu, dirseğine dayandı. "Şimdi... evet, şimdi söyleyebilirim, bütün ruhumla minnettarım size, iyi yürekli, dürüst bir insansınız, seviyorum sizi..." Sersemlemiş gibi baktım yüzüne; dehşete kapılmıştım, tüylerim diken diken olmuştu... "Duydunuz mu beni, sizi seviyorum..." – "Aleksandra Andreyevna, ne yaptım da hak ettim sevginizi?" "Hayır, hayır, anlayamıyorsunuz beni... beni anlamıyorsun..." Ve birden kollarını uzattı, başımı ellerinin arasına aldı ve öptü beni... İnanır mısınız, çığlık atmamak için zor tuttum kendimi... diz çöktüm, başımı yastığa gömdüm. Aleksandra Andreyevna susuyor, bir şey söylemiyordu; parmakları saçlarımın arasında titriyordu; ağladığını hissediyordum. Onu teselli etmeye, yatıştırmaya çalışıyordum... ona neler söylediğimi hatırlamıyorum... Neden sonra "Kızı uyandıracaksınız Aleksandra Andreyevna..." dedim, "İnanın, minnettarım size... inanın... sakin olun." Şöyle diyordu: "Evet, yeter artık, yeter. Ne yaparlarsa yapsınlar; uyanırlarsa uyansınlar, buraya gelirlerse gelsinler, umurumda değil: Öyle ya, öleceğim... Peki, sen niçin korkuyorsun, neden korkuyorsun? Kaldır başını... Yoksa sevmiyor musunuz beni, belki yanıldım... öyleyse affedin beni." – "Aleksandra Andreyevna, ne diyorsunuz siz? Seviyorum sizi Aleksandra Andreyevna." Gözlerimin içine baktı, kollarını açtı. "Öyleyse sarıl bana..." Açıkça söyleyeceğim size: O gece aklımı nasıl yitirmedim bilmiyorum. Aleksandra Andreyevna'nın kendini öldüreceğini hissediyordum: Kendinde değildi farkındaydım; aynı zamanda anlıyordum: Kendini ölüme yakın hissetmese, beni düşünmezdi. Ama ne derseniz deyin, yirmi beş yaşında, kimseyi sevmeden ölmek korkunç bir şeydir: Ona acı veren buydu işte... işte bunun

için umutsuzca bana sarılmıştı, şimdi anlayabiliyor musunuz bunu? Kollarının arasından bırakmıyordu beni. "Acıyın bana Aleksandra Andreyevna, kendinize de acıyın," dedim. "Kime, ne için acıyacağım?" diye karşılık verdi. "Öyle ya, ölmem gerekiyor..." Hep aynı şeyi tekrarlıyordu. "Ölmeyeceğimi, tekrar saygıdeğer bir küçükhanım olacağımı bilsem utanırdım, çok utanırdım... ama şimdi?" – "İyi de öleceğinizi kim söyledi size?" – "Ah hayır, yeter, kandırıyorsun beni, yalan söylemeyi beceremiyorsun, kendine bir bak." – "Ölmeyeceksiniz Aleksandra Andreyevna, ben tedavi edeceğim sizi; annenizin hayır duasını alacağız... birbirimize sarılıp mutlu olacağız." – "Hayır, hayır, söz aldım sizden, ölmek zorundayım... söz verdin bana... söyledin..." İçim acıyordu, birçok nedenle acıyordu... Bakın, bazen ne olur: Bir şeyiniz yokmuş gibi gelir size, ama acı hissedersiniz. Adımı, yani soyadımı değil de adımı sormak geldi Aleksandra Andreyevna'nın aklına. Adımın Trifon olması benim için bir şanssızlıktı. Evet efendim; Adım Trifon, baba adım İvanıç'tı, yani Trifon İvanıç... Evde herkes doktor diyordu bana. Yapabileceğim bir şey yoktu, cevap verdim: "Trifon hanımefendi." Aleksandra Andreyevna gözlerini kıstı, başını salladı, Fransızca bir şeyler mırıldandı... Ah, herhalde kötü bir şeyler... ve sonra gülümsedi... bu da çok kötüydü... Ve böylece, bütün geceyi onun yanında geçirmiş oldum. Sabaha doğru aklım başımdan gitmiş gibi çıktım odasından; bir de gün ortasında, çaydan sonra girdim yanına. Tanrım! Ah, Tanrım! Tanımak mümkün değildi onu: Bir ölüden bile kötü görünüyordu; yemin ederim, o acıya nasıl dayandığımı şu anda hiç bilmiyorum. Hastam üç gün üç gece ölümle pençeleşti... Ne gecelerdi onlar! Neler söyledi bana! Son gece, düşünebiliyor musunuz, yanında oturuyor, yalnızca Tanrı'ya yalvarıyordum: "Bir an önce al onu, arkasından beni de..." Birden yaşlı annesi girdi odaya... Yaşlı kadına bir gün önce, az umudun olduğunu, hastanın durumunun kö-

tüye gittiğini, papaza haber vermeleri gerektiğini söylemiştim. Annesini görünce Aleksandra Andreyevna şöyle dedi: "İyi ki geldin anne, bize bak, birbirimizi seviyoruz, birbirimize söz verdik." – "Ne diyor bu kız doktor, ne diyor?" O anda öleceğim sandım. "Sayıklıyor efendim..." dedim. "Ateşi çok yüksek..." Aleksandra Andreyevna sözümü kesti: "Hayır, hayır, biraz önce bambaşka şeyler söylüyordun bana ve yüzüğümü aldın benden... neden gizliyorsun? Annem çok iyidir benim, affedecektir, anlayacaktır bizi; üstelik ölüyorum ben, yalan söylememe gerek yok; uzat bana elini..." Birden ayağa fırlayıp koşarak çıktım odadan. Yaşlı kadın galiba anlamıştı durumu.

Daha fazla üzmeyeceğim sizi, ayrıca bütün bunları hatırlamak bana da ağır geliyor. Hastam ertesi gün öldü. (Hekim iç geçirip çabucak ekledi:) Toprağı bol olsun! Ölürken odadan herkesin çıkmasını, yanında yalnızca benim kalmamı istedi. "Affedin beni," dedi, "belki de size karşı suçluyum... hastalık... ama inanın, sizden başka kimseyi sevmedim... unutmayın beni... yüzüğümü saklayın..."

Hekim öte yana döndü; elini tuttum.

— Ah! dedi. Gelin, başka şeylerden konuşalım, küçük bir prafa partisine ne dersiniz? Malumunuz bizlerin kendimizi böyle derin duygulara kaptırmamamız gerekir. Şunu unutmayın: "Çocuklar ne kadar ağlarsa ağlasın, karın ne kadar dırdır ederse etsin..." biz yine de görevimizi yapmak zorundayız. Sonra, nasıl derler, yasal bir evlilik yaptım... Evet... bana yedi bin rublelik çeyiz getiren bir tüccar kızıyla evlendim. Adı Akulina; Trifon'a uyuyor. Şunu da söylemeliyim size: Huysuz bir kadın, bütün gün uyuyor... Ee ne dersiniz prafaya?

Bir kapiğine oyuna oturduk. Trifon İvanıç iki buçuk rublemi üttü ve geç vakit, kazandığı zaferin mutluluğuyla ayrıldı.

Komşum Radilov

Sonbaharda çulluk daha çok eski ıhlamur bahçelerinde olur. Bizim Oryol ilinde böyle bahçeler oldukça çoktur. Dedelerimiz yerleşim yeri seçiminde özellikle, iki yanı ıhlamur ağacı yollarıyla iki desyatinalık meyve bahçesine en iyi yeri ayırırlardı. Ne var ki, aradan elli, en çok yetmiş yıl geçtikten sonra bu yerleşim yerleri, "soylu yuvaları" her yerde yavaş yavaş kayboldu, evler çürüdü veya parça parça satıldı, taş süslemeleri kenara atılıp yığıldı, elma ağaçları kurudu, odun oldu; çitleri, tahta perdeleri parçalandı. Yalnızca ıhlamur ağaçları eski görkemleriyle büyümeyi sürdürdüler ve şimdi ekin tarlaları arasında, çağımızın havai nesline "ölmüş babalarımızın, kardeşlerimizin" öyküsünü anlatıyorlar. Yaşlı ıhlamur ağaçları harikadır... Rus köylüsünün acımasız baltası bile kıyamaz onlara. Yaprakları küçüktür, güçlü dalları her yanda uzaklara kadar uzar, altları her zaman gölgedir.

Yermolay'la keklik avına çıktığımız bir gün bakımsız bir bahçe gördüm ve oraya doğru yürüdüm. Bahçeye girdiğimde çalıların arasından ansızın bir çulluk kalktı... ateş ettim ve o anda birkaç adım ötemde bir çığlık yükseldi: Genç bir kız korkuyla baktı ağaçların arkasından ve hemen gözden kayboldu. Yermolay koşarak yanıma geldi. "Burada nasıl ateş edersiniz: Toprak sahibi yaşıyor burada," dedi.

Ben daha Yermolay'a cevap veremeden, köpeğim de gidip ölü kuşu pek mağrur bir tavırla bana getiremeden hızlı adımlar duyuldu, uzun boylu, bıyıklı biri çıktı ağaçların arasından ve hiç de hoşnut olmayan bir tavırla karşımda durdu. Elimden geldiğince özür diledim kendisinden, kim olduğumu söyledim, onun yerinde vurduğum kuşu kendisine önerdim.

Gülümseyerek karşılık verdi:

— Pekâlâ, vurduğunuz kuşu alacağım ama bir şartla: Yemekte konuğumuz olursanız.

Ne yalan söyleyeyim, önerisinden pek hoşlanmamıştım, ama kabul etmemek de olmazdı.

Karşımdaki devam etti:

— Buranın sahibiyim, sizin komşunuz Radilov, belki duymuşsunuzdur adımı... Bugün günlerden pazar, evimde yemeğin iyi olduğunu sanıyorum, yoksa davet etmezdim sizi.

Böyle durumlarda verilen cevabı verdim ve onunla birlikte yürüdüm. Yeni temizlenmiş dar yol çok geçmeden ıhlamur ağaçlarının arasından çıkardı bizi; bostana girdik. Yaşlı elma ağaçlarının, dal budak salmış Bektaşiüzümü çalılarının arasında tombul, açık yeşil lahana koçanları vardı; şerbetçiotları boy atmış çiçeklerin saplarına dolanmıştı; evleklerde kurumuş nohutlarla birbirine karışmış yanık saplar vardı; iri kabaklar yerlerde yuvarlanıyor gibiydi; salatalıklar tozlu, köşeli yapraklarının altından gözüküyordu; çit boyunca yüksek ısırganlar sallanıyordu; iki üç yerde (eski tarhın kalıntısı) Tatar hanımeliler, mürver ağaçları, yabangülleri yetişmişti. Beklemekten rengi artık kızarmış, bulanık su dolu havuzun yanında bir kuyu, kuyunun çevresinde küçük su birikintileri vardı. Bu su birikintilerinde kazlar telaşla yıkanıyor, paytak adımlarla yürüyorlardı; bir köpek, açıklık bir yerde bütün bedeni titreyerek, gözlerini kısarak bir kemiği kemiriyordu; hemen yanında alaca bir inek kuyruğunu arada bir cılız sırtına atarak tembel tembel

otluyordu. Yol yana döndü; kalın söğütlerin, akağaçların arasından çatısı tahta, ek yapısı yan yatmış, eski, gri, küçük bir ev çıktı karşımıza.

Radilov durdu. İçtenlikle, doğrudan gözlerimin içine bakarak şöyle dedi.

— Tekrar düşündüm de; belki de evime gelmek istemezsiniz: Bu durumda...

Sözünü bitirmesine fırsat vermedim; tersine, yemeği onun evinde yersem çok mutlu olacağıma inandırdım onu.

— Tamam, nasıl isterseniz.

Eve girdik. Kapıda aba kumaştan mavi, uzun kaftanlı bir uşak karşıladı bizi. Radilov ona, Yermolay'a hemen votka getirmesini söyledi. Yardımcı avcım eğilerek saygılarını sundu ev sahibine. Duvarlarında karışık rengârenk tabloların asılı olduğu antreden küçük bir odaya (Radilov'un çalışma odasına) geçtik. Avcı takımlarımı çıkardım, tüfeğimi bir kenara koydum; uzun kaftanlı uşak aceleyle temizledi üstümü.

Radilov dost bir tavırla:

— Eh, artık geçebiliriz konuk salonuna, dedi. Sizi annemle tanıştırmak istiyorum.

Arkasından yürüdüm. Konuk salonunda ortadaki koltukta kahverengi giysili, beyaz, bağcıklı başlıklı, zayıf yüzü pek sevecen, bakışı ürkek ve hüzünlü, ufak tefek, yaşlı bir kadın oturuyordu.

— Anneciğim, tanıştırayım sizi, komşumuz ***.

Yaşlı kadın hafifçe doğruldu, torba gibi örme, kocaman, el çantasını kuru elinden bırakmadan, hafifçe eğilerek selam verdi bana. Gözlerini kırpıştırarak zayıf, sakin bir sesle şöyle sordu:

— Bizim buralara ne zaman geldiniz, çok oluyor mu?

— Hayır efendim, yeni sayılır.

— Uzun süre kalmak niyetinde misiniz?

— Herhalde kışa kadar buradayım.

Yaşlı kadın bir şey söylemedi.

Radilov konuk salonuna girerken görmediğim uzun boylu, zayıf birini gösterdi bana:

— Bu da Fyodor Miheiç... dedi. Evet Fyodorcuğum, konuğumuza sanatını göster bakalım. Neden öyle köşeye saklandın?

Fyodor Miheiç hemen sandalyesinden kalktı, pencerenin önünden eski püskü kemanını aldı; sonra yayı, gerektiği gibi sapından değil, ortasından tuttu, kemanı göğsüne dayadı, gözlerini kapadı ve telleri gıcırdatarak bir şarkı söylemeye, oynamaya başladı. Görünüşte yetmiş yaşlarındaydı Fyodor Miheiç; pamuklu kalın kumaştan kaftanı sıska, kemikli omuzlarından pek hüzünlü sarkıyordu. Zaman zaman silkinerek, zaman zaman kıpırdamadan durarak oynuyordu. Saçsız başını sallıyor, damarlı boynunu uzatıyor, ayaklarını yere vuruyor, arada dizlerini zorlanarak büküyordu. Dişsiz ağzından takatsiz bir ses çıkıyordu. Radilov yüzümdeki ifadeden Fyodorcuğun "sanatından" pek hoşlanmadığımı anlamış olacak:

— Tamam ihtiyar, dedi. Yeter, gidip kendini ödüllendirebilirsin artık.

Fyodor Miheiç kemanı hemen pencere önüne bıraktı, önce konuk olarak bana, sonra yaşlı kadına, arkasından Radilov'a selam verip çıktı.

Yeni arkadaşım devam etti:

— O da bir çiftlik sahibiydi, zengindi de, ama iflas etti ve şimdi benim yanımda kalıyor... Zamanında bölgenin en yaman delikanlısıydı; iki kadını kocasının elinden almıştı, şarkıcıları vardı, kendi de güzel şarkı söyler, dans ederdi... Affedersiniz, votka içer misiniz? Yemek masada hazır zaten.

Bahçede bir an gördüğüm genç kız girdi kapıdan.

— Bu da Olgacık! dedi Radilov başını hafifçe geriye atarak. Umarım seversiniz kendisini... Neyse, masaya geçelim.

Yemek odasına geçtik, masaya oturduk. Biz konuk salonundan yemek odasına geçip masaya otururken "ödülün-

den" gözleri parlamış, burnu hafifçe kızarmış Fyodor Miheiç şarkı söylüyordu: "Zaferin gök gürültüsü duyulsun!" Ona yemeğini köşede örtüsüz, küçük bir masada özel bir kapta koymuşlardı. Zavallı ihtiyar dökmeden yemek yiyemediği için yemekte onu konuklardan uzak tutuyorlardı. Yaşlı adam istavroz çıkardı, derin bir soluk aldı ve bir köpekbalığı gibi yemeye başladı. Gerçekten yemek hiç fena değildi ve pazar gününe yakışır biçimde jöle ve bezeler de sofrayı zenginleştiriyordu. Piyade alayında on yıl hizmet yapmış, Türkiye'ye gidip gelmiş olan Radilov masada öyküler anlatmaya başladı. Dikkatle dinliyordum onu, arada da belli etmeden Olga'ya bakıyordum. Pek güzel sayılmazdı; ama yüzündeki sakin kararlı ifade, bembeyaz, geniş alnı, gür saçları, özellikle de pek iri olmayan, zeki, aydınlık, etkileyici kahverengi gözleri benim yerimde olan herkesi şaşkına çevirebilirdi. Radilov'un ağzından çıkan her sözcüğü izliyor gibiydi; yüzünde bir katılma, onay değil, tutkulu bir dikkat ifadesi vardı. Radilov, yaşı göz önüne alınacak olursa, onun babası olabilirdi. Olga'ya "sen" diye hitap ediyordu, ama onun kızı olmadığını hemen anlamıştım. Konuşurken bir ara, ölen karısından söz etmiş, Olga'yı göstererek, "Onun ablasıydı," diye eklemişti. Olga'nın yüzü o anda kıpkırmızı olmuş, başını önüne eğmişti. Bunun üzerine Radilov susmuş, konuyu değiştirmişti.

Yaşlı kadın yemek süresince tek söz etmedi, neredeyse bir şey yemedi, benimle de hiç ilgilenmedi. Yüz hatlarında değişik bir ürkeklik, bakanın yüreğini sızlatan umutsuz bir bekleyiş vardı. Yemeğin sonuna doğru Fyodor Miheiç ev sahibini, konuğu "övmeye" başlayacak oldu, ama Radilov bana baktı ve yaşlı adamdan susmasını rica etti. Fyodor Miheiç elini dudaklarına götürdü, gözlerini kırpıştırdı, ayağa kalkıp eğilerek selam verdikten sonra tekrar (bu kez sandalyenin ucuna) ilişiverdi. Yemekten sonra Radilov'la ben onun çalışma odasına geçtik.

Sürekli olarak aynı düşünceye veya tutkuya sahip insanlarda, özellikleri, yetenekleri, toplum içindeki durumları, eğitimleri ne denli değişik olursa olsun, ortak davranışlarında bir benzerlik olur. Radilov'u gözlemledikçe, onun bu çeşit insanlardan olduğuna giderek daha çok inanıyordum. Çiftlik işlerinden, ekinden, ot biçme mevsiminden, savaştan, bölgede dolaşan söylentilerden, yaklaşan seçimlerden bahsediyor, rahat, hatta ilgili konuşuyor, ama birden iç geçiriyor, ağır bir çalışma sonunda bitkin düşmüş biri gibi kendini koltuğa bırakıyor, elleriyle yüzünü siliyordu. İyi, sıcak ruhu sanki bütünüyle yalnızca bir tek duyguyla doluydu. Onda bir şeye karşı olağan bir tutku bulamamış olmam şaşırtıyordu beni; hiçbir şeye karşı en küçük bir tutkusu yoktu: Yemeğe, içkiye, ava, Kursk bülbüllerine, salgın hastalık yüzünden ölen güvercinlere, Rus edebiyatına, rahvan atlara, sırmalı ceketlere, iskambil oyununa veya bilardoya, danslı akşam toplantılarına, büyük şehirlere veya başkente seyahate, pamuk veya şeker pancarı fabrikalarına, boyalı kameriyelere, çaya, arabada yana koşulu, işi sahtekârlığa vuran atlara, hatta kuşağını neredeyse koltuğunun altına kadar yukarıda bağlayıp gösteriş yapan şişko arabacılara (bu muhteşem arabacıların gözleri, her nedense başlarını her oynattıklarında şaşılaşır, yuvalarından fırlayacak gibi olur)... hiçbir şeye karşı bir tutkusu yoktu. Soruyordum kendime: "Nasıl bir çiftlik sahibi bu adam?" Bu arada hüzünlü, kaderinden şikâyetçi biri gibi görünmeye çalıştığı da yoktu. Tersine soylu, titiz, neşeli, karşısına çıkan ve uyuşmadığı herkesle barışçıl bir yakınlık kurmaya hazır bir havası vardı. Aynı zamanda, onun önüne çıkan herkesle arkadaşlık kuramayacağını, kimseyle dost olamayacağını; ancak, bunu genel olarak hiç kimseye ihtiyacı olmadığı için değil, bir süreliğine içine kapandığı için yapacağını hissedebilirdiniz. Radilov'a bakarken onu ne o anda, ne de başka herhangi bir zamanda mutlu olarak düşünemiyordum. Yakışıklı değildi, ama bakışında, gülüm-

semesinde, her şeyinde bir gizem, olağanüstü bir çekicilik vardı; evet, gizem olmalıydı bu. Öyle ki, onu daha iyi tanımak, sevmek istiyordum. Elbette arada bir çiftlik sahibi, bir bozkır insanı gibi davrandığı da oluyordu, yine de çok iyi bir insandı.

Onunla bölge soylular birliğinin yeni temsilcisinden söz ediyorduk ki, birden kapıdan Olga'nın sesi geldi: "Çay hazır." Konuk salonuna geçtik. Fyodor Miheiç yine pencereyle kapı arasındaki köşesinde, ayaklarını altına almış oturuyordu. Radilov'un annesi bir çorap örüyordu. Sonbaharın taze havası, elma ağaçlarının kokusu açık pencerelerden içeri doluyordu. Olga telaşla çayları koyuyordu. Şimdi yemektekinden daha dikkatli bakıyordum ona. Taşra kızlarının hepsi gibi o da çok az konuşuyordu; ama onda hiç değilse, boşluğun ve çaresizliğin tatsız duygusuyla iyi bir şeyler söyleme çabası yoktu. Açıklayamadığı duygularının ağırlığından eziliyormuş gibi iç geçirip durmuyor, kaşlarının altından bakmıyor, hayallere dalmış gibi belli belirsiz gülümsemiyordu. Büyük bir mutluluktan veya büyük bir telaştan yorgun düşmüş gibi sakin, kayıtsız bakıyordu. Yürüyüşü, hareketleri kararlı ve rahattı. Çok hoşlanmıştım ondan.

Tekrar Radilov'la sohbet etmeye daldık. O konuya nasıl geldiğimizi hatırlamıyorum: Çoğu zaman, en önemsiz şeyler en önemlilerden çok daha meşgul eder insanı.

— Evet, dedi Radilov, kendimde yaşadım ben bunu. Malumunuz evliydim ben. Kısa bir süre sonra... üç yıllık evli olacaktık, karım doğumda öldü. Acısına dayanamayacağımı düşünüyordum; çok üzülüyordum, kendimde değildim, ama ağlayamıyordum... Sersem gibi dolaşıyordum. Karımı gerektiği gibi giydirdiler, masanın üzerine yatırdılar... işte bu odada. Papazlar geldi, papaz çömezleri geldi; ilahiler, dualar okumaya başladılar; odanın içini buhur kokusu kaplamıştı; yerlere kadar eğiliyordum, ama tek bir damla gözyaşı dökemedim. Kalbim de başım da taş kesilmişti sanki... Külçe

gibiydim. İlk gün öyle geçti. İnanabiliyor musunuz? O gece uyudum bile. Sabahleyin karımın yanına gittim, mevsimlerden yazdı, ayaklarından başına kadar parlak güneş vuruyordu. Birden... (O anda elinde olmadan titredi Radilov.) Ne gördüm dersiniz? Bir gözü tamamen kapalı değildi ve o gözünün üzerinde bir sinek vardı... O anda külçe gibi yere yığıldım, kendime gelince ağlamaya başladım, ağladım, ağladım... Tutamıyordum kendimi...

Radilov sustu. Ona, sonra Olga'ya baktım... Olga'nın yüzündeki ifadeyi hayatımın sonuna kadar unutmayacağım. Yaşlı kadın elindeki çorabı dizine bıraktı, çantasından mendilini çıkardı, gizlice sildi gözyaşını. Fyodor Miheiç birden ayağa kalktı, kemanını aldı ve kısık, garip bir sesle şarkı söylemeye başladı. Herhalde neşelendirmek istiyordu bizi, ama sesini duyar duymaz hepimiz irkildik, Radilov susmasını rica etti. Sonra devam etti:

— Ne yaparsınız ki olan olmuştu. Geçmişi geri getiremezsiniz ve nihayet... (hemen arkasından ekledi:) sanırım, Voltaire'in dediği gibi, bu dünyada her şey iyi olmalı...

— Evet, dedim, öyle, kuşkusuz. Aslında her türlü felakete dayanmak mümkündür ve üstesinden gelinemeyecek kadar korkunç bir durum yoktur.

— Öyle mi düşünüyorsunuz? dedi Radilov. Evet, belki haklısınız. Hatırlıyorum da Türkiye'de hastanede yatıyordum, yarı ölüydüm: Sıtmaya yakalanmıştım, ateşler içinde yanıyordum. Ama beni orada tutamayacaklardı, çünkü savaş vardı ve iyi ki öyleydi, Tanrı'ya şükür! Birden başka hastalar getirmeye başladılar, nereye yatıracaklardı onları? Doktor sağa sola koşup duruyordu, yer yoktu... Benim yanıma geldi, sağlık memuruna sordu: "Yaşıyor mu?" Sağlık memuru cevap verdi: "Sabahleyin ölmemişti." Doktor üzerime eğildi, dinledi: Nefes alıyordum. Adamcağız dayanamayıp şöyle dedi: "Ne biçim iş bu, adam ölüyor, kesinlikle ölecek, cızırdayıp duruyor, boşuna yatıyor burada, üstelik

başkalarının yatmasına da engel oluyor." Kendi kendime düşündüm: "Evet, durumun kötü senin Mihaylo Mihaylıç..." Ama işte iyileştim ve gördüğünüz gibi, hâlâ yaşıyorum. Demek ki bu konuda haklısınız...

— Her hâlükârda haklıyım, dedim. Ölmüş olsaydınız da, yine kurtulmuş olacaktınız o kötü durumdan.

Radilov birden yumruğunu masaya hızla indirip ekledi:

— Çok doğru, çok doğru! Kararlı olmak yeter... Kötü durumun ne önemi var? Ne diye ağırdan alacaksınız, uzatacaksınız?

Olga hızla yerinden kalkıp bahçeye çıktı.

— Haydi Fedya, dans et bakalım! diye haykırdı Radilov.

Fedya ayağa fırladı, konuk salonunun içinde, masaldaki "keçinin" ehlileştirilmiş ayının önünde dolaştığı gibi çalımla dolaşarak şarkı söylemeye başladı: "Bizim kapıda olduğu gibi..."

Dış kapının önüne bir arabanın yanaştığı duyuldu ve birkaç dakika sonra konuk salonuna uzun boylu, geniş omuzlu, tıknaz, yaşlı bir mülk sahibi köylü olan Ovsyanikov girdi... Ama son derece ilginç, orijinal biri olan Ovsyanikov'dan, okurun da izniyle, başka bir bölümde söz edelim. Şimdiyse sadece şu kadarını ekleyeyim: Ertesi gün Yermolay'la hava aydınlanırken oradan ayrılıp ava gittik, avdan eve döndük, bir hafta sonra tekrar uğradım Radilov'a, ama o da, Olga da evde yoktu; iki hafta sonra da Radilov'un birden annesini yalnız bırakıp, baldızıyla birlikte bilinmeyen bir yere gittiğini öğrendim. Bütün bölge bu haberle çalkalanıyordu ve ben Radilov'u dinlerken Olga'nın yüzündeki o ifadeyi ancak o zaman tam olarak anladım. Yalnızca keder yoktu o ifadede, aşırı bir kıskançlık da vardı.

Köyden ayrılmadan önce Radilov'un yaşlı annesini ziyaret ettim. Konuk salonunda buldum onu, Fyodor Miheiç'le kâğıt oynuyordu.

— Oğlunuzdan bir haber var mı? diye sordum.

Yaşlı kadın ağlamaya başladı. Ben de bir daha Radilov'la ilgili bir şey sormadım.

Mülk Sahibi Bir Köylü: Ovsyanikov

Sevgili okurlarım, gözünüzün önüne yetmiş yaşında, şişman, uzun boylu birini getirin; yüzü hafiften Krılov'u andırmaktadır, sarkık kaşlarının altından bakışı aydınlık ve zekidir, duruşu pek önemli bir şahsiyetmiş gibidir, konuşması ağırbaşlıdır, yürüyüşü yavaştır: İşte size Ovsyanikov. Yenleri uzun, mavi kaftanının önü her zaman yukarıdan aşağı kadar iliklidir, boynunda leylak rengi ipek bir atkı vardır, püsküllü çizmeleri gıcır gıcırdır, görünüşte hali vakti yerinde bir tüccardır. Yumuşak ve bembeyaz elleri pek güzeldir; konuşurken sık sık elleriyle kaftanının düğmelerini yoklar... Ovsyanikov mağrur duruşu, dinginliği, sağduyusu, uyuşukluğu, samimiyeti ve dikkafalılığıyla bana Petro öncesinin Rus soylularını hatırlatırdı... O zamanlara özgü bol, uzun kaftan ne yakışırdı ona! Bir önceki yüzyılın insanlarının son örneğiydi Ovsyanikov. Komşuları ona karşı fevkalade saygılıydılar, onunla tanışmış olmayı kendileri için büyük onur sayarlardı. Onun gibi mülk sahibi olan köylüler neredeyse taparlardı ona, karşısında mesafelerini koruyarak şapkalarını çıkarır, onunla gurur duyarlardı. Genel olarak söyleyecek olursak, günümüzde mülk sahibi bir köylünün olağan bir köylüden pek farkı yoktu. Çiftçiliği neredeyse olağan bir köylününkinden bile kötüydü: buzağıları cılız mı cılız, atları yarı canlı, koşum takımları sicimdir. Ovsyanikov, zengin

sayılmasa da, genel geçer normlara göre bir istisnaydı. Güzel, konforlu, küçük bir evde karısıyla yaşıyordu; az sayıda hizmetçisi vardı, adamlarını Rus geleneğine göre giydirir, onların işçi olduğunu söylerdi. Adamları onun toprağını işlerlerdi çünkü. Kendini bir soylu olarak tanıtmaz, bir çiftlik sahibi gibi davranmaz, hiçbir zaman (nasıl derler), "ne olduğunu" unutmaz, ilk teklifte hemen oturmaz ve odaya yeni bir konuk girdiğinde kesinlikle ayağa kalkar, onu pek ağırbaşlı bir tavırla eğilerek selamlardı ki, konuk elinde olmadan, ondan daha çok eğilerek selamına karşılık verirdi. Ovsyanikov eski göreneklere bağlıydı, ama bu bağlılığı bağnazlığından değil (aslında oldukça özgür düşünceli bir insandı), alışkanlıkları gereğiydi. Sözgelimi, yaylı arabaları sevmezdi, çünkü rahat bulmazdı onları; bir yere gidecekse ya yaysız bir arabaya, ya da deri koltuklu, güzel, küçük bir köylü arabasına biner, doru atını da (yalnızca doru atlar bulundururdu) kendi sürerdi. Al yanaklı, saçı tas biçiminde kesilmiş bir delikanlı olan arabacısı, üzerinde belini kemerle bağladığı lacivert uzun bir ceket, başında koyun kürkü basık bir şapkayla arabacı yerinde, hemen yanında saygılı otururdu. Ovsyanikov yemekten sonra her zaman uyurdu, cumartesi günleri hamama gider, (gümüş yuvarlak gözlüğünü pek ciddi tavırlarla burnunun üzerine takıp) yalnızca din kitapları okur, erken yatar, erken kalkardı. Ama sakalını keser, saç tıraşını Almanlar gibi yaptırırdı. Konuklarını güler yüzle, ama yerlere kadar eğilmeden karşılar, fazla telaşlanmaz, onlara çeşit çeşit ikramlarda bulunmazdı. Yerinden kalkmadan, ağırbaşlı bir tavırla başını hafifçe karısına çevirip şöyle derdi: "Hanım! Misafirlere yiyecek bir şeyler getir." Ekmek satmanın günah olduğunu düşünürdü... Tanrı'nın verdiği bir nimetti ekmek. Kıtlık ve korkunç pahalılığın olduğu kırklı yıllarda neyi var neyi yok, hepsini yakınındaki çiftlik sahiplerine, köylülere dağıtmıştı. Doğal olarak, ertesi yıl da onlar getirip borçlarını ödemişlerdi ona.

Komşuları sık sık gelirlerdi Ovsyanikov'a, aralarındaki anlaşmazlıklarda onun bir karar vermesini isterlerdi ve hemen her zaman verdiği karar taraflarca kabul edilirdi. Çoğu sınır anlaşmazlıkları onun verdiği kararlar sonucunda kalıcı olarak tatlıya bağlanırdı... Ancak kadın çiftlik sahiplerinin yaptığı iki üç hatadan sonra, kadınlar arasındaki her türlü arabuluculuğu reddeder olmuştu. Aceleye, telaşa, heyecana, kadın gevezeliğine ve "velveleye" tahammülü yoktu. Bir gün evinde yangın çıktı. İşçilerinden biri: "Yangın! Yangın!" diye bağırarak daldı odasına. Ovsyanikov pek sakin: "Peki, neden bağırıyorsun?" dedi. "Şapkamla bastonumu getir bana..." Atla dolaşmayı çok severdi. Bir gün azgın bityuku* yamaçtan vadiye inerken birden dörtnala kalkmıştı. Ovsyanikov o anda gayet sakindi: "Yeter, yavrum, yavaş ol, telef olacaksın." Ve daha birkaç saniye geçmişti ki araba da, terkisindeki çocuk da, at da hep birlikte vadinin dibini boylamışlardı. Neyse ki vadinin dibinde kum yığınları vardı da kimse yaralanmamıştı, yalnızca bityukunun bir bacağı incinmişti. Ovsyanikov yerden kalkarken sakin sesiyle devam ediyordu: "Gördün işte, söyledim sana..." Ovsyanikov iyi bir kadınla evlenmişti. Tatyana İliniçna Ovsyanikova uzun boylu, ağırbaşlı, sakin yaradılışlı bir kadındı; başını her zaman kahverengi ipek bir örtüyle sarardı. Onun sertliğinden kimse şikâyet etmediği gibi, yoksul birçok insan ondan "anacığım, velinimetim" diye söz etse de Tatyana İliniçna'nın soğuk bir duruşu vardı. Yüzünün düzgün hatları, iri siyah gözleri, ince dudakları geçmişte kalmış güzelliğinin izlerini hâlâ taşıyordu. Ovsyanikov'un çocuğu yoktu.

Okurlarımın da bildiği üzere, onunla Radilov'un evinde tanışmıştım; bundan iki gün sonra onu görmeye gittim. Evdeydi. Geniş, meşin bir kanepede oturuyor, bir din kitabı okuyordu. Gri bir kedi omzuna çıkmış mırıldıyordu. Her

* Voronej ilinde, ünlü "Hrenov" harasında yetiştirilen özel cins atlara bityuk veya sbityuk denir. (Turgenyev'in notu.)

konuğunu karşıladığı gibi, güler yüzle, pek kibar karşıladı beni. Sohbete başladık. Bir ara:

— Doğru söyleyin Luka Petroviç, dedim, eski günler, sizin zamanınız, gerçekten de daha güzel miydi?

— Bazı bakımlardan, evet, gerçekten güzeldi, daha huzurluyduk; daha fazla bereket vardı... Ama yine de bugünler daha iyi; umarım, sizin çocuklarınızın hayatı daha da iyi olacaktır.

— Oysa ben eski günleri övmeye başlayacağınızı sanmıştım Luka Petroviç.

— Hayır, eski günleri övmek için özel bir nedenim yok. Mesela, bir örnek vereyim size: Merhum dedeniz gibi, şimdi siz de bir çiftlik sahibisiniz, ama onun kadar otoriter değilsiniz! Zaten öyle bir insan olduğunuz da söylenemez. Şimdilerde bizi başka beyler eziyor; ama anlaşılan böyle olmak zorunda. Neyse her şey olacağına varır... Hayır, gençliğimde gördüğüm şeyleri şimdi görmüyorum.

— Sözgelimi neleri?

— Yine dedenizden örnek vereceğim. Otorite sahibiydi dedeniz! Köylüsünü cezalandırma hakkı vardı. Evet, belki biliyorsunuzdur (kendi köyünüzde olmuş bir şeyi nasıl bilmezsiniz), Çaplıgin'den Malinin'e uzanan araziyi... Şimdi sizin yulaf tarlanız olan... Oysa o tarla bizimdi; evet tamamen bizim... Dedeniz bizden aldı orayı; atla geldi, parmağıyla göstererek, "Burası benim," dedi ve onun oldu... Babam (toprağı bol olsun!) hakkını savunmasını bilen, aynı zamanda heyecanlı bir insandı, kabul etmedi bunu (öyle ya, kim bir şeyini kaybetmek ister), mahkemeye başvurdu. Tek başına yaptı bunu, başkaları bir şey yapmadı, korktular. Ve dedenize, Pyotr Ovsyanikov'un, toprağına el konulduğu için şikâyetçi olduğu haberini yetiştirdiler... Dedeniz hiç vakit kaybetmeden avcıbaşı uşağı Bauş'u bir ekiple bize yolladı... Babamı tutup sizin oraya götürdüler. O zamanlar küçüktüm, yalınayak arkalarından koşmuştum... Sonra

ne mi oldu? Babamı evinizin pencerelerinin dibine götürüp dövdüler. Dedeniz balkondan seyrediyordu; büyükanneniz ise pencerenin önünde oturuyor, olup bitene bakıyordu. Babam haykırıyordu: "Anacığım Mariya Vasilyevna, kurtarın beni, bari siz acıyın bana!" Ama büyükanneniz oturduğu yerde yalnızca hafifçe doğrulup bakıyordu, o kadar... Sonra o tarla üzerinde hiçbir hak iddia etmeyeceği sözünü aldıktan, ayrıca minnettar olduğunu söylettikten sonra canlı gitmesine izin verdiler. O tarla da böylece sizin oldu. Bir zahmet, tarlanın asıl adını sorun köylülerinize: "Meşeliktir" oranın adı, adını meşe odunuyla atılan dayakla elde edilmesinden alır. İşte bu yüzdendir ki, bizim gibi küçük insanlar eski düzeni pek özlemezler.

Ovsyanikov'a ne diyeceğimi bilemedim, yüzüne bakmaya bile cesaret edemiyordum.

— O sıralar Stepan Niktopolionıç Komov diye bir komşumuz vardı. O da eziyet ederdi babama: Derdin biri bitmeden ötekisi başlıyordu. Ayyaşın tekiydi, başkalarına ısmarlamayı da severdi; kafayı çekince Fransızca "Se bon,"* diyerek yalanır, kutsal her şeye söylenip dururdu! Komşuların hepsine haber yollayıp evine davet ediyordu. Troykası her an hazırdı, davetini kabul etmezseniz birden kapınıza dayanıyordu... Öyle acayip biriydi! "Ayıkken" yalan söylemiyordu; ama içince Petersburg'da Fontanka Mahallesi'nde biri kırmızı, tek bacalı, öteki sarı, iki bacalı, üçüncüsü ise bacasız üç evi olduğunu; biri piyade, biri süvari, biri de kendi halinde üç oğlu olduğunu (oysa evli bile değildi) anlatmaya başlıyordu. Her evinde bir oğlunun oturduğunu, büyük olanının ziyaretine amirallerin, ortancanın ziyaretine generallerin, en küçüğün ziyaretine ise İngilizlerin geldiğini söylüyordu... Birden ayağa kalkıp şöyle diyordu: "Büyük oğlumun sağlığına kaldırıyorum kadehimi, en saygın oğlumdur!" Sonra da ağlamaya başlıyordu. O anda kadehini kaldırmayan

* Fransızca "c'est bon" (bu iyi). (ç.n.)

biri çıkarsa başına iş alırdı... "Vururum, gömülmesine de izin vermem!" diyordu. Ayağa fırlayıp bağırıyordu: "Haydi Tanrı'nın kulları, eğlenin, dans edin, beni de neşelendirin!" Dans edecek durumunuz olmasa da kalkıp dans edecektiniz. Hizmetinde köylü kızları vardı, onlara daha çok eziyet ediyordu. Bazı geceler sabahlara kadar hep birlikte, şarkı söyletiyordu onlara, kim daha yüksek sesle söylerse, ona bir hediye veriyordu. Kızlar yorulmaya başladılar mı ellerini başına koyup: "Ah, yetim kaldım! Terk ediyorlar beni güvercinim!" diye söyleniyordu. Hemen seyis ortaya çıkıp kızları cesaretlendiriyordu. Babam çok seviyordu onu, ne yaparsınız? Neredeyse öldürecekti babamı, gerçekten öldürürdü de, neyse ki kendi öldü: Sarhoş sarhoş çıktığı güvercinlikten düştü... İşte, böyle komşularımız vardı!

— Zaman ne çok değişti! dedim.

— Evet, evet... diye onayladı Ovsyanikov. Ama şunu da söylemeliyim: Eskiden soylular şimdikinden çok daha iyi yaşıyordu. Yüksek mevkide olan kişilerden ise söz etmeye gerek yok: Moskova'da öylelerini çok gördüm. Dediklerine göre, Moskova'da şimdilerde böylelerine pek rastlanmıyormuş.

— Moskova'da bulundunuz mu?

— Bulundum, çok eskiden. Şimdi yetmiş üç yaşındayım, on altı yaşında Moskova'ya gitmiştim.

Ovsyanikov içini çekti.

— Orada kimleri görüyordunuz?

— Önemli çok insan gördüm, hem de her çeşidini; pek rahat, şaşaalı, gösterişli yaşıyorlardı. Ama bu konuda merhum Kont Aleksey Grigoryeviç Orlov-Çesmenski'nin eline kimse su dökemezdi. Aleksey Grigoryeviç'i sık sık görüyordum; amcam onun evinde çalışıyordu. Kont hazretleri Şabolovka'da, Kaluga Geçidi'ne yakın oturuyordu. Tam bir kalantordu! Hazretin gösterişli havası, kibirli, lütfeder tavırları anlatılacak gibi değildi. Boyu bosu, gücü kuvveti yerindeydi; bakışları, her şeyi pek gösterişliydi! Onu tanı-

mıyorsanız, odasına giremezdiniz, çekinirdiniz, korkardınız. Girdiğinizde ise güneş sizi ısıtıyormuş, içiniz bir hoş oluyormuş gibi hissederdiniz kendinizi. Odasına giren herkesi bizzat karşılardı. Her türden spora düşkündü. Arabasını kendi kullanır, herkesle yarışırdı ama hemen geçmezdi yarıştığı insanı; küçük düşürmez, geride bırakmaz, ancak yarışın en sonunda geçerdi ve bunu da sevecen bir tavırla yapardı, rakibini teselli eder, onun atının boynunu okşardı. Taklacı güvercinleri en iyi cinsti. Kimi zaman avluya çıkar, bir koltuğa oturur, bakıcıya güvercinleri salmasını emrederdi. Bu arada aladoğanların yaklaşmaması için çevrede, çatılarda tüfekli insanlar olurdu. Kontun önüne, ayaklarının dibine içi su dolu gümüş, büyük bir leğen koyarlardı. Suda güvercinlerin yansımasını seyrederdi. Yüzlerce yoksul, sakat insan onun verdiği ekmekle geçinirdi... çok da para verirdi onlara! Öfkelendiğinde de gök gürültüsü gibi gürlerdi. Dehşet saçardı çevresine, ama kimseyi ağlatmazdı: Bir bakardınız gülmeye başlamış... Bir ziyafet verirdi, tüm Moskova sarhoş olurdu! Ayrıca kafası da çok çalışırdı. Türklerle bile savaşmıştı. Güreşmeye de pek düşkündü; Tula'dan, Harkov'dan, Tambov'dan pehlivanlar getirirlerdi ona. Yendiği pehlivanlara armağanlar verirdi; ama biri onu yenerse hediyelere boğardı onu, dudaklarından öperdi... Ben oradayken Rusya'nın en güzel bahçesini yaptırdı: Koca imparatorlukta tanıdığı avcıların hepsine davet gönderdi ve üç ay sonrasına bir gün belirledi. Ve o gün herkes geldi. Köpekler, yardımcı avcılar hepsi bir ordu gibi toplandı. Önce gerektiği gibi yenildi, içildi, sonra yola çıkıldı. Büyük bir kalabalık vardı! Bir de dedenizin köpeği en önde koşmasın mı?

— Milovidka mı?

— Milovidka, ya, Milovidka... O zaman kont dedenizden rica etti: "Köpeğini bana sat: Ne kadar istersen vereceğim." Dedenizin cevabı şöyle oldu: "Hayır kont, tüccar değilim ben: Değersiz bir paçavra da olsa satmam, guru-

rumdan karımı bile bırakırım, ama Milovidka'yı asla... Gerekirse kendimi köle veririm." Bunun üzerine Aleksey Grigoryeviç övdü dedenizi: "Sevdim sizi," dedi. Dedeniz arabasına bindirdi köpeğini ve evine döndü. Milovidka ölünce de müzikli bir cenaze töreni yaptırdı ona, bahçeye gömdürdü... Köpeğe bahçede bir mezar yaptırdı ve başucuna yazılı bir mezar taşı koydurdu.

— Peki Aleksey Grigoryeviç'in birilerini incittiği olmadı mı hiç?

— Her zaman olduğu gibi: Yumuşak atın çiftesi pektir.

Kısa bir sessizliğin arkasından sordum:

— Peki şu Bauş nasıl biriydi?

— Milovidka'yı bile duydunuz da, Bauş'tan haberiniz yok mu? Dedenizin avcıbaşı ve baş köpek bakıcısıydı Bauş. Dedeniz Milovidka'yı sevdiği kadar onu da severdi. Gözüpek biriydi. Dedenizin her dediğini, ne pahasına olursa olsun, anında yerine getirirdi... Ormanda köpeklere komutlar verirken öyle bir bağırırdı ki yer gök inlerdi. Ama sonra birden inadı tutar, atından inip yere boylu boyunca yatardı... Köpekler onun sesini duymaz olduklarında her şey biterdi! Avın sıcak izini sürmeyi bırakır, hiçbir şeyin peşine takılmazlardı. Dedeniz kızar, köpürür: "O serseriyi boynundan asmazsam gözlerim açık gidecek! Geberteceğim o dinsizi! Topuklarını gırtlağına sokacağım!" diye bağırırdı. Ama arkasından adam yollardı, bir ihtiyacı olup olmadığını sorardı... Böyle durumlarda Bauş da şarap isterdi, içerdi, ayağa kalkıp tekrar bildiğini yapardı.

— Luka Petroviç, avlanmayı galiba siz de seviyorsunuz?

— Severdim... evet, ama şimdi değil: Yaşlandım artık, gençliğimde ise... bildiğiniz gibi toplumdaki yerim nedeniyle uygun değildi. Bizim gibilerin soyluların peşine takılması yakışık almaz... Evet, öyle: Gerçi bizim gibilerin içinden de içeni, beceriksizi, soylularla arkadaşlık edeni çıkıyor... Hiç hoş değil! Kendini küçük düşürmekten başka bir işe yaramıyor.

Berbat, yürümesini bilmeyen bir at veriyorlar ona; şapkasını alıp yere atıyorlar; atı gibi kamçılıyorlar; beriki ise herkesi güldürmekten, maskaralıktan başka bir şey yapmıyor. Hayır, söyleyeyim size: Toplumda yerin ne kadar küçükse, o kadar sıkı olmalısın, yoksa kendini rezil edersin.

Ovsyanikov derin bir soluk aldıktan sonra devam etti:

— Evet, o günlerden bu yana köprülerin altından çok sular geçti, çok şeyler yaşadım: Şimdi zaman çok değişti. Gördüğüm kadarıyla, özellikle soyluların yaşamında büyük değişiklikler oldu. Toprağı az olanlar ya devlet görevindeler ya da çiftliklerinde oturmuyorlar; biraz daha varlıklı olanları da tanımak imkânsız. Arazi anlaşmazlıklarında bazı büyük toprak sahiplerini gözlemleme imkânım oldu. Ve şunu söylemeliyim size: Onlara baktıkça yüreğim ferahlıyor. Saygılılar, kibarlar. Ama şuna hayret ediyorum: Bilmedikleri şey yok, öylesine ağırbaşlı, ciddi konuşuyorlar ki, içim yumuşuyor, duygulanıyorum, ama gündelik işlerden haberleri yok, kişisel çıkarlarının bile farkında olmuyorlar: Bir uşak ya da bir kâhya, boyunduruktaymış gibi, istedikleri yöne çeviriyor onları. Aleksandr Vladimiriç Korolyov'u tanıyorsunuzdur. Soylulukla ne alâkası vardır? Kendisi yakışıklıdır, zengindir, üniversitelerde okumuştur, sözde yurt dışında bile bulunmuştur, pek güzel konuşur, alçakgönüllüdür, hepimizin elini sıkar. Biliyor musunuz? Bakın, anlatayım size: Geçen hafta arabulucu Nikifor İliç'in daveti üzerine Beryozovka'da toplandık. Nikifor İliç şöyle dedi: "Baylar, sınır anlaşmazlıklarına son vermemiz gerekiyor; bizler için bu büyük bir ayıptır; herkesten geride kaldık; hemen işe başlamalıyız." İşe koyulduk. Gerektiği gibi konuşuyor, tartışıyorduk. Avukatımız mırın kırın etmeye başladı. Ama yaygarayı basan önce Porfiriy Ovçinnikov oldu... Bir insan ne diye bağırıp çağırır? Hiç toprağı yoktur, kardeşini temsil ediyordu. Bağırıyordu: "Hayır! Bunu kabul ettiremezsiniz bana! Hayır, yanılıyorsunuz! Planları getirin! Ölçümleri yapanın planlarını verin

bana, bunları değil!" – "Peki, istediğiniz nedir sizin?" – "Aptal mı sandınız beni siz? Şu anda ne istediğimi söyleyeceğimi mi sanıyorsunuz size? Hayır, planları getirin... o kadar!" Bir yandan da elini planlara vuruyordu. Onun bu yaptığı Marfa Dmitriyevna'yı çok kızdırdı. Kadın bağırmaya başladı: "Onurumla oynamaya nasıl cesaret edebiliyorsunuz?" – "Sizin onurunuz benim boz atımda bile olsun istemem!" Zorla madera şarabı içirdiler ona, sakinleşmesini sağladılar. Bu kez ötekiler başladı tartışmaya. Sevgili dostum Aleksandr Vladimiriç Korolyov köşede oturuyor, bir şey söylemeden bastonun topuzunu kemiriyor, yalnızca başını sallıyordu. Üzüldüm, çıkıp gitmeyi de canım istemiyordu. Adamın bizim için ne düşündüğünü merak ediyordum. Bir baktım benim Aleksandr Vladimiriç ayağa kalktı, konuşmak ister gibiydi. Aracı hemen telaşlandı, "Baylar, baylar, Aleksandr Vladimiriç konuşmak istiyor," dedi. Soyluları takdir etmek gerekir: Bir anda herkes sustu. Konuşmaya başladı Aleksandr Vladimiriç ve şunları söyledi: "Baylar, burada neden toplandığımızı unutmuş gibisiniz, sınırların belirlenmesi toprak sahipleri için yararlı olsa da, aslında bu belirleme işi neden istenmektedir? Köylünün kendini daha rahat hissetmesi, daha rahat çalışması, görevini yapabilmesi için... Çünkü nerenin kendi toprağı olduğunu bilmiyor ve çoğu zaman beş verst öteye tarla ekmeye gidiyor, bu yüzden bir şey de talep edemiyorsunuz ondan." Aleksandr Vladimiriç daha sonra, çiftlik sahiplerinin, köylülerinin yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışmamalarının büyük günah olduğunu, köylülerin ona Tanrı'nın emaneti olduğunu ve nihayet, mantıklı düşünecek olursak, köylülerin çıkarının bizlerin de çıkarı olduğunu anlattı. "Aynı şey: Onlar iyi olursa biz de iyi oluruz; onların durumu kötüyse, bizim durumumuz da kötüdür... Dolayısıyla, gereksiz konularda uzlaşmaz davranmak yanlıştır, mantıksızdır..." Daha pek çok şey söyledi... Öyle etkileyici konuşuyordu ki! Yüreklere hitap ediyordu... Soyluların

hepsi hüzünlendi; benim bile gözlerim yaşarmıştı neredeyse. Doğrusunu isterseniz, eski kitaplarda böyle konuşmalar yoktur... Peki sonunda ne oldu? Bakımsız, yosun kaplı dört desyatinalık bataklığını vermek de, satmak da istemedi. Şöyle diyordu: "O bataklığı ailem için kurutacağım ve üzerinde tam teşekküllü bir çuha fabrikası yaptıracağım. Bu iş için orayı seçtim: Bu konuda kendimce bazı düşüncelerim var..." Bu onun hakkı olsa da, Aleksandr Vladimiriç'ın komşusu Anton Karasikov, Korolyov'un kâhyasına banknot olarak yüz ruble vermeye yanaşmadı. Böylece bir karar alamadan dağıldık. Aleksandr Vladimiriç halen kendini o bataklık üzerinde hak sahibi olarak görüyor ve çuha fabrikasından söz edip duruyor, ama bataklık hâlâ kurutulmuş değil.

— Peki kendi yurtluğunu nasıl idare ediyor?

— Sürekli yeni düzenlemeler getiriyor. Köylüler şikâyet ediyor, ama onlara kulak asmaya gerek yok zaten. Çok doğru yapıyor Aleksandr Vladimiriç.

— Nasıl olur Luka Petroviç? Sizin geçmişten yana olduğunuzu sanıyordum, öyle değil mi yoksa?

— Beni bırakın... Ben bir soylu da değilim, çiftlik sahibi de. Yönetim işleriyle ne ilgim olabilir? Ayrıca, daha başka hangi yollar izlenebilir bilmiyorum. Ben hakça davranılmasını, her şeyin yasalara uygun olmasını istiyorum, o kadar. Bu yeter bana! Genç beyler eski düzeni sevmiyor: Hak veriyorum onlara... Artık akla yönelmemiz, bağlanmamız gerekiyor. Ama bunun yanında üzücü bir durum da var: Gençler çok fazla düşünüyor, kılı kırk yarıyorlar. Köylülere oyuncak bebek gibi davranıyorlar: Onlarla oynuyor, onları evirip çeviriyorlar, kırıyor, sonra da bir kenara atıveriyorlar. Kâhya da, uşak da, Alman yönetici de, hepsi köylüyü eziyor. Genç beylerden hiç değilse biri örnek olsa, köylüye nasıl davranılması gerektiğini gösterebilse! Bu gidişin sonu ne olacak? Belki de yeni düzeni göremeden öleceğim. Neydi şu söz? Eski öldü, yeni ise bir türlü doğamıyor!

Ovsyanikov'a ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Yüzüme bakarak iyice yaklaştı bana, alçak sesle devam etti:

— Peki Vasiliy Nikolaiç Lyubozvonov olayını duydunuz mu?

— Hayır, duymadım.

— Söyleyin bana lütfen, ne acayip bir insandır bu? Aklım almıyor. Onun köylülerinden dinledim, ama onların dediklerini dikkate almıyorum. Biliyorsunuz, geçenlerde annesinin ölmesi üzerine genç yaşta mirasa kondu. Köyüne döndü. Köylüler yeni efendilerini görmek için toplandılar; Vasiliy Nikolaiç onların karşısına çıktı. Köylüler şaşırıp kaldılar! Efendileri tıpkı arabacı gibi kadife pantolon giymişti, çizmelerinin kenarları ise zırhlıydı; gömleği kırmızı, kaftanı arabacı kaftanıydı; sakal bırakmıştı, başındaki şapka da, yüzü de pek bir tuhaftı... Sarhoş olmasına sarhoş değildi, ama aklı başında da değildi sanki. "Merhaba çocuklar! Tanrı yardımcınız olsun!" Köylüler eğilerek selamladılar onu, ama sessizce: Anlarsınız ya, bir şey söylemeye çekiniyorlardı. Sanki o da çekiniyordu. Konuşmaya başladı: "Ben bir Rusum, sizler de Russunuz! Rus olan her şeyi severim ben... Yani benim ruhum da, kanım da Rustur..." Ve birden emretti: "Haydi, çocuklar, bir Rus halk şarkısı söyleyin bana!" Köylüler ne yapacaklarını şaşırdılar; aptallaştılar. Cesur biri şarkı söylemeye başladı, ama hemen yere oturdu, arkadaşlarının arkasına saklandı... Bakın, neye şaşmak gerekir: Bizde öyle delidolu, aylak, değişik çiftlik sahipleri vardı ki, arabacılar gibi giyinirler, dans eder, gitar çalar, uşaklarıyla şarkı söyler, içerler, köylülere ziyafet çekerlerdi; oysa bu Vasiliy Nikolaiç denen efendi yüzü hemen kızaran bir kız gibiydi: Kitaplar okuyor, yazıyor, yüksek sesle şiir okuyor, ama kimseyle iki laf etmiyor, hep geride duruyor, bahçede, canı sıkılıyormuş ya da üzülüyormuş gibi dolaşıyordu. Önceki kâhya ilk zamanlar çok korkuyordu ondan: Vasiliy Nikolaiç'in geleceği duyulunca köyde her evin kapısını çalmış, süt dökmüş kedi gibi, tek tek herkesin hatı-

rını sormuştu! Köylüler umutlanmışlardı. "Yemeyiz bunları kardeş! Her şeyin hesabını vereceksin birader; oynatacaklar şimdi seni, cimrinin tekisin sen!" diye geçiriyorlardı akıllarından. Ama onun yerine, nasıl anlatsam size? Neler olduğuna şeytanın bile aklı ermez... Vasiliy Nikolaiç odasına çağırdı onu, konuşmaya başladı; konuşurken yüzü kıpkırmızıydı, sık sık soluk alıyordu. Şöyle dedi ona: "İşini dürüstçe yap, kimseyi de sıkıştırma, duydun mu beni?" O günden sonra bir daha da çağırmadı onu odasına! Kendi çiftliğinde bir yabancı gibi yaşamaya başladı. Kâhya rahatlamıştı; köylüler ise Vasiliy Nikolaiç'in yanına yaklaşmaya cesaret edemiyorlardı: Korkuyorlardı. Bakın, insanın aklının almadığı bir şey daha vardı: Bey eğilerek selam veriyordu onlara, gülümseyerek bakıyordu. Oysa onlar korkudan titriyorlardı. Ne anlaşılmaz bir şey, değil mi efendim? Belki de ihtiyarlayınca aptallaşmışımdır... bilemiyorum.

Ovsyanikov'a Bay Lyubozvonov'un belki de hasta olabileceğini söyledim.

— Ne hastası! Enine boyuna, yanaklarından kan damlıyor, gencecik olduğu halde koca sakalı var... Yine de Tanrı bilir!

Ovsyanikov derin bir soluk aldı.

— Neyse, dedim, soyluları bırakalım şimdi, mülk sahibi köylülerle ilgili neler söyleyeceksiniz bana Luka Petroviç?

Hemen karşılık verdi Ovsyanikov:

— Neyse, şimdilik bırakın bunu, evet... size şunu söylemek isterdim ki... Neyse! (Ovsyanikov boş ver der gibi elini salladı.) İyisi mi, gelin çay içelim biz... Sıradan köylülerden farkımız yok bizim de; ama doğrusunu söylemek gerekirse, sonumuz ne olacak belli değil.

Sustu Ovsyanikov. Çay getirdiler. Tatyana İliniçna yerinden kalktı, gelip yakınımıza oturdu. Bizim konuşmamız süresince birkaç kez sessizce odadan çıkmış, yine sessizce dönmüştü. Odada sessizlik vardı. Ovsyanikov ağırbaşlı ve yavaş tavırlarla peş peşe, fincan fincan çay içiyordu.

Tatyana İliniçna alçak sesle:

— Mitya bugün bize geldi, dedi.

Ovsyanikov kaşlarını çattı.

— Ne istiyormuş?

— Özür dilemek için gelmiş.

Ovsyanikov başını salladı.

— Siz söyleyin, dedi bana dönerek, akraba işte, ne yaparsınız? Görüşmesen olmuyor... Bana da bir yeğen vermiş Tanrım. Kafası çalışan bir çocuk, delidolu da, bir şey diyemezsiniz. İyi okudu, ama bana bir faydası olacağını beklemiyorum. Devlet hizmetindeydi, görevinden ayrıldı. İşine gelmedi... Öyle ya, soylu değil ki. Günümüzde soyluları bile hemen general yapmıyorlar. Şimdi işsiz güçsüz dolaşıyor... Yine de bir şeyler yapabilirdi ama yazıcılığa soyundu. Köylüler için dilekçeler, raporlar yazıyor, köy delegelerine dersler veriyor, kadastro memurlarına yardımcı oluyor, meyhanelerde sürtüyor, hanlarda ordudan atılmışlarla, şehirli tüccarlarla, kapıcılarla vakit geçiriyor. Tehlikeli şeyler değil mi bunlar? Polisler, polis şefleri birçok kez uyardılar onu. Ama çenesi kuvvetlidir: Güldürüyor onları, sonra da gönüllerini alıyor... (Karısına döndü:) Evet, yeter artık, senin odanda oturuyor şu anda, değil mi? Bilirim seni: Kalbin çok yumuşaktır. Arka çıkmaya çalışıyorsun ona.

Tatyana İliniçna başını önüne eğdi, gülümsedi, yüzü kızardı.

— Evet, öyle... (Ovsyanikov devam ediyordu...) Ah sen akılsız kadın! Neyse, söyle buraya gelsin... değerli konuğumuzun hatırına gelsin bakalım, affediyorum o aptalı... Söyle, söyle...

Tatyana İliniçna kapıya gidip seslendi:

— Mitya!

Yirmi sekiz yaşında, uzun boylu, yapılı, kıvırcık saçlı bir genç olan Mitya girdi odaya. Beni görünce kapının eşiğinde durdu. Üzerinde bir Alman giysisi vardı; omuzlarındaki fır-

fırların abartılı büyüklüğü bu giysinin Avrupa görmemiş bir Rus terzinin elinden çıktığının açık bir kanıtıydı.

— Gel, yaklaş, dedi yaşlı adam, utanacak ne var? Yengene dua et: Affedildin...(Bana döndü, Mitya'yı göstererek ekledi:) İşte, tanıştırayım sizi... Bir türlü anlayamadığım öz yeğenim. Dünyanın sonu geldi! (Mitya ile selamlaştık.) Haydi söyle bakalım, yine ne yaptın? Niçin şikâyetçi oldular senden? Anlat...

Mitya'nın benim yanımda konuşmak, kendini temize çıkarmaya çalışmak istemediği belliydi.

— Sonra anlatırım amcacığım, diye mırıldandı.

Yaşlı adam ısrar etti:

— Hayır sonra değil, şimdi anlatacaksın... Farkındayım, beyefendiden utanıyorsun; ama böylesi daha iyi, cezanı çek. Haydi konuş, konuş... Seni dinliyoruz.

Mitya başını şöyle bir salladıktan sonra canlı bir tavırla başladı:

— Utanacağım bir şey yok. Siz söyleyin lütfen amcacığım. Reşetilovolu mülk sahibi köylüler bana geldi: "Bizi savun kardeş," dediler. "Konu ne?" diye sordum. Anlattılar: "Şöyle oldu: Fırınlarımız çok iyi durumdadır, yani daha iyisi olamaz. Bir memur geldi, fırınlarımızı kontrol emri aldığını söyledi. Kontrol ettikten sonra şöyle dedi: 'Fırınlarınızın eksikleri var, bunlar çok önemli eksikler, durumu yukarıya rapor etmek zorundayım.' – 'Nedir eksiklerimiz?' diye sorduk. 'Orasını ben bilirim,' dedi... Aramızda toplanıp, memuru memnun etmemiz gerektiğine karar verdik; ama ihtiyar Prohoriç bize engel oldu. Şöyle dedi: 'Böylece onun ancak iştahını kabartmış olursunuz.' Yapacak başka bir şey yoktu. İhtiyarın sözünü dinledik. Bunun üzerine memur çok sinirlendi, raporunu verdi, bizi yukarıya şikâyet etti. Şimdi de ifadeye çağırıyorlar bizi." – "Fırınlarınızın gerçekten eksiklikleri yok mu?" diye sordum. "Tanrı biliyor ki hiçbir eksiğimiz yok, ekmeğimiz yasada nasıl yazılıysa öyle..." –

"Pekâlâ, korkmayın," dedim. Sonra onların ağzından bir dilekçe yazdım... Kararın kimin lehine çıkacağı henüz belli değil... Peki bu olay için neden şikâyet ettiler beni size? Nedeni belli, etekleri tutuştu.

Ovsyanikov sesini yükseltmeden karşılık verdi:

— Evet, birilerinin etekleri tutuştu, ama senin değil... Peki Şutolomov köylüleriyle ne dolaplar çevirdin?

— Nereden biliyorsunuz bunu?

— Biliyorum işte.

— Yine ben haklıyım, izin verin onu da anlatayım size. Şutolomov köylülerinin komşuları Bespandin onların dört desyatinalık tarlasını sürüyormuş. "Burası benim toprağım," diyormuş. Şutolomovlular o tarlanın yıllık kirasını toprak sahibine ödüyorlarmış. Toprak sahibi yurt dışındaymış. Siz söyleyin, onların hakkını kim savunacak? Yıllardır onlar sürüyorlarmış o tarlayı. Bana geldiler: "Bizim için bir dilekçe yaz," dediler. Ben de yazdım. Bespandin bunu duydu, tehdit etmeye başladı beni: "O Mitya'nın bacaklarını kıracağım ya da kafasını koparacağım..." diyormuş. Bakalım nasıl yapacak bunu, şu ana kadar kafam yerinde duruyor.

— Kendine o kadar güvenme, dedi yaşlı adam, bakarsın başına kötü şeyler gelir. Delisin sen!

— Evet ama amcacığım, bana söyleyen siz değil miydiniz?

Ovsyanikov yeğeninin sözünü kesti:

— Biliyorum, biliyorum, ne diyeceğini biliyorum, şöyle diyeceksin: İnsan her zaman haklı olandan yana olmalı, yakınına yardım etmeli. Kimi zaman kendi çıkarını hiçe saymalı... Ama sen hep böyle mi yapacaksın? Meyhaneye götürmüyorlar mı seni? İçirmiyorlar mı? Yani önünde yerlere kapanıp şöyle demiyorlar mı sana: "Babamız Dmitri Alekseiç, yardım et bize, minnettarlığımızın karşılığını vereceğiz size." Eline bir gümüş ruble ya da banknot tutuşturmuyorlar mı? Ne dersin? Öyle değil mi? Söyle, öyle olmuyor mu?

Mitya başını öne eğdi.

— Evet, bu konuda suçluyum. Ama yoksullardan bir şey almıyorum ve kimseyi de aldatmıyorum...

— Şimdi almıyorsun, ama sen de parasız kaldığında alacaksın. Aldatırsın... Evet! Demek ki günah işliyorsun! Peki Borka Perehodov'u unuttun mu? Kim yardım etmeye çalışıyordu ona? Kim koruyordu onu? Ha?

— Perehodov kendi hatasının cezasını çekti...

— Devletin parasını çaldı... Üçkâğıtçı!

— Ama amcacığım bir düşünsenize: Fakirlik, aile...

— Evet, fakirlik, fakirlik... İçkicinin, kavgacının teki, işte o kadar!

Mitya alçak sesle:

— Kederden içkiye başladı, dedi.

— Kederden ha! Madem ona acıyordun, meyhanelerde içerken yanında oturacağına yardım etseydin. Pek etkileyici konuşur, biliyorum, acayip biridir!

— Aslında çok iyi bir insandır...

— Sana göre herkes iyidir... (Ovsyanikov karısına dönüp devam etti:) Şuna, yolladınız mı... orada, biliyorsun...

Tatyana İliniçna evet anlamına eğdi başını.

İhtiyar tekrar yeğenine döndü:

— Birkaç gündür nerelerdeydin?

— Kasabadaydım.

— Sürekli bilardo oynadın, çay içtin, gitar tıngırdattın, devlet dairelerinde dolaştın, arka odalarda dilekçeler yazdın, tüccar çocuklarıyla caka sattın? Öyle, değil mi? Söyle!

Mitya gülümseyerek karşılık verdi:

— Öyle sayılır... Ah, sahi! Az kalsın unutuyordum: Anton Parfenıç Funtikov pazar günü yemeğe davet ediyor sizi.

— Gitmeyeceğim o koca göbeklinin yemeğine. Yüz rublelik balık verir, ama üstüne bozuk yağ koydurur. Beni rahat bıraksın!

— Bu arada Bayan Fedosya Mihaylovna'yla karşılaştım.

— Hangi Fedosya ile?

Mikulino'yu müzayedeyle satın alan çiftlik sahibi Garpençenko'nun hizmetçisi Mikulinolu Fedosya. Moskova'da dikişçilik yaparak yıllık kirasını ödüyor, öyle geçiniyordu; yıllık ödemesi gereken seksen iki buçuk rubleyi hiç aksatmadan ödüyordu... İşinin de ehliydi: Moskova'da sürekli siparişler alıyordu. Ama Garpençenko dönmesini emretti, şimdi yanında tutuyor, bir görev de vermiyor ona. Fedosya ücretini ödeyip özgürlüğünü satın almaya hazır, efendisine de söyledi bunu, ama efendisi kararını açıklamıyor. Siz tanıyorsunuz Garpençenko'yu, amcacığım, ona bir çıtlatamaz mısınız? Fedosya özgürlüğüne karşılık iyi para verecek.

— Senin paranla ödemesin sakın? Tamam, pekâlâ, söylerim ona, söylerim. Ancak, bilmiyorum... (Yaşlı adam durumdan pek hoşnut değilmiş gibi buruşturdu yüzünü) Garpençenko denen o adam, Tanrı günahımı affetsin, senet kırar, faizle para verir, yok pahasına çiftlikler alır... Nereden bela olduysa başımıza? Yemin ederim katlanamıyorum şu yeni gelenlere! Kolay kolay imana da gelmez ya... bakarız.

— Bir şeyler yapın amcacığım.

— Tamam, bir şeyler yapmaya çalışacağım. Ama dikkatli ol sen, beni dinle! Tamam yeter, kendini temize çıkarmaya uğraşma... Tanrı yardımcın olsun, Tanrı yardımcın olsun! Yalnız, dikkatli ol artık Mitya, bak başına iş açacaksın, sonun kötü olacak. Hep sırtımda taşıyamayacağım seni... Her yerde sözü geçen biri değilim. Haydi şimdi git bakalım, Tanrı yardımcın olsun.

Mitya çıktı. Tatyana İliniçna da onun arkasından gidiyordu.

Ovsyanikov karısına seslendi:

— Çay ver o haylaza... (Bana döndü.) Kafası çalışan bir çocuktur. İyi yüreklidir de, ama korkuyorum onun için... Sizi böyle boş şeylerle meşgul ettiğim için kusuruma bakmayın.

Antreye bakan kapı açıldı. Kısa boylu, ak saçlı, kadife kaftanlı biri girdi odaya.

— A! Franz İvanıç! diye haykırdı Ovsyanikov. Hoş geldiniz! Ne büyük mutluluk bu!

İzin verin, sevgili okurum, bu beyefendiyle tanıştırayım sizi.

Franz İvanıç Lejön (Lejeune) benim komşumdur, kendisi Oryol çiftlik sahiplerindendir ve Rus soylusu unvanına hiç de alışılmadık bir yolla sahip olmuştur. Orléanais'de doğdu, annesi babası Fransız'dı, Rusya'yı fethetmek için Napolyon'la birlikte trampetçi olarak Rusya'ya geldi. Başlangıçta işler yolunda gitti ve bizim Fransız başı dik Moskova'ya girdi, ama dönüş yolunda zavallı Mösyö Lejeune, yanında trampeti olmadan, yarı donmuş durumda, Smolensk köylülerinin eline düştü. Smolensk köylüleri gece boş çuha ambarına kapadılar onu, sabahleyin su bendinin yakınındaki buzda açılmış deliklerin başına götürdüler ve "de la grrrande armée"* trampetçisinden kendilerine saygı göstermesini, yani buzun altına girmesini rica ettiler. Mösyö Lejeune onların bu ricasını kabul edemedi ve Smolensk köylülerine Fransızca olarak, kendisini Orléanais'e göndermeleri gerektiğini anlatmaya çalıştı. Şöyle diyordu: "Orada, messieurs annem yaşıyor, une tendre mère."** Ne var ki köylüler, Orléanais'in coğrafi konumu üzerine bir bilgi sahibi olmadıkları için olsa gerek, onun Gniloterka Nehri'ni kaplayan buzun altında, akıntıyla aşağıya doğru bir yolculuğa çıkması ricalarını sürdürdüler; ensesinden, sırtından hafifçe iterek trampetçiyi bu iş için yüreklendirmeye başlamışlardı ki, bir çıngırak sesi duyuldu (Lejeune bu sesle tarifsiz bir sevince kapılmıştı) ve bendin üzerine üç kula atın çektiği, yüksek arkası alacalı bulacalı halı örtülü çok büyük bir kızak çıktı. Kızakta kurt kürklü, şişman, al yanaklı bir çiftlik sahibi oturuyordu.

Köylülere sordu:

— Ne yapıyorsunuz siz burada?

---

* Büyüüük ordunun. (Fr.)

** Müşfik bir anne. (Fr.)

— Fransız'ı boğacağız efendim.

Çiftlik sahibi umursamaz bir tavırla:

— Ha, iyi, dedi ve başını öte yana çevirdi.

— Monsieur! Monsieur! diye seslendi Fransız.

Kurt kürklü çiftlik sahibi sitemle karşılık verdi:

— Yaa! Bir düzine ulusla Rusya'ya girip Moskova'yı yaktın, Büyük İvan'ın haçını aldın, şimdi de mösyö, mösyö! Ne o kuyruğunu kıstırmışsın bakıyorum! Hırsızsan cezanı çekeceksin... Sür Filka!

Kızak hareket etti ama adam arabacısına bir daha seslendi:

— Ya da dur bakalım! Hey sen, mösyö, müzikten anlar mısın?

Lejön karşılık verdi:

— Sauvez moi, sauvez moi, mon bon monsieur!*

— Ne biçim bir millet! Hiçbiri Rusça bilmiyor! Müzik, müzik, save müzik vu? Save? Söylesene be! Komprene? Save müzik vu? Piyano jue save?

Lejön çiftlik sahibinin ne demek istediğini sonunda anlamıştı. Kendinden emin bir tavırla başını evet anlamına salladı.

— Oui, monsieur, oui, oui, je suis musicien; je joue de tous les instruments possibles! Oui, monsieur... Sauvez moi monsieur!**

— Şansın varmış... dedi çiftlik sahibi. Çocuklar, bırakın onu. Alın şu yirmi kapiği, gidip votka için.

— Sağ olun efendimiz, sağ olun. Buyurun, ne isterseniz yapın ona.

Lejön'ü kızağa bindirdiler. Sevincinden soluk soluğaydı, ağlıyor, titriyor, yerlere kadar eğiliyor, çiftlik sahibine, arabacıya, köylülere minnettarlığını gösteriyordu. Üzerinde

---

* Kurtarın beni, kurtarın beni, merhametli efendim! (Fr.)

** Evet efendim, evet, evet, bir müzisyenim ben; her aleti çalabilirim! Evet efendim... Kurtarın beni efendim!

sadece pembe şeritli kısa, yeşil bir ceket vardı, oysa hava buz gibiydi. Çiftlik sahibi bir şey söylemeden onun soğuktan morarmış, uyuşmuş ellerine, ayaklarına baktı, zavallıyı kürkünün içine aldı ve evine götürdü. Hizmetçiler koşup geldiler. Fransız'ı hemen ısıttılar, yedirip içirdiler, giydirdiler. Çiftlik sahibi kızlarının yanına götürdü onu.

— Alın çocuklar, dedi, size bir öğretmen buldum. Sıkıştırıp duruyordunuz beni: "Bize müzik dersi verecek, Fransızca öğretecek bir öğretmen istiyoruz!" diyordunuz. Alın size bir Fransız, piyano da çalıyor... (Aynı zamanda kolonya da satan bir Yahudiden beş yıl önce aldığı eski püskü piyanoyu gösterdi Lejön'e:) Evet mösyö, sanatını göster bakalım bize: Jue!

Lejön heyecanla oturdu piyanonun başına: Hayatında eli değmemişti piyanoya.

— Jue haydi, jue haydi! diye tekrarladı çiftlik sahibi.

Zavallı Fransız, trampet çalıyormuş gibi, parmaklarını umutsuzca, rasgele dolaştırdı tuşlarda... Daha sonra şöyle anlatıyordu: "Kurtarıcımın beni yakamdan tuttuğu gibi evden atacağını düşünüyordum." Ama zoraki doğaçlama çalan Fransız'ı çok şaşırtan bir şey oldu, çiftlik sahibi onun çalışını kısa bir süre dinledikten sonra takdirle omzunu okşadı. "Güzel, güzel," diye mırıldandı, "görüyorum ki, güzel çalıyorsun; şimdi git, dinlen."

İki hafta sonra Lejön zengin, kültürlü başka bir çiftlik sahibinin yanına geçti. Toprak sahibinin neşeli hallerini, yumuşak başlılığını çok sevdi, onun mürebbiyesiyle evlendi, devlet hizmetine girdi, soylular sınıfına geçti, kızını Oryollu çiftlik sahibi, emekli süvari, şair Lobızanyev'le evlendirdi ve Oryol'a yerleşti.

Ben de oradayken, dostça ilişkileri olan Ovsyanikov'un yanına giren Lejön ya da şimdiki adıyla Franz İvanıç böyle biriydi...

Ne var ki, okur benimle Ovsyanikov'un odasında oturmaktan sıkılmaya başlamış olabilir. Bu nedenle susuyorum.

Lgov

Okurlarımın artık tanıdığı Yermolay bir gün bana şöyle dedi:

— Haydi Lgov'a gidelim, orada dilediğimiz kadar yabanördeği vurabiliriz.

Gerçek bir avcı için yabanördeği avlamak pek cazip bir şey olmasa da, o sıralar başka av hayvanı bulunmadığı için (eylül başlarıydı: Çulluklar henüz gelmemişti, çayırlarda keklik peşinde koşmaktan da bıkmıştım) avcı arkadaşımı dinledim ve Lgov'a doğru yola çıktık.

Lgov büyükçe bir bozkır köyüydü. Hayli eski, tek kubbeli taş bir kilisesi, kıyısı bataklık Rosota Deresi'nin kenarında iki değirmeni vardı. Bu dere Lgov'dan beş verst aşağıda, kıyılarında ve ortasındaki bazı yerlerde (Oryolluların kamış dedikleri) sık sazların yükseldiği geniş bir gölete dönüşüyordu. Bu gölette, derenin kuytu yerlerinde ya da kamışların arasında her çeşitten bolca ördek vardı: yabanördeği, yarı yabanördeği, kılkuyruk, bağırtlak, dalgıç kuşu vb... Küçük sürüler halinde uçuşuyor, suyun üstünde süzülüyorlardı. Silah sesiyle birlikte bulut gibi öyle bir havalanıyorlardı ki, avcı bir eliyle istemsizce şapkasına yapışıyor: "Üff!" çekiyordu. Yermolay'la göletin kıyısında yürüyorduk, ancak bir kere kıyıdaki ördekler çok dikkatliydi, hemen havalanıyorlardı; ikincisi havalanmakta gecikmiş, deneyimsiz bir bağırt-

lağı ateş edip öldürsek bile, köpeklerimiz sık kamışların arasından geçip ona ulaşacak durumda değildi: Fedakârlık edip oraya yüzerek veya suda yürüyerek ulaşsalar bile kamışların sivri uçları boş yere kıymetli burunlarını kesecekti.

Sonunda şöyle dedi Yermolay:

— Olmayacak. Böyle yapamayacağız, bir kayık bulmalıyız... Lgov'a dönelim.

Lgov'a dönüyorduk. Daha birkaç adım gitmiştik ki, sık söğütlerin arasından epey kötü durumda bir av köpeği çıktı karşımıza, onun hemen arkasından da orta boylu, hayli eski mavi setreli, açık sarı yelekli, pembe-gri mi, mavi-gri mi olduğu anlaşılmayan pantolonunu delik çizmelerinin içine aceleyle sokmuş, boynunda kırmızı atkısı, omzunda tek namlulu tüfeğiyle biri göründü. Köpeklerimiz, korkusundan olacak, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış, kulaklarını arkaya yatırmış, dizlerini bükmeden, dişlerini göstererek çevresinde hızla dönüp duran tanımadıkları bu köpekle türlerine özgü her zamanki Çin merasimiyle koklaşarak tanışırken yabancı yanımıza geldi ve hayli kibarca selamladı bizi. Yirmi beş yaşında gösteriyordu; kvasla beslenmiş uzun, kumral saçlarının perçemleri dimdik duruyordu; kahverengi, ufak gözlerini dostça kırpıştırıyordu ve dişi ağrıyormuş gibi siyah bir mendille sardığı yüzünde pek tatlı bir gülümseme vardı.

— İzninizle tanıştırayım kendimi, diye yumuşak ve imalı bir ses tonuyla söze girdi. Buranın avcılarından Vladimir... Geldiğinizi haber alınca ve göletimizin kıyısında avlanmak niyetinde olduğunuzu öğrenince, eğer sizin için de bir sakıncası yoksa, yardımlarımı sunmaya karar verdim.

Avcı Vladimir, tıpkı jönprömiye rolü oynayan genç bir taşra aktörü gibi konuşuyordu. Önerisini kabul ettim ve böylece, daha Lgov'a varmadan, onun hikâyesini öğrenmiş oldum. Efendisinin azat ettiği bir uşaktı; tatlı gençlik yıllarında müzik eğitimi almış, sonra oda hizmetçiliği yapmış, okuma yazma öğrenmiş, fark ettiğim kadarıyla birkaç kitap

okumuştu ve şimdi de Rusya'da birçok insan gibi beş parasız, işsiz güçsüz, neredeyse yarı aç yarı tok yaşayıp gidiyordu. Olağanüstü hoş konuşuyordu, tavırlarıyla gurur duyduğu belliydi; ayrıca tam bir çapkındı herhalde, her halinden bunu iyi becerdiği de anlaşılıyordu: Rus kızları güzel konuşan erkekleri sever. Bu arada, kimi zaman yörenin çiftlik sahiplerini ziyaret ettiğini, konuk olarak kente gittiğini, iyi prafa oynadığını, başkentte tanıdıkları olduğunu da anlattı bana. Pek ustaca ve değişik biçimlerde gülümsüyordu: Özellikle, başkalarının sözlerine kulak verirken dudaklarında dolaşan alçakgönüllü, ölçülü gülümseme çok yakışıyordu ona. Sizi dinliyor, ne derseniz hepsini kabul ediyor, ama bu arada kendine güven duygusunu yine de kaybetmiyor, sanki size, gerekirse onun da kendi düşüncesini açabileceğini anlatmak istiyormuş gibi duruyordu. Yeterince kültürlü olmayan, "incelikten" de hayli uzak bir insan olarak Yermolay ona "sen" diye hitap etmeye başlamıştı. Vladimir'in ise ona "siz" diye hitap ederken yüzündeki gülümsemeyi görmeliydiniz!

— Neden yüzünüze sardınız bu mendili, diye sordum. Dişiniz mi ağrıyor?

— Hayır efendim. Tedbirsizliğimin kötü bir sonucu. Bir arkadaşım vardı, iyi biriydi, ama avcılıkla alakası yoktu; öyleleri de oluyor işte efendim. Bir gün şöyle dedi bana: "Sevgili dostum, ava giderken beni de yanına al, bu zevkin nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istiyorum." Elbette arkadaşımın bu isteğini geri çevirmek istemedim; tüfeklerimden birini verdim ona ve ava götürdüm. Gerektiği gibi avlanıyorduk işte... Bir ara dinlenmek istedi. Bir ağacın altına oturdum, o da karşıma geçip oturdu, tüfekle oynamaya başladı, bana nişan aldı. Yapmamasını söyledim, ama tecrübesizliğinden dinlemedi beni. Birden patladı tüfek ve çenemle sağ elimin işaretparmağından oldum.

Lgov'a vardık. Vladimir de, Yermolay da kayık olmadan avlanamayacağımıza karar vermişlerdi.

— Suçok'un altı düz bir sandalı var, dedi Vladimir, ama onu nereye sakladığını bilmiyorum. Gidip onu görmeliyiz.

— Kimi? diye sordum.

— Burada oturan biri: lakabı Suçok.*

Vladimir Yermolay'la birlikte Suçok'u bulmaya gitti. Onları kilisenin önünde bekleyeceğimi söyledim. Mezarlıkta mezar taşlarına bakarken üzerinde yazılar olan dört köşeli, artık siyahlaşmış bir kül kabına rast geldim; kabın bir yüzünde Fransızca şöyle yazıyordu: "Ci gît Théophile Henri, vicomte de Blangy." Öteki yüzünde ise şöyle yazıyordu: "Bu taşın altında Fransız uyruklu Blanj kontu yatmaktadır. Doğum: 1737, Ölüm: 1799, bütün ömrü 62 yıldı"; kabın üçüncü yüzünde: "Külleri huzur bulsun", dördüncü yüzünde ise şunlar yazılıydı:

Bu taşın altında yatıyor bir Fransız göçmeni;
Soyluydu, hem de yetenekli,
Katledilince eşi ve çocukları,
Ağlayarak terk etti zalimlerin elindeki vatanını,
Rusya sınırına vardığında,
Konuksever bir barınak buldu yaşlılığında;
Çocukları eğitti, huzur verdi anne babalarına,
Tanrı'nın rızasıyla şimdi, huzur içinde yatıyor burada...

Daldığım düşüncelerden Yermolay'la Vladimir'in, tuhaf lakaplı adamla gelişi ayırdı beni.

Çıplak ayaklı, üstü başı yırtık, saçı başı karışık Suçok altmış yaşında, emekli bir uşağa benziyordu.

— Bir kayığın var mı? diye sordum ona.

Boğuk, çatlak bir sesle cevap verdi:

— Bir kayığım var, ama çok kötü durumda.

— Nasıl?

— Tahtaları açıldı; deliklerinin perçinleri çıktı...

■ "Suçok" sözcüğü Rusça "budak" anlamına gelir. (ç.n.)

— Felaket değil! dedi Yermolay. Delikleri üstüpüyle kapatabiliriz.

— Olur tabii, dedi Suçok.

— Peki mesleğin nedir senin?

— Beyin balıkçısıyım.

— Nasıl balıkçısın sen? Kayığın suya atılacak durumda değil.

— Bizim derede de balık yok zaten.

Benim avcı kibirli bir tavırla araya girdi:

— Balık bataklı suyu sevmez.

Yermolay'a döndüm:

— Pekâlâ, git üstüpü bul, kayığı da bir an önce onar.

Yermolay gitti.

Vladimir'e döndüm:

— Belki de suyun dibini boylayacaktık, değil mi?

— Tanrı korusun, dedi Vladimir. Ama sanırım gölet de pek o kadar derin değildir.

— Evet, derin değil, dedi Suçok, (uykulu gibi konuşuyordu) ama dibi batak ve tamamen yosundur. Üstelik, derin çukurlar da vardır.

Vladimir:

— Yosun çoksa kürek çekilemez, dedi.

— Altı düz sandalda kim kürek çeker ki? İtmek gerekir onu. Ben de sizinle geleceğim, bir sırık var bende... hem kürekle de olur.

— Kürekle zor olur, dedi Vladimir, bazı yerler derin, kürekle dibe ulaşamazsın.

— Doğru, kürekle zor olur.

Bir mezarın üzerine oturup Yermolay'ı beklemeye başladım. Vladimir, kibarca biraz uzaklaştı yanımdan, o da oturdu. Suçok, eski alışkanlığıyla başı önüne eğik, elleri arkasında, olduğu yerde ayakta duruyordu.

— Söylesene, uzun zamandan beri mi balıkçısın sen burada? diye sordum.

Suçok şöyle bir silkindi:

— Yedi yıldır, dedi.

— Daha önce ne iş yapıyordun?

— Arabacıydım.

— Kim çıkardı seni arabacılıktan?

— Yeni hanımefendi.

— Hangi hanımefendi?

— Bizi satın alan. Tanıyor musunuz kendisini: Alyona Timofeyevna, hani şu şişman... yaşlı olan?

— Peki, seni balıkçı yapmak da nereden aklına gelmiş?

— Kim bilir... Tombov'daki babadan kalma yurtluğundan geldi, bütün hizmetçilerin toplanmasını emretti ve karşımıza çıktı. Önce elini öptük, bir şey demedi, sinirli değildi... Sonra hepimizi tek tek sorguya çekmeye başladı: Ne iş yapıyoruz, görevimiz nedir? Sıra bana geldi: "İşin nedir senin?" Cevap verdim: "Arabacılık." – "Arabacılık mı? Nasıl arabacısın sen, şöyle bir baksana kendine: Böyle arabacı mı olur? Artık arabacı değilsin, benim balıkçım olacaksın, sakalını da keseceksin. Buraya geldiğimde yemek masamda balık olacak, anladın mı?" İşte o gün bugündür görevim balıkçılık. "Bak, gölet tertemiz, iyi durumda olacak..." Peki ama nasıl temizlenir bu gölet?

— Daha önce kimin hizmetindeydin?

— Sergey Sergeiç Pehterev'in. Babasından ona kalmıştım. Ama uzun süre tutmadı beni, topu topu altı yıl. Onun yanında da arabacılık yapıyordum... ama kasabada değil, orada başka arabacıları vardı, ben köyde arabacısıydım.

— Peki gençliğinde de mi hep arabacıydın?

— Ne arabacısı! Sergey Sergeiç'in yanında arabacı oldum, daha önce aşçıydım, ama yine kasabada değil, köyde.

— Kimin yanındayken aşçıydın?

— Önceki beyimin, Sergey Sergeiç'in amcası Anafasiy Nefedıç'ın yanındayken. Lgov'u Afanasiy Nefedıç satın almıştı, sonra köy miras olarak Sergey Sergeiç'e kaldı.

— Afanasiy Nefedıç kimden satın aldı köyü?

— Tatyana Vasilyevna'dan.

— Hangi Tatyana Vasilyevna'dan?

— Önceki yıl Bolhov'da ölen... Karaçev'deyken kız kurusuydu... hiç evlenmemişti. Tanımıyor musunuz onu? Biz babasından kaldık ona, Vasiliy Semyonıç'tan. Uzun yıllar bizim hanımefendimizdi kendisi... tam yirmi yıl.

— Öyleyse onun yanında da mı aşçıydın?

— Evet, önce aşçıydım, sonra kahveci oldum.

— Ne?

— Kahveci.

— Nasıl bir görevdir bu?

— Bilmiyorum efendim. Büfede duruyordum ve adım Anton olmuştu, artık Kuzma demiyorlardı bana. Hanımefendi öyle emretmişti.

— Gerçek adın Kuzma mı?

— Evet, Kuzma.

— Hep büfeci mi kaldın?

— Hayır, sürekli değil: Ahtör de oluyordum.

— Öyle mi?

— Tabii... kiyatroda oynuyordum çünkü. Hanımefendimiz evde bir kiyatro kurmuştu.

— Ne rolleri oynuyordun tiyatroda?

— Ne emrederlerse.

— Neler yapıyordun?

— Bilmiyor musunuz? Beni alıp pek şık giydiriyorlardı. Öyle süslü püslü dolaşıyordum, bazen bir köşede dikiliyor veya oturuyordum, ne derlerse onu yapıyordum. "Şunu söyle," diyorlardı söylüyordum. Bir keresinde kör taklidi yaptım... Gözkapaklarımın altına bezelye koymuşlardı... Yemin ederim!

— Peki daha sonra ne yaptın?

— Sonra tekrar aşçı oldum.

— Peki, neden tekrar aşçılığa indirdiler seni?

— Kardeşim kaçtı da ondan.

— Söylesene, ilk hanımefendinin babasının yanında ne iş yapıyordun?

— Çeşitli işler... Önceleri uşaktım, sonra postilyon oldum, bahçıvan oldum, av görevlisi oldum...

— Av görevlisi mi? Köpeklerle mi çıkıyordun?

— Evet, köpeklerle, ama az daha ölüyordum: Attan düştüm, at da yaralandı; eski efendimiz çok sertti; kırbaçlanmamı, sonra da ayakkabıcılık eğitimi için Moskova'ya gönderilmemi emretti.

— Ne demek eğitim için? Av görevlisiyken çocuk değildin ya?

— Yirmiyi biraz geçmiştim.

— Yirmi yaşında ne eğitimi?

— Haklısınız, ama bey emredince ne yaparsınız... Neyse ki çok geçmeden öldü, beni de köye geri getirdiler.

— Aşçılık mesleğini ne zaman öğrendin?

Suçok kupkuru, soluk yüzünü kaldırdı, gülümsedi.

—Öğrenmeye gerek var mı? Kocakarılar bile yemek pişirebiliyor!

— Eh, diye mırıldandım, hayatta çok şey yapmışsın Kuzma! Şimdi de balık olmayan yerde balıkçılık mı yapıyorsun?

— Bir şikâyetim yok efendim. Tanrı'ya şükürler olsun ki balıkçı yaptılar beni. Öyle ya, hanımefendi benim gibi başka bir ihtiyar olan Andrey Pupır'ın pamuk atölyesine kepçeci olarak gönderilmesini emretti. Bir iş yapmayana ekmek yok, diyor... Oysa Pupır daha iyi bir göreve getirileceğini umuyordu: Kuzeninin oğlu hanımefendinin bürosunda büro görevlisi, onun için hanımefendiye ricacı olacağına söz vermişti. Ricasının sonu öyle oldu işte! Oysa Pupır benim yanımda kuzeninin oğlunun ayaklarına kapanmıştı.

— Bir ailen var mı senin? Evlendin mi?

— Yok efendim, hiç evlenmedim. Toprağı bol olsun, Tatyana Vasilyevna kimsenin evlenmesine izin vermiyordu.

Tanrı korusun! Bazen şöyle derdi: "Ben evlenmemişken, adamlarımın evlenmesi de ne demek oluyormuş! Şımarıklık! Bir eksikleri evlenmek miymiş?"

— Nasıl geçiniyorsun sen? Bir maaşın var mı?

— Ne maaşı efendim? Karnımı doyuruyorlar, şükürler olsun! Çok memnunum. Tanrı hanımımıza uzun ömürler versin!

Yermolay dönmüştü.

— Kayık onarıldı, dedi sert bir tavırla. Suçok, sırığı getir!

Suçok koşarak sırığı getirmeye gitti. Ben zavallı ihtiyarla konuşurken avcı Vladimir sürekli, küçümser bir tavırla gülümseyerek ona bakıyordu.

Yaşlı adam gidince şöyle dedi:

— Aptalın teki, kara cahil köylü, başka bir şey değil... Soylu bir evde hizmet etmişe hiç benzemiyor... Sürekli kendini över... Siz söyleyin efendim, aktörlük etmek kim, o kim... Onunla konuşarak boşuna sıkıntıya soktunuz kendinizi!

On beş dakika sonra Suçok'un kayığındaydık. (Köpeklerimizi köyde bir evde bırakmıştık, başlarında arabacım İyegudiil vardı.) Hiç rahat değildik, ama avcı milleti müşkülpesent değildir. Suçok kayığın dar arka bölümünde ayakta duruyor, sırıkla kayığı "itiyordu." Vladimir'le ben orta bölümdeki basamakta oturuyorduk, Yermolay öne, burna yerleşmişti. Deliklerin üstüpüyle tıkanmış olmasına karşın, çok geçmeden ayaklarımızın altında su birikti. Şansımıza, hava sakindi, gölet uyuyor gibi kıpırtısızdı.

Çok yavaş gidiyorduk. Yaşlı adam uzun sırığı yosunla karışık dip çamurundan çekmekte zorlanıyordu. Nilüferlerin yuvarlak, sık yaprakları da kayığımızın ilerlemesini engelliyordu. Nihayet kamışların olduğu yere kadar gittik ve eğlence başladı. Yanlarına beklenmedik gelişimizden ürken ördekler gürültüyle havalanıp göletten "koptular", arkalarından tüfeklerimiz patladı; bu iri kuşların düşerken havada taklalar attığını, sonra cup diye suya düştüğünü görmek ol-

dukça güzeldi. Vurduğumuz bütün ördekleri toplayamadık kuşkusuz: Hafif yaralananlar suya daldılar; ölenlerin bazıları öyle sık kamışların arasına düştü ki, Yermolay'ın vaşak gözleri bile bulamadı onları. Ama kayığımız yine de, akşam yemeği için ağzına kadar ördek doldu.

Vladimir hiç iyi ateş edemiyordu (bu pek eğlendiriyordu Yermolay'ı) ve başarısız her atıştan sonra hayret ediyor, tüfeğini inceliyor, namlusuna üflüyor, ne olduğunu anlayamıyor, nihayet, bize neden isabet ettiremediğini açıklamaya çalışıyordu. Yermolay her zamanki gibi başarılı atışlar yapıyordu, ben ise genelde olduğu gibi, oldukça kötü. Suçok, gençliğinden beri bey hizmetinde çalışmış her insan gibi bizi şaşkınlıkla izliyor, arada bir haykırıyordu: "İşte, işte, şurada bir ördek daha var!" Sonra sırtını elleriyle değil, omuzlarını oynatarak kaşıyordu. Hava çok güzeldi: Beyaz, kalın bulutlar başımızın üstünden suda parıl parıl yansıyarak geçiyordu; her yanda kamışlar hışırdıyordu; göletin bazı yerleri güneşte çelik gibi parlıyordu. Köye dönmeye hazırlanıyorduk ki, ansızın hiç de hoş olmayan bir şey geldi başımıza.

Kayıkta suyun yavaş yavaş çoğaldığını çoktan fark etmiştik. Tedbirli yardımcı avcımın ne olur ne olmaz diye, köylü kadının dalgınlığından yararlanıp aşırdığı kepçeyle suyun atılması görevini Vladimir'e vermiştik. Vladimir görevini aksatmadığı sürece bir sorunumuz yoktu. Ama avın bitmesine doğru ördekler veda ediyorlarmış gibi öylesine sürüyle kalkmaya başlamışlardı ki, tüfeklerimizi doldurmaya yetişemiyorduk. Peş peşe ateş ederken kayığın durumuyla ilgilenmez olmuştuk ve Yermolay'ın sert bir hareketi üzerine (vurulan bir ördeği sudan almak için bütün ağırlığıyla kayığın kenarına abanmıştı), harap kayığımız kaykıldı, su aldı ve alabora olup (şansımıza, sığ bir yerde) göletin dibini boyladı. Yermolay'ı uyarmak için bağırmıştık, ama artık çok geçti: Birkaç saniye sonra ölü ördeklerin arasında, boğazımıza kadar suyun içindeydik. Korkuya kapılan yanımdakilerin

bembeyaz yüzlerini (herhalde, benim yüzüm de onlardan farklı değildi) hatırladıkça hâlâ kendimi tutamayıp bir kahkaha atarım. Ama itiraf edeyim, o anda gülmek aklımın ucundan bile geçmemişti. Hepimiz tüfeğimizi başımızın üzerinde tutuyorduk ve Suçok da, besbelli beylerine öykünme alışkanlığıyla, elindeki sırığı başının üzerine kaldırmıştı.

Sessizliği ilk bozan Yermolay oldu, suya tükürüp söylendi:

— Tüh, kahretsin! Şu işe bak! (Öfkeyle Suçok'a dönüp ekledi:) Hep senin yüzünden, moruk! Ne biçim bir kayığın varmış?

Mırıldandı yaşlı adam:

— Affedersiniz...

Yardımcı avcım Vladimir'e dönüp devam etti:

— Yaptığını beğendin mi şimdi? Aklın neredeydi? Neden suyu boşaltmadın? Sen, sen, sen...

Ama Vladimir'in bir şey söyleyecek durumu yoktu: Kuru yaprak gibi titriyor, dişleri birbirine vuruyor, anlamsızca gülümsüyordu. Heyecanlı konuşması, kibar duruşu, kendine güveni kaybolmuştu!

Kahrolası kayık ayaklarımızın dibinde ağır ağır sallanıyordu... Kayık battığı anda su çok soğuk gelmişti bize, ama çabuk alıştık. İlk korku anı geçince çevreme bakındım; on adım ötemizde kamışlar başlıyordu; kamışların üstünde, uzakta ise kıyı gözüküyordu. "Durum kötü!" diye geçirdim içimden.

Yermolay'a sordum:

— Ne olacak şimdi?

— Bir şeyler yapacağız, dedi, geceyi burada geçirecek değiliz ya. (Vladimir'e döndü:) Şu benim tüfeği tut.

Vladimir bir şey söylemeden aldı tüfeği.

Yermolay her gölette sığ bir geçit yerinin olması gerekiyormuş gibi:

— Gidip, buradan çıkabileceğimiz sığ bir geçit yeri bulayım, diye devam etti. (Suçok'tan sırığı aldı, dibi sırıkla yoklayarak kıyıya doğru yürüdü.)

— Yüzme biliyor musun sen? diye seslendim arkasından.

Kamışların arasından:

— Hayır, bilmiyorum, dediğini duyduk.

Daha önce tehlikeden de, bizim öfkemizden de hiç korkmayan Suçok şimdi de gayet sakindi, ancak arada bir oflayıp pufluyor, ama bir şeyler yapmaya hiç niyetli görünmüyordu. Pek kayıtsız, şöyle dedi:

— Bir çukura düşerse boğulur.

Vladimir üzüntüyle ekledi:

— Boşu boşuna boğulacak.

Aradan bir saatten fazla zaman geçmişti, Yermolay ortalarda yoktu. Bu bir saat bir yıl gibi geldi bize. Başlangıçta zor da olsa seslenerek konuşabiliyorduk onunla; sonra seslenmelerimize seyrek karşılıklar vermeye başladı, en sonunda sesi hiç duyulmaz oldu. Köyde akşam ayini çanı çaldı. Aramızda konuşmuyorduk, hatta birbirimize bakmamaya çalışıyorduk. Ördekler başımızın üzerinde uçuşuyordu; bazıları yakınımıza konacak oluyor, ama birden "dimdik" havalanıp, bağırarak uzaklaşıyorlardı. Uyuşmaya başlamıştık. Suçok, uyumaya hazırlanıyormuş gibi gözlerini kırpıştırıp duruyordu.

Nihayet Yermolay'ın döndüğünü görünce çok sevindik.

— Durum nasıl?

— Kıyıya kadar gittim; sığ bir yer buldum... Gidelim.

Hemen yola çıkmak istiyorduk, ama o önce suyun içinde cebinden bir ip çıkardı, ölü ördekleri ayaklarından birbirine bağladı, ipin iki ucunu dişlerinin arasına sıkıştırıp önden yürüdü; onun arkasından Vladimir yürüdü, Vladimir'in arkasından ben. En arkada Suçok vardı. Kıyıya yaklaşık iki yüz adım vardı, Yermolay kendine güvenerek, duraksamadan (yolu öyle iyi bellemişti), arada bir: "Sola, burada çukur var!" veya "Sağa, burada solda çamura batabilirsiniz..." diye seslenerek yürüyordu. Bazı yerlerde su boğazımıza kadar çıkıyordu; zavallı Suçok, boyu bizden kısa olduğu için

ağzına su doluyor, kabarcıklar çıkarıyordu. Yermolay gözdağı verircesine bağırıyordu ona: "Ne yapıyorsun? Dikkat et!" Suçok başını sudan çıkarmaya çalışıyordu, bacaklarını sallıyor, dibe basıp kendini yukarı atıyor, daha sığ bir yere geçmeye çalışıyor, en zor anlarında bile redingotumun eteğine tutunmaya cesaret edemiyordu. Nihayet yorgun argın, çamur içinde, sırılsıklam kıyıya vardık.

İki saat sonra, geniş bir samanlıkta, mümkün olduğunca kurulanmış, akşam yemeğimizi yemeye hazırlanıyorduk. Aşırı yavaş, ağırkanlı, aklı başında ve uykulu arabacım İyegudiil kapıda Suçok'u tütünle ağırlıyordu. (Rusya'da arabacıların çok çabuk dost olduklarını her zaman fark etmişimdir.) Suçok tütünü içine zorlanarak, büyük bir hırsla çekiyor, tükürüyor, öksürüyordu, ama bundan büyük haz duyduğu belliydi. Vladimir mahmur görünüyordu, başını yana yatırmıştı, çok az konuşuyordu. Yermolay tüfeklerimizi temizliyordu. Köpekler yulaf ezmesini beklerken kuyruklarını hızla sallıyorlardı; atlar sundurmanın altında toynaklarını yere vuruyor, kişniyorlardı... Güneş batmıştı; son ışınları gökyüzünde kıpkırmızı uzuyordu; altın rengi küçük bulut kümeleri dalgalarla yıkanıyorlarmış gibi, giderek daha da küçülüyorlardı... Köydense şarkılar işitiliyordu.

Bejin Çayırlığı

Ancak havaların uzun süre iyi gittiği zamanlar görülen çok güzel temmuz günlerinden biriydi. Sabahın erken saatlerinden beri gökyüzü masmaviydi, şafak yangın yeri gibi alev alev değildi: Yumuşak kızıllığı pek hoş yayılmaktaydı. Güneş ne kavurucu sıcaklardaki gibi kızgın, yakıcı, ne de fırtına öncesindeki gibi donuk koyu kırmızıydı; ince, uzun, küçük bir bulutun arkasına parlak, ışıl ışıl, yavaşça süzülüyor, küçük bulutu leylak rengine bürüyordu. Uzun bulutun ince üst kenarları küçük yılanlar gibi kıvrım kıvrım, dövme gümüş gibi parlıyordu... Ama işte titreşen ışık demeti bütün canlılığıyla, görkemiyle tekrar çıktı ortaya; güçlü güneş, bulutların arkasından süzülürcesine çıkıp gösterdi kendini... Genelde gün ortasına doğru yükseklerde kenarları ince beyaz, altuni-gri rengi yuvarlak bulutlar tekrar görünüyordu. Uçsuz bucaksız bir nehrin, üzerine serpilmiş derin, durgun, berrak mavi kollarıyla sardığı adacıklar gibi, oldukları yerden hemen hiç kıpırdamıyorlardı. Daha ötelerde, ufukta sıkışıyor, birbirlerine yaklaşıyorlardı; aralarından mavi gökyüzü görünmüyordu artık, ama orada kendileri de gökyüzü gibi mavi görünüyordu: Işıklı, sıcaktırlar. Ufkun hafif soluk leylak rengi gün boyu hiç değişmiyor, hep aynı kalıyordu; hiçbir yerde kararmıyor, yağmur bulutu görünmüyordu. Ancak arada bir kimi yerlerde yukarıdan mavimsi huzmeler

süzülüyordu: Belli belirsiz bir yağmur çiseliyordu. Akşama doğru bu bulutlar kayboluyordu; son kalan duman gibi siyahımsı, belirgin olmayanları batmak üzere olan güneşin karşısında gül rengi kümeler gibi duruyorlardı. Güneşin gökyüzüne yükselirken olduğu gibi yine sakince batmakta olduğu yerde kararmakta olan toprağın üzerinde kısa süreli al bir ışıltı asılı kalıyor ve yukarıda, elde dikkatle taşınan bir mum gibi sakin, göz kırpan bir akşam yıldızı doğuyordu. Böyle günlerde renkler hep yumuşaktır; aydınlık, ama parlak değildir. Her şeyin üzerinde duygulu bir yumuşaklık vardır. Böyle günlerde kimi zaman hava hayli sıcak olur, çıplak yamaçlarda bazen "bunaltıcı" bile olabilir. Ama biriken sıcaklığı rüzgâr kovar, dağıtır ve durgun havanın en belirgin özelliği olan burgaçlar yüksek beyaz sütunlarıyla ekili tarlalardan geçerek yolların üzerinde dolaşır. Kuru, temiz havada akpelin, biçilmiş çavdar, arpa kokusu vardır. Geceye bir saat kala rutubet bile hissetmezsiniz. Çiftçiler harman kaldırmak için havanın böyle olmasını arzu eder...

Bir zamanlar işte tam böyle bir günde Tula ilinin Çern kasabasında yabanhorozu avına çıkmıştım. Epey kuş görmüş, vurmuştum. Tıka basa dolu av çantam omzumu acımasızca kesiyordu. Nihayet eve dönmeye karar verdiğimde günbatımının ışığı artık sönmeye, batan güneşin ışığıyla olmasa da, hâlâ aydınlık gökyüzünde soğuk gölgeler yoğunlaşmaya, yayılmaya başlamıştı. Uzun bir çalılık "alanı" çabuk adımlarla geçtim, bir tepeye çıkınca, görmeyi beklediğim tanıdık, sağında meşe korusu ile biraz ötesinde küçük beyaz bir kilise olan düzlüğün yerine bambaşka, hiç bilmediğim bir yer gördüm. Önümde dar bir vadi, tam karşıda duvar gibi yükselen sık bir kavak korusu vardı. Şaşkınlık içinde durup çevreme bakındım... "Ah!" diye geçirdim içimden, "Yolumu kaybettim: Fazla sağa gitmiş olmalıyım." Yaptığım hatanın şaşkınlığı içinde hızla indim tepeden. O anda bir mahzene girmiş gibi hiç hoş olmayan yoğun bir rutubet sardı beni. Vadinin dibin-

deki yüksek, sık otlar ıslak, masa örtüsü gibi düz beyazdı. Orada yürümek yürek isterdi doğrusu. Hemen karşı yamaca tırmandım ve kavaklık boyunca sola doğru yürüdüm. Yarasalar, kavakların uyuyan tepelerinde alacakaranlıkta gizemli, titreşerek uçuşmaya başlamışlardı bile. Geç kalmış bir aladoğan yükseklerde acele kanat çırparak doğruca yuvasına gidiyordu. Şöyle geçiriyordum içimden: "Şu köşeyi dönünce yola çıkacağım, bir verst kadar uzatmışım yolu!"

Sonunda kavaklığın sonuna vardım, ama yol falan yoktu orada: Önümde kesilmemiş geniş, alçak bir çalılık vardı, çok çok ötesinde de bomboş bir tarla uzanıyordu. Tekrar durdum. "Ne oluyoruz? Neredeyim ben?" Gün boyunca nereden nereye gittiğimi hatırlamaya çalışıyordum... Sonunda "Evet! Parahin Çalılığı burası!" diye haykırdım. "Evet, öyle! Şurası da Sindeyevo Korusu... Peki ama nasıl oldu da buraya geldim? Bu kadar uzağa? Çok tuhaf! Şimdi tekrar sağa dönmem gerek."

Çalılığın içinden sağa doğru yürümeye başladım. Bu arada gece fırtına bulutu gibi yaklaşıyor, ortalık kararıyordu. Sanki akşamın buğusuyla birlikte her yandan, hatta yukarıdan karanlık dökülüyordu. Karşıma dar, ot kaplı bir patika çıktı. Önüme dikkatle bakarak bu patikada yürümeye başladım. Çevremde her şey hızla kararıyor, sessizliğe bürünüyordu. Yalnızca arada bir bıldırcınlar ötüyordu. Yumuşak kanatlarını çırparak alçaktan sessizce uçan küçük bir gece kuşu az kalsın bana çarpıyordu; birden ürküp yana kaçmıştı. Çalılıktan çıktım, bir tarlanın kıyısı boyunca yavaş yavaş yürümeye başladım. Artık uzakta olan şeyleri güçlükle seçebiliyordum. Tarla belli belirsiz görünüyordu. Öte ucundan kasvetli bir karanlık dalga dalga yükseliyordu. Adımlarımın sesi serinlemeye başlamış havada boğuk boğuk yankılanıyordu. Soluklaşan hava tekrar mavileşmeye başlamıştı. Ama artık gece maviliğiydi bu. Yukarılarda yıldızlar göz kırpmaya, kıpırdamaya başlamışlardı.

Koruluk sandığım yer karanlık, yuvarlak bir tepecikmiş. Tekrar yüksek sesle sordum kendime: "Neredeyim ben?" Üçüncü kez durdum, dört ayaklı hayvanların kesinlikle en akıllısı olan sarı-alacalı İngiliz köpeğim Dianka'ya sorar gibi bakıyordum. Ne var ki, dört ayaklı hayvanların en akıllısı yalnızca kuyruğunu sallıyor, yorgun gözlerini bezgince kırpıştırıyor, bana işe yarar herhangi bir tavsiyede bulunmuyordu. Utandım ondan ve umutsuzca yürümeyi sürdürdüm. Ne yöne gitmem gerektiğini bir anda anlamış gibi tepeciği dolandım, kendimi sürülmüş derin olmayan bir koyakta buldum. O anda tuhaf bir duyguya kapıldım. Koyak, yanları meyilli bir kazan gibi görünüyordu âdeta. Dibinde de beyaz, dik birkaç kaya vardı. Sanki gizli bir bilgi vermek için kayarak gelmişlerdi oraya. Üstelik öylesine sessiz, gizemliydiler; üzerlerinde gökyüzü öylesine sıradan, öylesine kasvetliydi ki, yüreğim sıkıştı. Kayaların arasında bir hayvan acıklı acıklı inliyordu. Hemen dönüp tepeciğe çıktım. O ana kadar evimin yolunu bulacağıma dair bir umudum vardı, ama tam anlamıyla kaybolduğumdan kuşkum kalmamıştı. Nerede olduğumu anlamaya çalıştığım falan yoktu artık. Neredeyse bütünüyle karanlığa gömülmüş vaziyette yıldızlara bakarak dosdoğru, rasgele yürüyordum... Güçlükle adım atarak yarım saat kadar öylece yürüdüm. Sanki hayatımda böylesine boş yerlerde hiç bulunmamıştım: Hiçbir yanda tek bir ışık yoktu, tek bir ses duyulmuyordu. Bir tepeciğin arkasından önüme bir başkası çıkıyordu, tarlalar bitmek tükenmek bilmeden birbirini izliyordu, çalılıklar birden burnumun dibinde bitiveriyordu. Durmadan yürüyordum, artık bir yerde uzanıp sabaha kadar dinlenmeye hazırlanıyordum ki, ansızın korkunç bir uçurumun kıyısında buldum kendimi.

Boşluktaki ayağımı hemen geri çektim. Gecenin neredeyse saydam karanlığında aşağıda, uzakta çok büyük bir düzlük görmüştüm. Geniş bir nehir öte yanından yarım dö-

nerek dolanıyordu düzlüğü. Suyun gümüş rengi yansıması arada bir belli belirsiz göz kırparak nehrin aktığını gösteriyordu. Üzerinde bulunduğum tepe düzlüğe neredeyse sarp bir yamaçla inmekteydi. Yamacın devasa kenar çizgilerinin görünümü gökyüzünün koyu mavimsi boşluğunda simsiyahtı; hemen önümde yamacın düzlüğü kestiği köşede, nehrin durgun olduğu, siyah bir ayna gibi göründüğü yerin kıyısında, yamacın hemen dibinde yan yana iki ateş, duman ve kırmızı alevler çıkararak yanıyordu. Çevrelerinde insanlar dolaşıyor, gölgeler gidip geliyor, arada bir ışıkta kıvırcık saçlı küçük bir başın ön yarısı görünüyordu...

Sonunda anlamıştım nerede olduğumu. Bu çayır bizim oralarda Bejin Çayırlığı olarak anılırdı... Ancak, eve dönmem kesinlikle olanaksızdı, özellikle de gece vakti. Yorgunluktan ayaklarıma kara sular inmişti. Yanan ateşlerin yanına gitmeye, sürüleri bir yerden bir yere götüren çobanlar olduğunu düşündüğüm bu insanların yanında ortalık aydınlanana kadar beklemeye karar verdim. Kolayca indim yamaçtan. Gelgelelim, tutunduğum son dalı elimden bıraktığım anda uzun tüylü, beyaz, kocaman iki köpek öfkeyle havlayarak üzerime saldırdı. Ateşlerin çevresinden birden çın çın öten çocuk sesleri yükseldi, iki-üç çocuk çabucak ayağa kalktı. Onların soran haykırışlarına karşılık verdim. Bana doğru koşmaya başladılar, benim Dianka'yı görünce pek şaşıran köpeklerine seslendiler; çocukların yanına gittim.

Ateşlerin çevresindekilerin çoban olduğu konusunda yanılmıştım. Yakın köylerden çocuklardı bunlar, atları bekliyorlardı. Sıcak yaz günlerinde bizde atları geceleri otlağa çıkarırlar. Gündüzleri sinekler, atsinekleri rahat vermez çünkü. Akşamüzeri atları otlağa götürmek, sabaha karşı sürüyü geri getirmek köy çocukları için büyük bayramdır. Başlarında şapka olmadan, üzerlerinde eski gocuklar, en çevik lagar beygire atlayıp neşeli haykırışlarla, çığlıklarla, ellerini kollarını, bacaklarını sallayarak zıplarlar, kahkahalar atar-

lar. Yolda hafiften sarı toz sütunları kalkar ve yol boyunca uzayıp gider. Uzaktan nal sesleri gelir, atlar kulaklarını dikip dörtnala koşarlar. En önde, dağınık yelesinde bir tutam dulavratotu, uzun tüylü, al donlu bir at, kuyruğunu dikmiş, sürekli ayak değiştirerek dörtnala gitmektedir.

Çocuklara yolumu kaybettiğimi söyledim, yanlarına oturdum. Hangi köyden olduğumu sordular, başka bir şey sormadan kenara çekildiler. Biraz konuştuk. Yaprakları kemirilmiş bir çalının altına uzandım, çevreye bakmaya başladım. Manzara harikaydı: Ateşlerin hemen yanında, karanlığa direnen kırmızımsı, yuvarlak bir yansıma titriyor, sanki ağır ağır sönüyordu. Alev arada bir parlıyor, yuvarlak halkasının sınırları dışına seri kıvılcımlar sıçratıyordu. İnce bir ışık demeti çıplak çalıları yalıyor, bir anda sönüyordu. Uzun, sivri gölgeler bir anda ortaya çıkıyor, ta ateşlere kadar uzuyordu: Karanlık ışıkla savaşıyordu. Alev gücünü yitirdiği, ışık demeti küçüldüğü zamanlar yoğunlaşan karanlığın içinden bükümlü akıtması olan doru ya da bütünüyle beyaz bir at başı bir anda ortaya çıkıyor, aceleyle uzun bir otu çiğnerken, dikkatle ama boş boş bize bakıyor, sonra yine eğilerek hemen gözden kayboluyordu. Geviş getirmeyi sürdürdüğü, burnundan gürültüyle soluk aldığı duyuluyordu yalnızca. Aydınlıktayken, karanlıkta neler olduğu görünmüyordu. Çevremizi neredeyse siyah bir perde çevirmiş gibiydi. Ama daha ötelerde, ufka doğru belirgin olmayan uzun lekeler halinde tepeler, ormanlar görünüyordu. Karanlık, bulutsuz gökyüzü azametle alabildiğine uzanıyor, olanca gizemli görkemiyle yükseliyordu yukarıda. Temiz havayı, yoğun ve taptaze kokuyu (Rusya'nın yaz gecelerinin kokusunu) içime çektikçe göğsüm sıkışıyordu. Çevrede neredeyse hiç ses yoktu... Ancak arada bir, yakındaki nehirde iri bir balığın ansızın sudan çıkmasının şapırtısı ile bir dalganın kıyıdaki kamışları sallamasının sessiz hışırtısı duyuluyordu... Yalnızca ateşler hafifçe çıtırdıyordu.

Çocuklar ateşlerin çevresinde oturuyorlardı. Üzerime öylesine hışımla saldıran iki köpek de yanlarındaydı. Benim varlığımı uzun süre kabullenememişlerdi. Uykulu gözlerini kısarak yan yan ateşe bakıyor, arada bir pek mağrur hırlıyor, sonra istediklerini yapamadıklarına üzülür gibi, birtakım tiz sesler çıkarıyorlardı. Beş çocuk vardı: Fedya, Pavluşa, İlyuşa, Kostya ve Vanya. (İsimlerini konuşmalarından öğrenmiştim ve şimdi onları okurlarıma tanıtmak istiyorum.)

En büyükleri Fedya'ydı. Görünce, on dört yaşında derdiniz. Düzgün yapılı bir çocuktu; yüz hatları güzel, ince, ama biraz küçük, sarı kıvırcık saçlı, gözleri ışıl ışıl, sürekli yarı neşeli, yarı umursamaz gülümsüyordu. Varlıklı bir ailenin çocuğu olduğu, buraya ihtiyacı olduğundan değil, eğlence için geldiği belliydi. Üzerinde sarı şeritli, alacalı, basma bir gömlek vardı; yeni köylü kaftanını omzuna almıştı (dar omuzlarından düştü düşecekti kaftanı), mavi kuşağında bir tarak asılıydı. Kısa konçlu çizmeleri babasının değil, onundu. İkinci çocuk Pavluşa'nın simsiyah saçları karışıktı, gözleri gri, elmacık kemikleri çıkık, yüzü soluk, çilli, ağzı büyük, ama düzgün, başı, bira kazanı dedikleri çeşidinden kocaman, bedeni bodur ve hantaldı. Biçimsiz bir çocuktu (ne diyebilirsiniz!), yine de hoşlanmıştım ondan: Bakışı pek zeki ve samimiydi, sesinin de güçlü bir tınısı vardı. Kıyafetiyle övünemezdi: Üzerinde yalnızca keten bezinden, evde dokunmuş basit bir gömlek, ayağında yamalı bir pantolon vardı. Üçüncü çocuk İlyuşa'nın yüzünün ilgi çekici bir yanı yoktu: uzun bir yüz, kemerli bir burun, aşırı derecede miyop gözler. Boş, hastalıklı bir telaş ifadesi vardı bu yüzde. Sımsıkı dudakları kıpırdamıyor, çatık kaşları düzelmiyordu. Ateşten gözlerini kısıyordu sanki. Beyaza çalan sarı saçları, başına iyice geçirdiği keçe şapkasının (yetmiyormuş gibi, iki eliyle de tutup kulaklarına kadar indirmişti) kenarından ince tutamlarla sarkıyordu. Çarıkları da, kalın çorapları da yeniydi. Derli toplu, siyah kısa kaftanının beli-

ne kalın bir ipi üç kez sıkıca dolamıştı. O da, Pavluşa da on iki yaşından fazla göstermiyordu. Dördüncüsü, on yaşlarındaki Kostya dalgın, hüzünlü duruşuyla dikkatimi çekmişti. Küçücük yüzü zayıf, çilliydi, sincaplarınki gibi aşağıya doğru sivriliyordu; dudakları zor belli oluyordu; ama hafiften parlayan iri, siyah gözlerinin tuhaf bir etkisi vardı. Sanki bir şey, sözle (en azından onun dilinde sözle) anlatılamayacak bir şey söylemek istiyor gibi bakıyorlardı. Kısa boyluydu, sıskaydı, üzerindekilerden hayli yoksul bir ailenin çocuğu olduğu belliydi. Sonuncuyu, Vanya'yı önce fark etmemiştim: Üzerine kaba bir hasır örtü çekmiş, yerde yatıyordu, ancak arada bir kumral, kıvırcık saçlı başını hasır örtünün altından çıkarıp bakınıyordu. Olsa olsa yedi yaşındaydı.

Bir kenarda çalının altında yatıyor, çocuklara bakıyordum. Ateşlerden birinin üzerinde küçük bir kazan vardı. "Patates" kaynıyordu kazanda. Kazanla Pavluşka ilgileniyordu. Yere diz çökmüş, elindeki çubuğu kaynayan suya sokup çıkarıyordu. Fedya dirseğine dayanmış, kaftanının eteklerini açmış, yerde uzanıyordu. İlyuşa Kostya'nın yanında oturuyor, sürekli gözlerini kısıyordu. Kostya, başı hafifçe öne eğik, uzakta bir yerlere bakıyordu. Vanya hasır örtünün altında kıpırdamıyordu.

Uyur gibi yapıyordum. Biraz sonra çocuklar tekrar konuşmaya başladılar.

Önce şundan bundan, yarın neler yapacaklarından, atlardan söz ettiler. Ama sonra Fedya birden İlyuşa'ya döndü, yarıda kesilmiş bir konuyu yeniden açıyormuş gibi sordu:

— Gerçekten gördün mü Domovoy'u?■

İlyuşa yüz ifadesine pek uymayan kısık, zayıf bir sesle cevap verdi:

— Hayır görmedim, hem insanlara görünmez Domovoylar. Sesini duydum... Hem yalnızca ben değil...

■ Domovoy: Slavlarda ev cini, evin koruyucu ruhudur. Rahatsız edilmediğinde zararsız olduğuna inanılır. (ç.n.)

— Ee sizinki neredeymiş?

— Eski rolnyada.*

— Siz fabrikaya gidiyor musunuz yani?

— Gitmez olur muyuz? Ağabeyim Avdyuşka ile lisovşçiklik** yapıyoruz.

— Demek fabrikada çalışıyordun!

— Peki nasıl duydun onun sesini? diye sordu Fedya.

— Şöyle... Ağabeyim Avdyuşka'yla, sonra Fyodor Miheyevski'yle, Şaşı İvaşko'yla, Kızıl Tepeler'den öteki İvaşko'yla, ayrıca İvaşko Suhorukov'la, yanımızda başka çocuklar da vardı... toplam on çocuktuk... Vardiya bu kadardı; bir keresinde rolnyada gecelemiştik, aslında hiç de gerekli değildi ama bekçi Nazarov evlerimize gitmemizi yasaklamıştı: "Eve gidip ne yapacaksınız çocuklar, yarın yapılacak bir sürü iş var, burada geceleyin." İşte bu yüzden hep birlikte fabrikada kaldık. O zaman Avdyuşka: "Çocuklar, ya Domovoy gelirse ne yaparız?" demeye başladı. O böyle der demez tepemizde birileri dolaşmaya başladı. Biz aşağıda yatıyorduk, o da yukarıda, çarkların olduğu yerde dolanıp duruyordu. Yürürken ayaklarının altında tahtalar eğriliyor, çatur çatır çutur gıcırdıyordu, duyuyorduk... Tam başımızın üzerinden geçti. Çarktan sular birden nasıl çağlayarak boşalmaya başladı, nasıl... Çark çarparak nasıl hızlı dönüyordu... Sarayda*** kapak açılmıştı. Şaşırmıştık: Kapağı kim açmıştı da su bu kadar çoğalmıştı? Ama çark öyle hızlı dönüyordu ki... sonra kesildi. Yukarıdaki tekrar kapıya yürüdü ve merdivenden inmeye başladı, sanki hiç acele etmeden iniyordu, altında basamaklar inliyor gibiydi... Sonra bizim yattığımız yerin kapısına geldi, bir süre bekledi, bekledi... birden ardına kadar açıldı kapı. Ödümüz koptu, baktık kimsecikler yok-

---

* Kâğıt fabrikalarında hamurun boşaltıldığı teknelerin bulunduğu bölüme "rolnya" veya "çerpalnya" derler. Çarkın altındaki bende yerleştirilirler. (Turgenyev'in notu.)

** "Lisovşçikler" kâğıdı düzeltip kazırlar. (Turgenyev'in notu.)

*** Bizde suyun çarka döküldüğü yere "saray" derler. (Turgenyev'in notu.)

tu... Birden ne görsek beğenirsin, teknelerden birinde forma* biri onunla oynuyor gibi kıpırdıyor, batıp çıkıyor, dönüyor, havaya kalkıyor, sonra yine yere iniyordu. Sonra öteki teknede kanca çividen çıkıyor, tekrar çiviye takılıyor. Daha sonra biri kapıya geldi sanki ve birden öksürmeye, koyun gibi sesler çıkarmaya başladı, hem öyle yüksek sesle ki... Birden geriye attık kendimizi, birbirimizin arkasına gizlenmeye çalıştık... Öyle korkmuştuk ki!

— Vay canına! diye mırıldandı Pavel, neden öyle öksürmüş?

— Bilmiyorum, belki de rutubettendir.

Çocuklardan bir şey söyleyen olmadı.

— Ee, patatesler pişti mi? diye sordu Fedya.

Pavluşa patatesleri kontrol etti.

— Yok, hâlâ sertler... (Nehre bakarak ekledi:) İşte yine sıçradı... Turna balığı herhalde... Bakın, yıldız kaydı.

Kostya ince sesiyle araya girdi:

— Bakın ne anlatacağım size çocuklar... Geçenlerde babam anlattı...

Fedya babacan bir tavırla:

— Anlat bakalım, dinliyoruz, dedi.

— Kasabadaki doğramacı Gavrila'yı biliyorsunuzdur...

— Elbette biliyoruz.

— Peki onun neden o kadar neşesiz olduğunu, hep sustuğunu da biliyor musunuz? Neden öyle neşesiz olduğunu anlatayım size: Babamın dediğine göre Gavrila bir gün ceviz toplamaya ormana gitmiş çocuklar. Ormana ceviz toplamak için gitmiş, ama kaybolmuş. Bilmediği bir yerlerde bulmuş kendini. Dolaşmış, dolaşmış... yok! Ne kadar dolaştıysa yolu bir türlü bulamamış. Bu arada gece de bastırmış. Ne yapsın, bir ağacın dibine oturuvermiş. "Sabahı bekleyeyim bari," demiş. Ama otururken uyuklamaya başlamış. Uyuklarken birden birinin ona seslendiğini duymuş.

---

* Kâğıt hamurunun karıştırıldığı file. (Turgenyev'in notu.)

Bakmış, ortalıkta kimsecikler yokmuş. Tekrar uyuklamaya başlamış, tekrar kendisine seslenildiğini duymuş. Tekrar açmış gözlerini, bakmış, bakmış: Tam karşısındaki ağacın dalında bir denizkızı oturuyor, sallanıyormuş, bir yandan da onu yanına çağırıyormuş, denizkızı gülmekten ölüyormuş, öyle gülüyormuş... Gökyüzünde ay da pek parlakmış, o kadar parlakmış ki, çevrede her şey ayan beyan görünüyormuş. Aydınlıkta denizkızı bembeyaz, berrak su ya da kayabalığı gibi parlıyor, onu yanına çağırıyormuş. Bir de sazan balığı varmış, beyaz gümüş gibi parlıyormuş... İşte doğramacı Gavrila korkudan donup kalmış çocuklar. Oysa denizkızı habire kahkahalarla gülüyor gülüyormuş, eliyle onu yanına çağırıyormuş. İşte o zaman Gavrila ayağa kalkmış, denizkızının dediğini yapacakmış ki, tam o anda Tanrı aklını başına toplamasına yardım etmiş olacak istavroz çıkarmış... ama istavroz çıkarırken çok zorlanmış, çocuklar, kolunun taş kesilmiş gibi olduğunu söylüyor, kaldıramıyormuş kolunu... Ne fena! Gavrila haç çıkarınca denizkızı bir anda kesmiş gülmeyi, ağlamaya başlamış... Ağlıyormuş çocuklar, gözyaşlarını saçlarıyla siliyormuş. Yeşilmiş saçları, bildiğiniz kendir gibi... Gavrila ona uzun uzun bakmış, sonra sormuş: "Neden ağlıyorsun ormanların cini?" Denizkızı karşılık vermiş: "Ey insanoğlu, istavroz çıkarmasaydın, gün bitimine kadar benimle neşeli vakit geçirecektin; haç çıkardığın için ağlıyorum, üzülüyorum. Hem buna yalnızca ben üzülmeyeceğim, gün sonuna kadar sen de üzül!" O anda gözden kaybolmuş denizkızı. O zaman ormandan nasıl çıkabileceğini anlamış Gavrila... Ama o gün bu gündür hep üzgün dolaşıyor.

Kısa bir sessizlikten sonra Fedya:

— Vay canına! dedi. Peki ama bir orman cini Hristiyan bir ruhu böyle nasıl etkileyebiliyor? Gavrila yapmamış mı cinin dediğini?

Kostya:

— Ne diyorsun sen! diye söylendi. Denizkızının sesi öylesine inceymiş, kurbağa sesi gibi acıklıymış ki, korkuya kapılmış Gavrila.

Fedya sorulara devam etti:

— Baban mı anlattı sana bunları?

— Evet, babam anlattı. Ben ranzada yatıyordum, onu dinliyordum.

— Çok tuhaf! Üzülecek ne var bunda? Denizkızı onu yanına çağırdığına göre, demek hoşlanmış ondan.

İlyuşa araya girdi:

— Evet, hoşlanmış! Ne yani! Biraz okşamak istemiş Gavrila'yı. Onların, denizkızlarının âdetidir bu.

— Aslında burada da vardır denizkızları, dedi Fedya.

— Hayır, diye karşılık verdi Kostya. Burası temiz, onların gelemeyeceği bir yer. Ama nehir çok yakın...

Çocuklar sustu. Ansızın uzaklardan bir yerden inlemeye benzer uzun, gür bir ses gelmişti. Kimi zaman gecenin sessizliğinde duyulan, yükselerek havada asılı kalan, bir süre sonra yavaşça kaybolan anlaşılmaz seslerden biriydi bu. Kulak verirsiniz, bir şey yok gibidir, ama sesi duyarsınız. Sanki ta ufukta biri bağırmıştı, başka biri de ormandan ince, çın çın öten bir kahkahayla karşılık vermişti, o anda belli belirsiz, hışırtılı bir ıslık dolaşmıştı nehrin üzerinde. Çocuklar birbirlerine ürpererek baktılar...

— Meryem Ana yardımcımız olsun! diye fısıldadı İlya.

Pavel bağırdı:

— Sizi gidi kargalar! Ne korkuyorsunuz? Haydi bakalım patatesler pişti. (Çocuklar hep birlikte kazanın yanına geldiler, buhar tüten patatesleri yemeye başladılar, yalnız Vanya kıpırdamamıştı yerinden). Neyin var? diye sordu ona Pavel.

Ama Vanya hasırın altından çıkmadı. Az sonra kazanda bir şey kalmamıştı.

İlyuşa söze girdi:

— Bir süre önce bizim Varnavitsı'da neler oldu, duydunuz mu çocuklar?

— Su bendinde mi? diye sordu Fedya.

— Evet, evet, su bendinde, yıkılan su bendinde. Orası da uğursuz bir yer, hem çok tenha. Öyle çok çukurlar, yarlar, yarlarda da kazyuliler* var ki...

— Peki ne olmuş? Anlatsana...

— Bakın ne olmuş... Sen belki bilmiyorsundur Fedya, suda boğulmuş birinin mezarı vardır orada. Çok eskiden, gölün derin olduğu zamanlar biri boğulmuştu o gölde. Mezarının yeri hâlâ belli, yani küçük bir tümsek olarak belli gibidir... Kâhya geçenlerde köpek bakıcısı Yermil'i yanına çağırmış, şöyle demiş ona: "Yermil, çabuk postaneye koş." Bizde postaneye her zaman Yermil gider. Köpeklerinin hepsini öldürmüştür. İyi bir köpek bakıcısı olsa da, nedense, baktığı köpekler pek yaşamaz, eskiden beri böyledir. İşte, postaneye gitmiş, kentte oyalanmış, köye de sarhoş dönüyormuş. Güzel, aydınlık bir geceymiş: Ay pırıl pırılmış... Yermil bentten geçiyormuş, yolu öyleymiş. Köpek bakıcısı arabayla geçerken bakmış, suda boğulmuş adamın mezarının üzerinde bembeyaz, kıvırcık, güzel bir kuzu dolaşıyor. Şöyle geçirmiş içinden Yermil: "Yakalayayım şunu, yoksa ölüp gider burada." Atından inmiş, kuzuyu kucağına almış... Usluymuş kuzu. Ama Yermil ne zaman ki atın yanına gelmiş, at huysuzlanmaya, acayip sesler çıkarmaya, kafasını sallamaya başlamış. Ama boş vermiş Yermil, yularından tutup, kucağında kuzuyla binmiş ata, yoluna devam etmiş. Kuzuyu önde tutuyormuş. Yermil bakıyormuş ona, kuzu da doğrudan onun gözlerinin içine bakıyormuş. Köpek bakıcısı Yermil bir tuhaf olmuş. Koyunlar bir insanın gözünün içine bakıyorsa ne olurmuş bilmiyorum. Ama bir şey olmamış. Yermil okşuyormuş kuzuyu, bir yandan da şöyle diyormuş: "Kuzucuğum benim, kuzucuğum!" Ama kuzu birden diş-

* Oryol bölgesinde "yılanlar" demektir. (Turgenyev'in notu.)

lerini göstererek aynı şekilde karşılık vermiş ona: "Kuzucuğum benim, kuzucuğum..."

İlyuşa tam bu son sözcükleri söylediği anda iki köpek birden ateşin yanından kalkıp hışımla havlayarak koşmaya başladılar, karanlıkta gözden kayboldular. Çocuklar çok korkmuşlardı. Vanya hasır örtünün altından çıktı. Pavluşa bağırarak köpeklerin arkasından koşmaya başladı. Havlama sesleri çok geçmeden uzaklaştı... Huysuzlanan atların huzursuz koşuşturması duyuluyordu. Pavluşa avazı çıktığınca bağırıyordu: "Bozbaş! Karabaş!" Birkaç dakika sonra havlamalar kesildi. Pavel'in sesi artık uzaktan geliyordu... Aradan bir süre daha geçti; çocuklar neler olacağını bekler gibi şaşkın, birbirlerine bakıyorlardı... Ansızın dörtnala yaklaşan bir atın toynak sesi duyuldu, at gelip ateşin hemen yanında durdu; üzerinden, yelesine yapışmış Pavluşka ustalıkla yere atladı. Bu arada iki köpek de gelmiş, kırmızı dilleri dışarıda, hemen ateşin yanına oturmuşlardı.

Çocuklar sordular Pavluşka'ya:

— Ne olmuş? Ne vardı?

Pavluşka elini ata doğru sallayarak:

— Hiçbir şey, diye cevap verdi. Bütün göğsünü dolduracak biçimde bir soluk aldıktan sonra ekledi: Köpekler bir şey hissetmiş. Kurttur diye düşündüm.

Elimde olmadan içimde bir ilgi uyandı Pavluşka'ya karşı. O anda pek yakışıklıydı. Hiç de güzel olmayan yüzü, atı dörtnala sürdüğü için al al olmuş, cesur bir mertlikle, kesin bir kararlılıkla parlıyordu. Gecenin karanlığında, elinde bir çubuk bile olmadan, hiç tereddüt etmeden tek başına kurda doğru koşmuştu... Ona bakarken "Ne yaman çocuk!" diye geçiriyordum içimden.

Ödlek Kostya:

— Peki gördünüz mü onları, yani kurtları? diye sordu.

— Buralarda kurt çoktur hep, dedi Pavluşka, ama insana yalnızca kışın saldırırlar.

Tekrar ateşin önüne çöktü. Toprağa otururken elini köpeklerden birinin tüylü boynuna koymuştu, bundan hoşlanan köpek sadık bir gururla Pavluşa'ya yandan bakmayı sürdürmüş, başını uzun süre çevirmemişti.

Vanya tekrar hasır örtünün altına girdi.

Zengin bir köylünün çocuğu olarak bu üstünlüğünü koruması gereken Fedya (sanki bu onurunu kaybetme korkusuyla çok az konuşuyordu) söze karıştı:

— İlyuşa, sen de ne korkunç şeyler anlatıyorsun... Köpekleri öyle havlatan da cinlerdi... Sizin buraların tekin yerler olmadığını duymuştum zaten.

— Varnavitsı mı tekin değil? Daha neler! Cin falan yoktur bizim buralarda! Dediklerine göre birkaç kez eski, ölmüş toprak sahibini görmüşler, hepsi o... Anlattıklarına göre, uzun etekli kaftanıyla dolaşıyormuş, durmadan ah vah ederek yerde bir şey arıyormuş. Bir keresinde de dedem Trofimıç karşılaşmış onunla: "Yerde ne arıyorsunuz İvan İvanıç?" diye sormuş.

Hayretle sordu Fedya:

— Ona mı sormuş?

— Evet, ona sormuş.

— Öyleyse bayağı yaman bir ihtiyarmış Trofimıç... Peki o ne demiş?

— Mucize otunu arıyorum, demiş. Ama sesi çok boğukmuş: Mucize otunu arıyorum... Mucize otunu ne yapacaksın İvan İvanıç? Mezarda boğulacak gibi oluyorum Trofimıç, dışarı çıkmak istiyorum...

— Vay canına! dedi Fedya, demek yaşamaya doymamış.

— Çok tuhaf! dedi Kostya. Ben de ölülerin yalnızca Cumartesi Ana-Babalar Günü'nde* görülebildiğini sanıyordum.

Gördüğüm kadarıyla köy inançlarını öteki çocuklardan daha iyi bilen İlyuşa kendinden emin bir tavırla:

---

* Ebediyete göçmüş anne ve babaların anıldığı Ortodoks günlerinden biri. (ç.n.)

— Ölüler her zaman görülebilir, dedi. Ana-baba kutsal cumartesisindeyse canlı birini görebilirsin, yani o yıl ölme sırası kimdeyse onu... Bunun için gece kilisenin eşiğinde oturup gözünü yoldan ayırmadan bakarsan, o yıl ölecek olanlar önünden geçerler. İşte geçen yıl kocakarı Ulyana da öyle oturmuştu kilisenin kapısının eşiğinde.

Merakla sordu Kostya:

— Ee, kimseyi görmüş mü?

— Görmez olur mu! Uzun süre oturup beklemiş, gelen geçen olmamış, kimsenin sesini de duymamış... Yalnızca bir yerlerde köpekler havlayıp duruyormuş, o kadar... Birden bakmış, yoldan üzerinde tek gömlekle bir çocuk geliyor. Ulyana dikkatli bakınca gelenin İvaşka Fedoseyev olduğunu görmüş.

Fedya, İlyuşa'nın sözünü kesti:

— İlkbaharda ölen İvaşka'yı mı?

— Evet, onu. Başı önünde yürüyormuş ama Ulyana onu tanımış... Ama sonra bir daha bakmış, gelen bir kadın. Daha dikkatli bakmış, bakmış... Aman Tanrım! Yolda yürüyen kendisi, Ulyana...

— Gerçekten mi? diye sordu Fedya.

— Yeminle kendisi.

— İyi ama hâlâ ölmedi, değil mi?

— Evet, ama daha bir yıl olmadı. Sen bak bakalım, daha ne kadar yaşayacak...

Yine herkes sustu. Pavel ateşe kuru bir tutam çalı attı. Birden parlayan alevin içinde çalılar simsiyah kesildi; çatırdamaya, tütmeye, yanan uçlarını kıvırarak bükülmeye başladı. Ateşin titreyen ışığı her yana, özellikle yukarı yayılıyordu. Birden, nereden geldiyse, beyaz bir güvercin bu aydınlığa girdi, parlak ışığın içinde olduğu yerde şöyle bir döndükten sonra kanatlarını çırparak kayboldu.

— Besbelli, bir evden kaçmış, dedi Pavel. Şimdi bir şeye rastlayana, bir yer bulana kadar uçacak, bir yere konacak, sabaha kadar orada kalacaktır.

Kostya sordu Pavel'e:

— Ne dersin Pavluşka, cennete uçan bir ruh olmasın bu?

Pavel bir tutam çalı daha attı ateşe. Bir süre sonra:

— Olabilir, dedi.

Söze Fedya karıştı:

— Söylesene Pavluşka, sizin orada, Şalamovo'da da gökyüzü işareti* göründü mü?

— Güneşin görünmemesi mi? Elbette.

— O zaman siz de korktunuz mu?

— Hem yalnız biz değil. Bizim bey gökyüzü işareti olacağını söylüyordu ve birden öyle bir karanlık bastırdı ki, herkes korkuya kapıldı... Karanlığın bastırmasıyla, avludaki küçük evde oturan yaşlı kadın çanak çömleği sobaya vurup parçaladı. Şöyle diyordu: "Artık kimse yemek yiyemeyecek, ışık gitti..." Bütün çorbalar yerlere döküldü. Bizim köyde öyle söylentiler dolaşmaya başladı ki kardeşim... Sözde, her yere beyaz kurtlar dolacakmış, insanları yiyeceklermiş, büyük bir alıcı kuş, hatta Trişka** görünecekmiş.

— Trişka dediğiniz nedir? diye sordu Kostya.

İlyuşa heyecanla araya girdi:

— Bilmiyor musun? Trişka'nın ne olduğunu bilmiyor musun sen kardeşim? Sizin köyde kimse evinden çıkmıyor herhalde! Trişka olağanüstü biridir, birden çıkar ortaya, insanlara son günleri geldiğinde görünür. Öyle acayiptir ki, yanına varamazsın, bir şey de yapamazsın ona. İşte öyle. Mesela Hristiyanlar yakalamak isterler onu, sopalarla kovalar, zincire vurmaya çalışırlar, beriki de onlara öyle bir bakar ki, ona bir şey yapmaya çalışanlar bu kez tutup birbirine vurmaya başlarlar. Mesela hapishaneye atarlar onu, içmek için testiyle su ister, testiyi getirirler, testinin içine dalar, sonra ara da bul... Zincire vururlar, ama ellerini ovuşturunca zincirler dökülü-

---

* Bizim orada köylüler güneş tutulmasına böyle derler. (Turgenyev'in notu.)

** Köylü inancında "Trişka" deccal anlamında kullanılıyordu herhalde. (Turgenyev'in notu.)

verir. Sonra köylerde, kasabalarda dolaşmaya başlar. İnsanları Hristiyanlıktan uzaklaştırmakta kurnazdır Trişka... Ama hiçbir şey yapamazsın ona... İşte böyle acayip, kurnaz biridir.

Pavluşka, sakin sesiyle anlatmayı sürdürdü:

— Evet öyle işte. Biz de onu bekliyorduk. Köyün yaşlıları, gökyüzü işareti başladığında Trişka'nın geleceğini söylüyorlardı. İşaret başlamıştı. Bütün halk sokaklara, tarlalara dökülmüş, neler olacağını bekliyordu... Size bir şey söyleyeyim mi, gökyüzü işaretini seyretmek için bizim orası en uygun, en rahat yerdir. İşareti bekleyenler birden kasaba yönünden, tepeden uslu uslu birinin gelmekte olduğunu gördüler. Ama başı pek acayipti... Herkes bağırmaya başladı: "Oy, işte Trişka! Amanın Trişka geliyor!" Herkes bir yana kaçıştı! Bizim muhtar bir çukura girdi, muhtarın karısı kapıda donup kalmış, avazı çıktığınca bağırıyordu, hatta evin yaşlı köpeğini öyle korkutmuş ki, hayvan zincirini kopardığı gibi çitin üzerinden aşıp ormana kaçmış. Kuzma'nın babası Dorofeiç ise yulaf tarlasına dalıp yere çökmüş: "Deccal belki kuşlara acır, onlara bir şey yapmaz," diye bıldırcın gibi ötüyordu. İşte herkes çil yavrusu gibi bir yana kaçmıştı! Oysa gelen bizim fıçıcı Vavila imiş: Kendine yeni bir testi almış, şapkası yanında olmadığı için de testiyi kafasına geçirmiş...

Çocuklar kahkahalarla gülmeye başladılar; sonra da açık havada sohbet edenlerde her zaman olduğu gibi bir an sustuktan sonra konuşmaya başladılar. Çevreme bakınıyordum: Çok güzel, nefis bir geceydi. Akşamın geç vaktinin rutubetli tazeliği, yerini gece yarısının kuru sıcaklığına bırakmıştı; bu sıcaklık uyuyan tarlaların üzerinde daha uzun süre yumuşak bir örtü gibi kalacaktı. Çünkü sabahın ilk cıvıltılarına, hışırtılarına, şafağın ilk ışıklarına daha çok vardı. Gökyüzünde ay yoktu: O sıralar geç doğuyordu. Sayısız altın yıldız sanki göz kırparak Samanyolu'na doğru ağır ağır kayıyordu. Gerçekten de, onlara bakarken yeryüzünün hızlı, aralıksız dönüşünü hisseder gibi oluyordunuz...

Nehrin üzerinde birden tuhaf, keskin, acılı iki haykırış duyuldu, birkaç saniye sonra daha uzakta tekrarlandı aynı haykırış...

Kostya ürperdi.

— Nedir bu?

Pavel sakin, karşılık verdi:

— Balıkçıl öttü.

— Balıkçıl, diye tekrarladı Kostya... (Bir süre sustuktan sonra ekledi:) Dün gece duyduğum ses neydi Pavluşa, belki onu da biliyorsundur?

— Nasıl bir sesti?

— Anlatayım: Kamennaya Gryada'dan Şaşkino'ya geliyordum. Önce bizim fındıklıktan, sonra küçük çayırdan geçtim; bilirsin, sugibelin* olduğu yerde derin bir buçilo** vardır... Yine bilirsin, içi hep kamıştır; işte tam o buçilonun yanından geçiyordum çocuklar, birden orada biri inliyormuş gibi sesler duydum; hem çok acıklı, çok acıklı inliyordu: U-u... u-u... u-u! Çok korktum birader: Karanlıktı, ses de çok acıklı... Ağlayacak gibi oldum... Neydi o? Sahi, neydi?

Pavluşka:

— Önceki yıl hırsızlar o buçiloda ormancı Akim'i boğmuşlardı, dedi. Belki de onun ruhu inliyordu orada.

Kostya, gözlerini genişçe açıp (zaten çok iriydi gözleri...):

— Demeyin çocuklar, dedi, Akim'i o buçiloda boğduklarından bile haberim yoktu benim. Bilmediğim halde, çok korktum.

Pavel devam etti:

— Öyle acıklı bağıran iri kurbağalar olduğunu da söylerler.

— Kurbağa mı? Yo, hayır, kurbağa değildi... nedir bu... (Nehrin üzerinde tekrar ötmüştü balıkçıl.) Kostya elinde olmadan söylendi: Aman be! Sanki orman devi bağırıyor.

---

* Vadide dönemeç, dirsek. (Turgenyev'in notu.)

** "Buçilo": Nehir taşkınlarından sonra ilkbahar suyuyla dolan derin çukur. İçindeki su yaz aylarında dahi kurumaz. (Turgenyev'in notu.)

İlyuşa araya girdi:

— Orman devi bağırmaz, dilsizdir: yalnızca ellerini birbirine vurur, çatırtı çıkarır...

Fedya alay edercesine kesti İlyuşa'nın sözünü:

— Ne o, sen gördün mü yani orman devini?

— Hayır, görmedim, Tanrı korusun, ama görenler var. Geçenlerde bizim orada bir köylüyü yakalayıp götürmüş, götürmüş, düzlük bir yerde bırakmış... Adamcağız ancak sabaha karşı dönebilmiş evine.

— Peki orman devini görmüş mü?

— Görmüş. Çok büyükmüş, kocaman dikiliyormuş, siyaha bürünmüş, sanki ağacın arkasına gizleniyormuş, tam göstermiyormuş kendini, sanki ay ışığına çıkmak istemiyormuş ve bakıyor, bakıyor, kocaman gözleriyle bakıyor, gözlerini kırpıştırıyor, kırpıştırıyormuş...

Fedya hafiften ürperip omuz silkerek haykırdı:

— Ah seni! Tüh be!

— Neden dolaşır durur bu murdar da ortalarda hiç bilmem, dedi Pavel.

İlya uyardı onu:

— Ağzını bozma, bakarsın, duyar...

Tekrar bir sessizlik oldu.

Birden Vanya'nın çocuk sesi duyuldu:

— Bakın, bakın çocuklar... Şu yıldızlara bakın, arılar gibi oğul veriyorlar sanki!

Körpe, küçük yüzünü hasır örtünün altından çıkarmış, küçücük yumruğuna dayanmış, iri, sakin bakışlı gözleriyle yukarı bakıyordu. Çocuklar hep birlikte gözlerini gökyüzüne dikip bir süre izlediler.

Fedya şefkatli bir tavırla:

— Ee Vanya, dedi. Ablan Anyutka'nın sağlığı yerinde mi?

Vanya, "r" harfini hafifçe "g" gibi söyleyerek karşılık verdi:

— Yerinde.

— Neden bize hiç gelmiyor?

— Bilmem.

— Söyle gelsin.

— Olur söylerim.

— Söyle, hediye vereceğim ona.

— Bana da verecek misin?

— Sana da vereceğim.

Vanya içini çekti.

— Yok hayır, ben istemem. İyisi mi, sen ona ver: Çok iyidir çünkü.

Vanya tekrar yere koydu başını. Pavel ayağa kalktı, boş kazanı aldı.

— Nereye gidiyorsun? diye sordu Fedya.

— Nehre, su alacağım. Susadım.

Köpekler kalkıp onunla gittiler.

İlyuşa seslendi Pavel'in arkasından:

— Dikkat et, nehre düşme!

— Neden düşecekmiş? dedi Fedya. Dikkat eder.

— Dikkat eder de ne olur ne olmaz: Eğilip kazana su doldururken bakarsın su cini kolundan yakalar, onu yanına çeker. Sonra insanlar aralarında konuşurlar: "Çocukcağız nehre düşmüş... İyi ama nasıl olmuş?" (Bir an çevreyi dinledikten sonra ekledi:) "Kamışların arasına girmiş..."

Bu arada kamışlar sanki iki yana açılarak, bizde dedikleri gibi, "hışırdamaya" başlamıştı.

— Sahi, aptal Akulina suya girdikten sonra mı aklını yitirmiş? diye sordu Kostya.

— Suya girdikten sonra... Korkunç görünüyor şimdi! Eskiden çok güzelmiş, öyle diyorlar. Su cini bu hale getirmiş onu. Anlaşılan, onu sudan hemen çıkaracaklarını beklemiyordu. Cin aşağıya çekmiş onu, o hale getirmiş.

(Bu Akulina ile birçok kez karşılaştım. Üstü başı dökülüyordu, korkunç derecede sıskaydı, yüzü kömür gibi kapkara, bakışları bulanıktı; dişleri hep dışarıdaydı, yolda

bir yerde durup, kemikli ellerini göğsünün üzerine bastırıp, bedeninin ağırlığını ağır ağır bir ayağından ötekine vererek, kafesteki vahşi bir hayvan gibi olduğu yerde tepinir dururdu. Kendisine ne derlerse desinler, hiçbirini anlamaz, ancak arada bir kahkahalarla gülerdi.)

Kostya konuşmayı sürdürüyordu:

— Dediklerine göre Akulina sevgilisi onu aldattığı için atmış kendini suya.

— Sadece onun için mi?

— Vasya'yı hatırlıyor musun? diye ekledi Kostya üzgün bir tavırla.

— Hangi Vasya'yı? diye sordu Fedya.

Kostya cevap verdi:

— İşte tam bu nehirde boğulan Vasya'yı. Ne iyi çocuktu! Ah, ne iyi çocuktu! Anası, Feklista kadın ne çok severdi onu! Feklista kadının, yani anasının içine doğmuştu sanki nehirden oğlunun başına bir felaket geleceği... Vasya yazın bazen bizimle, çocuklarla birlikte yüzmeye nehre gelirdi. Kadıncağız telaşlanırdı... Öteki kadınların umurunda olmazdı. Çamaşır teknelerini alır, evlerine giderlerdi, ama Feklista teknesini yere koyar, oğluna seslenirdi: "Dön artık yavrum! Haydi dön artık, aslanım benim!" Nasıl boğulduğunu Tanrı bilir! Sahilde oynuyordu, anası da yanındaydı, ot biçiyordu; birden, suda birinin kabarcıklar çıkardığını duymuş, bakınca suyun üzerinde Vasya'nın şapkasının yüzdüğünü görmüş. İşte o gün bu gündür Feklista kendinde değil: Gider, oğlunun boğulduğu yerde yere uzanır; öylece yatar orada, kendi kendine bir şarkı tutturur. Hatırlıyor musunuz, Vasya'nın dilinden düşürmediği bir şarkısı vardı; anası yattığı yerde hep o şarkıyı söylüyor işte, bir yandan da ağlıyor, ağlıyor, acı acı dert yanıyor Tanrı'ya...

— İşte Pavluşka geliyor, dedi Fedya.

Pavel elinde su dolu kazanla ateşin yanına geldi. Bir an sustuktan sonra:

— Bakın ne diyeceğim çocuklar, dedi, kötü bir şey oldu.

Kostya sabırsızca sordu:

— Ne oldu?

— Vasya'nın sesini duydum.

Herkes ürperdi.

— Sen ne diyorsun? diye kekeledi Kostya.

— Yemin ederim duydum. Tam suya eğiliyordum, birden Vasya suyun içinden bana sesleniyor gibi geldi: "Pavluşa, hey Pavluşa!" Dinledim, aynı ses "Pavluşa, buraya atla!" dedi. Kıyıdan uzaklaştım, ama bu arada kazanı da doldurdum.

Çocuklar istavroz çıkararak:

— Aman Tanrım! Ah Tanrım! demeye başladılar.

— Su ciniydi sana seslenen Pavel... diye açıkladı Fedya. Biraz önce biz de Vasya'dan söz ediyorduk.

Aradan bir zaman geçtikten sonra İlyuşa mırıldandı:

— Aman, kötüye işaret bu.

Pavel kararlı bir sesle:

— Bir şey olmaz, boş ver! dedi. (Tekrar oturdu.) Kaderden kaçamazsın.

Çocuklar sustular. Pavel'in söylediği şeyin onları derinden etkilediği belliydi.

Uyumaya hazırlanır gibi, ateşin çevresine yerleşmeye başladılar.

Kostya birden başını kaldırıp sordu:

— Bu sesler nedir?

Pavel kulak verdi.

— Çulluklar, uçarken ıslık çalıyorlar.

— Nereye uçuyorlar?

— Kış olmaz dedikleri sıcak yerlere.

— Gerçekten var mıdır öyle yerler?

— Vardır.

— Çok uzaklarda mı?

— Evet, çok çok uzaklarda, sıcak denizlerin ötesinde.

Kostya derin derin iç geçirip gözlerini kapadı.

Çocukların yanına geleli üç saatten fazla olmuştu. Sonunda ay doğmuştu, ama ilk anda fark etmemiştim ayın doğduğunu: Öylesine küçük, daracıktı ki. Ayın parlamadığı bu gece daha önceki gibi yine muhteşem görünüyordu... Ama biraz önce gökyüzünün yükseklerinde olan birçok yıldız şimdi karanlık ufka doğru alçalıyordu. Sadece sabaha karşı olduğu gibi, çevrede bütün sesler tam anlamıyla kesilmişti. Her şey derin, kıpırtısız bir şafak öncesi uykusuna dalmıştı. Havada artık o yoğun koku yoktu; sanki yine bir rutubet yayılıyordu havaya... Yaz geceleri kısadır! Ateşle birlikte çocukların konuşmaları da sönmüştü... Köpekler uyukluyorlardı; atlar, seçebildiğim kadarıyla belli belirsiz göz kırpan yıldızların zayıf ışığında, başları önlerinde, uyuyorlardı... Tatlı bir ağırlık çöktü üzerime, bu ağırlık sonra uyuklamaya dönüştü.

Serin bir esinti geçti yüzümden. Gözlerimi açtım: Ortalık hafifçe aydınlanmıştı. Şafağın kızıllığı henüz yoktu, ama doğuda ufuk hafiften beyazlamaya başlamıştı. Çevrede her şey, belirgin olmasa da görünüyordu. Soluk gri gökyüzü aydınlanıyor, soğuyor, mavileşiyordu. Yıldızlar kâh pek zayıf göz kırpıyor, kâh kayboluyorlardı. Toprak nemleniyor, yapraklar terliyor, bir yerlerden canlı sesler geliyordu; hafif bir sabah esintisi toprağın üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Bedenim ona neşeli, hafif bir ürpertiyle karşılık verdi. Hemen kalkıp çocukların yanına gittim. Tüten ateşin çevresinde ölü gibi uyuyorlardı. Yalnızca Pavel hafifçe doğruldu yattığı yerden, dikkatli dikkatli bana baktı.

Başımla selam verdim ona ve üzerine sis çökmüş nehir boyunca evime doğru yürüdüm. Daha iki verst yürümemiştim ki, ıslak, geniş bir çayırın ortasındaydım. Önümde bir ormandan ötekine uzayan yeşillenmiş tepelere de; arkamda uzun, tozlu yola da, aydınlık, kızıl çalılara da, hafiften kalkan sisin altından utangaç, mavileşerek bakan nehre de

genç, sıcak ışığın önce al, sonra altın rengi demetleri dökülüyordu... Her şey kıpırdamaya, uyanmaya, şarkı söylemeye, gürültü etmeye, konuşmaya başlamıştı... Her yerde elmas gibi iri çiy taneleri kızarıyordu. Çıngırak sesleri duydum ve birden, tanıdığım çocukların sürdüğü yine sabahın serinliğiyle yıkanmış tertemiz, aydınlık, dinlenmiş at sürüsü hızla geçti yanımdan...

Ne yazık ki, o yıl Pavel'in öldüğünü eklemek zorundayım. Nehirde boğulmadı: Attan düşüp öldü. Çok yazık! Yaman bir delikanlıydı!

Güzel Meç Köyünden Kasyan

Sarsıntılı bir arabayla avdan dönüyordum ve bulutlu bir yaz gününün boğucu sıcağından bitkin vaziyette (bilindiği gibi böyle günlerde sıcaklık kimi zaman, özellikle de rüzgâr olmadığında açık havadakinden daha dayanılmaz olur), kendimi zangırdayan tekerleklerin bozuk yoldan kaldırdığı beyaz toza kasvetli bir sabırla bırakmış, sarsılarak uyukluyordum... Birden o ana kadar benden daha derin uyuklayan arabacımın alışılmadık huzursuzluğu, telaşlı hareketleri dikkatimi çekti. Bir yerlere bakarak dizginlere asılıyor, arabacı yerinde sağa sola sallanıyor, atlara bağırıyordu. Çevreye baktım. Çok meyilli, dalgalı gibi inişli çıkışlı, küçük tepeciklerin olduğu sürülmüş, geniş, düzlük bir yerde gidiyorduk. Tepecikler bile sürülmüştü. Bomboş düzlükte beş verst ötesi bile görünüyordu. Uzakta küçük bir akağaç korusu vardı; ufkun neredeyse düz çizgisini yalnızca ağaçların çentikli, sivri tepeleri bozuyordu. Dar patikalar tarlaları kesiyor, çukurlarda kayboluyor, kıvrılarak tepeciklere çıkıyordu; beş yüz adım önümüzdeki patikalardan birinde ise yolumuzu kesen bir kalabalık vardı. Arabacım da o kalabalığa bakıyordu.

Bir cenaze alayıydı bu. En önde, papazın oturduğu, adım adım ilerleyen, tek atlı bir köylü arabası vardı. Zangoç papazın hemen yanındaydı, arabayı sürüyordu. Arabanın arkasında başı açık dört köylü üzeri beyaz keten bezi kaplı tabutu taşıyordu; tabutun arkasından iki kadın yürüyordu.

Birden, kadınlardan birinin ince, acıklı sesi bana kadar geldi. Ağıt okuyordu. İnişli çıkışlı, tekdüze, umutsuz-acılı sesi boş tarlalara yayılıyordu. Arabacım atları kırbaçladı. Bu cenaze alayı yolumuzu kesmeden geçmek istiyordu. Yolda cenazeyle karşılaşmak kötüye işaretti. Gerçekten de, bizim yolumuza girmeden cenazeyi geçmeyi başardı. Ama daha yüz adım gitmemiştik ki, arabamız birden sarsıldı, yan yattı, neredeyse takla atacaktı. Arabacı sendeleyen atları toparladı, yerinden eğildi, baktı, kolunu sallayıp yere tükürdü.

— Ne oldu? diye sordum.

Arabacım bir şey söylemeden, hiç de acele etmeden aşağı indi.

— Ne olmuş?

Arabacı canı sıkkın bir halde:

— Dingil kırıldı... erimiş, diye cevap verdi.

Yandaki atın koşumunu öylesine bir nefretle çekerek düzeltti ki, hayvan devrilecek oldu, ama toparladı kendini, gürültüyle bir homurtu koyverip silkelendi ve ön ayağının dizini son derece sakince, dişleriyle kaşımaya koyuldu.

Arabadan inip hiç de hoş olmayan müphem bir tereddüt duygusuyla, yolun ortasında bir süre öylece durdum. Sağ tekerlek neredeyse tam anlamıyla arabanın altına girmiş, sanki sessiz bir umutsuzluk içinde poyrasını yukarı kaldırmıştı.

Neden sonra:

— Şimdi ne yapacağız? diye sorabildim.

Arabacım bu arada yola çıkmış, bize yaklaşan cenaze alayını kırbacıyla göstererek:

— Kabahat onun! dedi. Hep söylerim... cenazeyle karşılaşırsan başına muhakkak bir şey gelir... Öyle de oldu işte!

Yana koşulu atı tekrar çekiştirmeye başladı. Arabacının sinirli, acımasız olduğunu fark eden at kıpırdamadan duruyor, yalnızca arada bir uysal uysal kuyruğunu sallıyordu. Birkaç kez aşağı yukarı gidip geldim, sonra tekrar tekerleğin karşısına geçip durdum.

Bu arada cenaze bize yaklaşmıştı. Hüzünlü alay yavaşça yoldan sapmış, yanımızdan otların üzerinden yürüyerek geçiyordu. Arabacımla ben şapkalarımızı çıkardık, papazla selamlaştık, tabutu taşıyanlarla bakıştık. Taşıyanlar geniş göğüslerini öne çıkarmış, zorlanarak yürüyorlardı. Tabutun arkasında yürüyen iki kadından biri çok yaşlıydı, yüzü soluktu; kederin sert bir biçimde biçimsizleştirdiği kıpırtısız yüz hatlarında katı, mağrur bir ifade vardı. Sessizce yürüyor; arada bir, cılız elini ince, sarkık dudaklarına götürüyordu. Genç olanı, yirmi beş yaşlarındaydı, gözleri kıpkırmızı, yaşlıydı, ağlamaktan yüzü şişmişti. Bizim yanımızdan geçerken ağıt okumayı kesti, yeniyle yüzünü kapadı... Tabut yanımızdan geçip tekrar yola çıktı, genç kadın dokunaklı, yürek dağlayan ağıtına yine başladı. Arabacım, tekdüze sallanarak giden tabutu bir süre gözleriyle izledikten sonra bana döndü:

— Ryaba'dan dülger Martın'ı gömmeye götürüyorlar, dedi.

— O olduğunu nereden anladın?

— Kadınlardan. Yaşlı olan annesi, genç olan da karısıydı.

— Hasta mıydı?

— Evet... Sıtma... Önceki gün kâhya doktora yollamıştı beni, ama doktoru evde bulamamıştım... İyi bir dülgerdi; biraz içkiciydi, ama iyi bir ustaydı. Nasıl ağlıyor karısı... Eh, kadın kısmının gözyaşı boldur. Su gibi akar...

Tekrar yana koşulu atın koşumunun altına girdi, iki eliyle asıldı boyunduruğa.

— İyi de şimdi ne yapacağız? diye sordum.

Arabacı önce dizini ortada koşulu atın omzuna dayadı, boyunduruğa iki kez asıldı, koşumun ön bölümünü düzeltti, sonra tekrar yanda koşulu atın boyunduruğunun altına girdi, asılarak atın başından geçirdi, tekerleği tuttu, kaftanının koynundan tahta enfiye kutusunu yavaşça çıkardı, gözünü tekerlekten ayırmadan, kalın iki parmağını enfiye kutusuna soktu (iki parmağı zor sığmıştı kutuya), bir parça tütün aldı,

önce burnunu büktü, her seferinde uzun uzun aksırarak, keskin bakışlı gözlerini kısarak birkaç kez çektikten sonra derin düşüncelere daldı.

— Ee? dedim bir süre sonra.

Arabacım enfiye kutusunu özenerek cebine yerleştirdi, şapkasını sadece bir baş hareketiyle kaşlarının üzerine indirip dalgın dalgın arabacı yerine çıktı.

Şaşırmıştım.

— Ne yapıyorsun? diye sordum.

— Oturun, dedi sakince ve dizginleri eline aldı.

— Ne yani, gidiyor muyuz?

— Evet, gidiyoruz efendim.

— Peki ya dingil?

— Oturun lütfen.

— İyi ama dingil kırık...

— Kırıksa kırık... köye kadar böyle gidebiliriz... tabii, yavaş yavaş. Şu ileride, korunun ötesinde Yudino diye küçük bir köy var.

— Oraya kadar böyle gidebileceğimizi mi düşünüyorsun?

Arabacım bu sorumu cevap vermeye değer bulmadı.

— Oraya kadar yürüyeyim daha iyi, dedim.

— Nasıl isterseniz efendim...

Ve kırbaçladı atları. Araba hareket etti.

Ön tekerlek yerinde iğreti duruyor, çok tuhaf bir biçimde yalpalanarak dönüyor olsa da, gerçekten köye kadar gidebildik. Bir tepecikten inişte az kaldı yerinden çıkacaktı; ama arabacım öfkeyle bağırmış ve yamacı bir şey olmadan inmiştik.

Yudino galiba pek eskiden yapılmış olmasalar da, yan yatmaya yüz tutmuş küçük, basık altı kulübeden oluşan bir yerleşim yeriydi: Hepsinin avlusu çitle çevrili değildi. Bu küçük yerleşim yerine girince canlı hiçbir şeyle karşılaşmadık. Sokakta tavuk bile yoktu, hatta köpek... Yalnızca, kuyruğu kesik siyah bir tanesi, besbelli susadığı için girdiği boş bir çamaşır teknesinden fırlamış ve havlamadan, bir kapının

ardında gözden kaybolmuştu. Önüme ilk çıkan eve girdim, holün kapısını açtım, ev sahiplerine seslendim; cevap veren olmadı. Bir kez daha seslendim: Öteki kapının arkasından aç bir miyavlama sesi geldi. Ayağımla ittim kapıyı: Sıska bir kedi, yeşil gözleri parlayarak fırlayıp yanımdan geçti. Kapının aralığından başımı uzatıp odanın içine baktım: İçerisi karanlık, dumanlı ve boştu. Avluya çıktım, orada da kimse yoktu... Çitin dibinde bir buzağı böğürüyordu; gri renkli topal bir kaz biraz geriye çekildi. İkinci kulübeye gittim. Orada da kimsecikler yoktu. Avluya çıktım...

Güneşli avlunun tam ortasında, başına çuha kaftanını örtmüş, çocuk olduğunu tahmin ettiğim biri yakıcı sıcakta yüzükoyun yatıyordu. Ondan birkaç adım ötede, kırık dökük bir yük arabasının yanında, hasır çardağın altında yuları kopuk, cılız bir at duruyordu. Köhne çardağın deliklerinden sızan güneş ışınları atın doru tüylerinde küçük, parlak lekeler oluşturuyordu. Biraz ötede yüksek yuvasında bir sığırcık, tepedeki evinden aşağıya sakin bir merakla bakarak sürekli ötüyordu. Yerde uyuyanın yanına gidip uyandırdım...

Başını kaldırdı, beni görünce hemen ayağa fırladı...

Uyku sersemliğiyle mırıldandı:

— Ne var, ne istemiştiniz? Ne oldu?

Hemen cevap veremedim: Dış görünüşü öylesine şaşırtmıştı beni. Buruş buruş yüzünde sivri bir burun, neredeyse görünmeyecek kadar minik kahverengi gözler ve küçücük başında mantar şapkası gibi kocaman duran gür, simsiyah saçlarıyla ufak tefek, elli yaşlarında, esmer bir adam getirin gözünüzün önüne. Bedeni son derece cılızdı, bakışının ne denli olağandışı, tuhaf olduğunu sözcüklerle anlatmak kesinlikle olanaksızdı.

Tekrar sordu:

— Ne istemiştiniz?

Durumu anlattım ona, yavaş kırpışan gözlerini yüzümden ayırmadan dinledi beni.

— Sizden yeni bir dingil alabilir miyiz? diye sordum sonunda. Parasını seve seve veririm.

Beni tepeden tırnağa süzdükten sonra:

— Kimsiniz siz? Avcı falan mı? diye sordu.

— Bir avcı.

— Gökyüzünde dolaşan kuşları vuruyor olmalısınız? Ormandaki hayvanları? Zavallı kuşları öldürdüğünüz, bir suçu olmayan hayvanların kanını akıttığınız için Tanrı'dan hiç korkmuyor musunuz?

Tuhaf yaşlı adam sözcükleri aşırı uzatarak konuşuyordu. Ses tonu da şaşırtmıştı beni. Sesinde yaşlılığın verdiği bir dermansızlık olmadığı gibi, inanılmaz tatlı, genç, neredeyse kadınsı bir kibarlık vardı.

Kısa bir süre sustuktan sonra:

— Dingil yok bende, dedi. (Kendi arabasını göstererek ekledi:) Onunki işinize yaramaz, arabanız herhalde büyüktür.

— Köyde bulabilir miyiz?

— Ne köyünden bahsediyorsunuz? Kimse yok burada... Evlerde de kimse yok: Herkes işte. Yolunuz açık olsun, dedi birden.

Tekrar yere uzanıp yattı.

Bu hiç beklemediğim bir şeydi. Omzuna dokunarak:

— Bak ne diyeceğim ihtiyar, dedim. Lütfen yardım et bana.

— Tanrı yolunuzu açık etsin! Yorgunum: Bugün kasabaya gidip geldim.

Böyle dedikten sonra kaftanını tekrar başına çekti.

— Lütfen yardım et, diye tekrarladım. Ücreti ne kadarsa vereceğim.

— Senin parana ihtiyacım yok benim.

— Lütfen ihtiyar...

Hafifçe doğruldu, sıska bacaklarını kavuşturup oturdu.

— Seni ormanın kesim yapılan yerine götürebilirim. Tüccarlar ormanımızı kesiyorlar... Ne yaptıklarını Tanrı bilir,

kendilerine bir yazıhane yaptılar orada... Onlara bir dingil yaptırtabilirsin ya da hazırını alırsın.

Sevinçle haykırdım:

— Bu çok güzel işte! Harika, hemen gidelim!

Yaşlı adam yerinden kalkmadan devam etti:

— Meşe bir dingil iyidir...

— Peki çok uzak mı dediğin yer?

— Üç verst.

— Pekâlâ! Senin arabanla gidebiliriz.

— Olur...

— Haydi gidelim, dedim, hemen gidelim ihtiyar! Arabacım sokakta bekleyebilir bizi.

Yaşlı adam isteksizce ayağa kalktı, benimle birlikte sokağa çıktı. Arabacımın canı sıkkındı: Atlarına su vermek istemişti, ama kuyuda su çok azdı, tadı da iyi değildi ve bu (arabacıların deyimiyle) kötü olan ilk şey değildi... Ama yaşlı adamı görünce sırıttı, başını sallayarak haykırdı:

— Ah, Kasyancığım! Merhaba!

Kasyan bezgin bir sesle:

— Merhaba Yerofey, dedi, dürüst adam!

Hemen, yaşlı adamın önerisini arabacıya söyledim. Yerofey öneriyi kabul etti, avluya girdi. O atların koşumlarını çıkarırken yaşlı adam kapıya yaslanmış, dikiliyor, keyifsizce bir Yerofey'e, bir bana bakıyordu. Anladığım kadarıyla beklenmedik ziyaretimizden hiç hoşlanmamıştı.

Yerofey atın boyunduruğunu çıkarırken sordu ona:

— Seni de mi sürdüler?

— Evet, beni de.

Arabacım dişlerinin arasından mırıldandı:

— Eh! Biliyor musun, dülger Martın... Tanıyorsundur, Ryabalı Martın'ı...

— Tanıyorum.

— Öldü. Biraz önce tabutuyla karşılaştık.

Kasyan ürperdi.

— Öldü mü? diye mırıldandı.

Başını eğdi.

— Evet, öldü. Onu tedavi etmemiş miydin sen? Oysa senin hastaları iyi ettiğini söylüyorlar, doktormuşsun.

Anlaşılan arabacım yaşlı adamla eğleniyordu. Omzuyla arabayı göstererek ekledi:

— Senin araban mı bu?

— Evet, benim.

Yerofey arabanın okundan tuttu, neredeyse ters çevirecek gibi kaldırarak:

— Arabaya bak... arabaya! dedi. Ne araba ama! Peki, ağaç kesilen yere nasıl gitmeyi düşünüyorsunuz? Benim atlarımı bu arabaya koşamazsınız: Bizim atlar cüsseli, bir de şuna bak!

— Neyle gideceğinizi bilmiyorum, dedi Kasyan. (İçini çekerek ekledi:) En iyisi na şu herhalde.

Yerofey karşılık verdi:

— Bununla mı? (Kasyan'ın lagar beygirinin yanına gitti, sağ elinin ortaparmağıyla hayvanın ensesine küçümser tavırla bir fiske vurup, sitemle ekledi:) Vay canına, uyuyor aptal!

Yerofey'e atı arabaya koşmakta acele etmesini söyledim. Ormana Kasyan'la birlikte gitmek istiyordum: Oralarda yabanhorozu çok olurdu. Araba hazır olunca köpeğimle arabanın meşe tahtası eğri büğrü tabanına yerleştik ve Kasyan yüzünde yine o kasvetli ifadeyle, ön sıraya dertop olup oturdu. Yerofey yanıma geldi, tuhaf bir biçimde fısıldadı bana:

— Onunla gitmeniz iyi olacak efendim. Gerçi biraz kaçıktır... Pire derler ona. Bu kadar kısa zamanda nasıl güvendiniz, anlamadım...

Yerofey'e, Kasyan'ın bana gayet aklı başında biri gibi geldiğini söylemeye hazırlanıyordum ki, arabacım aynı ses tonuyla devam etti:

— Sizi götüreceği yere dikkat edin. Ayrıca, alacağınız dingili de kendiniz seçin. İyi bir dingil alın... (Yüksek sesle ekledi:) Hey, Pire, sizin evde biraz ekmek var mıdır?

— Bir bakın, belki bulursun.

Dizginlere asıldı, hareket ettik. Çok şaşırdım, atı gerçekten, hiç de fena gitmiyordu. Kasyan yol boyunca inatçı sessizliğini hiç bozmadı, sorularıma da kısa, isteksiz cevaplar veriyordu. Gideceğimiz yere kısa bir süre sonra vardık. Yazıhaneye, derenin önü bentle kesilip su biriktirilerek havuz yapılmış küçük bir yamacın üzerindeki yüksekçe binaya girdik. Yazıhanede tüccarın adamı olan dişleri kar gibi beyaz, bakışları sevimli, konuşkan, hınzırca gülümseyen, tatlı bakışlı iki genç vardı. Dingil için pazarlık yaptım onlarla ve kesim yerine döndüm. Kasyan'ın atın yanında kalacağını, beni bekleyeceğini düşünüyordum, ama birden yanıma sokuldu.

— Nereye, kuş vurmaya mı gidiyorsun? Ha? dedi.

— Evet, bulursam.

— Ben de seninle gelmek istiyorum, olur mu?

— Elbette.

Yürüdük. Kesim yapılan alan bir versti buluyordu. İtiraf edeyim, ben köpeğimden çok Kasyan'la ilgileniyordum. Ona Pire lakabını takmış olmaları boşuna değildi. Şapka olmayan simsiyah başı (saçları herhangi bir şapka yerine geçebilirdi) çalıların arasında bir görünüp bir kayboluyordu. Sürekli zıplıyormuş gibi olağanüstü canlı yürüyor, ikide bir eğilip birtakım otlar koparıp koynuna sokuyor, kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor, sık sık meraklı ve tuhaf bakışlarla bana ve köpeğime bakıyordu. Bodur çalılıklarda, ağaçların seyrek olduğu yerlerde bir ağaçtan ötekine uçan, ıslık çalarak havada ani dalışlar yapan gri, küçük kuşlar vardı. Kasyan seslerini taklit ederek cevaplıyordu onları. Hemen ayağının altından bir porşok* havalandı, cıvıldayarak uçtu, Kasyan da arkasından cıvıldadı; bir çayırkuşu kanat çırparak, ahenkle terennüm ederek alçaldı başının üzerinde, Kasyan ezgisini sürdürdü kuşun. Ama benimle hâlâ konuştuğu yoktu...

■ Genç bıldırcın. (Turgenyev'in notu.)

Hava çok güzeldi, öncekinden bile daha güzel; ama bunaltıcı sıcak hâlâ azalmamıştı. Işıl ışıl gökyüzünün yüksek-lerinde geç kalmış ilkbahar karları gibi sarıya çalan beyaz renkli, inik yelkenler gibi yassı ve uzun, seyrek bulutlar dolaşıyordu. Pamuklu gibi nakışlı, tüylü, yumuşak uçları belirgin bir biçimde her an yavaş yavaş değişiyordu. Bu bulutlar eriyor ve hiç gölge yapmıyorlardı. Kesim alanında Kasyan'la uzun süre dolaştık. Henüz ancak bir arşın boy atabilmiş sürgünler ince, dümdüz bedenleriyle, kararmış, mantar çorbası yapılan yuvarlak, dişli gri mantarlarla kaplı alçak kütüklere dolanmıştı; çilekler pembe bıyıklarını salmışlardı üzerlerine; mantarlar ise ailece bir araya toplanmıştı. Sıcak güneşin altında boy atmış otlar sürekli ayaklarıma dolanıyordu. Ağaçların taze, kızılımsı yapraklarının metal parlaklığı sürekli gözümü alıyordu. Her yer mavi sırık bezelye sürgünleriyle, düğünçiçeklerinin altın kâseleriyle, yarısı leylak rengi, yarısı sarı hercaimenekşe çiçekleriyle rengârenkti. Bazı yerlerde, artık kullanılmayan patikaların yakınlarında tekerlek izleriyle kaplı ince, parlak otların üstünde rüzgârların, yağmurların kararttığı odun yığınları diziliydi. Bu yığınların koyu olmayan, eğri, dört köşe gölgeleri patikalara düşüyordu; başka hiçbir yerde gölge yoktu. Hafif bir esinti kimi zaman güçleniyor, kimi zaman kesiliyor; sonra birden coşup insanın yüzüne vuruyordu... Çevrede her şey neşeyle hışırdamaya, sallanmaya, eğreltiotlarının zarif bedenleri pek hoş dalgalanmaya başlıyordu... Bu da mutluluk veriyordu insana... Ama esinti birden kesiliyor, her şey tekrar sessizliğe bürünüyordu. Yalnızca çayır çekirgeleri hep birlikte, kızmış gibi cır cır ötüyorlardı, bir türlü kesilmeyen bu tatsız, kuru ses yorucu oluyordu. Bu ısrarlı ses gün ortası sıcağının habercisiymiş gibi, kızgın topraktan geliyordu sanki.

Tek bir kuş sürüsüne rastlamadan sonunda başka bir kesim yerine geldik. Kısa bir zaman önce kesilmiş kavak ağaçları yerde, ağırlıklarıyla ezdikleri otların ve küçük çalıların

üzerinde kederle uzanıyorlardı; yaprakları hâlâ yeşil, ama ölüydü, kıpırtısız dallarda asılı duruyorlardı; bazılarında ise kurumuş, bükülmüşlerdi. Yaş ağaç bedenlerinin yanında yığılı altın beyazı yongalardan olağanüstü hoş, keskin bir koku yayılıyordu. Korunun uzaklarından, yakınlarından boğuk balta sesleri geliyor, bol yapraklı bir ağaç zaman zaman, selam verir gibi kollarını açarak eğiliyor, mağrur, usulca devriliyordu...

Uzun süre bir av hayvanıyla karşılaşamamıştım; nihayet geniş bir meşe fundalığından bir bıldırcın kalktı. Ateş ettim, bıldırcın havada şöyle bir dönüp yere düştü. Silah sesini duyunca Kasyan birden eliyle gözlerini kapadı, ben tüfeğimi doldurıncaya ve kuşu alıncaya kadar kıpırdamadan öylece kaldı. Ben biraz ilerleyince ölü kuşun düştüğü yere geldi, kuşun birkaç damla kanının aktığı otların üzerine eğildi, başını iki yana salladı, dehşetle yüzüme baktı... Onun şöyle mırıldandığını duydum: "Günah! Ah, yemin ederim günah!"

Kavurucu sıcaktan koruya girmek zorunda kaldık. Kendimi uzun, genç bir akağacın dallarıyla pek güzel örttüğü yüksekçe bir fındık fidanının altına attım. Kasyan kalın bir kavak kütüğünün ucuna oturdu. Ona bakıyordum. Yukarıda kıpırdayan yaprakların açık yeşil gölgeleri koyu renk kaftanının şöyle böyle sardığı sıska bedeninde, yüzünde ileri geri oynuyordu. Başını kaldırmıyordu. Onun bu sessizliği sıktı beni. Sırtüstü uzandım, aydınlık gökyüzünün uzaklarında yaprakların birbirine karışarak kıpırdanışını seyretmeye koyuldum. Ormanda sırtüstü uzanıp gökyüzüne bakmak çok hoştur! Üzerinizde uzanan dipsiz bir denize bakıyormuşsunuz, ağaçlar yerden yükselmiyor, dev bitkilerin kökleri dik olarak denizin billur dalgalarına uzanıyor gibi hissedersiniz; ağaçların yaprakları kâh zümrüt gibi, kâh neredeyse altınsı koyu yeşil olur. Uzaklarda, çok uzaklarda bir yerde ince bir ağaç dalı gökyüzünün berrak mavi fonunda kıpırtısız durur, onun yanında, balık çırpıntısını andıran

hareketiyle bir başkası, sanki rüzgârdan değil de, kendi isteğiyle sallanıyordur... Beyaz, yuvarlak bulutlar büyüleyici sualtı adaları gibi yavaş yavaş süzülerek geçiyorlardır, işte gün ışığıyla dopdolu olan bu deniz, bu berrak hava, bu dallar, yapraklar birden hareketlenir, kaçamak bir parlaklık altında daha canlı, titrek bir cıvıltı, aniden sonu gelmeyen zayıf bir çırpıntı başlar. Kıpırdamadan bakarsınız: Tıpkı neşe gibi, sözcüklerle anlatılamayacak kadar tatlı, sakin bir huzur dolar yüreğinize. Bakarsınız: O pırıl pırıl, masmavi gökyüzü dudaklarınızda kendisi gibi, bulutlar gibi masum bir gülümsemenin dolaşmasına neden olur; aynı zamanda ruhunuza peş peşe mutlu anılar dolar; bakışlarınızın giderek daha uzaklara uzandığını ve sizi o huzur dolu, parlak sonsuzluğa götürdüğünü, bu yükseklerden, derinliklerden kopmanızın olanaksız olduğunu hissedersiniz...

Kasyan berrak sesiyle birden şöyle dedi:

— Bey, hey, bey!

Şaşkınlıkla yattığım yerden doğruldum; o ana kadar yalnızca sorularıma zoraki cevaplar veriyordu, oysa şimdi birden kendi konuşmaya başlamıştı.

— Ne var? diye sordum.

— O kuşu neden öldürdün? dedi doğrudan yüzüme bakarak.

— Ne demek neden? Bıldırcın dediğin avlanmak içindir: Dolayısıyla avlanabilir.

— Bunun için öldürmedin sen o kuşu bey: Yiyeceksin onu! Yani kendi zevkin için öldürdün zavallıyı.

— Peki sen kaz veya tavuk falan yemiyor musun?

— Onları Tanrı insanların yemesi için yaratmıştır, oysa bıldırcın özgür bir orman kuşudur. Yalnız da değildir: ormanda da, tarlalarda da, nehirlerde de, bataklıklarda da, çayırlarda da, havada da, yerde de onun gibi çok kuş vardır ve günahtır onları öldürmek; bırakın, yeryüzünde hayatlarını yaşasınlar... Hem insanların beslenmeleri için başka çok şey

var: Yemek, içmek için çok şey verilmiştir insana: Tanrı yemeleri için ekmek, içmeleri için su vermiştir insanlara, ayrıca atalardan kalma ev hayvanları...

Hayretle baktım Kasyan'ın yüzüne. Sözcükler ağzından çok rahat dökülüyordu. Onları bulmaya çalışmıyordu, sakin bir heyecanla, munis bir ağırbaşlılıkla, gözlerini arada kapayarak konuşuyordu.

— Yani sence balık avlamak da mı günah? diye sordum.

Kasyan kendinden emin bir tavırla cevap verdi:

— Balıkların kanı soğuktur, acı duygusu olmayan bir hayvandır balık. Korku nedir, neşe nedir bilmez: Dilsizdir. Balık hissetmez, kanı da cansızdır... Kan... (Bir an sustuktan sonra devam etti:) Kan kutsaldır! Kan Tanrı'nın güneşine bakamaz, kan ışıktan gizlenir... Kanı ışığa göstermek büyük günahtır, büyük günah ve korku... Ah, çok büyük!

İçini çekti, başını önüne eğdi. İtiraf edeyim, bu tuhaf ihtiyara büyük bir şaşkınlık içinde bakıyordum. Hiç de bir köylü gibi konuşmuyordu: Sıradan insanlar da, dilbazlar da böyle konuşmazlar. Kasyan'ın konuşması düşünceli, ağırbaşlı ve tuhaftı... Hiç böyle şeyler duymamıştım.

Bakışlarımı kızarmış yüzünden ayırmadan sordum ona:

— Söyler misin bana Kasyan, ne iş yapıyorsun sen?

Soruma hemen cevap vermedi. Bir an endişeyle çevresine bakındı. Neden sonra şöyle dedi:

— Tanrı emrettiği gibi yaşayıp gidiyorum. Ne iş yaptığıma gelince, bir şey yapmıyorum. Kafam pek çalışmaz benim. Bir iş olunca çalışırım... ama kötü bir işçiyim... ben kim, bir şeyler yapmak kim! Sağlığım iyi değildir, ellerim de işe yaramaz. Eh, ilkbaharda bülbül yakalarım.

— Bülbül mü yakalarsın? Oysa demin ormandaki, tarlalardaki, her yerdeki kuşlara dokunulmaması gerektiğini söylüyordun?

— Öldürmek olmaz, ben bunu söylüyorum; doğal ölüm her canlı için vardır. Sözgelimi dülger Martın... Bir dülger

Martın vardı, ama uzun yaşayamadı, öldü... Şimdi karısı onun için, küçük çocukları için ağlıyor... Ölüm insanlar için de, hayvanlar için de kaçınılmazdır. Ölüm senden uzaklaşmaz, sen de ondan kaçamazsın. Bir gün gelir, ölürsün... Bülbülcükleri öldürmüyorum ben... Tanrı korusun! Acı çektirmeden yakalıyorum onları, insanların karnını doyurmak için değil, mutluluğu içiri yakalıyorum onları, şakımalarını dinleyip eğlensinler, neşelensinler diye...

— Bülbül yakalamak için Kursk'a gidiyor musun?

— Gidiyorum, bazen daha ötelere de gidiyorum. Bataklıklarda, orman içlerinde, tarlalarda, ıssız yerlerde tek başıma geceliyorum: Çulluklar ötüyor, tavşanlar bağırıyor, dişi yabanördekleri vaklıyor... Akşamları izliyorum, geceleri dinliyorum, şafak vaktinde ağlarımı çalıların üzerine açıyorum... Bazı bülbüller öylesine hüzünlü şakıyorlar ki, içim bir hoş oluyor... hatta üzülüyorum.

— Yakaladığın bülbülleri satıyor musun?

— Yalnızca iyi insanlara.

— Başka neler yapıyorsun?

— Nasıl yani?

— Neyle meşgul oluyorsun?

Yaşlı adam bir süre sustu.

— Hiçbir şeyle meşgul olmuyorum... Kötü bir işçiyim ben. Ama okuma yazmam var.

— Okuma yazman mı var?

— Evet, biraz var. Tanrı da, iyi insanlar da yardım etti...

— Bir ailen var mı?

— Yok, ailem yok.

— Nasıl olur? Öldüler mi yoksa?

— Hayır, öyle işte: Kısmet olmadı. Her şey Tanrı'dandır, hepimizin bir alınyazısı var. Ama insanın dürüst olması gerekir, işte önemli olan bu! Yani, Tanrı'nın huzurunda.

— Akrabaların da mı yok?

— Var... evet... şey...

Yaşlı adam duraksadı.

— Söylesene, dedim, duyduğuma göre, arabacım sana Martın'ı neden tedavi etmediğini soruyordu... Yoksa insanları tedavi mi ediyorsun?

Kasyan dalgın, cevap verdi:

— Senin arabacın dürüst biridir, ayrıca temizdir, günahlara da uzaktır. Benim doktor olduğumu söylerler... Ne doktoru? Kim bir hastalığı tedavi edebilir ki? Her şey Tanrı'dan. Bazı otlar... çiçekler var... hastalıklara iyi geliyor... Mesela, su keneviri insanlar için yararlı bir bitkidir; sinirotu da öyle. Bu bitkiler için kimse kötü bir şey söyleyemez: Tanrı'nın yarattığı temiz bitkilerdir... Ama bazıları öyle değildir, hastalıkların iyileşmesine yardımcı olurlar, ama günahtırlar; onlardan söz etmek bile günahtır. Belki dua ederken söylenebilirler... Elbette, böyle başka kelimeler de var... (Kasyan sesini alçaltıp ekledi:) Ama inanan herkes kurtulur.

— Martın'a bir şey vermedin mi? diye sordum.

— Çok geç haberim oldu. Elden ne gelir! Her insanın doğuştan yazılmış bir yazısı vardır. Dülger Martın uzun yaşayamayacaktı, dünyadaki günleri kısaydı: Öyle işte... Evet, dünyada yaşayacak zamanı olmayan insanı güneş, herkesi ısıttığı gibi ısıtmaz, yiyecek ekmeği de azdır, bir şey öte tarafa çağırır gibidir onu... Eh, Tanrı ruhuna huzur versin!

Kısa bir sessizlikten sonra sordum:

— Seni bizim buraya uzun zaman önce mi gönderdiler?

Kasyan şöyle bir silkindi.

— Hayır, çok olmuyor: Dört yıl önce. Eski efendimizin yanında kendi yerlerimizde kalıyorduk ve işte, vasi buraya gönderdi. Eski efendimiz çok iyi yürekli, sakin biriydi, Tanrım yattığı yerde huzur versin ona! Vasi elbette mantıklı karar verdi, anlaşılan öyle gerekiyordu...

— Daha önce neredeydiniz?

— Güzel Meç'te.

— Buraya uzak mı orası?

— Yüz verst.

— Peki orada daha mı iyiydiniz?

— Daha iyi... çok daha iyi. Her yer genişti orada, sulaktı, yuvamızdı orası bizim; oysa burası dar, kuru... Burada yetim kaldık. Bizim orada, Güzel Meç'te bir tepeye çıkarsın, tepeden bakınca, aman Tanrım o ne manzaradır? Nehir de, çayırlar da, orman da gözünün önünde uzar gider; öte yanda kilisesi vardır, yine çayırlar. Uzakları, çok uzakları görürsün. Öylesine açıktır önün... Bakarsın, bakarsın, bakmaya doyamazsın! Gerçi burada toprak daha güzel; kumlu, yumuşak, öyle diyor köylüler. Bana gelince, hiçbir yerde aç kalmam ben.

— Doğru söyle ihtiyar, memleketine dönmeyi istiyor musun?

— Evet, gidip bir görmeyi isterim. Ama aslında her yer iyi... Ailesi olmayan, yerinde duramayan bir insanım ben. Öyle ya! Hep evde mi oturacağım? (Kasyan sesini yükseltip devam etti:) Dolaştıkça içi açılıyor insanın, hafifliyor. Güneş ısıtıyor onu ve Tanrı görüyor, içinden güzel şarkılar söylemek geliyor. Değişik bir ot görüyorsun, koparıyorsun onu. Bir yerde akan bir su görüyorsun, belki bir pınar, bir kaynak, kutsal bir su; kana kana içiyorsun. Gökyüzünde kuşlar cıvıldaşıyor... Kursk'un dışında bozkırlar uzanıyor, öyle güzel bozkırlar ki... şaşıyorsun, mutlu hissediyorsun kendini. Özgürlük, Tanrı'nın verdiği ferahlık bu işte! İnsanların anlattığına göre, bu topraklar tatlı sesli Anka kuşunun yaşadığı, ağaçların yapraklarını güzün de, kışın da dökmediği, altın elmaların gümüş ağaç dallarında yetiştiği, her insanın mutlu, hakça bir düzende yaşadığı sıcak denizlere kadar uzanıyormuş... Oraya gitmeyi çok isterdim... Aslında az yer gezmedim ben! Romyon'a da gittim, meşhur Simbirsk'e de; altın kubbeli kiliseler şehri Moskova'ya da... Sütana Oka Nehri'ne de gittim, güvercin Tsna'ya da, anamız Volga'ya da; ne çok insan, ne iyi yürekli Hristiyanlar gördüm oralarda; şanlı şehirlerde bulundum... Ama oraya gitmeyi çok

isterdim... işte... doğrusu... günahkâr olan yalnızca ben değilim... Çoğu Hristiyan ayaklarında çarık, dünyayı dolaşıyor, gerçeği arıyor... evet! Evde oturup beklemek ne işe yarar? İnsanlarda doğruluk, dürüstlük kalmamış, işte o kadar...

Kasyan bu son sözcükleri çok çabuk, neredeyse anlaşılamayacak kadar çabuk söylemişti. Sonra, duyamadığım bir şeyler daha söyledi; yüzünde öyle bir ifade vardı ki, elimde olmadan, Yerofey'in onun için "kaçık" dediğini hatırladım. Yaşlı adam başını önüne eğdi, öksürdü ve sanki birden kendine geldi.

Alçak sesle devam etti:

— Bu güneş! Tanrı'nın verdiği bu bolluk, bereket! Ormanın içindeki bu sıcak hava!

Omuz silkti, sustu, dalgın dalgın bakındı, bir şarkı mırıldanmaya başladı. Söylediği hüzünlü şarkının sözcüklerini tam yakalayamıyordum. Yalnızca şu kadarını duyabilmiştim:

Kasyan diyorlar bana,
Lakabım da Pire...

"Ah, doğaçlama da söylüyor..." diye geçirdim içimden.

Birden silkindi yaşlı adam, sustu, ormanın derinliklerine doğru baktı. Dönüp baktım, mavi entarili, başında ekoseli başörtü, güneş yanığı çıplak kolunda sepet, sekiz yaşlarında küçük bir köylü kız gördüm. Bizimle karşılaşmayı hiç beklemediği belliydi. Hani derler ya, bize tesadüf edince, yemyeşil fındıklığın kuytu bir yerinde, ürkekçe bakan kara gözlerini üzerimden ayırmadan kalakaldı. Bir an görmüştüm onu, hemen ağacın arkasına saklanmıştı.

Yaşlı adam tatlı bir sesle ona seslendi:

— Annuşka! Annuşka! Gel yanımıza, korkma...

İnce bir kız sesi duyuldu:

— Korkuyorum.

— Korkma, korkma, yanıma gel.

Annuşka gizlendiği yerden sessizce çıktı, yavaşça etrafından dolandı. Küçücük çocuk ayakları sık otları hışırdatıyordu. Sık çalılıktan çıktı ve yaşlı adamın yanına geldi. İlk gördüğümde, boyuna bakarak tahmin ettiğim gibi, sekiz yaşında bir kız çocuğu değildi Annuşka, on üç ya da on dört yaşındaydı. Bedeni küçük, zayıf, ama çok düzgün, çevikti; küçük, pek güzel yüzü Kasyan'ın yüzüne (yaşlı adamın yüzü hiç de güzel olmasa da) çok benziyordu. Aynı sert yüz hatları; aynı tuhaf, zeki, güven dolu, dalgın, düşünceli ve keskin bakışlar; aynı hareketler... Kasyan yukarıdan aşağı süzüyordu onu; kız yan duruyordu.

— Mantar mı topladın? diye sordu Kasyan.

Kız ürkekçe gülümseyerek cevap verdi:

— Evet, mantar.

— Çok bulabildin mi?

— Evet, çok.

Kız birden dönüp baktı Kasyan'a, tekrar gülümsedi.

— Beyaz olanlardan da var mı? diye sordu Kasyan.

— Var.

— Göstersene, göster...

Kız sepeti kolundan indirdi, mantarların üzerindeki geniş dulavratotu yaprağını yarısına kadar kaldırdı.

Kasyan sepetin üzerine eğilip baktı.

— O! dedi. Ne güzel mantarlar bunlar! Aferin sana Annuşka!

— Senin kızın mı bu Kasyan? diye sordum ihtiyara.

Annuşka'nın yüzü hafif kızardı.

Kasyan yapmacık bir kayıtsızlıkla:

— Hayır, dedi, ama akrabam. (Hemen kıza dönüp ekledi:) Haydi Annuşka, yürü bakalım, Tanrı yolunu açık etsin. Dikkatli ol...

Araya girdim:

— Neden yürüyecek, biz götürebilirdik onu...

Annuşka'nın yüzü gelincik gibi kıpkırmızı oldu, iki eliyle sepetin ipini tuttu ve çekingen bir tavırla yaşlı adama baktı.

Kasyan aynı kayıtsız, tembel sesiyle itiraz etti:

— Hayır, yürüyebilir... Ne gerek var? Gider... Haydi yoluna!

Annuşka çabuk adımlarla ormanın içine doğru yürüdü. Kasyan bir süre baktı arkasından, sonra başını önüne eğip gülümsedi. Onun bu uzun gülümsemesinde de, Annuşka'ya söylediği birkaç sözcükte de, onunla konuşurkenki ses tonunda da açıklanamayacak, aşırı bir sevgi, şefkat vardı. Annuşka'nın gittiği yöne bir kez daha baktı, yüzünü ovuşturarak tekrar gülümsedi, birkaç kez salladı başını.

— Neden öyle çabuk yolladın onu? diye sordum. Mantarlarından satın alacaktım.

— Neyse, isterseniz (ilk kez "siz" diye hitap ediyordu bana) evde satın alabilirsiniz.

— Seninki çok iyi bir kız, dedim.

Kasyan sanki isteksiz, cevap verdi:

— Yok... öyle... değil...

O andan sonra yine önceki sessizliğine büründü.

Onu tekrar konuşturma çabalarımın yararı olmadığını görünce kesim alanına doğru yürüdüm. Bu arada sıcak biraz azalmıştı; ama başarısızlığım, biz avcıların deyimiyle, şanssızlığım devam ediyordu; topu topu bir bıldırcın ve yeni bir dingille geri dönüyordum. Avluya yaklaştığımızda Kasyan birden bana döndü.

— Beyim, dedi, beyim, galiba size karşı suçluyum, evet, kuşları hep kaçırdım sizden.

— Nasıl yaptın bunu?

— Bunu yapmayı biliyorum. Köpeğiniz çok akıllı, çok da iyi, ama bir şey yapamadı. Hep insanlara yapılabilir sanıyorsunuz değil mi? İşte o bir hayvan; ona da neler yaptırılabilir, bilir misiniz?

Yaşlı adama, "okuyup üfleyerek" avlanmanın imkânsız olduğunu anlatmaya çalışmanın gerekmediğini düşünerek, sorusuna cevap vermedim. Bu arada avluya girmiştik.

Annuşka evde değildi. Bizden önce gelmiş, mantar dolu sepeti bırakıp gitmişti. Yerofey yeni dingili, çok sert ve çok pahalı olduğunu söyledikten sonra yerine yerleştirdi; bir saat sonra da, Kasyan'a, önce almak istemediği, ama sonra bir an düşünüp avcunda bir süre tuttuktan sonra koynuna koyduğu bir miktar parayı verip yola çıktık. Bu arada neredeyse tek bir sözcük çıkmamıştı ağzından; önceki gibi sırtını avlu kapısına dayamış, arabacının sitemlerine aldırmadan öylece dikilmiş ve benimle hayli soğuk vedalaşmıştı.

Döndüğümde, benim Yerofey'in yine keyifsiz olduğu gözümden kaçmamıştı... Aslında köyde yiyecek bir şey bulamamıştı, atlara içireceği su da kötüydü. Yola çıktık. Ensesinden bile kendini belli eden memnuniyetsizliğiyle arabacı yerinde oturuyor, benimle konuşmayı çok istiyordu. Ama beklediği ilk soruma pek bilgiç, öfkeli bir tavırla atlara hafiften homurdanarak karşılık vermekle yetindi: "Köymüş! Aman ne köy! Hiç değilse bir kvas istedim, kvas bile yoktu... Aman Tanrım! Hele su... düpedüz rezillik! (Havaya tükürdü.) Ne hıyar turşusu, ne kvas... hiçbir şey yoktu... (Sesini yükselterek sağ yandaki ata söylenmeye başladı:) Sana gelince, ne numaracı olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun! Yaptığına gözümü yummamı istiyorsun... (Kırbacı atın sırtına indirdi.) İyice kurnazlığa döktün işi... Oysa eskiden ne uysal hayvandın... Haydi, canlan biraz!"

— Söylesene Yerofey, dedim, nasıl biri şu Kasyan?

Hemen cevap vermedi Yerofey: Genelde acelesi olmayan, fazla düşünen biriydi; ama bu sorumun onu sevindirdiğini, rahatlattığını anlamakta gecikmedim.

Neden sonra, dizginlere asılarak konuşmaya başladı:

— Pire mi? Tuhaf biridir: Bir kaçık işte, çok tuhaf bir adam, onun gibisini kolay bulamazsınız. Sözgelimi, tıpkı bizim demir kırı at gibi ele avuca sığmaz, ama çalışmaya da yanaşmaz... Elbette iyi olmasına iyi işçidir de o bedende can mı durur, ama yine de... Çocukluğundan beri böyledir o...

Önceleri amcalarıyla birlikte taşımacılık yapıyordu. Üç amcası vardı. Bir zaman sonra sıkıldı, taşımacılığı bıraktı. Evde oturmaya başladı, sonra evde oturmaktan da sıkıldı: Öylesine hareketli biridir, tıpkı pire... Neyse ki, iyi bir efendisi vardı, sıkıştırmıyordu onu. İşte o gün bu gündür, gideceği yeri bilmeyen bir koyun gibi dolaşır durur. Gerçekten, ilginç bir insandır, nasıl olduğunu Tanrı bilir. Bakarsın, kütük gibi susar, bakarsın birden çenesi düşer. Ne dediğini ancak Tanrı bilir... Bir tarz mı bu yani? Tarz değil onunki. Saçmalığın daniskası. Şarkı söyler, doğrusu güzel de söyler. Böyle işte, boş şeyler...

— Hastaları tedavi ettiği doğru mudur?

— Ne tedavi etmesi! O kim, tedavi etmek kim! Öyle biri işte... Sıraca hastalığımı tedavi etti sözde... Onun yapabileceği şey miydi bu! (Yerofey bir an sustuktan sonra ekledi:) Aptalın tekidir.

— Uzun zamandır mı tanıyorsun onu?

— Evet, uzun zamandır. Sıçovka'da komşuyduk, Güzel Meç'te de.

— Peki ormanda karşılaştığımız kız, Annuşka akrabası mı oluyor?

Yerofey omzunun üzerinden baktı bana, otuz iki dişiyle sırıttı.

— Ha! Evet, akrabasıdır. Kimsesizdir o kız; annesi yoktur, annesinin kim olduğu bilinmiyor. Akrabası olmalı, Pire'ye çok benziyor çünkü... Zaten onun evinde kalıyor. Kim ne derse desin, zehir gibi kızdır. İhtiyar da onun gözünün içine bakar. İyi kızdır. İnanmayacaksınız ama, Kasyan kıza okuma yazma öğretmeyi bile düşünüyor. Yapabilir bunu. İnanılmaz bir insandır. Ama maymun iştahlı, kararsızdır da... Eh! (Arabacım birden atları durdurdu, yana eğildi, havayı kokladı.) Yanık mı kokuyor? Sanırım öyle! Şu yeni dingiller de... Galiba yağsızlıktan... Gidip bir yerden su almalıyım, işte, şurada küçük bir gölet var.

Yerofey ağır ağır indi arabacı yerinden, kovayı bağlı olduğu yerden çözüp aldı, gölete gitti, döndükten sonra su döktüğü tekerleğin poyrasının sesini büyük bir hazla dinledi... On verstlik yolumuzda aşırı ısınan dingili altı kez ıslatmak zorunda kaldı, eve vardığımızda hava kararıyordu.

Kâhya

Çiftliğimin on beş verst ötesinde, Arkadiy Pavlıç Penoçkin adında emekli muhafız subayı, tanıdığım genç bir toprak sahibinin çiftliği vardı. Yerlerinde av hayvanı çoktu, evi Fransız bir mimarın planına göre yapılmıştı, uşaklarını İngiliz tarzı giydirirdi, çok güzel akşam yemekleri verirdi, konukseverdi, öyleyken, yine de canım pek gitmek istemezdi ona. Kafası çalışan, olumlu, her muhafız subayı gibi iyi öğrenim görmüş bir insandı, orduda hizmet etmiş, yüksek sosyetede bulunmuş, şimdi de çiftliğini büyük bir başarıyla yönetiyordu. Arkadiy Pavlıç, (onun kendi deyimiyle söyleyecek olursak) sert, ama haktanırdı, adamlarının mutluluğu için çabalar, sırası gelince yine iyilikleri için onları cezalandırırdı. Konu açılınca şöyle derdi: "Onlara çocuk gibi davranmak gerekir. Cahillik mon cher; il faut prendre cela en considération."* Zorunlu, can sıkıcı dediğimiz durumlarda kaba konuşmaktan, sert davranmaktan kaçınır, sesini yükseltmeyi sevmez, yalnızca elini dimdik öne uzatarak sakin bir tavırla şöyle derdi: "Söylemiştim sana sevgili dostum," ya da: "Ne yaptığının farkında mısın dostum, kendine gel." Bu arada yalnızca dişlerini hafifçe sıkar, dudaklarını bükerdi. Uzun boylu değildi, gösterişliydi, oldukça yakışıklı sayılırdı; elleri, tırnakları bakımlı, temizdi. Pembe dudaklarından da, al yanaklarından da sağlık fışkırır-

* Dostum, bunu dikkate almak gerekir. (Fr.)

dı. Yüksek sesle, kaygısızca güler; aydınlık, kahverengi gözlerini kısardı. Çok güzel, zevkli giyinir, Fransız kitapları, tabloları, gazeteleri getirtir, ama okumayı pek sevmezdi: *Gezgin Yahudi*'yi* güçlükle bitirebilmişti. Kâğıt oyununda ustaydı. Genel olarak Arkadiy Pavlıç ilimizin en kültürlü aristokratlarından, en gözde damat adaylarından biri sayılırdı. Kadınlar deli oluyorlardı onun için, özellikle de kibarlığını öve öve bitiremiyorlardı. Tavırlarında bir kedi gibi aşırı hassas, dikkatliydi; sırası geldiğinde kendini göstermeyi, ürkek insanları huzursuz etmeyi, şaşırtmayı çok iyi bilse de, adı ömründe kötü bir olaya karışmamıştı. Değersiz insanları kesinlikle küçümser, adının lekelenmesinden çok korkardı. Genelde felsefeden hoşlanmasa da, felsefenin Alman aklının dumanlı gıdası, kimi zaman da zevzeklik olduğunu iddia etse de, neşesi yerindeyse Epikuros hayranı olduğunu söylerdi. Müzik de sever, kâğıt oynarken dişlerinin arasından pek duygulu melodiler mırıldanır; Lucia ve Somnambula operalarından da bir şeyler hatırlar, nedense bunu pek önemserdi. Kışları Petersburg'a giderdi. Evi son derece düzenliydi. Arabacıları bile ona uymuşlardı; her gün arabaların hamutlarını silmekle kalmaz, gocuklarını da temizler, hatta ellerini yüzlerini yıkarlardı. Arkadiy Pavlıç'in adamları gerçi biraz küçümser gibi bakarlardı, ama bizim Rusya'da bir uşağın somurtkan mı, uykulu mu olduğunu ayırt etmek zordur... Arkadiy Pavlıç pek güzel, kokular sürülmüş bıyığının arasından her sözcüğü büyük hazla tane tane telaffuz ederek, yumuşak, hoş bir sesle konuşurdu. Aynı zamanda "Mais c'est impayable!"** "Mais comment donc!"*** gibi Fransızca ifadeleri de çok kullanırdı. Bütün bunlardan ötürü, en azından ben, istemeye istemeye, pek seyrek giderdim evine; arazisinde bıldırcın, keklik ol-

---

* Fransız yazar Marie Joseph Eugène Sue'nun 1844-45 yıllarında yayımlanan ve Rusya'da da çok popüler olan eseri. (ç.n.)

** Pek keyifli! (Fr.)

*** Nasıl olur? (Fr.)

masaydı, belki de hiç görüşmezdim onunla. Ona gittiğimde içime tuhaf bir huzursuzluk doluyordu. Evinin konforu bile haz vermiyordu bana. Kıvırcık saçlı erkek oda hizmetçisi, armalı madenî düğmeli, mavi resmî giysisiyle akşamları karşınıza dikilip yaltaklanır tavırlarla çizmelerinizi çıkarmaya koyulduğunda bu soluk yüzün, sıska bedenin yerinde, karşınızda birden, efendisinin karasabanın arkasından eve uşak olarak yeni aldığı, ama kendisine verilen pamuklu kumaş kaftanını bu kısa sürede birkaç yerinden sökmeyi başarmış güçlü kuvvetli bir gencin iri elmacık kemikleri, belki de basık burnu olsaydı ne çok hoşuma giderdi diye düşünürdünüz; öyle olmasını, çizmelerinizle birlikte, kalçanıza kadar bacaklarınızdan yoksun olmayı bile yeğlerdiniz...

Arkadiy Pavlıç'tan hiç hoşlanmasam da, bir defasında geceyi onun evinde geçirmem gerekmişti. Arabamın sabah erkenden hazır olmasını söylemiştim, ama o, beni İngiliz usulü bir kahvaltı yapmadan bırakmak istememiş, odasına götürmüştü. Masaya çayla birlikte köfte, rafadan yumurta, yağ, bal, peynir vb. getirdiler. Erkek iki oda hizmetçisi en küçük isteğimizi beyaz, tertemiz eldivenleriyle bir şey söylemeden, çabucak yerine getiriyordu. Bir İran sedirinde oturuyorduk. Arkadiy Pavlıç'ın üzerinde çok bol, ipek bir pantolon, siyah kadife bir ceket, mavi püsküllü bir fes, ayağında arkalıksız sarı Çin terlikleri vardı. Çay içiyor, gülüyor, tırnaklarına bakıyor, sigara içiyor, yanlarına yastıklar koyuyor, genelde kendini son derece iyi hissediyordu. Sıkı bir kahvaltının ardından belirgin bir hazla kendine bir kadeh kırmızı şarap koydu, dudaklarına götürdü, birden yüzünü ekşitti.

Oda hizmetçilerinden birine hayli sert bir tavırla sordu:

— Şarap neden ısıtılmamış?

Hizmetçi ne söyleyeceğini bilemedi, yüzü bembeyaz vaziyette kalakaldı.

Arkadiy Pavlıç aynı hizmetçinin yüzüne bakmayı sürdürerek sakin bir tavırla ekledi:

— Sana soruyorum canım.

Zavallı hizmetçi öylece duruyor, elindeki peçeteyi evirip çeviriyor, bir şey söylemiyordu. Arkadiy Pavlıç başını önüne eğdi, kaşlarını çatıp yan yan hizmetçiye baktı.

Dizime dostça dokunarak hoş bir gülümsemeyle:

— Pardon mon cher, dedi ve tekrar aynı oda hizmetçisine çevirdi bakışlarını ve neden sonra ekledi: Haydi, yürü.

Kaşlarını kaldırıp çıngırağın ipine asıldı. Esmer, siyah saçlı, dar alınlı, gözleri neredeyse içe kaçmış, şişman biri girdi odaya.

Arkadiy Pavlıç alçak sesle, kendinden emin bir tavırla:

— Fyodor için... gereken yapılsın, dedi.

Şişko:

— Başüstüne efendim, diye cevaplayıp çıktı.

Arkadiy Pavlıç pek neşeli:

— Voilà, mon cher, les désagréments de la campagne,* diye açıkladı. Ama kalkıyor musunuz? Gitmeyin, biraz daha oturun.

— Olmaz, dedim. Zamanım yok.

— Yine ava gideceksiniz! Ah şu avcılar! Bugün ne tarafa gidiyorsunuz?

— Buradan kırk verst uzağa, Ryabovo'ya.

— Ryabovo'ya mı? Aman Tanrım, öyleyse ben de sizinle geleyim. Ryabovo benim Şipilovka'ya topu topu beş versttir. Uzun süredir uğramıyorum Şipilovka'ya: Bir türlü zaman bulamadım. Hiç değilse bu fırsattan yararlanayım. Bugün Ryabovo'da avlanırsınız, akşam da bana gelirsiniz. Ce sera charmant.** Akşam yemeğini bende yeriz, aşçıyı yanımızda götürürüz... Gece bende kalırsınız. (Benim cevabımı beklemeden ekledi:) Harika! Harika! C'est arrangé...*** Hey, kim var orada? Söyleyin, arabayı hemen hazırlasınlar.

---

* Evet, değerli dostum, köy yaşamının kötü yanları. (Fr.)

** Çok güzel olur. (Fr.)

*** Her şey tamam! (Fr.)

Hiç Şipilovka'da bulunmadınız değil mi? Geceyi kâhyamın köy evinde geçirmenizi salık verirdim size. Ama biliyorum, Ryabovo'da samanlıkta gecelemeye bile razısınızdır siz... Gidelim, gidelim!

Bu arada Arkadiy Pavlıç bir Fransız romansı söylemeye başlamıştı. Ayakta sallanarak sürdürdü konuşmasını:

— Hem, belki bilmiyorsunuzdur, benim adamlarımdan orada toprak kiralamış olanlar da var. Yasa öyle, ne yaparsınız? Ama kiralarını düzenli ödüyorlar. Aslında, ne yalan söyleyeyim, onları burada karşılıksız çalıştırabilirdim, ama toprağım yeterli değil! Nasıl idare edip iki ucunu bir araya getirebiliyorlar, şaşıyorum doğrusu. Bununla birlikte, c'est leur affaire.* Oradaki kâhyam çok iyidir. Une forte tête.** Devlet adamı gibidir. Göreceksiniz... Doğrusu, çok iyi oldu oraya birlikte gidecek olmamız!

Yapabileceğim bir şey yoktu. Sabahın dokuzunda yola çıkacakken, ancak ikide çıkabildik. Avcılar benim sabırsızlığımı anlarlar. Arkadiy Pavlıç, nasıl anlatsam, fırsatını buldukça kendini şımartmayı çok seven bir insandı ve yanına öylesine çok çamaşır, yiyecek, giyecek, koku, yastık, şunu bunu almıştı ki, tutumlu, kendini bilen bir Almana bütün bunlar bir yıl rahat rahat yeter de artardı. Arkadiy Pavlıç her yamaçtan inişte arabacıya kısa, ama sıkı talimatlar veriyordu ve ben de bundan, onun korkak biri olduğu sonucunu çıkarmıştım. Neyse ki, yolculuğumuz oldukça iyi geçti. Ancak yakın bir zaman önce onarılmış küçük bir köprüde aşçının arabası yan yattı, aşçı düşerken arka tekerlek karnına geldi.

Evinin aşçısı Karem'in düştüğünü görünce çok korktu Arkadiy Pavlıç, hemen adam yollayıp, ellerinin sağlam olup olmadığını sordurdu. Bir sakatlık olmadığını öğrenince hemen sakinleşti. Bu yüzden yolculuğumuz hayli uzamıştı. Arkadiy Pavlıç'la aynı arabadaydık ve yolculuğumuzun so-

---

* Onların işi bu. (Fr.)

** İnatçının biridir. (Fr.)

nuna doğru artık korkunç bir sıkıntı vardı içimde. Çünkü birkaç saattir konuşacak başka bir şey bulamadığı için Arkadiy Pavlıç artık liberallikten söz etmeye başlamıştı. Nihayet geldik, ama Ryabovo'ya değil, doğrudan Şipilovka'ya. Nedendir bilmem, öyle oldu. O gün avlanamadım, içim sızlayarak kaderime boyun eğmek zorunda kaldım.

Aşçı bizden birkaç dakika önce varmıştı Şipilovka'ya ve anlaşıldığı kadarıyla, birtakım hazırlıklar yapmış, gereken kişileri uyarmıştı. Çünkü köyün girişinde muhtar (kâhyanın oğlu) karşılamıştı bizi. İriyarı, sarı saçlı, uzun boylu bir köylüydü muhtar. At üstünde, şapkasız, yeni kaftanının önü açık, karşılamaya çıkmıştı bizi.

— Sofron nerede? diye sordu ona Arkadiy Pavlıç.

Muhtar önce sıçrayarak ııdi attan, yerlere kadar eğilerek selamladı beyini, alçak sesle:

— Hoş geldiniz babamız Arkadiy Pavlıç, dedi.

Sonra başını kaldırdı, silkinerek, Sofron'un Perov'a gittiğini, gelmesi için adam yolladığını söyledi.

— Arkamızdan gel, dedi Arkadiy Pavlıç.

Muhtar saygısından, atını kenara çekti, üzerine atladı; arabayı tırısla, şapkası elinde, izlemeye başladı.

Köye girdik. Yolda boş yük arabalarında birkaç köylüyle karşılaştık. Harman yerinden dönüyorlar, tüm bedenleriyle hoplayarak, arabalardan sarkıttıkları bacaklarını sallayarak şarkı söylüyorlardı; ama bizim arabamızı, muhtarı görünce birden sustular, kışlık şapkalarını çıkardılar (oysa mevsim yazdı) ve bir emir bekliyormuş gibi ayağa kalktılar. Arkadiy Pavlıç eğilerek hoşgörüyle selamladı onları. Köyde herkesin telaşlı bir heyecana kapıldığı belliydi. Ev dokuması yünlü ekose eteklikleriyle kadınlar, söz dinlemeyen ya da aşırı uslu köpeklere yongalar atıyorlardı; sakalı neredeyse gözlerinin altında başlayan topal bir ihtiyar, doyasıya su içmemiş atını zorla çekip uzaklaştırdı yalağın başından; nedendir bilinmez, karnına elindeki sopayla vurdu; bu arada eğilerek bize

bir selam da vermişti. Uzun gömlekleriyle çocuklar bağrışarak evlere kaçışıyorlardı; kapıların yüksek eşiğine karın üstü fırlayıp başları önde bacakları havada çabucak yuvarlanırcasına kendilerini içeri atıyor, karanlık holde gözden kayboluyorlardı. Tavuklar bile çabuk adımlarla kapı önündeki merdivenin altına atıyorlardı kendilerini. Yalnızca, atlas kumaş ceket giymiş gibi göğsü siyah, kırmızı kuyruklu, buruşuk ibikli cesur bir horoz kaçmadı; yolda durdu, tam ötmeye başlayacaktı ki, birden o da korkuya kapılıp kaçtı. Kâhyanın evi ötekilerden uzakta, yeşil, sık kendir tarlasının ortasındaydı. Avlu kapısının önünde durduk. Bay Penoçkin ayağa kalktı, gösterişli bir biçimde pardösüsünü çıkardı ve sağına soluna nazikçe bakınarak arabadan indi. Kâhyanın karısı yerlere kadar eğilerek karşıladı bizi, efendisinin eline uzandı. Arkadiy Pavlıç rahatça öpmesi için elini serbest bıraktı, sonra kapıdan girdi. Holde, karanlık bir köşede muhtarın karısı ayakta duruyordu. O da eğilerek selam verdi, ama Arkadiy Pavlıç'ın eline uzanmaya cesaret edemedi. Evin soğukluk denen bölümünde, holün sağ tarafında iki kadın daha vardı. Oradan eski püskü bir şeyler, boş testiler, kaskatı kesilmiş gocuklar, yağlanmış çömlekler, içinde tomar tomar paçavra ve alacalı bez bebek olan bir salıncak çıkarmışlar, banyo süpürgesiyle çöpleri süpürüyorlardı. Arkadiy Pavlıç dışarı gönderdi onları, odaya geçip tasvirlerin altındaki peykeye oturdu. Arabacılar, ağır çizmelerinin sesini ellerinden geldiğince azaltmaya çalışarak sandıkları, kutuları, öteki eşyaları getirmeye başladılar.

Bu arada Arkadiy Pavlıç muhtara bu yıl ürünün nasıl olduğunu, ekimin yapılıp yapılmadığını, çiftlikte öteki işlerin nasıl gittiğini soruyordu. Muhtar tatmin edici, ama biraz isteksiz, sanki üşümüş parmaklarıyla kaftanının düğmelerini iliklemeye çalışıyormuş gibi, beceriksizce cevaplar veriyordu. Kapının önünde dikiliyor, ayağına çabuk erkek oda hizmetçisine arada bir yol verirken bakınıyordu. Onun güçlü

omuzlarının üzerinden kâhyanın karısının holde başka bir kadına sessizce çıkıştığını görüyordum. Birden dışarıdan tekerlek sesi duyuldu, bir araba kapının önünde durdu. Kâhya içeri girdi.

Arkadiy Pavlıç'ın deyimiyle, devlet adamı gibi bir adam olan kâhya orta boylu, geniş omuzlu, kır saçlı, tıknaz, kırmızı burunlu, ufak, mavi gözlü, yelpaze gibi sakallı biriydi. Sırası gelmişken şunu da belirtelim, Rusya'da, kabasakallı olmayan bir tek önemli, varlıklı kişi yoktur. Kimi ömür boyu seyrek, sivri sakallıdır, ama bakarsınız, sakalı birden genişlemiş, gürleşmiştir! Besbelli, Perov'da biraz eğlenmişti kâhya: Yüzü şişti ve şarap kokuyordu.

Şarkı söyler gibi sözcükleri uzatarak:

— Ah, babamız, velinimetimiz! diye başladı. (Yüzünde, gözyaşları ha boşaldı, ha boşalacak gibi duygulu bir ifade vardı.) Nihayet onurlandırdınız bizi! (Dudaklarını uzatarak Arkadiy Pavlıç'a doğru yürüdü.) Elinizi öpeyim, babacığım, elinizi...

Arkadiy Pavlıç onun isteğini de yerine getirdi. Yumuşak bir sesle sordu:

— Ee, işler nasıl bakalım Sofron kardeş?

Sofron yüksek sesle haykırdı:

— Ah, babacığımız, kötü olur mu hiç işlerimiz! Siz bizim babamızsınız, çok iyisiniz, merhametlisiniz, buraya gelişinizle aydınlattınız küçük köyümüzü, öleceğimiz güne dek mutlu kıldınız bizi. Tanrım sana şükürler olsun! Arkadiy Pavlıç şükürler olsun! Sayenizde her şey çok iyi...

Bir an sustu Sofron, efendisine baktı, tekrar duygulanmış gibi (bunda sarhoşluğun da etkisi vardı), bir kez daha uzandı Arkadiy Pavlıç'ın eline, sözcükleri daha da uzatarak ekledi:

— Ah, babamız bizim, velinimetimiz... ve... Aman! Sevincimden iyice aptallaştım... Yemin ederim, bakıyorum ama gözlerime inanamıyorum... Ah, babamız!

Arkadiy Pavlıç dönüp bana baktı, gülümseyerek sordu:

— N'est-ce pas que c'est touchant?*

Susmak bilmeyen kâhya konuşmayı sürdürüyordu:

— Ah, babamız Arkadiy Pavlıç, ne iyi ettiniz de geldiniz! Çok sevindirdiniz beni. Geleceğinizi de haber vermediniz. Geceyi nerede geçireceksiniz? Öyle ya burası pistir, çöpler...

Arkadiy Pavlıç gülümseyerek:

— Önemli değil Sofron, dedi, önemli değil. Burası iyi.

— Evet ama babamızsınız siz bizim... Kimin için iyidir burası? Bizler için, köylüler için... Ama siz... ah, sizin, babamız, velinimetimiz için... Ah, babacığımız! Bu aptalı bağışlayın, aklımı temelli yitirdim, yemin ederim kendimde değilim!

Bu arada yemeği getirmişler, Arkadiy Pavlıç da yemeye başlamıştı. Yaşlı adam: "Kalabalık etme," diyerek oğlunu dışarı yollamıştı...

Bay Penoçkin, besbelli köylü ağzıyla konuşmak isteğiyle (bu arada bana da göz kırpmıştı) şöyle sordu:

— E, tarla sınırları işi halloldu mu ahbap?

— Halloldu babacığım, sizin iyiliğiniz sayesinde... Önceki gün imzaları attık. Hlınov köylüleri önce zorluk çıkardılar... Evet efendim, bayağı direndiler. Çok şey istediler... çok şey... Tanrı biliyor ya, çok şey istediler. Evet efendim, kafası çalışmayan insanlar, hepsi aptal... Ve biz sizin müsaadenizle sesimizi çıkarmadık, Mikolay Mikolaiç'in aracılığını kabul ettik; siz ne dediyseniz öyle yaptık efendim. Siz nasıl emrettiyseniz, her şey öyle oldu, Yegor Dmitriç'in bilgisi dâhilinde hallettik işi.

Arkadiy Pavlıç mağrur bir tavırla:

— Yegor bilgi verdi bana, dedi.

— Yegor Dmitriç biliyorlar efendim, her şeyi biliyorlar.

— Demek rahatsınız artık, bir sorun yok, öyle mi?

Bir süre sustu Sofron, sonra yine şarkı söyler gibi:

— Ah, babamız bizim, velinimetimiz! diye başladı. Bağışlayın beni... Biliyorsunuz, sizin için gece gündüz Tanrı'ya dua ediyoruz... Toprak biraz az, elbette...

---

* Çok dokunaklı, değil mi? (Fr.)

Kâhyanın sözünü kesti Penoçkin:

— Pekâlâ, pekâlâ Sofron, biliyorum, benim için çok çalışıyorsun... Peki harman işleri nasıl?

Sofron derin derin iç geçirdi.

— Harman işleri pek iyi değil babacığım. İzin verin, durumu açıkça söyleyeyim size Arkadiy Pavlıç. (Böyle derken kollarını iki yana açarak Penoçkin'e yaklaşmış, ona doğru eğilip tek gözünü kırpmıştı.) Toprağımızda bir ceset buldular.

— Ne diyorsun?

— Benim de aklım almıyor efendimiz: Anlaşılan bir düşmanın işi... Neyse ki, yabancı bir tarlayla bizimkinin sınırında; ne yalan söyleyeyim, aslında bizim toprağımızdaydı. Bekçi gelmeden cesedi hemen komşu tarlaya taşıttım. Adamlara da bekçinin sorularına cevap vermemelerini tembihledim. "Ağzınızı açıp bir şey söylemeyeceksiniz!" dedim. Bu arada her ihtimale karşı, karakol komutanına da, böyle işlerin olabileceğini söyledim, çay ikram ederek ağırladım kendisini... Evet efendim, düşünebiliyor musunuz? Böylece olaydan sıyrıldık, olay başkalarının üzerine kaldı. İki yüz rublelik bir mesele bir pide fiyatına hallolmuş oldu.

Penoçkin kâhyasının bu becerisine çok güldü, onu başıyla işaret ederek birkaç kez şöyle dedi bana: "Quel gaillard, a?"*

Bu arada hava iyice kararmıştı. Arkadiy Pavlıç masayı toplamalarını, yatakları hazırlamalarını söyledi. Arkadiy Pavlıç'ın hizmetçisi çarşafları serdi, yastıkları koydu ve yattık. Sofron yarınki emirleri aldıktan sonra odasına gitti. Arkadiy Pavlıç, Rus köylüsünün üstün özelliklerinden bir süre daha söz etti, Şipilovka'da Sofron'u göreve getirmesinden sonra köylülerin ödemelerinin bir gün aksamadığını söyledi... Bekçi tahtaya vurdu, henüz gereken fedakârlığı gösterecek olgunluğa erişememiş bir bebek evin bir yerinde ciyak ciyak ağlamaya başladı... Uykuya daldık.

---

* Ne uyanık, değil mi? (Fr.)

Ertesi sabah hayli erken kalktık. Ryabovo'ya gitmeyi düşünüyordum, ama Arkadiy Pavlıç bana çiftliğini göstermek istedi, kalmam için çok ısrar etti. Aslında devlet adamı Sofron'un üstün özellikleriyle neler yaptığını görmeyi ben de istiyordum. Kâhya yanımıza geldi. Üzerinde kırmızı kuşaklı mavi bir gocuk vardı. Dün akşamkinden çok daha az konuşuyordu. Efendisine canlı, dikkatli gözlerle bakıyor, ağırbaşlı, düzgün cevaplar veriyordu. Onunla birlikte harman yerine gidiyorduk. Sofron'un oğlu, her halinden aptal olduğu belli, iriyarı muhtar da bizimle geliyordu. Bölge sorumlusu emekli asker Fedoseiç de palabıyığı ve tuhaf yüz ifadesiyle yanımızdaydı. Sanki az önce tuhaf bir şey görmüş, şaşkınlığını hâlâ üzerinden atamamış gibiydi. Harman yerini, saman kurutma yerini, ekin yığınlarını, ambarları, yel değirmenini, ahırı, tohumluğu, kenevir tarlasını dolaştık. Her şey gerçekten son derece düzenliydi. Yalnız, köylülerin hüzünlü yüz ifadeleri biraz şaşırtmıştı beni. Sofron yararlı olanın yanında güzel olanı da önemsemişti. Hendeklerin kenarlarına söğütler dikilmişti, harman yerinde saman yığınlarının arasında kum dökülmüş yollar vardı, yel değirmeninin tepesine ağzını açmış, kırmızı dili dışarıda bir kuş biçiminde bir fırıldak yerleştirilmişti. Kerpiç ahırın önüne eski Yunan alınlığı gibi bir şey eklenmişti, alınlığın altında üstübeçle şöyle yazıyordu: "*Bu ağır Şipilovka köyünde bin sekiz yüz kırk yılında yapılmış.*"

Arkadiy Pavlıç çok duygulanmıştı. Fransızca, bana yeni toprak düzeninin yararlarını anlatıyor ama toprağın soylulara ait olmasının daha iyi olduğunu eklemekten de geri kalmıyordu. "Ne güzeldi o günler!" diyordu. Patatesin nasıl ekileceği, hayvanların yeminin nasıl hazırlanacağı üzerine kâhyaya tavsiyelerde bulunuyordu. Sofron efendisinin söylediklerini dikkatle dinliyor, ara sıra cevaplar veriyordu. Ama onu artık "babacığım", "velinimetimiz" gibi sözcüklerle yüceltmiyor, hep toprağın az olduğunu, biraz daha yer

satın alınmasının çok iyi olacağını söylüyordu. "Öyleyse alın benim adıma," diyordu Arkadiy Pavlıç, "benim için fark etmez." Sofron bunun üzerine bir şey söylemiyor, yalnızca sakalını sıvazlıyordu.

— Şimdi ormana gidebiliriz, dedi Penoçkin.

Hemen binek atlarını getirdiler. Ormana, ya da bizim oralarda dedikleri gibi, "ısmarlama"ya gittik. "Ismarlama" düzenliydi, çok av hayvanı vardı. Bunun için Arkadiy Pavlıç övdü Sofron'u, omzunu okşadı. Penoçkin Rus usulü orman kesiminden yanaydı ve bu konuda, onun deyimiyle çok komik bir olay anlattı: Şakacı bir toprak sahibi, ormancısına ağaçları dipten keserse ormanın daha gür yetişmeyeceğini kanıtlamak için adamın sakalının neredeyse yarısını yolmuştu... Bununla birlikte, Sofron da, Arkadiy Pavlıç da yeni usul kesimden yana değillerdi. Köye dönüşte kâhya bize, yakın zaman önce Moskova'dan getirttiği kalbur makinesini göstermek istedi. Makine güzel çalışıyordu. Ama Sofron, bu son gezintide kendisini de, efendisini de nasıl tatsız bir olayın beklediğini bilseydi, belki de evden hiç çıkmazdı.

Ambardan çıkarken şöyle bir durumla karşılaştık: Kapının birkaç adım önünde, üç ördeğin sakin sakin dolaştığı çamurlu bir su birikintisinin başında iki köylü yere diz çökmüştü. Biri altmış yaşlarında bir ihtiyar, biri yirmi yaşlarında bir gençti. İkisinin üzerinde de kalın bezden yamalı gömlek vardı, ayakları çıplaktı, bellerine ip bağlıydı. Bölge sorumlusu Fedoseiç başlarına dikilmiş, onlara bir şeyler söylüyordu, biz ambarda biraz daha oyalanmış olsaydık, belki de uzaklaştırmış olacaktı onları. Bizi görünce hazır ola geçmiş, olduğu yerde öylece kalmıştı. Muhtar da ağzı açık orada dikiliyordu. Arkadiy Pavlıç kaşlarını çattı, dudaklarını ısırdı, dilenenlerin yanına gitti. İki köylü sessizce ayaklarına kapandı.

Arkadiy Pavlıç sert bir tavırla, hafif, burnundan konuşarak:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

Köylüler birbirine baktılar, tek sözcük söylemediler. Sadece güneşten kamaşmış gibi gözlerini kırpıştırdılar, hemen arkasından sık sık solumaya başladılar.

Arkadiy Pavlıç:

— Evet, size soruyorum, ne istiyorsunuz? diye devam etti. (Hemen Sofron'a döndü:) Hangi aileden bunlar?

Kâhya yavaşça cevap verdi:

— Toboleyev ailesinden.

Penoçkin tekrar köylülere döndü.

— Ne o? Diliniz yok mu sizin? Yaşlı köylüye başını sallayarak ekledi: Söylesene, ne istiyorsun? Korkmasana aptal.

Yaşlı köylü koyu kırmızı, buruş buruş boynunu uzatıp, morarmış dudaklarını araladı, kısık bir sesle "Koru bizi efendimiz!" diye mırıldandı ve tekrar yere koydu alnını. Genç köylü de eğildi. Arkadiy Pavlıç mağrur bir tavırla enselerine baktı, başını geriye atıp bacaklarını iki yana açtı.

— Ne istiyorsunuz? dedi. Kimden şikâyetçisiniz?

— Acı bize efendimiz! Bırak nefes alalım biraz... Çok eziyet çekiyoruz.

Yaşlı köylü güçlükle konuşuyordu.

— Kim eziyet ediyor size?

— Sofron Yakovliç efendim.

Arkadiy Pavlıç bir an sustu.

— Adın ne senin?

— Antip efendimiz.

— Peki ya bu kim?

— Oğlum efendimiz...

Arkadiy Pavlıç tekrar sustu, elini bıyığının üzerinde şöyle bir gezdirdi; bıyığının üzerinden yaşlı köylüye bakarak:

— Nasıl eziyet ediyor sana?

— Babamız efendimiz, battım ben... İki oğlumu sırası gelmeden askere verdim, şimdi de üçüncüyü alıyor. Dün avlumdan son ineğimi götürdü, karımı da dövdü... işte bu efendi. (Muhtarı gösteriyordu.)

— Hımın! diye mırıldandı Arkadiy Pavlıç.

— Bizi temelli bitirmesine izin vermeyin efendimiz.

Penoçkin kaşlarını çattı. Alçak sesle, canı sıkkın bir tavırla:

— Ne demek oluyor bu? diye sordu kâhyaya.

— Sarhoşun teki efendimiz, dedi kâhya. Tembel, çalışmıyor... Beş yıl oldu, vergi borcunu hâlâ temizleyemedi efendim.

Yaşlı köylü anlatmayı sürdürüyordu:

— Sofron Yakovliç bana vergi çıkardı efendim. Beş yıldır vergi çıkarıyor bana, her yıl çıkarıyor... Esir aldı beni efendim, evet esir aldı...

Penoçkin öfkeyle sordu:

— Peki ne vergisi çıkıyor sana? (Yaşlı köylü başını önüne eğdi.) Belki de içmeyi çok seviyorsundur, meyhaneden çıkmıyorsundur? (Yaşlı adam bir şey söylemek için ağzını açtı, ama Arkadiy Pavlıç konuşmasına izin vermedi, yüksek sesle devam etti:) Bilirim ben senin gibileri. Bir içmeyi, bir de sobanın üzerinde yan gelip yatmayı bilirsiniz, iyi niyetli köylü de sizin gibiler için çalışsın dursun.

Kâhya, efendisinin söylediklerini destekledi:

— Ayrıca saygısız, kabadır da...

— Belli zaten. Hep öyle olur. Çok tanık oldum böyle olaylara. Bütün bir yıl serserilik et, saygısızca davran, sonra da gel ayaklarıma kapan!

Yaşlı köylü umutsuzca:

— Efendimiz Arkadiy Pavlıç, diye başladı. İnsaf edin, acıyın bana, ne saygısızlığı, kabalığı? Tanrı'nın önünde söyler gibi söylüyorum, halsizim, bir şey yapamıyorum. Sofron Yakovliç sevmiyor beni, neden sevmediğini de ancak Tanrı bilir! Sonunda mahvedecek beni efendim... İşte bir bu oğlum kaldı elimde... onu da... (Yaşlı adamın sararmış, büzülmüş gözlerinde yaşlar belirmişti.) Acı bana efendimiz, kurtar beni.

Genç köylü:

— Hem yalnızca bizi değil... diyecek oldu.

Arkadiy Pavlıç birden bağırdı:

— Sana soran oldu mu ha? Bir şey soran yok sana, kes sesini... Kes sesini! Sus, ağzını açma! Ah Tanrım! Düpedüz isyan bu! Hayır efendim, benim kitabımda isyana yer yoktur... Benim... (Arkadiy Pavlıç iki adım attı ve herhalde benim orada olduğumu hatırlayıp döndü, ellerini ceplerine soktu.) Je vous demende bien pardon, mon cher.* (Sonra sesini hayli alçaltıp zoraki gülümseyerek ekledi:) C'est le mauvais cote de la medaille...** (Köylülere bakmadan sürdürdü konuşmasını:) Pekâlâ, pekâlâ, emredeceğim halledecekler... Haydi gidin şimdi. (Köylüler ayağa kalkmadılar.) Tamam, pekâlâ dedim ya... Halledeceğim işte, duymadınız mı?

Arkadiy Pavlıç köylülere arkasını döndü, dişlerinin arasından:

— Ne yaparsan yap, memnun olmazlar, dedi ve geniş adımlarla eve doğru yürüdü. Sofron onun arkasından gitti. Bölge sorumlusu, çok uzak bir yere sıçramak istiyor gibi kıstı gözlerini. Muhtar su birikintisindeki ördekleri kovaladı. Köylüler bir süre oldukları yerde dikildiler, birbirlerine baktılar, sonra arkalarına bile dönüp bakmadan usulca evlerinin yolunu tuttular.

İki saat kadar sonra, tanıdığım bir köylü olan Anpadist'le birlikte Ryabovo'daydım ve ava hazırlanıyordum. Benim Şipilovka'dan ayrılmama kadar Penoçkin durmadan söylenmişti Sofron'a. Anpadist'le Şipilovka köylülerinden, Bay Penoçkin'den söz ediyorduk. Oranın kâhyasını tanıyıp tanımadığını sordum ona.

— Sofron Yakovliç'i mi? Tanımam mı?

— Nasıl bir adamdır?

— Adam değil, bir köpektir o: Öyle bir köpek ki, ta Kursk'a kadar bir eşini daha bulamazsın.

— Ne diyorsun?

---

* Rica ederim, bağışlayın beni, dostum. (Fr.)

** Madalyonun öteki yüzü bu... (Fr.)

— Şipilovka sözde Penoçkin'indir, ama Sofron istediği gibi at oynatır orada.

— Öyle mi?

— Kendi bildiği gibi yönetir. Köylülerin hepsi borçludur ona. Köle gibi çalıştırır onları: Kimini arabayla yük taşımaya gönderir, kimini başka bir yere... Kimseye rahat vermez.

— Köyde toprak az galiba.

— Az mı dediniz? Yalnızca Hlınov köylülerinden seksen hektar, bizim köyden de yüz yirmi hektar yer aldı, hepsi yüz elliden fazla eder. Ayrıca, yalnız toprakla değildir işi; at, sığır, katran, yağ, kendir ve daha birçok şeyle ilgilenir. Kafası çalışır, çok çalışır, ayrıca zengindir de, şeytan! İnsanın kanını emer! İnsan değil, vahşi bir hayvandır! Anlayacağınız, bir köpek, it, tam bir ittir.

— Peki neden şikâyet etmiyorlar onu?

— Ne diyorsunuz siz? Toprak sahibinin istediği nedir? Kira alamadığı yeri ne yapsın? (Kısa bir sessizlikten sonra ekledi:) Boş verin... lütfen. Adam gelen paraya bakıyor...

Antip'i hatırladım, gördüklerimi anlattım ona.

Anpadist:

— Mahvedecek onu şimdi, diye mırıldandı. Mahvedecek... Muhtar dövecek adamı. Zavallı adamcağız, beceriksiz de! Hem de ne yüzünden... Toplantıda dayanamayıp kâhyayla atıştı... Na işte beriki de zavallıyı, Antip'i gagalamaya başladı, şimdi de mahvedecek. Tanrım günah yazmasın ama işte böyle bir ittir, köpektir o, kime yükleneceğini bilir. Ailesi biraz daha zengin, biraz daha kalabalık olan ihtiyarlara ilişmez pis şeytan! Ama Antipovlar farklı tabii! Antipovların çocuklarını sırası gelmeden askere gönderdi, sahtekâr, utanmaz rezil, köpek, Tanrım affetsin günahımı!

Sonra ava çıktık.

Salzburg, Silezya
Temmuz, 1847

Büro

Mevsimlerden sonbahardı. Omzumda tüfeğimle birkaç saattir tarlalarda dolaşıyordum; sabahtan beri kesilmeden çiseleyen, yapışkanlığı ve insafsızlığıyla yaşlı bir kız kurusundan farkı olmayan soğuk yağmur, beni hiç değilse yakınlarda bir yerde kendime bir süreliğine sığınacak bir yer aramak zorunda bırakmasaydı, troykamın beni beklediği Kursk yolu üzerindeki hana belki de hava kararmadan dönmezdim. Ne yana gitsem diye düşünürken ansızın, nohut ekili bir tarlanın kenarında dallarla, samanla kapatılmış basık bir çardak gördüm. Yaklaştım çardağa, saman örtünün altına baktım ve bana bir anda, Robinson'un adasının mağaralarından birinde bulduğu ölmek üzere olan keçiyi hatırlatan, öylesine bitkin, dermansız, çökmüş yaşlı bir adam gördüm. Yaşlı adam yere çömelmiş, fersiz, ufak gözlerini kısmış, tavşan gibi çabuk çabuk, aceleci, ama dikkatli (zavallının ağzında tek diş yoktu), kuru, sert bir nohudu, ağzında sürekli bir yandan öte yana alarak kemirmeye çalışıyordu. İşiyle o kadar meşguldü ki, benim geldiğimi fark etmemişti bile.

— Dede! Hey, dedeciğim!

Nohudu kemirmeyi bıraktı, kaşlarını kaldırdı, zorlanarak açtı gözlerini. Kısık bir sesle mırıldandı:

— Ne var?

— Buraya en yakın köy nerede?

Yaşlı adam tekrar nohudu kemirmeye koyuldu. Sorumu duymamıştı. Daha yüksek sesle tekrarladım.

— Köy mü? Neden soruyorsun?

— Yağmurda ıslanmamak için.

— Ne dedin?

— Islanmamak için diyorum.

— Evet! (Güneşten kararmış ensesini kaşıdı. Birden elini kolunu dağınık bir biçimde sallayarak şöyle dedi:) Şuradan... gideceksin, koruyu geçince orada yolu göreceksin; o yoldan gitme, sağa dön, öyle devam et, git, git, dümdüz git... orası Ananyevo'dur... Sitovka'ya gidersin.

Yaşlı adamın ne dediğini zor anlıyordum. Bıyığı konuşmasına engel oluyordu, dili de tam dönmüyordu.

— Peki sen nerelisin?

— Ne dedin?

— Nerelisin?

— Ananyevoluyum.

— Burada ne yapıyorsun?

— Ne dedin?

— Burada ne yaptığını soruyorum.

— Bekçilik yapıyorum.

— Neyi bekliyorsun?

— Nohudu.

Gülmemi tutamadım.

— Söylesene, kaç yaşındasın sen?

— Tanrım bilir.

— Galiba gözlerin iyi görmüyor?

— Ne dedin?

— Gözlerin iyi görmüyor mu?

— Evet, öyle. Bazen kulaklarım da bir şey duymuyor.

— İnsaf yahu bekçilik yapabilecek adam mısın sen?

— Büyükler de farkında bunun.

"Büyükler" diye geçirdim içimden ve zavallı ihtiyarın yüzüne kuşkulu kuşkulu baktım. Üzerini yokladı, koynundan

bir parça kara ekmek çıkardı, zaten çökük yanaklarını zorlayarak ekmeği çocuk gibi emmeye başladı.

Koruya doğru yürüdüm, ihtiyarın bana dediği gibi sağa döndüm, yürüdüm, yürüdüm ve sonunda taş kilisesi yeni tarzda (yani sütunlu, yanında yine sütunlu büyük bir bey evi) olan büyükçe bir köye vardım. Yağmurun arasından uzakta, muhtarın olsa gerek, çatısı tahta, biri ötekinden uzun iki bacalı bir ev gördüm. Semaver, şeker ve ekşimemiş kaymak bulma umuduyla o yana doğru yürüdüm. Soğuktan üşümüş köpeğimle evin avlusuna girdim, kapıyı açtım, ama bir evin olağan görünümünden daha farklı bir şeyle karşılaştım: Üzerleri kâğıt kaplı birkaç masa, iki kırmızı dolap, lekelenmiş mürekkep hokkaları, mürekkeple yazılan yazıları kurutmak için kullanılan bir pudluk kalaylı kum kapları, mürekkeple yazmak için kullanılan çok uzun kuştüyleri ve daha başka şeyler. Masalardan birinde yüzü şiş ve hastalıklı, gözleri ufak, alnı yağlı ve şakakları çok geniş, yirmi yaşlarında bir delikanlı oturuyordu. Gerektiği gibi giyimliydi, yani üzerinde yakası ve önü yağlı, gri pamuklu bir kaftan vardı.

Başını, yüzünden tutulmayı hiç beklemeyen bir at gibi geri atarak sordu:

— Ne istemiştiniz?

— Kâhyanın yeri burası mı? Yoksa...

Karşımdaki sözümü kesti:

— Burası hanımefendinin yurtluğunun ana bürosudur. Ben nöbetçiyim... Kapıda tabelayı görmediniz mi? Kapıda tabela asılı.

— Kurulanabileceğim bir yer var mı burada? Köyde semaveri olan kimse var mıdır?

Pek mağrur bir tavırla karşılık verdi gri kaftanlı delikanlı:

— Olmaz olur mu! Peder Timofey'in evine gidin, orası olmazsa avludaki bir eve ya da Nazar Tarasıç'ın evine, o da olmazsa tavuk bakıcısı Agrafena kadının evine.

Yan odadan bir ses geldi:

— Kiminle konuşuyorsun, ne aptal şeysin? Bir uyutmadın, mankafa!

— Bir bey geldi, nerede kurulanabileceğini soruyor.

— Kimmiş?

— Bilmiyorum, köpeği ve tüfeği var.

Yan odada karyolanın gıcırdadığı duyuldu. Kapı açıldı, kısa boylu, ensesi boğa ensesi gibi kalın, gözleri patlak, yanakları olağanüstü yuvarlak, bütün yüzü parıl parıl parlayan, elli yaşlarında şişman biri girdi odaya.

— Ne istemiştiniz? diye sordu bana.

— Üstümü başımı kurulamak.

— Burası yeri değil.

— Buranın büro olduğunu bilmiyordum. Ama ücretini verebilirim.

Şişko karşılık verdi:

— Öyleyse, burada kurulanabilirsiniz, şöyle buyurun. (Yan odaya götürdü beni, ama kendisinin çıktığı odaya değil.) Burası sizin için uygun mu?

— Uygun... Peki çayla kaymak alabilir miyim?

— Elbette, hemen. Siz soyunup istirahat edin, çay hemen hazır olur.

— Burası kimin?

— Hanımefendi Yelena Nikolayevna Losnyakova'nın.

Adam böyle dedikten sonra çıktı. Etrafıma bakındım. Bulunduğum odayı bürodan ayıran bölme boyunca deri, kocaman bir sedir, yüksek arkalıklı, yine deri iki sandalye, iki yanda sokağa bakan birer pencere vardı. Gül resimlerinin olduğu yeşil duvar kâğıdı kaplı duvarlarda, çok büyük üç yağlıboya tablo asılıydı. Mavi tasmalı bir av köpeğinin betimlendiği tabloların birinde şöyle bir ibare vardı: "İşte benim tesellim"; köpeğin ayaklarının dibinde bir dere akıyordu, derenin karşı kıyısında çam ağacının altında ise aşırı iri bir tavşan kulaklarını dikmiş, oturuyordu. Başka bir tabloda yaşlı iki adam oturmuş, karpuz yiyordu; karpuzun

arkasında uzakta görünen Yunan revakının üzerinde "Mutluluk Tapınağı" yazıyordu. Üçüncü tabloda yatar pozisyonda en raccourci,* yarı çıplak, dizleri kırmızı, ayakları çok iri bir kadın vardı. Köpeğim hiç vakit kaybetmeden, olağanüstü bir çabayla sürünerek sedirin altına girmiş, besbelli, orası çok tozlu olduğu için çok kötü hapşırmıştı. Pencereye gittim. Sokağın karşısındaki bey evinden büroya olan yol tahta diziliydi: Gayet işe yarayan bir önlemdi bu, çünkü bizim kara toprağımız ve sürekli yağan yağmurlar yüzünden her yer müthiş çamur oluyordu. Arkası sokağa dönük bey evinde de her bey evinde görülen şeyler vardı: Hizmetçi kızlar soluk basma entarileriyle sağa sola koşuşturuyor, erkek hizmetçiler çamurların içinde dolaşıyor, durup dalgın dalgın sırtlarını kaşıyorlardı; bekçinin bağlı atı başını dikip tembel tembel kuyruğunu sallıyor, bir yandan da çiti kemiriyordu; tavuklar gıdaklıyor; sıska hindiler sürekli ötüyorlardı. Banyo olsa gerek, karanlık, çürümüş bir yapının önünde boylu boslu bir genç elinde gitarıyla oturmuş ünlü şarkıyı söylüyordu:

Ah... gidiyorum çöllere,
Bu güzelim yerlerden...

Şarkı böyle devam edip gidiyordu.

Şişman adam odaya girdi.

— Şimdi getiriyorlar çayınızı, dedi pek tatlı gülümseyerek.

Büronun bekçisi gri kaftanlı delikanlı, çuha kaplı eski masanın üzerine semaveri, çaydanlığı, tabağı kırık çay bardağını, kaymak çanağını ve bir avuç taş gibi sert halka şekilli çöreği yerleştirdi. Şişman çıktı odadan.

— Kâhya mı bu? diye sordum bekçiye.

— Hayır efendim: Kendisi baş veznedardı, şimdi büro şefliğine atandı.

— Kâhyanız yok mu sizin?

---

* Küçültülmüş olarak. (Fr.)

— Yok efendim. Kâhyamız yok, yöneticimiz Mihail Vikulov var.

— Öyleyse bir müdürünüz de vardır?

— Evet, var: Bir Alman, Karlo Karlıç Lindamandol... Ama işlere pek karışmaz.

— Kim düzenliyor işlerinizi?

— Hanımefendinin kendisi.

— Ya! Peki büronuzda çok adam var mı?

Delikanlı bir an düşündü.

— Altı kişi var.

— Büroda kim ne iş yapıyor? diye sordum.

— Şöyle: Önce, baş veznedar Vasiliy Nikolayeviç var; sonra büro memuru Pyotr, Pyotr'un kardeşi büro memuru İvan, bir büro memuru İvan daha; yine büro memuru Koskenkin Narkizov, bir de ben... Epey kalabalığız.

— Hanımefendinizin evinde çok hizmetçi var mı?

— Hayır, o kadar çok yok...

— Yani kaç kişi?

— Belki yüz elli kişi.

İkimiz de bir süre sustuk.

Neden sonra sordum:

— Ee, yazın güzel mi bari?

Delikanlı ağzı kulaklarına varıncaya dek gülümsedi, başıyla onayladı, odadan çıktı ve elinde yazılı bir kâğıtla döndü.

— İşte benim yazım, dedi gülümsemeyi hiç bırakmadan.

Baktım; gri kâğıdın dörtte birinde güzel, iri harflerle şöyle yazıyordu:

"ANANYEVO YURTLUĞU ANA BÜROSUNUN YÖNETİCİ MİHAYLOV VİKİLOV'A, 209 NUMARALI EMRİDİR.

Sana emredildiği üzere, bu yazıyı alır almaz, dün gece Aglitski Bahçesi'nden sarhoş vaziyette, çirkin şarkılar söy-

leyerek geçip, Fransız mürebbiye Engêne'yi uykusundan uyandırmakla rahatsız eden kimse, onu bulacaksın... Nöbetçiler bir şey görmüşler mi? Bahçenin bekçisi neredeydi? Böyle bir başıbozukluğa nasıl göz yumulmuştur? Yukarıda yazılı soruların cevaplarının acilen ayrıntılarıyla büroya bildirilmesini emrediyorum.

Büro Amiri Nikolay Hvostov."

Emrin yazılı olduğu kâğıda "Ananyevo Yurtluğu Ana Bürosu" yazan kocaman bir mühür basılmıştı. Altında ise bir not: "Gereği acilen yapılsın. Yelena Losnyakova."

— Bunu hanımefendi kendi mi yazdı? diye sordum delikanlıya.

— Ne demek kendi: Her zaman kendileri yazar... Yoksa emir yerine getirilmez.

— Siz bu emri yöneticiye mi ileteceksiniz?

— Hayır efendim. Kendi buraya gelip okuyacak. Yani emri ona okuyacaklar, okuma yazması yoktur çünkü. (Nöbetçi tekrar bir an sustuktan sonra gülümseyerek ekledi:) Nasıl? Güzel yazılmış, değil mi?

— Güzel.

— İtiraf edeyim, ben yazmadım... Bu işlerin ustası olan Koskenkin yazdı.

— Nasıl? Sizde emirler önceden mi hazırlanıyor?

— Başka nasıl olur efendim? Önce müsveddesi yazılacak, sonra temize çekilecek.

— Peki senin maaşın ne kadar? diye sordum.

— Otuz beş ruble ve çizmeler için ayrıca beş ruble.

— Peki işinden memnun musun?

— Elbette memnunum. Bizim büroya öyle herkesi almazlar. Ne yalan söyleyeyim, Tanrı yardım etti bana: Amcam, hanımefendinin evinde hizmetçidir.

— Halin, keyfin yerinde mi?

— Evet efendim. (İç geçirerek devam etti:) Aslını isterseniz, mesela, tüccarların yanında çalışanların durumu bizim gibi-

lerden daha iyidir. Tüccarların yanında çalışanların işleri çok daha güzeldir. Dün akşam Venov'dan bir tüccar geldi de, yanında çalışanının anlattığına göre... Güzel iş, kesinlikle güzel.

— Nasıl yani? Tüccarlar daha çok mu maaş veriyorlar?

— Tanrı korusun! Tüccar kısmından maaş istersen gırtlaklarlar seni. Hayır, tüccarın yanında hayrına ve korku içinde çalışacaksın. Tüccar karnını doyurur, yedirir içirir, üstünü başını giydirir, hepsi o kadar. İşine yararsan daha çok yedirir içirir... Maaşı ne yapacaksın! Paraya ihtiyacın olmaz ki... Ayrıca, tüccarın sade bir hayatı vardır; gerçek bir Rus gibi, yani bizler gibi yaşar: Onunla birlikte arabayla bir yere gidiyorsan, çay içerse, sen de içersin; yemek yiyorsa, sen de yersin. Tüccar dediğin... nasıl desem: Soylu beylere benzemez. Kapris yapmaz: kızınca döver, olay da kapanır... Cezalandırmaz, insanın hayatını zehir etmez... Ama beyler felakettir! Bir şeyi beğenmezler: Ne yaparsan yap yaranamazsın. Mesela bir bardak su, bir tabak yemek getirdin ona: "Aman, kokuyor bu su! Aman, bu yemek çok fena kokuyor!" Odadan çıkarsın, kapının dışında biraz bekleyip aynı şeyi tekrar getirirsin ona, bu kez şöyle der: "İşte bu güzel, kokmuyor." Ya hanımefendiler, size bir şey söyleyeyim mi, hanımefendiler hiç çekilmez! Hele küçükhanımlar!

Bürodan şişkonun seslendiği duyuldu:

— Fedyuşka!

Nöbetçi hemen çıktı odadan. Ben de bir bardak çay içtim, divana uzanıp uykuya daldım. İki saat uyudum.

Uyanınca kalkmak istedim, miskinlik ağır bastı. Gözlerimi kapadım, ama bir daha uyuyamadım. Kapının dışında büroda alçak sesle konuşuyorlardı. İster istemez dinlemeye başladım.

Biri şöyle diyordu:

— Evet efendim, tamam, Nikolay Yeremeiç, evet efendim. Bunu hesaba katmamak olmaz, imkânsız efendim, öyle... Hım!

Böyle diyen öksürdü.

Şişkonun sesi itiraz etti:

— İnanın bana Gavrila Antonıç... Burada işlerin nasıl yürüdüğünü bilmez olur muyum, insaf.

— Siz bilmeyecekseniz de kim bilecek Nikolay Yeremeiç? Buradan önce siz sorumlusunuz. (Tanımadığım ses devam etti:) Nasıl olur? Ne karar vermemiz gerekiyor Nikolay Yeremeiç? Müsaadenizle bunu sormam gerek.

— Evet, ne karar verelim Gavrila Antonıç? Karar verecek olan, nasıl desem, sizsiniz. Sanki isteksizsiniz.

— Rica ederim Nikolay Yeremeiç, ne diyorsunuz siz? Bizim işimiz ticaret, tüccarlık; satın alırız biz. Geçimimizi bundan sağlıyoruz Nikolay Yeremeiç.

Şişko duraksayarak:

— Sekiz ruble, dedi.

Birinin derinden göğüs geçirdiği duyuldu.

— Nikolay Yeremeiç, çok fazla istiyorsunuz.

— Olmaz Gavrila Antonıç, başka bir şey yapamam; inanın, fazlası mümkün değil.

Bir sessizlik oldu.

Yerimden yavaşça kalktım, aradaki bölmenin çatlağından baktım. Şişko arkası bana dönük oturuyordu. Karşısında, yüzü ona dönük, kırk yaşlarında, zayıf, soluk yüzüne yağ sürmüş gibi biri oturuyordu. Sürekli sakalıyla oynuyor, gözlerini kırpıştırıyor, dudaklarını titretiyordu. Tekrar konuşmaya başladı:

— Bu yıl ekin çok güzel sürgün verdi. Arabayla hepsini dolaştım, hayran kaldım. Voronej'den bu yana ekinler harika. Birinci kalite diyebilirim.

Büro şefi karşılık verdi:

— Çok doğru, ekinimiz fena değil; ancak siz de biliyorsunuz Gavrila Antonıç, sonbahar nasıl geçerse geçsin ürünün kalitesini ilkbahar belirler.

— Gerçekten de öyle Nikolay Yeremeiç: Tanrı'nın iradesi... çok doğru buyurdunuz... Konuğunuz uyandı galiba.

Şişko dönüp arkasına baktı... kulak kabarttı...

— Hayır, uyuyor. Ama belki de...

Kapıya yaklaştı. Tekrar yerine geçip oturduktan sonra:

— Hayır, uyuyor, dedi.

Tüccar devam etti:

— Evet Nikolay Yeremeiç, nasıl yapacağız? Bitirelim artık şu işi... (Gözlerini sürekli kırpıştırarak ekledi:) Şöyle yapalım Nikolay Yeremeiç... İki gri, bir beyaz banknotu kabul edin, (başıyla avluyu gösterdi) orada da altı buçuk... Tokalaşalım, tamam mı?

Büro şefi karşılık verdi:

— Dört gri...

— Haydi üç olsun!

— Beyazlar olmadan, dört gri.

— Üç Nikolay Yeremeiç.

— Üç buçuk, bir kapik aşağı olmaz.

— Üç Nikolay Yeremeiç.

— Başka bir şey söylemeyin Gavrila Antonıç.

Tüccar mırıldandı:

— Ne yola gelmez insansınız... İyisi mi, hanımefendiyle bitireyim ben bu işi.

— Nasıl isterseniz, baştan beri öyle yapmalıydınız. Ne diye sıkıyorsunuz canınızı? Öylesi çok daha iyi olur!

— Peki, tamam, tamam Nikolay Yeremeiç. Birden sinirlendim işte! Öylesine söyledim...

— Hayır, aslında...

— Tamam dedim ya... şaka yaptım, diyorum. Al üç buçuğunu, seninle uğraşamam.

Şişko homurdandı:

— Dört almalıydım, aptal gibi acele ettim.

— Evet, altı buçuk Nikolay Yeremeiç... buğday altı buçuk, tamam mı?

— Söylendi artık, altı buçuk.

— Verin elinizi Nikolay Yeremeiç. (Tüccar elinin aralık parmaklarıyla büro şefinin avcuna vurdu) Haydi hoşça ka-

lın! (Tüccar ayağa kalktı:) Ben şimdi hanımefendinin yanına gidiyorum Nikolay Yeremeiç. Kendisiyle görüşeceğim, şöyle diyeceğim ona: "Nikolay Yeremeiç altı buçuğu kabul etti."

— Öyle söyleyin Gavrila Antonıç.

— Buyurun alın şunu.

Tüccar büro şefine küçük bir tomar kâğıt uzattı, selam verdi, başını salladı, şapkasını iki parmağıyla aldı, omuzlarını kaldırdı, sertçe dönüp, çizmelerini hoş bir biçimde gıcırdatarak çıktı. NikolayYeremeiç duvara gitti, fark edebildiğim kadarıyla, tüccarın verdiği kâğıtları ayırmaya başladı. Aralanan kapıdan koyu sarı, gür favorili bir baş uzandı.

— Durum nasıl? Her şey yolunda mı?

— Her şey yolunda.

— Ne kadar?

Şişko, canı sıkkın bir tavırla elini salladı ve benim bulunduğum odayı gösterdi.

— Güzel! dedi uzanan kafa ve kayboldu.

Şişko masaya gitti, oturdu, önüne bir defter çıkarıp açtı, abaküsü aldı, boncukları işaretparmağıyla değil de, sağ elinin ortaparmağıyla sağa sola çekerek (böylesi daha şık oluyordu) hesap yapmaya başladı. Odaya bekçi girdi.

— Ne istiyorsun?

— Goloplek'ten Sidor geldi.

— Ya! Söyle buraya gelsin. Dur, dur... Önce buraya gel... bak, o yabancı bey hâlâ uyuyor mu, uyandı mı?

Bekçi usulca odama girdi. Başımı yastık olarak kullandığım avcı çantama koyup gözlerimi kapadım.

Büroya dönen bekçi:

— Uyuyor, diye fısıldadı.

Şişko dişlerinin arasından bir şeyler homurdandıktan sonra:

— Tamam, dedi, söyle gelsin Sidor.

Tekrar kalktım. Büroya otuz yaşlarında, dinç, kırmızı yanaklı, saçları koyu sarı, küçük sakalı kıvırcık, iriyarı bir köy-

lü girdi. Tasvire bakarak istavroz çıkardı, eğilerek büro şefine selam verdi, şapkasını çıkarıp iki eliyle tuttu, doğruldu.

Şişko, abaküste boncuklarla oynayarak:

— Hoş geldin Sidor, dedi.

— Hoş bulduk Nikolay Yeremeiç.

— Yol nasıldı?

— İyiydi Nikolay Yeremeiç. Biraz çamurluydu, o kadar. (Köylü alçak sesle, tane tane konuşuyordu.)

— Karın nasıl?

— İyi.

Köylü iç geçirdi ve ağırlığını verdiği ayağını öne uzattı. Nikolay Yeremeiç kalemi kulağının arkasına koyup sümkürdü. Ekoseli mendilini cebine koyarken sormayı sürdürdü:

— Neden geldin buraya?

— Bakın Nikolay Yeremeiç, dülgere ihtiyacımız var.

— Ne o, dülgeriniz yok mu sizin?

— Olmaz olur mu Nikolay Yeremeiç: Biliyorsunuz orman köyüdür bizimki. Şimdi tam iş zamanı Nikolay Yeremeiç.

— İş zamanı ha! Başkasının işinde çalışmaya pek heveslisinizdir, ama kendi hanımefendinizin işinde çalışmayı sevmezsiniz... Hepiniz aynısınız!

— Her iş aynıdır Nikolay Yeremeiç... Gelgelelim...

— Evet?

— Ama aldığımız ücret... çok...

— Daha neler! Amma da şımardınız. Haydi oradan!

— Doğrusunu isterseniz Nikolay Yeremeiç, bir haftada bitmesi gereken iş bir ayımızı alıyor. Aletimiz eksik, ayrıca yolaklarını temizlemeye de bahçeye gönderiyorlar bizi.

— Olabilir, elimizden ne gelir! Hanımefendi emir verince senin de, benim de yapabileceğimiz bir şey kalmıyor.

Sidor bir şey söylemedi, bedeninin ağırlığını bir ayağından ötekine vermeye başladı.

Nikolay Yeremeiç başını yana çevirdi, abaküsün boncuklarını takırdatarak oynamaya başladı.

— Bizim... köylüler... Nikolay Yeremeiç... diye başladı Sidor her sözcükte duraksayarak. Sizin emriniz üzerine... işte... burada olacaktı...(Kocaman elini kaftanın koynuna soktu, oradan dürülü, kırmızı nakış işlemeli bir havlu çıkardı.)

Şişko hemen kesti sözünü:

— Ne yapıyorsun sen, aptal şey, aklını mı yitirdin? (Şaşkına dönen köylüyü neredeyse apar topar dışarı atarken ekledi:) Yürü, benim eve git, karımla görüş... Sana çay yapsın, biraz sonra ben de geleceğim, haydi yürü... Ne diyorum sana, yürü...

Sidor çıktı.

Büro şefi söylendi onun arkasından:

—Tam bir ayı!

Başını iki yana salladı, oturup tekrar hesap yapmaya koyuldu.

O anda sokakta, kapı önünde bağrışmalar oldu: "Kupriyan! Kupriyan! Kupriyan'ı deviremezsin!" Çok geçmeden büroya kısa boylu, veremli gibi zayıf, burnu aşırı uzun, iri gözleri kıpırtısız, büyük insan havalarında biri girdi. Üzerinde eski, yırtık, yakası pilili, düğmeleri küçük, lacivert bir setre vardı. Sırtında da bir bağ odun. Onunla birlikte kapıdan, avluda görevli beş kişi de girmişti, hepsi birden bağırıyordu: "Kupriyan! Kupriyan'ı yıkamazlar! Kupriyan'ı ocakçı yaptılar, ocakçı!" Ama setreli olan, arkadaşlarının bağırmasıyla hiç ilgilenmiyordu, yüzünde bir değişiklik de olmuyordu. Düzenli adımlarla sobaya yürüdü, sırtındaki odunları yere attı, doğruldu, arka cebinden tütün tabakasını çıkardı, gözlerini iri iri açtı; ufalanmış, külle karıştırılmış yoncayı burnuna yerleştirmeye başladı.

Şişko, gürültülü kalabalığın içeri dolması üzerine kaşlarını çatıp ayağa kalkmıştı; ama durumu anlayınca gülümsedi, yalnızca bağırmamalarını söyledi: Bitişik odada bir avcı uyuyordu.

Gelenlerden ikisi bir ağızdan sordu:

— Kimmiş?

— Bir çiftlik sahibi.

— Ya!

Yakası pilili adam:

— Bırak bağırsınlar, gürültü yapsınlar, dedi kollarını iki yana açarak. Ben işime bakarım! Bana dokunmasınlar da ne yaparlarsa yapsınlar. Beni ocakçı yaptılar, ocakçıyım ben artık...

Kalabalık pek neşeli, bağırıyordu:

— Ocakçı! Ocakçı!

Setreli omuz silkti.

— Hanımefendi öyle emir verdi, siz hele durun... Sizi de domuz çobanı yapacaklar. Terziyim ben, hem iyi bir terziyim, Moskova'nın en birinci terzisinin yanında öğrendim bu mesleği... Generallere bile elbise dikmişliğim vardır... Elimden kimse alamaz mesleğimi. Peki sizin neyiniz var, neyinizle övünüyorsunuz? Neyinizle? Özgürlüğünüzü mü kazandınız yoksa? Asalaksınız siz, asalak ve serseri... Başka bir şey değil... Özgürlüğümü verseler bana, asla aç kalmam, yok olup gitmem; kimlik kartımı versinler bana, sahibime yıllık iyi para kazandırırım. Peki siz ne yaparsınız? Mahvolursunuz, sinekler gibi geberirsiniz, işte o kadar!

Giysisinin dirsekleri yırtık, kırmızı kravatlı, yüzü çiçekbozuğu, sarışın bir genç sözünü kesti:

— Atma! Kimliğinle gittin de senden bir kapik kira göremedi beyler, yarım kapik bile kazanamadın. Sürünerek döndün eve, o gün bu gündür de üzerinde aynı setreyle dolaşıyorsun.

Kupriyan karşılık verdi:

— Ne yaparsın Konstantin Narkizıç! Âşık bir adam bitmiş, mahvolmuş demektir. Beni yargılamadan önce sahip olduğuma bak Konstantin Narkizıç.

— Hem de kime âşık oldun! Tam bir ucubeye!

— Hayır öyle söyleme Konstantin Narkizıç.

— Kimi inandırmaya çalışıyorsun sen? Gördüm ben o kızı; geçen yıl, Moskova'da, gözlerimle gördüm.

— Geçen sene sahiden de biraz çirkinleşmişti, dedi Kupriyan.

Oda hizmetçisi olsa gerek, zayıf, uzun boylu, çopur yüzü yağlı biri küçümser, kayıtsız bir tavırla söze karıştı:

— Durun baylar, bırakın da Kupriyan Afanasiç kendi şarkısını söylesin bize. Haydi başlayın Kupriyan Afanasiç!

Ötekiler de hep bir ağızdan:

— Evet, evet! diye bağırmaya başladılar. Hayda! Aleksandra! Ocakçı Kupriyancık! Haydi, söyle Kupriyan! Helal sana Aleksandra! (Bey evlerinde çalışanlar, genellikle kibarlık olsun diye, bir erkekten söz ederken adının sonuna kadın adı ekini koyuyorlardı.)* Söyle şarkını!

— Burası yeri değil, dedi Kupriyan kararlı bir tavırla, burası hanımefendimizin bürosu!

Konstantin kaba bir tavırla gülerek karşılık verdi:

— Sana ne bundan? Şimdi de büroya memur olmayı düşünüyorsun galiba!

— Her şey hanımefendinin emrine bağlıdır, dedi zavallı Kupriyan.

— Bakın, bakın, görüyor musunuz, gözünün nerede olduğunu görüyor musunuz? Vay canına! Öf! Öf! Hayrett!

Herkes kahkahalarla gülmeye başladı, kimileri olduğu yerde zıplıyordu bile. En yüksek sesle kahkaha atan, avludaki hizmetçiler arasına karışmış bir aristokratın oğlu olsa gerek, (çünkü ceketinin düğmeleri bronz, kravatı leylak rengiydi, göbeği de hafiften çıkmıştı) on beş yaşlarında bir çocuktu.

Nikolay Yeremeiç, besbelli, neşelendiği, duygulandığı için olacak keyifle:

---

* Rusçada bir ismin kadına mı, erkeğe mi ait olduğu sonekinden anlaşılır. Burada erkek adı olan Aleksandr, söz konusu kişi kadınmış gibi, Aleksandra olarak kullanılıyor. (ç.n.)

— Haydi itiraf et Kupriyancığım, dedi, anlaşılan ocakçılığı pek sevmedin sen. Önemsiz bir iş, değil mi?

— Evet Nikolay Yeremeiç. Siz büro şefimizsiniz; buna kimsenin bir diyeceği olamaz. Oysa siz de hak ettiğiniz yerde değilsiniz, bir köylü kulübesinde yaşıyorsunuz.

Şişko öfkeyle sözünü kesti:

— Bana bak ağzından çıkanı kulağın duysun... Seninle dalga geçiyorlar aptal; senin gibi bir aptalla ilgilendiğim için bana minnettar olmalısın...

— Ağzımdan kaçtı Nikolay Yeremeiç, affedersiniz...

— Ha şöyle.

Kapı açıldı, bir uşak koşarak girdi.

— Nikolay Yeremeiç, hanımefendi sizi çağırıyor.

— Kim var hanımefendinin yanında?

— Aksinya Nikitişna ile Venovlu o tüccar.

— Hemen geliyorum. (Ciddi bir tavırla ekledi:) Arkadaşlar, siz de iyisi mi yeni atanan ocakçımızla birlikte burayı boşaltın. Alman gelip sizi burada görürse hemen şikâyet eder.

Şişko saçlarını düzeltti, ağzını redingotunun neredeyse içinde kalan eliyle kapayıp öksürdü, önünü ilikledi, hanımefendinin yanına gitmek üzere geniş adımlarla yürüyerek çıktı. Onun arkasından herkes, Kupriyan'la birlikte tek tek boşalttı büroyu. Tanıdığım bekçi yalnız kaldı. Tüy kalemleri temizlemeye koyuldu, sonra oturdu, uyuklamaya başladı. Birkaç sinek bu fırsatı kaçırmadı, hemen dudaklarına yapıştı. Bir sivrisinek alnına kondu, bacaklarını gerektiği gibi açıp iğnesini onun yumuşak etine yavaşça batırdı. Deminki favorili, sarı saçlı baş tekrar uzandı kapıdan, bir süre baktı, baktı ve biçimsiz bedeniyle büroya girip seslendi:

— Fedyuşka! Hey, Fedyuşka, hep uyursun sen de...

Bekçi gözlerini açıp ayağa kalktı.

— Nikolay Yeremeiç hanımefendinin yanına mı gitti?

— Evet, hanımefendinin yanına gitti Vasiliy Nikolaiç.

"Aa!" diye geçirdim içimden, "İşte o, baş veznedar."

Baş veznedar büronun içinde dolaşmaya başladı. Ne var ki, dolaşmaktan çok, kedi misali bir yere sokulur gibiydi. Üzerinde etekleri çok dar, eski, siyah bir frak vardı; bir eli göğsünün üzerindeydi, öteki eliyle de sürekli, boğazını sıkan at kılı kravatını düzeltiyor, gergin tavırlarla başını sallıyordu. Çizmeleri keçi derisindendi, gıcırdamıyordu ve çok yumuşaktı.

— Bugün çiftlik sahibi Yaguşkin sizi sordu, diye ekledi bekçi.

— Hım, sordu mu? Ne dedi?

— Bu akşam Tyutyurev'e uğrayacağını, sizi de onun evinde bekleyeceğini söyledi. "Vasiliy Nikolayeviç'le bir konuyu görüşmem gerekiyor," dedi ama hangi konuyu görüşeceğini söylemedi. "Vasiliy Nikolayeviç biliyor," dedi.

— Hım! diyerek pencerenin önüne gitti baş veznedar.

Holden gür bir ses geldi:

— Nikolay Yeremeiç yok mu?

Kapıdan uzun boylu, görünüşte sinirli, yüz hatları düzgün olmasa da çok anlamlı ve cesur görünen, oldukça iyi giyimli biri girdi. Çevresine çabucak bir göz attıktan sonra sordu:

— Burada değil mi?

— Nikolay Yeremeiç hanımefendinin yanında, diye cevap verdi veznedar. Ne istemiştiniz, bana söyleyin Pavel Andreiç. Ne istiyordunuz?

— Ne mi istiyorum? Ne istediğimi mi öğrenmek istiyorsunuz? (Veznedar çekinerek eğdi başını.) Ona, o işe yaramaz koca göbekliye, o aşağılık ispiyoncuya bir ders vermek istiyorum... Gammazcılık nasıl olurmuş göstereceğim ona!

Pavel kendini bir sandalyeye attı.

Veznedar kekelemeye başladı:

— Ne-ne oluyorsunuz Pavel Andreiç? Sakin olun... Utanmıyor musunuz? Kimden söz ettiğinizi düşünün Pavel Andreiç!

— Kimden mi söz ediyorum? Onu büro şefliğine atadılarsa beni ilgilendirmez bu! Tam da adamını bulmuşlar doğrusu! Anlayacağınız, delinin eline değnek vermişler...

— Yeter, yeter Pavel Andreiç, yeter! Kesin artık... Neler saçmalıyorsunuz?

Pavel masaya bir yumruk indirip öfkeyle söylendi:

— Demek Kurnaz Tilki kuyruk sallamaya gitti! O şişko gelene kadar bekleyeceğim burada. (Pencereden dışarı bakıp ekledi:) İşte, lütfetti, geliyor. İti an çomağı hazırla. Buyursun bakalım!

Ayağa kalktı.

Nikolay Yeremeiç büroya girdi. Yüzü mutluluktan ışıl ışıldı, ama Pavel'i görünce biraz bozuldu.

Pavel yavaşça ona doğru yürüyerek manalı bir tavırla:

— Merhaba Nikolay Yeremeiç, merhabalar, dedi.

Büro şefi cevap vermedi. Kapıda tüccar göründü.

Pavel devam etti:

— Neden cevap vermiyorsunuz bana? Ama yok... neyse, diye ekledi. Böyle olmaz; bağırıp çağırmakla, ağzını bozmakla bir şey elde edilmez. Neyse dosdoğru söyleyin bana Nikolay Yeremeiç, neden takip ediyorsunuz beni? Neden mahvetmek istiyorsunuz beni? Haydi söyleyin, söyleyin!

— Burası sizinle konuşup anlaşacağımız yer değil, dedi büro şefi biraz heyecanla. Ayrıca zamanı da değil. Yalnızca şunu söyleyeyim, bir şeye şaşıyorum: Sizi mahvetmek istediğimi ya da takip ettiğimi nereden çıkardınız? Hem nasıl takip edebilirim sizi? Büromda değilsiniz ki...

— Bak sen, dedi Pavel. Bir bu eksikti! Ne diye anlamazdan geliyorsunuz Nikolay Yeremeiç? Ne demek istediğimi anlıyorsunuz.

— Hayır anlamıyorum.

— Evet anlıyorsunuz.

— Hayır, yemin ederim anlamıyorum.

— Bir de yemin ediyorsunuz! Öyleyse söyleyin: Tanrı'dan korkmuyor musunuz? Zavallı bir kıza hayatı neden zehir ediyorsunuz? Ne istiyorsunuz ondan?

Şişko yapmacık bir şaşkınlıkla sordu:

— Kimden söz ediyorsunuz siz, Pavel Andreiç?

— Vay canına! Bilmiyormuş! Tatyana'dan söz ediyorum. Tanrı'dan korkun Nikolay Yemereiç! Neyin öcünü alıyorsunuz kızcağızdan? Utanın, utanın: Evli barklı insansınız, çocuklarınız benim boyumda, ama ben sizin gibi değilim... onunla evlenmek istiyorum. Dürüst davranıyorum ben.

— Bunda benim suçum ne Pavel Andreiç? Hanımefendi evlenmenize izin vermiyor: Onun bileceği bir şey bu! Benimle ne ilgisi var?

— Ne ilginiz mi var? Kilere bakan o şeytan kocakarıyla aranızda karar almadınız mı yani? İspiyonculuk yapmıyor musunuz ha? Söyleyin, savunmasız kızcağız için olmadık bir sürü şey söylemediniz mi? Onu çamaşırhaneden bulaşıkçılığa sizin yüzünüzden almadılar mı? Sizin yüzünüzden dövmüyorlar mı onu, eski püskü şeyler giydirmiyorlar mı? Utanın, yaşınızdan başınızdan utanın! Göreceksiniz, felç geçireceksiniz, yakındır... Tanrı'ya hesap vereceksiniz.

— Hakaret edin bakalım Pavel Andreiç, hakaret edin... Bakalım daha ne kadar hakaret edeceksiniz!

Pavel köpürdü. Öfkeyle bağırdı:

— Ne? Tehdit mi ediyorsun beni? Senden korktuğumu mu sanıyorsun? Hayır dostum, yanlış adama çattım! Ne diye korkacağım senden? Nerede olursa olsun, ekmeğimi kazanırım ben. Ama sen öyle değilsin! Yalnızca burada karnını doyurabilirsin, ispiyonculuk yapabilirsin, onu bunu aşırırsın...

Büro şefi sözünü kesti:

— Amma da kibirliymişsin. (Onun da sabrı tükenmeye başlamıştı:) Çok önemli biri sanki! Sadece bir sağlık memuru, sıradan bir hekim; bir de konuşmasına bak. Çok önemli biri sanki!

— Evet, sağlık memuru ve bu sağlık memuru olmasaydı zatıaliniz şimdi mezarınızda çürüyordu... (Dişlerinin arasından söylenerek ekledi:) Hangi şeytana uydum da bunun gibi birini tedavi ettim...

— Sen mi tedavi ettin beni? Hayır, zehirledin sen beni, sarısabır suyu içirdin bana.

— Sen ne diyorsun... Sarısabır suyundan başka bir şey iyi edebilir miydi seni?

— Tedavide sarısabır suyunun kullanılmasını devlet yasaklamıştır, dur hele, belki şikâyet bile edeceğim seni. Öldürmek istedin beni, evet, öldürmek... Tanrı engel oldu bunu yapmana.

Veznedar araya girdi:

— Yeter artık, kesin baylar...

— Bırak! diye haykırdı büro şefi. Beni zehirlemek istedi! Düşünebiliyor musun?

— Başka işim yoktu da seni zehirleyecektim... dedi Pavel umutsuzca. Bana bak Nikolay Yeremeiç, son kez söylüyorum... Sen zorladın beni buna, sabrımı tükettin. Bizi rahat bırak anlıyor musun? Yoksa yemin ediyorum, ikimizden biri için kötü olacak, bunu unutma.

— Senden korkmuyorum, diye bağırdı çileden çıkan şişko, duydun mu süt çocuğu! Ben senin babanın da hakkından gelmiş adamım, babanın boynuzunu kırmıştım... Ayağını denk al!

— Babamı karıştırma Nikolay Yeremeiç, karıştırma!

— Vay canına! Bana emir mi veriyorsun?

— Karıştırma diyorum sana!

— Ben de unutma diyorum sana... Hanımefendi için ne kadar gerekli olursan ol, ikimizden birini seçmesi gerekirse, sen burada artık kalamazsın canım! Ayağını denk al, kimsenin başkaldırmasına göz yumulmaz! (Pavel öfkesinden titriyordu.) Tatyana'ya gelince, hak etti... Bekle bak, daha neler gelecek başına!

Pavel yumruklarını sıkıp şişkonun üzerine atıldı ve büro şefi yere yığıldı.

Nikolay Yeremeiç inledi:

— Kelepçeleyin onu, kelepçeleyin.

Bundan sonra olanları anlatmayacağım. Okurumun duygularını incitmekten korkuyorum.

Aynı gün eve döndüm. Bir hafta sonra hanımefendi Losnyakova'nın Pavel'i de, Nikolay'ı da hizmetinde tuttuğunu; Tatyana'yı ise, herhalde işine yaramadığı için uzaklaştırdığını duydum.

Biryuk

Bir akşam tek atlı arabamla avdan dönüyordum. Evime sekiz verst kadar daha yolum vardı. İyi niyetli yorga kısrağım arada burnundan sesli soluyarak, kulaklarını sallayarak tozlu yolda hızlı ilerliyordu. Yorgun köpeğim, bağlıymış gibi, arka tekerlekten bir adım ayrılmıyordu. Fırtına geliyordu. Önümde leylak rengi kocaman bir bulut ormanın ötesinden ağır ağır yükselmekteydi. Başımın üzerinde de, önümde de uzun, kurşun rengi bulutlar dolaşıyordu. Salkımsöğütler dallarını endişeyle savurarak hışırdıyordu. Boğucu sıcak bir anda nemli bir soğuğa dönüşmüş, gölgeler çabucak koyulaşmıştı. Atımı kırbaçlayıp vadiye indim, her yanı çalıyla kaplı kurumuş dere yatağını geçip yamacı çıktım, ormana girdim. Yol önümde fındık ağaçlarının arasında kıvrılarak uzuyordu. Hava iyice kararmıştı, güçlükle ilerliyordum. Araba yüz yıllık meşelerin, ıhlamurların sert köklerinin, yolu sık sık kesen derin tekerlek çukurlarının (yük arabalarının tekerlek izlerinin) üzerinden atlayarak ilerliyordu. Atım yürümekte zorlanıyordu. Birden yukarılarda güçlü bir rüzgâr uğuldamaya başladı; ağaçların dalları birbirine çarparak sallanıyor, iri yağmur damlaları hızla yaprakların üzerine dökülüyordu. Bir şimşek çaktı ve fırtına koptu. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Ağır ağır sürüyordum arabayı, bir süre sonra durmak zorunda kaldım: Atım çamura saplan-

mıştı, karanlıkta bir şey göremiyordum. Büyük bir çalının altına sığındım. İki büklüm olmuş, yüzümü kapamış, sabırla fırtınanın dinmesini bekliyordum ki çakan şimşeğin ışığında birden, yolda uzun boylu birini görür gibi oldum. O yana dikkatle bakmaya başladım. Gördüğüm adam çok geçmeden, yerden biter gibi arabamın yanımda beliriverdi.

Gür bir ses sordu:

— Kimsin?

— Asıl sen kimsin?

— Ben buranın ormancısıyım.

Adımı söyledim.

— Tanıyorum sizi! Evinize mi gidiyorsunuz?

— Evet. Ama havayı görüyorsun...

Ses karşılık verdi:

— Evet, fırtına...

Çakan şimşeğin parlak ışığı ormancıyı tepeden tırnağa aydınlattı; hemen arkasından gök gürültüsünün kısa süren çatırtısı duyuldu. Yağmur daha hızlı yağmaya başladı.

— Hemen dineceğe benzemiyor, dedi ormancı.

— Yapacak bir şey yok!

— Sizi kulübeme götürebilirim, dedi ormancı kesik kesik konuşarak.

— Böyle bir iyilik yapar mısın?

— Arabanıza binin lütfen.

Atın yanına gitti, dizginini tuttu, çekip çamurdan çıkardı arabayı. Hareket ettik. Arabanın "denizde bir filika gibi" sallanan yastığına tutunuyor, bir yandan da arkamızdan gelmesi için köpeğime sesleniyordum. Zavallı atım çamurda zor yürüyordu. Ayakları kayıyor, tökezliyordu. Ormancı önde bir hayalet gibi sağa sola yalpalıyordu. Oldukça uzun süre gittik; sonunda durdu ormancı. Sakin bir sesle: "Geldik efendim," dedi. Çitin kapısı gıcırdayarak açıldı, birkaç enik dostça havlamaya başladı. Başımı kaldırınca o anda çakan şimşeğin ışığında çitle çevrili geniş bir avlunun ortasında

küçük bir kulübe gördüm. Pencerelerden birinde çok zayıf bir ışık vardı. Ormancı arabayı kulübenin önüne kadar götürdü, kapıyı çaldı. İnce bir ses geldi içeriden: "Geldim, geldim!" Çıplak ayak sesi duyuldu, kapının sürgüsü gıcırdadı, uzun gömleği kuşaklı on iki yaşlarında bir kız çocuğu, elinde fenerle göründü eşikte.

— Beyefendiye ışık tut, dedi ormancı, kıza. Bu arada ben de arabanızı sundurmanın altına çekeyim efendim.

Kız bana baktı, içeriye yürüdü, onu izledim.

Ormancının kulübesi isten kararmış, alçak tavanlı, duvarla soba arasında ranzası bulunmayan, paravanla bile bölünmemiş, bomboş bir odadan oluşuyordu. Duvarda yırtık pırtık bir gocuk asılıydı. Peykenin üzerinde tek namlulu bir tüfek vardı, köşede yerde eski püskü giysiler yığılıydı. Sobanın hemen yanında büyük iki çömlek duruyordu. Masada pek hüzünlü, sönmeye yüz tutmuş bir çıra yanıyordu. Odanın tam ortasında, uzun bir kirişe bağlı bir salıncak asılıydı. Kız feneri söndürdü, küçük bir iskemleye oturdu, sağ eliyle salıncağı sallamaya başladı, bir yandan da sol eliyle çırayı düzeltiyordu. Odayı şöyle bir gözden geçirdim, içim sızladı: Gece vakti köylü evine girmek hiç de hoş bir şey değildir. Salıncaktaki bebek derin derin, sık soluyordu.

— Burada yalnız mısın sen yoksa? diye sordum kız çocuğuna.

Zor anlaşılır bir sesle cevap verdi kız:

— Yalnız.

— Ormancının kızı mısın?

— Evet, diye fısıldadı.

Kapı gıcırdadı, ormancı eşikte başını eğerek girdi odaya. Yerden feneri aldı, masaya gidip yaktı.

— Çıra ışığına alışık değilsinizdir, dedi kıvırcık saçlı başını sallayarak.

Adama baktım. Böyle babayiğit çok az insanla karşılaşmışımdır. Uzun boylu, geniş omuzlu, sağlam yapılıydı. Kalın

bezden, ıslak gömleğinin altından güçlü adaleleri belli oluyordu. Siyah, kıvırcık sakalı sert, yiğit yüzünün neredeyse yarısını kaplamıştı. Gür kaşlarının altından küçük, kahverengi gözleri mertçe bakıyordu. Ellerini hafifçe beline dayayıp karşımda durdu.

Teşekkür ettim ona, adını sordum.

— Adım Foma, dedi, ama bana Biryuk* derler.

— Biryuk sen misin?

Bir kat daha merakla baktım ona. Benim Yermolay'dan da, başkalarından da, bölgede köylülerin ateşten korkar gibi korktukları ormancı Biryuk'la ilgili çok şey dinlemiştim. Anlattıklarına göre, onun kadar işinin ehli, dünyada bir insan daha olamazdı. "Ormandan çalı çırpı toplanmasına izin vermez; ne zaman olursa olsun, isterse vakit gece yarısını geçmiş olsun, hiç beklemediğiniz bir anda dikilir tepenize, sakın karşı koymaya kalkışmayasınız... güçlü kuvvetlidir, şeytan gibi de zeki... Ayrıca, bir şeyle de gönlünü hoş edemezsiniz: Şarap da, para da almaz, hiçbir şekilde kandıramazsın onu. Birçok kez başını yemek isteyenler oldu, ama başaramadılar."

Çevre köylerde köylüler onun için böyle diyorlardı işte.

— Demek Biryuk sensin ha... dedim. Seninle ilgili çok şey duydum kardeş. Kimsenin yanlış bir şey yapmasına göz yummuyormuşsun, öyle diyorlar.

Pek hüzünlü bir tavırla karşılık verdi:

— Görevimi yapıyorum. Bey ekmeğini hak etmeden yemek olmaz.

Kuşağının arasından baltasını çıkarıp yere oturdu, çıra yarmaya başladı.

— Karın yok mu peki? diye sordum.

Baltayı hızla indirerek cevap verdi:

— Yok.

— Öldü mü yoksa?

— Hayır... dedi. (Bir an durup ekledi:) Evet... öldü.

---

* Oryol ilinde tek başına yaşayan, hüzünlü, yüzü gülmez insanlara Biryuk derler. (Turgenyev'in notu.)

Ve başını öte yana çevirdi.

Sustum, bir şey söylemedim.

Başını kaldırıp bana baktı.

— Seyyar bir satıcıyla kaçtı, diye ekledi kabaca gülümseyerek.

Kız başını önüne eğdi. Bebek uyandı, ağlamaya başladı. Salıncağın yanına gitti kız.

Biryuk, kirli emziği kızının eline tutuşturup:

— Al, bunu ver ona, dedi. (Bebeği göstererek, alçak sesle ekledi:) Bunu da bıraktı... (Kapıya gitti, orada bir an durdu.) Belki bizim ekmeğimizden yemezsiniz, ama başka bir şeyimiz de...

— Aç değilim.

— Siz bilirsiniz. Semaveri koyardım, ama çayım da yok... Gidip atınıza bir bakayım.

Çıkıp arkasından çarparak kapadı kapıyı. Bir kez daha gözden geçirdim odayı. Ev şimdi, öncekinden daha hüzünlü göründü bana. Odaya çökmüş dumanın acı kokusu soluğumu kesiyordu. Kız olduğu yerden kıpırdamıyor, başını kaldırmıyor, arada bir beşiği hafifçe sallıyor, aşağı düşen gömleğini ürkekçe omzuna çekiyordu. Çıplak ayakları kıpırtısız, sarkıyordu.

— Adın ne senin?

Mahzun, küçücük yüzünü önüne daha da eğerek:

— Ulita, dedi.

Ormancı odaya döndü, sedire oturdu.

Kısa bir sessizlikten sonra:

— Fırtına diniyor, dedi. Emrederseniz, ormanın dışına kadar yol gösteririm size.

Ayağa kalktım. Biryuk tüfeği aldı, rafa baktı.

— Tüfeği neden aldın? diye sordum.

— Ormanda bir şeyler dönüyor...(Sorar gibi bakışıma karşılık ekledi:) Kabıl yamacında* odun kesiyorlar.

---

* Oryol ilinde vadiye "yamaç" derler. (Turgenyev'in notu.)

— Buradan duyulur mu?

— Avludan duyuluyor.

Birlikte çıktık. Yağmur dinmişti. Ötelerden kara bulutlar yaklaşmaktaydı, arada bir uzun şimşekler çakıyordu, ama üstümüzde gökyüzü yer yer koyu maviydi; hızla geçen bulutların aralarında zor görülen yıldızlar göz kırpıyordu. Yağmurla ıslanan, rüzgârla savrulan ağaçlar karanlıkta gölgeler gibi görünmeye başlamıştı. Dinliyorduk. Ormancı şapkasını çıkarıp başını önüne eğdi. Elini uzatarak birden: "Evet... işte," diye mırıldandı, "görüyor musunuz nasıl bir geceyi seçmiş..." Ben yaprakların hışırtısından başka bir şey duymuyordum. Biryuk sundurmanın altından arabayı çıkardı.

— Şimdi enselerim onu! dedi yüksek sesle. Tepesine binerim...

— Seninle gelmemi ister misin?

Biryuk atı geri götürürken:

— Olur, dedi. Önce adamı yakalarız, sonra götürürüm sizi. Gidelim...

Yürüdük. Biryuk önden gidiyordu, ben arkadan onu izliyordum. Yolu nasıl buluyordu bilmem... Ancak arada bir, o da balta sesinin ne yandan geldiğini anlamak için duruyordu.

Dişlerinin arasından söyleniyordu:

— Bakın, duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz?

— Ne tarafta?

Biryuk omuzlarını kaldırıyordu.

Vadiye indik, rüzgâr bir anlığına dinmişti, düzenli balta seslerini açıkça ben de duyabiliyordum artık.

Biryuk bana bakarak başını salladı. Islak eğreltiotlarının, ısırganların arasında yürümeye başladık. Boğuk, uzun bir uğultu duyuldu.

— Devirdi... diye mırıldandı Biryuk.

Bu arada gökyüzü bulutlardan yavaş yavaş temizlenmekteydi, ormanın içi hafiften ışıyordu. Sonunda çıktık vadiden.

Ormancı:

— Siz burada bekleyin, diye fısıldadı.

Eğildi, tüfeğini yukarı kaldırıp çalıların arasında gözden kayboldu. Gergindim, kulak kabartmıştım. Rüzgârın dinmek bilmeyen uğultusu arasından yakında bir yerden zayıf balta sesleri geliyordu kulağıma: Balta yavaşça dallara iniyor, tekerlekler gıcırdıyor, bir at burnundan sesli sesli soluyordu... Birden Biryuk'un demir gibi sert sesi duyuldu: "Nereye gidiyorsun? Kıpırdama!" Arkasından tavşan sesi gibi, acıklı bir haykırış duyuldu... Bir boğuşma başladı. Biryuk soluk soluğa, ısrarla "Ya-lan söy-lü-yor-sun!" diye bağırıyordu. "Kaçamazsın..." Her adımda çalılara takılarak bağrışmanın, boğuşmanın olduğu yere doğru koştum. Ormancı, kesilmiş, yerde yatan bir ağacın yanında altına aldığı hırsızın ellerini kuşağıyla arkasına bağlıyordu. Yanına gittim. Biryuk doğruldu, ellerini bağladığı hırsızı ayağa kaldırdı. Eski püskü giysiler içinde, uzun sakalı karmakarışık, sırılsıklam bir köylüydü bu. Arabasının yanında, üzeri yarısına kadar berbat bir çadır bezi örtülü sıska mı sıska bir at duruyordu. Ormancının ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Köylü de susuyordu, yalnızca başını sallayıp duruyordu.

Fısıldadım ormancının kulağına:

— Bırak onu, gitsin, ağacın parasını ben öderim.

Biryuk susuyor, sol eliyle atı yelesinden; sağ eliyle hırsızı kuşağından tutuyordu. Sert, soğuk bir tavırla:

— Haydi yürü bakalım, karga! dedi.

Köylü:

— Baltamı alın, diye mırıldandı.

Ormancı baltayı aldı yerden.

— Kaybolmasın!

Yürüdük. Ben arkadaydım... Yağmur tekrar atıştırmaya başlamıştı. Bir süre sonra çoğaldı, bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Ormancının evine kadar zor gittik. Biryuk ele geçirdiği atı avlunun ortasına bıraktı, köylüyü odaya aldı,

ellerini çözdü, köşeye oturttu onu. Sobanın yanında uyuyan kız ayağa fırladı, sessiz bir korku içinde bize bakmaya baktı. Peykeye oturdum.

— Ne yağdı! dedi ormancı. Beklememiz gerekecek. Yatmak ister miydiniz?

— Teşekkür ederim.

Ormancı köylüyü göstererek ekledi:

— Rahat etmeniz için onu kilere kapayabilirim, üzerine sürgüyü çekerim...

Biryuk'un sözünü kestim:

— İlişme ona, rahat bırak.

Köylü kaşlarının altından baktı bana. O anda kendi kendime, ne pahasına olursa olsun, zavallıyı kurtaracağıma söz verdim. Kıpırdamadan peykede oturuyordu. Fenerin ışığında soluk, buruşuk yüzünü, sarkık sarı kaşlarını, huzursuz gözlerini, cılız vücudunu görebiliyordum... Kız onun tam ayaklarının dibinde yere uzanmış, tekrar uykuya dalmıştı. Biryuk başını koluna dayamış, masanın yanında oturuyordu. Bir çayır çekirgesi ötüyordu odanın köşesinde... Yağmur çatıyı dövüyor, pencerenin camlarında süzülüyordu. Kimse konuşmuyordu.

Köylü birden boğuk, ezik bir sesle:

— Foma Kuzmiç, dedi. Foma Kuzmiç.

— Ne istiyorsun?

— Bırak beni, gideyim.

Biryuk cevap vermedi.

— Bırak bu zavallıyı Foma Kuzmiç... bırak!

Ormancı sert bir tavırla:

— Bilirim ben sizi, dedi, sizin köyün alayı hırsız.

Köylü üsteliyordu:

— Bırak beni efendim... Durumum çok kötü... Ne olursun, bırak!

— Durumun kötü ha! Hırsızlık suçtur.

— Haydi bırak beni Foma Kuzmiç... Mahvetme beni. Sen de bilirsin, sizinki acımaz bana.

Biryuk başını yana çevirdi. Köylü sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyordu. Başını silkiyor, düzensiz soluk alıyordu.

— Bırak, diye tekrarladı umutsuzca. Bırak, Tanrı aşkına bırak! Yemin ederim cezam neyse ödeyeceğim. İnan açlıktan... Çocuklar yemek isterler, bilirsin... Hayat çok zor...

— Yine de hırsızlık yapmamalısın.

Köylü devam etti:

— Zavallı atımı, atımı, hiç değilse onu... çok zayıf... onu sal!

— Duymuyor musun, imkânsız diyorum sana. Benim de sorumlu olduğum insanlar var: Ceza verirler bana. Size yüz vermeye gelmiyor zaten...

— Bırak beni Foma Kuzmiç, yiyecek bir şeyimiz yok, karnımız aç... Bırak gideyim!

— Bilirim ben sizi!

— Haydi bırak!

— Ne diye laf anlatmaya çalışıyorum ki sana! Otur oturduğun yerde, yoksa fena olur. Görmüyor musun bey var burada.

Zavallı köylü boynunu büktü... Biryuk esnedi, başını masaya koydu. Yağmur bir türlü dinmiyordu. "Sonunda ne olacak" diye bekliyordum.

Köylü birden dikildi. Gözleri parlıyordu, yüzü kıpkırmızı olmuştu. Gözlerini kısarak, dudaklarının uçlarını indirerek konuşmaya başladı:

— O zaman gel de al canımı cani herif! İç bu Hristiyanın kanını, iç!

Ormancı dönüp baktı ona.

Köylü söylenmeye devam ediyordu:

— Sana diyorum, sana diyorum, dinsiz herif, kan emici, sana!

Ormancı şaşırmıştı.

— Sarhoş musun nesin, neden küfrediyorsun? dedi. Aklını mı yitirdin?

— Evet, sarhoşum! Ne olmuş? Senin paranla içmedim ya Tanrı'nın belası, lanetli kan içici! Hayvansın sen, hayvan, hayvan!

— Şimdi seni...

— Ne yaparsın? Hiç fark etmez, zaten ölmüşüm ben... Atım olmadan ne yapabilirim? Elinden geleni ardına koma, nasıl olsa olan olmuş! Ha açlıktan ölmüşüm ha böyle... Karımı, çocuklarımı hepsini gebert gitsin... Sana gelince, az sabret, senin de hakkından geleceğiz!

Biryuk ayağa kalktı.

Köylü kudurmuş gibi bağırmaya başladı:

— Vur, haydi vur! Vursana, vur, vur...(Kız yattığı yerden ayağa fırladı, gözlerini adama dikti.) Vur! Haydi vur!

— Kes sesini! diye gürledi ormancı. Öne doğru iki adım attı.

— Yeter, yeter Foma! diye bağırdım. Bırak onu... Tanrı cezasını verir.

Bahtsız adam bağırmaya devam ediyordu:

— Susmayacağım. Ölürsek de ölürüz. Bir canavarsın sen, vicdan diye bir şey yok sende, hain... Senin zamanın da gelecek! Dur hele, acele etme, boğazını sıkacaklar!

Biryuk omuzlarından yakaladı onu... Köylünün yardımına koştum... Ormancı bağırdı bana:

— Siz karışmayın efendim!

Onun tehdidi korkutmadı beni, tam kolumu uzatmıştım ki, şaşırdım: Köylünün dirseklerine bağlı kuşağı birden çekip aldı, yakasından yakaladı, şapkasını gözlerinin üzerine kadar başına geçirdi, kapıyı açtı, tekmeyle dışarı attı onu. Arkasından bağırdı:

— Atını da al, cehennemin dibine kadar yolun var, ama dikkat et bir daha yakalarsam seni!

Ormancı odaya döndü, köşede bir şeyler yapmaya başladı.

Bir süre sonra şöyle dedim:

— Doğrusu çok şaşırttın beni Biryuk. Gördüğüm kadarıyla yaman bir delikanlısın.

Canı sıkkınmış gibi, kesti sözümü:

— Boş verin şimdi efendim, ama kimseye söylemeyin. İyisi mi buyurun götüreyim sizi, anlaşılan yağmurun dinmesini beklemeyeceksiniz...

Avludan köylünün arabasının tekerlek sesi geldi.

— Kaçıyor, diye mırıldandı Biryuk, bir daha elime düşerse!

Yarım saat sonra orman kenarında vedalaştım Biryuk'la.

İki Çiftlik Sahibi

Değerli okurlarım, daha önce birkaç komşumu sizinle tanıştırma onuruna erişmiştim. Şimdi sırası gelmişken, (yazar kardeşlerimiz için her zaman, her şeyin sırasıdır) izin verin, arazilerinde sık sık ava çıktığım, çok saygıdeğer, iyi niyetli, birkaç kasabada büyük saygı duyulan iki çiftlik sahibiyle daha tanıştırayım sizi.

Önce, emekli Tümgeneral Vyaçeslav İllarionoviç Hvalınski'yi anlatayım: Uzun boylu, bir zamanlar zayıf, ama şimdi biraz şişmanlamış; fakat hiç çökmemiş, hatta yaşlanmamış, olgunluk yaşında, deyim yerindeyse "tam çağında" bir insan getirin gözünüzün önüne. Elbette, bir zamanlar düzgün yüz hatları biraz değişmiş olsa da hâlâ hoştu; yanakları sarkmıştı, gözlerinin çevresinde çizgi çizgi pek çok kırışıklık yerleşmişti; Puşkin'in ifadesiyle, Sadi'nin* dediği gibi, artık birkaç dişi eksikti. Kumral saçları, Romen at fuarında, kendini Ermeni diye tanıtan bir Yahudiden aldığı ilaç yüzünden leylak rengine dönmüşse de, en azından, dökülmeden kalmıştı. Ama ataktı Vyaçeslav İllarionoviç, çın çın kahkahalar atıyordu, mahmuzlarını şangırdatarak yürüyor, bıyıklarını buruyor ve kendisinin ihtiyar bir süvari olduğunu söylüyordu. Oysa, bilindiği gibi, gerçek ihtiyarlar, ihtiyar olduklarını asla kabul etmezler. Genelde düğmeleri boğazına dek ilikli redin-

* Sadi-i Şirazi (1213-1291), İranlı şair. (ç.n.)

got giyiyor, kravat takıyordu, yakaları kolalıydı, pantolonu askerlerinki gibi gri yaldızlıydı; şapkasını kaşlarının üzerine indiriyor, tüm ensesini açıkta bırakıyordu. Çok iyi bir insandı, gelgelelim, görüşleri ve alışkanlıkları oldukça tuhaftı. Sözgelimi: Zengin veya devlet hizmetinde olmayan soylulara katiyen kendisine eşit insanlarmış gibi davranamıyordu. Onlarla konuşurken çoğu zaman yanağını sert kolalı, beyaz yakalığına dayayıp başını eğerek yüzlerine yandan bakıyor, ya da birden aydınlık, sabit bakışlarını yüzlerine dikip bir süre bir şey söylemiyor, saçlarının altında başının derisini oynatıyordu; hatta sözcükleri farklı telaffuz ediyor, sözgelimi, "Teşekkür ederim Pavel Vasilıç" ya da "Şöyle buyurun Mihaylo İvanıç" demiyor, bunun yerine "Teşekkür, Pall Asiliç" veya "Şöle geçin Mihal Vanıç" diyordu. Toplumun alt tabakasından insanlara karşı çok daha tuhaftı: Hemen hiç bakmıyordu onların yüzüne, onlara bir isteğini açıklamadan veya bir emir vermeden önce kuşkulu, dalgın bir tavırla, birkaç kez peş peşe şöyle tekrarlıyordu: "Nedir senin adın? Nedir senin adın?" Sorarken ilk "nedir" sözcüğünü olağanüstü sert bir biçimde vurguluyor, öteki sözcüklerin üzerinden çok çabucak geçtiği için konuşması daha çok erkek bıldırcının çığlığını andırıyordu. Telaşlı, korkunç çimri biri, kötü bir çiftlik sahibiydi. Çiftliğine kâhya olarak kısa boylu, son derece aptal bir emekli süvari başçavuşunu almıştı. Aslında, çiftlik işlerinde bizde henüz hiç kimse, kâhyasından kurutma ambarında sık yangın çıktığı için çok tahılın ziyan olduğu raporunu alan, bu yüzden "Bir daha, yangın tam anlamıyla söndürülmeden ambara saman koyulmaması" kesin emrini veren Petersburglu yüksek dereceli devlet memurunu geçemez. Aynı yüksek dereceli devlet memuru, besbelli, basit bir hesapla, haşhaş pahalı, dolayısıyla daha kârlı olduğu için tarlalarına haşhaş ektirmişti. Ayrıca, aynı kişi serf kadınlarının da örneği Petersburg'dan gönderilen hotozlardan takmasını isterdi ve gerçekten, çiftliğinde kadınlar öyle hotozlar takar-

lardı... ama yalnızca başlıklarının üzerine... Neyse, biz yine Vyaçeslav İllarionoviç'e dönelim. Vyaçeslav İllarionoviç kadınlara aşırı düşkündü; ilçesinde bulvarda güzel bir kadın görür görmez hemen peşine takılırdı, ama o anda hemen topallamaya başlardı (ilginç olan da buydu işte). Kâğıt oynamayı severdi, ama yalnızca kendinden düşük rütbelilerle. "Ekselansları" diye hitap ederlerdi ona ve o da istediği gibi sitem eder, haşlardı onları. Valiyle veya yüksek rütbeli biriyle oynaması gerektiğinde ise inanılmaz derecede değişiyordu: Gülümsüyordu, boynunu büküyordu, karşısındakilerin gözlerinin içine bakıyor, şeker gibi biri oluyordu... Hatta kaybetse de yakınmıyordu. Vyaçeslav İllarionoviç az okuyordu, okurken sürekli dağınık bıyığıyla, kaşlarıyla (önce bıyığıyla, sonra kaşlarıyla, yüzünde aşağıdan yukarı bir dalga çıkıyormuş gibi) oynuyordu. Vyaçeslav İllarionoviç'in yüzünde (elbette konuklarının yanında) *Journal des Débats*'a* göz gezdirirken bu dalgalanma daha bir belirgin oluyordu. Seçimlerde hayli etkili oluyordu, ama cimriliğinden, başkan olmayı kabul etmiyordu. Başkan olması ricasıyla kendisine gelen soylulara genellikle himaye edici, başına buyruk bir tavırla şöyle diyordu: "Baylar, bana bu onuru layık gördüğünüz için size çok minnettarım; ama ben yalnızlığımı yaşamaya karar verdim." Böyle dedikten sonra başını birkaç kez sağa sola sallıyor, sonra mağrur bir tavırla elini çenesinde, yanaklarında gezdiriyor, kravatını düzeltiyordu. Gençliğinde adı ve baba adı kullanmadan hitap edilemeyecek kadar önemli bir kişinin yanında yaverlik yapmıştı. Anlattıklarına göre, orada yalnızca, sözgelimi, düğmelerinin hepsi ilikli üniformasıyla saunada komutanının yanında bulunmak gibi inanılması zor yaverlik görevlerini de hakkıyla yerine getiriyormuş. Ne var ki, General Hvalınski ordudaki görevinden söz etmekten hiç hoşlanmıyordu ve bu çok tuhaftı. Anlaşıldığı kadarıyla savaşa da katılmamıştı. Hvalınski küçük bir evde yalnız ya-

* O dönemlerde yayımlanan günlük Paris gazetesi. (ç.n.)

şıyordu. Hiç evlenmemişti, bu yüzden hâlâ bir damat adayı, hatta iyi bir damat adayı olarak kabul ediliyordu. Bunun yanında, otuz beş yaşında, kara kaşlı, kara gözlü, şişman, taze ve bıyıklı bir kâhya kadını vardı. Kadın hafta ortasında kolalı giysilerle dolaşıyor, pazar günleri ise dantel eldivenler takıyordu. Vyaçeslav İllarionoviç çiftlik sahiplerinin vali ya da kentin ileri gelenleri onuruna verdikleri önemli akşam yemeklerine katılıyordu. Bu yemeklerde kendi evinde olduğu gibi son derece rahat davrandığı söylenebilir. Böyle akşamlar valinin sağında oturmasa bile, çok yakınında oluyordu. Yemeğin ilk anlarında sandalyenin arkalığına yaslanmış, başını çevirmeden, alttan alttan konukların kalın enselerine, kalkık yakalarına bakarak pek mağrur oturuyordu. Ama yemeğin sonlarına doğru neşeleniyor, her yana gülücükler dağıtmaya başlıyordu (Valiye ise yemek süresince gülümsüyordu). Arada, onun ifadesiyle, "gezegenimizin süsleri" kadınların onuruna kadeh kaldırdığı da oluyordu. Bütün bunların yanında, General Hvalınski tüm resmî ve kamusal etkinliklerde, denetimlerde, toplantılarda, sergilerde, kilisede papazca kutsandığı anlarda da ustaca davranırdı. Kavşak, geçit ya da buna benzer yerlerde Vyaçeslav İllarionoviç'in hizmetindekiler bağırıp çağırmazlar, aksine, kalabalığı yararak yolu açarlar ya da hoş, gırtlaksı bariton sesleriyle: "İzin verin, çekilin, General Hvalınski'ye yol verin," ya da "General Hvalınski'nin arabası geliyor..." diye arabalara seslenirlerdi. Evet, General Hvalınski'nin arabası biraz tuhaf bir arabaydı. Uşaklarının üniformaları oldukça eski gibiydi (burada şunu belirtmek gerekir, gri üniformalarında kırmızı kürk şeritler vardı.) Atları da hayli yaşlıydı, ömürlerini tüketmişlerdi, ama zaten, Vyaçeslav İllarionoviç gösteriş yapmayı unvanıyla bağdaştıramıyordu. Hvalınski'nin öyle üstün bir konuşma yeteneği yoktu, ya da belki de, belagatini gösterecek bir fırsat çıkmıyordu; çünkü yalnızca tartışmaya girmeyi sevmemekle kalmıyor, sözüne itiraz edilmesine de izin vermiyor, özellikle

genç insanlarla uzun sohbetlere girmekten kaçınıyordu. Bu davranışı gerçekten de makuldü: çünkü zamane gençlerinin hemencecik saygılarını yitirmek ve itaat göstermemek gibi kötü bir huyları vardı. Önemli kişilerin önünde çoğunlukla susuyordu Hvalınski; kendisine saygı gösteren, açıkça küçümsediği önemsiz kişilere karşı ise ters, sert konuşuyordu. Onlara karşı sürekli şöyle ifadeler kullanıyordu: "Bu söylediğiniz tamamen saç-ma-lık..." veya "Nihayet şunu size anlatmak zorunda hissediyorum kendimi beyefendi..." veya "Kiminle konuştuğunuza dikkat etmelisiniz," vesaire... Özellikle posta memurları, yargıç yardımcıları ve menzil bekçileri korkuyorlardı ondan. Evine kimseyi konuk kabul etmiyordu ve herkesin dediği gibi, "pinti" bir hayat yaşıyordu. Bütün bunlara karşın, iyi bir çiftlik sahibiydi. Komşuları onun için şöyle diyordu: "Emekli bir asker, dürüst, prensip sahibi bir vieux grognard."* İl savcılarından biri Hvalınski'nin yanında kendisine onun mükemmel ve üstün özellikleri hatırlatıldığında gülümsemeden edemez... Kıskançlık neler yaptırıyor insana!

Şimdi de öteki çiftlik sahibine geçelim:

Mardariy Apollonıç Stegunov hiçbir bakımdan Hvalınski'ye benzemiyordu. Herhangi bir resmî görevde bulunduğu şüpheliydi ve kesinlikle yakışıklı sayılmazdı. Mardariy Apollonıç kısa boylu, tombul, dazlak, gerdanı çift kat, kolları yumuşak, hayli göbekli bir ihtiyardı. Çok konuksever, konuşkandı. "Zevk için yaşayan" insanlardandı. Yaz kış vatkalı, çizgili bir ropdöşambır giyiyordu. Yalnızca bir bakımdan benziyordu General Hvalınski'ye: O da bekârdı. Beş yüz serfi vardı. Mardariy Apollonıç çiftliğiyle üstünkörü ilgileniyordu. Çağın gerisinde kalmamak için, on yıl önce Moskova'da Butenop fabrikasından bir harman makinesi satın almış, makineyi ambara kilitledikten sonra da rahatlamıştı. Bazı güzel yaz günlerinde atların yaylıya koşulmasını

* İhtiyar geveze. (Fr.)

emreder, ekinlere bakmak ve peygamberçiçeği toplamak için tarlaya giderdi. Mardariy Apollonıç tam anlamıyla eskiye özgü bir yaşam sürüyordu. Evi de eski usul bir yapıydı: Gerektiği gibi antresi kvas, içyağı mumu ve kösele kokuyordu ve sağda sigara çubuklarının, temizlik malzemesinin olduğu büfe vardı; yemek odasında aile büyüklerinin portreleri, sinekler, ıtır çiçeği olan büyük bir saksı, eski bir piyano; konuk odasında üç divan, üç masa, iki ayna, minesi kararmış, bronz akrep ve yelkovanı işlemeli, sesi çıkmayan bir saat; çalışma odasında, üzerinde kâğıtlar yığılı bir masa, geçen yüzyıldan kalma sanat resimleri yapıştırılmış mavi bir paravana; küf kokan kitaplarla ve örümceklerle dolu, siyah tozla kaplı dolaplar; yumuşak bir koltuk, bir İtalyan pencere ve çivi çakılıp kapatılmış bahçeye açılan bir kapı... Yani, her şey olması gerektiği gibiydi. Mardariy Apollonıç'ın uşağı çoktu ve hepsi eski usul giyimliydi: Yüksek yakalıklı, uzun, mavi kaftanlar, koyu renk pantolonlar, açık sarı, kısa yelekler... Konuklara "babacığım" diye hitap ediyorlardı. Çiftliğini köylülerinden sakallı, gocuklu bir kâhya yönetiyordu; evini ise kahverengi başörtülü, buruşuk, eli sıkı bir kocakarı... Mardariy Apollonıç'ın değişik boylarda otuz atı vardı. Sağa sola yüz elli pudluk köy yapımı yük arabasıyla gidiyordu. Konuklarını güler yüzle, severek karşılıyor, çok güzel ağırlıyordu, yani Rus mutfağının insanı bayıltan yemek çeşitleriyle, gece geç vakitlere kadar (prafa oyunu hariç) her türlü olanakla... Kendisi hiçbir zaman bir şeyle meşgul olmuyordu, "Rüya Tabirleri"ni bile okumuyordu. Aslında, bizim Rusya'mızda böyle çiftlik sahipleri hâlâ çoktur. Şimdi soranlar olacaktır: Neden ve ne düşünerek anlatıyorum Mardariy Apollonıç'ı? Müsaadenizle buna cevap vermek yerine, Mardariy Apollonıç'ı ziyaretlerimden birini anlatayım size:

Bir yaz akşamı yedi sularında arabamla evine gittim. Akşam duası yeni bitmişti, görünüşte çekingen biri olduğu ve ruhban okulunu yeni bitirdiği anlaşılan genç bir papaz

konuk salonunda kapının hemen yanındaki sandalyeye ilişmiş, oturuyordu. Mardariy Apollonıç her zamanki gibi olağanüstü sevecen karşıladı beni: Her konuğunu içten bir sevinçle karşılardı. Genelde çok iyi yürekli biriydi. Ben odaya girince papaz ayağa kalkıp şapkasını aldı.

Mardariy Apollonıç elimi bırakmadan:

— Bekle, bekle peder, dedi, gitme... Sana votka getirmelerini söyledim.

Papaz kulaklarına kadar kızarıp, çekingen, mırıldandı:

— Ben içki içmiyorum efendim...

— Saçma! Bir papaz nasıl içmezmiş! (Seslendi:) Mişka! Yuşka! Pedere votka getirin!

Uzun boylu, sıska, seksenlik uşak Yuşka, emayesi yer yer dökülmüş koyu renk tepside bir kadeh votkayla girdi kapıdan.

Papaz itiraz edecek oldu.

Çiftlik sahibi sitemkâr:

— İç peder, dedi, numarayı bırak, yakışmıyor!

Zavallı genç adam söyleneni yaptı.

— Tamam, şimdi gidebilirsin peder.

Peder bizi selamlamaya başladı.

Mardariy Apollonıç:

— Tamam, tamam, haydi çık... dedikten sonra adamın arkasından bakarak sözlerini sürdürdü: Harika bir insan, çok memnunum ondan; ancak, henüz çok genç. Dinimizin her dediğini yapıyor, işte, içki de içmiyor. Pekâlâ, siz nasılsınız bakalım babacığım? Neler yapıyorsunuz, iyi misiniz? Gelin, balkona çıkalım, baksanıza ne güzel bir akşam!

Balkona çıktık, oturduk, sohbete başladık. Mardariy Apollonıç bir ara aşağıya baktı ve birden korkunç bir heyecana kapıldı.

— Kimin bu tavuklar? diye haykırdı. Kimin tavuklarıdır bunlar? Bahçede dolaşan şu tavuklar kimin? Yuşka! Yuşka! Hemen git, bahçedeki şu tavukların kimin olduğunu öğren!

Kimin bu tavuklar? Kaç kez yasakladım tavukların bahçeme girmesini, kaç kez söyledim!

Yuşka koşarak gitti.

Mardariy Apollonıç söyleniyordu:

— Bu ne başıbozukluktur! Korkunç bir şey!

Bugünkü gibi hatırlıyorum, (ikisi benekli, biri perçemli, beyaz) üç tavuk elma ağaçlarının altında, mutluluklarından sürekli gıdaklayarak güzel güzel dolaşıyorlardı ki, birden Yuşka şapkasız, elinde sopa ve yaşlı başlı üç uşakla birlikte üzerlerine saldırdı. Bir kıyamettir koptu. Tavuklar çığlık çığlığa bağırıyor, kanat çırpıyor, zıplıyor, kulakları sağır edercesine gıdaklıyorlardı. Uşaklar, onları kovalarken tökezliyor, yuvarlanıp düşüyorlardı. Çiftlik sahibi balkondan yırtınırcasına bağırıyordu: "Yakalayın, yakalayın! Yakalayın! Yakala... Kimin bunlar, kimin tavukları bunlar?" Uşaklardan biri nihayet, üzerine abanarak yakaladı perçemli tavuğu ve tam o anda bahçe çitinin öte yanında, sokakta, kucağında çalı çırpıyla, saçı başı birbirine karışık on bir yaşlarında bir kız çocuğu göründü.

Çiftlik sahibi heyecanla haykırdı:

— Kimin tavukları olduğu anlaşıldı! Arabacı Yermil'in tavuklarıymış. (Çiftlik sahibi alçak sesle, pek manalı gülümseyerek ekledi:) Tavukları dolaştırmaya kızı Natalya'yı göndermiş... Anlaşılan, Paraşa'yı göndermemiş... Hey, Yuşka! Tavukları bırak, Natalya'yı yakalayıp bana getir!

Yuşka, korkudan ne yapacağını bilemeyen kız çocuğuna doğru soluk soluğa koşuyordu ki, nereden çıktığı belli olmayan kâhya kadın kızın koluna yapıştı, zavallının sırtına birkaç kez vurdu...

— Hah, şöyle, dedi çiftlik sahibi. İyi, iyi, iyi! (Seslendi:) Avdotya, tavukları da al! (Aydınlık bir yüzle bana döndü:) Nasıl bir kovalamaydı, değil mi? Terledim bile, baksanıza...

Mardariy Apollonıç kahkahalarla gülmeye başladı.

Balkonda kaldık. Hava gerçekten harikaydı.

Çay getirdiler.

— Söyler misiniz Mardariy Apollonıç, dedim, orada, yamacın ardındaki yoldaki kulübeler sizin köylülere mi ait?

— Evet... Ne oldu?

— Nasıl yapabiliyorsunuz bunu Mardariy Apollonıç? İnanın, günah! Köylüleriniz daracık, iğrenç kulübelerde yaşıyor... Ortalıkta ağaç görünmüyor: Küçük bir gölet bile yok; bir kuyu var, o da berbat durumda. Sahi, başka bir yer bulamadınız mı? Dediklerine göre, köylülerinizin elinden kendir ektikleri eski tarlalarını bile almışsınız, öyle mi?

Mardariy Apolloniç cevap verdi:

— Sınırlandırma öyle, ne yaparsınız? (Ensesini gösterdi:) Bakın benim sınırım şurada. Üstelik bu sınırlandırmadan en küçük bir fayda beklemiyorum. Onların kenevir tarlalarını almış olmama ve gölet kazılmamasına gelince, babacığım ben işini bilen biriyimdir. Sade bir insanım ben, eskiden nasılsa ben de öyle yapıyorum. Bana sorarsanız: Beysen, beyliğini bileceksin; mujiksen, mujikliğini... O kadar.

Böylesine açık ve ikna edici bir cevap karşısında, elbette bir şey söylenemezdi.

Devam etti:

— Ayrıca, köylü takımı kötüdür, nankördür. Orada özellikle iki aile var; toprağı bol olsun, merhum babacığım onlara hiç tahammül edemezdi. Size şunu söyleyeyim, benim bildiğim bir şey vardır: Baba hırsızsa, oğlu da hırsızdır, siz ne derseniz deyin, orada... Kan, kan çok önemlidir! Açıkça, bütün içtenliğimle söyleyeyim size, o iki aileden gençleri, sıraları gelmeden askere yolladım, bir işlere soktum, ama kökleri kurumuyor, elden ne gelir? Aşağılık yaratıklar...

Bu arada hava iyice dinginleşmişti. Bununla birlikte, seyrek de olsa sert rüzgâr esintileri oluyordu. Son esinti ahırın olduğu taraftan sık ve düzenli darbe seslerini bize kadar getirip kesilmişti. Mardariy Apollonıç tam çay tabağını dudaklarına götürmüş, (malum, hiçbir Rus çay içerken bunu yapmadan edemez) burun deliklerini açmıştı ki, birden dur-

du, kulak kesildi, başını eğdi, bir yudum aldı ve çay tabağını masanın üzerine koyduktan sonra tatlı tatlı gülümseyerek, gelen sesleri elinde olmadan, tekrarlamaya başladı: "Küt-küt-küt! Küüt-küt! Küüt-küt!"

Şaşkınlıkla sordum:

— Nedir bu?

— Emrim üzerine, benim küçük yaramazı cezalandırıyorlar... Büfeci Vasya'yı hatırlıyor musunuz?

— Hangi Vasya'yı?

— Yemekte bize hizmet eden büfeciyi. Kalın favorili olanı...

Mardariy Apollonıç'ın aydınlık, munis bakışı karşısında en azgın öfke bile yumuşardı.

Başını iki yana sallayarak şöyle dedi:

— Ne bakıyorsunuz genç adam, ne oldu? Caniymişim gibi gözlerinizi bana dikmiş ne diye bakıyorsunuz? Bilirsiniz, hem severim, hem döverim...

On beş dakika sonra vedalaştım Mardariy Apollonıç'la. Köyün içinden geçerken büfeci Vasya'yı gördüm. Ceviz yiyerek sokakta yürüyordu. Arabacıya durmasını söyledim, Vasya'yı yanıma çağırdım. Sordum ona:

— Ne o kardeşim, bugün neden cezalandırdılar seni?

— Cezalandırıldığımı nereden biliyorsunuz, diye karşılık verdi Vasya.

— Efendin söyledi.

— Bizzat efendim mi?

— Ne yaptın da cezalandırdı seni?

— Hak etmiştim efendim, hak etmiştim. Bizde suçu olmayanı cezalandırmazlar. Öyle şey olmaz bizde. Asla, asla... Bizim bey öyle biri değildir. Bizim bey gibisini arasan bulamazsın buralarda.

Arabacıya seslendim:

— Yürü!

Dönüş yolunda şöyle düşünüyordum: "Al sana kadim Rusya!"

Lebedyan

Sevgili okurlarım, avcılığın en önemli yararlarından biri de, sizi sürekli bir yerden bir yere gitmek zorunda bırakmasıdır ki, bu da bir meşgalesi olmayan bir insan için epey hoştur. Gerçi kimi zaman (özellikle yağmurlu havalarda) küçük köyler arasındaki çamurlu yollarda ilerlemeye çalışmak, her karşılaştığın köylüye, "Hey, hemşerim! Mordovka'ya nasıl gideceğiz?" diye sormak, sonra Mordovka'da odun kafalı bir kadının evinde (herkes tarladadır çünkü) bir şeyler içmek pek hoş sayılmaz... Şosedeki hanlara uzaksınızdır, hem böyle bir havada nasıl gideceksiniz oraya? Ve hana gitmektense, on verst gidip; sizi sokağın tam ortasında, kulaklarına kadar vıcık çamura batmış, kimsenin kendilerini rahatsız edeceğini beklemeyen bir domuz sürüsünün şaşkınlıkla karşılayacağı yoksul Hudobubnovo köyüne varırsınız. Sallantılı küçük köprülerden geçmek de, vadilere inmek de, çamurlu derelerden karşıya geçmek de pek hoşlanılacak bir şey değildir; geniş yolların yeşilliği denizinde gece gündüz yol almak veya Tanrı korusun, çamura batıp, yol kenarlarındaki bir tarafında 22, öteki tarafında 23 rakamları yazılı menzil taşlarının önünde birkaç saat beklemek zorunda kalmak da hoş değildir; haftalarca yalnızca yumurta, süt ve pek sevilen çavdar ekmeğiyle beslenmek de hiç hoş değildir... Ama bütün bu olumsuzlukların, zorlukların karşılığını başka yararlarla, hazlarla alırsınız. Neyse, asıl öykümüze geçelim:

Bundan beş yıl önce Lebedyan panayırının en hareketli zamanında oraya nasıl vardığımı anlatmam için yukarıda sözünü ettiğim şeyleri okuruma açıklamam gerekmiyordu. Biz avcılar güneşli bir günün sabahı, iyi ya da kötü baba yadigârı yurtluğumuzdan ertesi günün akşamı dönmek üzere çıkabilir ve yavaş yavaş çulluklara ateş ede ede sonunda Peçora kıyılarına kadar gidebiliriz. Bununla birlikte, her avcı tüfek ve köpek konusunda, bir de dünyanın en asil hayvanı at konusunda çok hassastır. İşte, Lebedyan'a gelmiştim. Otele indim, üzerimi değiştirip panayıra gitmek üzere çıktım. (Yirmi yaşlarında, sıska, uzun boylu, hoş bir tenor sesi olan otel görevlisi çocuk *** Alayının atlardan sorumlu Prens Hazretleri N.'in onların otelinde kaldığını, önemli birçok kişinin daha otelde olduğunu, akşamları Çingenelerin şarkılar söylediğini, ayrıca, tiyatroda "Efendi Tvardovski" oyununun oynandığını, panayırda at fiyatlarının yüksek olduğunu, ama iyi atlar da bulunduğunu söylemişti bana.)

Panayır alanında arabalar sıra sıra diziliydi, arabaların arkalarında da her çeşidinden atlar bağlıydı: yarış atları, damızlıklar, katanalar, yük beygirleri, posta atları ve sıradan köylü atları... Besili, bakımlı, donlarına göre dizili, üzerleri çeşitli renklerde örtülerle örtülü olan bazı atlar yüksek direklere kısa bağlanmıştı. Korkarak arkalarına dönüp yan yan, sahiplerinin elindeki tadını çok iyi bildikleri kırbaca bakıyorlardı. Bozkır çiftlik sahiplerinin, içi geçmiş bir arabacı ile iki ya da üç dikkafalı seyis gözetiminde yüz, iki yüz verst ötelerden gönderdikleri atlar uzun boyunlarını sallıyor, ayaklarını yere vuruyor, can sıkıntısından, bağlı oldukları direkleri kemiriyorlardı. Demir kırı donlu Vyatka atları birbirine sokuluyor; geniş sağrılı, dalgalı kuyruklu, tüylü ayaklı bakla kırı, kuzguni yağız ve doru yarış atları tıpkı aslanlar gibi mağrur, kıpırdamadan duruyorlardı. Atlardan anlayanlar saygıyla duruyorlardı önlerinde. Yük arabalarıyla dolu sokaklarda her sınıftan, her yaştan, her türlü insan vardı.

Mavi kaftanlı, yüksek şapkalı at cambazları kurnaz kurnaz bakınıyor, müşteri bekliyorlardı. İri gözlü, kıvırcık saçlı Çingeneler ateş almış gibi aşağı yukarı koşup duruyor, atların dişlerine bakıyor, ayaklarını, kuyruklarını kaldırıyor, bağırıp çağırıyor, küfürler savuruyor, müşterilerle satıcılar arasında arabuluculuk yapıyor, kura çekiyor ya da kasketli, yakası kunduz kürkü asker kaputlu bir at bakıcısının çevresinde dört dönüyorlardı. Çam yarması gibi bir Kazak, geyik boyunlu, sıska bir kısrağın üzerinde dimdik duruyor, onu "komple", yani eyeri ve dizginiyle birlikte satmaya çalışıyordu. Gocuklarının koltuk altları yırtık köylüler umutsuzca kalabalığın arasından geçmeye, denenmesi gereken atın koşulu olduğu bir arabaya onlarcası birden binmeye veya hilekâr bir Çingenenin yardımıyla pazarlık edecekleri bir yere gitmeye çalışıyorlardı; her biri kendi dediği fiyatta ısrar ederek yüzlerce kez "tamam" anlamına avuç içlerini karşılıklı birbirine vuruyor, bu arada, pazarlığını yaptıkları üzeri hasır örtülü sıska at, pazarlık kendisi için yapılmıyormuş gibi gözlerini kırpıştırıp duruyordu... Eh, aslında onu bundan sonra kimin kamçılayacağı ne fark ederdi? Başlarında dört köşeli kepleri, çuhadan uzun kaftanlarının tek kolunu giymiş, bıyıkları boyalı, yüz ifadesi mağrur, geniş alınlı çiftlik sahipleri, göbekli, şapkaları tüylü, yeşil eldivenli tüccarlarla pek alçakgönüllü tavırlarla konuşuyorlardı. Türlü alaylardan subaylar da ortalıkta dolaşıyordu; Alman kökenli, çok uzun boylu bir süvari subayı, topal bir at cambazına, al donlu atına ne kadar istediğini soruyordu. On dokuz yaşlarında sarışın, ufak tefek bir süvari eri koşum atını lagar bir rahvan atla takas etmeye çabalıyordu; basık şapkası tavus kuşu tüyleriyle süslü, boz kaftanlı, tek parmaklı deri eldivenlerini dar, yeşil kemerine sıkıştırmış bir posta arabacısı üç atlı arabasının ortasına bağlayacağı bir at arıyordu. Arabacılar atlarının kuyruklarını örüyor, yelelerini ıslatıyor, müşterilerine saygılı tavırlarla atlarını övüyorlardı. İşlerini bitirenler

ceplerindeki paraya göre soluğu otelde ya da meyhanede alıyordu... Ve bütün bu kargaşa, bağrış çağrış, telaş, tartışmalar, bağrışmalar, kavgalar, kahkahalar diz boyu çamur içinde sürüp gidiyordu. Yaylım için üç at almayı düşünüyordum: Benimkiler yaşlanmıştı artık. İki at bulmuştum, ama üçüncüyü bulamıyordum. Ayrıntılarını anlatmayacağım akşam yemeğinden sonra (geçmişte kalmış üzücü bir olayı anmanın hoş olmadığını artık biliyordu Aeneas) süvari birliklerinde atlardan sorumlu olanların, hara işletmecilerinin ve panayır için kasabaya gelenlerin her akşam toplandıkları söylenen kahvehaneye gittim. Gümüş rengi sigara dumanı dalgalarıyla kaplı bilardo odasında yaklaşık yirmi kişi vardı. Burada sırmalı süvari ceketleriyle, gri pantolonlarıyla, uzun favorileriyle, pomat sürülmüş bıyıklarıyla rahat tavırlar içindeki genç toprak sahipleri kendilerinden emin, mağrur etrafa bakınıyorlardı. Uzun olmayan kaftanlar giymiş, enseleri son derece kısa, ufacık gözleri şiş soylular kederli bir halde gürültüyle konuşuyorlardı; tüccarlar bir kenarda "toplanmış" oturuyorlardı; subaylar çok rahat, kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Yirmi iki yaşlarında genç Prens N. bilardo oynuyordu. Neşeli ve biraz kibirliydi; redingotunun önü açıktı, ipek gömleği kırmızı, kadife pantolonu boldu. Emekli teğmen Viktor Hlopakov'la bilardo oynuyordu.

Emekli teğmen Viktor Hlopakov ufak tefek, esmer, zayıf, otuz yaşlarında, siyah saçlı, gözleri kahverengi, yassı burnu kalkık bir adamdı; seçimleri, panayırları hiç kaçırmazdı. Yürürken hafifçe sıçrar, elini kolunu cesurca sallar, şapkasını yana yatık giyer, subay redingotunun koyu gri yenli kolunu kıvırırdı. Hlopakov zengin Petersburglu haylazlar gibi davranmayı iyi biliyordu, onlarla sigara içiyor, içki içiyor, iskambil oynuyor, "senlibenli" olabiliyordu. Onların neden ona yakınlık gösterdiğini anlamak ise kolay değildi. Zeki biri sayılmazdı, hatta komik bile değildi: Soytarılığa dahi yaramazdı. Elbette, iyi niyetli, ama boş bir

ufaklık olduğu için kayıtsız-dostça davranıyorlardı ona. İki üç hafta gönül eğlendiriyorlardı onunla, sonra birden selamı sabahı kesiyorlardı; o zaman kendi de onlara selam vermiyordu. Teğmen Hlopakov'un özelliği, bir yıl, bazen iki yıl boyunca yerli veya yersiz, aslında hiç komik olmayan, ama nedense herkesi güldüren hep aynı ifadeyi kullanmasıydı. Bundan sekiz yıl önce her fırsatta şöyle derdi: "Size en derin hürmetlerimi sunuyorum," ve onun bu sözü o zamanki koruyucularını gülmekten öldürürdü; "hürmetlerimi" ifadesini defalarca tekrarlattırırlardı ona. Sonraları daha karışık bir ifade kullanmaya başlamıştı: "Hayır, sizin şu kesköse... böyle oluyor işte" ve bunu da parlak bir başarıyla sürdürüyordu; iki yıl sonra yeni bir espri bulmuştu: "Ne vu ateşli pa,* adam koyun postuna bürünmüş" vb... İşte böyle! Gördüğünüz gibi, tamamen saçma sözler için onu yediriyor, içiriyor, giydiriyorlardı. (Varını yoğunu çok uzun zaman önce har vurup harman savurmuş, tüketmişti ve yalnızca arkadaşlarının parasıyla yaşıyordu.) Dikkat edin, hoşa gidecek başka hiçbir özelliği yoktu; günde yüz Jukov çubuğu içiyordu ve bilardo oynarken sağ ayağını başından yukarı havaya kaldırıyor ve nişan alırken istekayı elinde durmaksızın döndürüyordu, ama bunlar herkesin sahip olmak isteyeceği özellikler değildi. İyi de içki içiyordu... Rusya'da bununla ün yapmak o kadar kolay değildir... Sözün kısası, onun başarısı benim için başlı başına bir muammaydı... Bir şey daha vardı: Dikkatliydi, kimsenin sırrını ortaya dökmez, kimse hakkında kötü bir söz etmezdi...

Hlopakov'u görünce, "Bakalım diline ne dolanmış bu kez?" diye geçirdim içimden.

Prens beyaz topa vurdu.

Esmer yüzlü, gözlerinin altı şiş markör veremli sesini yükseltti:

— Otuz, sıfır.

---

* Fransızca ve Rusça sözcüleri birlikte kullanıyor (ç.n.)

Prens sarı topu en uzaktaki deliğe düşürdü, "tak" diye bir ses çıktı.

Şişman bir tüccar köşedeki tek ayağı sallanan masaya otururken göbeğini oynatarak ve çekingen, onayladı:

— Ah!

Ama şansına, kimse ne dediğini duymamıştı. Biraz soluklandıktan sonra sakalını sıvazladı tüccar.

Markör burnundan konuşarak sesini yükseltti:

— Otuz altı çok az!

Prens Hlopakov'a sordu:

— E, ne diyorsun dostum?

— Ne mi? Besbelli, rrrrakaliooon, düpedüz, rrrrakaliooon!

Prens kendini tutamayıp güldü.

— Nasıl, nasıl? Tekrar söyle!

Emekli teğmen memnuniyetle tekrar etti:

— Rrrrakaliooon!

"İşte yeni sözcüğü!" diye geçirdim içimden.

Prens bu kez kırmızı topu düşürdü deliğe.

Gözleri kızarmış, küçücük burunlu, uykulu yüzü pek genç, ufak tefek sarışın bir subay araya girdi:

— Ah! Öyle olmaz prens, öyle olmaz! Yanlış oynuyorsunuz... Öyle yapmamalıydınız!

Prens omzunun üzerinden:

— Peki nasıl yapmalıydım? diye sordu.

— Önce... üçlü denemeliydiniz.

Prens dişlerinin arasından mırıldandı:

— Gerçekten mi?

Mahcup olan genç subay hemen ekledi:

— Ee prens, bu akşam Çingenelere gidecek miyiz? Steşka şarkı söyleyecek... İlyuşka...

Prens cevap vermedi ona.

— Rrrrakaliooon dostum, dedi Hlopakov sol gözünü sinsi sinsi kısarak...

Prens bir kahkaha attı.

Markör seslendi:

— Otuz dokuz ve sıfır.

— Sıfır... Şimdi ben bu sarıyı nasıl...

Hlopakov istekayı avcunda döndürdü, nişan aldı ve ıskaladı.

— Eh, rrakalioon... diye haykırdı can sıkıntısıyla.

Prens tekrar güldü.

— Nasıl? Nasıl? Nasıl?

Ama söylediğini tekrar etmek istemedi Hlopakov: Nazlanması gerekiyordu.

— Iskaladı, diye açıkladı markör, tebeşirinizi sürün... Kırk ve çok az!

Prens herkese dönüp (ama özellikle kimseye bakmadan) şöyle dedi:

— Evet baylar, bildiğiniz gibi, bu akşam tiyatroya Verjembitskaya'yı davet edeceğiz.

Prense karşılık verme olanağına sahip olduklarına pek sevinen birkaç kişi hep bir ağızdan haykırdı:

— Elbette, elbette, kesinlikle Verjembitskaya'yı...

Köşede oturan bıyıklı, gözlüklü, çelimsiz birinin cılız sesi geldi:

— Verjembitskaya mükemmel bir aktristir, Sopnyakova'dan çok daha iyidir.

Zavallı! Aslında Sopnyakova'ya gizli, sırılsıklam âşıktı, oysa prens adamcağıza dönüp bakmamıştı bile.

Kravatlı, temiz yüzlü, soylu görünüşlü, uzun boylu biri seslendi:

— Garson, çubuğum nerede benim? Dolandırıcı olduğun belliydi zaten!

Garson koşarak çubuğu getirmeye gitti, dönünce prense, arabacı Baklaga'nın onu sorduğunu söyledi.

— Ya! Söyle beklesin, votka da götür ona.

— Başüstüne efendim.

Bana daha sonra söylediklerine göre, Baklaga genç, yakışıklı, aşırı şımartılmış bir arabacıydı. Prens onu seviyor, ona atlar hediye ediyordu; onunla birlikte ava gidiyor, sabahlara kadar yanından ayrılmadığı oluyordu. Bir zamanlar gezip tozmayı, bol para harcamayı pek seven bu prens artık çok değişmişti, gören tanıyamazdı onu... Öylesine kokular sürünmüş, öylesine şık giyinmişti, öylesine kibirliydi! Nasıl görevine vermişti kendini, en önemlisi de, öylesine aklı başında biri olmuştu ki!

Bu arada, sigara dumanı gözlerimi yakmaya başlamıştı. Hlopakov'un son sözlerini, prensin kahkahasını dinledikten sonra, adamımın yatağımı arkalığı kemerli, dar, kıl divana hazırladığı odama çıktım.

Ertesi gün avlulardaki atlara bakmaya çıktım ve araştırmama tanınmış at cambazı Sitnikov'un avlusundan başladım. Dış kapıdan kum kaplı avluya girdim. At ahırının ardına kadar açık kapısının önünde atların sahibi, gençlik yıllarını geride bırakmış, uzun boylu, şişman satıcı, üzerinde yakası kalkık bir tavşan kürkü gocuk, ayakta duruyordu. Beni görünce şapkasını iki eliyle tutarak ağır adımlarla bana doğru yürümeye başladı, sözcükleri şarkı söyler gibi uzatarak şöyle dedi:

— Buyurunuz efendim, saygılar sunarım. Atlara mı bakmak istemiştiniz?

— Evet, atlara bakacağım.

— İzninizle sorabilir miyim, nasıl bir at arzu ediyordunuz?

— Elinizdekileri gösterin.

— Seve seve efendim.

Ahıra girdik. Samanların üzerinde yatan beyaz birkaç fino kalkıp kuyruklarını sallayarak bize doğru koştu. Uzun sakallı, yaşlı bir keçi bizden hiç hoşlanmamış gibi en uzak köşeye çekildi; gocukları sağlam, ama yağlı üç seyis sessizce selam verdi. Sağda ve solda, kenarları özellikle yükseltilmiş

bölmelerde bakımlı, tertemiz, yaklaşık otuz at vardı. Kirişlerde uçuşan güvercinler kuğuruyorlardı.

Sitnikov sordu bana:

— Nasıl bir at istiyordunuz? Binek atı mı, damızlık mı?

— Hem binek, hem damızlık.

— Anlıyorum efendim, anlıyorum, dedi heceleri uzatarak. (Seslendi:) Petya, beyefendiye Gornostay'ı göster.

Avluya çıktık.

— Oturmanız için evden bir iskemle getirmemizi ister miydiniz? Gerek yok mu? Nasıl isterseniz.

Tahta döşemede toynak sesleri duyuldu, bir kırbaç şakladı ve kırk yaşlarında, yüzü çiçekbozuğu, esmer yüzlü seyis Petya iyi endamlı, kır bir kısrakla çıktı ahırdan. Atı şaha kaldırdı, koşarak avluyu iki kez dolaştı onunla ve getirip önümde ustaca durdurdu. Gornostay başını dikti, burnundan gürültülü bir homurtu koyverdi, kuyruğunu savurdu, yüzünü çevirip yan yan bize baktı.

"Eğitimli bir kız!" diye geçirdim içimden.

Sitnikov:

— Yeter, dedi, serbest bırak hayvanı.

Bana döndü. Neden sonra sordu:

— Ne diyorsunuz, uygun mu?

— Fena değil... Yalnız ön ayakları biraz zayıf.

Sitnikov kendinden emin bir tavırla itiraz etti:

— Ayakları harikadır! Bir de... sağrısına bakın... soba kadar geniştir, yat uyu orada.

— Bilekleri uzun.

— Uzun olur mu, insaf efendim! Koştur onu Petya, koştur, tırısla gitsin, tırısla... Dörtnala kalkmasına izin verme.

Petya, Gornostay'la koşarak bir kez daha dolandı avluyu. Susuyorduk.

— Neyse, dedi Sitnikov, yerine götür onu. Şimdi Şahin'i getir bize.

Sağrısı alçak, lagar bir Hollanda kısrağı olan, mayısböceği gibi simsiyah, kara yağız Şahin Gornostay'dan biraz daha

iyiydi. Avcıların "sağa sola sapar ama yolunda gider" dediği cinsten, yani giderken o yana bu yana dönüp duran, ön ayaklarını sağa sola atan, ama ileri pek az giden atlardandı. Orta yaşlı tüccarlar böyle atları çok severler: Bu atların gidişi, işini çabuk yapan garsonların havalı yürüyüşüne benzer; akşam yemeğinden sonra tek başına dolaşmakta çok iyidirler: Karnını tıka basa doldurmuş arabacıların, midesi yandığı için sesi boğuk çıkan tüccarların, mavi ipek mantolu, leylak rengi başörtülü tüccar karılarının ağırlaştırdığı yaylı arabayı boyunlarını bükerek pek çalımlı çekerler. Şahin'i de almadım. Sitnikov birkaç at daha gösterdi bana... Nihayet, Voyeykov cinsi bakla kırı bir kısrağı beğendim. Kendimi tutamayıp zevkle sırtını da okşadım. Sitnikov hemen kayıtsız bir tavır takındı.

— Nasıl, koşumda gidişi* iyi midir? diye sordum.

— İyidir, dedi umursamazca.

— Görebilir miyim?

— Elbette efendim. Hey Kuzya, Dogonaya'yı yaylıya koş.

Kuzya işinin ustası bir sürücüydü, sokakta önümüzden iki kez geçti. At iyi koşuyordu. Sağa sola kaçmıyor, arkasını sallamıyor, ayaklarını rahat uzatıyor, kuyruğunu dik tutuyor, geniş adımlar atıyordu.

— Ne kadar istiyorsunuz bu ata?

Sitnikov çok uçuk bir fiyat söyledi. Hemen orada, sokakta pazarlık ediyorduk ki, o anda sokağın köşesinden hızla ve gürültüyle dönen ustaca eşleştirilmiş üç atın çektiği bir araba gelip Sitnikov'un evinin önünde durdu. Bu şık avcı arabasında Prens N. oturuyordu; yanında da Hlopakov vardı. Atları Baklaga yönetiyordu... hem de nasıl! Haydut herif iğne deliğinden geçirirdi arabayı! Yana koşulu ceylan gibi, siyah gözlü, siyah bacaklı, ufak tefek, doru iki at kıpır kıpırdı; ıslık çalsan o anda gözden kaybolacak gibiydiler! Ortadaki kirli

* Tırıs atlar için "koşuyor" denmez. (Turgenyev'in notu)

yağız at boynunu kuğu gibi bükmüş, göğsünü öne çıkarmış, bacakları ok gibi, başını sallıyor, pek mağrur, gözlerini kısıyordu... Harika! Kutsal bayramlarda Çar İvan Vasilyeviç'in binebileceği bir arabaydı bu!

— Emredin prens hazretleri! diye haykırdı Sitnikov.

Prens arabadan atladı. Hlopakov öte yandan yavaşça indi.

— Selam kardeşim... İyi atların var mı?

— Sizin için olmaz olur mu efendim! İçeri buyurunuz... Petya, Pavlin'i getir! Pohvalnıy'ı da hazırlasınlar. (Sitnikov bana döndü:) Sizinle başka zaman görüşelim beyefendi... Fomka, ekselansa iskemle getir.

Daha önce bana göstermedikleri Pavlin'i çıkardılar ahırdan. Kestane doru, güçlü at uçarcasına öyle bir geçti ki, Sitnikov bile yüzünü çevirip gözlerini kapadı.

— Rrakalion! Dedi Hlopakov. Nefis!

Prens gülümsedi.

Pavlin'i tutmak hiç de kolay değildi. Seyisi avluda uzun süre dolaştı onunla: Nihayet duvarın dibinde sakinleştirebildi onu. At gürültüyle soluyor, silkeleniyor, bacaklarını geriyordu, ama Sitnikov ona doğru kırbacını sallayarak hâlâ kışkırtıyordu hayvanı.

— Nereye bakıyorsun? dedi atına duyduğu hayranlığı gizlemeyerek. Sevecen bir tavırla gözdağı verir gibi de ekledi: Şimdi gösteririm ben sana! Deh!

— Buna ne kadar istiyorsun? diye sordu Prens.

— Ekselanslarına beş bin rubleye olur.

— Üç.

— İmkânsız efendim, insaf...

Hlopakov araya girdi:

— Üç diyorlar sana rrakalion...

Pazarlığın sonunu beklemeden ayrıldım oradan. Sokağın başında, avlu kapısında büyük bir kâğıt yapıştırılmış gri bir ev gördüm. Kâğıtta mürekkepli kalemle yapılmış, kuyruğu

boru gibi, çok uzun boyunlu bir at resmi vardı. Atın toynaklarının altında tuhaf bir el yazısıyla şöyle yazıyordu:

"Burada, Tambovlu toprak sahibi Anastasey İvanıç Çernobay'ın ünlü harasından Lebedyan panayırı için getirilmiş her donda atlar satılmaktadır. Hepsi cins atlardır, eğitimli ve uysaldırlar. Sayın müşteriler bizzat Anastasey İvanıç'tan bilgi alabilirler; Anastasey İvanıç yerinde değilse, arabacı Nazar Kubışkin'e sorabilirler. Sayın müşterilerin, yaşlı bir adama teşrif etmelerini rica ederiz!"

Durdum. "Ünlü hara sahibi Bay Çernobay'ın atları nasılmış bakalım," diye düşündüm.

Avlu kapısından girmek istedim, ama kapı alışılmışın aksine, açık değildi. Kapıyı çaldım.

İçeriden ince bir kadın sesi geldi:

— Kim o? Müşteri misiniz?

— Evet.

— Hemen açıyorum efendim, hemen.

Kapı açıldı. Elli yaşlarında bir kadın vardı karşımda. Başı açıktı, ayağında çizme vardı, gocuğunun önü açıktı.

— Buyurun beyefendi, girin, dedi, ben hemen gidip Anastasey İvanıç'a haber vereceğim... Nazar, hey Nazar!

Yetmişlik bir ihtiyarın homurdandığı duyuldu ahırda.

— Ne var?

— Atları hazırla, müşteri geldi.

Yaşlı kadın eve doğru koştu.

Arkasından seslendi ona Nazar:

— Müşteri, müşteri... Daha hepsinin kuyruklarını bile temizlemedim.

"Tam cennet!" diye geçirdim içimden.

Arkamda gür, hoş bir ses duydum:

— Hoş geldin azizim, buyur...

Dönüp baktım: Karşımda mavi paltosunun etekleri uzun, orta boylu, beyaz saçlı, pek hoş gülümseyen, mavi gözleri çok güzel yaşlı bir adam vardı.

— At mı bakıyordun? Tamam canım, gel... Önce bir çayımı içmek istemez miydin?

İstemediğimi söyledim, teşekkür ettim.

— Pekâlâ, nasıl istersen. Ama benim kusuruma bakma dostum, her şeyim eski usuldür benim. (Çernobay hiç acele etmeden, "o" harflerini vurgulayarak konuşuyordu.) Her şeyim sadedir... (Uzatarak ve sesini yükseltmeden ekledi:) Nazar, hey Nazar!

Yüzü kırış kırış, burnu kemerli, sivri sakallı Nazar ahırın kapısında göründü.

Çernobay bana döndü:

— Nasıl atlar istiyorsun dostum?

— Pek o kadar pahalı olmayan binek ve arabaya koşulacak atlar.

— Bir dakika... Öylesi de çok var bizde... Nazar, Nazar, beyefendiye kır kısrağı göster, bildin mi, köşede olanı, başı açık olan doru atı da göster, bir de Krasotka'dan olma doru atı, anladın mı?

Nazar ahıra döndü.

Çernobay seslendi arkasından:

— Öyle, dizginleriyle beraber getir! (Yüzüme içtenlikle, sevecen bakarak devam etti:) Benim atlarım at cambazlarının sattığı atlar gibi değildir dostum! Onlarda binbir çeşit numara vardır, tuz, arpa posası...* Tanrı bildiği gibi yapsın onları! Ama gördüğün gibi bende her şey ortada, bir sahtekârlık yoktur benim atlarımda...

Atları ahırdan çıkardılar. Hoşuma gitmediler.

Anastasey İvanıç:

— Peki onları yerlerine götür, dedi. Ötekilerini göster bize.

Ötekileri gösterdiler. Sonunda ucuz bir tanesini seçtim. Pazarlığa başladık. Bay Çernobay sakindi, mantıklı şeyler söylüyor, öylesine bir ağırbaşlılıkla Tanrı'yı tanık gösteri-

* Arpa posası ve tuz atları çabuk semirtir. (Turgenyev'in notu.)

yordu ki, "yaşlı adama saygı duymadan" edemedim: Kaporayı verdim.

Şöyle dedi Anastasey İvanıç:

— Şimdi izin ver, eski usul, atı elden ele geçirerek teslim edeyim sana... Onun için teşekkür edeceksin bana... Diri bir attır! Hiç dokunulmamış bozkır cevizi gibi serttir... Her koşuma gelir.

İstavroz çıkardı, paltosunun eteğini koluna koydu, dizgininden tutup atı bana verdi.

— Hayırlı olsun... Hâlâ çay içmeyecek misin?

— Hayır, teşekkür ederim: Zamanım yok, eve dönmeliyim.

— Nasıl istersen... Arabacım da atını şimdi arkandan getirecek.

— Evet, mümkünse hemen...

— Dur canım, dur... Vasiliy, hey Vasiliy, beyefendiyle git; atı götür ve parayı al. Neyse dostum, güle güle, yolunuz açık olsun.

— Hoşça kalın Anastasey İvanıç.

Atı evime kadar getirdiler. Ertesi gün atın ciğerlerinin hasta, bir bacağının da sakat olduğu anlaşıldı. Yine de arabaya koşturdum onu: At giderken kendini geri geri çekiyordu, kırbaçlayınca da tökezliyor, kıç atıyor, hatta çifte atıyordu. Doğru Bay Çernobay'ın evine gittim.

— Evde mi?

— Evde.

— Ne yaptınız siz, ciğerleri hasta bir atı sattınız bana.

— Hasta mı? Tanrı korusun!

— Üstelik topal ve huysuz.

— Topal mı? Arabacınız ona ne yaptı bilemem... Ama Tanrı'nın huzurundaymışım gibi söylüyorum size ki...

— Bu durumda atınızı geri almak zorundasınız Anastasey İvanıç...

— Olmaz dostum, kızma ama at avludan çıkmışsa her şey bitmiş demektir. Almadan önce baksaydın.

Durumu anlamıştım, hatamı kabullendim, gülümsedim ve dönüp yürüdüm. Neyse ki bu ders büyük bir paraya patlamamıştı bana.

İki gün sonra yola çıktım; bir hafta sonra dönüşte tekrar uğradım Lebedyan'a. Kahvehanede hemen hemen aynı kişileri gördüm, Prens N. de oradaydı, bilardo oynuyordu. Ama Bay Hlopakov'un hayatında alışık olduğu bir değişiklik olmuştu. Sarışın subay onun yerine prensin gözdesi olmuştu. Zavallı emekli teğmen aynı sözcüğünü (belki hâlâ hoşa gideceğini düşünerek) benim yanımda da kullanmayı denedi, ama prens gülümsemek bir yana yüzünü bile buruşturdu, omuz silkti. Bay Hlopakov başını önüne eğdi, büzüldü, bir köşeye çekildi ve sessizce çubuğuna tütün koymaya başladı...

Tatyana Borisovna ve Yeğeni

Elinizi verin bana sevgili okurum ve arabayla şöyle bir dolaşalım birlikte. Hava harika; mayısta gökyüzü masmavi; salkımsöğütlerin taze, pürüzsüz yaprakları yeni yıkanmış gibi pırıl pırıl; geniş, dümdüz yol, koyunların iştahlı yediği kırmızı saplı, taze otlarla kaplı; sağda ve solda tepelerin meyilli yamaçlarında yeşil çavdarlar usulca dalgalanıyor; üzerlerinde küçük bulutların cılız gölgeleri dolaşıyor. Uzakta karanlık ormanlar, aydınlık göletler, sarı köyler görünüyor; çayırkuşları, yüzlercesi birden havalanıyor, çığlıklar atıyor, birden boyunlarını uzatıp tepe üstü topluca yere iniyorlar; kargalar yolda durmuş size bakıyor, yerde bir şeyler gagalıyor, birkaç kez geriye sıçrayarak size yol veriyorlar; yamaçta bir köylü tarlasını sürüyor; kuyruğu kesik, yelesi kabarık alaca bir tay annesinin ardı sıra güçsüz bacaklarıyla koşmaya çalışıyor: İnce kişnemesi duyuluyor. Akağaç korusuna giriyoruz; keskin, taptaze bir koku pek hoş sıkıştırıyor soluğumuzu. İşte bir çit. Arabacı iniyor yerinden, atlar burunlarından soluyor; iki yanda bağlı atlar sağa sola bakınıyor, ortadaki at kuyruğunu sallıyor, başını boyunduruğa yaslıyor... küçük avlu kapısı gıcırdayarak açılıyor. Arabacı yerine çıkıyor... Yürü! Karşımızda bir köy... Beş avluyu geçtikten sonra sağa dönüyoruz, bir çukurluğa iniyoruz, su bendi boyunca ilerliyoruz. Pek büyük olmayan bir havuzun ötesinde, elma ağaçlarının yüksek tepelerinin,

leylakların arkasında bir zamanlar kırmızı olan, iki bacalı tahta bir çatı görünüyor; arabacı soldan çit boyunca sürüyor arabayı ve çok yaşlı üç köpeğin kısık havlamasıyla birlikte ardına kadar açılan avlu kapısından giriyor, geniş avluda arabayı at ahırı ve samanlığın önünden ustaca döndürerek, kilerin açılan kapısının yüksekçe eşiğine çıkan yaşlı kâhya kadını eğilerek saygıyla selamladıktan sonra nihayet aydınlık pencereli, küçük, kararmış evin taşlığının önünde duruyor... Tatyana Borisovna'nın evindeyiz. İşte kendisi de perdeyi açıyor, başını sallıyor bize... Merhaba anacığım!

Tatyana Borisovna gri, iri gözleri patlak, burnu biraz yassı, al yanaklı, gerdanı çift katlı, elli yaşlarında bir kadındı. Yüzü aydınlık, sevecendi. Bir zamanlar evliymiş, ama evlendikten kısa bir süre sonra dul kalmış. Çok ilginç bir kadındı Tatyana Borisovna. Küçük çiftliğinden hiç ayrılmadan yaşıyordu, komşularıyla çok seyrek görüşüyor, evine yalnızca gençleri kabul ediyor, yalnızca onları seviyordu. Hayli yoksul bir çiftçi ailesinde doğmuş, bir eğitim görmemişti, yani Fransızca bilmiyordu; Moskova'da da hiç bulunmamıştı, ama bütün bu olumsuzluklara karşın, davranışları öylesine sade ve iyiydi, duyguları, düşünceleri öylesine özgürdü, küçük çiftlik sahibesi hanımefendilerin olağan hastalıkları kendisine öylesine az bulaşmıştı ki, ona şaşmamak elde değildi... Gerçekten de: Yaz kış ücra bir köyde yaşarken bir kadının dedikodu yapmaması, sızlanmaması, köşesinden kalkmaması, telaşlanmaması, bunalmaması, merakından titrememesi... gerçekten inanılmazdı! Çoğu zaman gri tafta bir elbiseyle, başında leylak rengi kurdeleleri olan bağcıklı, beyaz bir şapkayla dolaşıyordu. Yemek yemeyi seviyordu, ama aşırıya kaçmadan; reçellerle, kurutulmuş yiyeceklerle, turşularla ilgilenme işini kâhya kadına vermişti. Peki bütün gün kendisi ne mi yapıyordu?

Şimdi soracaksınız bana: "Okuyor mu?" Hayır, okumuyordu; daha doğrusu, ona göre kitaplar basılmıyordu...

Konuğu olmadığı zamanlar benim Tatyana Borisovna kışın pencerenin önünde oturuyor, çorap örüyordu; yazın bahçeye çıkıp dolaşıyor, çiçek dikiyor veya çiçekleri suluyor, saatlerce kedileriyle oynuyor, güvercinlerine yem veriyordu... Çiftlik işleriyle az ilgileniyordu. Ama bir konuğu, sevdiği genç bir komşusu uğradığında hemen canlanıveriyordu Tatyana Borisovna onu oturtuyor, çayla ağırlıyor, anlattıklarını dinliyor, gülüyor, arada bir konuğunun yanağını okşuyor, ama kendisi çok az konuşuyordu; konuğunun başına üzücü bir olay gelmişse teselli ediyor, iyi tavsiyelerde bulunuyordu. Çok insan gelip aileleriyle ilgili veya kişisel sırlarını paylaşıyordu onunla, kucağında ağlıyordu! Bazen geçip konuğunun karşısına oturuyor, hafifçe dirseğine dayanıyor ve karşısındakinin gözlerinin içine öyle bakıyor, öyle dostça gülümsüyordu ki, konuğunun aklına ister istemez şöyle bir düşünce geliyordu: "Ne harika bir kadınsın sen Tatyana Borisovna! Dur, kalbimden geçenleri anlatayım sana." Tatyana Borisovna'nın evinin küçük, rahat odaları çok hoştu, sıcaktı. Onun evinde, deyim yerindeyse, hava daima güzeldi. Şaşırtıcı bir kadındı Tatyana Borisovna, oysa hiç kimse ona şaşmıyordu: Düşünceleri sağlıklıydı, kararlı ve özgür; başkalarının üzüntülerine de sevinçlerine de yürekten katılıyordu; sözün kısası, dünyaya her özelliğiyle birlikte gelmiş gibiydi, onları kazanmak için herhangi bir çaba harcamasına gerek olmamıştı... Onu başka türlü düşünmek de olanaksızdı; yaptığı herhangi bir şey için ona teşekkür etmeye de gerek yoktu. Özellikle gençlerin oyunlarını, yaramazlıklarını seyretmeyi seviyordu; kollarını göğsünün üzerinde kavuşturuyor, başını arkaya atıyor, gözlerini kısıyor, gülümseyerek oturuyor, bu arada birden içini çekip şöyle diyordu: "Ah, siz çocuklar, çocuklarım benim, yavrularım!" Bazen onun yanına gitmek, elini tutup şöyle demek isterdiniz: "Bakın ne diyeceğim size Tatyana Borisovna, kendi değerinizi bilmiyorsunuz siz; saflığınızın, okumamışlılığınızın yanında, olağanüstü bir insan-

sınız!" Sadece adını söylerken bile insan tanıdık, gönül okşayan, sevecen bir şeyler hissediyordu, dostça gülümsemek geliyordu içinden. Sözgelimi, hatırlıyorum da karşılaştığım bir köylüye, Graçovka'ya nasıl gidebileceğimi sorduğumda her seferinde aynı cevabı almışımdır: "Beyefendi, önce Vyazovoye'ye git, oradan Tatyana Borisovna'ya geç, Tatyana Borisovna yolu gösterir sana." Tatyana Borisovna'nın adı geçince her köylü pek anlamlı sallardı başını. Ekonomik durumu gereği, evinde az sayıda hizmetçisi vardı. Ev işleriyle, çamaşırla, kilerle, mutfakla, bir zamanlar dadısı olan çok iyi yürekli, sulu gözlü, dişsiz, yaşlı kâhya kadın Agafya ilgileniyordu; yanakları Antonovka elması gibi mavimsi, sağlıklı iki kız onun emrindeydi. Erkek oda hizmetçisi, servis hizmetleri ve büfeci görevleri yetmişlik uşak Polikarp'ındı. Görülmemiş derecede tuhaf bir insan, emekli bir kemancı ve Giovanni Battista Viotti hayranı olan Polikarp, Napolyon'a düşmandı veya şöyle diyelim: Ondan Bonapartçık diye söz ederdi; ayrıca bülbül yakalamaya tutku derecesinde düşkündü. Odasında her zaman beş-altı bülbül olurdu; erken ilkbaharda ilk "şakımalarını" duymak için kafeslerin dibinde günlerce oturur, duyduğunda ise ellerini yüzüne kapar: "Ah, ne hazin, ne hazin!" diye inlemeye başlardı. Bu arada iki gözü iki çeşme de ağlardı. Polikarp'ın yanına, ona yardımcı olması için torunu Vasya verilmişti. On iki yaşında, kıvırcık saçlı, ayağına çabuk bir çocuktu Vasya. Polikarp çok seviyordu torununu ve sabahtan akşama kadar homurdanıyordu çocuğa. Onun eğitimiyle de ilgileniyordu. "Vasya..." diyordu, "Söyle bakayım: Bonapartçık bir hayduttur." – "Söylersem ne vereceksin bana dede?" – "Ne mi vereceğim? Hiçbir şey vermeyeceğim... Nesin sen? Rus değil misin?" – "Bir Amçaninliyim ben dede: Amçensk'te* doğdum ben." – "Aptal! Ne-

* Halk dilinde Mtsensk kentinin adı Amçensk, oralıların adı da Amçaninlidir. Amçaninliler yiğit insanlardır; bizde boşuna düşmanı "Amçaninliye havale" etmezler. (Turgenyev'in notu.)

redeymiş senin doğduğun o Amçensk?" – "Ben nereden bileyim?" – "Amçensk Rusya'dadır aptal çocuk." – "Ne olmuş Rusya'daysa?" – "Ne demek ne olmuş? İşte, Bonapartçığı Tanrı'nın yardımıyla o Rusya'nın, toprağı bol olsun, büyük Prens Mihaylo İllarionoviç Golenişçev-Kutuzov-Smolenski Rusya sınırlarının dışına kovalamıştır. Bu olay üzerine bir halk şarkısı bile vardır: *Kıvıracak hali kalmadı Bonapart'ın, kaybetti jartiyerlerini...* Anlayacağın, senin anayurdunu kurtardı." – "Bana ne bundan?" – "Ah aptal çocuk, aptal! Büyük Prens Mihaylo İllarionoviç o Bonapartçığı yenmeseydi şimdi bir mösyö değnekle tepene tepene indiriyordu. Adam gelip şöyle diyecekti sana: Koman vu porte vu?* Evet, tepene tepene indiriyordu." – "Ben de karnına yumruğumu indirirdim." – "Bu sefer de şöyle derdi sana: Bonjur, bonjur, vene isi,** ve saçlarına yapışırdı, saçlarına." – "Ben de onun bacaklarına, leylek bacaklarına..." – "Evet, gerçekten de leylek bacaklıdırlar... Peki, ya ellerini bağlamaya kalkışırsa, o zaman ne yaparsın?" – "İzin vermem bunu yapmasına; arabacı Mihey'i çağırırım." – "Ne diyorsun sen Vasya? Mihey'le birlikte bir Fransızın hakkından gelebilir misin?" – "Elbette gelirim! Mihey güçlü kuvvetli bir adamdır!" – "Ne yapabilirsiniz ki ona?" – "Sırtına sırtına..." – "O da pardon diye çığlık atardı, öyle mi? Pardon, pardon, sevupley!"*** – "Biz de ona, sana sevupley, derdik, seni gidi Fransız!" – "Aferin Vasya! Ama şöyle bağır: Haydut Bonapartçık!" – "Sen de bana şeker ver!" – "Haylaz!"

Tatyana Borisovna toprak sahiplerinin eşleriyle pek görüşmüyordu; istemeyerek geliyorlardı ziyaretine, o da onlarla pek ilgilenmiyordu; anlattıkları uykusunu getiriyor, arada irkiliyor, kapanan gözlerini kendini zorlayarak açmaya çalı-

---

* Fransızca "Nasılsınız?" (Comment vous portez-vous).

** Fransızca "Günaydın, günaydın, buraya gelin." (Bonjour, bonjour, venez ici)

*** Fransızca "Affedersiniz, affedersiniz, lütfen." (Pardon, pardon, s'il vous plait)

şıyor, sonra yine uyukluyordu. Tatyana Borisovna genelde sevmiyordu kadınları. Yakın, genç erkek arkadaşlarından birinin otuz sekiz buçuk yaşında, hiç evlenmemiş, çok iyi yürekli, ancak sakat, sinirleri bozuk, heyecanlı bir ablası vardı. Kardeşi sık sık ablasına Tatyana Borisovna'dan söz ediyormuş. Hiç evlenmemiş abla güzel bir günün sabahı kimseye bir şey söylemeden, atını eyerlemelerini söylemiş ve Tatyana Borisovna'ya gitmek üzere evden çıkmış. Uzun entarisiyle, başında şapkasıyla, yeşil peçesiyle, dağınık bukle bukle saçlarıyla antreye girmiş, onu denizkızı sanıp korkuya kapılan Vasya'nın yanından geçip koşarak konuk salonuna girmiş. Tatyana Borisovna birden korkmuş, ayağa kalkmak istemiş, ama dizleri çözülmüş, kalkamamış. Konuk yalvarır bir sesle: "Tatyana Borisovna," diye başlamış, "küstahlığımı bağışlayın; ben, dostunuz Aleksey Nikolayeviç K***'nın ablasıyım ve kardeşim bana sizinle ilgili o kadar çok şey anlattı ki, sizinle tanışmaya karar verdim." Şaşıran Tatyana Borisovna: "Memnun oldum," diye mırıldanmış. Konuk şapkasını çıkarıp bir kenara bırakmış, saçlarını şöyle bir geriye atmış, Tatyana Borisovna'nın yanına oturmuş, elini tutmuş... Duygulu, hüzünlü bir sesle şöyle demiş: "İşte, onun yanındayım, o iyi yürekli, tertemiz, asil, kutsal insanın yanında... İşte o sade, sade olduğu kadar da yüce gönüllü kadın! Ne mutluyum şu anda, ne çok mutluyum! Ne çok seveceğiz birbirimizi! Nihayet huzuru bulacağım... (Gözlerini Tatyana Borisovna'nın gözlerinin içine dikip fısıldamış:) Tam hayal ettiğim gibisiniz! Kızmadınız bana değil mi canım benim, meleğim benim?" – "Rica ederim, çok sevindim... Çay alır mıydınız?" Konuk içtenlikle gülümsemiş. Kendi kendine konuşuyormuş gibi fısıldamış: "Wie wahr, wie unreflektiert!* İzin verin bir sarılayım size canım!"

Yaşlı evlenmemiş kız Tatyana Borisovna'nın yanında bir an susmadan üç saat oturdu. Yeni tanıdığı kadına onun ken-

■ Ne samimi, ne içten! (Alm.)

disi için ne anlam ifade ettiğini anlatmaya çalıştı. Beklenmedik konuk gittikten hemen sonra ev sahibesi banyo yaptı, ıhlamur çayı içti, yattı. Ama yaşlı kız ertesi gün tekrar geldi, dört saat oturdu, Tatyana Borisovna'yı her gün ziyaret edeceğini söyledikten sonra gitti. Ama şuna dikkatinizi çekmek isterim, bu yaşlı kız, Tatyana Borisovna'yı (kendisinin ifadesiyle), böylesine zengin bir kişiliği sonuna kadar geliştirmeyi, eğitmeyi koymuştu kafasına ve önce iki haftada kardeşinin dostu konusunda "bütünüyle" umutsuzluğa düşmeseydi, sonra oradan geçmekte olan genç bir öğrenciye âşık olup onunla heyecanlı bir mektuplaşmaya başlamasa, genci gözünde öylesine yüceltmese, mektuplarında ona kutsal, güzel bir hayat dilediğini, onun için kendini bir abla olarak "kurban" ettiğini yazmasaydı, uzun uzun doğa tasvirlerine dalmasaydı, ona Goethe'den, Schiller'den, Bettina'dan, Alman felsefesinden söz etmese ve sonunda genç adamı karamsar bir hayal kırıklığına uğratmasaydı belki ulaşacaktı da bu amacına. Ama gençliğin gücü sonunda üste çıktı: Genç adam güzel bir günün sabahı "ablası ve en iyi dostu"na içinde öylesine büyük bir nefretle uyandı ki, erkek oda hizmetçisini öldüresiye patakladı ve uzun süre kutsal, yüce aşkın sözünü ağzına almadı... Ne var ki, Tatyana Borisovna bu olaydan sonra komşularından daha bir uzak durmaya başladı.

Ne yaparsınız ki, dünyada hiçbir şey sonsuz değildir. Size, benim iyi yürekli çiftlik sahibemle ilgili anlattıklarım eskiye aittir. Evinde hüküm süren sükûnet bir daha geri gelmeyecek biçimde yok oldu. O evde şimdilerde, bir yılı aşkın bir süredir yeğeni, Petersburglu bir ressam oturuyor. Bu da şöyle oldu:

Bundan sekiz yıl önce Tatyana Borisovna'nın evinde, ölen kardeşinin yetim oğlu, on iki yaşındaki yeğeni, Andryuşa adında bir çocuk vardı. Andryuşa'nın aydınlık, her zaman yaşlı, iri gözleri, küçücük bir ağzı, düzgün bir burnu ve geniş, pek güzel bir alnı vardı. Sakin, tatlı bir sesle konu-

şurdu, ağırbaşlı, saygılıydı, konuklara çok yakın davranır, onlara hizmet ederdi; halasının elini yetim bir çocuğun duygululuğuyla öperdi. Kimi zaman, odaya yeni girmişsinizdir, daha kendinize oturacak bir yer bulamamışsınızdır, hemen bir koltuk çekivermiştir size. En küçük bir şımarıklığı olmazdı: Sesi hiç çıkmazdı; bir köşede, elinde kitap, uslu, sakin, hatta sandalyenin arkalığına yaslanmadan otururdu. Odaya bir konuk girince benim Andryuşa hemen ayağa kalkar, saygıyla gülümser, yüzü kızarırdı; ancak konuk çıktıktan sonra tekrar oturur, cebinden küçük bir fırça ile ayna çıkarır, saçlarını düzeltmeye koyulurdu. Küçüklüğünden beri resme büyük ilgi duyuyordu. Eline bir parça kâğıt geçse hemen kâhya kadın Agafya'dan makası ister, kâğıttan düzgün dört köşe bir parça keser, kenarlarını diş diş süsler, çalışmaya başlardı: Kocaman gözbebeği olan büyük bir göz veya bir eski Yunan burnu, o da olmazsa bacasından döne döne duman çıkan bir ev, peykeye benzeyen "en face" bir köpek, üzerine iki güvercin konmuş bir kapı çizer, altına şöyle yazardı: "Yapan Andrey Belovzorov, falanca yılın falanca günü, Malıe Brıki köyü."

Tatyana Borisovna'nın isim gününe iki hafta kala büyük bir gayretle çalışmaya başlamıştı: O gün halasının yaş gününü ilk kutlayan o oldu. Elinde pembe kurdeleyle bağlı bir rulo vardı. Tatyana Borisovna yeğenini alnından öptükten sonra düğümü çözdü: Rulo açılınca oradakilerin meraklı bakışları arasında sütunlarıyla, ortasında sunağıyla, pek güzel boyanmış bir tapınak resmi çıktı ortaya; sunağın üzerinde bir kalp yanıyordu, yanında bir çelenk vardı, üstte ise dönerek sarkan bir kâğıtta iri harflerle şöyle yazıyordu: "Kendisini çok seven yeğeninden halası velinimeti Tatyana Borisovna Bogdanova'ya en derin, en içten bağlılığıyla." Tatyana Borisovna bir kez daha öptü yeğenini, bir gümüş ruble verdi ona. Tatyana Borisovna aslında pek derin bir sevgi duymuyordu yeğenine: Andryuşa'nın ona yaltaklanma çabasından

hiç hoşlanmıyordu. Ama Andryuşa yaltaklanmayı sürdürüyordu; Tatyana Borisovna onun geleceğiyle ilgili endişelenmeye başlamıştı. Beklenmedik bir olay rahatlattı Tatyana Borisovna'yı.

Şöyle oldu: Sekiz yıl önce bir gün Pyotr Mihaylıç Benevolenski adında altıncı dereceden devlet memuru, madalya sahibi biri uğramıştı Tatyana Borisovna'nın evine. Bay Benevolenski bir zamanlar komşu kasabada görev yapıyor ve düzenli olarak Tatyana Borisovna'nın ziyaretine geliyordu; sonra Petersburg'a geçmiş, bir bakanlıkta görev almış ve memuriyette hayli yüksek rütbelere çıkmış; görevi nedeniyle bölgeye sık gelişlerinden birinde de eski tanıdığı Tatyana Borisovna'yı hatırlamış, görev yorgunluğunu onun evinde, "sakin köy hayatının sinesinde" üzerinden atmak niyetiyle yolunu oradan geçirmişti. Tatyana Borisovna her zaman olduğu gibi güler yüzle karşıladı onu ve Bay Benevolenski de... Ancak, öykümüzün devamına geçmeden önce, izin verin sevgili okurum, sizi bu yeni kişiyle tanıştırayım.

Bay Benevolenski şişman, orta boylu, görünüşte mülayim, kısa bacakları, küçük, tombul elleri olan biriydi. Frakı her zaman uzun ve çok bol, boyunbağı iri, iç çamaşırı kar gibi beyazdı; her zaman ipek yeleğinde altın bir köstek, işaretparmağında taşlı bir yüzük, başında sarı bir peruk olurdu. İkna edici bir tavırla sakin konuşur, kurumlanarak usul usul yürür, tatlı tatlı gülümser, tatlı tatlı bakar, tatlı tatlı alt çenesini boyunbağının arasına sokardı: Kısacası genelde hoş bir insandı. Tanrı çok iyi bir yürek vermişti ona: Çok kolay ağlar, çok kolay coşardı; ayrıca, sanata karşı da özverili bir tutkusu vardı; evet, gerçekten özverili, çünkü doğruyu söylemek gerekirse Bay Benevolenski sanattan hiç mi hiç anlamazdı. Çok şaşırtıcıydı: Hangi bilinmez, anlaşılmaz yasalar sonucu böyle bir tutku yer etmişti içinde? Görüldüğü kadarıyla gayet müspet, hatta sıradan bir insandı... Bununla birlikte, bizim Rusya'da böyle insanlar hayli çoktur.

Sanata ve sanatçıya sevgi bu insanlara anlaşılmaz yapmacık bir hava verir; onlarla tanışmak, onlarla konuşmak çekilmezdir: Bal sürülmüş gerçek keresteler... Sözgelimi, Raffaello'ya hiçbir zaman Raffaello, Correggio'ya Correggio demezler. Özellikle "o" seslisinin üzerine basa basa şöyle derler: "Benzersiz Allegri ve tanrısal Sanzio."* Her sanatçı taslağının, kendini beğenmiş, kurnaz ve orta halli her yeteneğin deha ya da daha doğrusu "dahi" olduğunu söylerler; İtalya'nın mavi gökyüzü, güneyin limonu, Brenta Nehri kıyılarının hoş kokulu pusu dillerinden düşmez. Pek duygulu, birbirlerine şöyle derler: "Ah, Vanya, Vanya" veya "Ah Saşa, Saşa, güneye gidebilseydik, bir gidebilseydik oralara... Öyle ya, senle bende eski Yunan ruhu vardır, eski Yunan!" Sergilerde görmek gerekir onları, hele bazı Rus ressamlarının bazı tabloları önünde... (Burada şunu söylemek gerekir, bu efendilerin çoğu büyük vatanseverlerdir.) Kâh iki adım geri çekilirler, başlarını arkaya atarlar, sonra tekrar yaklaşırlar tabloya; gözleri buğulanır... Kâh heyecandan titreyen sesleriyle şöyle derler: "Aman Tanrım! Bu ne ruhtur, ne ruhtur! Nasıl bir yürektir bu, nasıl bir yürek! Nasıl da ruh vermiş resme! Bu nasıl bir ruh yoğunluğudur! Nasıl da tasarlamış! Tam bir usta işi!" Böylelerinin konuk salonlarında ne çok tablo vardır! Akşamları ne çok sanatçı konuk gelir onlara, onların çayını içerler, onların konuşmalarını dinlerler! Ne çok perspektif tablolar gösterirler onlara: Hemen sağda bir fırçanın durduğu, parlak cilalı döşemesinde yığın yığın çöpün olduğu, pencerenin önündeki masanın üzerinde sarı bir semaverin bulunduğu, sağ yanağında sarı bir ışık lekesi olan ev sahibinin üzerinde ropdöşambr, başında takkeyle oturduğu kendi odalarının tablolarını gösterirler! İlham perisinin uzun saçlı ne çok beslemesi, dudaklarında alaycı tebessümleriyle ziyaret eder onları! Yeşilimsi soluk yüzlü ne çok küçükhanım onların piyanoları arkasında hıçkırır! Çünkü bilin-

* Raffaello ve Correggio'nun ilk isimleri. (ç.n.)

diği gibi, bizim Rusya'da sanatçı dediğiniz, sanatın yalnızca bir dalıyla ilgilenirse olmaz... Sanatçı her çeşit sanatla ilgilenmelidir. Dolayısıyla bu sanatsever bayların Rus edebiyatına, özellikle de Rus edebiyatının drama türüne büyük yakınlık göstermeleri hiç de şaşırtıcı değildir... *Jacobo Sannazar** onlar için yazılmıştır. Takdir edilmemiş bir yeteneğin insanlarla, bütün dünyayla binlerce kez anlatılmış mücadelesi onları ruhlarının en derinlerine kadar sarsar...

Bay Benevolenski'nin gelişinin ertesi günü Tatyana Borisovna kahvaltıda yeğeninie yaptığı resimleri getirip konuğa göstermesini söyledi. Bay Benevolenski şaşırdı, "Yeğeniniz resim mi yapıyor?" diye sorup merakla baktı Andryuşa'ya. Tatyana Borisovna: "Hem de çok güzel resimler yapıyor," dedi. "Çok seviyor resim yapmayı! Üstelik öğretmeni de yokken!" Bay Benevolenski: "Ah, gösterin bana, yaptığınız resimleri gösterin bana!" dedi. Andryuşa'nın yüzü kızardı, gülümseyerek getirdi defterini. Bay Benevolenski resimden anlarmış gibi çevirmeye başladı defterin sayfalarını. Sonunda: "Güzel delikanlı," dedi, "güzel, çok güzel." Andryuşa'nın başını okşadı. Andryuşa hemen öptü onun elini. Konuk: "Ne yetenekli çocuk!" dedi. Kutluyorum sizi Tatyana Borisovna, kutluyorum sizi." – "Evet Pyotr Mihaylıç, burada öğretmen bulamıyorum ona. Kasabadan getirtsem çok pahalı; komşulardan birinde, Artomonovlarda bir ressam var, çok iyi olduğunu da söylüyorlar, gelgelelim hanımefendisi başkalarına ders vermesini istemiyor. Sanat üslubunun bozulacağını söylüyor." – "Hımm," dedi Bay Benevolenski. Bir an düşündü, kaşlarının altından Andryuşa'ya baktı. "Tamam, bu konuyu konuşalım," diye ekledi ve ellerini ovuşturdu. Aynı gün Bay Benevolenski, Tatyana Borisovna'ya yalnız konuşmaları ricasında bulundu. Odaya kapandılar. Yarım saat sonra Andryuşa'yı çağırdılar. Andryuşa odaya girdi. Bay Benevolenski pencerenin önünde ayakta duruyordu, yüzü

* N. V. Kukolnik'in dram fantezi eseri. (ç.n.)

hafifçe kızarmıştı, gözleri parlıyordu. Tatyana Borisovna köşede oturuyor, gözyaşlarını siliyordu. Tatyana Borisovna bir süre sonra şöyle dedi: "Andryuşa, Pyotr Mihaylıç'a teşekkür et; seni himayesine alıyor, Petersburg'a götürüyor." Andryuşa olduğu yerde donup kalmıştı. Bay Benevolenski ağırbaşlı, hoşgörülü bir sesle şöyle başladı: "Açıkyüreklilikle söyleyin bana delikanlı, ressam olmak istiyor musunuz, sanata karşı kutsal bir yetenek hissediyor musunuz içinizde?" Sesi titreyerek cevap verdi Andryuşa: "Evet, istiyorum Pyotr Mihaylıç." – "Buna çok sevindim," diye devam etti Bay Benevolenski. "Saygıdeğer halanızdan ayrılmak elbette zor gelecektir size; her zaman minnettar olmalısınız kendisine." Andryuşa gözlerini kırpıştırarak kesti Bay Benevolenski'nin sözünü: "Tapıyorum ben halama!" – "Elbette, elbette, gayet anlaşılır bir şey bu ve size büyük itibar sağlar; ayrıca bir gün bunun... başarınızın... halanıza ne büyük bir mutluluk vereceğini düşünebiliyor musunuz?" İyi niyetli çiftlik sahibesi: "Sarıl bana Andryuşa," diye mırıldandı. Andryuşa halasının boynuna atıldı. "Haydi bakalım, şimdi de velinimetine teşekkür et..." dedi halası. Andryuşa Bay Benevolenski'nin karnına sarıldı, parmaklarının üzerinde yükselerek velinimetinin, aslında hemen vermek için acele etmediği elini tutabildi... Çocukcağızı oyalamak, gönlünü hoş etmek gerekiyordu, bu arada biraz da kendini naza çekse fena olmazdı... Bay Benevolenski iki gün sonra yola çıktı, himayesine aldığı çocuğu da götürdü.

Ayrılığın ilk üç yılında Andryuşa halasına oldukça sık yazıyor, kimi zaman mektubuna yaptığı resimlerden birini de ekliyordu. Bay Benevolenski şeyrek de olsa, mektuba kendinden bir şeyler (çoğunlukla takdir sözcükleri) ekliyordu; zamanla seyrekleşti mektuplar, sonunda tamamen kesildi. Yeğen bütün bir yıl sustu; Tatyana Borisovna merak etmeye başlamıştı ki, bir gün şöyle bir not aldı:

"Sevgili halacığım!

Velinimetim Pyotr Mihaylıç üç gün önce öldü. Ağır bir felç son desteğimden de yoksun etti beni. Yirmi yaşındayım; bu son yedi yılda önemli başarılar elde ettim; yeteneğime güvenim sonsuz ve hayatımı kazanmama yeteceğine inanıyorum; umutsuz değilim, ama yine de imkânınız varsa, şimdilik 250 ruble gönderiniz bana. Ellerinizden öpüyorum. Saygılarımla..." vesaire...

Tatyana Borisovna yeğenine 250 ruble gönderdi. Yeğeni iki ay sonra tekrar para istedi; Tatyana Borisovna elindekini, avcundakini toparlayıp tekrar yolladı. İkincisinin üzerinden altı hafta geçmemişti ki; yeğen, güya Prenses Tertereşeneva'nın portresi için boya parası olarak üçüncü kez para istedi. Tatyana Borisovna göndermedi. Yeğeni şöyle yazdı ona: "Bu durumda, sağlığımın düzelmesi için sizin yanınıza gelmem gerekiyor." Gerçekten de, aynı yılın mayısında Andryuşa köye, Malıe Brıki'ye döndü.

Önce tanıyamadı onu Tatyana Borisovna. Yeğeninin yazdığı mektuba göre, hastalıklı, zayıf birini bekliyordu, oysa karşısında geniş omuzlu, şişman, ablak yüzü al, gür, yağlı saçları kıvırcık bir genç vardı. İncecik, soluk yüzlü Andryuşa iriyarı bir Andrey İvanoviç Belovzorov olmuştu. Değişen yalnızca dış görünümü değildi. Geçmiş yılların yumuşak çekingenliğinin, sakınganlığının, temizliğinin yerini kayıtsız bir rahatlık, çekilmez bir sünepelik almıştı. Yürürken sağa sola sallanıyor, kendini koltuğa bırakıyor, masanın üzerine yığılıyor, yayılarak oturuyor, ağzını kocaman açarak esniyordu. Halasına ve herkese karşı küstahtı. Sanki şöyle demek istiyordu onlara: "Bir ressamım ben, özgürüm! Biz sanatçılar böyleyiz işte!" Bazen fırçayı eline günlerce almıyordu; birden, sözde ilham geliyor, sarhoş gibi oluyor, ağırlaşıyor, ne yapacağını bilemiyor, telaşlanıyordu; yanakları kıpkırmızı oluyor, bakışı baygınlaşıyordu; yeteneğinden, başarılarından, sanatını nasıl geliştirdiğinden, bu yolda nasıl ilerleyece-

ğinden... söz etmeye başlıyordu. Yeteneğinin ufak tefek portreler için yeterli olduğu belliydi. Tam anlamıyla kara cahilin tekiydi, hiç okumuyordu, öyle ya, ressamın ne işine yarardı okumak? Doğa, özgürlük, şiir: Bir ressama gerekli olan işte bunlardı. Kâküllerini savur, bülbüller gibi şakı, ağzından düşürmediğin sigaranın dumanını içine çek! Rus babayiğitliği çok hoştur, ama çoğu genç beceremez bunu; yeteneksiz Polejayev* taklitleri ise çekilmezdir. Bizim Andrey İvanıç halasının yanına yerleşti: Ekmek elden, su gölden, böyle bir hayat tam ona göreydi. Konukların canını fena halde sıkıyordu. Bazen piyanonun başına geçiyor (Tatyana Borisovna'nın evinde piyano da vardı), tek parmakla "Uçarcasına giden troyka..." şarkısını çalmaya başlıyor, akort yapıyor, tuşlara tek tek vuruyordu. Varlamov'un romanslarını dayanılmaz bir biçimde saatlerce söylüyordu: "Yalnız çam ağacı" veya "Hayır, doktor, hayır, gelme..." ve gözleri doluyor, yanakları davul gibi şişiyor, parlıyordu... Birden coşuyordu: "Durulun artık, tutkunun dalgaları..." Tatyana Borisovna ürperiyordu. Bir gün şöyle demişti bana:

— İnanılır gibi değil! Günümüzde öyle şarkılar besteliyorlar ki, umutsuzlukla dolu. Benim zamanımda böyle şarkılar yoktu: hüzünlü şarkılar vardı, ama dinlerken hoşunuza gidiyordu... Sözgelimi:

Gel, çayırdayım, gel bana,
Boşuna bekliyorum seni;
Gel, çayırdayım, gel bana,
Gözyaşları döküyorum burada...
Maalesef çayıra, bana geldiğinde,
Çok geç olacak sevgilim!

Tatyana Borisovna manalı manalı gülümsüyordu.

---

* A. İ. Polejayev. 1804-1838 yılları arasında yaşamış olan ünlü Rus şairi. (ç.n.)

Bitişik odadaki yeğeniyse uluyordu: "Acılar içindeyim... acı çekiyorum..."

— Kes artık, Andryuşa!

Gürültücü şarkıcı devam ediyordu: "Ayrılık acısı sıkıştırıyor yüreğimi..."

Tatyana Borisovna başını salladı.

— Ah şu sanatçılar!

O günden sonra aradan bir yıl geçti. Belovzorov hâlâ halasının yanında kalıyor ve hep Petersburg'a gitmeye hazırlanıyor. Köyde daha da şişmanladı. Halası (kim böyle bir şeyi bekleyebilir ondan) üzerine titriyor, çevredeki kızların hepsi de âşık ona...

Tatyana Borisovna'nın eski tanıdıklarının çoğuysa uğramıyor artık.

Ölüm

Çiftlik sahibi genç, avcı bir komşum var. Güzel bir temmuz sabahı atla ona uğradım, birlikte yabanhorozu avına gitmeyi önerdim. Kabul etti. "Yalnız bir şartla," dedi, "önce küçük bir iş için Zuşa'ya uğramalıyız. Hazır o tarafa gitmişken Çaplıgino'yu da görürüm; biliyorsunuz, Çaplıgino'da bir meşe ormanım vardır. Kesim yapıyorlar orada." – "Gideriz," dedim. Atını eyerlemelerini söyledi, bronz düğmeleri yabandomuzu başı biçiminde yeşil redingotunu giydi, yün örgü avcı çantasını, gümüş matarasını aldı, yeni Fransız tüfeğini omzuna astı ve aynada hazla kendine baktı, yaşlı, çok iyi yürekli, ama saçsız, hiç evlenmemiş, kuzininin ona hediye ettiği köpeği Esperans'a seslendi. Yola çıktık. Komşum, köyünün bekçisi şişman, kısa boylu, yüzü dört köşe, elmacık kemikleri aşırı çıkık, kısa boylu bir köylü olan Arhip'le, bir süre önce Baltık ilinden çiftliğine kâhya olarak getirttiği zayıf, sarışın, gözleri pek iyi görmeyen, omuzları sarkık, uzun boyunlu, on dokuz yaşındaki Gottlieb von-der-Kock'u yanına almıştı. Komşum kısa bir süre önce çiftlik sahibi olmuştu. Bu çiftlik aşırı şişman, yataktan bile kalkamayan, yattığı yerde sürekli inleyen teyzesi, bir danışmanın dul karısı Kardon-Katayeva'dan ona miras kalmıştı. "Küçük işinin" olduğu yere gittik. Ardalion Mihaylıç (komşum) yanındakilere: "Beni burada bekleyin," dedi. Alman eğilerek karşılık verdi, atından indi, cebinden

(Johanna Schopenhauer'in bir romanı olsa gerek) küçük bir kitap çıkardı, bir çalının dibine oturdu; Arhip güneşte kaldı ve bir saat yerinden kıpırdamadı. Biz çalılıkta dönüp duruyor, bir çıkış bulamıyorduk. Ardalion Mihaylıç ormana gitmek istediğini söylüyordu. O gün nedense iyi bir av yapamayacakmışız gibi bir his vardı içimde: Ardalion Mihaylıç'ın arkasından gidiyordum. Daha sonra açık alana geri döndük. Alman kitabın sayfasını kıvırdı, ayağa kalktı, kitabı cebine koydu ve kuyruğu kesik, işe yaramaz, en ufak bir dokunuşta kişneyerek sıçrayan atına zor da olsa bindi; Arhip telaşlandı, dizginlere asıldı, bacaklarını salladı ve ne yapacağını bilemeyen, isteksiz midillisini sonunda hareket ettirebildi. Yola koyulduk.

Ardalion Mihaylıç'ın ormanını çocukluğundan beri biliyordum. Her akşam beni Leroy'nın karışımını içmeye zorladığı için neredeyse sağlığımı bozan iyi yürekli Fransız mürebbim Mösyö Désiré Fleury ile birlikte Çaplıgino'ya sık giderdik. Bu orman iki yüz-üç yüz kadar büyük meşe ve dişbudak ağacından ibaretti. Ağaçların düzgün, kalın bedenleri fındık ve üvez ağaçlarının gözalıcı saydam, altın rengi yeşilinde pek görkemli olarak simsiyah görünürdü; yükselerek gökyüzünün aydınlık maviliğine doğru uzanırlar ve geniş dallarını çadır gibi açarlardı; kıpırtısız tepelerinde aladoğanlar, bozdoğanlar, muymul kuşları ıslıklar çalarak dolaşırlardı; rengârenk ağaçkakanlar ağaçların sert kabuğunu gagalarlardı; gür yaprakların arasından birden bir karatavuk çığlığı, hemen ardından da sarıasmanın çın çın öten sesi duyulurdu; aşağıda, çalılıkta narbülbülleri, isketeler, çalıbülbülleri cıvıldayıp şarkı söylerlerdi; ispinozlar koşarcasına uçardı patikalarda; beyaz bir tavşan orman kıyısı boyunca dikkatle "duraksayarak" koşardı; boz bir sincap bir ağaçtan ötekine atlar, birden oturur, kuyruğunu başının üzerine koyardı. Otların arasında, yüksek karınca yuvalarının çevresinde eğreltiotlarının oya gibi yapraklarının yumuşak gölgesinde menekşeler, inciçiçekleri, mantarlar, renkli mantarlar, beyaz şapkalı mantarlar, meşe

mantarları, zehirli kırmızı mantarlar olurdu; su birikintilerinde, geniş çalıların arasında kırmızı çilekler olurdu... Ya ormanın içindeki gölgeler! Gün ortasının en sıcak saatlerinde bile gece gibiydi ağaçların altı: sessizlik, hoş kokular, serinlik... Çaplıgino'da zaman çok güzel geçerdi ve itiraf etmeliyim ki çok iyi tanıdığım bu ormana şimdi girerken bir hüzün vardı içimde. 1840 yılının kar yağmadığı o her şeyi mahveden kışı benim eski dostlarıma, meşelere, dişbudaklara da acımamıştı. Hepsi kurumuştu, çıplaktı, ancak bazı dallarında cılız yeşil yapraklar vardı ve yerlerine geçen genç fidanların üzerinde pek hüzünlü asılı duruyorlardı.* Alttan yapraklanan bazıları cılız, kırık dökük dallarını sanki sitemli, umutsuzca yukarıya doğru uzatmaya çalışıyorlar; yeni yeni yapraklanmaya başlamış olsa da, henüz eskiden olduğu kadar gür yapraklanamamış bazıları kalın, çıplak, ölü dallarını aşağı sarkıtıyorlardı; bazılarının ise kabukları dökülmüştü; nihayet bazıları tamamen devrilmiş, toprağın üzerinde cesetler gibi çürüyorlardı. Kim bekleyebilirdi böyle bir şeyi? Gölge, Çaplıgino'da gölge bulmak mümkün değildi artık! Can çekişen ağaçlara bakarken düşünüyordum: "Acaba çok mu utanıyorsunuz, üzgünsünüz?" Koltsov'un dizelerini hatırlıyordum:

Nereye kayboldu
O coşkun nehir,
Büyük güç,
Tanrısal yüreklilik?
Nerede şimdi senin
O yeşil yüceliğin?

---

* 1840 yılının korkunç soğuğunda Aralık'ın sonuna kadar hiç kar yağmamıştı; bütün yeşillikler donmuştu ve o acımasız kış bütün güzelim meşe ormanlarını mahvetmişti. O ağaçları yerine koymak çok zor artık: Anlaşılan toprağın gücü kalmadı; şimdi bu tasvirlerle kutsanarak "yasaklanmış" boş arazide, o eski soylu ağaçların yerlerinde kendiliklerinden akağaçlar, titrek kavaklar yetişiyor; ne yaparsınız ki, bizde başka koruluklar yetiştirilemiyor. (Turgenyev'in notu.)

— Ardalion Mihaylıç, bu ağaçları neden ertesi yıl kesmediler? diye sordum komşuma. Öyle ya, şimdi o zaman verecekleri paranın onda biri vermeyeceklerdir size.

Ardalion Mihaylıç omuz silkti.

— Bunu teyzeme soracaktınız... O zaman tüccarlar parayla geldiler, kesim yapmak için ısrar ettiler.

Von-der-Kock adım başı haykırıyordu:

— Mein Gott! Mein Gott! Ne yanlıs is! ne yanlıs is!

Komşum gülümseyerek şöyle dedi ona:

— Yanlış olan ne?

— Çok yanlıs bu yapıldı, kurtarmak ben istemekkk. (Bilindiği gibi, bizim dilimizi konuşabilen Almanlar bazı harfleri doğru telaffuz edemezler.)

Özellikle yerlerde yatan meşelere üzülüyordu; gerçekten de: Herhangi bir değirmenci büyük para verirdi onlara. Ama bekçi Arhip son derece sakindi, hiç üzgün değildi; hatta sanki zevkle atlıyordu üzerlerinden, kamçısıyla da vuruyordu onlara.

Kesim yapılan yere yaklaşmıştık ki, devrilen bir ağacın gürültüsünü, hemen arkasından bir çığlık ve telaşlı konuşmalar duyduk, kısa bir süre sonra yüzü bembeyaz, üstü başı darmadağın genç bir köylü çıktı ağaçların arasından, bize doğru koştu.

— Ne oldu? Nereye koşuyorsun? diye sordu Ardalion Mihaylıç.

Genç köylü hemen durdu.

— Ah, efendim, Ardalion Mihaylıç, bir felaket!

— Ne oldu?

— Maksim ağacın altında kaldı efendim.

— Nasıl? Ekipbaşı Maksim mi?

— Evet efendim, ekipbaşı Maksim. Bir dişbudağı kesiyorduk, o da kenarda durmuş, bize bakıyordu... Baktı, baktı, sonra kuyunun yanına gitti, anlayacağınız su içmek istemiş... O anda birden çatırdamaya başladı dişbudak, olduğu gibi onun üzerine gidiyordu. "Kaç, kaç, kaç!" diye bağırdık.

Yana kaçması gerekiyordu, o tuttu, dosdoğru koşmaya başladı... çok korktuğundan olacak... Dişbudağın tepe dallarının altında kaldı. Ağaç da neden o kadar çabuk devrildiyse... orasını Tanrı bilir... Besbelli içi çürüktü.

— Ezdi mi Maksim'i?

— Ezdi efendim.

— Öldürdü mü?

— Hayır efendim, henüz ölmedi, ama ne yaparsınız ki bacakları, kolları yaralandı. Ben Seliverstıç'a, doktora haber vermeye gidiyorum.

Ardalion Mihaylıç bekçiye, hemen dörtnala köye gitmesini, Seliverstıç'a haber vermesini söyledi, kendi de atını kesim yapılan yere sürdü... arkasından ben.

Zavallı Maksim'i yerde bulduk. On kadar köylü başında ayaktaydı. Atlarımızdan indik. Neredeyse hiç inlemiyordu, ancak arada bir gözlerini açıyor, şaşırmış gibi bakınıyor, morarmış dudaklarını ısırıyordu... Çenesi titriyordu, saçları alnına yapışmıştı, göğsü düzensiz bir biçimde inip kalkıyordu: Can çekişiyordu. Genç bir ıhlamur ağacının yumuşak gölgesi yüzünde dolaşıyordu.

Üzerine eğildik. Ardalion Mihaylıç'ı tanıdı. Zor duyulur bir sesle şöyle dedi:

— Efendim, emrederseniz... papaza haber... versinler. Tanrım... cezalandırdı... beni... bacaklarım, kollarım kırık... Bugün... pazar... ama ben... kiliseye gitmeleri için çocuklara izin vermedim.

Sustu. Soluksuz kalmıştı.

— Paramı... karıma... karıma verin... borçlarımı düştükten sonra... Onisim biliyor... kime... ne kadar... borcumun olduğunu...

Komşum:

— Doktora adam yolladık Maksim, dedi. İyileşebilirsin belki, ölmeyeceksin.

Maksim gözlerini açtı, zorlanarak gözkapaklarını, kaşlarını kaldırdı.

— Hayır, ölüyorum. İşte... bakın... geliyor, affedin beni çocuklar, eğer...

Köylüler şapkalarını çıkardılar, bir ağızdan, boğuk sesle:

— Tanrı affetsin seni Maksim Andreiç, dediler, asıl sen bizleri affet.

Maksim birden umutsuzca salladı başını, pek kasvetli kaldırdı göğsünü, sonra tekrar indirdi.

Ardalion Mihaylıç yüksek sesle:

— Hayır, burada ölmesine izin veremeyiz, dedi. Çocuklar, arabadan çadır bezini getirin, hastaneye götürelim onu.

İki köylü arabaya koştu.

Ölmek üzere olan Maksim mırıldanıyordu:

— Dün... Sıçovskili Yefim'den bir at almıştım... kapora vermiştim... dolayısıyla o at benimdir... onu da karıma... verin...

Çadır bezinin üzerine yatırdılar... Vurulmuş bir kuş gibi titriyordu. Birden hareketsiz kaldı.

— Öldü, diye fısıldadı köylüler.

Bir şey söylemeden atlarımıza bindik, uzaklaştık oradan.

Zavallı Maksim'in ölümü düşündürüyordu beni. Rus köylüsü çok ilginç biçimde ölüyordu! Ölüm karşısında duruşlarına kayıtsızlık da denemezdi, duygusuzluk da; ayindeymiş gibi ölüyorlardı: Soğuk ve sade.

Bundan birkaç yıl önce başka bir komşumun köyünde saman kurutma ambarında bir köylü yanmıştı. (Öylece yanıp kalacaktı ambarda, köye gelen bir satıcı yarı canlı çıkarmıştı onu oradan: Su dolu fıçıya dalmış, sonra koşup, yanmakta olan sundurmanın kapısını kırmıştı.) Yanan köylünün evine gitmiştim. Karanlıktı evin içi, havasızdı, duman doluydu. "Hasta nerede?" diye sordum. Yanan köylünün karısı sözcükleri uzatarak cevap verdi: "Orada işte efendim, sobanın yanındaki sedirde." Köylünün yanına gittim, gocuğunu üzerine örtmüş yatıyordu, çok yavaş soluk alıyordu. "Nasılsın?" diye sordum. Hasta sobaya doğru döndü, doğrulmak istedi, ama her yanı yanıktı, ölmek üzereydi. "Kalkma, yat, yat...

Nasılsın? Durumun nasıl?" Cevap verdi: "Galiba kötü." – "Çok acı çekiyor musun?" Cevap vermedi. "Bir istediğin var mı?" Yine cevap vermedi. "Çay veya başka bir şey yollayayım mı sana?" – "İstemez." Geriye çekilip tahta sıraya oturdum. On beş dakika, yarım saat oturdum, evin içinde bir ölüm sessizliği vardı. Köşede, tasvirlerin altındaki masada beş yaşlarında küçük bir kız çocuğu gizleniyor gibi oturuyor, ekmek yiyordu. Annesi arada bir gözdağı verir gibi parmağını sallıyordu ona. Koridorda dolaşanlar, gürültü edenler, konuşanlar vardı: Kardeşinin karısı lahana doğruyordu. Neden sonra konuştu hasta: "Hey, Aksinya!" – "Ne var?" – "Kvas ver bana." Aksinya kvas verdi ona. Tekrar sessizlik. Fısıldadım Aksinya'ya: "Şarap ekmek verdiler mi ona?" – "Verdiler." Anlaşılan, bütün hazırlıklar yapılmıştı: Ölümü bekliyorlardı, hepsi o kadar. Daha fazla dayanamadım, çıktım...

Yine hatırlıyorum, bir keresinde tanıdığım eski avcılardan sağlık memuru Kapiton'u görmek için Krasnogorye köyünün hastanesine uğramıştım.

Hastane eski çiftlik sahibi beyin evinin ek binasıydı; beyin karısı hastane yapmıştı orayı, yani kapısına beyaz harflerle "Krasnogorye Hastanesi" yazan mavi bir tahta çakılmasını emretmiş ve hastaların isimlerini yazması için Kapiton'a güzel bir defter vermişti. Yüce gönüllü hanımefendinin çanak yalayıcılarından, yağcılarından biri bu defterin ilk sayfasına şöyle bir şiir yazmıştı:

Dans ces beaux lieux, où règne l'allégresse,
Ce temple fut ouvert par la Beauté;
De vos seigneurs admirez la tendresse,
Bons habitants de Krasnogorié!*

■ Mutluluğun hüküm sürdüğü bu güzel yerlerde,
Güzelliğin kendi dikti bu tapınağı;
Övünün hanımefendinizin cömertliğiyle,
Sevgili Krasnogoryeliler!

Başka biri altına şöyle eklemişti:

Et moi aussi J'aime la nature!
Jean Kobyliatnikoff.*

Sağlık memuru kendi parasıyla altı karyola almış ve (hanımefendiye dualar ederek) köylüleri tedavi etmeye başlamıştı. Hastanede ondan başka iki kişi daha vardı: yarı deli oymacı Pavel ile aşçılık görevini üstlenmiş çolak kadın Melikitrisa. İkisi birlikte ilaçları hazırlıyor, otlar kurutuyor, hastalara gerektiği kadarını veriyor, acı çeken hastaları yatıştırmaya çalışıyorlardı. Deli oymacı Pavel görünüşte asık suratlıydı, konuşmayı sevmiyordu; geceleri "Güzel Venüs" şarkısını söylüyor, hastanenin önünden geçen herkesin yanına sokuluyor, uzun zaman önce ölmüş olan Malanya adında bir kızla evlenmesine izin vermelerini istiyordu. Çolak kadın dövüyordu onu, hindilere göz kulak olması için zorluyordu. Bir gün sağlık memuru Kapiton'un odasında oturuyordum. Birlikte çıktığımız son avdan söz ediyorduk, avluya birden, yalnızca değirmencilerde olan çok iri, kır bir atın koşulu olduğu bir araba girdi. Arabada yeni paltolu, sakalı yer yer ağarmış bir köylü vardı. Kapiton seslendi pencereden: "A! Vasiliy Dmitriç, buyurun... (fısıldadı bana:) Lıbovşin'de değirmencidir." Köylü sızlanarak indi arabadan, sağlık memurunun odasına girdi, bakışlarını odada dolaştırıp tasviri buldu, o yana doğru istavroz çıkardı. "Ee Vasiliy Dmitriç, ne haber? Hastasınız galiba: Yüzünüz kötü görünüyor." – "Evet Kapiton Timofeiç, bir terslik var bende." – "Neyiniz var?" – "Bakın ne oldu Kapiton Timofeiç. Geçenlerde kasabadan değirmen için taşlar aldım; eve getirdim onları, taşları arabadan indiriyordum ki, kendimi zorlamış olmalıyım, karnımda bir şey hop etti,

* Ben de seviyorum doğayı!
İvan Kobılyatnikov.

sanki bir şey koptu... İşte o günden beri iyi değilim. Bugün bile feci ağrıyor." Kapiton enfiyesini çekerek: "Hım," dedi, "anlaşılan fıtık oldunuz. Ne zamandır bu haldesiniz ?" – "On gün oldu." – "On gün mü? (Sağlık memuru havayı dişlerinin arasından içine çekti, başını iki yana salladı.) İzin ver, muayene edeyim seni." Bir süre sonra ekledi: "Vasiliy Dmitriç üzgünüm, çok üzgünüm, durumun hiç iyi değil; şakası yok bu işin; burada yatman gerekiyor. Senin için elimden geleni yapacağım, ama bir garanti veremem sana." Üzgün değirmenci mırıldandı: "Demek o kadar kötü durumum?" – "Evet Vasiliy Dmitriç kötü; iki gün önce gelmiş olsaydınız çok kolaydı, bir şeyiniz kalmazdı, elimle alır gibi kurtarırdım sizi fıtığınızdan; ama şu anda iltihaplı, evet, öyle... Dikkat etmezsek kangrene dönüşecektir." – "Olamaz Kapiton Timofeiç." – "Söylüyorum size." – "İyi ama nasıl olur? (Sağlık memuru omuzlarını kaldırdı) Yani bu kadar basit bir şey yüzünden ölecek miyim?" – "Öyle bir şey demedim... Yalnızca, hastanede yatmanız gerektiğini söylüyorum." Köylü bir süre düşündü, düşündü, önüne döşemeye baktı, sonra başını kaldırıp bize baktı, ensesini kaşıdı. "Nereye gidiyorsunuz Vasiliy Dmitriç?" – "Nereye mi? Nereye gideceğim, evime elbette, durumum o kadar kötüyse hazırlık yapmam gerekir." – "Ama kendinize büyük kötülük yapıyorsunuz Vasiliy Dmitriç, lütfen... Nasıl gidebilirsiniz? Burada kalın." – "Hayır kardeşim Kapiton Timofeiç, öleceksem, evimde ölmeliyim; burada ölürsem evimde neler olacağını ancak Tanrı bilir." – "Bu işin sonunun ne olacağı şimdiden belli değil Vasiliy Dmitriç... Kuşkusuz durumunuz tehlikeli, çok tehlikeli, bu kesin... İşte bunun için hastanede yatmanız gerekiyor." Köylü başını iki yana salladı. "Hayır Kapiton Timofeiç yatmayacağım... ama isterseniz ilaç yazın bana." – "Yalnız ilaçla olmaz." – "Söyledim size, hastanenizde yatmayacağım." – "Nasıl istersen... iş işten geçtikten sonra ah vah etme!"

Sağlık memuru defterinden bir sayfa yırttı. Reçete yazdı, değirmenciye başka neler yapması gerektiğini söyledi. Köylü kâğıdı aldı, sağlık memuruna elli kapik verdi, odadan çıktı, arabasına bindi. "Hoşça kalın Kapiton Timofeiç, arkamdan kötü konuşmayın, yetim çocuklarımla da ilgilenin, eğer..." – "Hey, Vasiliy, dur!" Vasiliy sadece başını salladı, atını kırbaçladı, avludan çıktı. Sokağa çıkıp ardından baktım. Yol çamurlu, bozuktu: Değirmenci dikkatle, hiç acele etmeden gidiyor, atı ustaca sürüyor, karşılaştığı insanlarla da selamlaşıyordu... Dört gün sonra öldü.

Rus insanın ölümü genellikle çok ilginçtir. Ölmüş birçok insan geliyor aklıma şu anda. Seni hatırlıyorum eski dostum, üniversiteyi bitirememiş iyi, harika insan Avenir Sorokoumov! Tekrar, o yeşilimsi bir renk almış veremli yüzünü görür gibi oluyorum, kahverengi, ıslak saçlarını, o munis gülümsemeni, heyecanlı bakışını, uzun kollarını, bacaklarını; zayıf, yumuşak sesini duyar gibi oluyorum... Büyük çiftlik sahibi Gur Krupyatnikov'un evinde çalışıyordu, onun çocukları Fofa ile Zoza'ya Rusça okuma yazma öğretiyor, tarih-coğrafya, dersleri veriyordu; Gur'un ağır şakalarını, uşakların kaba iltifatlarını, o çocukların basit şakalarını acı acı gülümseyerek sineye çekiyordu; canı sıkılan hanımefendinin kaprisli isteklerini mırıldanmadan yerine getiriyor ve kimi zaman, akşam yemeğinden sonra, günlük görevlerinin tümünü yerine getirdikten sonra ne mutlu çekilirdi odasına. Dinlenir, pencerenin önüne otururdu, dalgın dalgın piposunu yakardı veya kendi gibi evsiz barksız kadastro memurunun kasabadan getirdiği kalın, hırpalanmış, yağlanmış derginin sayfalarını büyük bir açlıkla nasıl çevirirdi! Her türlü şiirden, öyküden ne çok hoşlanırdı, ne kolay dolu dolu olurdu gözleri, ne mutlu gülümserdi, insanlara karşı ne içten, ne sevgi doluydu; iyi, güzel olan her şeye genç, tertemiz ruhunun ne soylu bir yakınlığı vardı! Gerçeği söylemek gerek: Pek zeki sayılmazdı, doğa onu bellekle de, çalışkanlılık-

la da ödüllendirmemişti; üniversitenin en kötü öğrencilerinden biriydi; derslerde uyurdu, sınavlarda sesi çıkmazdı; peki ama arkadaşının başarısı karşısında kimin gözleri sevinçle parlar, soluğu kesilirdi? Avenir'in... Kim dostlarının ileride başarılı olacağına gözü kapalı inanır, kim bundan gururla söz eder, coşkuyla savunurdu onları? Kim kıskançlık, bencillik nedir bilmez, kim çıkarını düşünmeden feda ederdi kendini, kim değersiz birine seve seve boyun eğerdi? Hep sen, hep sen, bizim kıymetli Avenir'imiz! Hatırlıyorum da, arkadaşlarından ayrılıp "özel ders vermeye" giderken için parçalanıyordu; kötü önseziler acı veriyordu sana... Köyde kötü şeyler de yaşamıştın; köyde saygı duyabileceğin, takdir edebileceğin, sevebileceğin kimse yoktu... Bozkır insanı da, eğitimli çiftlik sahipleri de sana karşı yalnızca bir öğretmen gibi kaba davranıyorlardı; geri kalanlar da umursamaz, kayıtsız... Bu nedenle kendini bulamadın; ürkek oldun, yüzün kızardı, terledin, kekeledin... Köy havası da sağlığına iyi gelmedi: Zavallım benim, mum gibi eridin! Doğrudur: Odan bahçeye bakıyordu; kuşkirazı, elma, ıhlamur ağaçları küçük çiçeklerini masana, mürekkep hokkana, kitaplarının üzerine döküyordu; pek duygulu, iyi niyetli, sarı saçları bukle bukle, gözleri masmavi Alman mürebbiyenin ayrılırken sana hediye ettiği saat duvarda mavi ipek altlığının üzerinde asılıydı; Moskova'dan eski bir dostun arada bir ziyaretine geliyordu, başkalarının veya kendi şiirleriyle heyecanlandırıyordu seni: Ama yalnızlık, ama öğretmenliğin çekilmez köleliği, özgürlüğe kavuşmanın imkânsızlığı, ama bitmek tükenmek bilmeyen sonbaharlar, kışlar, ama yakanı sıyıramadığın o hastalığın... Zavallı, zavallı Avenir!

Ölümünden kısa bir süre önce ziyaret etmiştim Sorokoumov'u. Neredeyse yürüyemiyordu artık. Çiftlik sahibi Gur Krupyanikov evden çıkarmamıştı onu, ama maaş da vermiyordu, Zoza için başka bir öğretmen tutmuştu... Fofa'yı askerî okula göndermişlerdi. Avenir pencerenin önünde,

eski, geniş bir koltukta oturuyordu. Hava çok güzeldi. Sonbaharın aydınlık gökyüzü çıplak, koyu kahverengi ıhlamurların üzerinde masmavi, neşeli yükseliyordu; dallarında altın sarısı son yaprakları yer yer titriyor, hışırdıyordu. Soğuğun işlediği toprak güneşte terliyor, yumuşuyordu; güneşin yatay, kızıl ışınları soluk otlarda dolaşıyordu; havada yumuşak bir çatırtı vardı sanki; bahçeden işçilerin sesi açık seçik geliyordu. Avenir'in üzerinde eski bir Buhara ropdöşambırı vardı; boynundaki yeşil atkı korkunç zayıflamış yüzüne bir ölüm rengi vermişti. Beni görünce çok sevindi, elini uzattı bana, bir şey söyleyecek oldu, öksürmeye başladı. Sakinleşmesini bekledim, yanına oturdum... Avenir'in dizlerinin üzerinde, Koltsov'un şiirlerinin özenle yazılı olduğu bir defter vardı. Gülümsedi Avenir, eliyle deftere hafifçe dokundu. Öksürüğünü tutmaya çalışarak "İşte şair bu!" dedi; zor işitilir bir sesle okumaya başladı:

Ya şahinin,
Kanatları bağlıysa?
Ya bütün yollar
Yasaksa ona?

Susturdum onu: Doktor konuşmamasını söylemişti. Onu nasıl hoşnut edeceğimi biliyordum. Sorokoumov, deyim yerindeyse, hiçbir zaman bilimi "izlemezdi", ama büyük bilim adamlarımızın günümüzde bilimde ne büyük aşamalar kaydettiğini merak ederdi. Sözgelimi bir köşede yakaladığı arkadaşını sorguya çekmeye başlardı: Onu dinler, duyduklarına şaşar, arkadaşının her dediğine inanır, sonra da öğrendiklerini her yerde tekrar ederdi. Özellikle Alman felsefeciler çok meşgul ederdi onu. Hegel'den söz etmeye başlardım ona (gördüğünüz gibi, çok eski günlerden), Avenir onaylar gibi sallardı başını, kaşlarını kaldırır, gülümserdi, fısıldardı: "Anlıyorum, anlıyorum... A! Harika!" Ne yalan söyleyeyim,

ölmek üzere olan, evsiz barksız, kimsesiz zavallı Avenir'in çocuksu merakı duygulandırırdı beni, gözlerim dolardı. Şunu da belirtmem gerekir, Avenir veremli bütün hastaların tersine, hastalığı konusunda kendini hiç aldatmıyordu... Ve ne yapsa beğenirsiniz? Ne ah vah ediyor, ne çok üzülüyordu, hatta durumundan hiç söz etmiyordu...

Gücünü biraz topladıktan sonra Moskova'dan, arkadaşlarından, Puşkin'den, tiyatrodan, Rus edebiyatından söz etmeye başladı; eski içkili eğlencelerimizi, arkadaş grubumuzda yaptığımız tartışmaları hatırlattı ve ölen birkaç arkadaşımızı andı üzüntüyle...

Sonunda şunları ekledi:

— Daşa'yı hatırlıyor musun? Ruhu ne temiz bir kızdı! Ne temiz bir yüreği vardı! Hem ne çok sevmişti beni! Şimdi ne yapıyordur acaba? Belki de kurumuş, sıskalaşmıştır zavallı.

Hastayı fazla konuşturmak istemiyordum, hem Daşa'nın şimdi şişmanladığını, tüccar Kondaçkov kardeşlerle dolaştığını, yüzüne pudra, allık sürdüğünü, şarkılar söylediğini, küfürler ettiğini bilmesinin ne yararı vardı...

Bununla birlikte, Avenir'in bitkin yüzüne bakarak düşünüyordum: Onu buradan alıp başka bir yere götüremez miydik? Belki hâlâ tedavi ettirmek mümkündü... Ama Avenir düşüncelerimin sonunu getirmeme izin vermedi.

— Hayır kardeşim, dedi, teşekkür ederim, nerede öleceğim hiç fark etmez. Öyle ya, nasıl olsa kışa kadar yaşamayacağım... Ne diye boş yere yük olayım insanlara? Bu eve alıştım. Evet, ev sahipleri...

Sözünü kestim:

— Kötü mü davranıyorlar sana?

— Hayır, kötü davranmıyorlar: Biraz soğuk gibiler sanki. Ama şikâyetçi olamam kendilerinden. Komşular var: Çiftlik sahibi Kasatkin'in bir kızı var, iyi öğretim görmüş, sevimli, iyi yürekli bir kız... Kibirli değil...

Sorokoumov tekrar öksürmeye başladı.

Soluklandıktan sonra devam etti:

— Başka hiçbir şey önemli değil, yalnızca pipomu tüttürmeme izin verseler yeterdi bana... (Kurnazca göz kırparak ekledi:) Hem pipomu tüttürsem de ölmeyecek miyim! Tanrıya şükürler olsun yeterince yaşadım; iyi insanlarla dostluklar kurdum...

Sözünü kestim:

— Hiç değilse akrabalarına bir mektup yazsaydın.

— Ne yazacağım onlara? Bir yardımları dokunamaz bana; öldüğüm zaman öğrenirler. Bırakalım şimdi bu konuyu, yurt dışında neler yaptın, onu anlat sen bana...

Anlatmaya başladım. Büyük bir dikkatle dinledi beni. Akşamüzeri çıktım, on gün sonra da Bay Krupyanikov'dan şöyle bir mektup aldım:

"Sayın bayım, arkadaşınız, evimde kalan üniversite öğrencisi Bay Avenir Sorokoumov üç gün önce gece yarısı saat ikide öldü ve bugün, köyümün kilisesinde, ücretini benim karşıladığım bir törenle toprağa verildi. Ölmeden önce, bu kitap ve defterleri size göndermemi istemişti. Yirmi iki buçuk rublesinin olduğu anlaşıldı ve bu para ile birlikte bütün eşyasını, gerektiği üzere, akrabalarına gönderecekler. Ölürken arkadaşınızın aklı tam anlamıyla başındaydı ve şunu söyleyebilirim, hiç üzgün değildi; hatta biz kendisiyle ailece vedalaşırken de pek kayıtsızdı. Karım Kleopatra Aleksandrovna'nın selamları var size. Arkadaşınızın ölümü çok etkiledi onu, sinirlerini bozdu; bana gelince, Tanrı'ya şükürler olsun sağlığım yerinde, size en derin saygılarımı sunuyorum.

G. Krupyanikov."

Böyle daha birçok ölüm geliyor aklıma... Hepsini tek tek anlatmak imkânsız. Ama bir tanesini daha anlatmadan edemeyeceğim.

Çiftlik sahibesi yaşlı bir kadın yanımda öldü. Papaz başucunda "gidiş" duasını okuyordu, birden baktım, gerçekten de gidiyordu kadın, hemen haçı uzattım ona. Yaşlı kadın öfkeyle itti elimi. Sertleşmeye başlamış diliyle: "Acelen ne babacığım," dedi, "sonra verirsin..." Uzandı, elini yastığın altına soktu ve son nefesini verdi. Yastığının altında bir ruble vardı, onu "gidiş" duasını okuyan papaza vermek istiyordu...

Evet, Rus insanı çok ilginç ölüyor!

Şarkıcılar

Bir zamanlar, çevrede herkesin adını Vampir diye bildiği (gerçek adını bilen yoktu) kötü niyetli, atak bir çiftlik sahibinin olan, şimdi ise Petersburglu bir Almanın eline geçmiş küçük Kolotovka köyü çıplak bir tepenin yamacındaydı. Yamaç en yukarıdan ta aşağıya kadar dipsiz gibi görünen korkunç bir çukurla boydan boya ortadan ikiye ayrılmıştı. Yağmur sularıyla oyulmuş, kıvrılarak uzanan bu çukur sokağın ortasından geçerek yoksul köyü, dereden beter (hiç değilse derenin üzerine bir köprü yapılabilirdi) ikiye ayırıyordu. Çukurun kum olan iki yakasına cılız birkaç salkımsöğüt pek ürkek ilişmişti; kuru, bakır gibi sarı olan en dibinde, bir kil taşının kocaman levhaları vardı. Hoş bir görünüm değildi, başka bir şey söylenemezdi... Ama bütün bunlara karşın, Kolotovka'nın yolunu herkes bilirdi: Seve seve ve sık giderlerdi oraya.

Yukarıda, çukurun dar bir çatlak olarak başladığı yerin birkaç adım ötesinde dört köşe, küçük bir köy evi ötekilerden uzakta, tek başına duruyordu. Evin çatısı samanla kaplıydı, bir bacası vardı. Keskin bir gözü andıran bir penceresi çukura bakıyordu; içeriden aydınlandığı kış geceleri soğuğun bulanık sisinde uzaktan görünür, gelip geçen birçok insan için yol gösteren yıldız gibi ışırdı. Bir meyhaneydi bu ev, kapısına çakılı mavi tahtada "Uğrak" yazıyordu. Bu mey-

hanede şarap belki diğerlerinden daha ucuz satılmıyordu, ama her zaman çevredeki benzer yerlerden daha kalabalık oluyordu. Bunun nedeni de meyhaneci Nikolay İvanıç'tı.

Bir zamanların servi boylu, kıvırcık saçlı, al yanaklı delikanlısı, şimdinin şiş yüzlü, kurnaz bakışlı, kırışık yağlı alınlı şişkosu Nikolay İvanıç yirmi yılı aşkın bir süredir Kolotovka'da yaşıyordu. Nikolay İvanıç çoğu meyhaneci gibi becerikli, uyanık biriydi. Hiç de sevimli, hoşsohbet olmasa da, insanları meyhanesine çekmekte, bağlamakta ustaydı. Bakışları keskin ve uyuşuk olsa da, tezgâhının önünde oturan müşterileri sakin, eğlenceli saatler geçirirdi. Mantıklı bir insandı; çiftlik sahiplerinin de, köylülerin de, esnaf kısmının da yaşamı konusunda bilgi sahibiydi; zor zamanlarda hepsine işe yarar tavsiyelerde bulunur, zeki ve çıkarını düşünen bir insan olarak kenarda durmayı tercih eder, konu onu pek ilgilendirmiyormuş, herhangi bir niyeti yokmuş gibi, birtakım imalarda bulunur ve müşterilerini (ama yalnızca sevdiği müşterilerini) doğru yola yönlendirirdi. Her konuda bilgisi vardı; Rus insanı için atlarda, büyükbaş hayvanlarda, ormanda, tuğlada, kap kacakta, kumaşta, deride, şarkıda, dansta neyin önemli olduğunu, onu daha çok neyin ilgilendirdiğini bilirdi. Müşterisi yoksa çoğu zaman evinin kapısının önünde, ince bacaklarını altına alıp yerde çuval gibi oturur, önünden geçen herkese tatlı şeyler söylerdi. Hayatında çok şey geçmişti başından; "kafayı tütsülemek" için ona uğrayan küçük soylu onlarca insan tanımıştı; yüz verst çevrede ne olup bittiğinden haberi vardı ve her konuda bilgi sahibi polis şefinin bilmediği, kuşkulanmadığı bir şeyi bildiğini hiçbir zaman ağzından kaçırmaz, belli etmezdi. Ağzını açıp bir şey söylemez, hatta gülümser, önündeki bardaklarla oynardı. Komşuları saygı duyardı ona: Bölgede en yüksek rütbeli sivil General Şçerepetenko meyhanesinin önünden geçerken her seferinde hoşgörülü bir tavırla selam verirdi ona. Sözü dinlenen bir insandı Nikolay İvanıç: Tanıdıkları-

nın birinin ahırından at çalan bir at hırsızını, atı geri getirmek zorunda bırakmıştı, yeni kâhyayı istemeyen köylüleri buna razı etmişti vesaire... Ancak, onun bunları haklılığa, doğruluğa, yakınlarına iyilikte bulunmaya olan isteğinden yaptığı düşünülmesin... Hayır! Yalnızca, huzurunu hiçbir şeyin bozmaması için yapıyordu her şeyi. Evliydi Nikolay İvanıç, çocukları vardı. Karısı açıkgöz, ince burunlu, keskin bakışlı bir esnaf karısıydı; son zamanlarda kocası gibi o da biraz şişmanlamıştı. Kocası her konuda ona güvenirdi ve parasını da karısı kilit altında tutuyordu. Yaygaracı sarhoşlar korkuyorlardı ondan; o da sevmiyordu onları: Az para veriyorlar, çok gürültü ediyorlardı; sessiz, hüzünlü olanlardan hoşlanıyordu. Nikolay İvanıç'ın çocukları henüz küçüktü. Başlangıçta doğan çocuklarının hepsi ölmüştü, ölmeyenler ise anne-babalarına çekmişlerdi: Bu sağlıklı çocukların küçücük, zeki yüzlerine bakmak herkese neşe veriyordu.

Dayanılmaz sıcak bir temmuz günüydü; yanımda köpeğimle, Kolotovka çukuru boyunca ağır ağır "Uğrak" meyhanesine doğru çıkıyordum. Güneş gökyüzünde, pek öfkeliymiş gibi ortalığı kavururcasına parlıyordu. Havada boğucu bir toz vardı. Üzerleri cilalı gibi kargalar, kuzgunlar gagalarını açmış, gelen geçene acır gibi kederle bakıyorlardı; yalnızca serçeler sıcaktan yakınmıyorlardı, kanatlarını açıp, başka zaman olduğundan daha yüksek sesle cıvıldıyor, çitten çite uçuyor, tozlu yoldan gri toz bulutu gibi hep birlikte kalkıyor, yeşil kendir ekininin üzerinde dolaşıyorlardı. Sıcak bunaltıyordu beni. Bozkır köylerinin çoğunda olduğu gibi, Kolotovka'nın yakınlarında da su yoktu; kaynak ve kuyu olmadığı için köylüler göletten çamur gibi bir suyu içiyorlardı... Bu cıvık, iğrenç çamura su denebilir miydi? Nikolay İvanıç'tan bir bardak bira veya kvas istemek niyetindeydim.

Şunu da söylemeliyim, yılın hiçbir mevsiminde Kolotovka'nın iç açıcı bir görünümü yoktu. Ancak, görünümü özellikle, güneşin acımasız ışınlarıyla evlerin yanık rengi saman

çatılarını kavurduğu temmuz günleri daha da hüzün verici, kasvetli oluyordu. Bu derin çukur, uzun bacaklı tavukların sararmış çayırlarda umutsuzca dolaştığı kavak korusunun yer yer pencereler gibi duran kesilmiş, boş, koyu renk yerlerinde; eski bey evinin ısırganlar, yaban otları, pelinotları içinde kalmış ve kaz tüyleri kaplı yıkıntısında; yarı kurumuş çamuruyla çevresindeki kül rengi, hafif çiğnenmiş toprakta güçlükle soluk alarak birbirine sokulan, bu dayanılmaz sıcağın sona ermesini bekleyerek hüzünlü bir sabırla başlarını öne eğebildikleri kadar eğen koyunların otladığı, yan yatmış bendiyle yanmış gibi simsiyah gölette, her yerde bir kasvet, karamsarlık vardı. Doğal olarak, çocukların gergin, anlamsız bir şaşkınlıkla dolu bakışları altında; köpekleri sonradan içlerini dışarı çıkaracak gibi öksürten, soluk soluğa bırakan hırıltılı, hiddetli havlayışları eşliğinde yorgun adımlarla yaklaştım Nikolay İvanıç'ın meyhanesine. Birden meyhanenin eşiğinde uzun boylu, şapkasız, kalın kumaştan paltosunun mavi kuşağı alçak bağlı biri belirdi. İlk bakışta bir uşağa benziyordu. Gür, kır saçları kuru, buruşuk yüzünün üzerinde dağınık duruyordu. Elini kolunu sallayarak (ki gereğinden fazla sallıyordu) telaşla birilerini çağırıyordu. Epey içtiği açıktı.

Gür kaşlarını kendini zorlayarak kaldırmış, ince bir sesle şöyle diyordu:

— Gel, haydi gel! Gelsene Morgaç, haydi gel! Ne sürünüyorsun orada öyle be kardeşim? Doğru değil bu yaptığın kardeş! Burada bekliyorum seni, sen orada yerlerde sürünüyorsun... Haydi yürü.

Titrek bir ses duyuldu:

— Tamam, geliyorum, geliyorum.

Meyhanenin arkasından, sağ tarafından kısa boylu, şişman, topal biri çıktı. Üzerinde bir kolunu soktuğu oldukça iyi durumda uzun bir kaftan vardı; yüksek, tepesi sivri, kaşlarına kadar inik şapkası yuvarlak, tombul yüzüne sinsi, alaycı bir ifade veriyordu; ufak, gri gözleri fıldır fıldırdı, ince

dudaklarında ölçülü, zoraki bir gülümseme dolaşıyordu; sivri ve uzun burnu dümen gibi küstah bir tavırla öne çıkıktı.

Meyhaneye doğru topallayarak yürürken devam etti:

— Geliyorum sevgili dostum, neden çağırıp duruyorsun beni? Kim bekliyor ki beni?

— Neden mi çağırıyorum? dedi kalın paltolu adam sitemle. Ne tuhafsın Morgaç: Meyhaneye çağırıyorlar, hâlâ neden çağırdıklarını soruyorsun. İçeride iyi insanlar bekliyor seni: Türk Yaşka, sonra Vahşi-bey, ayrıca Jizdralı müteahhit. Yaşka ile müteahhit iddiaya girdiler: Bira koydular ortaya, kim kimi yenerse, yani kim daha güzel şarkı söylerse...

Takma adı Morgaç olan heyecanla sordu:

— Yaşka şarkı mı söyleyecek? Yalan söylemiyorsun değil mi Obalduy?

Obalduy ciddi bir tavırla cevap verdi:

— Yalan söylemiyorum... İddiaya girdiyse şarkı söylemek zorundadır. Ne aptal şeysin, aptalsın sen Morgaç!

— Tamam, dedi Morgaç, gidelim.

Obalduy ellerini genişçe açıp karşılık verdi:

— Peki, öyleyse öp bakalım beni...

Morgaç dirseğiyle itti onu:

— Saçmalama!

Ve eğilerek, meyhanenin kapısından birlikte girdiler.

Dinlediğim konuşma ilgimi çok çekmişti. Bölgenin en iyi şarkıcısının Türk Yaşka diye biri olduğunu birçok kez duymuştum ve şimdi beklenmedik bir anda onu başka bir ustayla karşılıklı şarkı söylerken dinleme fırsatını yakalamıştım. Adımlarımı sıklaştırdım, meyhaneye girdim.

Muhtemelen okurlarımın büyük bölümü bir köy meyhanesinin içine göz atmamıştır. Ama bizim gibiler, yani avcılar nerelere girmez! Bu meyhanelerin içi son derece sadedir. Çoğunlukla karanlık bir antre ve müşterilerin arkasına geçmesine izin verilmeyen bir tahta perdeyle ikiye bölünmüş bir odadan oluşurlar. Bu tahta perdede, önünde geniş bir meşe

masanın olduğu uzunlamasına, büyük bir açıklık vardır. Bu masanın ya da tezgâhın üzerinde içki satışı yapılır. İçeride, tahta perdedeki açıklığın tam karşısında raflarda üzerleri yazılı büyüklü küçüklü şişeler dizilidir. Müşteriler için olan ön bölümde peykeler ve boş iki-üç fıçı, köşede bir masa vardır. Köy meyhanelerinin içi genelde oldukça karanlıktır ve kütükten yapılmış duvarlarında hemen hiçbir zaman, (köy evlerinin çok azında olmayan) basit, renkli tablolar göremezsiniz.

"Uğrak" meyhanesine girdiğimde içerisi hayli kalabalıktı.

Tahta perdedeki uzun açıklığın önünde, her zaman olması gerektiği gibi, Nikolay İvanıç alacalı, basma önlüğüyle, tombul yanaklarında tembel bir gülümsemeyle ayakta duruyor, içeri yeni giren iki arkadaş Morgaç ve Obalduy'a iri, bembeyaz eliyle içki koyuyordu. Onun arkasında köşede, pencerenin önünde keskin bakışlı karısı ayaktaydı. Odanın orta yerinde zayıf, uzun boylu, yirmi üç yaşında Türk Yaşka dikiliyordu. Pamuklu kumaştan, uzun, mavi bir kaftan vardı üzerinde. Babayiğit bir fabrika işçisine benziyordu ve sanki sağlığı iyi değildi. Gri, huzursuz bakan iri gözleri, çıkık elmacık kemikleri, küçük delikleri oynak düzgün burnu, arkaya atılmış kıvırcık, sarı saçlarının altında beyaz, eğik alnı, iri, ama güzel, anlamlı dudakları... Yüzü bütünüyle etkileyici, tutkulu bir kişiliği olduğunu gösteriyordu. Çok heyecanlıydı: Sıtma nöbeti geçiriyormuş gibi gözlerini kırpıştırıyor, sık sık soluk alıp veriyor, elleri titriyordu... evet, gerçekten de, kalabalık karşısında konuşan veya şarkı söyleyen her insanın çok iyi bildiği o sıtma nöbetini andıran heyecan vardı onda. Yanında kırk yaşlarında geniş omuzlu, elmacık kemikleri çıkık, dar alınlı, gözleri Tatarlarınki gibi ufak, burnu küçük ve yassı, alt çenesi köşeli, fırça gibi sert saçları parlak siyah biri duruyordu. Bu kadar sakin ve dalgın olmasaydı esmer, kurşun rengi yüzünün, özellikle soluk dudaklarının ifadesinin sert olduğu söylenebilirdi. Neredeyse hiç kıpırdamıyor, yalnızca durgun bakışını odanın içinde,

boyundurukta bir öküz gibi dolaştırıyordu. Üzerinde düz bakır düğmeli, eski bir redingot vardı; kalın ensesine eski, siyah bir ipek atkı dolamıştı. Vahşi-Bey diyorlardı ona. Tam karşısında peykede tasvirlerin altında Yaşka'nın rakibi Jizdralı müteahhit oturuyordu. Otuz yaşlarında, kısa boylu, şişman biriydi müteahhit. Yüzü çiçekbozuğu, saçları kıvırcıktı, küt burnu kalkık, kahverengi gözleri canlı, sakalı seyrekti. Ellerini altına koymuş oturuyor; heyecanla bakınarak, bacaklarını gelişigüzel sallıyor; kenarları süslü, şık çizmelerini yere vuruyordu. Üzerinde, ince kumaştan gri bir palto vardı; paltonun pilili yakasının altından boğazına kadar sıkıca iliklenmiş kırmızı gömleğinin ucu belirgin bir biçimde göze çarpıyordu. Kapının sağındaki karşı köşede masada, eski, dar, gri paltosunun omzunda kocaman bir delik olan bir köylü oturuyordu. Güneş ışığı iki küçük pencerenin tozlu camlarından cılız, sarıya çalan bir ışın seli gibi odaya giriyor, ama sanki içerinin olağan karanlığını yenemiyordu; her şey lekeler gibi, cılız bir ışık altındaydı. Oda neredeyse serindi ve adımımı eşikten içeri atmamla birlikte bunaltıcı hava, dayanılmaz sıcak bir anda üzerimden kalkıp gitmişti.

Gelişim Nikolay İvanıç'ın konuklarını ilk anda biraz (bunu fark etmiştim) şaşırtmıştı. Ama onun beni tanıdık biri gibi eğilerek selamladığını görünce rahatladılar ve artık ilgilenmediler benimle. Kendime bir bira söyledim ve yırtık paltolu köylünün yanına oturdum.

Obalduy, birasını bir dikişte içtikten sonra, elini kolunu yine öyle tuhaf biçimde sallayarak (böyle yapmadan tek sözcük konuşamıyor olmalıydı) birden bağırdı:

— Evet, tamam! Ne bekliyoruz? Başlayacaksak başlayalım. Tamam mı? Ne diyorsun Yakovcuğum?

— Evet, başlasın, başlasın! diye onayladı Nikolay İvanıç.

Müteahhit soğukkanlı, kendinden emin bir tavırla gülümseyerek:

— Başlayalım artık, dedi, ben hazırım.

— Ben de hazırım, dedi Yakov heyecanla.

Morgaç ince sesiyle:

— Haydi başlayın çocuklar, başlayın, dedi.

Ne var ki, herkes aynı şeyi istiyor olsa da başlayan yoktu. Müteahhit peykeden kalkmamıştı bile. Herkes bir şey bekliyor gibiydi.

— Başla! dedi, Vahşi-Bey somurtkan, sert bir tavırla.

Yakov ürperdi. Müteahhit ayağa kalktı, kuşağını sıktı, öksürdü. İri bacaklarını genişçe açmış, güçlü kollarını şalvarının ceplerine dirseklerine kadar sokmuş, odanın orta yerinde hâlâ kıpırdamadan dikilmekte olan Vahşi-Bey'e biraz değişik bir sesle sordu:

— Önce kim başlayacak?

— Sen, önce sen başlayacaksın müteahhit kardeşim, dedi Obalduy ince sesiyle.

Vahşi-Bey kaşlarının altından baktı ona. Obalduy ince bir ses çıkardı, tereddüt etti, tavanda bir yerlere baktı, omuz silkti, bir şey söylemedi.

Vahşi-Bey bir an bekledikten sonra şöyle dedi:

— Kura çekelim... birayı da masanın üzerine getirin.

Nikolay İvanıç eğildi, ıhlayarak biraları yerden aldı, masaya koydu.

Vahşi-Bey dönüp baktı Yakov'a, "Haydi!" dedi.

Yakov ceplerini karıştırdı, bir tane yarım kapik çıkardı, dişiyle işaretledi. Müteahhit kaftanının altından deri, yeni kesesini çıkardı, hiç acele etmeden sırımını çözdü, avcuna birçok madenî para döküp içlerinden yeni bir yarım kapik seçti. Obalduy siperi kırık, kirli kasketini uzattı; Yakov kendi parasını, müteahhit kendi parasını attı içine.

Vahşi-Bey Morgaç'a dönüp:

— Sen seç birini, dedi.

Morgaç keyifle gülümsedi, kasketi ellerinin arasına alıp sallamaya başladı.

Bir anda sesler kesilmişti: Kapikler birbirine çarparak hafiften şıngırdıyordu. Dikkatle şöyle bir baktım çevreme:

Herkes gergin, bekliyordu. Vahşi-Bey gözlerini kısmıştı. Yanımdaki yırtık paltolu köylü bile başını uzatmış, meraklı gözlerle bakıyordu. Morgaç elini kasketin içine soktu, çıkardığında elinde müteahhidin yarım kapiği vardı. Herkes derinden iç çekti. Yakov kıpkırmızı oldu, müteahhit ise eliyle saçlarını düzeltti.

— Söylemiştim sana! diye haykırdı Obalduy. Söylemiştim ben sana...

Vahşi-Bey küçümser bir tavırla karşılık verdi:

— Anladık, "cızırdama!"* (Başını müteahhide doğru sallayarak ekledi:) Başla...

Müteahhit heyecanlandı.

— Hangi şarkıyı söyleyeceğim? diye sordu.

— Hangisini istersen, dedi Morgaç, hangisi aklına gelirse...

Nikolay İvanıç kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup ekledi:

— Elbette hangisini istersen onu söyleyeceksin. Bu konuda kimsenin sana bir şey söylemeye hakkı yok. Hangisini istersen onu söyle; yeter ki güzel söyle, sonra biz elimizi vicdanımıza koyup karar vereceğiz.

Obalduy araya girdi:

— Elbette elimizi vicdanımıza koyup karar vereceğiz, diye ekledi.

Boş bardağının kenarını yaladı.

Müteahhit, parmaklarını kaftanının yakasında dolaştırarak:

— Haydi kardeşler, dedi, biraz eğlenelim.

— Evet, evet, uyuma, başla! diye ekledi Vahşi-Bey.

Müteahhit bir an düşündü, başını silkti, öne çıktı. Yakov gözlerini ayırmıyordu ondan...

Ama yarışmayı anlatmaya başlamadan önce, öykümün her kahramanı için birkaç sözcük etmem gerektiğini düşünüyorum. Kendileriyle küçük "Uğrak" meyhanesinde kar-

---

* Aladoğanlar korktuklarında cızırdarlar. (Turgenyev'in notu.)

şılaşmadan önce de birkaçı hakkında bilgim vardı; bazıları için de daha sonra bilgi edindim.

Obalduy'dan başlayalım: Gerçek adı Yevgraf İvanov'du. Ama çevrede herkes Obalduy olarak bilirdi onu ve kendisi de bu lakabını benimsemişti: Çok yakışıyordu ona. Gerçekten de lakabı onun pek anlamsız, her zaman endişeli yüz hatlarını başka bir lakabın anlatamayacağı kadar güzel anlatıyordu. Ortalarda boş boş dolaşan bekâr bir köylüydü. Efendileri uzun zaman önce salıvermişlerdi onu; hiçbir işe yaramadığı için tek kapik maaşı yoktu, her gün başkalarının hesabına yer, içer, eğlenirdi. Neden olduğunu bilmeden, ona şarap, çay ısmarlayan çok tanıdığı vardı. Çevresindekileri eğlendiren neşeli biri olmadığı gibi, tersine, saçma sapan konuşmalarıyla, çekilmez yılışıklığıyla, yerli yersiz el kol hareketleriyle ve dinmek bilmeyen kahkahalarıyla herkesin canını sıkardı. Dans etmeyi, şarkı söylemeyi bilmezdi; hayatında işe yarar tek sözcük bile etmemişti: Fırsatını buldukça sürekli saçmalar, yalan söylerdi... Yani tam bir Obalduy'du![*] Bu sırık gibi adam kırk verst çevrede hiçbir içki âleminden eksik olmazdı... Böyle yerlerde alışmışlardı ona ve kaçınılmaz varlığına ister istemez katlanırlardı. Elbette hakir görüyorlardı onu, iğrenç buluyorlardı; yalnızca Vahşi-Bey hoş karşılardı onun saçma çıkışlarını.

Morgaç, Obalduy'a hiç benzemiyordu. Gözlerini herkesten fazla kırpıştırmasa da,[**] onun lakabı da kendisine yakışıyordu. Bilindiği gibi, Rus halkı lakap üretmekte ustadır. Bu insanın geçmişini daha ayrıntılı öğrenmek için harcadığım bütün çabaya karşın, onun hayatında benim için, (herhalde herkes için de) karanlık bazı noktalar, kitapseverlerin deyimiyle, bilinmezin derin karanlığına gömülü yerler kalmıştır. Yalnızca şu kadarını öğrenebildim: Bir zamanlar çiftlik sahi-

---

[*] Afallamış, sersem, beyni bulanmış, şaşkın anlamlarına gelen "obaldelnıy" sözcüğünden türetilmiştir.. (ç.n.)

[**] Gözlerini kırpıştırmak (morgat) fiilinden türetilmiş bir lakap. (ç.n.)

besi yaşlı, çocuksuz hanımefendisinin arabacısıymış, kendisine emanet edilmiş üç at koşulu arabayla kaçmış, tam bir yıl kayıplara karışmış, sonunda avare dolaşmanın kötü bir şey olduğunu anlamış, zararlarını görmüş olacak, geri gelmiş, ama topalmış artık. Hanımefendisinin ayaklarına kapanmış, birkaç yıl süren örnek davranışlarıyla, dürüstlüğüyle suçunu bağışlatmış, hanımefendisinin gözüne girmeyi, güvenini tam anlamıyla kazanmayı başarmış, hanımefendi çiftliğin kâhyası yapmış onu; ama hanımefendi ölünce, nasıl olduğu bilinmiyor, azat edilmiş, esnaflık yapmaya başlamış, komşuların bahçesini kiralıyormuş, zengin olmuş, şimdi durumu çok iyiymiş. Tecrübeli, kafası çalışan bir insandı; kötü niyetli de değildi, iyi niyetli de, daha çok hesabını bilen biriydi. Kimin ne olduğunu, kimden nasıl yararlanacağını iyi bilen pişkin bir düzenbazdı. İhtiyatlıydı, aynı zamanda da bir tilki gibi açıkgöz; yaşlı bir kadın gibi konuşkandı, ama kendi bir şey anlatmaz, karşısındaki herkesi anlatmak zorunda bırakırdı; bununla beraber bazı kurnazlar gibi saf numarası yapmazdı, zaten numara yapmayı da pek beceremezdi: Hayatımda onun ufak, kurnaz "basarları"* kadar zeki, keskin gözler görmedim. Gözleri sadece bakmakla kalmıyor, görüyor, gözlemliyorlardı. Morgaç kimi zaman haftalarca görünüşte basit bir iş üzerinde düşünüyor, sonra birden büyük cesaret isteyen çılgınca bir şeyde karar kılıyor; kendini mahvedecek derken... bir bakıyordunuz başarıyor, işleri yolunda gidiyordu. Şanslı bir adamdı; talihine de inanıyordu, alametlere de. Genelde çok batıl inançlıydı. Kimse sevmezdi onu, çünkü kimseyle bir işi olmazdı, ama saygı duyarlardı ona. Bütün ailesi, üzerinde titrediği biricik oğulcuğundan oluşuyordu. Böyle bir babanın yetiştirdiği bu oğul herhalde ileride çok başarılı olur. Yaz geceleri evlerinin önünde toprak tümseklerde oturup kendi aralarında sohbet eden yaşlı insanlar

* Oryollular göz yerine "basar", ağız yerine de "yiyen" sözcüğünü kullanıyorlar. (Turgenyev'in notu.)

alçak sesle şöyle diyorlardı: "Küçük Morgaç da babasına çekti." Hepsi bunun ne anlama geldiğini biliyor, başka tek sözcük eklemiyorlardı.

Türk Yakov ile müteahhit için uzun uzun anlatılacak bir şey yok. Gerçekten de, esir bir Türk anneden doğduğu için lakabı Türk olan Yakov, sözcüğün tam anlamıyla sanatçı ruhlu bir insandı. Bir tüccarın pamuklu dokuma atölyesinde kepçeciydi. İtiraf edeyim, sonunun ne olduğunu öğrenemediğim müteahhide gelince, bana uyanık, becerikli bir kasaba esnafı gibi geliyordu. Ne var ki, Vahşi-Bey'den biraz daha ayrıntılı söz etmem gerekiyor:

Bu insanın üzerinizde bıraktığı ilk izlenim kaba, ağır, ama kesin bir güç duygusu oluyordu. Hantal bedeni, bizde dedikleri gibi, "çarpıktı." Oysa sapasağlam görünüyordu ve (çok tuhaftır) ayıyı andıran bedeninde, belki de, kendi gücüne olan sakin güveninden gelen değişik bir zarafet vardı. İlk bakışta bu Herkül'ün hangi sınıftan olduğuna karar vermek kolay değildi. Ne bir uşağa benziyordu, ne esnafa, ne yoksul düşmüş emekli bir büro memuruna, ne iflas etmiş bir küçük toprak sahibi soyluya, ne de bir köpek bakıcısı veya kavgacıya: Değişik bir havası vardı. Bölgemize nereden geldiğini bilen yoktu; mülk sahibi köylülerinden olduğunu ve bir ara memurluk yaptığını söyleyenler vardı, ama bu konuda kimse kesin bir şey bilmiyordu; kendisinden başka bilgi alınabilecek kimse de yoktu. Pek konuşmayan, durgun biriydi. Bu yüzden nasıl geçindiği konusunda da kimse kesin bir şey bilmiyordu. Bir iş yapmıyor, kimsenin evine uğramıyor, neredeyse hiç kimseyle tanışmıyordu, ama parası vardı; gerçi çok parası olduğu söylenemezdi ama vardı... Pek mütevazı değildi, genelde hiçbir şeyi mütevazı değildi, ama sakin, sessizdi; çevresindekilerin farkında değilmiş gibi yaşıyordu ve kesinlikle kimseye ihtiyacı yoktu. Vahşi-Bey (lakabı böyleydi, gerçek soyadı ise Perevlesov'du) bütün çevrede büyük bir saygınlığa sahipti. Kimseye yalnızca, herhangi bir şey buyurmamasına,

tesadüfen karşılaştığı birilerinden de bu yönde en küçük bir talebi bile olmamasına karşın, herkes hemen gönülden itaat ediyordu kendisine. O söylüyordu... onlar dediğini yapıyorlardı; güç her zaman, istediğini alıyordu... Hemen hiç içmiyordu, kadınlarla ilgisi yoktu, şarkı dinleme tutkusu vardı. Esrarengiz birçok özelliğe sahipti; içinde bir kez ayaklanıp dışarı taşarsa kendini de, dokunduğu her şeyi de darmadağın edeceğinden kuşku duyulamayacak çok büyük, somurtkan bir güç uyuyordu sanki. Ve bu adam hayatında böyle bir tecrübeyi yaşamamış, mahvolmanın uçurumundan kıl payı kurtulmamışsa, şimdi de kendini böyle bir olaydan kirpi eldivenler içinde korumaya çalışmıyorsa, fena halde yanılıyorum demektir. Benim onda asıl anlayamadığım, sanki doğuştan vahşiliği ile doğuştan soyluluğunun bir arada olmasıydı. Böyle bir birleşime başka hiçbir insanda rastlamamıştım.

Neyse, müteahhit öne çıktı, gözleri yarı kapalı, yüksek bir falsettoyla şarkı söylemeye başladı. Sesi, biraz çatlak çıksa da, oldukça hoş, tatlıydı. Sesini istediği gibi kullanıyor, tarla kuşu gibi ara vermeden dem çekiyor, titreterek yükseltip alçaltıyor, hiç kesmeden tiz notlara çıkıyor, özel bir çabayla aynı tonda kalarak uzatıyor, susuyor, sonra birden bir çeşit pervasızlıkla, coşkuyla aynı melodiyi tutturuyordu. Bu geçişleri kimi zaman oldukça cesur, kimi zaman eğlenceli yapıyordu: Şarkıyı bilen birine bu büyük haz verirdi. Belki de bir Almanı hiddetlendirirdi. Bu bir Rus tenore di grazia, ténor léger idi.* Neşeli bir dans şarkısı söylüyordu; sonu gelmeyen süslemeler, uyumlu uzatmalar arasından yakalayabildiğim kadarıyla şarkının sözleri şöyleydi:

Bu küçücük toprağı,
Senin için süreceğim yârim,
Küçücük kırmızı çiçekleri,
Senin için ekeceğim yârim.

---

* İtalyanca ve Fransızca "lirik tenor". (ç.n.)

Müteahhit söylüyor, herkes dikkatle dinliyordu. İşi bilen insanlara şarkı söylediğinin farkında olduğu belliydi, bu yüzden kendini şarkıya iyice vermişti. Gerçekten de, bizim oralarda herkes şarkıdan anlar; Oryol şosesi üzerindeki Sergiyevskoye köyü bütün Rusya'da şarkılarının güzelliğiyle boşuna ünlü değildir. Müteahhit, dinleyicilerini fazlaca duygulandıramadan, uzun süre şarkı söyledi; koro desteği yoktu ve nihayet, sesini başarılı bir biçimde yükselttiği bir anda Vahşi-Bey'i gülümsetebildi. Obalduy tutamadı kendini, zevkten bir çığlık attı. Herkes silkinip canlandı. Obalduy ile Morgaç coştular, alçak sesle haykırmaya başladılar: "Yaşa! Devam et deyyus! Söyle, bağır, kör şeytan! Daha çok bağır! Yak içimizi, yak, itoğluit! Herod canını alsın!" Nikolay İvanıç tezgâhın arkasında başını gülümseyerek sağa sola sallıyordu. Obalduy sonunda ayaklarını yere vurmaya, bacaklarını açıp kapamaya, omuzlarını oynatmaya başlamıştı. Yakov'un gözleri ise kor gibi yanıyordu, kendi de kuru yaprak gibi titriyor, sinirli sinirli gülümsüyordu. Yalnızca Vahşi-Bey'in yüzünde herhangi bir değişiklik yoktu ve daha önce de olduğu gibi kıpırdamadan oturuyordu; ama müteahhitten ayırmadığı gözlerinin ifadesi (dudaklarındaki küçümser ifade değişmemiş olsa da) biraz yumuşamıştı. Odadakilerin takdirlerini fark eden müteahhit iyice coşmuştu; sesini öylesine dalgalandırıyor, şakırdatıyor, vurguluyor, gırtlaktan öylesine taşkın sesler çıkarıyordu ki, nihayet bitkin, yüzü sararmış, sıcak terler içinde kendini geriye atarak şarkısını bitirdiğinde dinleyenler hep birlikte çılgınca alkışlamaya başlamışlardı. Obalduy atılıp boynuna sarıldı; uzun, kemikli kollarının arasında sıkabildiğince sıktı. Nikolay İvanıç'ın yağlı yüzü al aldı, sanki gençleşmişti; Yakov deliler gibi bağırıyordu: "Aferin, aferin!" Yanımda oturan yırtık paltolu köylü bile dayanamamış, masaya bir yumruk indirmiş, "Vay be! Harikaydı, çok güzeldi!" diye haykırdıktan sonra kararlı bir tavırla yere tükürmüştü.

Obalduy kollarının arasında soluk almakta zorlanan müteahhidi bırakmadan bağırıyordu:

— Evet kardeşim, çok eğlendirdin bizi! Kimse bir şey söyleyemez sana, eğlendirdin bizi! Kazandın kardeşim, kazandın! Kutluyorum seni, bira senindir! Yakovcuk eline su dökemez senin! Söylüyorum sana, su dökemez... İnan bana!

Müteahhidi tekrar bastırdı göğsüne, sıktı.

Morgaç yüzünü ekşiterek uyardı Obalduy'u:

— Bırak adamı, sıkıştırma sırnaşık herif... Bırak otursun; yoruldu... Ne sırnaşık şeysin be kardeşim! Islak yaprak gibi yapıştın, bırakmıyorsun adamı!

— Tamam, tamam, otursun, dedi Obalduy, onun sağlığına içeceğim... (Tezgâha yürüdü, müteahhide dönüp şöyle dedi:) Ama senin hesabına içiyorum dostum!

Müteahhit başıyla onayladı, sedire oturdu, şapkasının içinden mendilini çıkardı, yüzünün terini sildi. Obalduy ise aceleci bir hırsla bir bardak bira içti ve iflah olmaz her ayyaş gibi aksırarak hüzünlü-endişeli bir tavır takındı.

Nikolay İvanıç:

— Kardeşim güzel şarkı söylüyor, dedi yumuşak bir sesle, çok güzel! Şimdi sıra sende Yakovcuğum: Bak, korkma. Kimin galip geleceğini göreceğiz... Evet, müteahhit güzel söylüyor, yemin ederim güzel söylüyor.

Nikolay İvanıç'ın karısı gülümseyerek baktı Yakov'a:

— Çok güzel! dedi.

— Çok güzel-ga! diye tekrarladı yanımdaki köylü.

Obalduy paltosunun omzu delik köylünün üzerine yürüdü, parmağını ona doğru uzattı, olduğu yerde sıçrayarak çın çın öten kahkahalar atmaya başladı:

— Vay, zavorot-poleha!* Poleha! poleha! Ga, bade panyay!** Zavorot! (Kahkahalar arasından bağırıyordu Obalduy:) Senin ne işin var burada zavorot?

---

* Volhov ile Jizdrinski kasabaları arasındaki uzun ormanlık alandan başlayan Güney Polesya bölgesinden olanlara "poleha" diyorlardı. Yaşam biçimleri, mizaçları, dilleri çok değişikti. Güvenilmez, ters kişilikleri nedeniyle "zavorot" (dönek) derlerdi onlara. (Turgenyev'in notu.)

** Polehalar hemen her sözcüğe "ga" veya "bade" ünlemini eklerlerdi; "panyay" ise acele etme anlamındaydı. (Turgenyev'in notu.)

Zavallı köylü şaşırdı, ne cevap vereceğini bilemedi, kalkıp bir an önce çıkmak için hazırlanıyordu ki, birden Vahşi-Bey'in madenî sesi duyuldu:

— Ne yılışık bir yaratıksın sen! dedi dişlerini sıkarak.

Obalduy mırıldandı:

— Neyse, önemli değil... ben öylesine...

Vahşi-Bey:

— Pekâlâ, dedi, kes artık! Yakov, haydi başla!

Yakov boğazını tuttu.

— Ne dersin kardeşim, şey... sanki... Hım... Ne yalan söyleyeyim, bilmem ki...

— Yeter artık, korkma! Utanma da! Neden kıvırıyorsun? Nasıl söyleyebilirsen öyle söyle

Vahşi-Bey başını önüne eğip beklemeye başladı.

Yakov bir an durdu, çevresine bakındı, eliyle yüzünü kapadı. Herkes ona bakıyordu; özellikle de, başarısının verdiği gurur ve her zamanki kendine güvenine o anda eklenen istemdışı, hafif bir endişesi yüzünden okunan müteahhit... Duvara yaslanmış, iki elini yine altına almış bekliyordu, ama şimdi bacaklarını oynatmıyordu. Yakov elini nihayet yüzünden çekti: Bir ölününki gibi bembeyazdı yüzü, inik kirpiklerinin arasından gözleri belli belirsiz gözüküyordu. Derin bir soluk aldı, şarkı söylemeye başladı... Sesi ilk anda zayıf ve dağınıktı, sanki göğsünden çıkmıyor, çok uzaklarda başka bir yerden geliyor da, tesadüfen odaya giriyordu. Bu titrek, tınlamalı ses hepimizi tuhaf bir biçimde etkiledi. Birbirimize baktık, Nikolay İvanıç'ın karısı ise şöyle bir doğrulmuştu. Bu ilk sesin arkasından bambaşka, daha sert, gergin, ama yine sert bir parmağın dokunuşuyla ansızın titreyen bir tel gibi titrek bir ses geldi; bu ses son bir kez daha titreyerek kayboldu, onu üçüncüsü, biraz daha canlısı izledi, genişledi ve hüzünlü bir şarkı başladı. Yakov "Çayırda tek bir yol yoktu," diye söylemeye başladı ve hepimizin içi bir tuhaf oldu. Ne yalan söyleyeyim, hayatımda böyle bir ses duy-

mamıştım. Hafif dağınık, çınlayan, çatırdayan bir sesti bu. Hatta ilk anda hastalıklı gibi gelmişti bana. Ama içten, derin bir tutku, gençlik, güç, tat ve çekici bir kayıtsızlık, hüzünlü bir acı vardı bu seste. Onda Rus olan bir samimiyetin, ateşli bir ruhun tınısı ve soluğu vardı ve benim yüreğimin de Rus tellerine dokunmuştu. Şarkı büyüyor, açıldıkça açılıyordu. Besbelli duygulanmıştı Yakov: Çekinmiyordu artık, kendini bütünüyle kaderine bırakmıştı; sesi öyle titremiyordu... titriyordu gerçi ama bu titreme, dinleyenlerin ruhuna ok gibi saplanan, giderek güçlenen, sağlamlaşan, genişleyen içindeki tutkunun belli belirsiz titremesiydi. Bir zamanlar denizin çekildiği bir saatte bir akşam, dümdüz kumsalda uzakta, gürültülü sesler çıkaran bembeyaz, kocaman bir martı görmüştüm: İpeksi göğsünü günbatımının kızıllığına dönmüş, kıpırdamadan oturuyor, ancak arada bir geniş kanatlarını tanıdık denize ve ufka yaklaşmış kıpkırmızı güneşe doğru açıyordu. Yakov'u dinlerken o martıyı hatırladım. Şarkısını söylerken rakibini de, odadakileri de büsbütün unutmuştu, ama anlaşılan, akşamın sessizliğin dalgaların yürekli yüzücüsünü duygulandırması gibi, bizim sessiz, tutkulu duruşumuz da onu coşturmuştu. Şarkısını söylüyordu, sesinin her notasında, tıpkı bizim olan bozkırın önümüzde uçsuz bucaksız uzaklara açılması gibi, bizim olan sonsuz bir şeyin esintisi vardı. Hissediyordum: Yüreğimde bir şeyler kaynıyordu, gözlerime yaşlar dolacak gibi oluyordu. O anda bastırılan, boğuk hıçkırıklar duydum... Dönüp baktım, meyhanecinin karısı göğsünü pencereye dayamış, ağlıyordu. Yakov şöyle bir baktı ona ve daha da yükseltti sesini, eskisinden daha duygulu söylemeye başladı. Nikolay İvanıç başını önüne eğdi. Morgaç öte yana döndü; Obalduy pek etkilenmişti, ağzı açık, aptallaşmış gibi ayakta duruyordu; cahil köylü köşede, başını sallayarak kendi kendine hüzünle bir şeyler fısıldıyor, sessiz sessiz hıçkırıyordu; Vahşi-Bey'in demir yüzündeyse, iyice çatılmış kaşlarının altından iri bir gözyaşı

damlası yanağından aşağı yavaşça süzüldü; müteahhit sıktığı yumruğunu alnına dayamıştı, kıpırdamıyordu... Yakov şarkısını ansızın yüksek, olağanüstü bir sesle bitirmemiş olsaydı (sanki birden sesi kesilmişti) odaya çökmüş bu hüzünlü havanın sonunda ne olurdu bilmiyorum. Kimse haykırmadı, hatta kıpırdamadı; herkes onun daha şarkı söyleyip söylemeyeceğini bekliyor gibiydi. Ama Yakov dinleyenlerin sessizliğine şaşırmış gibi gözlerini açtı, çevresindekilerin yüzüne tek tek baktı ve kendisinin kazandığını gördü...

Vahşi-Bey elini onun omzuna koydu:

— Yakovcuğum... dedi ve sustu.

Hepimiz öylece kalmıştık. Müteahhit sessizce kalktı yerinden, Yakov'un yanına gitti, bekledi, neden sonra kendini zorlayarak "Sen... sen kazandın," deyip koşarak çıktı odadan.

Onun bu çabuk, kararlı hareketi herkesin üzerine çökmüş büyülü havayı dağıtır gibi oldu: Birden herkes yüksek sesle, neşeyle konuşmaya başladı. Obalduy şöyle bir zıpladı havaya, değirmen kanadı gibi elini kolunu sallayarak bir şeyler söylemeye başladı; Morgaç topallayarak yürüdü Yakov'un yanına, onunla birkaç kez öpüştü; Nikolay İvanıç ayağa kalktı, mağrur bir tavırla, verilecek biraya bir o kadar da kendinden eklediğini söyledi; Vahşi-Bey, onun yüzünde görmeyi hiç beklemediğim sevecen bir tavırla gülümsedi; cahil köylü gözlerini, yanaklarını, sakalını kaftanının yeniyle silerek, oturduğu köşeden şöyle mırıldanıyordu: "Ah, çok güzel, yemin ederim çok güzeldi, köpek dölü olayım ki çok güzeldi!" Nikolay İvanıç'ın yüzü kıpkırmızı olmuş karısı hızla kalkmış, kapıdan çıkıp gitmişti. Yakov başarısına bir çocuk gibi seviniyordu; yüzü çok değişmişti; özellikle gözleri büyük bir mutlulukla parlıyordu. Tezgâha götürdüler onu; ağlamaklı cahil köylüyü yanına çağırdı, meyhanecinin küçük çocuğunu müteahhidi çağırması için yolladı, ama çocuk bulamadı müteahhidi. Şölen başladı. Obalduy kollarını havaya kaldırarak sordu:

— Akşama kadar bir şarkı daha söyleyeceksin bize, değil mi?

Bir kez daha baktım Yakov'a ve çıktım. Orada daha fazla kalmak istememiştim, edindiğim izlenimimin bozulacağından korkuyordum. Ama sıcak hâlâ dayanılmazdı. Yerin üzerinde yoğun bir tabaka gibi asılı duruyordu; koyu mavi gökyüzünde incecik, neredeyse siyah bir sisin arasından sanki küçük, parlak ışıklar görünüyordu. Her şey susmuştu; gücünü yitirmiş doğanın bu derin sessizliğinde umutsuz, ezilmiş bir şey vardı. Samanlığa kadar yürüdüm, yeni biçilmiş, ama neredeyse kurumuş otların üzerine uzandım. Uzun süre uyuyamadım, Yakov'un dayanılmaz sesi kulaklarımda çınlıyordu... Sonunda sıcak, yorgunluk üstün geldi ve derin bir uykuya daldım. Uyandığımda hava kararmıştı; çevreme saçılmış otlar hafif nemlenmiş, keskin kokuyordu; yarı kapalı çatının ince kirişlerinin arasındaki boşluklardan soluk yıldızlar belli belirsiz göz kırpıyordu. Dışarı çıktım. Günbatımının kızıllığı çoktan sönmüştü, ufukta yalnızca son izi görünüyordu; ama bir süre önce ateş gibi yanan havada gecenin serinliğinde bir sıcaklık hissediliyor, insanın göğsü hâlâ soğuk bir esinti arıyordu. Rüzgâr yoktu, bulutlar yoktu. Zor görünen sayısız yıldızın sakince göz kırptığı gökyüzünde her şey tertemiz, koyu-berraktı. Köyde belli belirsiz ışıklar vardı; yakındaki, ışıkları parlayan meyhaneden karmakarışık bağrış çağrış sesleri geliyordu. Bu sesler arasında Yakov'unkini duyar gibi oluyordum. Arada bir şiddetli kahkahalar yükseliyordu. Yaklaşıp alnımı pencerenin camına dayadım. Hiç de neşeli olmayan, ama karışık, canlı bir tablo gördüm: Herkes sarhoştu, başta Yakov olmak üzere herkes... Yaka bağır açık peykede oturuyor, parmaklarını gitarının tellerinde tembel tembel dolaştırarak kısık sesle bir dans, bir sokak şarkısı söylüyordu. Islak saçları bembeyaz yüzünün üzerine parça parça sarkmıştı. Obalduy meyhanenin orta yerinde, kaftanını çıkarmış, kendinden geçmiş bir halde gri paltolu

bir köylünün karşısında zıplayarak dans ediyordu; gri paltolu köylü de sakalının arasından anlamsızca gülümseyerek, dermansız ayaklarını güçlükle yere vurarak, arada bir elini havaya kaldırarak "Haydi!" der gibi onunla birlikte dans ediyordu. Obalduy'un yüzünden daha komik bir şey olamazdı; kaşlarını kaldırmak istiyordu, ama ağırlaşmış gözkapakları kalkmak istemiyor, zor belli olan süzgün, ama tatlı bakışlı gözlerinin üzerine çökmeyi sürdürüyorlardı. Yanından geçen herkesin yüzüne bakarak "İyisin kardeş, iyisin!" diyeceği o hoş çakırkeyif durumdaydı. Morgaç bir köşede yüzü kıpkırmızı, burun delikleri genişçe açılmış vaziyette gülüyordu; yalnızca Nikolay İvanıç, gerçek bir meyhaneci gibi her zamanki soğukkanlılığını muhafaza ediyordu. Odada yeni birçok kişi vardı ama Vahşi-Bey'i göremedim.

Geri döndüm ve Kolotovka'nın yamacından aşağı çabuk adımlarla yürümeye başladım. Tepenin dibinde akşamın alacakaranlık sisinin dalga dalga kapladığı geniş bir düzlük vardı; bu sis düzlüğü kararmış gökyüzüyle birleştirerek uçsuz bucaksız gösteriyordu. Vadi boyunca geniş adımlarla yürüyordum ki, düzlüğün uzaklarında bir yerde gür bir çocuk sesi yükseldi: "Antropka! Antropka-a-a!" Çocuk ağlamaklı, son heceyi uzatarak ısrarla, sürekli, avazı çıktığınca bağırıyordu.

Birkaç saniye sustu, sonra tekrar bağırmaya başladı. Kıpırtısız, neredeyse uyuklayan havada sesi çınlayarak yayılıyordu. En azından otuz kez seslenmişti Antropka'ya, ancak ondan sonradır ki, ilerideki ormanın kenarından, başka bir dünyadanmış gibi bir cevap geldi:

— Ne-e-e-e-e?

Çocuğun sesi hemen neşeli bir öfkeyle karşılık verdi:

— Buraya gel, iblis-s-s!

Neden sonra cevap geldi karşıdan:

— Ned-e-e-e-e-n?

İlk ses hemen yine bağırdı avazı çıktığınca:

— Çünkü babam kırbaçlayacak seni-i-i-i!

İkinci ses karşılık vermedi artık, çocuk tekrar seslenmeye başladı "Antropka!" diye. Hava iyice kararmıştı, Kolotovka'ya dört verst uzaklıktaki köyümü çevreleyen ormanın köşesini dönüyordum, giderek seyrekleşen çocuğun sesi zayıflayarak hâlâ bana kadar geliyordu...

Gecenin karanlığıyla dolu havada "Antropka-a-a!" sesi hâlâ yankılanıyordu.

Pyotr Petroviç Karatayev

Bundan beş yıl önce, sonbaharda, Moskova'dan Tula'ya giderken, yeterli at olmadığı için bütün bir gün posta menzilinde kalmam gerekti. Avdan dönüyordum ve arabamı önden yollamayı ihmal etmiştim. Saçı burnunun üzerine sarkmış, uykulu gözleri ufak, asık suratlı, yaşlı memur bütün yakınmalarıma, ricalarıma kesik kesik homurtularla karşılık veriyor, yaptığı işi kendi de lanetliyor gibi kapıyı çarparak kapıyor ve kapının önüne çıkınca kucaklarında ağır boyunduruklarla çamurların içinde yavaş yürüyen veya tahta sıraların üzerinde esneyerek, kaşınarak oturan, amirlerinin öfkeli haykırışlarını pek umursamayan arabacılara bağırıp çağırıyordu. Üç kez çay içmiş, birkaç kez boşuna uyumayı denemiş, pencerelerdeki, duvarlardaki yazıları tekrar tekrar okumuştum: Canım fena halde sıkılıyordu. Soğuk bir umutsuzlukla arabamın kalkık oklarına bakarken birden bir çıngırak sesi duydum, bitkin halde üç atın koşulu olduğu küçük bir araba gelip kapının önünde durdu. Arabadan atlayan yolcu: "Acele at!" diye bağırarak odaya girdi. O, tuhaf bir şaşkınlık içinde, at olmadığını anlatmaya çalışan memuru dinlerken ben de canı sıkılan bir insanın merakıyla yeni arkadaşımı tepeden tırnağa süzüyordum. Görünüşte otuzunda değildi. Kuru, sarı, bakır gibi tatsız renkli yüzünde çiçek hastalığı silinmez

izler bırakmıştı; mavi-siyah, uzun saçları yakalığının arkasında halka halkaydı; önde, cesurca bırakılmış favorileri kıvır kıvırdı. Pek iri olmayan şiş gözleri ifadesiz bakıyordu; üst dudağında birkaç kıl vardı. At panayırlarını tek tek dolaşan uçarı bir küçük çiftlik sahibi gibi giyinmişti: Alacalı, hayli yağlı bir arkalık,* leylak rengi soluk, ipek bir kravat, düğmeleri bakır bir yelek, çok geniş paçalı gri bir pantolon, paçaların altından güçbela görünen çamurlu çizme uçları... Tütün ve votka kokuyordu. Arkalığının ancak örttüğü kırmızı, kalın parmaklarında gümüş ve Tula işi yüzükler vardı. Böyle tiplerden Rusya'da düzinelerce değil, yüzlerce vardır; doğrusunu söylemek gerekirse, onlarla tanışmak kimseye haz vermez; ama içeriye giren kişiye bakarken bu önyargıya karşın, onun yüzündeki kayıtsız iyi niyetliliği, ateşli ifadeyi fark etmiştim.

— Bakın, kendileri de bir saatten fazladır bekliyorlar, dedi memur beni göstererek.

"Bir saatten fazladır!" derken benimle alay ediyordu hergele.

Yeni gelen:

— Belki onun acil bir durumu yoktur, diye karşılık verdi.

Memur asık yüzle:

— Bunu biz bilemeyiz, dedi.

— İmkânsız mı demek istiyorsunuz yani? Tek bir at bile yok mu?

— Yok efendim. Hiç atımız yok.

Yeni gelen tahta sıraya oturdu, şapkasını masanın üzerine attı, eliyle saçlarını düzeltti. Bana sordu:

— Siz çay içtiniz mi?

— İçtim.

— Bana eşlik etmek için tekrar içer misiniz?

Önerisini kabul ettim. Kocaman, kızıl semaver dördüncü kez geldi masaya. Bir şişe rom çıkardım. Yanılmamıştım:

---

* Kaftan benzeri erkek giysisi. Rusçaya Türkçeden geçmiştir. (ç.n.)

Karşımdaki küçük çiftlik sahibi soylulardan biriydi. Adı Pyotr Petroviç Karatayev'di.

Sohbete başladık. Geleli daha yarım saat olmamıştı ki, büyük bir içtenlikle hayatını anlatmaya başlamıştı bana.

Dördüncü bardak çayını içerken şöyle diyordu:

—Artık Moskova'ya gidiyorum, köyde yapabileceğim bir şey kalmadı.

— Neden köyünüzde yapabileceğiniz bir şey kalmadı?

— Kalmadı işte. Çiftlik darmadağın oldu, köylülerimi mahvettim; doğrusunu isterseniz, peş peşe birkaç yıl kötü geçti: İyi ürün alınamadı, bilirsiniz işte, birtakım şanssızlıklar... (Yan tarafa bakarak üzgün bir sesle ekledi:) Bütün bunların yanında, bir de benim gibi bir çiftlik sahibi!

— Neden öyle?

Sözümü kesti:

— Evet, böyle çiftlik sahipleri de var! (Başını yana çevirip, çubuğunu hırsla çekerek ekledi:) Görüyorsunuz işte, bana bakarken benim için düşünürsünüz ki... Size itiraf etmek zorundayım, yüksek bir öğrenim almış değilim; imkânım olmadı. Kusuruma bakmayın, açıkyürekli bir insanım ben, hem, nihayet...

Konuşmayı kesip "boş verin" anlamına elini salladı. Yanlış düşündüğüne, kendisiyle tanıştığıma çok sevindiğime inandırmaya çalıştım onu; sonra da çiftliğini yönetebilmesi için pek fazla eğitime de ihtiyacının olmadığını ifade ettim.

— Kabul ediyorum, dedi, size hak veriyorum. Önce ilgi gerekir! Bazıları köylüyü soyup soğana çevirmekten başka bir şey yapmıyor! Ama ben... İzninizle, sorabilir miyim, Petersburglu mu, yoksa Moskovalı mı?

— Petersburgluyum.

Burun deliklerinden uzun bir duman çıkardı.

— Bense devlet hizmetine girmek amacıyla Moskova'ya gidiyorum.

— Nerede görev almak niyetindesiniz?

— Bilmiyorum; nerede olursa. Size doğrusunu söylemem gerekirse devlet hizmetine girmekten korkuyorum: Birden sorumluluk alacaksınız üzerinize. Sürekli köyde yaşadım ben; biliyor musunuz, o hayata alışığım... ama başka çarem yok... Parasızlık! Ah şu parasızlık!

— Ama başkentte yaşayacaksınız.

— Başkentte... Evet, o başkentte nelerin iyi olduğundan haberim yok benim. Göreceğiz, belki iyi bile olacaktır... Evet, yine de köydekinden daha iyi olabilir...

— Peki köyde yaşamanız imkânsız mı artık?

İç geçirdi.

— İmkânsız. Şu anda benim değil orası.

— Nasıl?

— İyi bir insan, bir komşum... bonoyla...

Zavallı Pyotr Petroviç eliyle yüzünü ovuşturdu, bir an düşündü, başını silkeledi.

— Evet, işte böyle! (Kısa süren bir sessizlikten sonra devam etti:) İtiraf etmek gerekirse, kimseyi suçlamaya hakkım yok, bütün suç bende. Hava atmayı seviyordum! Kahretsin, hava atmayı çok severim!

— Köyde eğlenceli bir hayatınız mı vardı? diye sordum.

Sözcüklerin üzerine basa basa, doğrudan gözlerimin içine bakarak cevap verdi:

— Benim on iki çift tazım vardı beyefendi, size şunu da söyleyeyim, öyle tazılar kimsede yoktu... (Son sözcüğü şarkı söyler gibi uzatarak söylemişti.) Boz tavşanın tepesine bir anda binerlerdi, kızıl tilkiyi ise yılanlar gibi sarıverirlerdi... Tazılarımla gurur duyardım. Ama hepsi geride kaldı, yalan söylemeye gerek yok. Tüfeğimle avlanırdım. Kontes adında inanılmaz ferma duruşu olan bir köpeğim vardı; her kokuyu alırdı. Bazen bataklığa gider: "Ara!" komutu verirdim ona. Eğer yerinden kıpırdamadıysa, bilin ki, bir düzine köpekle dolaşsanız hiçbir şey bulamazsınız! Hele bir av görmesin, tutabilene aşkolsun! Evde de öyle asildi ki. Sol elinle

ekmek ver, "Yahudi yedi," dersen kesinlikle yemezdi, ama sağ elinle ver, "Küçükhanım yedi," de hemen kapar, yerdi. Bir de yavrusu vardı, harika bir yavruydu, Moskova'ya yanımda götürmek istiyordum onu, ama bir dostum tüfeğimle o yavruyu çok istedi, "Moskova'da bunlarla ilgilenemezsin kardeşim; orada bambaşka bir hayatın olacak senin," dedi. Tüfeğimle yavru köpeğimi ona verdim. Anlayacağınız her şeyim orada kaldı.

— Oysa Moskova'da da avlanabilirdiniz.

— Ne gereği var? Beceremedim, şimdi katlanmalıyım. Sahi, anlatır mısınız bana, Moskova'da nasıldır hayat? Pahalı mıdır?

— Pek değil.

— Pek değil mi? Lütfen söyler misiniz, Moskova'da Çingene çok mudur?

— Ne Çingenesi?

— Panayırlarda dolaşan Çingeneler?

— Evet, Moskova'da...

— İşte bu güzel. Çingeneleri severim. Kahretsin ki, severim...

Pyotr Petroviç'in gözleri mert bir neşeyle parladı. Ama oturduğu tahta sıranın üzerinde birden şöyle bir döndü, sonra düşünceye daldı, başını önüne eğdi ve boş bardağını uzattı bana...

— Romunuzdan koyun bana, dedi.

— Ama çay bitti.

— Önemli değil, çaysız içmek istiyorum... eh!

Karatayev dirseklerini masaya dayadı, başını ellerinin arasına aldı. Ben bir şey söylemeden ona bakıyor, duygulu haykırışlar, hatta belki de, hayatta başarısız olmuş insanların bolca döktüğü gözyaşlarını bekliyordum; ama başını kaldırdığında, itiraf ediyorum, yüzünün hüzünlü ifadesi şaşırttı beni.

— Neyiniz var?

— Bir şeyim yok... eski günleri hatırladım. Bir hikâye... Size bir hikâye anlatırdım, ama sizi huzursuz etmekten korkuyorum...

— Rica ederim, anlatın lütfen!

— Evet, diye başladı iç geçirerek, böyle şeyler geliyor insanın başına... en azından benim başıma... İsterseniz anlatayım size. Ama bilmiyorum...

— Anlatın sevgili Pyotr Petroviç.

— Belki sıkılırsınız... Farkında mısınız, diye başladı, doğrusu, bilemiyorum ki...

— Tamam sevgili Pyotr Petroviç, haydi anlatın, sizi dinliyorum.

— Peki. Bakın ne geldi başıma: Köydeydim... Bir kız gördüm, ah nasıl bir kızdı o... Güzel mi güzel, akıllı mı akıllı, üstelik çok iyi! Adı Matryona idi. Ama sıradan bir kızdı, yani, sizin anlayacağınız serflerden, düpedüz bir hizmetçi... Ama işin kötüsü, benim köylülerimden değildi, başkasınındı. Âşık olmuştum kıza, gerçekten garip bir durum, o da bana âşık olmuştu. Matryona bana: "Hanımımdan satın al beni!" diye yalvarmaya başladı. Ben de aynı şeyi düşünüyordum zaten... Hanımı çok zengin, korkunç bir kocakarıydı. Evi benimkinden on beş verst ötedeydi. İşte, dedikleri gibi, güzel bir gün üç atlı yaylımı hazırlamalarını söyledim. Ortaya bağlı atım Lampurdos adında, Asya kökenli, nefis, rahvan bir attı. Güzelce giyindim ve Matryona'nın hanımının evine gittim. Baktım, ek binalarıyla, bahçesiyle koskocaman bir ev... Matryona yolun dönemecinde beni bekliyordu. Bana bir şeyler söylemek istedi, ama söyleyemedi, yalnızca elimi öpüp kenara çekildi. Eve girdim, antrede "Hanımefendi evde mi?" diye sordum. Uzun boylu bir uşak sordu bana: "Kim geldi diyelim?" Karşılık verdim: "Çiftlik sahibi Karatayev'in bir konuyu görüşmek için geldiğini söyle dostum." Uşak gitti. Beklerken düşünüyordum: "Bakalım ne olacak? Şeytan kadın ya korkunç bir fiyat isterse... Bu zenginlik boşuna de-

ğildir çünkü. Belki de beş yüz ruble diye tutturacaktır. Nihayet geri geldi uşak, "Buyurunuz!" Uşağın arkasından konuk salonuna girdim. Koltukta soluk benizli, ufak tefek, yaşlı bir kadın oturuyor, gözlerini kırpıştırıyordu. "Ne istemiştiniz?" Tahmin edeceğiniz üzere, önce, kendisiyle tanıştığıma sevindiğimi söylemeyi uygun buldum. Yaşlı kadın: "Yanıldınız," dedi, "evin sahibesi ben değilim, kendisinin akrabasıyım ben... Ne için gelmiştiniz?" Ev sahibesiyle konuşmam gerektiğini söyledim. "Marya İliniçna bugün konuk kabul etmiyor: Kendisi rahatsız... Ne istiyorsunuz?" Şöyle geçirdim içimden: "Yapabileceğim başka bir şey yok, durumumu anlatmalıyım bu kadına." Yaşlı kadın dinledi beni. "Matryona mı?" dedi, "Hangi Matryona?" – "Matryona Fyodorova, Kulik'in kızı." – "Fyodor Kulik'in kızı... Peki, siz nereden tanıyorsunuz onu?" – "Bir tesadüf sonucu kendisini tanıdım." – "Peki sizin bu niyetinizden onun haberi var mı?" – "Var." Yaşlı kadın bir süre sustu. Neden sonra "Gösteririm ben o pisliğe!" diye mırıldandı. Ne yalan söyleyeyim, şaşırmıştım. "Neden öyle diyorsunuz, rica ederim!" dedim. "Ücreti neyse ödemeye hazırım, yeter ki bir fiyat söyleyin." Kocakarı tıslamaya başladı: "Aman... Sizin paranıza çok ihtiyacımız vardı sanki! Ona ne yapacağımı göreceksiniz... göreceksiniz... O kız görecek gününü." Kocakarı öfkesinden öksürüklere boğuldu. "Burada, bizim yanımızda olmaktan memnun değilmiş, öyle mi? Ah, şeytan, affet Tanrım bu günahkâr kulunu!" Ne yalan söyleyeyim, çok kızmıştım. "Ne saçmalıyorsunuz siz, evde kalmış kocakarı?" diye yükselttim sesimi. "Kızın ne suçu var bunda?" Kocakarı istavroz çıkardı. "Ah, yüce Tanrım, yüce İsa! Uşaklarıma istediğimi yapma hakkım yok mu benim?" – "Ama o sizin değil ki!" – "Evet ama Marya İliniçna'nın haberi var; sizi ilgilendirmez bu beyefendi. O pis Matryona'ya kimin hizmetçisi olduğunu göstereceğim ben." İnanın kahrolası kocakarının üzerine tam saldırıyordum ki, Matryona'yı hatırladım ve kollarım düştü. Nasıl korktu-

ğumu anlatamam. Kocakarıya yalvarmaya başladım: "Ne kadar isterseniz vereceğim." – "Peki neden istiyorsunuz o kızı?" – "Hoşuma gitti anacığım; kendinizi benim yerime koyun... İzin verin elinizi öpeyim." Ve öptüm cadının elini! "Pekâlâ," dedi cadı, "Marya İliniçna'ya söyleyeceğim. Bakalım ne diyecek. Siz iki gün sonra gelin." Eve döndüğümde büyük bir huzursuzluk vardı içimde. Durumun hiç de iyi olmadığını, yaşlı kadının önünde kendimi boşuna küçük düşürdüğümü düşünmeye başlamıştım. İki gün sonra hanımefendinin evine tekrar gittim. Oturma odasına aldılar beni. Oda çiçek doluydu ve son derece lüks döşenmişti. Hanımefendi geniş bir koltukta, başını yastıkların üzerine yatırmış oturuyordu. İlk gelişimde gördüğüm akrabası yaşlı kadın da yanındaydı. Nedime olsa gerek, yeşil giysili, yamuk ağızlı, açık sarı saçlı bir de genç kız vardı odada. Ev sahibesi yaşlı kadın mırıldandı: "Buyurun oturun." Oturdum. Pek mağrur, kibirli bir tavırla sorular sormaya başladı bana: Kaç yaşındaydım, devlet hizmetinde hangi görevlerde bulunmuştum, ne yapmak niyetindeydim; böyle daha bir sürü soru... Sorularına ayrıntılı cevaplar verdim. Yaşlı kadın masanın üzerinden bir mendil aldı, yüzüne doğru bir süre salladı, salladı... Sonra şöyle dedi: "Katerina Karpovna niyetinizi bana bildirdi. Ancak, prensibimdir: İnsanlarımı hizmetçi olarak satmam. Hem hoş bir şey değildir bu, hem benim evimin düzenine terstir, karışıklığa neden olur. Kararımı verdim ve dolayısıyla artık bu konuda zahmet etmenize gerek yok..." – "Zahmet ne demek, lütfen... Belki ihtiyacınız vardır Matryona Fyodorova'ya?" – "Hayır," dedi, "ona hiç ihtiyacım yok." – "Öyleyse neden bırakmak istemiyorsunuz onu?" – "Bırakmak işime gelmiyor da ondan ve hepsi bu kadar... Gereken emri verdim," diye ekledi, "o kız bozkırdaki köye gönderilecek." Yıldırım çarpmış gibi oldum. Yaşlı kadın yeşilli kıza dönüp Fransızca bir şey söyledi ve kız odadan çıktı. Yaşlı kadın bana döndü: "Prensip sahibi bir kadınım

ben, sağlığım da iyi değil; huzursuzluğu kaldıramam. Henüz gençsiniz, bense yaşlı bir kadınım, bu nedenle, size tavsiyede bulunma hakkım var. Kendinize iyi bir kız bulup evlenseniz daha iyi olmaz mı? Zengin kız çok yoktur, ama yoksul, üstelik iyi ahlaklı bir kız pekâlâ bulabilirsiniz." Düşünebiliyor musunuz, yaşlı kadının yüzüne bakıyor, dediklerinden bir şey anlamıyordum. Evlenmekten bahsettiğinin farkındaydım, ama kulaklarımda yalnızca "bozkır" sözcüğü çınlıyordu. Evlenmek! Kahretsin...

Pyotr Petroviç öyküsünün burasında birden sustu, bana baktı.

— Siz galiba evli değilsiniz?

— Değilim.

— Elbette, tahmin edeceğiniz gibi oldu. Tutamadım kendimi, şöyle dedim: "Rica ederim anacığım, neler söylüyorsunuz? Ne evliliği? Benim sizden öğrenmek istediğim tek şey, Matryona'yı bana verip vermeyeceğiniz." Yaşlı kadın sesini yükseltti: "Ah, canımı sıkmaya başladı bu adam! Ah, çıkarın onu odamdan! Ah!.." Akrabası onun yanına koştu, bana bağırmaya başladı. Yaşlı kadın ise inleyip duruyordu: "Ne yaptım da böyle bir şeyi hak ettim? Evimin hanımefendisi değil miyim ben? Ah! Ah!" Şapkamı kaptım, delirmiş gibi koşarak çıktım evden.

Pyotr Petroviç anlatmayı sürdürüyordu:

— En alt sınıftan bir kıza böylesine bağlandığım için belki ayıplıyorsunuzdur beni; kendimi savunacak da değilim... Öyle oldu işte! İnanır mısınız, gecelerim, gündüzlerim birbirine karışmıştı, huzur bulamıyordum... Acı çekiyordum! Zavallı bir kızın hayatını neden mahvettiğimi düşünüyordum. Kızcağızın orada, kaba kumaştan önlükle kaz güttüğünü, çiftlik sahibinin emriyle kir pas içinde dolaştığını, kaba köylü muhtarın, ayağında ziftli çizmeleriyle ona sürekli küfürler ettiğini düşündükçe soğuk terler döküyordum. Ama bir süre sonra dayanamadım, onu hangi köye

gönderdiklerini öğrendim, ata binip o köye yollandım. Ancak ertesi gün akşam vardım oraya. Anlaşılan, böyle bir şeye kalkışacağımı düşünmedikleri için, oradakilere benimle ilgili herhangi bir emir vermemişlerdi. Bir misafir gibi, doğrudan muhtarın evine gittim. Avluya girince baktım Matryona taşlıkta, eli çenesinde, oturuyor. Beni görünce bir çığlık atacak oldu, susması için işaret ettim ona ve gitmesi için çitin dışını, tarlayı gösterdim. Eve girdim. Muhtarla biraz çene çaldım, şeytan herife birtakım yalanlar söyledim ve fırsatını bulunca Matryona'nın yanına gittim. Zavallım, öyle bir sarıldı ki boynuma. Rengi solmuş, zayıflamıştı güvercinim. Şöyle dedim ona: "Tamam Matryona, ağlama." Bu arada benim gözyaşlarım da aktıkça akıyordu... Ama ayrıca utanıyordum da; "Matryona," dedim, "gözyaşlarının faydası yok bize, bak ne diyeceğim, bir şeyler yapmalıyız, kararlı olmalıyız; benimle kaçmalısın!" Matryona donup kalmıştı... "İmkânsız bir şey bu! Mahvolurum, öldürürler beni!" – "Çok aptalsın... bulamazlar seni!" – "Bulurlar, kesin bulurlar. Çok teşekkür ederim Pyotr Petroviç, sizi hayatımın sonuna kadar unutmayacağım; kendi kaderimle baş başa bırakın beni artık, benim kaderim de böyleymiş." – "Ah Matryona, Matryona, senin kararlı, kendine güveni olan bir kız olduğunu sanıyordum." Gerçekten de öyleydi, altın gibi bir kalbi vardı! "Neden burada kalmak istiyorsun? Nasıl olsa, bundan daha kötüsü olmaz... Söyle bana: Muhtar dövüyor mu seni?" Matryona'nın yüzü kıpkırmızı oldu, dudakları titremeye başladı. "Benim yüzümden ailemin hayatı da zehir olacak." – "Ne yani aileni... askere mi gönderecekler?" – "Evet, ağabeyimi kesin gönderirler." – "Peki ya babanı?" – "Hayır, onu göndermezler; buradaki tek iyi terzi babamdır." – "Gördün mü işte, ağabeyin de mahvolmayacak ya." İnanır mısınız, çok yalvardım ona; bu arada benim başımın da belaya gireceğini ima etti... "Bu seni ilgilendirmez Matryona..." dedim. Yine de götürebildim onu... ama

o gidişimde değil, bir sonrakinde: Gece karanlıkta arabayla gittim köye ve alıp götürdüm.

— Götürdünüz mü?

— Götürdüm... Benim evime yerleşti. Evim küçüktü, hizmetçilerim azdı. Açık söyleyeceğim, adamlarımın saygıları vardı bana; herhangi bir menfaat karşılığında ele vermezlerdi beni. Pek mutluydum. Matryonacığım dinlenmiş, düzelmişti. Bağlanmıştım ona... Ne harika bir kızdı! Nereden öğrenmişse şarkı söylüyor, dans ediyor, gitar çalıyordu... Komşularıma göstermiyordum onu, neme gerek, bakarsınız bir yerde ağızlarından bir şey kaçırırlardı! Bir arkadaşım, canciğer bir dostum vardı, Gornostayev Panteley... Tanıyor musunuz onu? Matryona'ya hayrandı: İnanın, evin hanımefendisiymiş gibi elini öpüyordu. Şunu da söyleyeyim, Gornostayev benim gibi değildi: Kültürlüydü, Puşkin'in bütün eserlerini okumuştu: Kimi zaman benimle, Matryona ile sohbet ediyordu, can kulağıyla dinliyorduk onu. Matryona'ya okuma yazma öğretmişti, öylesine bulunmaz bir insandı! Ben de çok güzel elbiseler almıştım Matryona'ya, doğrusu, valinin eşinden bile güzel giyiniyordu. Kenarları kürklü, koyu kırmızı, kadife bir manto diktirmiştim ona... Üzerinde nasıl güzel durmuştu! O mantoyu Moskovalı bir bayan terzi yeni modaya göre, beli dar dikmişti. Ne bulunmaz bir kızdı Matryona! Bazen oturur, saatlerce düşüncelere dalar, kaşını oynatmadan hep önüne, yere bakardı. Ben de oturur, ona bakardım; hiç görmemişim gibi, bakmaya doyamazdım yüzüne... Gülümsediğinde yüreğim biri gıdıklıyor gibi ürperirdi. O zaman birden gülmeye, şakalaşmaya, dans etmeye başlardı. Öylesine sıcak, öylesine sıkı sarılırdı ki bana başım dönerdi. Kimi zaman sabahtan akşama kadar aynı şeyi düşünürdüm: "Onu sevindirecek ne yapsam?" İnanır mısınız, sırf onun, canımın, sevinçten yüzünün kıpkırmızı olduğunu görmek, ona aldığım hediyeyi üzerinde denerken, yeni giysisiyle bana doğru yürüyüşüne bakmak, beni öpmesinin tadına varmak için hediyeler alı-

yordum ona. Babası Kulik durumu nasıl, nereden öğrendi bilmiyorum; bizi görmeye geldi ve nasıl ağlamaya başladı yaşlı adam... Elbette sevinçten ağlıyordu, siz ne sandınız? Kulik'e hediyeler verdik. Matryona, canım, son olarak beş rublelik bir banknot sıkıştırdı eline... Yaşlı adam o anda öyle bir ayaklarına kapandı ki kızının... Çok etkileyiciydi! Böyle beş ay bir arada yaşadık; onunla böyle bir ömür yaşamak isterdim, ama benim kaderim çok acımasızdır!

Pyotr Petroviç sustu.

— Sonra ne oldu? diye sordum merakla.

Pyotr Petroviç elini salladı.

— Her şey bitti. Ben mahvettim Matryona'yı. Kızakla gezmeyi ölesiye seviyordu, kimi zaman kızağı kendi de kullanıyordu; kürkünü giyiyor, tek parmak örme Torjok eldivenlerini takıyor, durmadan haykırıyordu. Kimseyle karşılaşmayalım diye, anlarsınız ya, kızakla dolaşmaya her zaman akşamları çıkıyorduk. Ama bir gün hava öyle güzel, harikaydı ki, bilirsiniz öyle havaları; yerler takır takır buz, gökyüzünde güneş ışıl ışıl, rüzgâr yok... Dolaşmaya çıktık. Matryona dizginleri aldı. Bakıyordum ona, nereye gidiyordu öyle? Kukuyevka'ya, hanımefendisinin köyüne mi yoksa? Gerçekten Kukuyevka'ya gidiyordu. Şöyle dedim ona: "Deli misin sen? Nereye gidiyorsun?" Omzunun üzerinden baktı bana ve gülümsedi. Bakışıyla "Şöyle bir gösterelim kendimizi!" der gibiydi. Evet! "Ne olacaksa olsun!" diye düşündük. Bey evinin önünden geçmek iyi olur muydu? Siz söyleyin, iyi olmaz mıydı? Gidiyorduk işte. Öndeki rahvan atım süzülürcesine gidiyor, yanındakiler de ondan aşağı kalmıyordu, rüzgâr gibi gidiyorduk. İşte, Kukuyevka kilisesi göründü. Baktık, karşıdan yeşil boyalı, eski bir kapalı kızak geliyor, arabacı yerinde de bir uşak oturuyor... Hanımefendinin kızağıydı bu, içinde de hanımefendi! Korkacak oldum, ama Matryona atları nasıl kırbaçladı, kızağı dosdoğru karşıdan gelen kızağın üzerine nasıl da sürdü! Arabacı bir fırtınanın

üzerine gelmekte olduğunu görünce, tahmin edeceğiniz gibi kenara çekilmek istedi, sert bir hareket yaptı ve kızak bir kar yığınına çarpıp devrildi. Cam kırıldı, hanımefendi bağırmaya başladı: "Ay, ay, ay! Ay, ay, ay!" Yanındaki akrabası haykırdı: "Durdur kızağı, durdur!" Biz hiç bakmadan, dörtnala geçip gittik. Hızla gidiyorduk, ben düşünüyordum: "Bu hiç iyi olmadı, Kukuyevka'nın sürmesine izin vermemeliydim." Siz ne dersiniz? Öyle ya, hanımefendi Matryona'yı tanımıştı, beni de... Yaşlı kadın beni şikâyet etti. Kaçak köle kızının soylu Karatayev'in evinde olduğunu haber verdi ve kendisine bu konuda yardım edilmesini istedi. Bir gün polis müdürü evime geldi. Polis müdürünü tanıyordum. Stepan Sergeiç Kuzovkin iyi, yani bulunmaz biriydi. Gelip şöyle dedi: "Durum böyle Pyotr Petroviç, nasıl yapabildiniz böyle bir şeyi? Sorumluluğum büyük, yasalar açık." Şöyle dedim ona: "Bu konuyu oturup konuşalım sizinle, yoldan geldiniz, önce bir şeyler atıştırmak ister miydiniz?" Bir şeyler atıştırmayı kabul etti, ama şöyle ekledi: "Siz de kabul edersiniz ki Pyotr Petroviç yasanın dediği yapılacaktır." – "Elbette yapılacaktır," dedim. "Elbette öyle... Bakın, duyduğuma göre, yağız atınız biraz güçsüzmüş, onu benim Lampurdos'la değiştirmeyi ister miydiniz? Ayrıca, serf kız Matryona Fyodorova da benim yanımda değil." – "Evet, Pyotr Petroviç," dedi, "serf kız Matryona Fyodorova sizin yanınızda, İsviçre'de yaşamıyoruz... Ayrıca, Lampurdos'la takas yapabilirim; belki satın da alabilirim atınızı." Neyse ki, Stepan Sergeiç'i o gelişinde başımdan savabildim. Ama yaşlı hanımefendi bu kez daha çok öfkelendi: "On bin verse kabul etmem!" diyordu. Düşünebiliyor musunuz, meğer beni görünce aklına birden, beni yanındaki nedimesiyle evlendirmeyi koymuş. Bunu daha sonra öğrendim. Bunun için öyle öfkelenmiş... Soylu kadınlar neler neler düşünüyorlar! Can sıkıntısından olsa gerek. Durumum kötüydü: Paraya acımıyordum, Matryona'yı saklıyordum... ama olmadı! Tedirgindim, ne

yapacağımı bilemiyordum. Borca girdim, sağlığım bozuldu... Bir gece yatağımda düşünüyordum: "Tanrım, neden bu kadar sıkıyorum kendimi, sabrediyorum? Matryona'sız olamayacaksam ne yapmalıyım? Evet, onsuz yaşayamam!" O anda Matryona girdi odama. O sıralar evimden iki verst ötedeki küçük çiftlik evimde saklıyordum onu. Birden korktum. "Ne oldu, orada da buldular mı seni yoksa?" – "Hayır Pyotr Petroviç," dedi, "Bubnova'da kimsenin bulduğu yok beni, ama bu daha ne kadar böyle devam edecek? Kalbim parçalanıyor Pyotr Petroviç. Sizin için üzülüyorum sevgilim; iyiliğinizi hiç unutmayacağım Pyotr Petroviç, ama artık vedalaşmalıyız." – "Ne diyorsun sen, deli misin? Nasıl vedalaşırız? Nasıl vedalaşırız?" – "Evet... gidip teslim olacağım." – "Hayır, olmaz, aklını yitirmişsin sen, ambara kilitlerim seni... Beni çıldırtmak mı niyetin? Öldürmek mi istiyorsun!" Kızcağız susuyor, yere bakıyordu. "Haydi söyle, konuş!" – "Sizi daha fazla üzmek, huzursuz etmek istemiyorum Pyotr Petroviç." Ne dersem diyeyim dinlemiyordu... "Bak aptal kız, biliyor musun ki, de...de... deli kız..."

Hüngür hüngür ağlamaya başladı Pyotr Petroviç. Sonra masaya bir yumruk indirdi ve kaşlarını çatıp devam etti:

— Siz ne dersiniz? (Bu arada gözyaşları kızarmış yanaklarından aşağı süzülüyordu.) Evet, teslim oldu, gidip teslim oldu...

Odaya giren postacı mağrur bir tavırla:

— Atlar hazır! diye seslendi.

İkimiz birlikte kalktık.

— Matryona sonra ne oldu? diye sordum.

Karatayev elini salladı.

Karatayev'le karşılaşmamdan bir yıl sonra yolum Moskova'ya düştü. Bir gün akşam yemeğinden sonra Avcı-

lar Sokağı'ndaki Moskova'nın ilginç kahvehanelerinden birine uğradım. Sigara dumanı bulutunun arasından, bilardo salonunda kızarmış yüzler, bıyıklar, perçemler, eski tarz sırmalı asker ceketleriyle son moda Svyatoslav kostümleri göze çarpıyordu. Sıska, mütevazı giyimli ihtiyarlar Rus gazeteleri okuyorlardı. Garsonlar yeşil halılarda tepsilerle yavaş, yumuşak adımlarla yürüyorlardı. Tüccarlar acılı bir gerginlik içinde çaylarını içiyorlardı. Bilardo salonundan birden hafif dağınık, adımları pek sağlam olmayan biri çıktı. Ellerini ceplerine soktu, başını önüne eğdi, anlamsız anlamsız bakınmaya başladı.

— Vay, vay! Pyotr Petroviç! Nasılsınız?

Pyotr Petroviç neredeyse boynuma sarıldı, hafiften sallanarak beni özel, küçük bir odaya götürdü. Kibarca bir koltuğa oturttu:

— Şöyle buyurun, burada daha rahat olursunuz. (Seslendi:) Garson! Bize bira getir! Hayır, yani şampanya! Ne yalan söyleyeyim, hiç ummuyordum, hiç beklemiyordum... Na zaman geldiniz Moskova'ya? Çok oldu mu? Ne iyi oldu görüşmemiz...

— Demek hatırlıyorsunuz...

Heyecanla kesti sözümü:

— Nasıl hatırlamam, nasıl hatırlamam... O günler geçmişte kaldı... geçmişte...

— Peki burada nasılsınız sevgili Pyotr Petroviç?

— Gördüğünüz gibi yaşıyorum. Güzel bir hayat var burada, insanlar neşeli. Burada huzuru buldum, rahatladım.

Derin derin iç geçirdi, bakışlarını tavana dikti.

— Görevde misiniz?

— Hayır, henüz bir görevim yok, ama yakında olacağını sanıyorum. O kadar önemli de değil aslında... Önemli olan insanlar. Burada ne insanlarla tanıştım!

Garson çocuk, şampanya şişesinin olduğu siyah bir tepsiyle girdi kapıdan.

— İşte, bu da iyi bir insan... Öyle değil mi Vasya, iyi bir insansın sen, değil mi? Senin sağlığına!

Çocuk bir süre bekledi, başını salladı, gülümseyerek çıktı.

Pyotr Petroviç devam etti:

— Evet, burada insanlar çok iyi. Duygu olarak da, ruh olarak da... Sizi tanıştırmamı ister misiniz? Çok harika insanlar... Sizinle tanışmak hepsini mutlu edecektir. Yalnız Bobrov öldü, buna çok üzüldüm.

— Kim bu Bobrov?

— Sergey Bobrov. Çok iyi bir insandı; beni, bu bozkır cahilini eğitti. Gornostayev Panteley de öldü. Hepsi öldü, hepsi!

— Sürekli Moskova'da mı kalıyorsunuz? Köye hiç gitmediniz mi?

— Köye mi... köyümü sattılar.

— Sattılar mı?

— Müzayedeyle... Siz almamakla hata ettiniz!

— Peki bu durumda nasıl geçineceksiniz Pyotr Petroviç?

— Açlıktan ölmem, Tanrı bir şeyler verir! Param olmayacak, ama dostlarım olacak. Para dediğiniz nedir ki! Altın dediğiniz tozdan başka bir şey değil!

Gözlerini kıstı, eliyle cebini karıştırdı ve avcundaki iki on beş kapiklik ile bir on kapiklik madenî parayı gösterdi bana.

— Nedir bunlar? Toz! (Ve paraları yere savurdu.) İyisi mi siz söyleyin bana, Polejayev'i okudunuz mu?

— Okudum.

— Moçalov'u* Hamlet rolünde gördünüz mü hiç?

— Hayır, görmedim.

— Görmediniz... (Karatayev'in yüzü bembeyaz oldu, bakışları telaşla dolaşmaya başladı; öte yana döndü; dudakları hafifçe titredi.) Ah Moçalov, Moçalov! (Boğuk bir sesle ekledi:) "Hayatı bitirmek... uyumak..."

■ Pavel Stepanoviç Moçalov (1800-1845), Romantik devrin ünlü Rus tiyatro sanatçısı. (ç.n.)

Unutmak artık bunun bir rüya olduğunu
Bitirmek hüznü ve binlerce darbeyi,
Kaderi yaşayanların... Böyle bir sona layıklar
Yakan tutkulara! Ölmek... uyumak sadece...

— Uyumak, uyumak! diye birkaç kez mırıldandı Pavel Petroviç.

— Söyler misiniz lütfen... diye söze girecek oldum, ama o heyecanla devam etti:

Kim dayanabilir zamanın kırbacına,
Zorbanın kahrına, gururunun çiğnenmesine,
Sevgisinin kepaze edilmesine,
Kanunların bu kadar yavaş
Yüzsüzlüğün bu kadar çabuk yürümesine.
Bir bıçak saplayıp göğsüne kurtulmak varken?
Peri kızı dualarında unutma beni!

Başını masanın üzerine düşürdü. Kekelemeye, yalan yanlış bir şeyler mırıldanmaya başladı. Daha sonra kendini yeniden toparlayarak ekledi:

— "Ve bir ay sonra!"

Kısacık, çabucak geçiveren bir ay!
Ağlayarak yürürken,
Babamın zavallı cesedi arkasından
Ayağımdaki
Potinlerimi bile eskitemeden!
Ah, Tanrım! Bilinçsiz, bir şey söylemeyen vahşi!
Yeter acı çektirdiğin...

Şampanya kadehini dudaklarına götürdü, ama içmedi, devam etti:

Hecuba yüzünden mi?
Ona ne Hecuba'dan, ondan Hecuba'ya ne?
Neden ağlıyor Hecuba için?
Oysa ben... aşağılanmış, ürkek köle,
Bir korkağım ben! Alçak diyen biri yok mu bana?
Kim, "Yalan söylüyorsun" diyecek bana?
Razıyım hepsine... Ah!
Güvercin yürekliyim ben: İçimde kin yoktur,
Ve hakaret acı vermez bana...■

Karatayev kadehi düşürdü elinden, başını ellerinin arasına aldı. Onu anladığımı sanıyordum.

Neden sonra tekrar konuşmaya başladı:

— Bakın ne diyeceğim, geçmişi hatırlayan insan benden ırak olsun... Öyle değil mi? (Ve gülümsedi:) Sağlığınıza!

— Moskova'da kalmak niyetinde misiniz? diye sordum.

— Ben Moskova'da öleceğim!

Bitişik odadan biri seslendi:

— Karatayev! Neredesin Karatayev? Buraya gel dostum!

Karatayev ağır ağır ayağa kalkarken:

— Beni çağırıyorlar, dedi. Hoşça kalın; zamanınız olursa uğrayın bana, evim ***'da.

Gelgelelim, beklenmedik bir olay nedeniyle ertesi gün Moskova'dan ayrılmak zorunda kaldım ve Pyotr Petroviç Karatayev'le bir daha görüşemedim.

■ Shakespeare'in *Hamlet* eserinden biraz değiştirerek alıntılıyor. (ç.n.)

Randevu

Sonbaharda, eylülün ortalarında bir akağaç koruluğunda oturuyordum. Sabahtan beri hafif bir yağmur, arada ılık, parlak güneş ışığıyla yer değiştirerek çiseliyordu. Değişken bir hava vardı. Gökyüzü kâh yumak yumak beyaz bulutlarla kaplanıyor, kâh bulutlar yer yer açılıyor, aradan gökyüzü masmavi, pırıl pırıl bir göz gibi görünüyordu. Bense oturuyor, çevreye bakıyor, dinliyordum. Yapraklar başımın üzerinde belli belirsiz hışırdıyordu; yalnızca onların sesinden, hangi mevsimde olduğunuzu anlayabiliyordunuz. İlkbaharın neşeli, gülümseyen titremesi de, yumuşak fısıldaması da değildi bu, yazın bitmek bilmeyen konuşması da, sonbaharın son günlerinin hiç de ürkek olmayan, soğuk mırıltısı da değildi. Çok zor işitilen uykulu bir gevezelikti. Hafif bir esinti ağaçların tepelerinde belli belirsiz dolaşıyordu. Koruluğun yağmurla ıslanmış içi güneşin parlamasına veya bulutların arkasına geçmesine bağlı olarak durmadan değişiyordu; kâh her şey gülümsüyormuş gibi içi aydınlanıyordu: Fazla sık olmayan akağaçların ince bedenleri birden beyaz ipeksi bir görünüm alıyor, yerlerdeki küçük yapraklar birden renk renk oluyor, kırmızımsı altın gibi parlıyorlardı; boy attıkça atmış bukle bukle eğreltiotlarının artık sonbahar rengine, fazla olgunlaşmış üzüm rengine bürünmüş güzelim sapları

sürekli birbirine dolanarak, karışarak yükseliyorlardı. Kâh birdenbire her şey yine mavimsi bir renge bürünüyordu: Parlak renkler hemen sönüyordu, akağaçlar parlamadan, bembeyaz, kış güneşinin soğuk, oyuncu ışığının henüz dokunmadığı yeni yağmış kar gibi beyaz görünüyordu ve ince bir yağmur koruda gizlice, sinsi sinsi yağarak fısıldamaya başlıyordu. Akağaçların yaprakları, belirgin biçimde solmuş olsalar da, henüz yeşildi; ancak bazı yerlerde tek bir genç yaprağın yağmurun yeni yıkadığı sık, ince, parlak yaprakların arasından sızan güneş ışığı altında kıpkırmızı ya da altın rengi parladığını görmek güzeldi. Tek bir kuş sesi duyulmuyordu: Hepsi bir yerlere sığınmış, susmuştu. Yalnızca seyrek olarak, bir mavi baştankaranın alaycı sesi çelik bir çan gibi çınlıyordu. Bu akağaç korusuna girmeden önce köpeğimle yüksek kavak ağaçlarının olduğu bir korudan geçmiştim. İtiraf edeyim, bedeni soluk leylak rengi; gri-yeşil, metal gibi yapraklarını olabildiğince yukarı çıkaran ve rüzgârda onları havada yelpaze gibi sallayan kavak ağaçlarını hiç sevmem; onların durmadan sallanan yuvarlak, biçimsiz, uzun saplı yapraklarını da sevmem. Ancak bazı yaz akşamları alçak çalılar arasında tek başına yükseldiği, batmakta olan güneşin seyrelmiş ışığında kökünden tepe dallarına kadar sarı bir kızıllık içinde parladığı, titrediği veya aydınlık rüzgârlı bir günde her yaprağı sanki ondan kopmak, uzaklara doğru uçmak isterken masmavi gökyüzüne doğru mırıldanarak uzandığı zaman güzeldir. Ancak, genelde sevmiyorum ben bu ağacı ve bunun içindir ki, dinlenmek için kavak korusunda durmamış, akağaç korusuna yürümüş, beni yağmurdan koruyacak alçak çalıların olduğu bir ağacın altına oturmuş ve çevreyi seyrederken, ancak avcıların bildiği o derin, huzur dolu uykuya dalmıştım.

Ne kadar uyuduğumu söyleyemeyeceğim, ama gözlerimi açtığımda korunun içi güneşle dolmuştu, neşeli hışırdayan yaprakların arasından her yönde parlak mavi gökyüzü görü-

nüyordu; yükselen rüzgârın dağıttığı bulutlar kaybolmuştu; hava tertemizdi ve bunaltıcı, sıcak bir günden sonra yüreklere hoş bir duygu veren, hemen her zaman sakin, aydınlık bir akşam müjdeleyen o kuru tazelik duygusu hissediliyordu. Kalkmaya, aynı mutluluğu tekrar yaşamaya hazırlanıyordum ki, o anda gözlerim kıpırdamadan duran bir insana takıldı. Genç bir köylü kızıydı bu. Yirmi adım ötemde, dalgın başını önüne eğmiş, iki elini dizlerinin üzerine bırakmış oturuyordu; yarım açık bir elinde kır çiçeklerinden sıkı bir buket vardı; kız her soluk aldığında buket ekoseli etekliğine doğru daha çok iniyordu. Boğazına ve bileklerine kadar düğmeli, püsküllü giysisi bedenini kısa, yumuşak katlarla sarmıştı; iri, sarı boncuklardan oluşan iki sıra kolyesi boynundan göğsünün üzerine dökülüyordu. Güzel bir kızdı. Hoş kül rengi tonlara sahip gür, sarı saçları özenle iki yana yuvarlak olarak taranmış iki bukle olarak, fildişi beyazı alnının üzerine inik dar, kırmızı başörtüsünün altından sarkıyordu. Yüzünün geri kalan bölümü ancak çok ince bir cildin kızarabileceği kadar kırmızıydı. Kızın gözlerini göremiyordum, hiç kaldırmıyordu bakışlarını yerden, ama ince, yüksek kaşlarını, uzun kirpiklerini görebiliyordum: Hepsi ıslaktı, yanaklarından birinde hafif soluk dudağının yanında güneşte parlayan kurumuş bir gözyaşı damlasının izi parlıyordu. Başı her şeyiyle pek sevimliydi; biraz iri, yuvarlak burnu bile bozmuyordu başının hoşluğunu. Özellikle yüz ifadesini çok sevmiştim; ne sade, munis, hüzünlüydü yüz ifadesi! Kendi hüznü karşısında nasıl bir çocuksu hüzündü yüzündeki! Birini beklediği belliydi, korunun içinde hafif bir hışırtı oldu; kız hemen kaldırdı başını, bakındı; saydam gölgede iri, geyik gözleri gibi ürkek ve berrak gözleri karşımda birden parladı. Kız birkaç dakika, iri iri açtığı gözlerini hışırtının geldiği yönden ayırmadan kulak kesildi, dinledi, derinden iç geçirdi, ürperdi, yavaşça başını çevirip daha çok öne eğildi, elindeki çiçekleri yavaşça tek tek yoklamaya başladı. Gözkapakları kızarmıştı, dudak-

ları hüzünle kıpırdıyordu, gür kirpiklerinin altından yeni bir gözyaşı damlası daha düştü, yanağında kalıp orada ışıldamaya başladı. Aradan epey zaman geçti; kızcağız kıpırdamıyordu, ancak arada bir ellerini pek üzgünmüş gibi sallıyor ve kulak kabartıp dinliyordu... Korunun içinde yine bir hışırtı oldu, kız ürperdi. Hışırtı kesilmiyor, giderek daha açık seçik duyuluyor, yaklaşıyordu; nihayet kararlı, çabuk ayak sesleri duyuldu. Kız oturduğu yerde doğruldu, korkmuş gibiydi. Dikkatli bakışı titriyordu, bir beklenti içindeydi. Çalıların arasından bir erkek çıktı. Kız adama baktı, yüzü kıpkırmızı oldu, sevinçle gülümsedi, kalkmak istedi, ama tekrar başını önüne eğdi, yüzü bembeyaz kesildi, mahcup oldu; ancak gelen erkek yanında durduğunda ürkek, neredeyse yalvaran bakışını kaldırıp baktı ona.

Bulunduğum kuytu yerden merakla baktım gelene. Açık söyleyeceğim, hiç iyi bir izlenim bırakmamıştı bende. Her halinden zengin bir toprak sahibi soylunun evinde şımartılmış genç bir oda hizmetçisi olduğu belliydi. Kıyafeti zevkli giyime, şıklığa fazla düşkün görünüyordu: Üzerinde, beyinin eskilerinden olsa gerek, önü yukarıdan aşağı düğmeli bronz rengi bir palto vardı; pembe kravatının ucu leylak rengiydi, siyah kadife kasketindeki bir sırma kaşlarının üzerine sarkmıştı. Beyaz gömleğinin dik yakası kulaklarına kadar dayanıyor, yanaklarını kesiyordu; kolalı manşetleri, gümüş ve unutmabeni deseni verilmiş firuze taşlı altın yüzüklerle dolu eğri, kırmızı parmaklarının neredeyse tümünü örtüyordu. Kırmızı, canlı, küstah görünümlü yüzü, benim fark ettiğim kadarıyla, erkeklerin hemen her zaman yadırgadığı ve ne yazık ki, kadınların çoğu zaman beğendiği yüzlerdendi. Biraz kaba yüz hatlarına küçümser, canı sıkılıyormuş gibi bir hava vermeye çalıştığı belliydi. Zaten ufak olan gri gözlerini sürekli kısıyor, yüzünü buruşturuyor, dudaklarının uçlarını sarkıtarak zoraki esniyor, hiç de başarılı olmayan kayıtsız tavırlarla kâh koyu sarı saçlarını, kıvırcık şakaklarını düzel-

tiyor, kâh üst dudağından sarkan sarı kıllara asılıyordu... Kısacası dayanılmaz biçimde kırıtıyordu. Onu bekleyen köylü kızı görür görmez kırıtmaya başlamıştı; geniş adımlarla ağır ağır geldi kızın yanına, durdu, omuzlarını kaldırdı, ellerini paltosunun ceplerine soktu, zavallı kıza zoraki, lütfeder gibi umursamaz bir bakış attıktan sonra gözlerini yere çevirdi.

Kıza bakmadan, ayağını sallayıp esneyerek konuşmaya başladı:

— Ee, uzun zamandır mı buradasın?

Kız hemen cevap veremedi. Neden sonra zor duyulur bir sesle şöyle dedi:

— Evet Viktor Aleksandrıç, uzun zamandır.

Genç adam kasketini çıkardı, neredeyse kaşlarından başlayan gür, kıvırcık saçlarında elini kibirle dolaştırdı, çevresine şöyle bir bakınıp pek kıymetli başını tekrar örttükten sonra:

— Ya! dedi. Oysa ben tamamen unutmuştum. Üstelik görüyor musunuz, yağmur da çiseliyor! (Tekrar esnedi.) İşim başımdan aşkındı: Her şeyle ilgilenemiyorum, adam da durmadan ağzını bozuyor. Yarın gidiyoruz...

— Yarın mı? diye mırıldandı genç kız

Ürkek bakışını karşısındakinin yüzüne dikti.

Delikanlı aceleyle cevap verdi:

— Evet, yarın. (Kızın tir tir titremeye başladığını, başını önüne eğdiğini görünce üzülerek hemen ekledi:) Tamam, tamam, lütfen, lütfen ağlama Akulina, bilirsin dayanamam senin ağlamana. (Yassı burnunu buruşturdu.) Yoksa hemen giderim... Ne aptalca şey ağlamak!

Akulina gözyaşlarını tutmaya çalışarak karşılık vermekte acele etti:

— Tamam, ağlamayacağım, ağlamayacağım. (Bir an sustuktan sonra devam etti:) Demek yarın gidiyorsunuz ha? Tanrı bir daha ne zaman görüşmemize izin verecek Viktor Aleksandrıç?

— Görüşeceğiz, görüşeceğiz. Önümüzdeki yıl değil, ama ondan sonraki yıl görüşeceğiz... (Genç adam sözcükleri kayıtsızca telaffuz ederek ve biraz burnundan konuşarak devam etti:) Yanılmıyorsam, beyefendi Petersburg'da bir göreve girmek istiyor. Belki yurt dışına da gideriz.

— Oralarda beni unutursunuz Viktor Aleksandrıç, diye mırıldandı Akulina üzüntüyle.

— Hayır, neden unutayım? Unutmayacağım: Yeter ki akıllı ol, aptallıklar yapma, babanın sözünü dinle... Ben seni unutmam, unutmayacağım. (Sakin sakin gerindi, tekrar esnedi.)

— Yalvarırım unutmayın beni Viktor Aleksandrıç. Sizi sevdiğim kadar başka hiçbir şeyi sevemeyecekmişim geliyor... Babamın sözünü dinlememi söylüyorsunuz Viktor Aleksandrıç... Nasıl dinlerim babamın sözünü...

— Neden peki? (Viktor bunu, elleri başının altında, sırtüstü yatarken karnından konuşuyor gibi söylemişti.)

— Neden olduğunu siz de biliyorsunuz...

Akulina sustu. Viktor saatinin çelik zinciriyle oynuyordu. Neden sonra şöyle başladı:

— Sen akıllı bir kızsın Akulina, aptal değilsin; bunun için saçma şeyler söyleme. Ben senin iyiliğini düşünüyorum, anlayabiliyor musun beni? Elbette aptal değilsin, cahil bir köylü hiç değilsin, annen de öyle olmadı. Ama yine de eğitimsiz bir kızsın, yani sana bir şey söylendiğinde karşındakinin sözünü dinlemen gerekir.

— Ama korkuyorum Viktor Aleksandrıç.

— Saçmalıyorsun canım: Tam buldun korkulacak şeyi! (Viktor kıza yaklaşıp ekledi:) Elindekiler nedir? Çiçek mi?

— Evet, çiçek, dedi Akulina hüzünle. (Biraz canlanmış gibi devam etti:) Bunları üvez çalılarından topladım. Buzağılar çok seviyorlar... Bunlar da kadifeçiçeği, sıraca hastalığına iyi geliyorlar. Bakın ne kadar güzeller! Hayatımda bundan daha güzel çiçek görmedim ben. Bakın, bunlar da unutmabeni ve kokulu mor menekşeler... (Sarı üvez yaprakları ara-

sından yeşil otlarla bağlanmış mavi peygamberçiçeklerinden bir demet çıkardı.) Bu da sizin için. İster misiniz?

Viktor tembel tembel uzattı elini, demeti aldı, kayıtsızca kokladı, dalgın bir ciddiyetle yukarı bakarak elinde çevirmeye başladı. Akulina ona bakıyordu... Mahzun bakışlarında öylesine bir yürekten bağlılık, içten bir kendini veriş ve sevgi vardı ki... Hem korkuyordu karşısındaki erkekten, hem de bu ayrılık anında ağlamaya cesaret edemiyor, son kez sevgiyle bakıyordu onun yüzüne; Viktor ise bir sultan gibi uzanmış yatıyor, genç kızın tapınırcasına sevgisine yüce gönüllü bir sabırla, hoşgörüyle katlanıyordu. Ne yalan söyleyeyim, bu gencin yapmacık küçümser umursamazlığı arasından tatmin edilmiş, doymuş bencilliğinin belli olduğu kırmızı yüzüne nefretle bakıyordum. O anda çok güzeldi Akulina, Viktor'un karşısında bütün ruhunu güvenle, tutkuyla açmıştı; ona doğru uzanıyor, sokuluyordu, ama öteki... otların üzerinde peygamberçiçeklerini eziyordu. Paltosunun yan cebinden bronz çerçeveli yuvarlak, tek camlı bir gözlük çıkardı, gözlüğü gözüne takmaya çalışıyordu; ama kaşlarını çatarak, yanağını, hatta burnunu kaldırarak ne kadar uğraşıyorsa yerine oturtamıyordu gözlüğü, her seferinde eline düşüyordu.

— O nedir? diye sordu şaşıran Akulina.

— Gözlük, dedi Viktor mağrur bir tavırla.

— Ne işe yarıyor?

— Daha iyi görmeye.

— Göstersenize bana.

Viktor yüzünü buruşturdu, ama yine de verdi gözlüğü:

— Dikkat et, kırma.

— Kırar mıyım hiç. (Akulina çerçeveyi ürkek bir tavırla gözüne götürdü, masumca mırıldandı:) Bir şey görmüyorum.

Viktor, öğrencisinden hoşnut olmayan bir öğretmen tavrıyla karşılık verdi:

— Gözünü kıs, gözünü kıs... (Akulina camı önünde tuttuğu gözünü kıstı.) O gözünü değil, o gözünü değil aptal kız! Ötekini kısacaksın.

Viktor, genç kızın hatasını düzeltmesine izin vermeden saplı gözlüğü çekip aldı elinden.

Akulina'nın yüzü kıpkırmızı oldu, belli belirsiz gülümsedi, başını öte yana çevirdi.

— Galiba biz köylülere göre bir şey değil bu, dedi.

— Daha neler!

Kızcağız sustu, derin derin iç geçirdi. Neden sonra birden şöyle dedi:

— Ah Viktor Aleksandrıç, siz olmadan ne yapacağız biz burada?

Viktor saplı gözlüğü eteğine sildi, cebine geri koydu ve şöyle cevap verdi:

— Evet, başlangıçta senin için çok zor olacak. (Genç kızın omzunu hoşgörüyle okşadı; kız omzundan usulca aldı onun elini ve ürkekçe öptü. Viktor kendinden memnun gülümseyerek devam etti:) Eh, evet, iyi bir kızsın sen. Ama elden ne gelir? Biliyorsun! Efendimle burada kalmamız imkânsız. Kış kapıda ve köyde kış nasıl olur biliyorsun... İğrençtir. Ama Petersburg'da öyle mi? Orada öyle mucizeler olur ki, senin gibi aptal köylü kızlar rüyalarında bile göremezler. Öyle güzel evler, sokaklar vardır, insanlar öyle kültürlüdürler ki şaşarsın! (Akulina dikkat kesilmiş, dudaklarını çocuk gibi aralamış onu dinliyordu. Viktor yattığı yerde dönerek ekledi:) Peki ama bütün bunları ne diye anlatıyorum ki ben sana? Öyle ya, nasıl olsa anlayamayacaksın.

— Nedenmiş Viktor Aleksandrıç? Anladım işte, hepsini anladım.

— Hayret!

Akulina başını önüne eğdi.

Başını önünden kaldırmadan mırıldandı:

— Daha önce benimle böyle konuşmuyordunuz Viktor Aleksandrıç, dedi.

— Daha önce mi? dedi Viktor öfkelenmiş gibi. Daha önce! Vay canına! Daha önce ha!

İkisi de sustu.

— Artık gitmem gerekiyor, dedi Viktor.

Bu arada dirseğine dayanarak hafifçe doğrulmuştu bile...

— Gitmeyin, dedi Akulina yalvarır gibi.

— Gitmeyip de ne yapacağım? Öyle ya, nasıl olsa vedalaştım seninle.

— Gitmeyin, diye tekrarladı Akulina.

Viktor tekrar yattı, ıslık çalmaya başladı. Akulina hâlâ onun gözlerinin içine bakıyordu. Kızın biraz heyecanlandığının farkındaydım: Dudakları titriyordu, soluk yanakları al al olmuştu...

Neden sonra kesik kesik çıkan sesiyle şöyle başladı:

— Viktor Aleksandrıç, günah işliyorsunuz, yemin ederim büyük günah işliyorsunuz!

Beriki kaşlarını çattı, başını hafifçe kaldırıp Akulina'ya baktı.

— Günah mı işliyorum? diye sordu.

— Evet Viktor Aleksandrıç, ayrılık anımızda hiç değilse güzel birkaç şey söyleseydiniz bana; bu bahtı kara yetime tek bir iyi sözcük söyleseydiniz...

— Sana ne söylememi istiyorsun?

— Bilmem; siz daha iyi bilirsiniz Viktor Aleksandrıç. İşte gidiyorsunuz ve tatlı tek bir sözcük söylemeden gidiyorsunuz... Bunu hak edecek ne yaptım?

— Ne tuhaf kızsın! Ne yapmamı istiyorsun?

— Bir sözcük söyleyin bana...

Viktor mırıldandı:

— Tutturmuş bir sözcük...

Canı sıkılmış gibi ayağa kalktı.

Kız gözyaşlarını güçlükle tutarak aceleyle ekledi:

— Kızmayın Viktor Aleksandrıç...

— Kızmıyorum, ama aptallık senin bu yaptığın... İstediğin nedir? Biliyorsun seninle evlenemem. Evlenemem. Öyleyse ne istiyorsun benden? Ne?

Cevap bekliyormuş gibi parmaklarını açıp yüzünü genç kıza doğru uzattı.

Akulina kekeleyerek karşılık verdi:

— Bir şey istemiyorum... hiçbir şey. (Cesaretini biraz toparladıktan sonra titreyen ellerini Viktor'a uzattı.) Vedalaşırken hiç değilse bir sözcük...

Ve gözyaşları boşaldı.

Viktor arkaya attığı kasketini gözlerinin üzerine çektikten sonra soğukkanlı:

— Hah, ağlamaya da başladın işte, dedi.

Akulina ellerini yüzüne kapamış, hıçkırıklar arasından mırıldanıyordu:

— Hiçbir şey istemiyorum, ama şimdi ailemin yüzüne nasıl bakacağım? Ne olacağım ben, bahtı kara bir kız olarak neler yaşayacağım? Bu kimsesiz kızı kötü bir adama verecekler... Ah, zavallı başım!

Viktor olduğu yerde bedeninin ağırlığını bir bacağından ötekine aktararak alçak sesle:

— Şarkı söyle bakalım, söyle... diye mırıldanıyordu.

— Ama hiç değilse bir şey, bir kelimecik söyleseydiniz... Şöyle deseydiniz, Akulina, aslında ben...

Göğsünü parçalayan hıçkırıklar sözünü bitirmesine engel oldu; yüzükoyun çimenlerin üzerine attı kendini, acı acı ağlamaya başladı. Bütün bedeni sarsılıyordu, boynu uzamıştı sanki... Uzun süre bastırdığı acısı en sonunda dışarı taşmıştı. Viktor onun başucunda bir süre ayakta durdu, omuz silkip döndü, geniş adımlarla uzaklaştı.

Aradan birkaç dakika geçti... Akulina artık ağlamıyordu, başını kaldırdı, ayağa fırladı, bakındı ve ellerini birbirine vurdu; Viktor'un arkasından koşacak oldu, ama ayak

bağları çözüldü, dizlerinin üzerine yere düştü... Tutamadım kendimi, yanına koştum; ama beni görür görmez nereden geldiyse, bir güç geldi kıza ve zayıf bir çığlık atarak ayağa kalktı, topladığı çiçekleri otların üzerinde bırakıp ağaçların arasında gözden kayboldu.

Bir süre olduğum yerde durdum, yerdeki peygamberçiçeği demetini aldım ve korudan çıktım. Güneş soluk-aydınlık gökyüzünde ufka hayli yaklaşmıştı, ışınları da solmuş, soğumuş gibiydi: Parlak değillerdi, durağan gibiydiler, handiyse su gibi dağılıyorlardı. Akşama yarım saatten az kalmıştı, günbatımının kızıllığı yeni yeni oluşuyordu. Sararmış, kurumuş anızlı tarladan bana karşı sert bir rüzgâr esiyor, korunun kenarındaki yola düşmüş küçük yaprakları savuruyordu. Korunun, tarlaya duvar gibi bakan kenarı sallanıyor, belirgin, ama yumuşak bir ışıkla parlıyordu; kızarmış otlarda, ot saplarında, saman çöplerinde... her yerde sonbaharın sayısız örümcek ağı ışıldıyor, dalgalanıyordu. Durdum... Bir hüzün çökmüştü içime; yaklaşan kışın kasvetli korkusu doğanın, taze de olsa solgun ve neşesiz gülümsemesine sinmiş gibiydi. Başımın üzerinden ihtiyatlı bir karga havayı kanatlarıyla bıçak gibi keserek ağır ağır süzüldü, başını çevirip yandan şöyle bir baktı bana; birden kesik kesik gaklayarak yükseldi, korunun arkasında kayboldu; harman yerinden büyük bir güvercin sürüsü neşeyle havalandı, hemen döne döne bir sütun oluşturduktan sonra tarlaların üzerinde telaşla (sonbaharın belirtisi!) dağıldılar. Çıplak tepenin ötesinden boş bir yük arabası geçti gürültüyle...

Eve döndüm; ama zavallı Akulina'yı, onun çoktan solmuş peygamberçiçeklerini (hâlâ odamda duruyorlar) uzun süre unutamadım...

Şçigrovski Kasabasının Hamlet'i

Gezilerimden birinde zengin bir çiftlik sahibi ve avcı Aleksandr Mihaylıç G***'den bir akşam yemeği daveti aldım. Köyü, o sıralar kaldığım küçük köye beş verst uzaklıktaydı. Ava bile gitse hiç kimseye, yanına almasını tavsiye etmeyeceğim frakımı giydim, Aleksandr Mihaylıç'ın evine yollandım. Yemek saat altıdaydı. Saat beşte oradaydım. Üniformalarıyla, sivil giysileriyle, daha az özellik taşıyan elbiseleriyle çok sayıda soylu benden önce gelmişti. Ev sahibi güler yüzle karşıladı beni, fakat hemen kâhyanın odasına koştu. Önemli bir devlet adamının gelmesini bekliyordu ve sosyetedeki bağımsız durumuyla da, zenginliğiyle de hiç uyuşmayan bir heyecan içindeydi. Aleksandr Mihaylıç hiç evlenmemişti, kadınlardan hoşlanmazdı. Bekârlardan oluşan bir arkadaş grubu vardı. Şaşaalı bir hayat yaşıyordu, dededen kalma konakları alabildiğine büyütmüştü, her yıl Moskova'dan getirttiği şaraplara on beş bin ruble harcıyor, genelde herkesten büyük saygı görüyordu. Aleksandr Mihaylıç emekliye ayrılalı çok oluyordu, hiçbir onur belgesi de almamıştı... Önemli bir konuğu evine davet ettiği, vereceği görkemli akşam yemeği günü sabah erkenden heyecanlanmaya başlamasının nedeni neydi? Tanıdığım bir avukatın, kendisine gönüllü rüşvet verenlerden rüşvet alıp almadığı sorulduğunda dediği gibi, bunu bilen yoktu...

Ev sahibi beni bırakıp gidince odalarda dolaşmaya başladım. Konukların çoğunu tanımıyordum. Yaklaşık yirmi kişi oyun masasında kâğıt oynuyordu. Prafa meraklısı bu konuklar arasında mert görünüşlü, ama yüzleri yorgun iki subay; kalın kravatları sıkı bağlanmış, yalnızca çok kararlı insanlarınki gibi, sarkık bıyıkları boyalı, ama iyi niyetli birkaç kişi (bu iyi niyetli kişiler kâğıtları büyük bir ciddiyetle toplarken, yanlarına gelenlere başlarını çevirmeden bakıyorlardı); göbekli, etli elleri terli, bacaklarını saygılı bir biçimde kıpırdatmayan birkaç kasaba memuru (bu beyler yumuşak, alçak sesle konuşuyor, her yana sevimli sevimli gülümsüyor, kozları masayı tıklatarak neredeyse parmaklarının ucuyla oynuyor, ama normal kâğıtları yeşil çuhanın üzerine heyecanla bırakıyor ve kâğıtlarını açarken yumuşak, kibar ve nazikçe ıslık çalıyorlardı) vardı. Öteki soylular gruplar halinde kanepelerde oturuyorlardı; bazıları kapıların, pencerelerin önünde toplanmıştı; gençlik yıllarını geride bırakmış, dış görünüşü kadını andıran bir çiftlik sahibi bir köşede ayakta dikiliyor, kendisiyle ilgilenen olmamasına rağmen ikide bir irkiliyor, kızarıp bozarıyor, ne yapacağını bilemiyor gibi saatinin markası işli kapağını göbeğinin üzerinde çevirip duruyordu. Her zamanın terzisi yabancı Firs Klyuhin'in Moskova'daki atölyesinde dikilmiş yuvarlak etekli fraklar, ekoseli pantolonlar giyen bazı beyler yağlı, çıplak enselerini rahatça sağa sola çevirerek, gayet senlibenli ve heyecanlı tavırlarla sohbet ediyorlardı; baştan aşağı siyahlar giymiş, miyop olduğu belli, yirmi yaşlarında bir genç besbelli korkuyor, yine de alayla gülümsemekten geri durmuyordu...

Tam biraz sıkılmaya başlamıştım ki, Voynitsın adında, ne sıfatla Aleksandr Mihaylıç'ın evinde olduğunu bilemediğim, pek eğitimli olmadığı belli bir genç geldi yanıma. İyi silah kullanan, köpek eğiten biriydi. Moskova'dan tanıyordum onu. Kendisi hani şu sınavlarda "süt dökmüş kedi gibi" duran, yani profesörün sorularına tek sözcükle olsun cevap verme-

yen öğrenciler grubuna ait gençlerden biriydi. Böylelerine, cafcaflı olsun diye, "favorililer" derlerdi. (Anlayacağınız üzere çok eski günlerden söz ediyorum.) Şöyle oluyordu: Sözgelimi Voynitsın'ı sınava alıyorlar ve o ana dek kıpırdamadan oturan Voynitsın'ı birden tepeden tırnağa ateş basıyordu, bakışlarını çevresinde yavaş, ama anlamsız dolaştırarak ayağa kalkıyor, üniformasının önünü en yukarıya kadar ilikliyor, yan yan sınav masasına yaklaşıyordu. Profesör sevecen bir tavırla: "Buyurun bir soru kâğıdı alın," diyordu. Voynitsın elini uzatıyor, titreyerek soru kâğıtlarına dokunuyordu. Başka bir fakülteden gelmiş, zavallı "favoriliden" daha ilk bakışta hoşlanmayan yabancı, asabi, yaşlı bir profesör sinirli bir sesle: "Seçim yapmayın lütfen," diyordu. Voynitsın kaderine razı oluyordu, bir soru kâğıdı alıyor, numarasını profesörlere gösteriyor, önceki öğrenci kendi sorusunu cevaplayana kadar beklemek üzere pencerenin önüne geçiyordu. Voynitsın pencerenin önünde, (sırf biraz önce olduğu gibi bakışlarını çevresinde ağır ağır dolaştırmamak için) kıpırdamadan, elindeki soru kâğıdına bakıyordu. Bu arada, ondan önceki öğrenci cevaplarını verip bitiriyordu. "Güzel, gidebilirsiniz," diyorlardı ona, hatta verdiği cevaplara göre, "Çok güzel, çok güzel," diye ekliyorlardı. İşte Voynitsın çağrıldı; ayağa kalkıyor, kararlı adımlarla masaya geliyor. "Okuyun sorunuzu," diyorlar. Voynitsın soru kâğıdını iki eliyle burnuna kadar yaklaştırıyor, tane tane okuyor, sonra kollarını iki yana sarkıtıyor. Aynı profesör bedenini sandalyenin arkalığına atıp kollarını göğsünün üzerinde çapraz bağlıyor, tembelce şöyle diyor: "Buyurun cevap verin!" Sınav odasına bir ölüm sessizliği çöküyor. "Ne oluyor?" Voynitsın susuyor. Yabancı ihtiyar sinirlenmeye başlıyor. "Haydi bir şey söyleyin!" Donup kalmış gibi susuyor benim Voynitsın. Tıraşlı, kalın ensesi arkadaşlarının meraklı bakışlarına karşı dimdik duruyor. Yabancı ihtiyarın gözleri yuvalarından uğramaya hazır, kesinlikle Voynitsın'dan nefret ediyor. Bir başka profe-

sör araya giriyor: "Ama çok tuhaf, neden öyle dilsiz gibi duruyorsunuz? Ne o, sorunun cevabını mı bilmiyorsunuz, bir şeyler söyleyin." Zavallı Voynitsın boğuk bir sesle: "Başka bir soru almama izin verin," diyor. Profesörler bakışıyorlar. Sınav heyeti başkanı elini sallayarak: "Buyurun alın," diyor. Voynitsın başka bir kâğıt alıyor, yine pencerenin önüne geçiyor, tekrar masaya geliyor ve yine ölü gibi susuyor. Yabancı ihtiyar onu çiğ çiğ yemeye hazırdır artık. Sonunda sıfırı basıp kovuyorlar Voynitsın'ı. Şöyle düşünebilirsiniz: Bu durumda en azından, salondan çıkmıştır, değil mi? Olur mu hiç! Yerine geçip sınavın sonuna kadar yine öyle, kıpırdamadan oturuyor, salondan çıkarken de: "Vay canına! Ne biçim sorulardı!" diye haykırıyor. Ve bütün gün, arada başını ellerinin arasına alarak, şanssızlığına lanetler okuyarak dolaşıyor Moskova sokaklarında. Kuşkusuz kitabı eline bile almıyor, ertesi sabah da aynı şeyler tekrarlanıyor.

İşte bu Voynitsın gelmişti yanıma. Moskova'dan, avdan konuşuyorduk.

— Sizi buranın en nüktedan insanıyla tanıştırmamı ister misiniz? diye fısıldadı birden.

— Çok iyi olur.

Voynitsın beni kabarık saçlı, bıyıklı, kahverengi fraklı, alacalı kravatlı, ufak tefek birinin yanına götürdü. Adamın öfkeli, kıpırtısız yüz hatlarında gerçekten de bir zekâ ışıltısı, alaycı bir ifade vardı. Dudaklarında sürekli olarak kaçamak, iğneli bir gülümseme dolaşıyordu. Kısık, siyah gözleri dağınık kirpiklerinin arasından kibirli bakıyordu. Yanında bir gözü kör, şişman, kibar, tatlı bir çiftlik sahibi (tam bir Sahar-Medoviç*) duruyordu. Ufak tefek adamın şakalarına zevkten ölüyormuş gibi gülüyordu. Voynitsın, adı Pyotr Petroviç Lupihin olan nüktedanla tanıştırdı beni. Tanıştık, birbirimize karşılıklı iltifatlarda bulunduk.

---

* Dalkavuk, pohpohlayıcı anlamında, artık Rusçada kullanılmayan bir isim. (ç.n.)

Lupihin birden tatlı çiftlik sahibinin koluna yapıştı, sert bir ses tonuyla:

— İzin verin en yakın dostumla tanıştırayım sizi, dedi. Haydi inadı bırakın Kirila Selifanıç, ısırmazlar sizi. (Bu arada sıkılan Kirila Selifanıç, bana göbeği düşüyormuş gibi beceriksiz bir biçimde eğilerek selam vermişti.) Gelin tanıştırayım sizi, mükemmel biridir. Kendisi on beş yaşına kadar gayet sağlıklıydı, durup dururken bir gün gözünü tedavi etmek esti aklına, o gün bu gündür tek gözlü dolaşıyor; aynı sistemle köylülerini de başarıyla tedavi ediyor... Bunun karşılığında elbette, onlar da kendisine çok minnettar, sadıklar...

— Evet, aynen öyle, diye mırıldanarak güldü Kirila Selifanıç.

Lipuhin:

— Söyleyin, dostum, eh, söyleyin. Biliyorsunuz, sizi yargıç seçebilirler, göreceksiniz, bir zaman gelecek seçecekler de... Kuşkusuz, yardımcılarınız da sizi bu göreve uygun görecekler. Gerçi aksini düşünenler de çıkacaktır. Vali gelip, "Yargıç neden böyle kekeliyor?" diye sorduğunda "Felç geçirdi," diyebilirler mesela. Vali "Olsun varsın, kişiliği yeter onun," diyecektir. Ama kabul edersiniz ki, sizin için yakışıksız bir durum bu.

Sevimli çiftlik sahibi kahkahalarla gülmeye başladı.

Lipuhin, Kirila Selifanıç'ın hoplayan göbeğine öfkeyle bakarak konuşmayı sürdürdü:

— Bir de gülüyor... (Bana döndü:) Neden gülmesin? Karnı tok, sağlığı yerinde, çocuğu yok, köylüleri ipotekli değil... kendi tedavi ediyor onları... karısı aptalın teki. (Kirila Selifanıç Lipuhin'in ne dediğini duymuyormuş gibi biraz öte yana döndü. Hâlâ kahkahalarla gülüyordu.) Ben de gülüyorum, ama benim karım kadastro memuruyla kaçtı. (Sırıttı.) Ama bunu bilmiyordunuz değil mi? Öyle efendim! Alıp başını gitti, bir de mektup bıraktı bana: "Sevgili Pyotr Petroviç, affet beni. Kendimi bir aşka kaptırdım, kalbimin sahibiyle gidiyo-

rum..." Halbuki, kadastro memuru tırnaklarını kesmeyerek, daracık pantolonlar giyerek elde etti onu. Şaşırdınız mı? İşte size açıkyürekli bir insan... Bizim bozkır insanı gerçeği olduğu gibi söyler... Neyse, öte tarafa geçelim artık... Geleceğin yargıcının yanında ne işimiz olur bizim?

Koluma girdi ve beni pencerenin önüne götürdü. Anlatmayı sürdürüyordu:

— Burada bir nükteci olduğumu söylerler, inanmayın buna. Düpedüz öfkeli biriyim ben ve yüksek sesle küfrederim. Bunun için böyle ileri geri konuşurum. Hem niçin kibar olacakmışım ki? Kimsenin ne düşündüğü umurumda olmadığı gibi hiçbir çıkarım da yoktur. Kötüyüm ben, ne demektir bu? Kötü insan için, en azından, akıl gerekli değildir. Bu insanı ne kadar rahatlatır bilemezsiniz... İşte sözgelimi bu evin sahibine bakın! Neden böyle koşturup duruyor, söyler misiniz, neden ikide bir saatine bakıyor, gülümsüyor, terliyor, pek ciddi tavırlar takınıyor, açlıktan öldürüyor bizi? Sanki bulunmaz Hint kumaşı! Bakın, bakın, yine koşuyor, çok telaşlı...

Yüksek sesle gülmeye başladı Lupihin. Derinden bir soluk aldıktan sonra devam etti:

— Ne yazık ki, hiç kadın yok burada... Yalnızca bekâr erkeklerin davetli olduğu bir akşam yemeği. Peki bize ne faydası var bunun? (Birden sesini yükseltti:) Bakın, bakın, Prens Kozelski geliyor, işte şu uzun boylu, sakallı, sarı eldivenli olan. Yurt dışından yeni geldiği hemen belli oluyor... Her yere böyle geç gelir. Şunu da söyleyeyim size, tüccar atları gibi salaktır, insanlarla konuşurken onlara nasıl yüksekten baktığını, karnı aç anaların, kızların iltifatlarına mağrur bir gülümsemeyle nasıl karşılık verdiğini görmelisiniz! Arada bir espri yapar, ama buralarda fazla kalmaz, ah o esprileri yok mu! Tıpkı kör bıçakla halat kesmeye benzer! Bana tahammül edemez... Gidip selam vereceğim ona.

Prense doğru koştu, ama birden durup bana döndü ve alçak sesle şöyle dedi:

— İşte benim asıl düşmanım... Şu kabarık saçlı, esmer yüzlü, şişman adamı görüyor musunuz? Duvarın dibindeki, şapkası elinde olan, her yana kurt gibi bakan adamı? Bin rublelik atımı dört yüze sattım ona ve bu sesi soluğu çıkmayan yaratık şimdi beni küçük görme hakkına sahip. Oysa aklınıza gelebilecek her türlü yetenekten yoksun biridir, özellikle sabahları, kahvaltıdan önce veya akşam yemeğinden hemen sonra kendisine "Merhaba" dediğinizde "Ne vardı?" diye karşılık verir. İşte, general de geliyor. Kendisi emekli sivil bir generaldir, iflas etmiş bir general. Kızı şeker gibidir, fabrikası hastalıklı... Yanlış ifade ettim... ama ne demek istediğimi siz anlamışsınızdır! Vay! Mimar da gelmiş! Şu bıyıklı olan. Kendisi Almandır. Mesleğinden anlamaz, ama şaşılacak biridir! Ayrıca anlamasına da gerek yoktur zaten; rüşvet almak ve eski kafalı soylularımız için kolonlar, yani sütunlar dikmek yetiyor ona!

Lupihin yine kahkahalarla gülmeye başladı... Ama o anda evin içinde heyecanlı bir dalgalanma oldu. Önemli devlet adamı gelmişti. Ev sahibi antreye koştu. Ev halkından ve gayretkeş konuklardan bazıları da arkasından gitti... Salondaki gürültülü konuşmalar bir anda, ilkbaharda oğul veren kovan çevresinde arıların vızıltısını andıran sakin, yumuşak, hoş konuşmalara dönüştü. Yalnızca, susmak bilmeyen bir yabanarısı (Lupihin) ile erkek arı Kozelski seslerini alçaltmamışlardı... Ve işte, sonunda kraliçe arı (önemli devlet adamı) girdi salona. Herkes onu karşılamaya yöneldi, oturan göbekliler ayağa kalktı; hatta Lupihin'den atını ucuza alan o çiftlik sahibi bile ayaklanmış, çenesini göğsünün üzerine bastırmıştı. Önemli devlet adamı olabildiğince ciddiydi: Eğilerek selam veriyormuş gibi başını geriye atıyordu. Her biri "a" harfiyle başlayan, burundan çıkmış gibi uzayan birkaç iltifat etti. Büyük bir nefretle Prens Kozelski'nin sakalına baktı, fabrikası ve kızı olan iflas etmiş generalle tokalaşırken ona yalnızca sol elinin işaret parmağını verdi. Önemli

devlet adamı, yemeğe geç kalmadığı için çok sevindiğini iki kez belirttikten birkaç dakika sonra (kodamanlar önde) hep birlikte yemek salonuna geçildi.

Okura tek tek anlatmaya gerek var mı bütün bunları: Önemli devlet adamını, sivil bir general ile kolalı manşetlerine, bol yeleğine ve yuvarlak Fransız enfiye tabakasına gayet uygun, rahat ve oturaklı bir yüz ifadesi takınmış olan valinin arasına nasıl başköşeye oturttuklarını; ev sahibinin nasıl koşuşturduğunu, telaşını, konuklarına nasıl ikramlarda bulunduğunu, önemli devlet adamının arkasından geçerken nasıl gülümsediğini, köşeye dikilmiş bir öğrenci gibi orada beklerken çorba kâsesini veya küçük bir parça et kalmış tabağı hemen nasıl kaldırdığını; uşağın, ağzında bir buket çiçek olan kocaman bir balığın bulunduğu tabağı masaya nasıl getirdiğini... üniformalı, pek ciddi uşakların saygılı, ciddi tavırlarla soylu her konuğun kadehini en değerlisinden şaraplarla nasıl doldurduğunu ve hemen her soylunun, özellikle yaşlı olanların, sanki bir görevmiş gibi, istemeye istemeye kadehleri peş peşe devirdiğini... ve nihayet şampanyaları patlatıp şerefe kadeh tokuşturmaya başladıklarını... Sanırım, bütün bunları okurlar çok iyi biliyorlardır. Ama benim için en ilginç olan, herkesin pek mutlu, sustuğu bir anda önemli devlet adamının anlattığı şeydi. Anlaşılan, yeni edebiyatla tanışan iflas etmiş bir general genel olarak kadınların (özellikle genç kadınların) öneminden söz ediyordu: "Evet, evet," diyordu önemli devlet adamı, "bir gerçektir bu. Ama gençleri özellikle sıkı kontrol etmek gerekir. Yoksa karşılarına çıkan her etekli için deliye dönerler." Konukların hepsinin yüzünde çocuksu neşeli gülümsemeler dolaşıyordu. Çiftlik sahiplerinden birinin bakışında bir minnettarlık ifadesi bile vardı. "Çünkü gençler aptaldır." (Önemli devlet adamı galiba daha etkileyici konuşmuş olmak için, bazı sözcüklerin vurgularının genel kabul görmüş yerlerini değiştiriyordu.) "Sözgelimi, oğlum İvan," diye devam etti,

"tam yirmi yıl aptal aptal dolaştı, sonra bir gün gelip, 'İzin verin evleneyim babacığım,' dedi bana. 'Aptal oğlum, önce bir devlet hizmetine gir...' Ama umutsuzluk, gözyaşları... ancak ben de... sahi şu da var..." ("Şu" sözcüğü önemli devlet adamının sanki dudaklarından değil de karnından çıkmıştı.) Birden sustu, mağrur bir tavırla yanındaki generale baktı, o anda kaşlarını daha da kaldırmıştı. Sivil general başını hoş bir biçimde, hafifçe yana eğdi, önemli devlet adamına bakan gözlerini çabuk çabuk kırpıştırdı. Önemli devlet adamı: "Şu da var," diye devam etti, "şimdi babacığım, aptallık etmeme engel olduğun için teşekkür ederim diye bile yazmıyor bana... Aslında böyle yapmak gerekir." Anlaşılacağı gibi konuklar ona hak verdiler. Duydukları hazdan ve nasihatten canlanmış gibiydiler... Yemekten kalkılınca herkes (kendilerine izin verilmiş gibi) büyük, ama saygılı bir gürültüyle konuk salonuna geçti... oyun masasına oturdu.

Öyle veya böyle, geç vakte kadar oturdum; arabacıma sabah saat beşte arabamın hazır olması talimatını verdikten sonra odama çekildim. Ne var ki, aynı gün çok ilginç biriyle daha tanışmam gerekiyormuş.

Davete katılanlar çok olduğu için konuklardan hiçbiri odada tek yatmıyordu. Aleksandr Mihaylıç'ın uşağının beni götürdüğü hafif rutubetli, duvarları yeşil, küçük odada tamamen soyunmuş, yatmaya hazırlanan başka bir konuk daha vardı. Beni görünce hemen battaniyenin altına girdi, battaniyeyi neredeyse burnuna kadar çekti, yumuşak yatakta bir süre o yana, bu yana döndükten sonra durdu, pamuklu gece takkesinin kalın şeridinin altından bakmaya başladı bana. Ben öteki karyolaya gittim (odada iki karyola vardı), soyundum ve rutubetli çarşafın altına girdim. Komşum yatağında şöyle bir döndü... İyi geceler diledim ona.

Aradan yarım saat geçti. Tüm çabalarıma rağmen uyuyamıyordum: Gereksiz, belirsiz bir sürü düşünce su tulumbasından boşalıyormuşçasına peş peşe, ısrarla aklıma doluyordu.

— Galiba uyuyamıyorsunuz? dedi komşum.

— Gördüğünüz gibi, diye karşılık verdim. Sanırım siz de uyuyamıyorsunuz.

— Ben hiçbir zaman uyuyamam zaten.

— Nasıl olur?

— Öyle işte. Uyumak için yatarım, uyumaya çalışırım, uzun süre öylece yatarım, sonra nasıl olduğunu anlamadan dalarım...

— Uykunuz gelmeden neden giriyorsunuz yatağa?

— Peki ne yapmamı önerirsiniz?

Komşumun sorusuna cevap vermedim.

Komşum kısa bir sessizlikten sonra ekledi:

— Şaşırdım doğrusu, hiç pire yok burada. Sanırım evin hiçbir yerinde yoktur...

— Pire olmadığı için üzgünsünüz sanki, dedim.

— Hayır, üzgün değilim. Ama ben her şeyin usulünce olmasını severim.

"Şuna bak, nasıl sözcükler kullanıyor!" diye geçirdim içimden.

Komşum tekrar sustu.

Sonra birden oldukça yüksek sesle şöyle sordu:

— Benimle iddiaya var mısınız?

— Ne için?

Komşumdan hoşlanmaya başlamıştım.

— Hım... ne için? Evet, şunun için: Hiç kuşkum yok, benim bir aptal olduğumu düşünüyorsunuz.

Şaşırmıştım.

— Rica ederim, diye mırıldandım.

— Bir bozkır adamı, cahil biri... Kabul edin...

— Hayır, sizi tanımıyorum, diye itiraz ettim. Neden öyle düşündünüz ki?

— Neden mi? Yalnızca ses tonunuzdan: Öylesine önemsemez bir tavırla cevap verdiniz ki bana... Oysa ben hiç de tahmin ettiğiniz gibi biri değilim...

— İzin verirseniz...

— Hayır, siz izin verin. Öncelikle sizden daha kötü Fransızca konuşmuyorum, Almancam ise sizinkinden çok daha iyi... Sonra üç yıl yurt dışında bulundum: Yalnızca Berlin'de sekiz ay kaldım. Hegel'i öğrendim beyefendi, Goethe'yi ezbere biliyorum. Ayrıca, uzun zaman bir Alman profesörün kızına âşıktım, ülkemde saçsız, ama olağanüstü karakterli, veremli bir kızla evlendim. Yani, ben de sizler gibi biriyim; tahmin ettiğiniz gibi bir bozkır adamı değil... Benim de hayallerim var, doğal olmayan bir özelliğim yok...

Başımı kaldırıp bu tuhaf insana baktım büyük bir ilgiyle. Gece lambasının donuk ışığında yüz hatlarını zar zor seçebiliyordum.

Gece takkesini düzelttikten sonra devam etti:

— Şimdi bana bakarken sanırım düşünüyor, kendinize şöyle soruyorsunuzdur: "Nasıl oldu da bugün fark etmedim onu?" Beni neden fark etmediğinizi söyleyeyim size... Çünkü konuşurken sesimi yükseltmem; çünkü başkalarının arkasına gizlenirim, kapıların dibinde dururum, kimseyle konuşmam; çünkü bir uşak yanımdan tepsiyle geçecekken önceden dirseğini benim göğsüme gelecek biçimde kaldırır... Neden her zaman böyledir? İki nedeni vardır bunun: Önce yoksulum, sonra da uysal... Söyleyin, gerçekten fark etmediniz beni, değil mi?

— Gerçekten, öyle bir mutluluğa...

Sözümü kesti:

— Peki, peki, bunu biliyordum zaten.

Yatağın içinde doğruldu, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yaptı. Gece takkesinin uzun gölgesi duvardan tavana çıktı.

Yandan bana bakarak birden şöyle devam etti:

— İtiraf edin, size çok tuhaf, bazılarının deyimiyle orijinal, ya da belki daha kötü biri gibi görünmüş olmalıyım. Belki de bilerek böyle tuhaf biri gibi görünmeye çalıştığımı düşünüyorsunuzdur.

— Tekrar söylemeliyim; kim olduğunuzu bilmiyorum...

Bir an başını önüne eğdi.

— Neden hiç tanımadığım bir insanla, sizinle, böyle beklenmedik bir biçimde açık konuşmaya başladığımı Tanrı, ancak Tanrı bilir! (İç geçirdi.) Ruhlarımız birbirine yakın olduğu için olmasın! Siz de, ben de, ikimiz de dürüst insanlarız, yani bencil: Ben sizin umurunuzda değilim, siz de benim hiç umurumda değilsiniz... Öyle değil mi? Ama ikimiz de uyuyamıyoruz... Neden oturup gevezelik etmeyelim? Şu anda gevezelik etmek istiyor canım, çok seyrek böyle olurum. Gördüğünüz gibi çekingen, ürkek biriyim, ama bir taşralı, yoksul biri olduğumdan, bir memur olmadığımdan değil bu, kendimi aşırı beğendiğimden... Ama kimi zaman anlayamadığım, önceden tahmin edemediğim ciddi durumlarda, tesadüflerde ürkekliğim, şimdiki gibi bütünüyle kayboluyor. Şu anda isterseniz bizzat Dalay Lama'nın huzuruna çıkarın beni, enfiye bile isteyebilirim ondan. Ama belki siz uyumak istiyorsunuzdur?

Hemen karşılık verdim:

— Aksine sizinle sohbet etmek çok hoş.

— Yani sizi eğlendirdiğimi söylemek istiyorsunuz... Böylesi daha iyi... Öyleyse, söyleyeyim size, burada beni orijinal biri olarak yüceltirler; yani gevezelik ederken arada, rastlantı sonucu adım geçerse benim için öyle derler. "Yaşantımı pek az insan kendine dert eder."* Bunun beni yaraladığını sanırlar... Ah Tanrım! Eğer bilselerdi... Asıl beni öldüren şey, sözgelimi, şu anda sizinle konuşmam gibi çıkışlarımın dışında dikkate değer hiçbir orijinalliğimin olmamasıdır. Zaten bu çıkışlarım da beş para etmez. Orijinalliğin en ucuz, en adi çeşididir.

Yüzünü bana dönüp "adam sen de" der gibi elini salladı. Sesini yükseltip şöyle dedi:

— Beyefendi! Ben dünyada yalnızca orijinal olanların iyi yaşadıkları kanısındayım. Yaşama hakkı yalnızca onla-

* Lermontov'un *Vasiyet* şiirinden bir alıntı. (ç.n.)

rındır. Biri şöyle demiş: Mon verre n'est pas grand, mais je bois dans mon verre.* (Sesini alçaltıp ekledi:) Bakın ne güzel Fransızca konuşuyorum. Bana ne kafanızın büyük, içinin dolu olmasından, her şeyi anlamanızdan, çok şey bilmenizden, asrımızın olaylarını takip etmenizden, ama kendinize ait hiçbir şeyinizin olmadığından? Dünyada boş yer çok, bunun kime ne yararı var? Aptal olsan bile, kendince aptal ol! Kendi kokun olsun, kendine özgü kokun, işte budur olması gereken! Ve bu özel kokum için pek öyle büyük bir şey de gerekmez... Tanrı korusun! Böyle orijinallerin sürüsüne bereket: Ne yana bakarsan bir orijinal; her insan orijinaldir, ama ben onlardan değilim!

Kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

— Oysa gençliğimde ne büyük şeyler bekliyorlardı benden! Yurt dışına gitmeden önce kendimden ben de çok şey bekliyordum, yurda döndükten sonra kısa bir zaman için de! Ama yurt dışında kulağım kirişteydi; hep kendi kendine düşünen, sürekli düşünen ve sonunda hiçbir şey düşünmemiş olduğunu anlayan yurttaşlarımız gibi ben de bambaşka şeyler düşünüyordum!

Başını sitemle sallayarak ekledi:

— Orijinal, orijinal! Orijinal olduğumu söylüyorlar... Ne var ki, sonradan anlaşıldığı üzere orijinalliğe dünyada karşınızdaki bu fakirden daha uzak kimse yoktur. Ben başka birinin taklidi olarak doğmuş olmalıyım... Yemin ederim öyle! Ben de incelediğim bazı yaratıcılar gibi ter dökerek yaşıyorum ve sonunda sanki istemeden, tıpkı bir görevi yerine getiriyor ya da ders çalışıyor gibi... kim bilir? Okudum da, âşık da oldum, evlendim de...

Takkesini çıkarıp yatağın üzerine attı. Kesik kesik konuşarak:

— İster misiniz, hayatımı ya da daha doğrusu, hayatımın birkaç kesitini anlatayım size?

---

* Benim kadehim büyük değil, ama kendi kadehimden içiyorum. (Fr.)

— Lütfederseniz.

— Ya da, hayır, en iyisi, nasıl evlendiğimi anlatayım ben size. Evet, evlilik önemlidir, insanın mihenk taşıdır; aynada olduğu gibi, her şeyi yansır onda... Gerçi bu benzetmem hiç uygun olmadı... İzninizle enfiyemi çekeyim.

Yastığın altından enfiye kutusunu alıp açtı, kapağı açık enfiye kutusunu sallayarak tekrar anlatmaya başladı:

— Saygıdeğer beyefendi, kendinizi benim yerime koyun... Lütfen söyleyin, lütfen, Hegel'in ansiklopedisinden kendime nasıl bir yarar sağlamış olabilirim? Söyler misiniz, bu ansiklopediyle Rus yaşamının ortak neyi vardır? Onun bizim yaşamımıza nasıl uygulanmasını isterdiniz? Hem yalnızca onun, ansiklopedisinin değil, genelde Alman felsefesinin de... dahası biliminin de?

Yatakta şöyle bir zıpladı, dişlerini öfkeyle sıkarak alçak sesle mırıldandı:

— Evet, işte böyle! Peki neden o kadar uzun süre sürttün yurt dışında? Neden memleketinde oturup, çevrendeki hayatı olduğu yerde incelemedin, araştırmadın? Hem böylece ülkenin ihtiyaçlarını da, istikbalini de, görevini de daha açık seçik öğrenirdin... (Korkuyormuş, kendini temize çıkarmaya çalışıyormuş gibi ses tonunu değiştirip devam etti:) İyi ama rica ederim, henüz bir akıl hocası çıkıp da kitabına yazmamışsa, Rus insanı o şeyi nasıl öğrenecek? O kitaptan seve seve Rus yaşamı dersi alırdım... Ama susuyorlar... Sözgelimi, beni böyle anlayın; ancak, bunu yapacak gücüm yok benim: Bir sonuç verin bana, önüme bir hüküm koyun... Hüküm mü? "Al sana bir hüküm," diyorlar. "Dinle Moskovalı..." bülbülleri mi dinleyeceğim? İşin kötü yanı da zaten bu, insan gibi konuşmuyorlar, Kursk bülbülleri gibi şakıyorlar... Düşündüm taşındım, bilim her yerde aynıdır, hakikat tektir deyip aldım başımı, yabancı ülkelere, Hristiyan olmayanların yanına gittim... Ne derseniz deyin! Gençlik, gurur duygusu coşturmuştu beni. Biliyor musunuz, sağlıklı olduğunu söy-

leseler de, sırası gelene kadar yağ bağlamak niyetinde değildim. Evet, ayrıca, Tanrı'nın et vermediği kişinin bedeninde asla yağ olmaz!

Bir süre düşündükten sonra devam etti:

— Oysa size nasıl evlendiğimi anlatacaktım. Dinleyin. Önce şunu söyleyeyim size, karım artık hayatta değil; sonra... sonra, bana öyle geliyor ki, önce gençlik yıllarımı anlatmam gerekiyor size, yoksa bir şey anlayamayacaksınız... Uykunuz gelmedi değil mi?

— Hayır, gelmedi.

— Çok iyi. Dinleyin öyleyse... Bakın, bitişik odada Bay Kantagryuhin ne kötü horluyor! Yoksul bir karı kocanın oğlu olarak geldim dünyaya. Karı kocanın, diyorum, çünkü dediklerine göre, bir de babam varmış. Hatırlamıyorum: Babamın pek kafası çalışan biri olmadığını söylüyorlar. İri bir burnu, yüzünde çilleri varmış, saçları koyu sarıymış, enfiyeyi tek burun deliğine çekermiş. Annemin yatak odasının duvarında kırmızı üniformalı, siyah yakalığı kulaklarına kadar kalkık, hayli çirkin bir resmi vardı. Bazen, kırbaçlamaya götürürken onun önünden geçirdikleri olurdu beni; böyle durumlarda, annem her zaman babamın resmini gösterir, şöyle derdi bana: "Burada olsaydı daha kötü cezalandırırdı seni." Bunun bende nasıl cesaret verici bir etki yarattığını bilemezsiniz. Erkek ya da kız kardeşim yoktu; aslında doğrusunu söylemek gerekirse, ensesinde İngiliz hastalığı olan işe yaramaz bir erkek kardeşim vardı ve erken ölmüştü... İngiliz hastalığı Kursk ilinin Şçigrovski kasabasına kadar nasıl gelmişti bilmem... Ama benim anlatmak istediğim bu değil. Anneciğim eğitimimle, bir bozkır çiftlik sahibesinin elinden geldiği kadar, gayretle ilgileniyordu: Görkemli doğum günümden başlamak üzere, on altıncı yaşıma bastığım güne kadar ısrarla yürüttü bu gayretini... Öykümün devamını dinleyecek misiniz?

— Elbette, devam edin.

— Tamam, güzel. İşte on altı yaşıma bastığımda anacığım hiç vakit kaybetmeden, mürebbilerim Fransız ile Nejinski Greklerinden Alman Filipoviç'in işine hemen son verdi. Aldı Moskova'ya götürdü beni, üniversiteye yazdırdı ve Şçigrovski'de tek bir kişinin bile tanımadığı devlet memuru öz dayım Koltun Babur'un eline bıraktıktan sonra ruhunu Tanrı'ya teslim etti. Devlet memuru öz dayım Koltun, vasilere özgü bir davranışla, neyim var, neyim yok her şeyimi aldı... Ama önemli olan bu da değil. Beni doğuran kadının hakkını teslim etmek gerekir, üniversiteye girdiğimde, oraya tam anlamıyla hazırdım. Ama orijinallik eksiğim o zaman da belliydi. Çocukluğum öteki gençlerin çocukluğundan hiç farklı değildi: Ben de kuştüyü yataklarda öyle aptal gibi, tutuk büyümüştüm, şiirler ezberlemiştim, hayal âleminde yaşamıştım... Ne için? Evet, en güzel için... falan. Üniversitede de değişmedim: Hemen küçük bir arkadaş çevresine dâhil oldum. O zamanlar hayat değişikti... Ama siz arkadaş çevresi nedir bilmiyorsunuzdur herhalde? Hatırlıyorum da Schiller bir yerde şöyle diyordu:

Gefährlich ist's den Leu zu wecken,
Und schreklich ist des Tigers Lahn,
Doch das schrecklichste der Schrecken-
*Das ist der Mensch in seinem Wahn!**

Şuna inanın, onun asıl söylemek istediği bu değildi; şöyle demek istiyordu: Das ist ein "çevre" in der Stadt Moskau!**

— Bu "çevre"de korkunç bulduğunuz nedir? diye sordum ona.

Komşum takkesini aldı, burnuna götürdü.

— Korkunç bulduğum ne mi? diye haykırdı. Şu: Çevre özgün her insanın gelişimi için felakettir; çevre toplumun,

---

* Tehlikelidir aslanı uyandırmak/ Korkunçtur kaplanın dişi,/ Ama korkunçların en korkuncu,/ Aklını yitirmiş insandır! (Alm.)

** Moskova Şehrinde bir "çevre"dir bu. (Alm.)

kadının, hayatın yerini alan şeydir; çevre... ah hayır, durun; çevrenin nasıl bir şey olduğunu anlatacağım size! Çevre, insanların bir anlam ve mantıklı bir görünüm verdikleri bir yaşamı birlikte, yan yana, tembel tembel, uyuşuk yaşamasıdır. Çevre fikirlerin yerini alan, insanı boş gevezeliklere alıştıran, onu tek başına, yararlı, soylu emekten uzaklaştıran, onda edebî kaşıntılara neden olan şeydir. Sonunda insanı ruh kalesinin diriliğinden, erdeminden yoksun eder. Çevre, evet çevre kardeşlik ve dostluk kisvesine bürünmüş bayağılık, can sıkıntısıdır; içtenlik ve ilgi bahanesiyle anlaşmazlıkların, iddiaların birbirine eklenmesidir; çevrede arkadaşlık hakkı olarak, herkes her vakit yıkanmamış, kirli ellerini arkadaşının içine sokar, çevrede hiç kimsenin ruhunda temiz, ellenmedik tek bir yer yoktur; çevrede herkes anlamsız, cafcaflı konuşmaya, kendine güvenen bir akıl hocası, yaşını başını almış bir ihtiyar gibi görünmeye çok heveslidir; yeteneksiz bir şairi el üstünde tutarlar, ama "gizli" bir amaçla... Çevrede on yedi yaşında yeniyetmeler kadınlardan, aşktan pek ciddi, kurnaz söz ederler, ama kadınların karşısında susarlar, ya da kitap gibi konuşurlar, neler neler söylerler! Çevrede kurnazca, güzel konuşma yeteneği çok gelişir; çevrede insanlar birbirini gözetlemekte polis memurlarından hiç de aşağı kalmazlar... Ah, çevre! Çevre değilsin sen; dürüst birçok insanın yok olduğu kısır bir döngüsün!

Sözünü kestim:

— Ama çok abartıyorsunuz, müsaadenizle bunu söylemem gerek.

Komşum bir şey söylemeden yüzüme baktıktan sonra:

— Belki Tanrı anlıyordur beni, diye devam etti. Belki anlıyordur. Evet, insanımızın haz duyabileceği tek bir şey kaldı, o da abartmak... İşte Moskova'da dört yıl böyle yaşadım. Bu dört yılın nasıl çabuk, nasıl korkunç çabuk geçtiğini anlatamam size değerli beyefendi. Hatta hatırlayınca içim acıyor, canım sıkılıyor. Kimi zaman, sabahleyin yatak-

tan kalktığımda kendimi kızakla tepeden aşağı yuvarlana yuvarlana iniyor gibi hissediyordum... Bir anda yamacın dibine inmiş gibi oluyordum. İşte akşam olmuştur, uykulu hizmetçi redingotumu giydiriyordur; giyinip arkadaşıma gidiyordum, hemen çubuklarımızı yakıyorduk, bardak bardak açık çay içiyorduk, Alman felsefesinden, aşktan, ruhun sonsuz aydınlığından, hiç ilgisi olmayan daha birçok şeyden konuşuyorduk. Ama orada orijinal, özgün birçok insanla tanıştım: Bazıları kendilerini ne denli paralarlarsa paralasınlar, ne denli ezilip büzülürlerse büzülsünler, doğaları hiç değişmiyordu; yalnız ben, yalnızca şanssız ben yumuşak bir balmumu gibi şekillendiriyordum kendimi ve zavallı kişiliğim bunu yapmama hiç karşı durmuyordu! Bu arada yirmi bir yaşına basmıştım. Mirasıma, ya da daha doğrusu, vasimin lütfedip, mirasımın bana bırakmayı uygun bulduğu bölümüne sahip oldum; tüm mal varlığımın yönetimini özgürlüğünü verdiğim uşağım Vasiliy Kudryaşev'e vekâletle devrettim ve yurt dışına, Berlin'e gittim. Size daha önce de söylediğim gibi, yurt dışında üç yıl kaldım. Ne dersiniz? Orada, yurt dışında da orijinal olmayan bir yaratık olarak kaldım. Önce şunu söylemeliyim: Avrupa'yı, Avrupa'nın yaşam gerçeklerini hiç mi hiç öğrenemedim; Alman profesörleri dinledim, Alman kitaplarını onların doğduğu yerde okudum... aradaki tek fark o kadardı işte. Bir rahip gibi yapayalnız yaşıyordum. Benim gibi bilgi açlığı çeken, ama bunun yanında, anlayışı hayli kıt, konuşma yeteneği olmayan emekli teğmenlerle yakın dostluklar kuruyor; Penza'dan, öteki hububat ambarı illerimizden gelmiş kafası çalışmayan ailelerle düşüp kalkıyor; kafelerde sürtüyor, dergiler okuyor, akşamları tiyatroya gidiyordum. Yerli halkla çok az görüşüyordum, zoraki konuşuyordum onlarla ve benden para almak (Rus iyiliği sağ olsun) amacıyla arkamdan koşan Yahudi kökenli sırnaşık iki ya da üç gençten başka evime uğrayan yoktu. Sonunda, ilginç bir rastlantı profesörlerimden birinin evine gitmeme

neden oldu. Şöyle ki: Kursa yazılmak için odasına gitmiştim, durup dururken evinde düzenlenen akşam toplantısına davet etti beni. Bu profesörün yirmi yedi yaşında bodur (Tanrı yardımcıları olsun), çok iri burunlu, saçları kıvırcık, gözleri soluk mavi, ama elleri kırmızı, tırnakları beyaz iki kızı vardı. Birinin adı Linhen, ötekinin adı Minhen'di. Profesörün evine gidip gelmeye başladım. Size önce şunu söylemeliyim: Bu profesör aptal değildi, ama biraz sersemdi. Kürsüdeyken oldukça düzgün konuşuyordu, ama evde düpedüz gaklıyordu ve gözlükleri her zaman alnının üzerinde duruyordu. Yine de bilgili bir adamdı... Ne dersiniz buna? Ansızın, Linhen'e âşık olduğumu sandım. Tam altı ay hep öyle sandım. Evet, çok az konuşuyordum onunla... daha çok yüzüne bakıyordum; yüksek sesle duygulu, değişik kitaplar okuyordum ona, arada bir kaçamak elini sıkıyordum, akşamları ise, ısrarla aya ya da yalnızca yukarıya bakarak yanımda hayal ediyordum onu. Ayrıca, çok da güzel kahve pişiriyordu! Daha ne olsun? Bir şey üzüyordu beni: Nasıl derler, nedeni bilinmeyen mutluluk anlarımda nasılsa içim çekiliyor, midemden hüzünlü, soğuk bir titreme geçiyordu. Sonunda dayanamaz oldum bu mutluluğa ve kaçtım. Ondan sonra iki yıl daha kaldım yurt dışında: İtalya'da kaldım, Roma'da "Tecelli"nin, Floransa'da Venüs heykelinin önünde saygıyla durdum; birden, içime öfke dolmuş gibi büyük bir heyecana kapılıyordum; akşamları değersiz şiirler yazıyordum, günlük tutmaya başlamıştım; anlayacağınız, orada herkes ne yapıyorsa ben de onu yapıyordum. Orijinal olmanın ne kolay olduğunu görüyorsunuz. Sözgelimi, resimden, heykelden hiç anlamam... Benim için bunu düpedüz yüksek sesle söylemek... yok, olur şey değil! Al yanına rehberi, fresklere bakmaya koş...

Tekrar başını önüne eğdi, bir kez daha takkesini eline aldı. Yorgun bir sesle devam etti:

— Sonunda yurda döndüm, Moskova'ya geldim. Moskova'da hayret verici bir değişiklik oldu bende. Yurt

dışında genellikle susuyordum, ama burada beklenmedik bir biçimde heyecanla konuşmaya, aynı zamanda Tanrı bilir neler hayal etmeye başladım. Beni neredeyse bir dâhi sanan hoşgörülü insanlar, saçma sapan konuşmalarımı ilgiyle dinleyen kadınlar oldu... Gelgelelim, ünümün zirvesinde kalmayı beceremedim. Güzel bir günün sabahı benimle ilgili bir söylenti çıktı (bunu kimin ortaya attığını bilmiyorum: Kadın kılıklı ihtiyarlardan biri olsa gerek... Moskova'da öyleleri çoktur) ve çilek fidesinin filizlenmesi gibi hızla yayıldı. Gururum incinmişti, yapışkan ağları koparıp kendimi ortaya atmak istiyordum, ama öyle olmadı... Uzaklaştım Moskova'dan. Ve işte burada abuk sabuk biri oldum; bu saldırıya, sıtmanın geçmesini bekler gibi, gayet sakin karşı durabilirdim ve hoşgörülü insanlar tekrar kucaklarını açabilirlerdi bana, o kadınlar tekrar gülümseyerek dinleyebilirlerdi konuşmalarımı... Ama işin kötüsü: Orijinal biri değilim ben. Gördüğünüz gibi birden uyanmıştı vicdanım: Boş boş konuşmaktan, dün Arbat, bugün Truba, yarın Sitsev Vrajek caddelerinde sürekli aynı şeyleri anlatmaktan nedense utanmaya başlamıştım... Peki ya benden beklenen de buysa? Bu alanda kendini öne çıkarmak, ün kazanmak isteyenlere şöyle bir bakın: Hiçbiri beş para etmez; ama onların istedikleri de budur; bazıları yirmi yıl konuşur ve sürekli aynı şeyi söyler... Kişinin kendine güveni, haysiyeti ne demektir? Benim de bir onurum vardı, ama artık duruldu, sakinleşti... Ancak, kötü olan, bir kez daha yineleyeceğim gibi benim orijinal biri olmayışım, yarı yolda durmuş olmam. Doğa bana ya hiç gurur vermeyecekti, ya da şimdikinden daha fazla verecekti. Ama ilk zamanlar gerçekten zordu benim için; bu arada, paramın tümünü yurt dışında tüketmiştim ve genç, bedeni pelte gibi bir tüccar kızıyla evlenmek istemiyordum; köyüme çekildim. Öyle görünüyor ki, (komşum tekrar başını çevirip yan yan baktı bana) köy hayatının ilk izlenimlerini, doğanın güzelliklerini, yalnızlığın dingin hoşluğunu vesaire huzur içinde geçirebileceğim...

— Geçirebilirsiniz, geçirebilirsiniz, dedim.

Komşum devam etti:

— Bununla birlikte, asıl önemlisi, benimle ilgili her şeyin en azından saçma olması. Her ne kadar köye dönüşte yolda, baharda ilk kez akağaç korusundan geçerken bulanık, tatlı bir beklenti başımı döndürüyor, yüreğimi hızlı çarptırıyorduysa da, köyde kapalı tutulan bir enik gibi canım sıkılıyordu. Ama bilirsiniz belirsiz beklentiler hiçbir zaman gerçekleşmez, tersine, hiç beklemediğiniz bambaşka şeylerle karşılaşırsınız. Şöyle: İşler kötüdür, ödenmemiş borçlar, ticaret odasınca el konulanlar... böyle daha bir sürü dert. Eski kâhyamın yerine gelen, ama bir süre sonra onun da önceki kadar olmasa da, yine bir soyguncu olduğu anlaşılan, üstelik çizmelerinin zift kokusuyla günümü zehir eden yeni kâhyam Yakov'un yardımıyla şöyle böyle geçinirken bir gün emekli albay bir komşumu hatırladım. Albayın iki kızı vardı. Arabamı hazırlamalarını söyledim ve komşuma gittim. O günü hiç unutmayacağım: Altı ay sonra albayın küçük kızıyla evlendim!

Oda arkadaşım başını önüne eğdi, kolunu havaya kaldırdı, heyecanla öyküsünü anlatmaya devam etti:

— Bu arada, toprağı bol olsun, ölen karım hakkında yanlış bir düşünceye kapılmanızı istemem. Tanrı korusun! Çok iyi niyetli, iyi yürekli, her türlü fedakârlığı yapabilecek bir insandı; ama aramızda kalsın, onu kaybetmeseydim, bunu itiraf etmeliyim size, bugün sizinle konuşuyor olamazdım, çünkü birçok kez kendimi asmayı düşündüğüm o kiriş hâlâ ambarımda!

Kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

— Gerçek tadını bulması için bazı armutların belli bir süre bodrumda kalması gerektiğini söylerler. Besbelli, benim ölen karım da doğanın bu çeşit eserlerinden biriydi. Onun gerçek değerini ancak şimdi anlıyorum. Sözgelimi düğünden önce birlikte geçirdiğimiz akşamları ancak şimdi hatırlıyo-

rum, en küçük bir acı hissetmiyorum, ama neredeyse ağlayacak gibi oluyorum... Zengin değillerdi, bir tepede yabani otlarla kaplı bir bahçe ile bakımsız bir avlunun arasındaki evleri oldukça eski, ahşap, ama güzeldi. Yamacın dibindeki dere sık yapraklar arasından zor görünüyordu. Bahçeye bakan geniş taraçanın önünde çok güzel, güllerle kaplı uzun bir çiçeklik vardı; çiçekliğin iki ucunu, gençlik yıllarında dallarını ev sahibinin birbirine burgu gibi ördüğü iki akasya süslüyordu; biraz ötede, bakımsız ve sık ahududu çalılığının en dibinde içi ustaca boyanmış, (ama dışı o kadar eski ve döküktü ki, bakınca insanın içi tuhaf oluyordu) bir kameriye vardı. Taraçanın cam kapısı doğrudan konuk salonuna açılıyordu; salonda ise meraklı bir göz şunları görürdü: köşelerde çini sobalar; sağda, üzerine nota kâğıtları yığılmış eski bir piyano; beyazımtırak desenli, soluk mavi keten kumaş kaplı bir kanepe; yuvarlak bir masa; Yekaterina zamanından kalma porselen ve cam biblolarla dolu iki etajer; duvarda, göğsünde bir erkek güvercin tutan, baygın bakışlı sarı saçlı genç kızın o malum portresi; masanın üzerinde taze güllerle dolu bir vazo... Görüyor musunuz, her şeyi nasıl ayrıntılarıyla anlatıyorum. Benim trajikomik aşkım işte bu taraçada, bu konuk salonunda geçti. Albayın karısı her an öfkeyle hırıldayan, zalim, şirret, iğrenç bir yaratıktı. Kızlardan biri, Vera'nın, olağan taşralı kızlardan hiçbir farkı yoktu; öteki, Sofya... ben ona âşık olmuştum. İki kız kardeşin, ahşap iki karyolanın, sararmış albümlerin, muhabbetçiçeklerinin, duvarlarında erkekli-kızlı arkadaşlarının hayli kötü karakalem resimlerinin (içlerinden biri, olağanüstü enerjik yüz ifadesiyle, daha da enerjik imzasıyla, gençliğinde çok büyük şeyler beklenen, ama sonunda bizler gibi boş çıkan biri, dikkati çekiyordu), Goethe'nin ve Schiller'in büstlerinin, Almanca kitapların, kurumuş dalların ve bunların dışında hatıra diye saklanan daha birçok şeyin olduğu ayrı, ortak, küçük bir yatak odaları vardı. Ama ben o odaya seyrek ve isteksiz gi-

diyordum: Nedendir bilmem, orada nefesim daralıyordu. Ayrıca tuhaftır Sofya daha çok, arkam ona dönük oturuyorken ya da özellikle akşamları taraçada onu düşünürken, hayal ederken hoşuma gidiyordu. Taraçada günbatımına, ağaçlara, ışığın artık çekildiği, ama gökyüzünün kızıllığında daha belirgin görünen küçük, yeşil yapraklara bakıyordum. Konuk salonunda Sofya piyanonun başında oturuyordu, sürekli Beethoven'den, çok sevdiği duygusal bir parça çalıyordu. Huysuz yaşlı kadın kanepede oturuyor, sakin sakin horluyordu. Al bir ışığın olduğu yemek odasında Vera çay hazırlıyordu; semaver, bir şeye sevinmiş gibi neşeyle tıslıyordu; kurabiyeler kırılırken pek tatlı sesler çıkarıyor, çay kaşıkları fincanlarda tıkırdıyordu; bütün gün acımasızca ötüp duran kanarya birden susuyor, yalnızca arada bir şey soruyormuş gibi cıvıldıyordu; yukarıdan geçen küçük, saydam bir buluttan birkaç damla düşüyordu... Ve ben oturuyor, oturuyordum, dinliyordum, bakıyordum, yüreğim genişliyordu ve yine Sofya'yı seviyormuşum gibi geliyordu bana. İşte günlerden bir gün yine böyle bir akşamın etkisindeyken yaşlı kadından kızıyla evlenmeme izin vermesini istedim ve iki ay sonra da evlendim. Sofya'yı sevdiğimi sanıyordum... Şimdiyse... yemin ederim Sofya'yı sevip sevmediğimi hâlâ bilmiyorum. İyi yürekli, zeki, sessiz, sıcak kalpli bir insandı Sofya, ama uzun süre köyde yaşadığı için mi, başka birtakım nedenlerle mi Tanrı bilir, ruhunun dibinde (ruhun bir dibi varsa eğer) gizli bir yara vardı, ya da şöyle dersek daha doğru olacak: Sürekli kanayan, hiçbir şekilde iyileştirilemeyen, onun da, benim de adını koyamadığımız bir yara vardı. Elbette, ancak evlendikten sonra haberim oldu bu yaranın varlığından. Üzerine ne denli düştüysem bir faydası olmadı! Çocukken bir kanaryam vardı, bir gün kedi kaptı, kurtarıp tedavi etmiştik ama zavallı kanaryam bir türlü düzelememişti. Hayata küsmüştü, ötmüyordu... Sonunda bir gece, kafesinin açık kapısından bir fare girdi ve gagasını

ısırdı, kanaryam o zaman kendi canına kıymaya karar verdi. Karımı hangi kedinin kaptığını bilmiyordum, ama o da benim zavallı kanaryam gibi hayata küsmüştü, günden güne eriyordu. Kimi zaman şöyle bir silkinmek, temiz havaya, güneşe çıkmak, özgür olmak istiyor; kendini bulmayı deniyor, sonra yine kapatıyordu kendini. Evet, seviyordu beni: Kaç kez, dünyada benden başka bir şeyi sevmediğini söylemişti... Tüh, kahretsin! Nasıl söndü gözlerinin ışığı! Geçmişte bir şeyler var mı? diye soruyorum kendime. Her şeyi düşündüm: Hiçbir şey bulamadım. Şimdi siz karar verin: Orijinal olan bir insan omuz silker, belki iki kez iç geçirdikten sonra kendi hayatını yaşamayı sürdürürdü; ama orijinal olmayan ben kirişlere bakmaya başlamıştım. Karımın içine yaşlı kadının alışkanlıkları (Beethoven, gece dolaşmaları, muhabbetçiçeği, arkadaşlarıyla mektuplaşmak, albümler vs...) öylesine işlemişti ki, başka bir hayata, özellikle ev hanımı hayatına bir türlü alışamıyordu; ayrıca evli bir kadının bilinmeyen bir şeye hüzünlenmesi, akşamları şöyle şarkı söylemesi çok garipti: "Şafak vakti uyandırma beni..."

İşte üç yıl böyle mutlu yaşadık; dördüncü yıl ilk doğumunda öldü Sofya. Çok tuhaftır, bana, toprağımın yeni sahipleri olacak kız veya erkek evlat bağışlayabilecek durumda olmadığı daha öncesinden zaten içime doğmuştu. Onu toprağa verişimizi hatırlıyorum. Mevsimlerden ilkbahardı. Kilisemiz küçük, eskiydi. İkona dolabı siyahlaşmış, duvarları çıplak, tuğla döşemesi yer yer kırıktı. Koro için ayrılan bölümlerde eski, büyük tablolar vardı. Tabutu getirip kilisenin orta yerine, ana kapının önüne koydular, üzerine solmuş bir örtü örttüler, üç yanına birer mum yerleştirdiler. Ayin başladı. Yaşlı diyakoz, ensesinin üzerinde küçük bir saç örgüsüyle, belinde aşağıdan bağlanmış yeşil kuşağıyla, kürsünün önünde kederle bir şeyler mırıldanıyordu; yine yaşlı, yüzü temiz, içten, leylak rengi cüppesi sarı motiflerle süslü papaz kendi yerine de, diyakozun yerine de dualar okuyordu. Ağ-

layan akağaçların genç, taze yaprakları bütün açık pencerelerde hışırdıyordu; dışarıdan taze ot kokusu doluyordu içeri; ilkbahar gününün ışığında mumların kırmızı ışıkları soluktu; serçeler cıvıldıyordu kilisenin içinde, açık pencereden içeri dalan bir kırlangıcın haykırışı yankılanıyordu kubbede. Ölen için kendini vererek dua eden birkaç köylünün sarı başları güneşin altın rengi ışığında yükselip alçalıyordu. Buhurdanlığın deliklerinden ince, mavi bir duman çıkıyordu. Karımın ölü yüzüne bakıyordum... Tanrım! Ölüm, ölüm bile özgür bırakmamıştı onu, yaralarını iyi etmemişti: Yine o hastalıklı, ürkek, suskun ifade vardı yüzünde... Tabutta bile rahat değildi sanki... İçim sızlıyordu. İyi, çok iyi bir insandı, ölmekle kendisi için çok iyi yapmıştı!

Oda arkadaşımın yanakları kızardı, gözleri buğulandı. Anlatmayı sürdürdü:

— Karımın ölümünden sonra üzerime çöken ağır hüzünden nihayet kurtulunca, (nasıl derler) kendimi işime vermeyi düşündüm. İl merkezinde devlet hizmetine girdim, ama devlet dairesinin geniş odalarında başım ağrımaya başladı, gözlerim de iyi görmüyordu; bu arada başka nedenler de vardı... ve istifa ettim. Moskova'ya gitmek istiyordum, ama bunun için önce param yeterli değildi, sonra ise... anlattım size ya, durulmuştum. Evet, bu durgunluk hem bir anda, hem yavaş yavaş çökmüştü üzerime. Ruhsal yönden durulalı çok oluyordu, ama başım eğilmeyi hâlâ kabul etmiyordu. Mütevazı duygularımı, düşüncelerimi köy hayatının, mutsuzluğumun etkisine veriyordum... Öte yandan, uzun bir süredir farkındaydım: Başlangıçta benim bilgili biri olmamdan, yurt dışında bulunmuş olmamdan, eğitimli olmamın bana verdiği diğer özelliklerden çekinen yaşlısı, genci neredeyse bütün komşularım kısa zamanda bana iyice alışmış, hatta kaba ve teklifsiz davranmaya başlamışlar, sözlerime itibar etmedikleri gibi bir süre sonra benimle senlibenli konuşmaya başlamışlardı. Şunu söylemeyi unuttum size: Evlenmemin üzerin-

den bir yıl geçtikten sonra can sıkıntısından edebiyatla ilgilenemeye başladım, bir dergiye, yanılmıyorsam uzun bir öykü de yolladım; ama bir süre sonra derginin editöründen genel olarak zeki bir insan olduğumdan kimsenin kuşku edemeyeceğini, ama yeteneğimin yetersiz olduğunu, edebiyatta her şeyden önce yetenek gerektiğini yazdıkları nazik bir mektup aldım. O arada ayrıca kulağıma, kasabamızdan geçen Moskovalı çok iyi niyetli, ama genç birinin, valinin verdiği akşam yemeğinde laf arasında benden tükenmiş, boş biri diye söz ettiği gelmişti. Ama benim yarı gönüllü körlüğüm hâlâ devam ediyordu: Düşünebiliyor musunuz, "kabullenmek" istemiyordum; nihayet güzel bir günün sabahında gözlerimi açtım. Şöyle oldu: Polis müdürü, bölgemde param olmadığı için onartamadığım yıkık bir köprü konusunda beni uyarmak amacıyla evime gelmişti. Bu hoşgörülü kamu düzeni görevlisi bir parça mersinbalığıyla bir kadeh votka içtikten sonra ilgisizliğim için babacan bir tavırla sitem etti bana; yine de kendini benim yerime koydu ve yalnızca köylülere gübreleri orta yere yığmamaları emrini vermemi söyleyerek çubuğunu yaktı, gelecek soylular seçiminden söz etmeye başladı. O sıralar kasabadaki soylular başkanı Orbassonov adında, önüne gelene bağıran, üstelik rüşvetçiydi. Pek öyle zengin, tanınmış biri de değildi. Soylular başkanıyla ilgili düşüncemi hayli önemsemez bir tavırla söyledim polis müdürüne. İtiraf ediyorum, Orbassonov'u küçümsüyordum. Polis müdürü yüzüme baktı, omzumu okşadı ve gülümseyerek şöyle dedi: "Eh, Vasiliy Vasilyeviç, böyle insanlar hakkında konuşmak size de, bana da düşmez. Bizlere göre değil bu! Haddini bileceksin." Can sıkıntısıyla itiraz ettim: "İnsaf edin, Bay Orbassonov'dan neyim eksik benim?" Polis müdürü çubuğunu ağzından çıkardı, gözlerini iri iri açtı, hapşırdı, neden sonra, gözleri yaşlı, karşılık verdi: "Şakacı seni... ne güzel söyledin bunu!" Sonra da gidinceye kadar, arada bir beni böğrümden dirseğiyle hafifçe dürterek ve bana "sen" diye

hitap ederek sürekli şakalaştı. Nihayet gitti. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. Odanın içinde birkaç kez aşağı yukarı gidip geldim, aynanın karşısında durdum, allak bullak olmuş yüzüme uzun uzun baktım ve yavaşça dilimi çıkardım, acı acı gülümseyerek başımı iki yana salladım. Gözlerimin önündeki perde kalkmıştı: Aynada yüzümden çok, kendimin ne denli boş, değersiz ve gereksiz, orijinallikten uzak biri olduğumu açık seçik gördüm!

Oda arkadaşım bir süre sustuktan sonra pek hüzünlü devam etti:

— Voltaire'in bir trajedisinde soylu bir kişi mutsuzluğun en son sınırına geldiği için sevinir. Benim hayatımda hiçbir trajedi olmadıysa da, itiraf edeyim, buna benzer bir şeyi ben de yaşadım. Soğuk bir çaresizliğin heyecanına kapıldığım çok oldu. Bütün bir sabah yataktan kalkmak için hiç acele etmeden, yattığım yerde doğduğum günü, saati lanetledim çok kez. Birden kabullenemiyordum bunu. Düşünsenize, parasızlık nefret ettiğim köye zincirlemişti beni. Ne çiftçilik yapabiliyordum, ne devlet hizmetinde çalışabiliyordum, ne de edebiyatla ilgilenebiliyordum. Hiçbir şeyim yoktu; çiftlik sahiplerine yabancılaştım, kitaplardan hoşlanmaz oldum; saçlarını savurarak dolaşan şişman, tombul ve aşırı hassas, sürekli "yaşamaktan" söz eden genç kızlarla konuşmayı, onlardan hoşlanmayı bıraktım. Kendime bir uğraş bulamıyordum. İnsanlardan bütünüyle uzaklaşmayı da başaramıyordum... Ne yapıyordum dersiniz? Komşulara gidip gelmeye başlamıştım. Kendimi küçültmekten haz duyuyormuşum gibi bilerek, olduk olmadık hakaretlere göz yumuyordum. Yemek masasında yemek veya içki verirken atlıyorlardı beni, soğuk ve kibirli karşılıyorlardı, hatta hiç fark etmemiş gibi davranıyorlardı. Sohbete katılmama bile izin vermiyorlardı. Moskova'da paltomun eteğini öpmeyi onur sayan, aptalca şeyler saçmalayan bir gevezenin dediklerini bile, oturduğum köşeden inadına, başımı sallayarak

■

onaylıyordum... Küçümsenmekten, alaya alınmaktan hazin bir zevk duyduğumu düşünmeme bile izin vermiyordum... Siz söyleyin, yalnızlıkta alaya alınmak nasıl bir şeydir? İşte birkaç yıl böyle yaşadım, yaşamayı da hâlâ sürdürüyorum...

Bitişik odadan Bay Kantagryuhin'in uykulu sesi geldi:

— Ne oluyor orada? Gece vakti aptalın birinin çenesi düştü anlaşılan...

Oda arkadaşım battaniyenin altına girdi, çekingen bakarak, gözdağı verircesine bana parmağını salladı.

— Şşt... şşt... diye fısıldadı. (Kantagryuhin'in sesinin geldiği yöne doğru özür diliyor gibi eğilerek saygılı bir tavırla mırıldadı:) Tamam, tamam, özür dilerim, affedersiniz... (Tekrar fısıldayarak devam etti:) Kendilerinin uyuma hakkı var, uyumaları gerekiyor... Yarın aynı zevkle yemek yiyebilmeleri için dinlenip güç toparlama hakkı var. Kendilerini rahatsız etmemeliyiz. Hem sanırım anlatmak istediğim her şeyi anlattım size. Artık uykunuz da gelmiştir. İyi geceler dilerim.

Çabucak öte yana döndü, yüzünü yastığa bastırdı.

— Hiç değilse, kiminle tanıştığımı öğrenmeme izin verin, dedim.

Birden başını kaldırdı. Sözümü kesti:

— Hayır, Tanrı aşkına, soyadımı bana da, başkalarına da sormayınız. Bırakın, sizin için kim olduğu bilinmeyen biri, kaderin yok ettiği bir Vasiliy Vasilyeviç olarak kalayım. Ayrıca, orijinal bir adam olmadığım için, özel bir soyadını da hak etmiyorum... Ama ille de bir takma adımın olmasını istiyorsanız, şöyle deyin... Şçigrovski Kasabasının Hamlet'i... Her kasabada böyle Hamletler boldur, belki ötekilerle karşılaşmamışsınızdır... Haydi hoşça kalın.

Tekrar kuştüyü yastığına gömdü yüzünü, sabahleyin beni uyandırmaya geldiklerinde odada değildi. Şafak sökmeden gitmişti.

Çertophanov ile Nedopyuskin

Sıcak bir yaz günü açık bir arabayla avdan dönüyordum. Yanımda oturan Yermolay, başı arada önüne düşerek uyukluyordu. Uyuyan köpekler, araba kasise her girdiğinde ayaklarımızın dibinde ölmüş gibi sallanıyorlardı. Arabacı atların üzerine yapışan atsineklerini kamçısıyla sürekli kovalıyordu. Hafif, beyaz bir toz bulutu arabanın ardı sıra geliyordu. Bir çalılığa girdik. Yolda çukurlar vardı. Tekerlekler zaman zaman çalılara takılmaya başlamıştı. Yermolay silkinerek uyandı, "Ah!" dedi, "kesin çalıhorozu vardır buralarda. İnelim!" Durduk ve "av sahasına" girdik. Köpeğim bir kuş yuvasına denk gelmişti. Ateş ettim, tüfeğimi tekrar dolduruyordum ki, arkamda gürültülü bir çatırtı oldu, bir atlı çalıları elleriyle iki yana açarak yanıma geldi. Pek kibirli bir tavırla sordu: "Öğrenebilir miyim beyefendi, hangi hakla burada avlanıyorsunuz?" Yabancı çok çabuk, kesik kesik ve burnundan konuşuyordu. Yüzüne baktım: Hayatımda öyle bir şey görmemiştim. Sevgili okurlarım, sarışın, küçük burnu kırmızı ve kalkık, aşırı uzun bıyığı kızıl, ufak tefek birini getirin gözünüzün önüne. Sivri tepesi çuha, koyu kırmızı İran şapkası alnını kaşlarına kadar örtmüştü. Üzerinde dikiş yerlerinin gümüş rengi sırmaları solmuş eskimiş sarı bir hırka, göğsünde siyah kırmalı bir kumaştan yapılmış fişeklikler vardı; omzunda bir boynuz, belinde bir hançer asılıydı. Cı-

lız, eğri burunlu doru atı altında ateş almış gibi kıpır kıpırdı. Sıska, bacakları yamuk iki tazı da atın ayaklarının dibinde dönüp duruyordu. Yabancının yüzünde, bakışında, sesinde, davranışlarında, tüm benliğinde delicesine bir cesaret, kendini aşırı beğenen, tuhaf bir insan görünümü vardı. Soluk mavi, cam gibi gözleri sarhoş birinin gözleri gibi hareketliydi. Başını arkaya atıyor, yanaklarını şişiriyor, pufluyor, sanki asalet fazlalığından bir hindi gibi tüm bedenini titretiyordu.

Sorusunu tekrarladı.

— Burada silah kullanmanın yasak olduğunu bilmiyordum, dedim.

— Beyefendi, şu anda siz benim arazimdesiniz.

— Affedersiniz, öyleyse hemen çıkıyorum arazinizden.

— Sormamın mahzuru yoksa, soylu biriyle konuşma şerefine mi erişiyorum?

Adımı, soyadımı söyledim.

— Bu durumda, rica ediyorum, avlanmayı sürdürünüz. Ben de bir soyluyum ve soylulara hizmet etmek bana mutluluk verir... Adım Panteley, soyadım Çertophanov.

Öne eğildi, atını dehledi, hayvanın boynuna vurdu; at başını salladı, şaha kalktı, kendini yana attı, bu arada köpeklerden birinin ayağına bastı. Köpek acı acı ciyakladı. Çertophanov çok öfkelendi, homurdandı, atın başına, iki kulağının arasına yumruğuyla vurduktan sonra şimşek hızıyla yere atladı, köpeğin patisine baktı, yarasına tükürdü, ciyaklamasını kesmesi için ayağıyla kenara itti onu, atın yelesini tutup ayağını üzengiye soktu. At başını dikti, kuyruğunu kaldırdı, yan yan çalılara doğru yürümeye başladı. Çertophanov tek ayağı üzengide giderken nihayet kendini yukarı çekip eyere oturabildi; kamçısını kudurmuş gibi sallayarak omzundaki boynuzu boru gibi öttürdü, dörtnala uzaklaştı. Beklenmedik bir anda ortaya çıkan Çertophanov'un bende uyandırdığı şaşkınlıktan henüz kurtulamamıştım ki, birdenbire çalıların arasından küçük, kara yağız bir at üzerinde,

kırklı yaşlarda şişmanca bir adam neredeyse hiç gürültü yapmadan çıkıverdi. Atını durdurdu, yeşil deri kasketini çıkardı; hassas, yumuşak bir sesle doru atlı birini görüp görmediğimi sordu. Gördüğümü söyledim.

Kasketini giymeden aynı ses tonuyla ekledi:

— Kendileri hangi yöne gittiler?

— Şu yöne.

— Çok teşekkür ederim.

Dudaklarını şapırdattı, küçük atının iki yanında bacaklarını salladı, gösterdiğim yöne tırısla sürdü atını. Deri kasketi dalların arasında gözden kaybolana kadar baktım arkasından. Bu yeni yabancı görünüş olarak, kendisinden öncekine hiç benzemiyordu. Tombul, top gibi yuvarlak yüzünde bir çekingenlik, iyi niyet, hoş bir yumuşaklık vardı. Mavi damarlarla benekli, tombul, yuvarlak burnundan da zevkine düşkün biri olduğu anlaşılıyordu. Başının ön kısmında hiç saç yoktu, arkasında ise seyrek kumral saçlar sarkıyordu, gözleri, soğandan yanmış gibi, pek sevimli kırpışıyor; kırmızı, dolgun dudakları tatlı tatlı gülümsüyordu. Üzerinde dik yakalı, madenî düğmeli, hayli eski, ama temiz bir redingot vardı; aba kumaş pantolonu yukarı çekikti; çizmelerinin sarı şeritleri üzerinde dolgun baldırları görünüyordu.

— Kimdir bu? diye sordum Yermolay'a.

— Bu mu? Tihon İvanıç Nedopyuskin. Çertophanov'un evinde kalıyor.

— Nasıl yani, yoksul biri mi?

— Zengin değil. Zaten Çertophanov da züğürdün tekidir.

— Öyleyse, ne diye onun evine yerleşmiş?

— Dost olmuşlar. Dost dostsuz olmaz derler... Malum, at nereye, kene de oraya...

Çalılıktan çıktık; yanımızdaki iki tazı ansızın havlamaya başladı, iri bir tavşan boy atmış yulafların arasına daldı. Hemen ardından ağaçlığın kıyısından fırlayan köpekler, zağarlar ve tazılar tavşanın peşine düştüler. Köpeklerin ardında

da Çertophanov yel gibi gidiyordu. Ne bağırıyor, ne köpekleri kışkırtıp talimatlar verebiliyordu. Soluk soluğa tıkanacak gibiydi; açık ağzından arada bir kesik kesik, bir anlamı olmayan sözcükler çıkıyordu. Gözlerini iri iri açmış, zavallı atını acımasızca kırbaçlayarak dörtnala sürüyordu. Tazılar tavşanı kıstırınca hayvan bir an için olduğu yerde kaldı, sonra birden gerisingeri dönerek Yermolay'ın tam yanından çalılığa daldı. Tazılar arkasından koştu. Bitkin bir haldeki avcı peltekmiş gibi, kendini zorlayarak seslendi: "Ko-o-ş, ko-oş! Haydi aslanım!" Yermolay ateş etti... Yaralanan tavşan düzlükte kuru otların üzerine devrilip yuvarlandı, üzerine çöken köpeğin dişleri arasında acı acı bağırarak havaya kalktı. Tazılar da hemen çevresine doluştular.

Çertophanov hemen indi atından, hançerini çıkardı, ayaklarını sürte sürte köpeklerin yanına gitti, öfkeyle bağırarak yaralı tavşanı ağızlarından aldı, yüzünü buruşturarak hançerini sapına kadar tavşanın boğazına sapladı... iyice daldırdı ve "Ho-ho-ho!" diye bağırmaya başladı. Ağaçlığın kıyısında Tihon İvanıç göründü. Çertophanov bir kez daha "Ho-ho-hoo-ho!" diye tekrarladı. Arkadaşı gayet sakin, karşılık verdi ona: "Ho-ho-ho!"

Çertophanov'a tavşanın ezdiği yulafları göstererek:

— Gerçekten de, yazın avlanmak doğru değil, dedim.

Çertophanov soluk almakta zorlanarak:

— Benim tarlam burası, başkasının değil, dedi.

Tavşanın ayaklarını kesip eyerinin arkasına bağladı ve kestiği ayakları köpeklere attı. Yermolay'a dönüp şöyle dedi:

— Avcılık yasasına göre av benimdir dostum... (Aynı kesik kesik, sert sesiyle ekledi:) Size de teşekkür ederim beyefendi...

Atına bindi.

— Adınızı, soyadınızı lütfeder miydiniz? Unuttum da...

Tekrar tanıttım kendimi.

— Sizinle tanıştığıma çok sevindim. Bir fırsatını bulursanız, ziyaretime gelin lütfen, dedi. (Sonra birden sinirlenerek:)

Şu Fomka nereye kayboldu Tihon İvanıç? diye sordu. Onun yokluğunda tavşan avladık.

Tihon İvanıç gülümseyerek karşılık verdi:

— Altındaki at sizlere ömür.

— Nasıl? Orbassan öldü mü? Tüh, tüh! Şimdi nerede peki?

— Orada, ormanın ardında.

Çertophanov atının yüzüne kamçısıyla vurdu, hayvanı dörtnala kaldırdı. Tihon İvanıç öne iki kez eğilerek (kendisi ve arkadaşı için) bana selam verdi, atını yine tırısla çalılığa sürdü.

Bu iki arkadaş çok ilgimi çekmişti... Birbirine böylesine benzemeyen iki kişiyi ayrılmaz dostluk bağıyla birbirine bağlayan ne olabilirdi? Bunu öğrenmeye çalıştım. Öğrendiğim şunlardı:

Panteley Yeremeyiç Çertophanov çevrede tehlikeli, kaçık, kendini beğenmiş, kavgacı biri olarak biliniyordu. Belli bir süre orduda görev yaptıktan sonra "tatsız bir olay" sonunda ordudan (tavuk ne kadar kuşsa, astsubay da o kadar subaydır dedikleri rütbedeyken) ayrılmıştı. Ayrıldığı andaki rütbesi, olayın pek küçük olmadığı söylentilerine neden olmuştu. Bir zamanlar varlıklı olan bir ailedendi. Dedeleri bozkır yaşamına uygun şaşaalı bir hayat sürmüşlerdi. Evlerinde ağırladıkları davetli veya davetsiz misafirleri tıka basa yedirip içiriyorlar, yulaflarının dörtte birini yabancı arabacılara veriyorlardı. Evlerinde müzisyenler, şarkıcılar, soytarılar, köpekler besliyorlar, önemli günlerde köylülere şarap ve ev yapımı bira içiriyorlardı. Kışları kocaman yük arabalarıyla Moskova'ya gidiyorlar, kimi zaman ise aylarca parasız pulsuz oturuyorlar, karınlarını evde olanlarla doyuruyorlardı. Panteley Yeremeyiç'in babasına berbat durumda bir çiftlik kalmıştı; o da çiftliği daha da berbat etmiş, ölünce de tek vârisi Panteley'e otuz beş erkek, yetmiş altı kadın serfiyle, Kolobrodova'da, merhumun kayıtlarında bulunmayan on

dört (artı bir çeyrek) hektar boş arazisiyle birlikte küçük, ipotekli Bessonovo köyünü bırakmıştı. Gerçeği söylemek gerekirse, merhumun iflası çok tuhaf bir biçimde gerçekleşmişti: Onu mahveden "çiftlik hesabı" olmuştu. Kendisinin anlayışına göre, soylu bir toprak sahibi tüccarlara, kentlilere, buna benzer (onun deyimiyle) "haydutlara" bağımlı olmamalıydı. Çiftliğinde her tür meslekle ilgili atölyeyi bulunduruyordu. Şöyle diyordu: "Çiftlik işleri hem daha dürüst, hem daha ucuz yürüyor!" Onun yıkımına neden olan bu düşüncesinde ölünceye kadar ısrarlı olmuştu. Bu da iflasa sürüklemişti kendisini. Bunun yanında, eğlencelerden geri kaldığı da yoktu! Canının istediğini yapıyordu. Bu arada, öteki saçma eğlencelerin yanında bir gün de, kendi kafasına göre öyle büyük bir aile arabası yaptırmıştı ki onu yürütebilmek için köyde ne kadar at varsa sahipleriyle birlikte arabaya koşmak gerekmişti. Buna rağmen araba daha ilk yamacı çıkarken devrilip parçalanmıştı. Yeremey Lukiç (Panteley'in babasının adı Yeremey Lukiç'ti) bu işe hiç gocunmamış, yamaca bir anıt dikilmesini emretmişti. Bir keresinde de mimarlardan yardım almadan yine kendi kafasına göre kilise yaptırmaya kalkışmıştı. Tuğla yapımında bütün bir orman yanmış, devasa temel bir kent katedraline göre atılmıştı. Duvarlar çıktıktan sonra kubbenin yerleştirilmesine başlandı ve kubbe düşüverdi. İkinci denemede kubbe bir kez daha devrildi, üçüncüsünde de aynı şey oldu. Yeremey Lukiç'i de bir düşüncedir aldı: Bu işte bir terslik, lanetli bir büyü olduğuna hükmetti ve ansızın köydeki bütün kocakarıların kırbaçlanması emrini verdi. Kocakarılar kırbaçtan geçirildi, ama kubbe yine yerleştirilemedi. Köylülerin evlerini de yeni bir plana göre inşa ettirmeye başladı. Bütün bunları şu "çiftlik hesabına" dayandırıyordu. Evleri üçgen oluşturacak biçimde üçer üçer yaptırıyor, ortalarına da üzerinde sığırcık kuşları için boyalı bir kafes ile bir flamanın asılı olduğu direk diktiriyordu. Her gün yeni bir şey esiyormuş aklına: Bir gün dulavra-

totu çorbası yaptırıyor, bir gün atların kuyruğunu kırptırıp kılından uşakları için şapka ördürüyor, kenevir yerine ısırgan otu kullandırıyor, domuzlara mantar veriyormuş... Bir gün *Moskova Haberleri* dergisinde Hryak-Hrupyorski adlı Harkovlu bir çiftlik sahibinin, köylülerin yaşam biçiminin yararları üzerine bir makalesini okumuş, ertesi gün ne kadar köylü varsa hepsinin Harkovlu çiftçinin bu makalesini hemen ezberlemelerini emretmiş. Köylüler ezberlemişler yazıyı; bey orada ne yazıldığını anlayıp anlamadıklarını sormuş köylülerine. Kâhya: "Nasıl anlamamış olabilirler?" cevabını vermiş. O sıralar, işlerin gerektiği gibi yürümesi için, bütün adamlarına birer numara verilmesi, numarasının herkesin yakasına işlenmesi emrini vermiş. Köylüler beyle her karşılaştıklarında yüksek sesle numarasını söylüyor, bey tatlılıkla şöyle karşılık veriyormuş: "Haydi yürü, yolun açık olsun!"

Gelgelelim, köydeki düzene, çiftlik hesabının sıkı kontrol edilmesine rağmen Yeremey Lukiç'in durumu yavaş yavaş kötüye gidiyormuş: Önce küçük köylerini hazineye ipotek ettirip karşılığında para almaya, sonra satmaya başlamış; dedelerinden kalma son yuvasını, kilisesi tamamlanmamış köyünü hazine (neyse ki Yeremey Lukiç hayatta değilken, yoksa bu darbeyi kaldıramazdı) onun ölümünden iki hafta sonra satmış. Yeremey Lukiç evinde, yatağında, başında bekleyen adamlarının yanında, doktorunun gözetimi altında ölebilmişti. Böylece zavallı Panteley'e de yalnızca Bessonovo kalmıştı.

Panteley babasının hastalığını ordudayken, yukarıda sözü edilen "tatsızlıkların" en yoğun olduğu sırada öğrendi. Henüz on dokuz yaşındaydı. Küçük yaşta babaevinden hiç ayrılmamıştı. İyi yürekli, ama tam anlamıyla yarım akıllı annesi Vasilisa Vasilyevna'nın yakın ilgisi altında şımarık, anasının kuzusu bir çocuk olarak büyümüştü. Eğitimiyle annesi tek başına ilgileniyordu. Çiftlikle ilgili düşüncelerine dalmış Yeremey Lukiç'in oğlunun eğitimini falan düşünecek duru-

mu yoktu. Evet, gerçi bir gün "r" harfini "ra" diye okuduğu için kendi eliyle cezalandırmıştı Panteley'i, ama o gün Yeremey Lukiç'in canını çok sıkan, kimsenin haberi olmadığı bir üzüntüsü vardı: En iyi köpeği bir ağaca çarpıp yaralanmıştı. Bununla birlikte, Vasilisa Vasilyevna'nın, Panteleyciğinin eğitimiyle ilgili harcadığı müthiş çaba, Alsaslı Birkopf adında emekli bir askeri, oğluna mürebbi olarak tutmasından ibaretti. Kadın ölünceye kadar bu adamın karşısında kuru bir yaprak gibi titremiş, "Oğlumu bırakırsa mahvolurum ben! Sonra ne yaparım? Bir başka eğiticiyi nerede bulurum? Bunu da komşumdan kandırıp zorla aldım zaten!" diye kara kara düşünüp durmuştu. Uyanık biri olan Birkopf durumunun özelliğinden hemen yararlanmıştı: Aşırı içiyor, sabahtan akşama kadar uyuyordu. "Bilim kursu" tamamlanınca devlet hizmetine girdi Panteley. Ama Vasilisa Vasilyevna göremedi bunu, hayatta değildi. Kendisi için bu önemli olaya altı ay kala korkusundan ölmüştü: Rüyasında ayıya binmiş aksakallı birini görmüştü. Çok geçmeden Yeremey Lukiç de karısının arkasından gitmişti.

Panteley, babasının hastalığını duyar duymaz dörtnala yola çıkmış, ama onu canlı görememişti. Ne var ki, saygılı evladın, kendisinin zengin bir vâristen hiç beklenmedik bir biçimde bir yoksula dönüştüğünü anlaması onu çok şaşırtmıştı! Böylesi bir kırılmayı çoğu insan kaldıramaz. Panteley yabanileşmiş, asabileşmişti. Delişmen, heyecanlı olsa da, dürüst, eliaçık, iyi niyetli bu insan kibirli, geçimsiz birine dönüşmüş, komşularıyla görüşmez olmuştu. Zenginlerin yanında kendini ezik hissediyor, yoksulları hor görüyordu. Herkese karşı (devlet görevlilerine bile) kaba davranıyordu: "Köklü, soylu bir ailedenim ben!" Bir gün, kasketini çıkarmadan odasına giren polis memuruna neredeyse ateş edecekti. Anlaşılacağı üzere, devlet görevlileri de bu davranışlarının karşılığını vermekten geri kalmıyorlardı. Gerektiğinde yetkilerini hatırlatıyorlardı ona. Ama yine de ondan

çekiniyorlardı, çünkü hemen parlıyordu, daha ikinci sözcükte bıçağına davranıyordu. En küçük bir itiraz karşısında gözleri yuvalarından uğruyor, sesi kesiliyordu... "Ah, va-va-va-va," diye kekelemeye başlıyordu. "Vay başıma gelenler!" Artık durdurabilene aşkolsun! Bunun yanında dürüst, ismi hiçbir şeye karışmamış bir insandı. Elbette evine kimse gelip gitmiyordu... Bütün bunlara rağmen temiz bir ruhu vardı, hatta kendince yüce gönüllüydü: Kimseye haksızlık etmiyor, kimseye baskı yapmıyordu; köylülerinin arkasında dağ gibi duruyordu. Başını yumruklayarak şöyle diyordu: "Nasıl? Benim adamlarıma dokunmak ha! Benim soyadım Çertophanov ise..."

Tihon İvanıç Nedopyuskin, ailesiyle Panteley Çertophanov gibi övünemiyordu. Onun babası doğuştan soylu değildi ve ancak devlet hizmetinde kırk yıl çalıştıktan sonra soylular sınıfına kabul edilmişti. Nedopyuskin'in babası, şanssızlıkların sanki kişisel intikam duygusuyla, inadına peşini bırakmadığı insanlardandı. Adamcağız doğduğu günden öldüğü güne kadar tam altmış yıl küçük insanlara özgü her türlü eksiklikle, hastalıkla, yoklukla mücadele etmiş; buz üzerindeki balık gibi çırpınmış durmuş, karnı hiç doymamış, yeterince uyuyamamış, herkesin önünde eğilmiş, çalışıp didinmiş, üzülmüş, sıkıntı çekmiş, her kapiğini eli titreyerek harcamış, görevdeyken gerçekten "suçsuz yere" acılar çekmiş ve nihayet, kendi için de, çocukları için de bir parça ekmek parası kazanamadan, tavan arası ya da bodrum gibi bir yerde ölüp gitmişti. Kader av köpeklerinin bir tavşanı sardığı gibi sarmıştı onu. Dürüst, temiz yürekli bir insandı, ama "rütbesine göre" on kapikten en çok bir rubleye kadar rüşvet alıyordu. Nedopyuskin'in zayıf veremli bir karısıyla çocukları vardı; şansına, çok geçmeden, Tihon ve kız kardeşi, "tüccar dilberi" lakaplı, birçok üzücü ve komik olay sonucunda emekli bir aşçıyla evlenen Mitrodora dışında çocukları da, karısı da, hepsi ölmüştü. Baba Nedopyuskin hayattayken oğlu Tihon'a

bir büroda yazıcı olarak iş bulmuştu, ama Tihon babasının ölümünün hemen sonrasında bu işinden ayrılmıştı. Bitmek bilmeyen endişeler, soğuk ve açlıkla zorlu mücadele, annesinin kasvetli tasası, babasının telaşlı umutsuzluğu, ev sahiplerinin, dükkân sahiplerinin kabaca sıkıştırmaları... Sonu gelmeyen bütün bu üzüntüler Tihon'u anlatılamaz derecede ürkek yapmıştı: Karşısında amirini gördüğü anda, yakalanmış bir kuş gibi titremeye başlıyordu. İşinden ayrılmıştı. Kayıtsız, belki de alaycı doğa, insanlara onların toplum içindeki durumlarına, bulundukları ortama hiç de uygun olmayan farklı farklı yetenekler, eğilimler bahşeder: Aynı doğa, özeni ve sevgisiyle yoksul bir memur çocuğu olan Tihon'dan koku ve tat duyusu olağanüstü güçlü, daha çok eğlenceye düşkün hassas, tembel, yumuşak huylu, aşırı duyarlı bir insan yapmış, özenle biçimlendirdiği eserinin lahana turşusu ve çürük balıkla büyümesine neden olmuştu. Ve işte büyümüştü bu eser, dedikleri gibi, "yaşamaya" başlamıştı. Eğleniyordu. Babasına ömür boyu ıstırap çektiren kader şimdi de oğluyla ilgilenmeye başlamıştı: Besbelli, bu pek haz veriyordu ona. Ne var ki Tihon'a karşı babasına olduğu gibi davranmıyordu; ona acı çektirmiyor, onunla eğleniyordu. Onu hiçbir zaman umutsuzluğa düşürmedi; açlığın utanç veren acısını duymak zorunda bırakmadı, ama Büyük Ustyug'dan Çar-Kokşayk'a kadar bütün Rusya'da aşağılayıcı ve komik bir görevden ötekine dolaştırdı durdu onu: Kâh şirret ve huysuz bir hanımefendinin "vekilharcı" olmayı bağışladı ona, kâh zengin, pinti bir tüccarın evinde sığıntı gibi yaşamaya mecbur etti, kâh iri gözlü, saçını İngiliz usulü kestiren bir soylunun özel kâtibi olmasını sağladı, kâh tazıları olan bir avcının yanında yarı uşak, yarı soytarı pozisyonunda yaşamasına neden oldu... Sözün kısası, kader zavallı Tihon'a, birilerine bağımlı olmanın acı, zehirli içkisini son damlasına kadar damla damla içirdi. Adamcağız, tembel beylerinin çekilmez kaprislerine, uyutucu ve bunaltıcı can sıkıntısına az katlanmadı... Doyası-

ya eğlenen konuklarının sonunda boşalttığı odasında utancından yüzü kıpkırmızı, soğuk umutsuzluk gözyaşları dökerek kaç kez yemin etmişti ertesi gün gizlice kente kaçacağına; orada kendine yazıcılık bile olsa bir iş bulabilir ya da bir gün sokakta açlıktan ölüp giderdi! Fakat ilkin, Tanrı bunu yapacak gücü vermemişti ona; ikincisi korkmuştu; üçüncüsü de nasıl iş arayacaktı kendine, kime yalvaracaktı? Bahtsız adam yatakta bezgin bir halde bir o yana, bir bu yana dönerken: "Kimse iş vermez bana, vermez!" diye düşünüp duruyordu... Ama ertesi gün yine aynı şeyleri düşünmeye başlıyordu. Durumu öylesine acı vericiydi ki, duyarlı yaradılışı, soytarılık mesleğinin neredeyse olmazsa olmazları yetenek ve kapasiteyi ona azıcık da olsa sağlamıyordu. Sözgelimi, sırtında tersyüz edilmiş ayı postundan bir gocukla devrilinceye kadar dans edemiyor, çevresinde inip kalkan kırbaçların arasında şaklabanlıklar yapıp kimseyi güldüremiyordu. Eksi yirmi derece soğukta çıplak bırakıldığında bazen üşütüyor; içine mürekkep, sirkede bekletilmiş şapkalı mantar ya da sinek mantarı parçacıkları gibi olmadık iğrenç şeyler katılmış şarabı midesi kaldırmıyordu. Son velinimetlerinden olan zengin bir mültezim, neşesi yerinde olduğu bir saatte vasiyetnamesine "Besselendeyevka köyümü her şeyiyle birlikte Zöze (Tihon) Nedopyuskin'e bırakıyorum," diye yazmasaydı durumu nice olurdu Tanrı bilir. Birkaç gün sonra çoka balığı çorbası içerken inme inmişti velinimetine. Büyük gürültü koptu, devreye mahkeme girdi, mirası gerektiği gibi mühürledi. Akrabalar toplandı; vasiyetname açılıp okundu, Nedopyuskin çağrıldı. Nedopyuskin geldi. Ölen velinimetinin yanındaki durumunu toplananların çoğu biliyordu. Haykırışlarla, alaylı sözlerle karşıladılar onu. Vârislerden bazıları: "İşte yeni toprak sahibi de geldi!" diye bağırdı. Herkesin tanıdığı sivri dilli, alaycı biri şöyle dedi: "Evet, asıl vâris kendileridir... lütfedip geldiler." Ve herkes gülmeye başladı. Nedopyuskin, başına konan talih kuşuna uzun süre inanmak istemedi. Vasiyetnameyi

gösterdiler ona. Yüzü kıpkırmızı oldu, gözlerini kıstı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kalabalığın kahkahaları yoğun homurdanmalara dönüştü. Besselendeyevka hepsi yirmi iki serfi olan küçük bir köydü. Kimsenin onu pek önemsediği yoktu, bu fırsattan yararlanıp neden biraz eğlenmeyeceklerdi ki? Yalnız vârislerden biri, Petersbug'dan gelmiş olan, Yunan burunlu, yüz ifadesi son derece ciddi Rostislav Adamıç Ştoppel sabredememiş, Nedopyuskin'in yanına gelmiş, omzunun üzerinden yüzüne pek mağrur bakarak, küçümser bir tavırla şöyle demişti: "Anladığım kadarıyla, beyefendi, saygıdeğer Fyodor Fyodorıç'ın yanında göreviniz onu eğlendirmekti, yani hizmetçisiydiniz, değil mi?" Petersburglu beyefendi dayanılmaz derecede açık, rahat ve düzgün konuşuyordu. Şaşkın, heyecanlı Nedopyuskin tanımadığı bu beyefendinin ne dediğini duymuyordu, ama herkes bir anda susmuştu. Hoşgörülü bir tavırla gülümsedi şakacı. Bay Ştoppel ellerini ovuşturdu, sorusunu tekrarladı. Nedopyuskin şaşkınlıkla kaldırdı başını, ağzını açtı. Rostislav Adamıç alayla gözlerini kıstı. Devam etti:

— Sizi kutluyorum beyefendi, doğrusu hak edilmemiş bir mala böyle konmayı çoğu kimse içine sindiremezdi... Ama de gustibus non est disputandum, yani zevkler tartışılmaz... Öyle değil mi?

Arkalardan biri hemen, hayranlık ve sevincini belli eden usturuplu bir çığlık attı.

Herkesin gülümsemesinden cesaret alan Bay Ştoppel konuşmasını sürdürdü:

— Söyler misiniz, bu mutluluğunuzu hangi yeteneğinize borçlusunuz? Hayır, utanmayın, söyleyin, söyleyin; Hepimiz buradayız, yani en famille.* Öyle değil mi baylar, en famille buradayız?

Rostislav Adamıç'ın bu soruyu rasgele sorduğu vâris ne yazık ki Fransızca bilmiyordu ve bu nedenle soruya yalnız-

* Ailece. (Fr.)

ca, "evet" anlamında hafifçe mırıldanarak karşılık vermişti. Ama alnında sarımsı lekeler olan başka bir genç vâris hemen şöyle dedi:

— Doğru, çok doğru, öyle ya...

Ştoppel devam etti:

— Belki de... nasıl derler, siz bacaklarınızı havaya kaldırıp, ellerinizin üzerinde yürüyebilir misiniz?

Nedopyuskin sıkıntıyla çevresine bakındı... bütün yüzler kötü kötü gülümsedi, bütün gözler hazla kısıldı.

— Belki horoz gibi ötebiliyorsunuzdur da?

Salonda bir kahkaha tufanı koptu ve kahkahaların yerini bir anda bekleyiş içinde bir sessizlik aldı.

— Ya da, belki burnunuzun...

Birden Rostislav Adamıç'ın sözünü sert ve gür bir ses kesti:

— Kesin artık! Zavallı bir insana acı çektirmeye utanmıyor musunuz?

Herkes dönüp sesin geldiği yana baktı. Kapıda Çertophanov dikiliyordu. Ölen mültezimin dördüncü kuşaktan yeğeni olarak aile toplantısına o da davet edilmişti. Vasiyetnamenin okunması sırasında her zamanki gibi öteki vârislerden belli bir uzaklıkta durmuştu.

Başını mağrur bir tavırla kaldırıp tekrar etti:

— Kesin!

Ştoppel birden o yana döndü ve kıyafetinden yoksul biri olduğu belli, silik birini görünce alçak sesle sordu yanındakine (tedbirli olmakta yarar vardı):

— Kimdir bu?

Yanındaki fısıldadı kulağına:

— Çertophanov, ahım şahım biri değildir.

Rostislav Adamıç yüzünü buruşturdu. Burnundan konuşarak, mağrur bir tavırla:

— Ne o, buranın komutanı falan mısınız siz? diye sordu. İzninizle sorabilir miyim, kimin nesisiniz?

Çertophanov barut gibi parladı, öfkesinden soluğu kesilmişti. Boğuluyor gibi:

— Dz-dz-dz... diye tısladı. (Birden gürledi:) Kim miyim? Ben kim miyim? Panteley Çertophanov'um ben. Kökten bir soylu... Dedelerim çara hizmet etti benim. Asıl sen kimsin?

Rostislav Adamıç'ın yüzü bembeyaz oldu, bir adım geri çekildi. Böyle bir karşılık beklemiyordu.

— Kimin nesiyim ha, ben... ben kimin nesiyim, öyle mi? O-o-o!..

Çertophanov ileriye doğru atıldı; Ştoppel korkuya kapılıp geri çekildi, konuklar koşup öfkeli toprak sahibinin önüne geçtiler.

Gözü dönmüş Panteley bağırıyordu:

— Silahla, silahla halledilir bu... Hemen mendil düellosu!* Ya da benden de, ondan da özür dile...

Telaşa kapılan vârisler Ştoppel'in çevresini almış, mırıldanıyorlardı ona:

— Özür dileyin, özür dileyin... Delinin tekidir o, anında boğazınızı kesiverir...

Ştoppel kekeledi:

— Affedersiniz, affedersiniz, bilmiyordum, ben bilmiyordum...

Bir türlü yatışmayan Panteley bağırmayı sürdürüyordu:

— Ondan da özür dile!

Rostislav Adamıç, sıtma nöbeti gelmiş gibi titreyen Nedopyuskin'e dönüp ekledi:

— Sizden de özür dilerim.

Çertophanov sakinleşti, Tihon İvanıç'ın yanına gitti, elini tuttu, mağrur bir tavırla çevresindekilerin yüzüne baktı (kimseyle göz göze gelmemişti), derin bir sessizlikte, yanında Besselendeyevka köyünün yeni sahibiyle birlikte, vakur bir tavırla çıktı salondan.

■ Hasımların çok yakın mesafeden aynı anda birbirine ateş ettiği en ölümcül düello türlerinden biri.

O günden sonra hiç ayrılmadılar. (Besselendeyevka köyü ile Bessonovo'nun arası topu topu sekiz verstti.) Nedopyuskin'in sınırsız minnettarlığı kısa bir süre sonra büyük bir saygıya dönüşmüştü. Zayıf, yumuşak ve hiç de tam anlamıyla temiz olmayan Tihon, Panteley'in korkusuz, çıkarını düşünmeyen kişiliğine bağlanmıştı. Kimi zaman şöyle düşünüyordu: "Kolay şey mi? Valiyle konuşurken bile gözlerinin içine bakıyor... Tıpkı İsa gibi bakıyor!"

Onun kişiliğinin gücüne şaşıyor, hayret ediyordu; onu olağanüstü, çok zeki, kültürlü bir insan olarak görüyordu. Öte yandan, Çertophanov'un aldığı zayıf eğitim, Tihon'un eğitimiyle karşılaştırıldığında oldukça parlak sayılırdı. Aslında, Çertophanov pek az Rusça okuyor, Fransızca da pek bilmiyordu. Öyle ki İsviçreli mürebbisinin "Vous parles français, monsieur?"* sorusuna "Je anlamıyorum," diye cevap vermiş, (bir an düşündükten sonra eklemişti:) "pas..." Yine de dünyada Voltaire diye büyük bir yazarın olduğunu, Fransızların İngilizlerle uzun yıllar savaştığını, Prusya Kralı Büyük Friedrich'in savaş meydanında çarpışmalara katıldığını biliyordu. Rus yazarlardan Derjavin'e büyük değer veriyor, Marlinski'yi seviyor, en iyi köpeğine onun romanının kahramanı Ammalat-Bek'in adını veriyordu...

İki arkadaşla ilk karşılaşmamdan birkaç gün sonra Bessonovo köyüne, Panteley Yeremeiç'i görmeye gittim. Küçük evi köyün yarım verst dışında, ekili bir arazinin üzerinde aladoğan yuvası gibi, uzaktan görünen açıklık bir yerdeydi. Çertophanov'un çiftliğinde hepsi çok eski, çeşitli büyüklükte, tomruktan yapılmış dört bina vardı: ana bina, at ahırı, samanlık ve banyo. Her yapı birbirinden ayrıydı: Bir çit de, kapı da yoktu. Arabacım yarı çürümüş, bakımsız, çöplük içindeki su kuyusunun yanında şaşkınlık içinde durdu. Samanlığın önünde sıska, tüyleri kabarık birkaç tazı yavrusu bir atın leşini çekiştiriyorlardı. Sanırım bu Orbassan'dı. Enik-

* Fransızca biliyor musunuz? (Fr.)

lerden biri kanlı suratını kaldırdı, çabucak şöyle bir havladı, tekrar atın dışarı çıkmış kaburgasını kemirmeye koyuldu. Atın yanında Kazak kaftanlı, yüzü tombul ve sarı, çıplak ayaklı on yedi yaşlarında bir çocuk ayakta duruyor; kendisine ilgilenmesi söylenmiş yavrulara mağrurca bakarken, aşırı saldırgan olanlara arada bir elindeki kırbaçla vuruyordu.

— Bey evde mi? diye sordum çocuğa.

— Tanrı bilir! diye cevap verdi çocuk. Kapıyı çalın.

Arabadan inip kapıya doğru yürüdüm. Çertophanov'un oturduğu evin durumu hayli acıklıydı: Duvarların tomrukları kararmış, dışarı doğru "göbek gibi" kabarmıştı; baca yıkılmış, evin köşeleri yamulmuş, sallanıyordu. Soluk mavimsi karanlık, küçük pencereler dağınık, sarkık çatının altından anlatılmaz derecede aksi bakıyorlardı: Bazı yaşlı hayat kadınları da öyle bakar. Kapıyı çaldım, ses veren olmadı. Ama kapının arkasından kulağıma sert sözcükler geliyordu. Kısık bir ses şöyle diyordu:

— A, be, ve... Aptal! Evet, a, be, ve, ge...* Hayır, olmuyor... ge, de, ye! İşte böyle! Aptal!

Bir kez daha çaldım kapıyı.

Aynı ses bağırdı:

— Her kimsen içeri gel...

Bomboş, küçük bir hole girdim, odanın açık kapısından içeride Çertophanov'un kendisini gördüm. Üzerinde yağlı, uzun bir Buhara gömleği, ayağında geniş bir şalvar, başında kırmızı bir takke, bir sandalyede oturuyor, bir eliyle genç bir finonun yüzünü okşuyor, öteki elindeki ekmek parçasını hayvanın tam burnunun üzerinde tutuyordu.

Gerektiği gibi ciddi, ama sandalyeden kalkmadan:

— A! dedi. Beni ziyarete geldiğinize çok sevindim. Buyurun oturun. Ben de Venzor'la oynuyordum... (Seslendi:) Tihon İvanıç lütfen buraya gel! Konuğumuz var.

Bitişik odadan Tihon İvanıç'ın sesi geldi:

---

* Rus alfabesinde harflerin dizilişi. (ç.n.)

— Hemen geliyorum, hemen. Maşa, kravatımı ver bana.

Çertophanov tekrar Venzor'la ilgilenmeye başladı, ekmeği burnunun üzerine koydu. Etrafıma bakındım. Odada mobilya olarak, on üç ayaklı, orantısız uzunlukta, katlanabilen, portatif bir masadan ve yamulmuş dört hasır sandalyeden başka bir şey yoktu. Bir zamanlar mavi yıldızlarla süslü beyaz badanalı duvarların sıvası çoğu yerde kalkmıştı; iki pencerenin arasında devasa maun çerçeveli, soluk, kırık bir ayna asılıydı. Köşelerde tütsü çubukları, tüfekler vardı. Tavandan siyah, iri örümcek ağları sarkıyordu.

Çertophanov tane tane:

— A, be, ve, ge, de... diyordu. (Ve birden öfkeyle yükseltti sesini:) Ye! ye! ye! Ne aptal hayvansın! Ye!

Ama talihsiz köpek yalnızca titriyor, ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Kuyruğunu kıstırmış, yüzünü buruşturmuş, oturmayı sürdürüyor, kendi kendine: "Sizin söyleyeceğiniz bir şey bu!" der gibi, hüzünlü gözlerini kırpıştırıyordu.

Öfkesi dinmeyen çiftlik sahibi tekrar ediyordu:

— Haydi, ye! Yakala!

— Korkuttunuz hayvanı, dedim.

— Neyse, bırakalım onu şimdi!

Ayağıyla itti köpeği. Zavallı hayvan sessizce kalktı, burnunun üzerindeki ekmeği düşürdü, çok incinmiş gibi, âdeta parmaklarının ucuna basarak odadan çıktı. Haksız da sayılmazdı hani: Evine ilk kez gelen bir yabancının huzurunda kendisine böyle davranılması olacak şey miydi!

Bitişik odanın kapısı hafifçe gıcırdadı; Bay Nedopyuskin hoş bir tavırla selam vererek ve gülümseyerek içeri girdi.

Ayağa kalkıp selamına karşılık verdim.

— Rahatsız olmayın, rahatsız olmayın, diye mırıldandı Nedopyuskin.

Oturduk. Çertophanov bitişik odaya geçti.

Nedopyuskin ağzını eliyle kapayıp öksürdükten sonra, kibarlık adına parmaklarını dudaklarının önünde tutarak yumuşak, ihtiyatlı bir sesle sordu bana:

— Bizim yöreye geleli çok oluyor mu?

— İki ay oluyor.

— Evet...

Bir süre sustuk.

Nedopyuskin devam etti:

— Bugün hava ne güzel... (Böyle derken, benim sayemde hava güzelleşmiş gibi yüzüme minnettarlıkla bakıyordu.) Ekininin çok iyi olacağını söyleyebilirim.

Başımla onayladım. Tekrar bir süre sustuk.

Nedopyuskin besbelli konuşmayı canlandırmak amacıyla ekledi:

— Panteley Yeremeiç dün iki boz tavşan avladı. Hayli iri iki tavşan...

— Bay Çertophanov'un köpekleri iyi midir?

Nedopyuskin pek hoşnut, karşılık verdi:

— Son derecede iyiler! Bölgenin en iyi av köpekleri olduklarını söyleyebilirim. (Sandalyesini bana doğru biraz çekti.) Böyle biri işte Panteley Yeremeiç! Aklına koyduğu şeyi yapar... Bakarsınız hemen ateşlenir! Panteley Yeremeiç... size şunu söyleyeyim ki...

Çertophanov odaya girdi. Nedopyuskin gülümseyerek sustu, "Şimdi kendiniz de göreceksiniz," der gibi gözleriyle Çertophanov'u işaret etti. Avcılıktan konuşmaya koyulduk.

— Köpeklerimi göstereyim mi size? diye sordu Çertophanov.

Cevabımı beklemeden, "Karp," diye seslendi.

Odaya pamuklu, yeşil kaftanının yakası mavi, madenî düğmeleri resmî, iriyarı bir genç girdi.

Çertophanov kesik kesik konuşarak:

— Fomka'ya söyle, Ammalat ile Sayga'yı sırayla buraya getirsin, dedi. Anladın mı?

Karp geniş geniş gülümsedi, anlaşılmaz bir şeyler söyleyerek çıktı. Fomka (saçı güzelce taralıydı, ayağında çizmeler vardı), köpekleri getirdi. Kibarlık olsun diye okşadım

aptal köpekleri. (Tazılar son derece aptal olur.) Çertophanov Ammalat'ın burun deliklerinin tam içine tükürdü. Ama görünüşte bu en küçük bir haz vermemişti köpeğe. Nedopyuskin de arkadan okşamıştı Ammalat'ı. Tekrar konuşmaya başladık. Çertophanov biraz yumuşamıştı, artık kabarmayı, burnundan solumayı bırakmıştı. Yüzünün ifadesi değişmişti. Bir bana, bir Nedopyuskin'e bakıyordu...

Birden sesini yükseltti:

— Eh! Ne diye orada yalnız başına oturuyor? Maşa! Hey, Maşa! Buraya gelsene...

Bitişikteki odadan birinin kalktığı duyuldu, ama ses veren olmadı.

Çertophanov sevecen bir sesle tekrar etti:

— Ma-a-şa, buraya gel. Korkacak bir şey yok!

Kapı usulca açıldı ve uzun boylu, zayıf, yüzü Çingenelerinki gibi esmer, gözleri sarı-kahverengi, saçları katran gibi simsiyah, yirmi yaşlarında bir kadın girdi odaya. Dolgun, kırmızı dudaklarının arasından bembeyaz, iri dişleri görünüyordu. Üzerinde beyaz bir entari vardı; boynunda altın iğneyle tutturulmuş mavi bir şal ince ve zarif kollarını dirseklerine kadar örtüyordu. Yabani bir hayvanın ürkekliğiyle iki adım attı, durdu, başını önüne eğdi.

— Tanıştırayım, dedi Panteley Yeremeiç, kendisi eşim değil, ama eşim diyebilirsiniz.

Maşa hafifçe kızardı, mahcup mahcup gülümsedi. Hafifçe eğilerek selamladım onu. Çok hoşlanmıştım ondan. Zarif kartal burnunun yarı şeffaf delikleri geniş, kalkık kaşlarının çizgisi cesur, azıcık çökük yanakları soluktu. Yüzünün her hattında kendine özgü bir tutku ve kayıtsız bir gözüpeklik vardı. Kıvırcık saç örgüsünün altından geniş boynuna düşen iki tutam parlak saçı ırkının ve dinçliğinin işaretiydi.

Pencerenin önüne gidip oturdu. Mahcubiyetini artırmak istemediğim için Çertophanov'la konuşmaya başladım. Maşa başını hafifçe çevirmiş, kaşlarının altından belli etme-

den, çekingen, aceleci bakışlarla beni gözetlemeye başlamıştı. Bakışı yılan dili gibi kendini belli edip kayboluyordu. Nedopyuskin gidip yanına oturdu, kulağına bir şeyler fısıldadı. Maşa tekrar gülümsedi. Gülümserken burnunu hafiften buruşturmuş, üst dudağını kaldırmıştı. Bu onun yüzüne kedi veya aslana benzeyen bir ifade verdi...

Ben ise belli etmeden onun zarif bedenine, basık göğsüne, sıkılgan, çabuk el hareketlerine bakarken içimden şöyle geçiriyordum: "Ah! Nasıl bir şeysin sen!"

— Ne dersin Maşa? dedi Çertophanov. Konuğumuza bir şeyler ikram etsek mi?

— Reçelimiz var, dedi Maşa.

— Öyleyse reçel getir, yanında votka da olsun. (Seslendi Maşa'nın arkasından:) Bak ne diyeceğim Maşa, gitarını da getir.

— Gitara ne gerek var? Şarkı söylemeyeceğim.

— Neden?

— Canım istemiyor.

— Eh, saçma, söylersin, eğer...

Maşa kaşlarını sertçe çatarak, hemen sordu:

— Eğer ne?

— Eğer rica ederlerse... diye ekledi Çertophanov son derece rahat bir tavırla.

— Ya!

Maşa odadan çıktı, biraz sonra reçel ve votkayla geldi, yine pencerenin önündeki yerine oturdu. Alnındaki kırışık hâlâ oradaydı. İki kaşı yabanarısının bıyıkları gibi inip kalkıyordu... Bir yabanarısının yüzünün nasıl hınç dolu olduğunu gördüğünüz oldu mu hiç? "Şimdi fırtına kopacak" diye düşünüyordum. Sohbet bir türlü ilerlemiyordu. Nedopyuskin susmuş, gergin gergin gülümsüyordu. Çertophanov sık sık soluyordu; yüzü kıpkırmızı, gözleri fal taşı gibi açıktı. Kalkmaya hazırlanıyordum... Maşa birden ayağa kalktı, aceleyle pencereyi açtı ve başını dışarı uzatıp pencerenin önünden

geçmekte olan kadına heyecanla seslendi: "Aksinya!" Kadın irkildi, dönüp pencereye bakmak istedi, o anda ayağı kaydı, pat diye yere düştü. Maşa kendini geri attı, kahkahalarla gülmeye başladı. Çertophanov da güldü. Nedopyuskin heyecanla bir şeyler mırıldandı. Hepimiz canlanmıştık. Bir yıldırım fırtınayı dağıtmıştı... hava açılmıştı.

Yarım saat sonra bizi gören tanıyamazdı: Çocuklar gibi gevezelik edip şakalaşıyorduk. En çok açılan da Maşa'ydı. (Çertophanov bakışlarıyla yiyordu onu.) Maşa'nın yüzü şimdi beyazdı, burun delikleri genişlemişti, koyulaşmış bakışları aynı zamanda yakıyordu. Çekingen değildi artık. Nedopyuskin kalın, kısa bacaklarıyla, dişisinin peşinden giden erkek ördek gibi yalpalayarak yürüyor, kızın arkasından ayrılmıyordu. Venzor bile antrede tezgâhın altından çıkmış, eşikte bir süre durup bize baktıktan sonra birden zıplamaya, havlamaya başlamıştı. Maşa koşarak bitişik odaya gitti, gitarını getirdi, omzundan şalını alıp kenara attı, çabucak oturdu, başını kaldırdı ve bir Çingene şarkısı söylemeye başladı. Sesi çatlak, camdan bir çanın sesi gibi titriyor, tınlıyor, sonra yükseliyor ve kesiliyordu... İnsanın yüreği hem hazla hem acıyla doluyordu. "Ay, yak beni, söyle!" Çertophanov dans etmeye başlamıştı. Nedopyuskin zıplayıp duruyor, ayaklarını yere vuruyordu. Maşa ateşteki akağaç kabuğu gibi kıpır kıpırdı. İnce parmakları gitarın üzerinde hızla dolaşıyor, esmer boynu iki sıra kehribar kolyesinin altında ağır ağır inip kalkıyordu. Birden susuyor, tellere isteksizce dokunuyormuş gibi yavaşlıyor, kendini bırakıyordu. O zaman Çertophanov da duruyor, olduğu yerde yalnızca omuzlarını kaldırıp indiriyordu. Nedopyuskin ise porselen oyuncak bebekler gibi başını sallıyordu. Bir süre sonra Maşa tekrar coşuyordu, doğruluyor, göğsünü öne çıkarıyordu... Çertophanov da tekrar, yere çöküp neredeyse tavana kadar sıçrıyor, topaç gibi dönerek, "Yaşa!" diye bağırarak dans etmeye başlıyordu...

— Yaşa, yaşa, daha canlı! diye haykırıyordu Nedopyuskin.

Gece geç vakit ayrıldım Bessonovo'dan...

■

Çertophanov'un Sonu

I

Kendisini ziyaretimden iki yıl sonra Panteley Yeremeiç için acı olaylar başladı. Büyük acılardı bunlar. Onun için daha önceleri de memnuniyetsizlikler, başarısızlıklar, hatta talihsizlikler söz konusuydu, ama Panteley Yeremeiç hiçbirini önemsememiş, eskiden olduğu gibi "saltanatını" sürdürmüştü. Onu en çok çarpan, yaşadığı ilk felaketti: Maşa ayrılmıştı ondan.

Maşa'nın, görünüşte öylesine mutlu olduğu evini niçin terk ettiğini anlamak zordu. Panteley hayatının son gününe kadar Maşa'nın bu ihanetine tek nedenin komşusu, takma adı Yaff olan, ordudan ayrılmış genç bir süvari bölük komutanı olduğuna inandı. Panteley Yeremeiç'in dediğine göre, bu süvari yüzbaşısı Maşa'yı sırf sürekli bıyıklarını burmasıyla, saçlarına aşırı pomat sürmesiyle ve manalı sızlanmalarıyla baştan çıkarmıştı. Ancak bu arada Maşa'nın damarlarında dolaşan Çingene kanının etkisini de unutmamak gerekir. Ne olduysa olmuş, güzel bir yaz akşamı Maşa birkaç pılı pırtısını bohçalayıp Çertophanov'un evini terk etmişti.

Bundan önce üç gün bir köşede duvarın dibinde iki büklüm, yaralı bir tilki gibi oturmuş, ağzını bıçak açmamıştı: sürekli bakınmış, kaşlarını oynatmış, arada bir dişlerini

hafiften göstererek gülümsemiş ve atkısına sarınıyormuş gibi kollarını bedenine dolamıştı. Daha önceleri de böyle "hallere" kapıldığı oluyormuş, ama hiçbir zaman o kadar uzun sürmüyormuş. Bunu biliyordu Çertophanov, dolayısıyla telaşlanmıyor, Maşa'ya da bir şey söylemiyordu. Ama köpeklere bakmakla yükümlü uşağından son iki tazısının "kakırdadığı" haberini alıp gittiği köpek kulübesinden dönüşte hizmetçisi kız karşıladı onu, titrek bir sesle Marya Akinfiyevna'nın ona selamlarını ilettiğini, iyilikler dilediğini ve onu terk ettiğini bildirmeyi emrettiğini söyledi. Çertophanov olduğu yerde şöyle bir döndükten sonra hırıltılı bir sesle haykırdı, vakit kaybetmeden kaçağın peşine düştü. Bu arada tabancasını da yanına almıştı.

Evinden iki verst ötede, akağaç korusunun önünde, kasabaya giden şosede yetişti Maşa'ya. Güneş ufka inmişti; çevrede ağaçlar, otlar, toprak, her şey bir anda kızıl renge bürünmüştü.

Maşa'yı görür görmez inledi Çertophanov:

— Yaff'a gidiyorsun! Yaff'a! (Her adımda tökezleyerek Maşa'nın yanına koştu, tekrarladı:) Yaff'a gidiyorsun!

Maşa durdu, yüzünü Çertophanov'a döndü. Güneş arkasındaydı, koyu renk bir ağaçtan yontulmuş gibi simsiyah görünüyordu. Yalnızca gözlerinin akı gümüş birer badem gibi parlıyordu, gözbebekleri daha da kararmıştı.

Maşa bohçasını yere atıp kollarını göğsünün üzerinde çapraz kavuşturdu.

— Yaff'a gidiyorsun, hain! diye tekrarladı Çertophanov.

Maşa'yı omuzlarından yakalamak istedi, ama onun bakışı karşısında duraladı, olduğu yerde kaldı.

Maşa tekdüze, sakin bir sesle karşılık verdi:

— Bay Yaff'a gitmiyorum Panteley Yeremeiç, ama bundan böyle sizinle de yaşayamam.

— Nasıl yaşayamazmışsın? Sebep ne? Sana karşı bir hatam mı oldu?

Maşa hayır anlamına salladı başını.

— Bana karşı hiçbir hatanız olmadı Panteley Yeremeiç, ama yanınızda olmaktan sıkıldım artık... Her şey için teşekkür ediyorum, ama artık sizin yanınızda kalamam. Olmaz!

Çertophanov ne diyeceğini bilemedi, hatta ellerini kalçalarına vurup sıçradı.

— Nasıl olur? Oturdu, oturdu; mutluluk ve huzurdan başka bir şey görmedi... birden canı sıkıldı! "Bırakır giderim adamı" diyorsun! Atkısını sarmış başına, çıkmış yola... Hanımefendiler gibi saygı görüyordun...

Maşa Çertophanov'un sözünü kesti:

— Benim istediğim bu değil ki...

— Nedir istediğin? Dolandırıcı bir Çingeneydin, hanımefendi yaptım seni. Bunu mu istemiyorsun? İstemediğin nedir aşağılık Çingene dölü? Buna inanmamı mı bekliyorsun? İhanet var bu işte, ihanet!

Çertophanov'un sesi tekrar hırıltılı çıkmaya başlamıştı.

Maşa ince, hoş sesiyle karşılık verdi:

— İhanet diye bir şey yok benim aklımda, olmadı da! Söyledim size: Sıkıldım.

Çertophanov göğsüne bir yumruk vurarak haykırdı:

— Maşa! Kes artık, yeter, içimi acıtıyorsun... yeter! Yemin ediyorum! Bari Tişa'nın ne diyeceğini düşün; hiç değilse ona acı!

— Tihon İvanoviç'e selamımı söyleyin ve ona deyin ki...

Çertophanov ellerini sallamaya başladı.

— Hayır, yalan söylüyorsun sen, gitmeyeceksin! Senin Yaff beklesin dursun!

— Bay Yaff... diye başlayacak oldu Marya.

Çertophanov ona öykünerek kesti sözünü:

— "Bay Yaff'mış..." Sahtekârın, dolandırıcının önde gideni, suratı da aynı maymun!

Çertophanov tam yarım saat Maşa'yı ikna etmeye çalıştı. Kâh yanına sokuluyor, kâh geri çekiliyor, kâh vuracakmış

gibi yumruğunu sallıyor, kâh önünde yerlere kadar eğiliyor, ağlıyor, küfürler ediyor...

— Elimde değil, diyordu Maşa, içim daralıyor... Acı çekiyorum, sıkılıyorum.

Maşa'nın yüzü yavaş yavaş öyle kayıtsız, neredeyse uykulu bir ifadeyle kaplanmıştı ki, Çertophanov ona afyon verip vermediklerini sordu.

Onuncu kez tekrarladı Maşa:

— Sıkıldım.

Birden bağırdı Çertophanov:

—Ya öldürürsem seni?

Cebinden tabancasını çıkardı.

Maşa gülümsedi, yüzüne bir canlılık geldi.

— Nasıl? Öldürün Panteley Yeremeiç. Siz bilirsiniz, yine de dönmeyeceğim.

Çertophanov tabancanın emniyetini açtı.

— Dönmeyecek misin?

— Dönmeyeceğim canım. Hayatta dönmeyeceğim. Bu da son sözüm.

Çertophanov birden tabancayı Maşa'nın eline verdi ve yere çömeldi.

— Öyleyse sen beni öldür Maşa! Sensiz yaşamak istemiyorum. Madem bıktırdım seni, ben de her şeyden usandım.

Maşa eğildi, yerden bohçasını aldı, tabancayı ağzı Çertophanov'dan öte yana doğru, otların üzerine bıraktı, Çertophanov'a yaklaştı.

— Ah canım, neden üzüyorsun kendini? Biz Çingene kızlarını bilmez misin sen? Huyumuz, alışkanlığımız böyledir bizim. Ayrılık hüznü çöktüğünde içimize, ruhumuz başka diyarların hasretini çekmeye başladığında kalamayız olduğumuz yerde. Maşa'nı unutma, onun gibisini bir daha bulamazsın, ben de seni unutmayacağım şahinim; ama seninle ortak hayatımız bitti.

Çertophanov, yüzünde tuttuğu parmaklarının arasından mırıldandı:

— Seni seviyorum Maşa.

— Ben de seni seviyordum sevgili Panteley Yeremeiç!

— Ben seni deli gibi seviyordum, şimdi de yine deli gibi, çılgınca seviyorum ve şimdi, senin durup dururken, ortada bir şey yokken, her şeyin iyiyken beni terk edip ortalarda evsiz barksız dolaşacağın aklıma geldikçe... Düşünüyorum da, baldırı çıplak, çaresiz biri olmasaydım beni bırakmazdın!

Çertophanov'un bu dediğine yalnızca gülümsedi Maşa. Sertçe onun omzuna vurdu.

— Benim paragöz olmadığımı söylerdin bir de! dedi.

Çertophanov birden ayağa sıçradı.

— Hiç değilse para vereyim sana. Parasız pulsuz ne yapacaksın? Hayır, en iyisi, öldür sen beni! Açıkça söylüyorum işte: Hemen öldür beni!

Maşa tekrar salladı başını.

— Seni öldürmek mi? Bunun için Sibirya'ya sürmezler mi beni canım?

Çertophanov ürperdi.

— Demek sırf bu yüzden, sürgün korkusundan...

Tekrar otların üzerine attı kendini. Maşa onun başucunda bir şey söylemeden ayakta duruyordu. Derin derin iç geçirdikten sonra şöyle dedi:

— Acıyorum sana Panteley Yeremeiç, iyi birisin... ama yapabileceğim bir şey yok: Elveda!

Dönüp yürüdü, birkaç adım attı. Gece olmuştu artık, her yanı karanlık gölgeler kaplamıştı. Çertophanov birden ayağa kalktı, arkadan Maşa'yı dirseklerinden yakaladı.

— Gidiyor musun yılan? Yaff'a gidiyorsun değil mi?

Maşa kollarını çekip kurtardı, sert, kesin bir sesle tekrarladı:

— Elveda.

Ve yürüdü.

Çertophanov arkasından baktı, tabancanın olduğu yere koştu, silahı yerden aldı, nişan alıp ateş etti... Ama tetiği çek-

meden önce kolunu yukarı kaldırdığı için, mermi Maşa'nın başının üzerinden vınlayarak geçmişti. Maşa yürürken başını çevirip omzunun üzerinden baktı Çertophanov'a ve ona nispet yapar gibi salına salına yürümeyi sürdürdü.

Çertophanov ellerini yüzüne kapadı ve koşmaya başladı...

Ama daha elli adım gitmemişti ki, birden, mıhlanmış gibi durdu. Tanıdık, çok tanıdık bir ses duymuştu. Maşa şarkı söylüyordu: "Güzelim gençlik yıllarım..." Hüzünlü, dokunaklı sesi gecenin karanlığında uzayıp gidiyordu. Çertophanov kulak kesildi. Ses giderek uzaklaşıyordu; kâh susuyor, kâh sonra tekrar ancak duyulacak kadar duyuluyordu, ama hep o yakıcı ihtirasla doluydu...

"Bana inat yapıyor bunu," diye geçirdi içinden; o anda şöyle inledi: "Ah, hayır! Sonsuza dek elveda diyor bana!" Ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.

***

Ertesi gün Çertophanov, gerçek bir sosyete adamı olarak, köy hayatının yalnızlığından kaçıp, kendi ifadesiyle, "kızlara daha yakın olduğu için" kasabaya yerleşen Yaff'ın evine gitti. Yaff'ı evde bulamadı: Hizmetçisinin dediğine göre bir gün önce Moskova'ya gitmişti.

Öfkeyle haykırdı Çertophanov:

— Öyle mi? Anlaşmışlar demek; onunla kaçtı... ama dur sen!

Çertophanov, odacının karşı durmasına aldırmadan, genç süvari bölük komutanının odasına daldı. Odada divanın üstünde, duvarda ev sahibinin üniformalı yağlıboya bir resmi asılıydı. Çertophanov: "Buldum seni kuyruksuz maymun!" diye gürleyerek divanın üzerine sıçradı, resme bir yumruk atıp tuvalde büyükçe bir delik açtı.

Oda hizmetçisine döndü:

— Senin o serseri efendine, çirkin yüzünü bulamadığı için resmini parçalayanın çiftlik sahibi soylu Çertophanov olduğunu söyle; benimle hesaplaşmak istiyorsa, soylu Çertophanov'u nerede bulacağını biliyor! Yoksa ben bulacağım onu! Denizin dibinde bile olsa bulacağım o aşağılık maymunu!

Böyle dedikten sonra divandan atladı Çertophanov ve mağrur bir tavırla çıkıp gitti.

Ama süvari bölük komutanı Yaff, Çertophanov'la hesaplaşmak falan istemedi, dahası herhangi bir yerde karşılaşmadı da onunla... Çertophanov da düşmanını arayıp bulmayı hiç düşünmedi, aralarında herhangi bir olay çıkmadı. O günden sonra Maşa'yı gören olmadı. Çertophanov önce kendini içkiye verecek oldu, ama bir süre sonra "aklını başına topladı." O arada ikinci felaket geldi.

II

Can dostu Tihon İvanoviç Nedopyuskin ölmüştü. Sağlığı ölümünden iki yıl önce bozulmaya başlamıştı: Nefes darlığı çekiyor, sürekli uyukluyor, uyandıktan sonra da kendine zor geliyordu. Kasaba doktoru onun "küçük inmeler" geçirdiğini söylüyordu. Maşa'nın ayrılışının üç gün öncesinde, hani şu "içinin sıkıldığı" o üç gün boyunca Nedopyuskin, Besselendeyevka'daki evinde yatıyordu: Çok kötü üşütmüştü. Maşa'nın beklenmedik davranışı onu çok etkilemişti. Belki Çertophanov'dan bile çok. Yumuşak yürekliliğinden, çekingenliğinden ötürü, dostunun durumuna en içten üzüntüsünü ve büyük şaşkınlığını belirtmekten başka bir şey yapamamıştı... Gelgelelim, içinde bir şeyler kopmuş, yüreği boşalmıştı. Pek sevdiği muşamba divanında oturmuş, başparmaklarını birbirinin çevresinde döndürürken kendi kendine şöyle mırıldanıyordu: "İçimden ruhumu çıkarıp aldı o

kız!" Çertophanov toparladıktan sonra bile, Nedopyuskin düzelmedi, hâlâ, "içinin boş olduğunu" söylüyordu. Göğsünün orta yerini, midesinin biraz üstünü göstererek: "İşte burası," diyordu. Kışa kadar hep böyleydi Nedopyuskin. İlk soğuklarda nefes darlığı biraz hafifledi, ama bu kez küçük inmeler değil, gerçek bir inme ziyaret etti onu. Bilincini henüz yitirmemişti; hâlâ Çertophanov'u tanıyabiliyor, hatta dostunun: "Nedir senin bu yaptığın Tihoncuğum, benim iznim olmadan, Maşa'dan beter mi terk edeceksin beni?" Umutsuz haykırışına hissizleşen diliyle: "P...a...ley Y...e... ye...miç, ben sizi dinle-ye-ce-im," diye karşılık verebiliyordu. Ama bu durumu yine de, aynı gün, kasaba doktoru henüz gelmeden ölmesine engel olmamıştı; onun neredeyse soğumuş bedeni karşısında doktorun, her fâninin bir gün öleceği gerçeğinin verdiği kederle "kurutulmuş balıkla votka" istemekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Tihon İvanoviç çiftliğini, beklenildiği gibi, saygıdeğer velinimeti, cömert hamisi "Panteley Yeremeiç Çertophanov'a" vasiyet etmişti; ne var ki, saygıdeğer velinimete hiçbir yararı olmadı bunun. Çünkü çiftlik, Çertophanov'un dostu için yaptırmaya kalktığı (besbelli, babasının huyu tutmuştu!) üstüne onun küllerini de yerleştireceği bir anıt heykelin masraflarını kısmen karşılamak üzere kısa bir süre sonra açık artırma ile satıldı. Anıt mezar için dua eden melek figürlü heykeli Moskova'dan sipariş etmişti; ancak, kendisine önerilen komisyoncu taşrada heykel sanatından anlayan pek fazla insan olmadığını düşünerek, melek heykeli yerine, uzun yıllar Moskova yakınlarındaki II. Yekaterina döneminden kalma bakımsız bahçelerden birini süsleyen Tanrıça Flora heykeli göndermişti. Komisyoncu tombul elleriyle, bukleli saçlarıyla, çıplak göğsünün üzerindeki gül çelengiyle, hafif eğik duran bedeniyle hayli sanatlı bu rokoko heykeli hiç para vermeden almıştı. Ve bu mitolojik tanrıça Tihon İvanoviç'in anıt mezarında bir ayağını pek zarif kaldırmış olarak hâlâ durmakta ve yüzünde gerçekten görkemli,

nazlı bir ifadeyle, çevresinde otlayan, köy mezarlıklarının değişmez ziyaretçileri ineklere, koyunlara bakmaktadır.

III

Çertophanov en yakın dostunu kaybettikten sonra tekrar, bu kez çok daha ciddi içmeye başladı. İşleri de kötü gidiyordu. Avlanabilecek parası yoktu, son paraları da, son adamları da dağılmıştı. Tam anlamıyla yapayalnızdı Panteley Yeremeiç: Ne iki laf edebileceği bir arkadaşı vardı, ne de içini dökebileceği bir dostu. Ancak gururu hiç de azalmamıştı. Tersine durumu ne kadar kötüye giderse o kadar kibirli, o kadar mağrur, o kadar çekilmez oluyordu. Sonunda insanlardan bütünüyle koptu. Yalnızca bir zevki, bir eğlencesi kaldı: Malek-Adel adında muhteşem bir binek atına sahipti. Don Nehri boylarından gelme bu kır at gerçekten olağanüstü bir hayvandı.

Bu ata da şöyle sahip olmuştu: Çertophanov, bir gün komşu köyden atıyla geçerken meyhanenin önünde köylülerin toplandığını, bağırıp çağırdığını görmüştü. Aynı yerde, kalabalığın ortasında iriyarı kollar kalkıp kalkıp iniyordu.

Evinin önünde dikilen yaşlı bir kadına, Çertophanov her zamanki mağrur tavrıyla sordu:

— Ne oluyor orada?

Kapının pervazına yaslanmış, uyukluyor gibi duran yaşlı kadın meyhane yönüne baktı. Hemen yanında, basma gömlekli, çıplak göğsünün üzerinde servi ağacından küçük bir haç olan sarışın bir çocuk bacaklarını iki yana açmış, küçük yumruklarını çarıklarının arasına sokmuş, yerde oturuyordu; önünde bir civciv, taş gibi olmuş bir çavdar ekmeği kabuğunu gagalıyordu.

— Ne olduğunu Tanrı bilir, dedi yaşlı kadın. (Öne eğilip buruşmuş, simsiyah elini çocuğun başına koydu.) Galiba bizim çocuklar bir Yahudiyi dövüyorlar.

— Yahudiyi mi? Hangi Yahudiyi?

— Orasını Tanrı bilir efendim. Köye bir Yahudi geldi de... Nereden geldiğini bilen yok. Vasya, haydi sen annenin yanına git yavrum. Kış, kış, pis hayvan!

Yaşlı kadın civcivi kovaladı, Vasya onun eteğine yapıştı.

— O Yahudiyi dövüyorlar işte efendim.

— Peki niçin dövüyorlar? Ne yaptı?

— Bilmiyorum efendim. Bir şey yapmıştır. Yoksa neden dövsünler? Öyle ya, İsa'yı bile çarmıha gerdiler biliyorsunuz!

Çertophanov haykırdı, kırbacı atının boynuna indirip dörtnala kalabalığın üzerine sürdü, kalabalığın içine daldı, kırbacıyla sağındaki, solundaki köylülere kesik kesik bağırarak rasgele vurmaya başladı.

— Key-fi davranıyorsunuz, key-fi! Cezayı yasalar verir, Bir suçu varsa, cezasını yasalar verir, şa-hıslar de-ğil! Yasalar! Yasalar! Ya... sa...lar!

İki dakika geçmeden köylüler çil yavrusu gibi dağıldılar ve meyhanenin kapısının önünde yerde aba kumaştan kaftanı içinde saçı başı dağılmış, yara bere içinde, sıska, ufak tefek, esmer bir adamın yattığı görüldü. Yüzü soluk, gözleri kaymış, ağzı açık kalmıştı... Nesi vardı? Dehşetten donup kalmış mıydı, yoksa ölmüş müydü?

Çertophanov kamçısını gözdağı verircesine kaldırarak haykırdı:

— Neden öldürdünüz bu Yahudiyi?

Kalabalık cevap olarak bir şeyler mırıldandı. Kimi köylü omzunu, kimi böğrünü, kimi burnunu tutuyordu.

Arka sıralardan bir ses geldi:

— Temiz dövüyor!

Başka bir ses itiraz etti:

— Kamçıyla! Elinde kamçı olduktan sonra herkes döver!

Çertophanov tekrar etti:

— Bu Yahudiyi neden öldürdünüz diye soruyorum size, görgüsüz, kaba Asyalılar!

Ama yerde yatan Yahudi o anda hızla ayağa kalktı, Çertophanov'un yanına koştu, eyerinin kenarına yapıştı. Kalabalıktan kahkahalar yükseldi.

Arkadan yine bir ses geldi:

— Ölmemiş! Kedi gibi bir şey bu adam!

Bu arada zavallı Yahudi göğsünü Çertophanov'un bacağına dayamış, şöyle mırıldanıyordu:

— Muhterem efendim, yardım edin, kurtarın beni! Yoksa öldürecekler, öldürecekler beni, muhterem efendim!

— Neden dövüyorlardı seni? diye sordu Çertophanov.

— Yemin ederim bilmiyorum! Sığırları peş peşe ölmeye başlayınca... benden şüphelendiler... ama ben...

— Bunu sonra öğreniriz! diye kesti Yahudinin sözünü Çertophanov. Şimdi eyerime sıkı tutun sen, gidelim buradan. (Kalabalığa dönüp ekledi:) Size gelince! Beni tanıdınız mı? Çiftlik sahibi Panteley Çertophanov... Bessonovo köyündeyim. Gerekirse şikâyet edin beni, Yahudiyi de!

Eski zaman patriklerini andıran (buna rağmen Yahudiyi pataklamada diğerlerinden aşağı kalmayan), kır sakallı, ağırbaşlı bir köylü eğilerek selam verdikten sonra:

— Ne diye şikâyet edeceğiz efendim? dedi. Senin ne iyi bir bey olduğunu biliyoruz efendimiz Panteley Yeremeiç. Bize verdiğin ders için de minnettarız sana!

Kalabalıktan başkaları da desteklediler yaşlı adamı:

— Şikâyet etmemize ne gerek var efendim! Ama o dinsize yapacağımızı biliyoruz biz! Kurtulamayacak bizden! Ovada tavşan avlar gibi avlayacağız onu...

Çertophanov bıyığını oynattı, homurdandı, atını köyüne doğru sürdü. Bir zamanlar zor durumdan kurtardığı Tihon Nedopyuskin gibi, köylülerin elinden kurtardığı Yahudi de yanındaydı.

IV

Birkaç gün sonra, Çertophanov'un yanında kalan tek uşak gelip, efendisine, atlı birinin geldiğini, kendisiyle konuşmak istediğini haber verdi. Çertophanov kapıya çıktı ve tanıdığı Yahudiyi, avlunun orta yerinde kıpırdamadan, pek mağrur duran görkemli bir Don bölgesi atı üzerinde gördü. Yahudinin şapkası başında değil, koltuğunun altındaydı; ayaklarını üzengiler yerine, kayışlara sokmuştu. Yırtık kaftanının etekleri eyerin iki yanından sarkıyordu. Çertophanov'u görünce dudaklarını şapırdatmaya, dirseklerini çekip ayaklarını sallamaya başladı. Ama Çertophanov adamın selamına karşılık vermediği gibi, öfkelendi bile; öyle ki, birden çileden çıkmıştı: Pis bir Yahudi böylesine muhteşem bir ata biniyordu... Ne rezil bir durumdu bu!

— Hey Habeş suratlı! diye bağırdı Çertophanov. Çamurun içine alaşağı edilmek istemiyorsan, hemen in o attan!

Yahudi derhal söyleneni yaptı, eyerin üzerinden çuval gibi yere attı kendini, atın dizginini elinden bırakmadan, gülümseyerek ve selam vererek Çertophanov'un yanına geldi.

Panteley Yeremeiç gayet ciddi:

— Ne istiyorsun? diye sordu.

Yahudi yerlere kadar eğilerek selam vermeyi sürdürdü.

— Çok muhterem efendim, dedi, şu ata bir bakmak ister miydiniz?

— Eh... iyi bir ata benziyor. Nereden buldun onu? Çalmış olmalısın?

— Nasıl olur efendim! Dürüst bir Yahudiyim ben, çalmadım, inanın, siz muhterem efendim için satın aldım! Böyle bir at bulmak için çok dolaştım! Çok güzel bir at! Bütün Don bölgesini arasanız bir eşini bulamazsınız. Bakın efendim, nasıl bir at, görüyor musunuz? Şöyle, buradan bakın efendim! Ah... Haydi yavrum şöyle gel, yandan görsün seni muhterem efendim! Eyerini çıkarayım da bakın. Ne güzel, değil mi efendim?

Çertophanov kayıtsız görünmeye çalışarak (oysa kalbi yerinden çıkacak gibi çarpıyordu, at etine düşkün olduğu kadar, iyi attan da anlardı) karşılık verdi:

— İyi bir ata benziyor.

— Biraz sevin onu muhterem efendim! Boynunu okşayın! Hi-hi-hi! İşte böyle...

Çertophanov istemeye istemeye elini atın boynuna koydu, avuç içiyle iki kez hafifçe şaplak vurdu, sonra parmaklarını yelesine geçirip sırtına kadar sıvazladı, oradan elini atın böbrekleri üstündeki belirli bir noktaya getirdi ve usta bir avcı tavrıyla oraya hafifçe bastırdı. At sırtını yavaşça kabartıp siyah, kibirli bakışıyla yandan, şöyle bir baktı Çertophanov'a, pofurdadı ve ön ayaklarını yere vurdu.

Yahudi gülümsedi, hafifçe el çırptı.

— Sahibini tanıdı muhterem efendim, sahibini tanıdı!

Çertophanov can sıkıntısıyla kesti Yahudi'nin sözünü:

— Saçmalama... Senden bu atı satın alacak para yok bende; hediyeye gelince, ben Tanrı'dan bile hiçbir zaman hediye kabul etmemişken, bir Yahudiden mi kabul edeceğim!

Yahudi sesini yükseltti:

— Peki insaf efendim, minnettarlığıma karşılık bir şey hediye edemeyecek miyim size? Öyleyse satın alın bu atı efendim... Parasını sonra verirsiniz, beklerim.

Çertophanov bir an düşündü. Neden sonra dişlerinin arasından mırıldadı:

— Ata ne kadar istiyorsun?

Yahudi omuz silkti.

— Aldığım paraya bırakırım. İki yüz ruble.

At bunun iki katı ederdi, belki de üç katı...

Çertophanov öte yana döndü, sinirli sinirli esnedi. Kaşlarını çatıp Yahudiye bakmadan sordu:

— Peki... parayı ne zaman ödeyeceğim?

— Muhterem efendim için ne zaman uygunsa.

Çertophanov başını geriye attı, ama bakışını kaldırmadı.

— Bu bir cevap değil. Adam gibi konuş benimle, şeytanın dölü! Bana lütuf mu ediyorsun?

Yahudi çabucak karşılık verdi:

— Şöyle yapalım... altı ay sonra... kabul mü?

Çertophanov bir şey söylemedi. Yahudi onun gözlerine bakmaya çalışıyordu.

— Kabul mü? Ahırınıza götürebilir miyim atı?

Çertophanov sert bir tavırla:

— Eyeri istemiyorum, dedi. Eyeri çıkar al... duydun mu beni?

Sevinen Yahudi:

— Nasıl isterseniz, nasıl isterseniz, alıyorum, dedi.

Eyeri omzuna attı.

Çertophanov devam etti:

— Parasını altı ay sonra ödeyeceğim ve iki yüz değil, iki yüz elli olarak. Sus, bir şey söyleme. İki yüz elli dedim, o kadar! Sana borcum iki yüz elli ruble!

Çertophanov bakışını kaldırmakta hâlâ kararsızdı. Gururu hiç bu kadar incinmemişti. Şöyle düşünüyordu: "Bunun bir hediye olduğu açık... yaptığım iyiliğe karşılık bir hediye, kahretsin!" Yahudiyi hem kucaklamak istiyordu hem de pataklamak...

— Muhterem efendim, diye başladı biraz cesaretlenen Yahudi sırıtarak, Rus usulü tokalaşmamız gerekmez...

— Saçmalama! Bir Yahudi... ve Rus gelenekleri! Hey! Kimse var mı orada? Al bu atı, ahıra götür. Yulaf da koy önüne. Biraz sonra gelip bakacağım. Unutma, adı Malek-Adel'dir!

Çertophanov taşlığın merdiveninin ilk basamağına adımını atıyordu ki, birden durdu, topuklarının üzerinde dönüp Yahudinin yanına koştu, elini kuvvetli sıktı. Yahudi öne eğildi, dudaklarını uzatacak oldu, ama Çertophanov geriye attı kendini, alçak sesle: "Bunu kimseye söylemeyesin!" diyerek kapıdan girip gözden kayboldu.

V

O günden sonra Çertophanov'un yaşamında en önemli işi, tasası, sevinci Malek-Adel olmuştu. Atını Maşa'yı sevmediği kadar sevmiş, Nedopyuskin'e bağlandığından daha çok bağlanmıştı... At da ne attı hani! Bir ateşti, gerçek bir ateş, düpedüz barut... Bir asilzade gibi vakur! Yorulmak bilmiyordu, dayanıklıydı, başını ne yana isterseniz çevirin, uysalca o yana dönüyordu. Beslenme masrafı da yoktu: Yiyecek bir şey yoksa önündeki toprağı kemiriyordu. Yürürken âdeta, binicisini kucakta taşıyor gibi; tırıs giderken beşikte sallıyor gibi, dörtnala kalktı mı da arkasından rüzgâr yetişemiyor gibi götürüyordu! Hiç soluk soluğa kalmıyordu: Rahat soluk alıyordu. Bacakları çelik gibiydi; takılıp tökezlediği hiç görülmemişti! Bir çukuru veya çiti aşmak onun için çok kolaydı. Üstelik çok akıllıydı! Seslenildiğinde başını dikip koşarak geliyordu; bir yerde durmasını söylediğinizde ve bırakıp gittiğinizde olduğu yerde kıpırdamadan bekliyor; ancak sizin gelmekte olduğunuzu görünce "Ben buradayım," der gibi hafiften kişniyordu, o kadar. Hiçbir şeyden de korkmuyordu: Zifirî karanlıkta, kar fırtınasında yolunu buluyordu. Ayrıca, yabancıyı yanına sokmuyordu: Dişlerini gösteriyordu! Köpekler de yanına yaklaşamazdı: Ön ayağıyla hayvanın alnına tekmeyi indirdi mi, işini bitirirdi. Onurlu bir attı: İş olsun diye bile olsa kırbacınızı savurduğunuzda aman ucu ona değmesin! Uzun lafın kısası: At değil, bir hazineydi Malek-Adel!

Çertophanov Malek-Adel'ini anlata anlata bitiremiyordu! Özenerek ilgileniyordu onunla, üzerine titriyordu! Tüyleri gümüş gibi parlıyordu; ama eski değil de, yeni gümüşün koyu ışıltısıyla... Öyle ki avcunuzu sürdüğünüzde tıpkı kadife gibiydi! Eyeri, eyer altı örtüsü, dizgini, her şeyi öylesine düzenli, uyumlu, tertemizdi ki... alın elinize kalemi, resmini çizin! Daha ne isterdi Çertophanov? Sevgili atının perçemi-

ni, yelesini bile kendi elleriyle örüyor, kuyruğunu birayla yıkıyor, hatta nallarını bile cilalıyordu çoğu kez...

Kimi zaman Malek-Adel'e biniyor, komşularına fazla yaklaşmadan (eskisi gibi yine onlarla görüşmüyordu) tarlalarından, çiftliklerinin önünden "Ancak uzaktan bakarsınız aptallar!" der gibi geçip gidiyordu. Bir yerlerde avlanıldığını, zengin bir çiftlik sahibinin topraklarında av tertiplediğini duyarsa hemen oraya sürüyor, uzaklarda, ta ufukta eşkin sürdüğü atıyla beliriyor, hayvanın güzelliğine, hızına herkesi hayran bırakıyor, yanına kimsenin gelmesine izin vermiyordu. Bir keresinde avcının biri adamlarıyla, köpekleriyle yaklaşacak olmuştu ona, ama Çertophanov'un kendisinden uzaklaştığını fark edince avazı çıktığınca bağırarak seslenmişti: "Hey, sen! Beni dinle! Bir fiyat söyle, ne kadar istiyorsun atına? Kaç bin dersen vereceğim! Karıma hediye edeceğim onu, çocuklarıma! Son meteliğim de senin olsun!"

Çertophanov birden durdurmuştu Malek-Adel'i. Avcı dörtnala yanına gelmişti.

— Beyefendi, diye haykırmış, söyle, atına ne kadar istiyorsun? Dostum!

Çertophanov, üzerine basa basa (Shakespeare'in adını hayatında duymamış olmasına rağmen) şöyle karşılık vermişti:

— Kral da olsan, atıma karşılık bütün krallığını da versen istemem!

Böyle dedikten sonra bir kahkaha atmış, Malek-Adel'ini şaha kaldırmış, arka ayaklarının üzerinde topaç gibi şöyle bir döndürdükten sonra dörtnala sürmüş, biçilmiş tarladan ışıltı gibi geçip gitmişlerdi. Avcı ise (söylediklerine göre, çok varlıklı bir prensmiş) şapkasını çıkarıp yere çalmış, yüzünü de yerdeki şapkasına gömmüş! Yarım saat öylece kalakalmış.

Çertophanov nasıl değer vermesindi atına? Bütün komşularının gözünde yine o mutlak ve son üstünlüğünü atı sayesinde elde etmemiş miydi?

VI

Bu arada zaman geçiyordu, ödeme tarihi yaklaşmıştı, oysa Çertophanov'un değil iki yüz elli rublesi, elli rublesi bile yoktu. Ne yapmalı, nasıl bir çözüm bulmalıydı? Sonunda kararını verdi: "Ne yaparsın? Yahudi insafsızlık edip de daha fazla beklemek istemezse ben de evimi, çiftliğimi veririm ona, atıma biner, nereye olursa gider, dolaşır dururum. Açlıktan ölürüm de Malek-Adel'i vermem!" Çok endişeli ve kederliydi; ama kader ilk ve son kez acıdı, gülümsedi ona: Adını sanını bilmediği uzaktan akrabası bir kadın, Çertophanov'un gözünde çok büyük bir para, tam iki bin ruble miras bırakmıştı ona! Çertophanov bu parayı, dedikleri gibi, tam zamanında aldı: Yahudinin geleceği günden bir gün önce. Sevincinden neredeyse aklını yitirecekti... Ama votkayla kutlamayı hiç düşünmemişti: Malek-Adel'e sahip olduğu günden sonra ağzına bir damla içki koymamıştı. Ahıra koştu, sevgili dostunu, atların cildinin en hassas olduğu yerinden, burun deliklerinin üzerinde yüzünün iki yanından uzun uzun öptü. Malek-Adel'in güzelce taralı yelesinin altından boynuna şaplaklar atarak haykırıyordu: "Artık hiç ayrılmayacağız!" Eve dönünce gelen paranın iki yüz elli rublesini ayırıp paketledi; sonra çubuğunu yakıp yatağına sırtüstü uzandı, kalan parayla neler yapacağını, özellikle, nasıl köpekler alacağını hayal etmeye başladı: Gerçek Kostroma köpekleri olacaktı, kesinlikle kırmızı-alaca olanlardan! Perfişka'yla bile sohbet etmiş, ona sarı şeritleri olan yeni bir Kazak kaftanı alacağına söz vermişti. Daha sonra mutlulukla yatıp uyudu.

Kötü bir rüya gördü. Güya avdaydı, ama altındaki Malek-Adel değil, deve gibi, acayip bir hayvandı; karşıdan bembeyaz, kar gibi beyaz bir tilki geliyordu... Kırbacını savurmak, köpeklerini tilkinin üzerine salmak istiyordu... ama elindeki kırbaç değil, bir lifti ve tilki onun karşısında koşup

duruyor, dilini çıkararak onunla alay ediyordu. Çertophanov devenin üzerinden aşağı atlıyor, tökezleyip düşüyordu... yere değil, bir jandarmanın kucağına... Bu jandarma onu general-valinin yanına götürüyordu, Çertophanov valinin Yaff olduğunu görüyordu...

Uyandı Çertophanov. Oda karanlıktı, horozlar ikinci kez ötmeye yeni başlamışlardı...

Uzaklarda bir yerde bir at kişniyordu.

Çertophanov başını kaldırdı... Uzaktan gelen aynı yumuşak kişnemeyi tekrar duydu.

"Malek-Adel kişniyor!" diye geçirdi içinden. "Onun kişnemesi bu! Peki sesi neden bu kadar uzaktan geliyor? Tanrım! Olamaz..."

Çertophanov birden soğuk soğuk ürperdi, hemen yataktan fırladı, el yordamıyla çizmelerini, giysilerini buldu, giyindi ve başucundan at ahırının anahtarını alıp avluya koştu.

VII

Ahır avlunun en dibindeydi; arka duvarı dışarı, tarlalara bakıyordu. Çertophanov anahtarı deliğine hemen sokamadı, elleri titriyordu, soktuktan sonra da hemen çeviremedi... Soluğunu tutmuş, kıpırdamadan duruyordu: İçeride bir şey kıpırdadı gibi geldi ona! Alçak sesle seslendi: "Malekçiğim! Malekim!" Bir ölüm sessizliği vardı ahırda! Çertophanov bir şey düşünmeden anahtarı çekti, kapı gıcırdayarak açıldı... Demek kilitli değildi. Çertophanov eşikten içeri attı adımını, bu kez tam adıyla, tekrar seslendi atına: "Malek-Adel!" Ama sadık dostu cevap vermedi, yalnızca bir fare samanları hışırdatarak kaçtı. Çertophanov o zaman, at ahırının bölmelerinden, Malek-Adel'in kaldığı üç bölmeye koştu. Zifirî karanlık olmasına karşın, doğrudan Malek-Adel'in bölmesine girmişti... Boştu! Çertophanov'un başı dönmeye başladı; kafasının

içinde çanlar çalıyordu sanki. Bir şey söylemek istedi, ama yalnızca tıslad; el yordamıyla yukarıyı, aşağıyı, her yanı yokladı, soluk soluğa dizlerinin üstünde bir bölmeden ötekine geçti... Neredeyse tepeleme saman yığılı üçüncü bölmede bir duvara çarpmış gibi oldu, bir başkasında düşüp başını çarptı, ayağa kalktı ve koşarak avluya bakan aralık kapıdan çıktı...

Avazı çıktığınca bağırıyordu:

— Çaldılar! Perfişka! Perfişka! Çaldılar!

Uşak Perfişka uyuduğu yerden paldır küldür inip kilerden, üzerinde bir gömlekle fırladı...

İkisi (bey ile tek uşağı) avlunun orta yerinde sarhoşlar gibi çarpıştı. Birbirinin karşısında ateş almış gibi dönüp duruyorlardı. Ne bey ne olduğunu anlatabiliyordu, ne de uşak kendisinden ne istendiğini anlayabiliyordu. Çertophanov yalnızca: "Felaket! Felaket!" diye bağırıyordu. Uşak da tekrarlıyordu: "Felaket! Felaket!" Sonunda Çertophanov'un sıkışan göğsünden bir çığlık koptu: "Fener! Feneri kap gel! Feneri yak! Işık! Işık!" Perfişka eve koştu.

Ama feneri yakmak, ışığı getirmek o kadar kolay değildi: O zamanlar Rusya'da kükürtlü kibrit nadiren bulunuyordu; mutfakta son korlar da uzun süre önce sönmüştü... çakmak ve çakmaktaşını da Perfişka öyle hemen bulamamıştı. Zaten pek iyi de yanmıyorlardı. Şaşırmış, ne yapacağını bilemeyen Perfişka'nın elinden Çertophanov dişlerini gıcırdatarak aldı çakmak ve çakmaktaşını, kendi çakmaya çalıştı: Bol kıvılcım dökülüyordu, daha bol da lanetler, hatta iniltiler... ama kav, şişirilmiş dört yanağın ve dudakların zorlu çalışmasına karşın tutuşmuyor, tutuşsa da, hemen sönüveriyordu. Nihayet en azından beş dakika sonra kırık fenerin dibindeki yağlı kav yandı ve Çertophanov Perfişka ile birlikte at ahırına koştu, feneri başının üzerine kaldırıp, etrafa baktı...

Bomboştu ahır!

Çertophanov avluya fırladı, her yana koştu... At hiçbir yerde yoktu! Panteley Yeremeiç'in avlusunu çeviren çit uzun

zaman önce eskimişti ve birçok yerinde yan yatmış, yere eğilmişti... Ahırın yanında ise bir arşın genişliğinde bir yerde çit tamamen yıkıktı. Perfişka o yeri gösterdi Çertophanov'a.

— Beyim! Şuraya bakın: Burası bugün böyle değildi. Şu direk yerinden çıkmış: Demek birisi çıkardı onu...

Çertophanov fenerle oraya koştu, feneri yere indirdi...

Tekerleme söyler gibi mırıldanmaya başladı:

— Nal izleri, nal izleri! Yeni izler bunlar, yeni! Buradan götürmüşler onu, buradan, buradan!

Çabucak çitten atladı. "Malek-Adel! Malek-Adel!" diye bağırarak tarlalara doğru koşmaya başladı.

Perfişka şaşkınlık içinde çitin önünde kaldı. Kısa bir süre sonra fenerin yuvarlak ışığını yıldızsız, aysız gecenin zifirî karanlığında göremez olmuştu.

Çertophanov'un umutsuz haykırışları giderek zayıflıyordu...

VIII

Çertophanov eve döndüğünde ortalık yeni yeni aydınlanmaktaydı. İnsanlıktan çıkmış gibiydi, üstü başı çamur içindeydi; yüzünün ifadesi vahşi, korkunçtu; gözleri kasvetli, donuk bakıyordu. Perfişka'yı kısık bir sesle fısıldayarak kovdu yanından, odasına kapandı. Bitkindi, ayakta zor duruyordu, ama yatağına uzanmadı, kapının hemen dibindeki sandalyeye çöktü, başını ellerinin arasına aldı.

— Çaldılar! Çaldılar!

Peki ama hırsız gece vakti, kapısı kilitli ahırdan Malek-Adel'i çalmayı nasıl başarmıştı? Gündüz bile yanına yabancı sokmayan Malek-Adel'i en küçük bir gürültü, tıkırtı çıkarmadan kim götürmüş olabilirdi? Üstelik avlu köpeklerinden hiç biri de havlamamıştı? Evet, iki köpek, iki de enik vardı

avluda ve hepsi açlıktan, soğuktan kafalarını toprağa gömmüşlerdi sanki... İnanılacak gibi değildi!

Çertophanov: "Şimdi Malek-Adelsiz ne yapacağım ben?" diye düşünüyordu. "Son zevkimden de yoksun kaldım artık... Öleyim daha iyi. Şimdi param var, başka bir at satın alabilirim... Ama öyle bir atı bir daha nasıl bulurum?"

Odanın kapısının önünden ürkek bir ses geldi:

— Panteley Yeremeiç! Panteley Yeremeiç!

Çertophanov ayağa fırladı. Kendi sesine hiç benzemeyen bir sesle bağırdı:

— Kimsin?

— Benim Perfişka.

— Ne istiyorsun? Yoksa bulundu mu, eve geri mi geldi?

— Hayır, Panteley Yeremeiç; hani onu satan şu Yahudi...

— Evet?

— O geldi.

— Ya-a-a! diye haykırdı Çertophanov. (Birden kapıyı ardına kadar açtı:) Buraya getir onu hemen! Hemen buraya getir onu!

Perfişka'nın hemen arkasında duran Yahudi, birden "velinimetini" saçı başı karmakarışık, korkunç, vahşi bir durumda görünce kaçacak oldu, ama Çertophanov iki sıçrayışta yakaladı onu, bir kaplan gibi boğazına yapıştı.

O karşısındakini boğmuyor da, onu boğuyorlarmış gibi hırlamaya başladı:

— Ya! Demek paranı almaya geldin! Para için geldin ha! Gece çaldın, gündüz parasını almaya geldin, öyle mi? Hı? Öyle mi?

— Yalvarırım, sayın... muh-te-rem... efendim... diyebildi Yahudi inleyerek.

— Atım nerede söyle? Nereye götürdün onu? Kime sattın? Söyle, söyle, söyle, hemen şimdi söyle!

Yahudi artık inleyemiyordu da; moraran yüzünde korku ifadesi bile kaybolmuştu. Kolları iki yana sarkmış;

Çertophanov'un sarstığı bedeni cılız bir saz gibi ileri geri sallanıyordu.

Çertophanov bağırarak şöyle diyordu:

— Paranı vereceğim, borcumun tümünü ödeyeceğim, son kapiğine kadar tamamını... ama önce bir civciv gibi boğacağım seni, eğer şu anda söylemezsen...

Uşak Perfişka sakin, durgun bir sesle:

— Zaten boğdunuz onu efendim, dedi.

Ancak o anda kendine geldi Çertophanov. Yahudi'nin boynunu bıraktı. Yahudi olduğu yere yığıldı. Çertophanov tutup kaldırdı onu, bir iskemleye oturttu, ağzını açıp boğazına bir bardak votka döktü, kendine getirdi onu, sonra da konuşmaya başladı onunla.

Malek-Adel'in çalınmasıyla Yahudinin en küçük bir ilgisinin olmadığı anlaşıldı. Öyle ya, "çok saygıdeğer Panteley Yeremeiç" için getirdiği atı ne diye çalacaktı?

Bunun üzerine Çertophanov at ahırına götürdü Yahudiyi.

Malek-Adel'in kaldığı bölmeyi, yemliğini, kapının kilidini incelediler, samanları, kuru otları karıştırdılar, sonra avluya çıktılar. Çertophanov yıkık çitin olduğu yerdeki nal izlerini gösterdi Yahudiye ve birden ellerini dizlerine vurdu.

— Dur! diye haykırdı. Nereden almıştın sen bu atı?

— Maloarhangelsk kasabasındaki Verhosensk panayırından, diye cevap verdi Yahudi.

— Kimden?

— Bir Kazaktan.

— Dur! Atı satın aldığın Kazak genç miydi, ihtiyar mı?

— Orta yaşlı, ağırbaşlı biriydi.

— Nasıl biriydi? Görünüşü nasıldı? Anasının gözü bir düzenbazdı, değil mi?

— Öyle olmalı efendim.

— Sana ne dedi o sahtekâr? Uzun zamandır mı ondaymış o at?

— Hatırladığıma göre, uzun zamandır ondaymış.

— Öyleyse, atı ondan başka kimse çalmış olamaz! Biraz düşün, buraya gel... adın ne senin?

Yahudi şöyle bir silkindi, ufak, simsiyah gözlerini Çertophanov'a doğrulttu.

— Adım mı nedir?

— Evet, ne diyorlar sana?

— Moşel Leyba.

— Şimdi düşün dostum Leyba... Kafası çalışan bir insansın: Eski sahibinden başka kiminle gitmiş olabilir Malek-Adel? Öyle ya, adam eyerlemiş onu, gemini takmış, üzerinden örtüsünü almış... evet, örtüsü samanların üzerinde duruyor! Kendi ahırındaymış gibi rahatmış adam! Sahibinden başka biri olsaydı Malek-Adel onu ayaklarının altında çiğnerdi! Öyle bir gürültü koparırdı ki, bütün köy ayağa kalkardı! Sen de öyle düşünmüyor musun?

— Evet, ben de öyle düşünüyorum efendim...

— Bu demek oluyor ki, önce o Kazak'ı bulmamız gerekiyor!

— Peki ama nasıl bulacağız onu efendim? Yalnızca bir kez gördüm kendisini... hem kim bilir, şu anda nerededir, adı nedir? (Leyba şakaklarından sarkan Yahudi lülelerini sallayarak ekledi:) Vay, vay, vay!

— Leyba! diye birden haykırdı Çertophanov. Bana bak Leyba! Galiba aklımı kaybettim ben, kendimde değilim! Bana yardım etmezsen canıma kıyarım!

— Peki nasıl yardım edebilirim size efendim?

— Benimle gel, hırsızı birlikte arayalım!

— Ama nerede arayacağız onu?

— Panayırlarda, anayollarda, yollarda, at hırsızlarının yuvalarında, kasabalarda, köylerde, çiftliklerde... her yerde, her yerde! Para konusunu düşünme: Bir mirasa kondum dostum! Son kapiğimi de harcamaya hazırım, yeter ki atımı bulayım! Elimizden kurtulamayacak o sahtekâr! Nereye kaçarsa kaçsın, peşinde olacağız! Yerin dibine girse, biz de gireceğiz! Şeytanın yanına sığınsa, biz iblise gideceğiz!

— Ama iblisin yanına gitmek olmaz, dedi Yahudi, onsuz da halledebiliriz...

Çertophanov Yahudinin sözünü kesti:

— Leyba! Leyba, bir Yahudi olsan da inançlı birisin sen, ruhun çoğu Hristiyandan temiz... Acıdın bana! Yalnız başıma bir yere gidemem ben, bir şey yapamam, tek başıma bu işin üstesinden gelemem... Ateşli biriyim ben, oysa sende kafa var, çok akıllısın! Yahudilerin hepsi öyledir: bilmeseniz de akıl edersiniz! Belki de param olduğundan şüphe ediyorsundur. Gel, odama gidelim, bütün paramı göstereyim sana. Al, hepsi senin olsun, boynumdaki haçı da al... Yeter ki Malek-Adel'imi bul getir bana!

Çertophanov sıtmalanmış gibi titriyordu. Ter damlaları gözyaşlarına karışarak yüzünden süzülüyor, bıyığında kayboluyordu. Avuçlarında Leyba'nın ellerini sıkıyor, yalvarıyordu, neredeyse öpecekti onu...

Çıldırmış gibiydi. Yahudi itiraz etmeyi, bir yere gitmesinin imkânsız olduğunu, işleri olduğunu anlatmaya çalışıyordu... Ama hiç faydası olmuyordu! Çertophanov dinlemek istemiyordu... Leyba'nın yapabileceği bir şey yoktu, ister istemez kabul etti zavallı.

Çertophanov ertesi gün Leyba ile birlikte bir köylü arabasına binip Bessonovo'dan yola çıktı. Yahudi biraz bozulmuş gibiydi, bir eliyle kenara tutunmuştu, sallanan tahta sıranın üzerinde gevşek bedeni zıplıyordu; öteki elini, gazete kâğıdına sarılı banknotların olduğu koynunun üzerine bastırmıştı. Çertophanov put gibi oturuyor, yalnızca bakışlarını sağa sola çeviriyor, derin derin soluyordu. Belinden bir bıçak sarkıyordu.

Şoseye çıktıklarında homurdandı:

— Haydi bakalım aşağılık haydut, şimdi kolla kendini!

Evini uşak Perfişka ve acıdığı için himayesine aldığı, kulakları iyi işitmeyen yaşlı aşçı kadına emanet etmişti. Vedalaşırken yüksek sesle şöyle demişti onlara:

— Buraya Malek-Adel'le döneceğim ya da hiç dönmeyeceğim!

Perfişka böğrüne bir dirsek atarak takılmıştı aşçı kadına:

— Bari sen de benimle evlen! Hiç değilse, beyi beklerken canımız sıkılmaz!

IX

Aradan bir yıl geçti... tam bir yıl: Panteley Yeremeiç'ten hiç haber yoktu. Bu arada aşçı kadın öldü; Perfişka, bir berberin yanında kalfa olan kuzeninin aklına uyup kente gitmek üzere evi terk etmeye hazırlanıyordu ki birden, efendisinin dönmekte olduğu söylentisi duyuldu! Köy kilisesinin diyakozu Panteley Yeremeiç'ten bir mektup almıştı. Panteley Yeremeiç mektubunda Bessonovo'ya dönmek niyetinde olduğunu yazıyor, gereken hazırlıkları yapmaları için hizmetçilerine haber vermesini rica ediyordu. "Gereken hazırlıklar" deyimini Perfişka biraz temizlik yapılması diye anlamış olsa da, bu haberin doğruluğuna pek ihtimal vermemiş, ama birkaç gün sonra Panteley Yeremeiç'i avluda Malek-Adel'in üzerinde görünce diyakozun doğru söylediğine inanmıştı.

Efendisine doğru koştu Perfişka. Atın üzengisini tutup onun attan inmesine yardım etmek istedi, ama Panteley Yeremeiç mağrur bir tavırla bakınarak attan kendi atladı, yüksek sesle haykırdı: "Malek-Adel'i bulacağımı söylemiştim sana... İşte düşmanlarımın da, kaderin de inadına buldum onu!" Perfişka onun eline eğilecek oldu, ama Panteley Yeremeiç uşağının bu hareketiyle hiç ilgilenmedi. Dizginleri tuttu, arkasında Malek-Adel, geniş adımlarla at ahırına doğru yürüdü. Perfişka efendisinin arkasından dikkatle baktı ve endişelendi: "Ah, bir yıl içinde ne çok zayıflamış, yüzü sertleşmiş, katılaşmış!" Öte yandan, Panteley Yeremeiç'in, amacına ulaştığı için sevinçli olması gerekirdi; evet, neşesi

yerindeydi de... oysa Perfişka endişelenmiş, hatta korkmaya başlamıştı. Panteley Yeremeiç atını eski bölmesine götürdü, sağrısına hafiften bir şaplak atıp mırıldandı: "İşte yine evindesin! Bundan böyle dikkat et!" Aynı gün vergiden muaf olan köylülerden güvenilir bir bekçi tuttu, tekrar odasına yerleşti, eskisi gibi yaşamaya başladı...

Ne var ki tam anlamıyla eskisi gibi değildi... Ama bunu daha sonra anlatacağız. Panteley Yeremeiç gelişinin ertesi günü Perfişka'yı odasına çağırdı, konuşabileceği başka kimsesi olmadığı için onunla konuşacaktı; (elbette gururundan bir şey kaybetmeden) bas bir sesle, Malek-Adel'i nasıl geri aldığını anlatmaya başladı. Çertophanov anlatırken yüzü pencereye dönük oturuyor, uzun çubuğunu tüttürüyordu; Perfişka ise elleri arkasında, kapının eşiğinde efendisinin ensesine saygıyla bakarak ayakta duruyor, Panteley Yeremeiç'in başarısız birçok girişimden ve değişik yerler dolaştıktan sonra kişiliğinin zayıflığı nedeniyle, sonunda dayanamayıp kaçan Yahudi Leyba'sız atını Romn'daki panayırda nasıl bulduğunun öyküsünü dinliyordu: Panayırda beş gün dolaşmış, tam oradan ayrılacakken, arabaların bulunduğu yere son bir kez daha bakmak istemiş, birden, iki atın arasında yemliğe bağlı Malek-Adel'i görmüş! Hemen tanımış atını, Malek-Adel de onu tanımış, kişnemeye, ipini çekiştirmeye, ayağıyla yeri kazımaya başlamış.

Çertophanov başını çevirip bakmadan, aynı bas sesiyle anlatmayı sürdürüyordu:

— Üstelik atımı çalan bir Kazak da değildi, Çingene bir at cambazındaydı. Elbette hemen yapıştım atıma, zorla almak istedim onu. Ama hinoğluhin Çingene öyle bir yaygara kopardı, atı başka bir Çingeneden parayla satın aldığına yeminler etmeye başladı, tanıklar göstermeye kalkıştı ki... "Kahretsin!" deyip para verdim ona... Başka ne yapabilirdim! Benim için önemli olan dostumu bulmuş, huzura kavuşmuş olmamdı. Oysa Karaçev köyünde Yahudi Leyba'nın

lafına bakıp atımı çalan hırsız diye bir Kazak'ın ağzını burnunu dağıtmıştım; meğer Kazak papazın oğluymuş... rezillik, yüz yirmi rublem gitti. Ama paranın hiç önemi yok: Malek-Adel tekrar bende ya! Şimdi mutlu ve huzurluyum. Ama sana bir görev veriyorum Perfişka: Tanrı korusun, buralarda bir Kazak görürsen, o anda kimseye bir şey söylemeden tüfeğimi kapıp hemen bana getireceksin, ne yapacağımı biliyorum ben!

Perfişka'ya böyle diyordu Panteley Yeremeiç; böyle diyordu ama içi dediği kadar rahat değildi.

Ne yazık ki, ruhunun derinlerinde, bulup getirdiği atın gerçekten Malek-Adel olduğuna emin değildi!

X

Panteley Yeremeiç için zor günler başlamıştı. Hiç de o kadar huzurlu değildi. Gerçi arada bir güzel günleri oluyordu: İçindeki kuşku saçmaymış gibi geliyordu ona; saçma düşüncesini, kendisine musallat olan bir sineği kovuyor gibi kovuyor, hatta bunun için kendine gülüyordu da; ne var ki, aynı şekilde kötü günleri de oluyordu: Bir türlü peşini bırakmayan o düşünce yüreğini, döşeme altındaki fare gibi alttan alttan kemiriyordu... İçin için büyük acılar çekiyordu. Malek-Adel'i bulduğu o unutulmaz gün çok mutluydu... Ama ertesi sabah bütün geceyi başında geçirdiği bir hanın sundurması altında atını eyerlerken ilk kez bir kuşku saplanmıştı yüreğine... Başını iki yana sallamıştı... ama kuşkunun tohumu yüreğine atılmıştı bir kez. Eve dönüş yolunda (bir haftalık bir yolculuktu bu) içindeki kuşkular seyrek de olsa tekrarlanmıştı: Köyü Bessonovo'ya, eski, şüphe etmediği Malek-Adel'in yaşadığı yere gelince kuşkuları daha bir kuvvetli, daha açık seçik olmuştu... Yolda atını genelde sakin sürmüş, rahvan rahvan giderken çevresine bakına bakına, kısa çubu-

ğunu tüttüre tüttüre ve bir şey düşünmeden gelmişti. Arada sırada kendi kendine: "Çertophanovlar bir şey istediler mi elde ederler, işte o kadar!" diye düşünüp gülümsüyordu. Ama eve gelince durum değişti. Elbette her şeyi kendine saklamıştı. Gururu, içindeki endişeyi dışa vurmasına engel oluyordu. Bu yeni Malek-Adel'in eski Malek-Adel olmadığına dair imalı bir söz edecek olan herkesi "parçalayabilirdi". Karşılaştığı birçok kişi atını bulduğu için kutlamıştı onu. Ama onun istediği bu kutlamalar değildi. Artık insanlardan daha çok kaçar olmuştu... Bu da kötüye işaretti! Neredeyse sürekli olarak Malek-Adel'i, deyim yerindeyse sınavdan geçiriyordu. Biniyordu Malek-Adel'e, uzak bir yerlere gidiyor, deniyordu onu; ya da gizlice ahıra giriyor, arkasından kapıyı kilitliyor, atın tam karşısına dikilip gözlerinin içine bakıyor, fısıldayarak soruyordu ona: "Sen misin o? Sen mi? Sen mi?" Ya da bir şey söylemeden, büyük bir dikkatle, kimi zaman neşeli, kimi zaman şaşkın veya kuşkulu, şöyle mırıldanarak saatlerce bakıyordu ona: "Evet! Bu o! Elbette o!"

Bu Malek-Adel'in eskisiyle fiziksel benzemezlikleri pek o kadar kuşkulandırmıyordu Çertophanov'u... Zaten o kadar fazla da değildi bunlar. Ötekinin kuyruğu ile yelesi sanki biraz daha seyrekti, kulakları sivri, aşık kemikleri daha kısa ve gözleri daha parlaktı... Ne var ki bütün bunlar ona öyle geliyor olabilirdi; ama Çertophanov'u, nasıl demeli, huylarının benzemezliği kuşkulandırıyordu. Ötekinin değişik, bambaşka alışkanlıkları vardı. Sözgelimi: Öteki Malek-Adel, Çertophanov ahıra her girdiğinde bakınır, hafiften kişnerdi; oysa bu, hiçbir şey olmamış gibi saman yemeyi sürdürüyor veya başı önünde uyukluyordu. Çertophanov üzerinden indiğinde ikisi de olduğu yerden kıpırdamıyordu; ama öteki, çağrılınca hemen sese doğru yürüyordu, oysa bu kütük gibi olduğu yerde durmayı sürdürüyordu. Öteki de böyle hızlı koşuyordu, ama daha yükseğe ve daha uzağa atlıyordu; bunun yürüyüşü daha rahattı, tırısı ise daha sallantılı bazen de "sarsıntılıydı",

yani arka ayağını ön ayağına vuruyordu, Tanrı korusun, ötekinde böyle bir rezalet olmamıştı! Bu kulaklarını anlamsızca oynatıyor, ötekiyse tam tersine bir kulağı arkada efendisinin talimatlarını bekliyordu. Öteki, etrafında pislik görmesin hemen arka ayağıyla bölmeyi tekmelerdi; oysa bu, göbeğine kadar pisliğe gömülse umursamıyordu. Öteki, sözgelimi, önüne kovayı koyduğunda ciğerlerini hava doldurarak şöyle bir silkinirdi, bu ise yalnızca burnundan soluyordu; öteki yağmurlu, rutubetli havalarda huzursuzlanırdı, bunun ise umurunda olmuyordu havalar... Bu daha sert, daha kaba bir hayvandı! Öteki gibi tatlı değildi, dizgini de geriyordu... Ne diyelim! Öteki sevimli bir attı, bu ise...

Kimi zaman işte böyle düşünüyordu Çertophanov ve bu düşünceler acı veriyordu ona. Kimi zaman da yeni sürülmüş tarlalara doğru dörtnala kaldırıyordu atını veya suyu çekilmiş bir hendeğin dibine sürüyor, sonra hendeğin en dik yamacından sıçrayarak tırmanıyordu. Böyle anlarda heyecandan kalbi duracak gibi oluyor, naralar atıyor, altındaki atın gerçek Malek-Adel olduğuna inanıyordu; çünkü bunun yaptıkları başka bir atın yapabileceği şeyler değildi.

Ne var ki, acı olayların sonu gelmiyordu. Uzun süre Malek-Adel'i araması Çertophanov'un çok para harcamasına neden olmuştu. Artık Kostroma köpeklerini düşündüğü yoktu; eskiden olduğu gibi, çevrede yine tek başına dolaşıyordu. Çertophanov bir gün, Bessonova'dan beş verst uzakta, bir buçuk yıl önce atıyla öylesine mağrur davrandığı o prensin av grubuyla karşılaştı. Şimdi de aynı şeyin olması gerekiyordu: O gün olan şimdi de olmalıydı... Bir boz tavşan köpeklerin önünde çalıların arasından fırlayıp tepeye doğru kaçmaya başladı! "Tut, tut!.." Avcılar atlarını dörtnala kaldırdılar, Çertophanov da... ama onlarla birlikte değil, o gün olduğu gibi, iki yüz adım yan tarafa doğru sürdü atını. Bayırın eteğini kıvrılarak kesen ve gitgide daralarak yükselen büyük bir hendek Çertophanov'un yolunun üzerindeydi. Bir buçuk

yıl önceki gibi, hendeği geçmesi gereken yer yine sekiz adım genişliğinde, iki sajen* derinliğindeydi. Bir önceki zaferini büyük bir hazla yineleyeceği heyecanına kapılan Çertophanov kırbacını sallayarak naralar atmaya başladı. Avcılar da gözleri Çertophanov'da dörtnala ilerliyorlardı. Malek-Adel yel gibi gidiyordu. İşte hendek tam önlerindeydi... Haydi, haydi, yine bir sıçrayışta! Ama birden durdu Malek-Adel, sola döndü, Çertophanov ne kadar başını yana, hendeğe çevirmeye çalıştıysa da at hendek boyunca dörtnala koşmaya başladı.

Besbelli, korkmuş, kendine güvenememişti!

Çertophanov utancından ve öfkesinden yüzü kıpkırmızı, neredeyse ağlamaklı dizginleri gevşetti; avcıların alaylarını duymamak, kötü bakışlarından bir an önce kurtulmak için atını ileriye, dağa doğru sürdü.

Malek-Adel iki yanı kırbaç yaralarıyla, ağzı köpükle kaplı, dörtnala geldi eve. Çertophanov hemen odasına kapandı.

"Hayır, bu o değil, benim dostum değil bu! O boynunu kırardı da, beni mahcup etmezdi!"

XI

Bir sonraki olay Çertophanov'u bütünüyle "bitirdi." Bir gün Malek-Adel'e binmiş Bessonovo'nun da bağlı olduğu bölge kilisesinin civarındaki papaz evlerinin arka yolundan ilerliyordu. Kalpağını gözlerinin üzerine indirmiş, iki eliyle eyerin kaşına tutunmuş, ağır ağır gidiyordu; içinde bir sıkıntı vardı. Ansızın biri seslendi ona.

Çertophanov atını durdurdu, başını kaldırdı, bağlı olduğu kilisenin papaz çömezini gördü. Üç köşeli boz şapkasının altından aynı renk saç örgüsü dökülen papaz çömezi, sarımtırak aba kumaştan bir kaftan giymiş, belini de hayli aşağıdan mavi bir kuşakla sarmıştı. Çömez arka bahçesine şöyle

* 2,13 m. karşılığı bir Rus uzunluk ölçü birimi.

bir bakmak için çıkmış, Panteley Yeremeiç'le karşılaşınca da hem ona saygılarını sunmak hem de fırsattan istifade bir şeyler istemeyi kendine görev bilmişti. Bilindiği üzere din adamları gizli niyetleri olmadan ruhban sınıfından olmayanlarla pek konuşmazlar.

Ama Çertophanov'un papaz çömeziyle konuşacak durumu yoktu; zoraki cevap verdi selamına, dişlerinin arasından bir şeyler mırıldanarak kamçısını kaldırmıştı ki...

— Ne harika bir atınız var efendim! diye aceleyle atıldı papaz çömezi. İnsanda saygı uyandırıyor! Doğrusu siz de zekâ küpüsünüz, tam bir aslansınız!

Papaz çömezinin dillere destan belagati güzel konuşma yeteneği olmayan, dahası votkayla bile dili çözülmeyen bir papazı fena halde gücendirirdi.

Papaz çömezi devam etti:

— Kötü niyetli insanların kıskançlığı yüzünden çok güzel bir attan oldunuz, ama yılmadınız, Tanrı'ya inancınızı yitirmediniz ve bir başka ata, en az eskisi kadar iyi olan, hatta belki daha da iyisine sahip oldunuz, çünkü...

Çertophanov somurtarak kesti papaz çömezinin sözünü:

— Neler saçmalıyorsun sen? Hangi başka attan söz ediyorsun? Aynı at bu, Malek-Adel! Aradım, buldum onu. Saçmalıyorsun...

Papaz çömezi sakalının arasına parmaklarını sokup oynayarak, ateşli gözleriyle Çertophanov'a bakarak:

— Aa! diye mırıldandı... Nasıl olur efendim? Hafızam beni yanıltmıyorsa, geçen yıl kutsal Pokrov gününden iki hafta önce çalmışlardı atınızı, oysa şimdi kasımın sonundayız.

— Ee yani?

Papaz çömezi parmaklarıyla sakalını karıştırmayı sürdürerek devam etti:

— Yani aradan bir yıldan fazla zaman geçti, atınız o zaman kırdı, şimdi de öyle; hatta daha bile koyu. Nasıl oluyor bu? Kır atların rengi bir yılda daha açık olur.

Çertophanov ürperdi... Biri yüreğine bir hançer saplamıştı sanki. Gerçekten de: Kır atların rengi değişir, açılırdı! Böylesine basit bir düşünce nasıl gelmemişti aklına?

Gözlerini iri iri açıp:

— Tanrı'nın belası! Çekil başımdan! diye haykırdı ve kırbaçladı atını, şaşıran papaz çömezinin yanından uzaklaşıp gözden kayboldu.

— Evet, her şey bitti artık!

İşte, her şey gerçekten bitmiş, yok olmuş, son koz da kırılmıştı! Bir "açılır" sözcüğü bir anda yıkmıştı her şeyi!

Kır atların rengi açılırdı!

Koş, koş lanet at! Kaçamayacaksın bu sözcükten!

Çertophanov dörtnala eve geldi ve yine odasına kapandı.

XII

Evet, bu işe yaramaz, lagar beygirin Malek-Adel olmadığı, Malek-Adel'le hiçbir ilgisinin olmadığı, biraz aklı olan her insanın bunu daha ilk bakışta anlayacağı, Panteley Çertophanov'un basbayağı aldandığı ortadaydı. Evet! Bilerek, bilinçli olarak aldatmıştı kendini, bu yalana teslim etmişti. Bütün bunlar artık en küçük bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortadaydı! Çertophanov kafese kapatılmış vahşi bir hayvan gibi, her duvarda topuklarının üzerinde dönerek, biteviye odasını arşınlıyordu. Onuru incindiği için dayanılmaz bir acı çekiyordu, ama çektiği yalnızca incinen gururunun acısı değildi: Büyük bir umutsuzluğa kapılmıştı, öfke boğuyordu onu, içi intikam ateşiyle yanıyordu. Ama kimeydi bu öfkesi? Kimden intikam alacaktı? Yahudiden mi, Yaff'tan mı? Maşa'dan mı, papaz çömezinden mi, hırsız Kazak'tan mı, bütün komşularından mı, bütün dünyadan mı, yoksa en nihayetinde kendisinden mi? Kafası karışıktı. Son koz kırılmıştı! (Bu benzetme hoşuna gidiyordu.) İşte yine insanların

en değersizi, en aşağılığı, milletin maskarası, palyaçosu, süzme aptalı, papaz çömezinin alay konusu olup çıkmıştı! O iğrenç çömezin kır at öyküsünü de, sahibini de millete nasıl anlatacağını düşünüyordu... Ah, kahretsin! Çertophanov boşu boşuna içindeki öfkeyi yatıştırmaya çalışıyordu; kendini, bu atın... Malek-Adel olmasa bile, yine de, iyi, ona yıllarca hizmet edebilecek bir at olduğuna inandırmaya boş yere çabalıyor, bu düşünceyi, kendini zaten suçlu hissettiği gerçek Malek-Adel'e yapılmış bir başka hakaret sayarak kafasından öfkeyle kovmaya çalışıyordu... Daha neler! Kör gibi, kafasız bir odun gibi, bu lagar beygirini Malek- Adel'le bir tutmuştu! Ya bu beygirin bir de ona hizmet edeceği düşüncesi... Yani bir daha binecek miydi bu beygire? Asla! Hiçbir zaman! Tatarın birine satar ya da köpeklere yem ederdi... daha fazlasına layık değildi o... evet! En iyisi öyle yapmaktı!

Çertophanov iki saati geçkin süredir odasında aşağı yukarı dolaşıyordu.

Birden seslendi:

— Perfişka! Hemen meyhaneye koş; yarım kova votka getir bana! Duydun mu? Yarım kova, koş! Hemen, masamda göreceğim votkayı.

Çok geçmeden votka Panteley Yeremeiç'in masasındaydı ve içmeye başlamıştı.

XIII

O anda birisi Çertophanov'a baksa, onun votka bardaklarını birbiri ardından devirirken hüzünlü öfkesini görebilse ister istemez dehşete düşerdi. Hava kararmıştı. Masadaki yağlı mum isli yanıyordu. Çertophanov odayı bir uçtan bir uca arşınlamayı kesmişti; yüzü kıpkırmızı oturuyor, donuk bakışlarını kâh döşemeye, kâh karanlık pencereye dikiyordu. Arada bir ayağa kalkıyor, kendine votka koyuyor, içiyor, yeniden

oturuyor, kıpırdamadan, tekrar bakışını pencerede bir noktaya dikiyordu; yalnız soluk alışı sıklaşıyor, yüzü giderek kızarıyordu. Sanki kendisini de şaşırtan, ama yavaş yavaş alıştığı bir karar oluşuyordu kafasında; hep aynı düşünce bir an duraksamadan, dosdoğru, giderek yaklaşıyordu ona; aynı tablo önünde her an daha açık seçik belirginleşiyordu; fazla içkinin yakıcı baskısı altında yüreğindeki öfke vahşi bir duyguya dönüşmüş, dudaklarında uğursuz bir gülümseme belirmişti...

İşgüzar, neredeyse neşesiz bir ses tonuyla şöyle mırıldandı:

— Evet, zamanı geldi! Artık serinlemenin vaktidir!

Son bir bardak daha votka içti, tabancayı yatağın üzerine çıkardı (Maşa'ya ateş ettiği tabancaydı bu), doldurdu, "her ihtimale karşı" cebine birkaç kapsül koydu ve at ahırına gitti.

Kapıyı açarken bekçi koşarak yanına gelecek oldu, ama Çertophanov bağırdı ona: "Benim! Görmüyor musun kim olduğumu? Gelme buraya!" Bekçi biraz geri çekildi. Çertophanov bir kez daha bağırdı ona: "Git yat sen! Burada beklemene gerek yok! Sanki bulunmaz Hint kumaşı mübarek!" Ahıra girdi. Malek-Adel... sahte Malek-Adel samanların üzerinde uzanmış yatıyordu. Çertophanov ayağıyla dürttü onu, "Kalk bakalım karga!" diye homurdandı. Sonra yemliğe bağlı yularını çözdü, üzerindeki çulunu çekip yere attı ve uysal atı bölmesinde kabaca şöyle bir çevirdikten sonra efendisinin gece vakti gemsiz atıyla nereye gittiğine akıl erdiremeyen bekçinin şaşkın bakışları altında avluya, oradan da açık alana çıkardı. Anlaşılan, bekçi bir şey sormaya da korktuğundan Çertophanov'u ormana giden yolun dönemecinde gözden yitirinceye dek arkasından baktı.

XIV

Çertophanov sağa sola bakmadan, bir an durmadan, geniş adımlarla yürüyordu; Malek-Adel (sonuna kadar böyle

söz edeceğiz ondan) onun arkası sıra pek uysal yürüyordu. Oldukça aydınlık bir geceydi; Çertophanov önünde simsiyah bir leke gibi yükselen ormanın siluetini görebiliyordu. İçtiği votkanın sarhoşluğu gecenin soğuğunda belki de etkilemezdi onu... tabii bedenini saran yine çok güçlü bir başka sarhoşluk daha olmasaydı... Başı ağırlaşmış, boğazına, kulaklarına kan hücum etmişti; ama kararlı yürüyor, nereye gittiğini biliyordu.

Malek-Adel'i öldürmeye karar vermişti; bütün gün yalnızca bunu düşünmüştü... Kararlıydı!

Bunu yapmaya giderken, görev duygusuna boyun eğen bir insan gibi sakin, kendinden emin, kesin kararlıydı. Bu "iş" ona çok "kolay" gibi geliyordu: Malek-Adel'in yerine geçen atı yok edince "herkesle" hesaplaşmış, yaptığı aptallığının cezasını çekmiş, gerçek en sadık dostunun karşısında temize çıkmış ve bütün dünyaya (Çertophanov "bütün dünya" konusunda çok hassastı) şakaya gelmediğini kanıtlamış olacaktı... En önemlisi de: Sahte Malek-Adel'le birlikte kendini de yok edecekti, hem artık ne diye yaşasındı ki? Bütün bu düşüncelerin aklına nereden geldiği, bu işi yapmanın nasıl bu kadar kolayına geldiğini açıklamak pek kolay olmasa da, bütünüyle imkânsız değildi. Gururu incinmiş, yapayalnız, seveni olmayan, meteliksiz, üstelik kanı içki aleviyle tutuşmuş bir insan olarak deliliğin sınırına gelmişti; delilerin en saçma hareketlerinde bile kendilerine göre bir mantık, hatta doğruluk vardır. Çertophanov her hâlükârda tam anlamıyla haklı olduğuna inanıyordu. İçinde kuşkuya yer yoktu ve suçlunun cezasını vermek için acele ediyordu. Bununla birlikte, kimi suçlu sayacağına dair kesin bir açıklaması da yoktu... Aslında yapmaya hazırlandığı şey üzerine pek düşündüğü de yoktu.

Kendi kendine sert ve anlamsız bir tavırla şöyle tekrarlayıp duruyordu: "Evet, bu işi bitirmeliyim, bitirmeliyim!"

Bir suçu olmayan suçluysa uysalca, tırıs yürüyordu arkasında... Çertophanov'un yüreğindeyse hiç merhamet yoktu.

XV

Çertophanov'un atını götürdüğü ormanın yakınında yarısına kadar meşe çalılarıyla kaplı bir koyak vardı. Oraya indi Çertophanov... Malek-Adel'in ayağı takıldı, az kaldı onun üzerine düşecekti.

— Anlaşılan ezmek istiyorsun beni, pis hayvan! diye haykırdı Çertophanov ve kendini savunmak ister gibi, cebinden tabancasını çıkardı. O anda artık öfke hissetmiyordu; tüm benliğini, suç işlemek üzere olan insanlarda olduğu söylenen bir hissizlik sarmıştı. Ama kendi sesinden korkmuştu, orman içindeki bu koyağın küf kokulu, ağır nemli havasında, karanlık dalların altında öylesine vahşi çıkmıştı ki sesi! Üstelik haykırmasıyla birlikte başının üzerindeki ağaçtan büyük bir kuş birden kanat çırparak havalanmıştı... Çertophanov ürperdi. Yapacağı işin tanığını uyandırmış gibi gelmişti ona. Hem de nerede, canlı tek bir varlıkla karşılaşmaması gereken bu ıssız yerde...

— Haydi, ne tarafa gidersen git, şeytan! diye mırıldandı dişlerinin arasından. Yuları bırakıp tabancanın kabzasıyla hayvanın omzuna vurdu. Malek-Adel hemen geri döndü, koyaktan çıktı, koşmaya başladı. Çok geçmeden nal sesi duyulmaz oldu. O anda çıkan rüzgâr bütün sesleri bastırmıştı.

Çertophanov ağır ağır çıktı koyaktan, orman kıyısına varıp eve doğru yürüdü. O anda kendinden hiç hoşnut değildi. Başında, yüreğinde hissettiği ağırlık şimdi bütün bedenine yayılmıştı. Sanki biri ona hakaret etmiş, avını, yiyeceğini elinden almış gibi öfkeli, canı sıkkın, hoşnutsuz, karnı aç, yürüyordu...

Bu duygular, intihar etme niyeti engellenen insanlara da yabancı değildir.

Ansızın arkasından, tam iki omzu arasından bir şey dürttü onu. Çertophanov dönüp baktı... Malek-Adel yolun orta-

sına duruyordu. Sahibinin arkasından gelmiş, burnuyla sırtından dürtmüş... ona arkasında olduğunu haber vermişti...

— A! diye haykırdı Çertophanov, ölümüne kendin geldin demek! Peki öyleyse!

Bir anda tabancasını çıkardı Çertophanov, horozu çekti, namlunun ağzını Malek-Adel'in alnına dayadı ve ateş etti...

Zavallı at yana kaykıldı, şaha kalktı, on adım geri gitti ve birden yere yığıldı, yerde kıvranarak hırlamaya başladı...

Çertophanov elleriyle kulaklarını kapayıp koşarak uzaklaştı oradan. Dizleri tutmuyordu. Sarhoşluğu, öfkesi, budalaca kendine güveni... hepsi bir anda kaybolmuştu. Yalnızca utanç ve nefret kalmıştı içinde; bir de, bu kez kendini de bitirdiğinin bilinci...

XVI

Altı hafta sonra uşak Perfişka, Bessonovo çiftliğinin önünden geçmekte olan polis komiserini durdurmayı gerekli gördü.

Toplum düzenini sağlamakla görevli komiser sordu ona:

— Ne istiyorsun?

Uşak yerlere kadar eğilerek cevap verdi:

— Lütfen bizim eve kadar geliniz efendim. Panteley Yeremeiç galiba canına kıymayı düşünüyor. Çok korkuyorum efendim.

— Nasıl? Canına kıymayı mı?

— Evet efendim. Geçenlerde kendileri çok votka içtiler, şimdi de yataktan çıkmıyorlar ve bu arada çok zayıfladılar. Bana öyle geliyor ki, artık bir şey düşünemiyor. Tek sözcük de çıkmıyor ağzından efendim.

Polis komiseri arabasından indi.

— Hiç değilse papaza haber verdin mi? Efendin günah çıkarttı mı? Şarapla ekmek aldı mı?

— Hayır efendim.

Komiser kaşlarını çattı.

— Ne biçim adamsın sen? Böyle olur muymuş? Bu durumda en önce yapılması gerekenin ne olduğundan haberin yok mu senin?

Uşak korkuya kapıldı.

— Evet efendim, önceki gün de, dün de sordum kendilerine: "Papazı çağırmamı ister misiniz Panteley Yeremeiç?" diye. Bağırdı bana: "Kes sesini, aptal! Her şeye burnunu sokma sen." Bugün ise, odasına girdiğimde sadece baktı bana, bıyığını oynattı.

— Çok mu votka içti?

— Çok fazla! Lütfedin efendim, odasına bir gidiverin.

— Haydi götür beni bakalım, diye mırıldandı polis komiseri ve Perfişka'yı takip etti.

Çok tuhaf bir durum bekliyordu onu. Evin rutubetli, karanlık arka odasında Çertophanov at örtüsü serili kırık dökük bir karyolada, tüylü bir kepeneği yastık yapmış yatıyordu; yüzü soluk değil, ölülerinki gibi sarı yeşildi, parlak gözkapaklarının altında gözleri çukurlarına kaçmıştı, incelmiş burnu karmakarışık bıyığının üzerinde kırmızıydı. Soyunmamıştı, göğsünde fişekliğiyle her zamanki pardösüsü ve mavi Çerkez şalvarı üzerindeydi. Kırmızı tepeli kalpağı kaşlarının üzerine kadar inikti. Çertophanov bir elinde avcı kamçısını, öteki elinde Maşa'nın ona son hediyesi, örme tütün kesesini tutuyordu. Karyolanın yanındaki masada boş bir votka şişesi duruyordu. Başucunda ise duvara iğneyle tutturulmuş suluboya iki resim asılıydı: Resimlerden birinde, fark edildiği kadarıyla, Nedopyuskin olsa gerek, elinde gitarıyla, şişman bir adam; ötekinde ise dörtnala giden bir atlı resmedilmişti... Bu at, çocukların duvarlara ve çitlere çizdikleri masallardaki atlara benziyordu. Ama atın bedenindeki özenilerek boyanmış benekler, atlının göğsündeki fişeklikler, çizmelerinin sivri uçları ve uzun bıyığı bu resim-

dekilerin Malek-Adel'le Panteley Yeremeiç olarak betimlendiklerine kuşkuya yer bırakmıyordu.

Şaşıran polis komiseri ne yapacağını bilmedi. Odanın içinde bir ölüm sessizliği vardı. "Ölmüş zaten..." diye geçirdi içinden, sonra seslendi:

— Panteley Yeremeiç! Hey, Panteley Yeremeiç!

O anda inanılmaz bir şey oldu. Çertophanov'un gözleri ağır ağır aralandı, sönük gözbebekleri önce sağdan sola, sonra soldan sağa kaydı, polis komiserinin üzerinde durdu, gördü onu... gözbebeklerinin donuk beyazlığında bir şey parıldadı; morarmış dudakları yavaşça aralandı, mezardan geliyor gibi boğuk, kısık bir ses duyuldu:

— Soydan asilzade Panteley Çertophanov ölüyor; kim engel olabilir buna? Kimseye bir borcu yoktur, kimseden bir şey de istemiyor... Rahat bırakın onu insanlar! Gidin!

Kamçılı elini kaldırmayı denedi... Boşuna! Dudakları yeniden birleşti, gözleri kapandı... Çertophanov sert yatağında ayaklarını birleştirmiş, önceki gibi kıpırdamadan yatıyordu.

Polis komiseri odadan çıkarken Perfişka'ya fısıldadı:

— Ölünce haber ver. Sanırım artık papazı çağırabilirsin. Gereken her şey yapılmalı.

Perfişka o gün papaza gitti; ertesi sabah polis komiserine haber vermesi gerekti: Panteley Yeremeiç o gece ölmüştü.

Mezarlığa götürülürken tabutuna eşlik eden iki kişi vardı: uşak Perfişka ile Moşel Leyba. Çertophanov'un öldüğü haberi bir şekilde ulaşmıştı Yahudiye... ve velinimetine son görevini yapmaktan geri kalmamıştı.

Canlı İskelet

Sonsuz sabrın anayurdu,
Rus halkının yurdu!
F. Tyutçev

Bir Fransız atasözü şöyle der: "Üstü başı kuru bir balıkçı ile üstü başı ıslak bir avcının görünümü hüzün verir." Balıkçılığa hiçbir zaman heves etmemiş biri olarak, bir balıkçıya bol balık yakalamasının güzel, güneşli bir havada olduğu kadar, yağmurlu bir havada da haz verip vermediği konusunda bir şey söyleyemem. Ama avcı için yağmur gerçek bir felakettir. Bir defasında çalıhorozu avı için Yermolay'la Belevsk bölgesine gidişimizde işte tam böyle bir felaket yaşadık. Sabah ortalığın aydınlanmasından beri yağmur yağıyordu. Islanmamak için neler yapmadık! Muşamba yağmurluklarımızı başımıza kadar çektik, daha az ıslanmak için ağaçların altına sığındık... Su geçirmeyen yağmurluklarımız rahat ateş etmemize engel olmaları bir yana, artık iğrenç bir biçimde su geçirmeye de başlamışlardı. Ağaçların altında ise ilk anda yağmur yokmuş gibi olsa da, her dalın yapraklarında biriken buz gibi sular birden borudan boşalırcasına dökülüyor, yakalarımızdan, boynumuzdan içeri doluyor, sırtımızdan aşağı akıyordu... Yermolay'ın dediği gibi dayanılmaz bir şeydi bu.

En sonunda haykırdı:

— Yok Pyotr Petroviç, böyle olmaz! Bugün avlanamayız. Köpekler koku alamıyor; tüfeklerimiz de ateş... Tüh! Şu işe bakın!

— Ne yapalım? diye sordum.

— Yapacağımız şu: Alekseyevka'ya gideceğiz. Belki bilmiyorsunuzdur... Annenizin, buraya sekiz verst ötede, küçük bir çiftliği vardır. Geceyi orada geçiririz, yarın da...

— Tekrar buraya mı döneriz?

— Hayır, buraya değil... Alekseyevka çevresini iyi bilirim... Buradakinden daha çok çalıhorozu vardır orada!

Sadık av arkadaşıma beni neden doğruca o söz ettiği yerlere götürmediğini sormadım ve aynı gün, ne yalan söyleyeyim, annemin daha önce varlığından bile haberdar olmadığım küçük çiftliğine gittik. Bu çiftlikte çok eski, kimse oturmadığı için temiz kalmış bir ek bina vardı. Oldukça sakin bir gece geçirdim orada.

Ertesi sabah erkenden uyandım. Güneş yeni doğmuştu; gökyüzünde tek bir bulut yoktu; sabahın ve dünkü sağanak yağmurun genç ışıkları altında her yer ışıl ışıldı. İki tekerlekli arabamı hazırlarlarken, bir zamanlar meyve ağaçlarının olduğu, ama artık yabanileşmiş, kokusuyla, rutubetiyle ek yapıları sarmış bahçeyi dolaşmaya çıktım. Ah, temiz havada, masmavi gökyüzünün altında, çayırkuşlarının cıvıltıları gümüş boncuklar gibi dökülürken dolaşmak ne güzeldi! Kanatlarının üzerinde belki yağmur taneleri bile vardı, şarkıları çiyle ıslak olmalıydı. Şapkamı çıkarmıştım, tertemiz havayı büyük bir mutlulukla dolduruyordum ciğerlerime... Pek derin olmayan yamacın başında, bahçe çitinin hemen dibinde arı kovanları vardı. Dar bir patika, dallarında, Tanrı bilir nereden gelmiş koyu yeşil, sivri uçlu kendirlerin takılı olduğu duvar gibi yaban çalılarının, ısırganların arasında, yılan gibi kıvrılarak aşağı iniyordu.

Patikadan arı kovanlarının yanına kadar indim. Hemen yanda, kışın kovanların alındığı sazdan küçük bir samanlık

vardı; yarı aralık kapısından içeri baktım. İçerisi karanlık, sessiz, kuruydu; nane ve melisa kokuyordu. Köşede tezgâh gibi bir şey vardı ve üstünde battaniye ile örtülmüş ufak tefek biri yatıyordu... Dönüp gidecektim ki, bataklık sazlarının hışırtısı gibi zayıf, yavaş ve çatlak bir ses duydum:

— Efendim, hey, efendim! Pyotr Petroviç!

Durdum. Aynı ses:

— Pyotr Petroviç! diye tekrarladı. İçeri buyurun lütfen!

Ses tezgâhın olduğu köşeden geliyordu.

Oraya yaklaştım... ve kalakaldım. Bir insan yatıyordu karşımda, ama nasıl bir insan...

Kupkuru, tek renk, bronzu andıran başı çok eskilerden kalmış bir ikonaya benziyordu. Burnu bıçak sırtı gibi daracıktı; dudakları yok gibiydi, görünmüyordu; yalnızca dişleri, bir de gözleri parlıyordu; seyrek, sarı saçları başörtüsünün altından alnına düşmüştü. Battaniyenin katları arasında yine bronz rengi cılız, çubuk gibi parmakları çenesinin üzerinde yavaşça oynuyordu. Biraz daha dikkatli baktım ona: Yüzü biçimsiz olmadığı gibi, güzeldi de... ama korkunç, alışılmadıktı. Galiba benim için bu yüzde daha korkunç olan, metal gibi yanaklarında sanki bir gülümsemenin zorlanarak belirmeye çalışması, ama bir türlü belirememesiydi.

— Tanıyamadınız mı beni efendim? diye fısıldadı aynı ses. (Sesi güçlükle kıpırdayan dudaklarından sanki buharlaşır gibi çıkıyordu.) Evet, nasıl hatırlayacaksınız! Lukerya... Lukerya'yım ben! Hatırlarsınız, Spasskoye'de annenizin korosunu yönetiyordum... Hatırlıyor musunuz, şarkı da söylüyordum?

— Lukerya! diye haykırdım. Sen misin? Nasıl olur?

— Evet, benim efendim... ben. Lukerya...

Ne söyleyeceğimi bilemiyordum; üzerime dikilmiş parlak, ölü gözlerin olduğu bu karanlık, kıpırtısız yüze şaşkın bakıyordum. Olacak şey miydi? Bu mumya nasıl Lukerya olabilirdi? Evimizdeki kızların en güzeli, uzun boylu, sağ-

lıklı, al yanaklı, şen şakrak, dansçı ve şarkıcı Lukerya! Lukerya, akıllı Lukerya, avlumuzdaki her delikanlının peşinde koştuğu, benim, on altı yaşında bir çocukken için için âşık olduğum Lukerya!

Nihayet şöyle diyebildim:

— Söylesene Lukerya ne oldu sana böyle?

— Büyük bir felaket! Neyse, iğrenmeyin benden efendim, başıma gelenler için de üzülmeyin. Şu varilin üzerine, bana yakın oturun, yoksa duyamam sizi... Sesimin nasıl olduğunu duyuyorsunuz işte! Sizi gördüğüme çok sevindim efendim! Hangi rüzgâr attı sizi Alekseyevka'ya?

Lukerya çok alçak sesle, güçsüz, ama durmadan konuşuyordu.

— Avcı Yermolay getirdi beni buraya. Ama anlat bana Lukerya...

— Başıma gelen felaketi mi? Peki efendim. Uzun zaman önce yaşadım o felaketi, altı-yedi yıl önce. O sıralar Vasiliy Polyakov'la yeni nişanlamışlardı beni... hatırlıyorsunuzdur, annenizin yanında büfeci olarak çalışan boylu boslu, kıvırcık saçlı biri vardı... Ama siz o sıralar köyde değildiniz, Moskova'da okuyordunuz. Vasiliy'le birbirimizi çok sevmiştik; aklımdan hiç çıkmıyordu. Mevsimlerden ilkbahardı. İşte, bir gece... sabah olmak üzereydi... uyuyamıyordum: Bahçede bir bülbül öylesine güzel, tatlı şakıyordu ki! Dayanamadım, onu dinlemek için kalkıp kapının önüne, taşlığa çıktım. Ötüyordu bülbül, ötüyordu... ve bir anda biri, sanki Vasiliy, alçak sesle beni çağırıyor gibi geldi bana: "Luşa!" Sesin geldiği yana döndüm, uyku sersemliğiyle olacak, yanlış yere bastım ve büyük sandığın üzerinden paldır küldür aşağı, yere düştüm! Bir yerim incinmemiş gibiydi; çünkü hemen kalktım, odama döndüm. Ama anlaşılan içimde, "karnımda" bir şey kopmuştu... İzin verin, biraz soluklanayım... bir dakika... efendim.

Lukerya sustu, ama ben şaşkınlık içinde ona bakıyordum. Beni asıl şaşırtan, başına gelenleri neredeyse neşeyle,

ahlayıp oflamadan, iç geçirmeden, hiç yakınmadan, kaderinden şikâyet etmeden anlatıyor olmasıydı.

Lukerya devam etti:

— O günden sonra zayıflamaya, erimeye başladım. Cildim karardı, yürümekte zorlanıyordum, ayaklarımı kullanamaz oldum... Ne ayakta durabiliyordum, ne oturabiliyordum; sürekli yatıyordum. Canım su içmek de, bir şey yemek de istemiyordu: Durumum günden güne kötüye gidiyordu. İyi yürekli anneniz doktorlara gösterdi beni, hastaneye yolladı. Ama hiçbirinin faydası olmadı. Hiçbir doktor hastalığımın ne olduğunu söyleyemiyordu. Ne kadar uğraştılar benimle, neler neler yaptılar: Sırtıma kızgın demir koydular, buzların içinde oturttular... Hiçbiri fayda etmedi. Sonunda bir deri bir kemik kaldım... Ve efendilerim tedavimin artık devam etmesine gerek olmadığına karar verdiler, sakatların bey evinde tutulması uygun olmadığı için de... buraya, akrabalarımın yanına gönderdiler beni. Ve işte, gördüğünüz gibi buradayım.

Lukerya yine sustu, yine gülümsemek için zorladı kendini.

— Ama halin korkunç! diye haykırdım. (Ve... ne diyeceğimi bilemeden sordum:) Peki Vasiliy Polyakov ne yaptı?

Çok aptalca bir soruydu bu.

Lukerya bakışlarını hafifçe yana kaydırdı.

— Polyakov mu ne yaptı? Bir süre üzüldü, üzüldü, sonra başka bir kızla, Glinnoye'den bir kızla evlendi. Glinnoye'yi biliyor musunuz? Bizim buraya yakındır. Kızın adı Agrafena. Vasiliy beni çok seviyordu, ama gençti, bekâr kalacak hali yoktu. Hem ben nasıl eş olabilirdim ona? Güzel, iyi bir karısı var şimdi, çocukları da oldu. Vasiliy komşu köyde çiftlik sahibinin yanında kâhya olarak çalışıyor: Anneniz kimlik belgesini vererek azat etti onu ve Tanrı'ya şükürler olsun, şimdi durumu çok iyi.

— Ve sen hep böyle yatıyorsun, öyle mi? diye sordum.

— Evet, efendim, yedi yıldır böyle yatıyorum... Yazın burada, bu kafeste yatıyorum, havalar soğuyunca banyonun soyunma bölümüne alıyorlar beni. Orada yatıyorum.

— Peki kim ilgileniyor seninle? Sana bakan biri var mı?

— İyi insanlar var burada da. Bakıyorlar bana. Aslında çok yük olmuyorum onlara. Pek bir şey yemiyorum, yalnızca su... işte o da şurada, maşrapada: Her zaman temiz, kaynak suyu dolu oluyor. Maşrapaya kadar uzanabiliyorum: Bir kolum hâlâ iş görüyor. Kimsesiz bir kız çocuğu var burada; sağ olsun sık sık gelip ilgileniyor benimle. Demin buradaydı... Karşılaşmadınız mı onunla? Ak pak, güzel bir kızcağız. Sık sık çiçek getirir bana. Çiçekleri çok seviyorum. Burada bahçıvan yok... Vardı, başka yere aldılar onu. Ama kır çiçekleri de güzel oluyor, bahçe çiçeklerinden bile güzel kokuyorlar. Hele inciçiçekleri... çok daha hoş!

— Peki zavallı Lukeryacığım benim, canın sıkılmıyor mu, kendini kötü hissetmiyor musun?

— Elimden ne gelir? Yalan söylemeyeyim, ilk zamanlar çok kötü oluyordum; ama zamanla alıştım, sabretmeyi öğrendim, şimdi iyiyim; durumu benden kötü olanlar da var.

— Nasıl?

— Başını sokacak yeri olmayanlar! Bazıları kör veya sağır! Ama ben, Tanrı'ya şükürler olsun, her şeyi çok güzel görüyor, işitiyorum. Köstebek toprağın altında dolaşsa, sesini duyuyorum. Ne kadar zayıf olursa olsun, her kokuyu alıyorum! Tarlalarda karabuğday mı başak verdi, bahçede ıhlamurlar mı çiçek açtı, kimsenin bana söylemesine gerek yok, hepsinin kokusunu hemen alıyorum. Yeter ki oradan doğru hafif bir esinti gelsin. Hayır, Tanrı'ya ne için şikâyet edebilirim? Durumu benden çok daha kötü olanlar var. Mesela şöyle düşünün: Sağlıklı bir insan çok çabuk günaha girebilir; oysa günah bana çok uzak... Geçenlerde Peder Aleksey şarap ekmek veriyordu bana, "Senin günah çıkartmana gerek yok," dedi, "bu durumda günah işlemiş olamazsın, öyle

değil mi?" Ama şöyle karşılık verdim ona: "Ya aklımdan geçirdiğim günahlar peder?" Güldü peder, "O büyük günah değildir," dedi. Ama sanırım, bu akıldan geçen günahlar konusunda da çok günahkâr değilim. Çünkü şuna alıştırdım kendimi: Düşünmemek, daha çok da, hatırlamamak. Zaman çabuk geçiyor.

İtiraf edeyim ki şaşırmıştım.

— Hep yalnızsın Lukerya, hep yalnız, dedim. Düşünmeden nasıl yapabiliyorsun? Yoksa sürekli uyuyor musun?

— Yo, hayır efendim! Her zaman uyuyamıyorum. Büyük acılarım olmasa da içimde, hatta kemiklerimde sürekli bir sızı oluyor, bu sızı uyutmuyor beni. Hayır... öylece yatıyorum, bir şey düşünmeden yatıyorum; yaşadığımı, soluk aldığımı hissediyorum, hepsi o kadar... Etrafa bakınıyorum, dinliyorum. Kovanlarda arılar vızıldıyor; çatıya bir güvercin konuyor, kuğuruyor; tavuk civcivleriyle dolaşıyor, ekmek kırıntılarını gagalıyor; yanıma bir serçe veya kelebek gelince çok mutlu oluyorum. Önceki yıl kırlangıçlar şu köşeye yuva yapmışlardı, yavruları oldu. Ne kadar ilginçti! Kırlangıçların biri uçup geliyor, yavrularını besledikten sonra tekrar uçup gidiyordu. Sonra öteki geliyordu. Bazen yuvaya girmiyor, açık kapıdan içeri bakıyorlardı, yavrular hemen cik cik, etmeye başlıyor, açık ağızlarını dışarı uzatıyorlardı... Sonraki yıl da bekledim onları, gelmediler, buralı bir avcının onları vurduğunu söylediler. Ne için yapmıştır bunu? Öyle ya, küçücük bir kırlangıç, böcek kadar bir şey... Siz avcılar, ne acımasız insanlarsınız!

Hemen karşılık verdim:

— Ben kırlangıçlara ateş etmem.

Lukerya tekrar başladı:

— Bir keresinde de çok güldüm! Bir tavşan girdi yanıma! Galiba köpekler kovalıyordu, kapıdan ansızın içeri dalmıştı! Gelip yakınıma oturdu, uzun süre öyle kaldı. Burnunu sağa sola çeviriyor, gerçek bir subay gibi, bıyıklarını oynatıyordu!

Arada bir de bana bakıyordu. Ona zarar vermeyeceğimi anlamış olmalıydı. Neden sonra kalktı, zıplayarak kapıya gitti, eşikte durup dışarıyı kontrol etti... Evet, tam böyle oldu! Çok komikti!

Lukerya... "Yoksa komik değil miydi?" diye sorar gibi baktı bana. Gönlünü hoş etmek için güldüm. Kupkuru dudaklarını ısırdı.

— Ama kuşkusuz, kışın durumum biraz daha kötü oluyor: Çünkü karanlık; mum yakmaya acıyorum, hem ne gereği var? Gerçi okuma yazmam var, okumayı severim, ama ne okuyacağım? Burada hiç kitap yok, olsa bile, kitabı nasıl tutup da okuyacağım? Peder Aleksey oyalanayım diye bir takvim getirdi bana, ama okuyamayacağımı görünce geri götürdü. Evet, kışın kaldığım yer karanlık olsa da, işitecek bir şeyler oluyor: Bir cırcırböceği cır cır ötüyor, bir fare bir yerleri kemiriyor. Bu da iyi oluyor: Düşünmüyorum!

Lukerya bir süre dinlendi, sonra anlatmayı sürdürdü:

— Arada dualar da okuyorum. Ama çok dua bilmiyorum. Hem, sık dua okuyarak Tanrı'yı sıkmanın ne gereği var? Ne isteyebilirim ondan? Neye ihtiyacım olduğunu benden daha iyi biliyor. Bir haç yolladı bana... demek seviyor beni. Bunu böyle düşünmemiz emredilmiş bize. Şu duaları okuyorum: "Babamız", "Kutsal Anamız", "Bütün acı çekenlere ilahi". Böylece düşünmeden yatıyorum. İçim rahat oluyor!

Aradan iki dakika geçti. Sessizliği bozmuyor, daracık varilin üzerinde kıpırdamadan oturuyordum. Karşımda yatan canlı, bahtsız bir bedenin acımasız, taş hareketsizliği geçmişti bana: Ben de tam anlamıyla donakalmış, uyuşmuştum. Neden sonra şöyle dedim:

— Bak ne diyeceğim Lukerya... Sana bir önerim var... İster misin senin için bir şeyler yapayım: Hastaneye yatırsınlar seni, kentte iyi bir hastaneye? Kim bilir, bakarsın tedavi ederler seni... En azından, yalnız olmazsın...

Lukerya belli belirsiz oynattı kaşlarını. Kaygılı, fısıldayarak karşılık verdi:

— Ah, hayır efendim hastaneye yatırmayın beni, ilişmeyin bana. Orada daha çok acı çekerim. Hem kim, nasıl tedavi edebilir ki beni? Bir zamanlar bir doktor buraya gelmişti, beni muayene etmek istedi. Rica ettim ondan: "İsa aşkına ilişmeyin bana." Ama nerede! Evirip çevirmeye başladı beni, kollarımı, bacaklarımı yoğurup çekiştirdi; sonra şöyle dedi: "Tıp bilimi için yapıyorum ben bunu, çünkü bir bilim adamıyım ben! Bana engel olma, çünkü bu alandaki çalışmalarımla madalya almış biriyim ve sizin gibi aptallar için çalışıyorum." Beni epey bir hırpaladıktan sonra hastalığımın adını söyledi... Karmakarışık bir şeydi... Sonra da çıkıp gitti. O gittikten sonra tam bir hafta kemiklerim sızladı. Yalnız olduğumu söylüyorsunuz, her zaman yalnız... Hayır, her zaman değil. Gidenim gelenim oluyor. Sakin bir kızım. Kimseye bir zararım yok. Köylü kızlar uğruyorlar bana, durmadan konuşuyorlar; köyden geçen biri geliyor, Kudüs'ten, Kiev'den, kutsal kentlerden bahsediyor bana. Yalnızlıktan şikâyetim yok. Hatta daha iyi, çok daha iyi! Dokunmayın bana efendim, hastaneye yatırmayın beni... Minnettarım size, çok iyi bir insansınız, ama ne olur ilişmeyin bana sevgili efendim.

— Pekâlâ Lukerya, nasıl istersen. Senin iyiliğin için düşünmüştüm bunu...

— Benim iyiliğim için düşündüğünüzü biliyorum efendim. Sevgili efendim, kim kime yardım edebilir ki? Kim kimin ruhunu anlar? İnsan ancak kendine yardım edebilir! İnanmayacaksınız ama yalnız yatarken... kimi zaman yeryüzünde benden başka kimse yokmuş gibi geliyor bana. Sanki yalnızca ben yaşıyorum bu dünyada! Bir şey beni kutsuyormuş gibi oluyor... Epey tuhaf düşüncelere kapılıyorum.

— Neler geliyor aklına Lukerya?

— Bunu da anlatabilmem olanaksız efendim: Açıklanabilecek bir şey değil. Sonra unutuyorum aklıma takılan şeyi.

Küçük bir bulut gibi geliyor, dağılıyor, içim rahatlıyor, ama ne olduğunu anlayamıyorum! Yalnızca düşünüyorum, o kadar; yanımda birileri olsa böyle bir şeyi yaşayamam, mutsuzluğumdan başka bir şey hissedemem.

Lukerya zorlanarak bir soluk aldı. Öteki organları gibi, göğsü de ona boyun eğmiyordu.

Bir süre sonra tekrar başladı:

— Bakıyorum da efendim, benim için çok üzülüyorsunuz. Ama hiç üzülmeyin benim için efendim, gerçekten üzülmeyin! Bakın ne diyeceğim: Ben kimi zaman, şimdi de... hatırlıyor musunuz, o zamanlar nasıl neşeliydim? Ele avuca sığmayan bir kızdım! Biliyor musunuz, şimdi de şarkı söylüyorum.

— Şarkı mı? Sen mi?

— Evet ya, eski şarkılar, koro şarkıları, halk türküleri, ilahiler... her türlüsü! Çok şarkı biliyordum, hiçbirini de unutmadım. Ama dans şarkılarını söyleyemiyorum artık. Şimdiki durumuma uygun değiller.

— Kendi kendine... nasıl şarkı söylüyorsun?

Kendi kendime... sesli. Yüksek sesle söyleyemiyorum, ama duyulacak biçimde. Söyledim size, bir kız geliyor yanıma. Yetim bir kız. Akıllı uslu bir kızcağız. Öğrettim ona; şimdiden dört şarkı öğrendi bile. İnanmıyor musunuz? Durun, şimdi size...

Lukerya derin bir nefes aldı... Bu yarı ölü insanın şarkı söylemeye hazırlanıyor olduğu düşüncesi istemdışı bir korku uyandırdı içimde. Ama tam bir şey söylemeye hazırlanıyordum ki, zor duyulan tekdüze, ağır, ama temiz ve emin bir ses titremeye başladı kulağımda... onu bir başkası izledi, bir üçüncüsü daha... Lukerya "Yemyeşil Çayırlarda" şarkısını söylüyordu. Taşlaşmış yüzünün ifadesini değiştirmeden, gözlerini bile kırpmadan söylüyordu. Ama dokunaklı, zorlamalı, cılız sesi yayılan bir duman gibi nasıl dalgalanıyor, Lukerya sesine, bütün ruhunu koymaya nasıl da çabalıyor-

du! Artık korku kalmamıştı içimde: Anlatılmaz bir acıma duygusu sıkıştırıyordu yüreğimi.

— Ah, yapamayacağım! dedi Lukerya birden. Gücüm yetmiyor... Sizi gördüğüme çok sevindim.

Gözlerini kapadı.

Elimi onun soğuk, ince elinin üzerine koydum... Bana baktı, koyu gözkapakları, eski zamanların heykellerindeki gibi altın rengi kirpiklerinin arasında kapandı. Bir an sonra yarı karanlıkta tekrar parladı gözleri... Gözyaşıyla ıslanmışlardı.

Hâlâ kıpırdamadan oturuyordum.

Lukerya birden, beklenmedik bir güçle:

— Amma da aptalım! dedi, irice açtığı gözlerini kırpıştırarak gözyaşlarından kurtulmaya çalıştı. Ayıp değil mi bana? Ne yapıyorum? Uzun zamandır böyle olmamıştım... geçen ilkbaharda Vasiliy Polyakov'un beni görmeye geldiği günden beri... Yanımda oturmuş, çok şey anlatmıştı bana. Ama o gidince arkasından öylesine yalnız hissetmiştim ki kendimi, ağlamıştım... Şimdi nereden çıktı bu ağlamak? Kız kısmı her zaman ağlamaya hazırdır zaten. Efendim, mendiliniz vardır... İğrenmeyin lütfen, gözyaşlarımı silin...

İsteğini hemen yerine getirmek için acele ettim ve mendilimi ona bıraktım. Önce almak istemedi... "Böyle bir hediyeyi nasıl kabul ederim?" dedi. Oysa çok sıradan bir mendildi, ama temiz ve beyaz. Sonra güçsüz avcunda sıktı onu, avcunu bir daha açmadı. Bulunduğumuz yarı karanlığa alışmıştım, onun yüz hatlarını artık daha rahat görebiliyordum; hatta yüzünün bronz renginde beliren hafif kızarıklığı fark ediyor, yüzünde eski güzelliğinin izlerini görür gibi oluyordum.

Tekrar konuşmaya başladı Lukerya:

— Biraz önce bana uyuyup uyuyamadığımı sormuştunuz efendim. Çok seyrek uyuyorum ve her uyuduğumda çok güzel rüyalar görüyorum! Hiç hasta görmüyorum kendimi: Rüyalarımda hep sağlıklı, genç oluyorum... Ama bunun bir

kötü yanı var: Uyandığım anda sağlıklıymışım gibi şöyle güzelce bir gerinmek istiyorum, ama her yanım kaskatı. Bir keresinde çok güzel bir rüya gördüm! İster misiniz anlatayım onu size? Dinleyin öyleyse. Bir çavdar tarlasındaymışım; dolgun, altın rengi başaklar çok yüksekmiş! Yanımda azgın mı azgın, kızılımsı bir köpek vardı, hep ısırmak istiyordu beni. Ve elimde bir orak vardı, ama sıradan bir orak değildi bu, sanki aydı, bilirsiniz, ay bazı zamanlar orak gibi olur... İşte ben o ayla çavdarın bütününü biçmek zorundaymışım. Ama sıcaktan bunalmıştım, ay gözlerimi kamaştırıyordu, çok bitkindim. Çevrem peygamberçiçekleriyle doluydu, çok iri peygamberçiçekleriyle! Hepsi de başını bana çevirmişti. Şöyle düşünüyordum: "Koparayım şu peygamberçiçeklerini. Vasiliy söz verdi, gelecek, bu çiçeklerden başıma bir çelenk yapayım; ekini sonra biçerim." Çiçekleri koparmaya başlıyorum, ama parmaklarımın arasında eriyor da eriyorlar, elimden bir şey gelmiyor! Ve bir çelenk yapamıyorum. Ama o arada birinin yaklaşmakta olduğunu işitiyorum, yaklaşınca sesleniyor bana: "Lukeryacığım! Lukeryacığım!.." Düşünüyorum: "Eyvah, çelengi yapamadım! Neyse, fark etmez, peygamberçiçekleri yerine bu ayı koyarım başıma." Ayı başıma takke gibi geçirdim, o anda kendim de ay gibi ışıdım, her yer aydınlık oldu. Baktım, başakların üzerinde Vasiliy kayarak geliyor, ama o Vasiliy değil, İsa'nın ta kendisi! Onun İsa olduğunu nereden anladığımı söyleyemeyeceğim. Resmini öyle yapmıyorlar, ama gördüğüm İsa idi! Sakalsızdı, uzun boyluydu, gençti, beyazlar içindeydi; yalnızca kuşağı altındı. Elini bana uzattı... "Korkma," dedi, "benim güzeller güzeli nişanlım, benimle gel; gökyüzünde benim yanımda koro yöneteceksin, cennet şarkıları söyleyeceksin." Ve hemen eğildim eline! O anda köpek arkadan bacağımı kaptı... birlikte dönerek yükselmeye başladık! O önde... Martı kanatları gibi uzun kanatları gökyüzünü kaplıyordu. Ben onun arkasındaydım! Köpeğin beni bırakması gerekiyordu. Ama

o anda birden anladım ki bu köpek benim hastalığımdır ve Tanrı'nın ülkesinde ona yer yoktur.

Lukerya bir an sustu. Sonra tekrar anlatmaya başladı:

— Bir rüya daha gördüm, ama bilmiyorum, belki de bir hayaldi... Sanki bu kafes gibi yerde yatıyordum, merhum anneciğimle babacığım geldiler, önümde yerlere kadar eğilmeye başladılar, ama hiç konuşmuyorlardı. Sordum onlara: "Anneciğim, babacığım, neden önümde eğiliyorsunuz?" O zaman "Bu dünyada çok acı çektin," dediler, "bununla yalnızca kendi ruhunu hafifletmedin, bizim üzerimizden de büyük yük kaldırdın. Senin sayende öteki tarafta çok daha rahatız. Kendi günahlarını bitirdin; şimdi bizim günahlarımızı ödüyorsun." Annemle babam böyle dedikten sonra tekrar önümde eğildiler ve birden kayboldular. Yalnızca duvarları görebiliyordum artık. Sonra bana ne olduğunu uzun uzun düşündüm. Olanları pedere anlattım. Peder, annemle babamın bana görünmüş olamayacağını, çünkü ölülerin yalnızca büyük din adamlarına görünebileceğini söyledi. Şöyle bir rüya daha gördüm: Şose yolda bir söğüdün altında oturuyordum; elimde, gezgin din adamları gibi, yontulmuş bir değnek, sırtımda bir heybe, başımda örtü vardı! Çok çok uzak bir yere, hacca gidiyordum. Erkek gezgin din adamları gelip geçiyorlardı önümden. Ağır ağır, sanki isteksiz yürüyorlardı. Hepsi aynı yöne gidiyordu. Hepsinin yüzü kederliydi ve birbirlerine çok benziyorlardı. Baktım aralarında beyaz saçlı başı hepsinin başının üzerinde, sağa sola koşuşturan bir kadın var. Elbisesi herkesinkinden değişikti, sanki bizim Ruslarınkinden çok farklıydı. Kadının yüzü de çok değişikti: bezgin, soğuk bir yüz. Ve sanki ötekilerin hepsi ondan uzak durmaya çalışıyordu. Kadın birden döndü, dosdoğru benim yanıma geldi. Durup baktı yüzüme; gözleri şahin gözleri gibi iri, sarı, çok parlaktı. "Kimsin sen?" diye sordum, şöyle cevap verdi: "Senin ölümünüm ben." Korkuya kapılmam gerekirken, tersine pek sevindim, istavroz

çıkardım! Kadın, yani ölümüm o zaman şöyle dedi: "Acıdım sana Lukerya, ama yanımda götüremem seni. Hoşça kal!" Tanrım, nasıl üzüldüm o anda, hüzünlendim! "Beni de al yanına anacığım, ne olur beni de götür!" dedim. Ve ölümüm bana döndü, tane tane konuşarak bir şeyler anlatmaya başladı... Onun bana öleceğim zamanı anlatmaya çalıştığını anlıyordum, ama anlayamadığım, açıklayamayacağım biçimde anlatıyordu... "Petrov gününden sonra..." diyordu ki... o anda uyandım... Böyle tuhaf rüyalar görüyorum işte!

Lukerya bakışlarını tavana dikti... Düşünceye daldı...

— Yalnız şöyle bir sıkıntı var benim için: Bazen aradan bir hafta geçiyor, bir kez bile uyuyamıyorum. Geçen yıl bir hanımefendi geldi, bir şişe uyku ilacı verdi bana; günde on damla içmemi söyledi. O ilacın çok faydasını gördüm, uyumama yardım etti. Ama şişedeki ilaç biteli çok oluyor... Onun nasıl bir ilaç olduğunu, nereden alınacağını biliyor musunuz?

Köyden geçerken yanına uğrayan kadın Lukerya'ya afyon vermiş olmalıydı. Kendisine öyle bir şişe göndereceğime söz verdim ve sabrına şaştığımı bir kez daha yüksek sesle söyledim.

İtiraz etti:

— Ah efendim! Neye şaştınız öyle? Siz buna sabır mı diyorsunuz? Simeon Stolpnik'in sabrının yanında benimkinin lafı mı olur? Otuz yıl bir sütunun tepesinde yaşadı. Bir başka din adamı da kendini göğsüne kadar toprağa gömdürdü, karıncalar yüzünü yedi... Bir din adamı da şöyle diyordu bana: "Bir ülke vardı, Müslümanlar istila ettiler o ülkeyi, oradaki insanların hepsine işkence ettiler, öldürdüler; insanlar ne yaptılarsa, canlarını kurtaramadılar. Ülkenin halkı arasında kutsal bir bakire vardı; büyük bir kılıç aldı eline, iki pud ağırlığında bir zırh giydi, Müslümanların üzerine yürüdü ve hepsini denize döktü. Müslümanları kovduktan sonra onlara şöyle dedi: 'Şimdi yakın beni, çünkü görevim, halkımı

kurtardıktan sonra yanmaktı!' Ve Müslümanlar yakalayıp yaktılar onu, ülkenin halkı da ondan sonra her zaman özgür oldu!" Kahramanlık budur işte! Benimki de bir şey mi?

Jeanne d'Arc efsanesinin bu hale gelmesine epey şaşmıştım, bir süre sustuktan sonra Lukerya'ya yaşını sordum.

—Yirmi sekiz... ya da dokuz... Ama otuz olamaz. Yılları saymanın gereği yok! Ayrıca, bir şeyi daha açıklayacağım size...

Lukerya birden boğuk boğuk öksürdü, ofladı...

— Çok konuşuyorsun, dedim. Belki de fazla konuşmak iyi değildir senin için.

Zor duyulur bir sesle fısıldadı:

— Haklısınız, konuşmamızın sonu da geldi zaten; ne çok şey konuştuk! Siz gittikten sonra bol bol susacağım. Hiç değilse ruhumu açmış oldum...

Vedalaşırken ilaç yollama sözümü hatırlattım ona, başka bir şey isteyip istemediğini bir kez daha iyice düşünmesini, bana söylemesini istedim.

Kendini çok zorlayarak, ama hoşnut bir tavırla karşılık verdi:

— Bir şey lazım değil bana; Tanrı'ya şükür bir eksiğim yok. Tanrım herkese sağlık versin! Ancak, annenize söyleseniz, buranın köylüsü çok yoksul, yıllık ödemelerini birazcık indirse iyi olur! Zavallıların toprağı az, gelirleri yetersiz... Sizin için dua ederlerdi... Bana ise bir şey lazım değil, her şeyim var.

Lukerya'ya dileğini yerine getireceğimi söyledim, kapıya yürüdüm... Tekrar yanına çağırdı beni.

— Hatırlıyor musunuz efendim (gözlerinde, dudaklarında inanılmaz bir şey belirdi.) saçlarım ne kadar güzeldi? Hatırlarsınız, dizlerime kadardı! Uzun süre karar veremedim... Ne kadar güzeldiler! Ama nasıl tarayabilirdim onları? Hem de bu haldeyken! Kestim onları... Ah, affedersiniz efendim! Devam edemeyeceğim...

O gün, ava çıkmadan önce, çiftliğin bekçisiyle Lukerya konusunu konuştum. Ondan, köyde Lukerya'ya "Canlı İskelet" dediklerini; ayrıca, kimsenin ondan rahatsız olmadığını, Lukerya'nın da hiç sızlanıp şikâyet etmediğini öğrendim. "Kendisi için bir şey istemez; tersine, herkese minnettardır; sesi soluğu çıkmaz diyebilirim. (Bekçi şöyle bitirdi sözünü:) Anlaşılan, işlediği günahların cezasını çekiyor. Ama bu konuya girmeyelim. Suçlamaya gelince, suçlamıyoruz onu. Tanrı günahlarını affetsin!"

Birkaç hafta sonra Lukerya'nın öldüğünü öğrendim. Ölüm "Petrov gününden" sonra almıştı onu... Öldüğü gün sürekli çan sesleri duyduğunu söylüyorlardı. Oysa Alekseyevka'ya en yakın kilise beş verst ötedeydi ve günlerden pazar değildi. Lukerya ise çan sesinin kiliseden değil "yukarıdan" geldiğini söylüyormuş. Herhalde "cennetten" demeye cesaret edemediği için "yukarıdan" diyordu.

Tekerlek Sesi

Temmuzun sonlarıydı, hava korkunç sıcaktı, oldukça başarılı ve yorucu bir yabanhorozu avından sonra bir köy evinde akşam yemeğimi yemiş, dinlenmek için portatif karyolama yeni uzanmıştım ki, Yermolay odaya girip şöyle dedi:

— Haber vereyim efendim, saçmamız kalmadı.

Karyoladan fırladım.

— Saçma mı kalmadı? Nasıl olur! Köyden otuz funtluk, tam bir torba saçma almıştık!

— Evet, almıştık, hem torba da büyüktü: İki hafta yetmesi gerekirdi. Ama nasıl oldu bilmiyorum! Torbanın altı mı delikti acaba? Bildiğim, saçmamızın kalmadığı... Ancak on atışlık saçmamız var.

— Ne yapacağız şimdi? En iyi av yerleri daha önümüzde, yarın altı av sözü verdiler bize...

— Tula'ya gönderin beni. Yakındır Tula, topu topu kırk beş verst. Arabayla bir koşu gider, emrederseniz, tam bir pud bile olsa, alır gelirim.

— Ne zaman yola çıkacaksın ki?

— Hemen şimdi bile çıkabilirim. Ne diye zaman kaybedelim... Ama at kiralamak gerekecek.

— At kiralamak mı? Bizimkilere ne oldu?

— Bizimkilerle gidemem. Ortadaki aksıyor... durumu iyi değil!

— Ne zamandan beri?

— Yeni oldu, arabacı nallatmaya götürdü onu, nallattı da. Nalbant iyi nallayamamış olacak, hayvan ayağını basamıyor: ön ayağı. Köpek gibi... ayağını sürüyor.

— Ne olmuş? En çok, nalını çıkarmışlardır, olup bitmiştir, öyle değil mi?

— Hayır, çıkarmadılar, ama kesinlikle çıkarmak gerekiyor. Nalın çivisi galiba etine batıyor.

Arabacıya haber yolladım, yanıma gelmesini istedim. Yermolay'ın söylediği doğruydu: Ortadaki at gerçekten ön ayağına basamıyordu. Hemen duruma müdahale ettim, nalını çıkarıp atı yumuşak bir zemine bağlamalarını söyledim.

— Ne diyorsunuz? diye sordu Yermolay. Tula'ya gitmek için at kiralayacak mıyız?

Elimde olmadan, can sıkıntısıyla yükselttim sesimi:

— Böyle kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde kimden at bulacağız?

Bulunduğumuz köy sapa, uzak bir yerdi, köyde yaşayanların hepsinin yoksul olduğu belliydi; kalacak doğru dürüst bir kulübeyi bile zor bulabilmiştik.

Yermolay her zamanki soğukkanlılığıyla cevap verdi:

— Bulabiliriz... Köy hakkında söylediklerinizde çok haklısınız; ancak burada bir köylü varmış. Çok zekiymiş! Zenginmiş! Dokuz atı varmış. Ölünce her şeyini büyük oğluna bırakmış. Oğlu aptalın tekiymiş, ama babasının malını mülkünü hâlâ bitirememiş. Onun atlarından kiralayabiliriz. Emrederseniz buraya getiririm onu. Duyduğuma göre kardeşleri uyanık insanlarmış... yine de hepsi onun sözünü dinlermiş.

— Neden?

— En büyükleri o da ondan! Demek, küçükler ağabeylerinin sözünü dinliyorlar! (Yermolay küçük kardeşler için burada yazılamayacak bir şeyler söyledi.) Size getireceğim onu. Safın tekidir. Oturup konuşmak kolay değildir onunla.

Yermolay'ı "saf"ı getirmeye gönderdiğimde aklıma bir şey geldi: Tula'ya ben gitseydim daha iyi olmaz mıydı? Önce, deneyimlerimden öğrendiğim kadarıyla Yermolay'a pek güvenmemem gerekiyordu. Bir keresinde bir şeyler alması için kasabaya yollamıştım onu, bütün istediklerimi bir günde toparlayacağını söylemiş, tam bir hafta kayıplara karışmış, verdiğim bütün parayla içmiş, yayan dönmüştü, oysa arabayla gitmişti. Ayrıca, Tula'da at cambazı bir tanıdığım vardı; topallayan atımın yerine bir at da alabilirdim ondan.

"Tamam öyleyse!" diye düşündüm. "Ben gideceğim; yolda uyurum, iyi ki arabam rahat."

***

Yermolay on beş dakika sonra paldır küldür girdi kapıdan.

— Getirdim onu!

Arkasından beyaz gömlekli, mavi pantolonlu, çarıklı, sarışın, gözleri miyop, sivri sakalı koyu sarı, kalın burnu uzun, açık ağızlı, uzun boylu bir köylü girdi. Gerçekten de saf görünüyordu.

— Evet, buyurun işte, dedi Yermolay, atları var, vermeyi kabul ediyor.

Köylü yağlı saçlarını silkeleyip parmaklarını kasketinin kenarlarında gezdirerek kısık bir sesle, tane tane konuşarak şöyle başladı:

— Yani, ben... ben...

— Adın ne senin? diye sordum.

Köylü düşünür gibi başını önüne eğdi.

— Benim adım mı? dedi.

— Evet, senin.

— Benim adım Filofey.

— Tamam, bak Filofey kardeş; duyduğuma göre atların varmış. Üç atını getir buraya, onları benim arabama koşa-

cağız, hafiftir arabam... ve beni Tula'ya götüreceksin. Gece karanlık değil, ay var, serin serin gideriz. Yolunuz nasıldır?

— Yol mu? Yol fena değildir. Şoseye kadar hepsi yirmi verst falan zaten... Kötü olan küçük bir yer var... ama önemli değil.

— Nasıl kötü yer?

— Dereyi sığ yerinden geçmemiz gerekecek.

Yermolay araya girdi:

— Siz mi gideceksiniz Tula'ya?

— Evet ben.

Sadık adamım başını sallayarak:

— Sahi mi? dedi. Çok iyi! diye de ekledi.

Yere tükürüp odadan çıktı.

Tula yolculuğunun onun için herhangi bir çekiciliği olmadığı belliydi; oraya gitmek artık boş, hiç de ilginç olmayan bir işti onun için.

Filofey'e döndüm.

— Yolu iyi biliyor musun?

— Bilmez olur muyum? Ancak, yani... ne yazık ki, ben gidemem... çünkü, birden...

Sonunda anlaşıldı ki, aptal Filofey'le konuşurken Yermolay ona parasının verileceğini söylemişti... hepsi o kadar! Filofey, aptal olsa da, yalnızca Yermolay'ın sözünü yeter bulmamıştı. Benden banknot olarak büyük bir para, elli ruble istedi. On ruble önerdim ona. Bu da çok azdı. Pazarlığa başladık; Filofey önce elli rublede ısrar etti, sonra inmeye başladı, ama çok sıkı pazarlık ediyordu. Bir ara odaya giren Yermolay beni "bu aptalın" (pek sevmişti bu sözcüğü, Filofey de duymuştu dediğini) paradan hiç anlamadığına inandırmaya çalıştı. Bu arada bir olayı da hatırlattı: Annemin iki şosenin birleştiği işlek bir yerde yaptırdığı han bundan yirmi yıl önce, yaşlı bakıcısının ilgisizliği, paradan anlamadığı, parayı cinsi değil de sayısıyla değerlendirdiği, sözgelimi, gümüş bir çeyrek rubleyi altı bakır beşlik yerine verdiği, üstelik ağır küfürler ettiği için batmıştı.

Yermolay sonunda:

— Öf be Filofey, basbayağı Filofeymişsin! diye bağırdı öfkeyle.

Kapıyı çarparak odadan çıktı.

Filofey itiraz etmedi. Kendisine Filofey denmesinin pek hoş bir şey olmadığını, bu adın bir insanı küçümsemek için bile kullanılabileceğini, bunda kendisinin bir suçu olmadığını, asıl suçlunun onu vaftiz ederken kendisine bu adı veren papaz olduğunu düşünüyormuş gibi, Yermolay'ın bu dediğine karşılık vermedi.

Nihayet yirmi rublede anlaştık. Atları getirmeye gitti, bir saat sonra, seçmem için tam beş atla geldi. Atlar, yeleleri ve kuyrukları karışık, karınları davul gibi şiş olsa da, işe yarardı. Filofey'in yanında, ona hiç benzemeyen iki de kardeşi vardı. Kardeşleri ufak tefek, siyah gözlü, "yaman" izlenimi uyandıran heyecanlı, çabuk ve çok konuşan, Yermolay'ın deyimiyle, "mır mır eden" çocuklardı, ama ağabeylerine karşı boyunları kıldan inceydi.

Sundurmanın altından arabayı çıkardılar, bir buçuk saat arabayla, atlarla uğraştılar; koşumları taktılar, uzatıp bağladılar, sıkıca gerdiler! İki kardeş "demir kırı" atı ortaya bağlamakta ısrar ediyorlardı, çünkü "yokuşlarda iyi çeker"miş. Ama Filofey kararını verdi: Ortaya "uzun yeleli" koşulacaktı.

Arabaya saman doldurdular, aksayan atın hamutunu, Tula'da yeni bir at alınması durumunda ona takmak için arabacı yerinin altına koydular... Bu arada bir koşu eve giden Filofey babasının beyaz, uzun cüppesiyle, uzun konçlu, buğday rengi yağlı çizmeleriyle döndü, mağrur bir tavırla arabacı yerine çıktı, saatime baktıktan sonra oturdum: Onu çeyrek geçiyordu. Yermolay bana iyi yolculuklar bile dilemedi, atı Valetka'yı kırbaçlayıp uzaklaştı. Filofey dizginlere asıldı, ince sesiyle haykırdı: "Haydi minik yavrularım!" Kardeşleri iki yana geçti, yandaki atların koşumlarını düzelttiler ve araba sokağa çıktı. Uzun yeleli kendi avlusuna yönelecek

oldu, Filofey birkaç kırbaç darbesiyle yola getirdi onu, sonunda köyden çıktık, sık ceviz ağaçlarının arasında uzanan oldukça düzgün yolda ilerlemeye başladık.

Sakin, güzel, araba yolculuğu için son derece uygun bir geceydi. Hafif bir rüzgâr çalıları hışırdatıyor, dalları sallıyor, arada bir bütünüyle kesiliyordu. Gökyüzünde yer yer gümüş rengi kıpırtısız bulutlar vardı. Ay çok yükseklerde süzülüyor, çevreyi aydınlatıyordu. Samanların üzerine uzandım, dalmak üzereydim... birden yolumuzun "kötü yeri" geldi aklıma, açıldım.

— Ne dersin Filofey? Dereyi geçeceğimiz yere daha çok var mı?

— Geçide mi? Sekiz verst.

"Sekiz verst, diye geçirdim içimden. Bir saatten önce varamayız oraya. Bu arada biraz kestirebilirim."

Tekrar sordum:

— Yolu iyi biliyorsun değil mi Filofey?

— Bilmez olur muyum? İlk kez araba sürmüyorum bu yolda...

Bir şey daha söyledi, ama ben duymadım ne dediğini... Uykuya dalmıştım.

***

Genellikle olduğu gibi, bir saat sonra uyanmak niyetinde olduğum için değil, zayıf da olsa, kulağımın dibinde tuhaf bir şıpırtı duyduğum için uyandım. Başımı kaldırdım...

Ne acayip bir şeydi? Yine arabada yatıyordum, ama araba dümdüz yüzeyi ay ışığında belli belirsiz titreyen suya gömülmüştü, sular neredeyse arabanın kenarından yarım arşın aşağıdaydı. Öne baktım: Arabacı yerinde Filofey başını önüne sarkıtmış, sırtını kamburlaştırmış, put gibi oturuyordu; daha ileride ise hafiften uğuldayarak akan derenin üzerinde boyunduruğun eğrisi ve atların başları, sırtları görünüyordu.

Her şey büyülü bir ülkede, rüyada, bir masal rüyasındaymış gibi kıpırtısız, sessizdi... Ne muammalı bir şeydi bu? Dönüp arkaya baktım... derenin tam ortasındaydık... kıyı otuz adım gerideydi!

— Filofey! diye haykırdım.

— Ne var?

— Ne demek ne var? Baksana! Nerede olduğumuzun farkında değil misin?

— Derenin içindeyiz.

— Derenin içinde olduğumuzu görüyorum. Suya gömülüyoruz. Hani sığlıktan geçecektik? Öyle değil mi? Ne o uyuyor musun Filofey? Cevap versene!

Arabacı mırıldandı:

— Küçük bir yanlışlık yaptım; anlayacağınız, biraz yukarıdan girdim suya, bir süre burada beklememiz gerekecek.

— Nasıl beklememiz gerekecek? Neyi bekleyeceğiz?

— Durun, ortadaki uzun yeleli bakınıyor, ne yana yürürse, o yana gideceğiz.

Yattığım yerde doğruldum. Ortadaki atın kafası suyun üzerinde kıpırtısızdı; parlak ay ışığında yalnızca bir kulağını hafifçe ileri geri oynattığı görülebiliyordu.

— Ama senin uzun yelelin de uyuyor!

— Hayır, dedi Filofey, şu anda suyu kokluyor.

Her şey tekrar sessizliğe gömüldü, daha önceki gibi yalnızca suyun uğultusu duyuluyordu. Ben de donup kalmıştım.

Ay ışığı, gece, dere ve derenin içinde de biz...

— Şu fısıltı nedir? diye sordum Filofey'e.

— Bu mu? Sazların arasında kazlar uyuyor... belki de yılanlar.

Ortadaki at birden başını salladı, kulaklarını dikti, burnundan bir homurtu koyverdi ve dönmeye çalıştı.

Filofey birden avazı çıktığınca: "Ho-ho-ho-hoo!" diye bağırdı, doğruldu, kırbacını savurdu. Araba o anda olduğu yerde döndü, derenin dalgalarına karşı yürüdü. Sallana-

rak, yalpalanarak gidiyorduk... İlk anda suya gömüleceğiz gibi geldi bana, daha derine doğru gidiyorduk çünkü. Ama birkaç sarsıntıdan, batıp çıktıktan sonra su seviyesi birden alçalır gibi oldu... Giderek daha alçalıyor, araba sudan çıkıyordu... Sonunda tekerlekleri, atların kuyrukları göründü; atlar, ayın mat ışığında elmas (hayır elmas değil, yakut) gibi parlayan güçlü, iri su kabarcıkları savurarak heyecanla çıkardılar bizi sahile ve parlayan ıslak bacaklarını telaşlı atarak yamaca çıkan yolda ilerlemeye başladılar.

"Bakalım şimdi ne diyecek Filofey," diye düşündüm, "öyle ya, ben haklıydım! Ya da herhangi bir açıklama yapacak mı?" Ama hiçbir şey demedi Filofey. Ben de dikkatsizliği için bir şey söylemedim ona, samanların üzerine uzanıp tekrar uyumayı denedim.

***

Ama uyuyamadım; nedeni avda çok yorulmuş olmam da, yaşadığım tehlikenin uykumu kaçırması da değil, çok güzel yerlerden geçiyor olmamızdı. Küçük su birikintilerinin, göl-cüklerin, çayların olduğu geniş, dümdüz, sulak çayırlardan, söğütlerle sorgunların çevrelediği küçük koyların yanından, tam anlamıyla Rus, yiğit atalarımızın at koşturduğu, beyaz kuğu veya gri ördek avladığı, Rus insanının çok sevdiği yerlerden geçiyorduk... Dümdüz yol önümüzde sarı bir kurdele gibi uzanıyordu. Atlar çok rahat koşuyorlardı, gözlerimi kapayamıyor, seyrediyordum! Bütün bunlar dost ay ışığında öylesine yumuşak, uyumluydu ki! Filofey de farkındaydı hepsinin.

Bana döndü:

— Bizde buralara Aziz Yegor çayırları derler. Daha ötede de Büyük Prens çayırları vardır. Bütün Rusya'da bunlar gibi çayır yoktur.. Şu güzelliğe baksana! Harika!

Ortadaki at burnundan bir homurtu koyverip başını salladı... Filofey sesini yükseltmeden, ağırbaşlı bir tavırla mırıldandı:

— Tanrı korusun! Ne güzel yahu! (Sonra derin bir soluk aldı, yüksek sesle ekledi:) Yakında ot biçimi başlayacak ve bütün bu otları kesecekler... çok yazık! Koylarda da çok balık var. Öyle büyük çapak balıkları var ki! (Uzatarak ekledi:) Yalnızca bir şey söylenebilir: Yaşamana bak.

Birden elini havaya kaldırdı:

— Vay canına! Şuraya baksanıza! Gölün üzerine... Balıkçıl mı o? Gece vakti de balık mı avlıyor yoksa? Hayret! Balıkçıl değil, sadece bir dalmış, ay ışığı aldattı beni!

Böyle gidiyor, gidiyorduk... Sonunda başka çayırlar, küçük ormanlar, sürülmüş tarlalar gördük; yan tarafta iki-üç ışığın göz kırptığı küçük bir köy vardı; şoseye en çok beş verst kalmıştı. Uyudum.

Tekrar ne olduğunu anlayamadan uyandım. Bu kez Filofey'in sesiydi beni uyandıran.

— Efendim... hey efendim!

Hafifçe doğruldum. Araba dümdüz bir yerde şosenin ortasında duruyordu. Filofey arabacı yerinde arkaya dönmüş, gözleri iri iri açık (şaşırmıştım, gözlerinin böylesine iri olduğunu hiç düşünmemiştim) bana bakıyor, gizemli, anlamlı bir tavırla fısıldıyordu:

— Tekerlek sesi var! Tekerlek sesi!

— Ne diyorsun sen?

— Tekerlek sesi var diyorum! Dinleyin. Duyuyor musunuz?

Başımı arabadan uzattım, soluğumu tutup dinledim; gerçekten de, sanki arkamızda uzaklarda bir yerde dönen tekerleklerin zayıf tıkırtısı geliyordu.

— Duyuyor musunuz? diye tekrarladı Filofey.

— Evet, dedim. Arkamızdan bir yük arabası geliyor.

— Çok doğru... evet! Çıngırak sesini... ıslığı da duyuyor musunuz? Şapkanızı çıkarın... daha iyi duyarsınız.

Şapkamı çıkarmadım, ama kulak kesildim.

— Evet... galiba öyle. Peki ne var ki bunda?

Filofey yüzünü atlara döndü. Mırıldandı:

— Bir yük arabası bu... Ağır... tekerlekleri demir çemberli... (Dizginlere asıldı Filofey.) Gelenler tehlikeli insanlar efendim; buralarda, Tula yakınlarında böyleleri çoktur.

— Saçma! Bunların ille de kötü insanlar olduğunu nereden çıkardın?

— Doğru söylüyorum. Çıngırakları var... üstelik arabaları da boş... Başka kim boş yük arabasıyla dolaşır?

— Peki Tula'ya daha çok var mı?

— Yaklaşık on beş verst... Buralarda ev falan da yoktur.

— Öyleyse hızlı gidelim, zaman kaybetmeye gelmez.

Filofey kamçısını savurdu, araba tekrar hareket etti.

***

Filofey'e pek inanmasam da, bir daha uyuyamadım. Ya gerçekten öyleyse? İçimde tuhaf bir duygu kıpırdıyordu. Arabada oturuyor, (o ana kadar yatmıştım) bakınıyordum. Ben uyurken hafif sis havaya (toprağa değil) dağılmıştı; yükseklerdeydi şimdi, arasından ay tıpkı duman içinde, beyazımsı bir leke gibi görünüyordu. Altta her şey daha görünür olsa da, yukarıları silik, karışıktı. Çevre dümdüz, kasvetliydi: Her tarafta tarlalar, bazı yerlerde çalılıklar, çukurlar, sonra yine tarlalar, seyrek olarak da yer yer sis içinde yabani otlar. Her yer boştu... ölüydü! Ancak bazı yerlerden bıldırcın sesleri geliyordu.

Yarım saattir yol alıyorduk. Filofey durmadan kırbacını savuruyor, dudaklarını yiyordu, ama ben de, o da tek sözcük etmiyorduk. Sonunda bir tepeye çıktık... Filofey arabayı durdurdu, hemen şöyle dedi:

— Tekerlek sesi yaklaşıyor... Tekerlek sesi yaklaşıyor efendim!

Tekrar arabadan dışarı uzattım başımı; oysa uzatmasam da olurdu, çünkü ağır tekerlek sesleri, ıslıklar, çıngırak sesi,

atların toynak sesleri açık seçik duyuluyordu; hatta şarkılar, kahkahalar duyar gibi oluyordum. Evet, rüzgâr getiriyordu bu sesleri, ama arkadaki bilinmeyen kişilerin bize bir verst, belki de iki verst yaklaştıklarından kuşku edilemezdi.

Filofey'le birbirimizin yüzüne baktık. Filofey ensesine yatırdığı kasketini alnının üzerine çekti, dizginlerin üzerine eğildi, atları kırbaçlamaya başladı. Atlar dörtnala kalktı, ama uzun süre dörtnala gidemediler, tekrar tırısa döndüler. Filofey onları kırbaçlamayı sürdürüyordu. Hızlı gitmemiz gerekiyordu!

İlk başta Filofey'in kuşkularını paylaşmamış olsam da, şimdi, birdenbire arkamızdakilerin tehlikeli insanlar olduklarına neden inandığımı açıklayamıyordum... Değişik hiçbir şey duymamıştım: Yalnızca çıngırak sesi, boş olan bir yük arabasının tekerlek sesi, ayrıca birkaç ıslık, birtakım bağrış çağrış... Ama artık bir kuşkum kalmamıştı. Filofey yanılıyor olamazdı!

Bir yirmi dakika daha geçti aradan... Bu yirmi dakikanın son dakikalarında bizim arabanın tekerlek sesi ve gürültüsü arasında başka bir tekerlek sesi, başka gürültü daha duymaya başlamıştık...

Seslendim Filofey'e:

— Dur Filofey, nasıl olsa bu yol tek yön!

Filofey korkuya kapıldı, dizginlere asıldı. Atlar, dinlenme fırsatı bulduklarına sevinmiş gibi birden durdular.

Tanrım! Çıngıraklar neredeyse sırtımızda kıyameti koparıyorlardı. Yük arabası paldır küldür yaklaşıyor, içindekiler ıslık çalıyor, bağırıyor, şarkı söylüyorlardı, atlar gürültüyle soluyor, toynaklarını yere vuruyorlardı.

Yetiştiler bize!

Filofey alçak sesle, heceleri uzatarak:

— Fe-la-ket, dedi.

Kararsızlık içinde dudaklarını şapırdattıktan sonra atları dehledi. Ama tam o anda bir şey koptu sanki, böğürdü,

paldır küldür yuvarlandı ve sıska üç atın koşulu olduğu, her yanı dökülen kocaman bir yük arabası yanımızdan hızla geçti, ilerledi ve birden yavaşladı, yolumuzu kesti.

Filofey fısıldadı bana:

— Bilindik haydut numarası.

Ne yalan söyleyeyim, yüreğim buz kesmişti... Gergindim. Ay ışığının arada bir kaybolan alacakaranlığında yük arabasına bakıyordum. Önümüzdeki yük arabasında yarı yatar, yarı oturur durumda, gömlekli, kaftanlı, göğsü bağrı açık altı kişi vardı. İkisinin başında şapka da yoktu. Çizmeli kocaman ayaklarını kenardan sarkıtmışlar, kollarını gelişigüzel sallıyorlardı... bedenleri sarsılıyordu... Belliydi: Sarhoştular. Bazıları bağırıyor, biri çok tiz bir ıslık çalıyor, bir başkası küfürler ediyordu. Arabacı yerinde gocuklu bir insan azmanı oturuyor, arabayı sürüyordu. Bizimle hiç ilgilenmiyor gibi ağır ağır gidiyorlardı.

Ne yapabilirdik? İster istemez biz de yavaşladık.

Böyle bir çeyrek verst kadar gittik. Çok sıkıcı bir durumdu... Böyle bir yerde kendimizi nasıl savunabilirdik? Altı kişiydiler ve bende yalnızca bir sopa vardı! Geri dönsek nasıl olurdu? Arkamızdan gelirlerdi. Jukovski'nin bir şiirini hatırlıyordum: Şiirde Mareşal Komenski'nin öldürülmesini anlatıyordu:

Haydudun aşağılık baltası...

Belki de, çamurlu bir iple sıkarlardı boğazımızı... sonra da hendeğe atarlardı... Tuzağa yakalanmış bir tavşan gibi hırılda dur orada...

Eh, iğrenç bir durumdu!

Hâlâ yavaş gidiyor ve bizimle hiç ilgilenmiyorlardı.

— Filofey, diye fısıldadım, sağdan sür ve onları geçer gibi yap.

Filofey dediğimi yapmayı denedi, sağa geçti... ama onlar da hemen sağa geçtiler... Yanlarından geçemedik.

Filofey bir kez daha denedi, sola geçecek oldu... ama yine öne geçmemize izin vermediler. Gülmeye bile başlamışlardı. Demek yol vermeyeceklerdi bize.

Filofey omzunun üzerinden fısıldadı bana:

— Haydut bunlar...

Ben de fısıldayarak sordum:

— Peki ama bekledikleri nedir?

— İleride çukur bir yer var, çayın üzerinde de küçük bir köprü... Orada bizi... Her zaman öyle yaparlar... Köprü diplerinde. (Derin derin iç geçirerek ekledi:) Halimiz kötü efendim! Bizi canlı bırakacaklarını sanmam; onlar için önemli olan iz bırakmamaktır. Ama benim asıl üzüldüğüm atlarım efendim... Kardeşlerim bulamayacak onları.

Böyle bir durumda Filofey'in hâlâ atlarını düşünmesi şaşırtmıştı beni. Ne yalan söyleyeyim, Filofey bile umurumda değildi... "Beni öldürürler mi acaba?" diye geçirip duruyordum içimden. "Neden öldürsünler ki? Neyim varsa hepsini vereceğim onlara."

Küçük köprü giderek yaklaşmaktaydı, daha iyi görünüyordu.

Ansızın keskin bir nara duyuldu ve önümüzdeki araba şaha kalkmış gibi gitmeye başladı, dörtnala küçük köprüye kadar gitti, yolun kenarında birden durdu. Kalbim hızlı çarpmaya başlamıştı.

— Ah Filofey, dedim, seninle birlikte ölüme gidiyoruz. Başına bu işi açtığım için affet beni.

— Bunda senin bir suçun yok efendim! İnsanın kaderinde ne varsa o olur! (Filofey ortadaki ata seslendi:) Ah, uzun yeleli atım benim, çok sadıktır... Haydi yürü kardeşim! Son görevini de yap sahibine! Nasılsa artık fark etmez ya... Tanrım! Yardım et!

Atlarını tırısa kaldırdı.

Küçük köprüye, ileride kıpırdamadan duran yük arabasına yaklaşmaya başladık... Sanki inadına, hiç ses yoktu ara-

bada. Çıt çıkmıyordu. Avı yaklaşırken turnabalığı da, aladoğan da, bütün vahşi hayvanlar böyle sessizleşir. İşte yük arabasının yanından geçiyorduk... Gocuklu insan azmanı birden aşağı atladı ve bize doğru yürüdü!

Filofey'e bir şey söylemedi, ama beriki hemen dizginlere asılıp arabayı durdurdu.

İnsan azmanı gür saçlı başını önüne eğip iki elini kapıya koydu ve gülümseyerek, sakin, tekdüze bir sesle, bir fabrika işçisi ağzıyla şöyle dedi:

— Sayın bayım, evlenen bir arkadaşımızın ziyafetinden dönüyoruz, anlayacağınız, bizim ufaklığı evlendirdiler; yani yuvasını yaptılar; bizim çocuklar delikanlıdır, yaman çocuklardır... Çok içtik, kafamız kıyak; acaba bize bir iyilik yapmaz mıydınız, biraz para vermez miydiniz? Sağlığınıza içerdik, iyiliğinizi unutmazdık... Bize bu iyiliği yapmak istemezseniz tamam, kızmayın lütfen, affedersiniz!

"Neler oluyor?" diye geçirdim içimden. "Alay mı ediyorlar bizimle? Dalga mı geçiyorlar?"

İnsan azmanı başı önde öylece duruyordu. Tam o anda ay bulutun arkasından çıktı ve adamın yüzünü aydınlattı. Yüzü gülümsüyordu, gözleri, dudakları da gülümsüyordu. Ve bir tehlike yoktu bu yüzde... Yalnızca sanki bir kuşku vardı... Dişleri iri bembeyazdı...

— Seve seve, dedim. Elbette... (Cebimden para kesemi çıkarıp gümüş iki ruble aldım, o zamanlar Rusya'da gümüş rubleler hâlâ kullanılıyordu.) Alın... bu kadar yeter mi?

İnsan azmanı askerce yükseltti sesini:

— Çok teşekkür ederiz efendimiz! (İri parmakları hemen kaptı elimden, para kesemi değil, yalnızca iki rubleyi.) Size minnettarız efendimiz!

Gür saçlarını savurarak yük arabasına doğru koştu.

— Çocuklar! diye haykırdı. Beyefendi iki gümüş ruble verdi bize!

Arabadakiler hep bir ağızdan bağırmaya başladı... İnsan azmanı arabacı yerine çıktı...

— Hoşça kalın!

Ve ancak, atların dörtnala kalktığını, yük arabasının gürültüyle tepeye doğru uzaklaştığını görebildik. Araba gökyüzünü topraktan ayıran karanlık çizgide son bir kez daha göründü ve gözden kayboldu.

Tekerlek sesleri de, haykırışlar da, çıngırak sesleri de sustu, duyulmaz oldu...

Bir ölüm sessizliği çöktü çevreye.

***

Filofey'le ben hemen toparlayamadık kendimizi.

Neden sonra Filofey şapkasını aldı başından, istavroz çıkarmaya başladı,

— Ah, soytarı herif! diye söylendi. (Bana dönüp gülümseyerek ekledi:) Evet, düpedüz soytarılıktı herifin yaptığı. Ama iyi biri olduğu da belliydi. Ama, ama, haydi sevgili yavrularım, canlanın biraz! Kurtuldunuz artık! Hepimiz kurtulduk! Adam öne geçmemize izin vermiyordu, atları iyi sürüyordu. Fena bir delikanlıya benzemiyordu! Ho-ho-ho-hoo, deh!

Ben susuyordum, ama içimde bir rahatlama vardı. "İyiyiz!" diye tekrarladım kendi kendime, samanların üzerine uzandım. "Ucuz kurtulduk!"

Jukovski'nin şiirini hatırladığım için kendimden biraz utanıyordum hatta.

Ansızın bir fikir geldi aklıma:

— Filofey!

— Ne var?

— Evli misin sen?

— Evliyim.

— Çocukların da var mı?

— Çocuklarım da var.

— O anda hatırlamadın mı onları? Atlarına üzüldün, ama karın, çocukların aklına gelmedi mi?

— Karımı, çocuklarımı ne diye düşünecekmişim? Haydutların eline düşecek değillerdi ya... Ama her zaman aklımdadır, şu anda bile... evet öyle. (Bir an sustu Filofey.) Belki de... Tanrı onlar için kurtardı bizi.

— Peki ya haydutlar olmasaydı?

— Nasıldır bilirsiniz. Başkasının ruhuna giremez ki insan... Bildiğiniz gibi, başkasının ruhu karanlıktır. Ama en iyisi Tanrı'ya sığınmaktır. Hayır... ailemi her zaman için... Deh, deh, yürüyün haydi minik yavrularım!

Tula'ya yaklaştığımızda ortalık neredeyse aydınlanmıştı. Samanların üzerinde yatıyor, uyukluyordum...

Birden seslendi bana Filofey:

— Efendim, bakın meyhanedeler... bu onların arabası.

Başımı kaldırdım... Evet: Arabaları, atları meyhanenin önündeydi. Meyhanenin kapısında birden tanıdık, gocuklu insan azmanı göründü.

Şapkasını sallayarak seslendi:

— Beyefendi! Sizin paranızla içiyoruz! (Başıyla Filofey'i göstererek ekledi:) Arabacın çok korktu galiba?

Meyhaneden uzaklaştığımızda Filofey şöyle dedi:

— Komik bir adam.

Nihayet Tula'ya vardık. Saçma aldım, aynı zamanda çay da, içki de, hatta at cambazı tanıdığımdan bir at da aldım. Öğleyin yola çıktık. Arkamızda yük arabasının tekerlek sesini ilk duyduğumuz yere gelince, Tula'da içip sarhoş olmuş Filofey birden pek konuşkan oluvermişti, bana masallar bile anlatıyordu, orayı geçince birden gülümsedi.

— Hatırlıyor musun beyim, nasıl diyordum size: Tekerlek sesleri var, tekerlek sesleri!

Elini birkaç kez savurdu... Bu tekerlek sesi sözcüğünü pek sevmiş gibiydi.

O akşam köye döndük.

Yaşadığımız olayı Yermolay'a anlattım. Ayık olduğu için pek bir şey söylemedi bu konuda; yalnızca (onaylayıcı veya

sitemli bir tavırla, sanırım hangisi olduğunun kendi de farkında değildi), "Hımm," dedi. Ama iki gün sonra pek memnun, haber verdi bana: Filofey'le Tula'ya gittiğimiz gece aynı yolda bir tüccarı soyup öldürmüşlerdi. Önce inanmadım bu habere, ama sonra inanmam gerekti; olay polis şefinin araştırmasıyla doğrulanmıştı. Bizim babayiğitler o "düğünden" mi dönüyorlardı, şakacı insan azmanının deyimiyle, o tüccarın "yuvasını" onlar mı yapmıştı? Filofey'in köyünde beş gün daha kaldım. Onunla her karşılaştığımda şöyle diyordum ona: "Ne haber? Tekerlek sesi duyuyor musun?"

Her seferinde:

— Şakacı adamsın, diye karşılık veriyor, kendisi de gülüyordu.

Orman ve Bozkır

...Ve biraz geri çekmeye başladı onu:
Köye, karanlık bahçeye,
Ihlamur ağaçlarının öylesine büyük,
Gölgeli olduğu,
Ve inciçiçeklerinin öylesine,
Nefis koktuğu,
Salkımsöğütlerin dallarını
Bendin üzerinden
Suya öylesine sıra sıra sarkıttığı,
Bereketli toprakta
Güçlü meşelerin boy attığı,
Kenevirlerin, ısırgan otlarının,
Öylesine nefis koktuğu...
Oralara, ta oralara, engin düzlüklere,
Toprağın kadife rengi, simsiyah olduğu,
Ne yana bakarsanız çavdarın
Öylesine yumuşak dalgalandığı,
Ve ağır, sarı bir ışığın öylesine sökün ettiği
Saydam, beyaz, tombul bulutların arkasından;
O güzelim yerlere...
(Ateşe ithaf edilmiş bir şiirden)

Notlarım okuru sıkmaya başlamış olabilir. Onu rahatlatmak için hemen söz veriyorum: Basılı olan bölümlerden başkasını yazmayacağım; ancak vedalaşırken, avcılıkla ilgili birkaç şey daha söylemeden edemeyeceğim.

Av köpeğiyle, tüfekle avcılık başlı başına (eskilerin deyimiyle "für sich") çok hoş bir uğraştır. Ama tutalım ki, siz bir avcı olarak doğmadınız: Yine de seviyorsunuz doğayı; dolayısıyla biz avcılara gıpta etmemek elinizde değildir... Dinleyin.

Sözgelimi ilkbaharda sabah şafakla birlikte evden çıkmanın ne büyük biz haz olduğunu biliyor musunuz? Kapının önüne çıkarsınız... Yarı karanlık gökyüzünde yer yer yıldızlar göz kırpmaktadır; ara ara ıslak, hafif bir rüzgâr dalga dalga eser; gecenin belirsiz, ölçülü fısıltısı duyulur; alacakaranlıkta ağaçlar yavaşça hışırdar. İşte, arabaya halıyı sermektedirler, semaverin olduğu sandığı koymaktadırlar. Yana bağlı atlar ortadaki ata sokulmakta, homurtular koyvermekte, caka satar gibi toynaklarını yere vurmaktadırlar; yeni uyanmış bir çift kaz sessiz ve ağır ağır yoldan karşıya geçmektedir; tahta perdenin arkasında, bahçede bekçi sakin sakin horlamaktadır. Durgun havada her ses sanki asılı kalıyor, uzaklaşmıyor. İşte, bindiniz arabaya; atlar hemen yürüdü, araba tangur tungur sesler çıkararak hareket etti... Gidiyorsunuz, kilisenin yanından geçiyorsunuz, bendi geçip sağa, dağlara doğru yollanıyorsunuz... Göletten sis yeni yeni yükselmeye başlamıştır. Biraz üşür gibi oluyorsunuz, paltonuzun yakasıyla yüzünüzü kapatıyorsunuz; uyuklamak istiyorsunuz. Atlar su birikintilerine girdikçe suları şapırdatıyor; arabanız ıslık çalıyor. İşte dört verst yol gittiniz... Ufuk al bir renge bürünüyor; akağaçlarda kargalar uyanıyor, uykulu uykulu bir ağaçtan ötekine uçuyorlar, serçeler siyah ekin yığınlarının çevresinde cıvıldıyor. Hava aydınlanıyor, yol şimdi daha iyi seçiliyor, gökyüzü açılıyor, bulutlar beyazlaşıyor, tarlalar

yeşilleniyor. Köy evlerinde yanan yongalardan çıkan kırmızı alevler görünüyor, avlu kapılarının arkasından uykulu sesler geliyor. Bu arada şafak söküyor; işte, kızıl ışıkları uzuyor gökyüzünde, çukurlardan buharlar yükseliyor buram buram; çayırkuşları cıvıldaşıyor yüksek sesle; şafak rüzgârı esiyor hafiften... kıpkırmızı güneş yükseliyor ağır ağır. Işık doluyor her yere; yüreğiniz yakalanmış bir kuşun kalbi gibi çarpmaya başlıyor. Canlı, neşeli, sevgi dolu! Uzakları görebiliyorsunuz. İşte koruluğun ardında bir köy, işte biraz uzakta başka bir beyaz kilise, işte bir tepede küçük bir akağaç korusu, onun ardında sizin gideceğiniz yer... Daha canlı, atlar, daha canlı! Daha hızlı tırıs gidin! Üç verst yolunuz kaldı, hepsi o kadar. Güneş hızla yükseliyor; gökyüzü pırıl pırıl... Hava çok güzel olacağa benziyor. Karşı köyden bir sürü çıktı, size doğru geliyor. Tepeye çıkıyorsunuz... Manzara harika! On verst ötede bir nehir var, sisin içinde soluk mavi görünüyor; onun ötesinde sulak çayırlar uzanıyor; çayırların ötesinde alçak tepeler var; uzaklarda, bataklığın üzerinde kızkuşları çığlıklar atıyor. Havaya sinmiş ıslak ışık, yazın bile olmadığı kadar uzaklara doğru uzayıp gidiyor. Göğsünüze hava doluyor, rahat hareket ediyorsunuz, ilkbaharın temiz havası güçlendiriyor sizi, canlandırıyor!

Ya yazın, temmuz sabahı! Şafak vakti çalılar arasında dolaşmanın mutluluğunu avcılardan başka kim tatmıştır? Çiy kaplı taze çimenlerin üzerinde ayak iziniz yemyeşil uzar. Islak bir çalının dalını çekersiniz, gecenin, dalın arkasında birikmiş ılık kokusu sarar sizi; hava akpelin hüznü, karabuğday ve "yonca" kokusu yüklüdür. İleride meşe ormanı güneşte duvar gibi yükselir, parlar, al bir renge bürünür; hava henüz serindir, ama sıcağın yakın olduğu hissedilmektedir. Hoş kokular başınızı döndürür... Çalılığın sonu gelmez... Uzaklarda bir yerlerde geç olgunlaşmış çavdar sarıdır, karabuğday yol yol kırmızı... İşte bir araba gıcırtısı duyuluyor; bir köylü ge-

liyor yanınıza, önce arabasını gölge bir yere bırakıyor... Selamlaşıyorsunuz onunla ve yürüyorsunuz... Otları biçen bir tırpanın sesi geliyor arkanızdan. Güneş giderek yükseliyor. Otlar hemen kuruyor. Ve işte, sıcak başladı. Bir saat geçiyor aradan, bir saat daha... Gökyüzü ufukta kararıyor; durgun havanın sıcağı yakıyor sizi.

Ot biçen bir köylüye soruyorsunuz:

— Burada içme suyu nerededir birader?

— Na kuyu şurada, vadinin dibinde.

Sık dallı fındıklıktan vadinin dibine doğru inmeye başlıyorsunuz. Gerçekten de yamacın en dibinde bir kaynak vardır. Bir meşe ağacı iri köklerini suyun üzerine yaymıştır; ince kadife gibi yosun kaplı dipten gümüş rengi iri kabarcıklar salınarak yükselmektedir. Yere bırakıyorsunuz kendinizi, kana kana su içiyorsunuz, ama kıpırdayacak haliniz yoktur. Bir ağacın gölgesinde oturuyorsunuz, hoş kokulu ıslaklığı çekiyorsunuz ciğerlerinize; siz iyisiniz, ama karşınızda çalılar kavruluyor, güneşte sararıp soluyor sanki... Ama ne oluyor? Birden rüzgâr çıktı, hızlandı. Çevrede her şey titredi: Fırtına mı çıkacak yoksa? Vadiden ayrılıyorsunuz... Ufuktaki o gümüş rengi çizgi nedir? Yoksa sıcaklık mı artacak? Yağmur bulutları mı geliyor? İşte hafiften bir şimşek çaktı... Evet, fırtına bu! Henüz hava açık, güneş parlıyor: Hâlâ avlanmak mümkün. Ama bir bulut kümesi geliyor: Ön kısmı giysi kolu gibi uzuyor, kemer gibi bükülüyor. Otlar, çalılar, her şey birden karardı... Acele edin! İşte, ileride galiba bir samanlık var... Çabuk! Oraya kadar koştunuz, içeri girdiniz... Nasıl bir yağmurdu o öyle! Nasıl şimşeklerdi! Yukarıdan, saman çatıdan hoş kokulu kuru otların üzerine sular akmaya başladı... Ama işte, güneş tekrar göründü. Fırtına uzaklaştı; samanlıktan çıkıyorsunuz. Tanrım, etraf ne hoş parlıyor, hava ne taze, ne ıslak, nasıl çilek ve mantar kokuyor!

Nihayet akşam oluyor. Günbatımının kızıllığı gökyüzünün yarısını kapladı. Güneş batıyor. Hava yakınlarda cam gibi şeffaf; uzaklarda ılık gibi görünen yumuşak bir sis var; biraz önce altın rengi yağmur taneleriyle ıslanmış çayırlara çiyle birlikte bir kızıllık çöküyor; ağaçların, çalıların, yüksek kuru ot yığınlarının gölgeleri uzadı... Güneş battı; yıldızlar göründü gökyüzünde, günbatımının yangın yeri denizi titriyor... İşte soluklaşıyor; gökyüzü mavileşiyor; uzayan gölgeler kayboluyor, hava kararıyor. Eve, köye, geceyi geçireceğiniz köy evine dönme zamanınız gelmiştir. Tüfeğinizi omzunuza atıp, yorgunluğunuza aldırmadan hızlı hızlı yürüyorsunuz... Bu arada gece oluyor; yirmi adım ötesini göremiyorsunuz; karanlıkta köpeklerinizi belli belirsiz seçebiliyorsunuz. O sırada çalıların üzerinde ufuk hafiften beyazlaşıyor... Nedir bu? Yangın mı? Hayır, ay doğmaktadır. Aşağıda, sağ tarafta köyün ışıkları görünüyor... Ve işte, sonunda kalacağınız köy evi... Küçük pencereden beyaz örtülü, üzerinde yanan bir mum ve akşam yemeği hazır bir masa görüyorsunuz...

Kimi zaman atları arabaya koşmalarını söyler, ormana çalıhorozu avlamaya gidersiniz. İki yanında boy atmış çavdar duvarının olduğu dar yolda giderken neşelisinizdir. Ekinin başakları hafiften okşarlar yüzünüzü, peygamberçiçekleri ayaklarınıza dolanır, çevrenizde bıldırcınlar çığlık atar, atınız tembel bir tırısla koşar. İşte ormandasınız. Gölgeler ve sessizlik... Yüksek kavaklar başınızın üzerinde hışırdar; akağaçların uzun, sarkık dalları zar zor kıpırdar; güçlü bir meşe narin bir ıhlamurun yanında bir savaşçı gibi dimdiktir. Arabanız yer yer gölge, yeşillik, dar bir yolda ilerler; sarı, iri sinekler altın rengi havada kıpırdamadan duruyorken birden uçarak uzaklaşırlar; tatarcıklar güneşte siyah, gölgede parlak sütunlar oluşturarak dönüp dururlar; kuşlar hep birlikte sakince öterler. Narbülbülünün altın sesi geveze bir sevinçle pek masum duyulur: İnciçiçeklerinin kokusuna gelmektedir.

Ormanın derinlerine doğru ilerliyorsunuz, ilerliyorsunuz... Orman ıssızlaşıyor... Nedeni açıklanamayan bir sessizlik çöküyor içinize; evet, her yer öylesine sakin, durgundur. Ama işte rüzgâr çıktı, ağaçların tepeleri kayalara çarpan dalgalar gibi hışırdamaya başladı. Geçen senenin kurumuş yaprakları arasında otlar boy atmış; mantarlar şapkalarının altında, kenarda, uzak duruyorlar. Ansızın beyaz bir tavşan fırlıyor bir yerden, köpeğiniz havlayarak koşuyor arkasından...

Evet, aynı orman, çulluğun bol olduğu sonbaharın son günlerinde de böyle güzeldir! Çulluklar ormanın derinlerinde olmazlar: Onları ormanın kenarları boyunca aramanız gerekir. Rüzgâr yoktur, güneş de yoktur, ışık da, gölge de, hareket de, gürültü de... Durgun havada sonbaharın, şarabı andıran kokusu vardır; uzaklardaki sarı tarlaların üzerinde ince bir sis asılıdır. Ağaçların çıplak, kararmış dallarının arasından kıpırtısız gökyüzü görünür; bazı yerlerde ıhlamur ağaçlarının dallarında son altın rengi yapraklar sarkıyordur. Islak toprak ayaklarınızın altında yumuşacıktır; kurumuş uzun ot sapları kıpırdamıyordur; solmuş otlar iplik ipliktir. Havayı çok rahat çekiyorsunuz içinize, ruhunuzda ise tuhaf bir endişe vardır. Ormanın kenarı boyunca yürüyorsunuz, köpeğinizin arkasından bakıyorsunuz, ama bu arada güzel hayaller kuruyorsunuz, sevdiğiniz ölü veya sağ yüzleri hatırlıyorsunuz, çok eskilerde kalmış, uyumuş anılarınız beklenmedik bir biçimde canlanıyor; hayalgücünüz bir kuş gibi açılıyor, uçuyor ve gözünüzün önünde her şey aydınlanıyor, hareketleniyor. Kalbiniz ansızın titremeye, hızla çarpmaya başlıyor, tutkuyla doluyor, bazen bir daha çıkmamak üzere anılara gömülüyor. Bütün hayatınız kolayca, çabucak bir noktada toplanıyor; bütün geçmişinize, duygularınıza, gücünüze, ruhunuza hâkim oluyorsunuz. Ve çevrenizde hiçbir şey engel olamıyor buna... ne güneş, ne rüzgâr, ne de sesler...

Bir akağacın, soluk gökyüzüne altın bir masal ağacı gibi pek gözalıcı yansıdığı, artık alçalmış güneşin ısıtmadığı, ama yazın olduğundan daha parlak olduğu; küçük bir titrek kavak korusunun, çıplak olmaktan hoşlanıyormuş, böyle kendini daha rahat hissediyormuş gibi her yanını gösterdiği; vadilerin dibinde kırağının görünmeye başladığı; rüzgârın kurumuş yaprakları hafiften sürüklediği; nehirde mavi dalgaların, dalgın kazları, ördekleri ahenkle kaldırıp indirerek hızla koştuğu; uzaklarda yarısını söğüt ağaçlarının örttüğü bir değirmenin gürültüsünün duyulduğu, üzerinde şeffaf havada güvercinlerin alacalı bulacalı uçuştuğu, sabahları dondurucu soğuk, gündüz biraz soğuk olan aydınlık sonbahar günleri...

Gerçi avcılar pek sevmez ama sisli yaz günleri de güzeldir. Böyle günlerde ateş etmek imkânsızdır: Ayaklarınızın altından kalkan bir kuş durağan beyaz sisin içinde bir anda kaybolur. Ama çevrenizde her şey sessizdir, sözcüklerle anlatılamayacak kadar sessizdir! Her şey uyanmıştır ama sessizdir. Bir ağacın yanından geçersiniz, kıpırdamaz: Keyfi yerindedir. Havaya çökmüş sisin içinde siyah, uzun bir çizgi vardır önünüzde. Onun yakındaki bir orman olduğunu düşünürsünüz, yaklaşırsınız, orman sandığınız şey iki tarla arasında bir sıra pelinotuna dönüşür. Başınızın üzeri, her yer sisle kaplıdır... Ama işte hafif bir rüzgâr çıktı; yükselen, seyrekleşen sisin arasından gökyüzünün soluk mavi bir parçası göründü, birden altın sarısı bir ışık sökün etti o aradan, uzun bir akıntı halinde tarlalara yayıldı, koruya daldı ve sonra tekrar sise büründü her şey. Bu mücadele uzun sürüyor; ama gün anlatılamaz güzellikte aydınlanınca, ışık nihayet galip gelince ısınan sisin son dalgaları kâh yere çökerek örtü gibi serilir, kâh yükselerek yukarılarda, aydınlık maviliklerin derinliğinde kaybolur...

Ve işte arabanızla uzak tarlalara, bozkırlara gitmeye hazırlandınız. Patikalarda on verst yol aldınız ve nihayet şoseye çıktınız. Önünde sayısız yük arabasının beklediği, kapısı ardına kadar açık sundurmasında semaverin kaynadığı, avlusunda kuyu olan hanın yanından geçtiniz; bir köyden ötekine, uçsuz bucaksız tarlaların birinden ötekine geçerek, yeşil kendir tarlalarını arkanızda bırakarak uzun süre gittiniz. Saksağanlar bir salkımsöğütten ötekine uçuyor; köylü kadınlar, ellerinde uzun tırpanlarla tarlalarda ağır ağır yürüyorlar; pamuklu kumaştan eski kaftanlı bir köylü, sırtında heybe, yorgun adımlarla geçiyor yanınızdan. Bir çiftlik sahibinin besili altı atın çektiği ağır arabası karşıdan size doğru geliyor. Penceresinden bir yastığın ucu fırlamış, arabanın arkasındaki uşak yerinde paltolu, kaşlarına kadar üzerine çamur sıçramış bir uşak, arkasındaki çuvalı iple tutmuş, yan oturuyor. İşte, çatıları tahta kaplı küçük evleriyle, sayısız bahçe çitleriyle, kimsenin oturmadığı taş tüccar evleriyle, derin bir derenin üzerindeki eski köprüsüyle bir kasabaya geldiniz...Daha uzağa, daha uzağa! Bozkırlar başladı. Bir tepeden bakıyorsunuz, manzara harika! Tepelerine kadar işlenmiş, ekili alçak, meyilli tepecikler dalga dalga uzuyorlar; aralarında çalılıkla kaplı çukurluklar, uzunca adalar halinde serpiştirilmiş küçük korular var; bir köyden ötekine dar yollar uzuyor; beyaz kiliseler göze çarpıyor; söğütlerin aralarında, dört yerinde bent olan küçük bir nehir parlıyor; uzaktaki çayırlarda toy kuşları sıra sıra dizili; eski bir yurtluk ek binalarıyla, meyve bahçesiyle, harman yeriyle küçük bir göletin kenarına yerleşmiş. Ama daha ötelere gidiyorsunuz siz, daha ötelere. Tepeler giderek küçülüyor, neredeyse hiç ağaç yok. Ve işte nihayet karşınızda uçsuz bucaksız, sonu görünmeyen bozkır!

Ya bir kış günü yüksek kar yığınları arasında tavşan izlemek, buz gibi havayı ciğerlerine çekmek, yumuşak karın

parlaklığından ister istemez gözlerinizi kısmak, kızıla çalan bir renge bürünmüş ormanın üzerindeki yeşil gökyüzünü seyretmek! Ya erimiş karın ağır buharı arasında her yerin parladığı, coştuğu ilkbaharın ilk günlerinde güneşin yatay ışığında karın eridiği yerlerde ısınan toprağın kokusu... çayırkuşlarının güvenli cıvıltısı, ilkbahar sellerinin bir çukurdan ötekine neşeyle, gürül gürül akışı...

Ama bitirmeliyim artık. Bu arada ilkbahardan söz ettim: İlkbaharla vedalaşmak kolaydır, ilkbaharda mutlu uzaklar çeker sizi... Hoşça kalın sevgili okurlarım; daima esenlikler dilerim size.

Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde Yayımlanan Eserler

1. GURUR VE ÖNYARGI
2. GECEYE ÖVGÜLER
3. BÜTÜN MASALLAR, BÜTÜN ÖYKÜLER
4. SEÇME MASALLAR
5. KEREM İLE ASLI
6. YÜREK BURGUSU
7. DUINO AĞITLARI
8. MODESTE MIGNON
9. KANLI DÜĞÜN
10. HÜSN Ü AŞK
11. YARAT EY SANATÇI
12. GORGİAS
13. DEDEKTİF (AUGUSTE DUPIN) ÖYKÜLERİ
14. ERMİŞ ANTONIUS VE ŞEYTAN
15. YERLEŞİK DÜŞÜNCELER SÖZLÜĞÜ
16. PARİS SIKINTISI
17. YERGİLER
18. YUNUS EMRE, HAYATI VE BÜTÜN ŞİİRLERİ
19. SEÇME ŞİİRLER
20. KAMELYALI KADIN
21. DÖRTLÜKLER
22. YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR
23. DENEMELER
24. DEVLET
25. GARGANTUA
26. OBLOMOV
27. UTOPIA
28. TARİH
29. KAYGI KAVRAMI
30. ŞÖLEN-DOSTLUK
31. BÜTÜN ROMANLAR, BÜTÜN ÖYKÜLER
32. SEVİYORDUM SİZİ
33. MADAME BOVARY
34. BABALAR VE OĞULLAR
35. KÖPEĞİYLE DOLAŞAN KADIN

36. BÜYÜK OYUNLAR
37. CİMRİ
38. MACBETH
39. ANTONIUS VE KLEOPATRA
40. AKŞAM TOPLANTILARI
41. HİTOPADEŞA
42. MANTIK AL-TAYR
43. HAGAKURE: SAKLI YAPRAKLAR
44. EŞEKARILARI, KADINLAR SAVAŞI VE DİĞER OYUNLAR
45. SUÇ VE CEZA
46. SİS
47. BRAND-PEER GYNT
48. BİR DELİNİN ANI DEFTERİ
49. TOPLUM SÖZLEŞMESİ
50. MİLLETLERİN ZENGİNLİĞİ
51. MASALLAR
52. GULLIVER'İN GEZİLERİ
53. URSULE MIROUËT
54. RUBAİLER
55. MEDEA
56. JULIUS CAESAR
57. BİLİMLER VE SANAT ÜSTÜNE SÖYLEV
58. KADIN HAKLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ
59. KISA ROMANLAR, UZUN ÖYKÜLER
60. HOPHOPNAME (Seçmeler)
61. KARAMAZOV KARDEŞLER
62. TOPRAK ARABACIK (MRİÇÇHAKATİKA)
63. DİLLERİN KÖKENİ ÜSTÜNE DENEME
64. AKTÖRLÜK ÜZERİNE AYKIRI DÜŞÜNCELER
65. YAŞAMININ SON YILLARINDA GOETHE İLE KONUŞMALAR
66. PHAEDRA
67. ABEL SANCHEZ –Tutkulu Bir Aşk Hikâyesi– TULA TEYZE
68. PERICLES
69. SANAT NEDİR
70. III. RICHARD
71. DİVAN-I KEBİR
72. BİR İNGİLİZ AFYON TİRYAKİSİNİN İTİRAFLARI
73. ATİNALI TİMON
74. AKIL ve TUTKU
75. ILLUMINATIONS
76. YÜCE SULTAN

77. SİYASAL İKTİSADIN VE VERGİLENDİRMENİN İLKELERİ
78. HAMLET
79. EZİLENLER
80. BİNBİR HAYALET
81. EVDE KALMIŞ KIZ
82. SEÇME MASALLAR
83. HÜKÜMDAR
84. SEÇME ÖYKÜLER
85. HACI MURAT
86. İKİ BÜYÜK DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE DİYALOG
87. ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR
88. SEÇME AFORİZMALAR
89. MASUMİYET VE TECRÜBE ŞARKILARI
90. YERALTINDAN NOTLAR
91. BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ
92. OTHELLO
93. IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ
94. UPANİŞHADLAR
95. MİRZA ESEDULLAH HAN GALİB DİVANI
96. ALÇAKGÖNÜLLÜ BİR ÖNERİ
97. FRAGMANLAR
98. KURU GÜRÜLTÜ
99. MAHŞERİN DÖRT ATLISI
100. GÜVERCİNİN KANATLARI
101. GEZGİN SATICI
102. TROIALI KADINLAR
103. BİR HAVVA KIZI
104. KRAL LEAR
105. MURASAKİ SHİKİBU'NUN GÜNLÜĞÜ
106. EMILE
107. ÜÇ SİLAHŞOR
108. RUDİN - İLK AŞK - İLKBAHAR SELLERİ
109. SİVASTOPOL
110. YAŞAMIMDAN ŞİİR VE HAKİKAT
111. DİRİLİŞ
112. SUYU BULANDIRAN KIZ
113. PAZARTESİ HİKÂYELERİ
114. SONELER
115. KATIKSIZ MUTLULUK
116. BÜTÜN FRAGMANLAR
117. ECCE HOMO
118. MÜFETTİŞ
119. SİYASETNAME
120. TILSIMLI DERİ

121. STEPANÇİKOVO KÖYÜ
122. THÉRÈSE ve LAURENT
123. ROMEO VE JULIET
124. TRAGEDYANIN DOĞUŞU
125. AŞK SANATI
126. MÜLKİYET NEDİR?
127. PIERRETTE
128. KAFKAS TUTSAĞI
129. GÖKSEL KÜRELERİN DEVİNİMLERİ ÜZERİNE
130. TARAS BULBA VE MİRGOROD ÖYKÜLERİ
131. ON İKİNCİ GECE
132. SAPHO
133. ÖTEKİ
134. PUTLARIN ALACAKARANLIĞI
135. GERMINAL
136. KİTLELERİN AYAKLANMASI
137. BAKKHALAR
138. YETER Kİ SONU İYİ BİTSİN
139. ÖLÜ CANLAR
140. LYKURGOS'UN HAYATI
141. YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI
142. DÜELLO –BÜTÜN ÖYKÜLER–
143. OLMEDO ŞÖVALYESİ
144. EV SAHİBESİ
145. KRAL JOHN
146. LOUIS LAMBERT
147. GÜLŞEN-İ RÂZ
148. KADINLAR MEKTEBİ
149. BÜTÜN ŞİİRLERİ
150. MASAL IRMAKLARININ OKYANUSU
151. HAFIZ DÎVÂNI
152. YAKARICILAR
153. CARDENIO
154. GEORGE DANDIN
155. GENÇ WERTHER'İN ACILARI
156. BÖYLE SÖYLEDİ ZERDÜŞT
157. KISASA KISAS
158. SİSTEM OLARAK TARİH
159. HAYAT BİR RÜYADIR
160. DİONYSOS DİTHYRAMBOSLARI
161. ANNA KARENİNA
162. GÜZEL DOST
163. RESOS
164. KRAL OİDİPUS
165. BUDALA

166. KRAL VIII. HENRY
167. KÖRLER ÜZERİNE MEKTUP
SAĞIRLAR ÜZERİNE MEKTUP
168. AKIL ÇAĞI
169. VENEDİK TACİRİ
170. SILAS MARNER
171. MUTLAK PEŞİNDE
172. BİR YAZ GECESİ RÜYASI
173. MARIANNE'İN KALBİ
174. ECİNNİLER
175. BORİS GODUNOV
176. HIRÇIN KIZ
177. DUMAN
178. ELEKTRA
179. NORTHANGER MANASTIRI
180. ROBINSON CRUSOE
181. İKİ SOYLU AKRABA
182. SOKRATES'İN SAVUNMASI
183. İNSAN NEYLE YAŞAR?
184. EVLENME - KUMARBAZLAR
185-1 İNSANCA, PEK İNSANCA
185-2 KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER
186. AYI -DOKUZ KISA OYUN-
187. PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME
188. JOSEPH ANDREWS
190. MALAVİKA VE AGNİMİTRA
191. NASIL HOŞUNUZA GİDERSE
192. ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS
193. CYRANO DE BERGERAC
194. YAŞAMA SEVİNCİ
195. KUMARBAZ
196. FELSEFE PARÇALARI YA DA BİR PARÇA FELSEFE
197. YÜKÜMLÜLÜKLER ÜZERİNE
198. RAMEAU'NUN YEĞENİ
199. KRAL V. HENRY
200. KREUTZER SONAT
201. BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ
202. MASALLAR
203. CYMBELINE
204. ATİNALILARIN DEVLETİ
205. BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ
206. FELSEFE KONUŞMALARI
207. VERONALI İKİ SOYLU DELİKANLI
208. İNSANDAN KAÇAN
209. ÜÇ ÖLÜM

210. KIRMIZI VE SİYAH
211. İLÂHİNAME
212. KADERCİ JACQUES VE EFENDİSİ
213. NOTRE DAME'IN KAMBURU
214. CORIOLANUS'UN TRAGEDYASI
215. MEDEA
216. TROILUS VE CRESSIDA
217. GÜLME
218. KIŞ MASALI
219. İLYADA
220. ODYSSEİA
221. KRAL IV. HENRY - I
222. KRAL IV. HENRY - II
223. İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ
224. AŞKIN EMEĞİ BOŞUNA
225. AŞK VE ANLATI ŞİİRLERİ
226. SEVGİLİLER
227. BEYAZ GECELER
228. ANTİGONE
229. TITUS ANDRONICUS
230. ÇOCUKLUK
231. HANÇER -Seçme Şiir ve Manzumeler-
232. TRAKHİSLİ KADINLAR
233. II. RICHARD
234. SAVAŞ SANATI
235. KRAL VI. HENRY - I
236. KRAL VI. HENRY - II
237. KRAL VI. HENRY - III
238. ALMAN GÖÇMENLERİN SOHBETLERİ
239. WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI
240. GILGAMIŞ DESTANI
241. ÖZEL GÜNCELER -APAÇIK YÜREĞİM-
242. FIRTINA
243. ŞAM TARİHİNE ZEYL
244. KUTADGU BİLİG
245. İLKGENÇLİK
246. PHİLOKTETES
247. SEYİR DEFTERLERİ
248. LOKANTACI KADIN
249. THESEUS-ROMULUS
250. SEFİLLER
251. İSKENDER-SEZAR
252. İRAN MEKTUPLARI
253. KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ

254. HAM TOPRAK
255. GENÇLİK
256. ANABASİS -ON BİNLER'İN DÖNÜŞÜ-
257. LORENZACCIO
258. NANA
259. AİAS
260. DÎVÂN
261. DAVID STRAUSS, İTİRAFÇI VE YAZAR
262. TARİHİN YAŞAM İÇİN YARARI VE SAKINCASI
263. EĞİTİCİ OLARAK SCHOPENHAUER
264. RICHARD WAGNER BAYREUTH'TA
265. ŞAMDANCI
266. CENNETİN ANAHTARLARI
267. RAHİBE
268. ATEBETÜ'L-HAKAYIK
269. BAŞKANIN ZİYAFETİ - PARASIZLIK - BEKÂR
270. POETİKA
271. AFORİZMALAR
272. ŞARKILAR
273. MİMOSLAR
274. HASTALIK HASTASI
275. TAO TE CHİNG -DAO DE JİNG-
276. BÂBİL YARATILIŞ DESTANI -ENUMA ELİŞ-
277. FRANKENSTEIN YA DA MODERN PROMETHEUS
278. DELİLİĞE ÖVGÜ
279. SAINTE-HERMINE ŞÖVALYESİ
280. OİDİPUS KOLONOS'TA
281. SİYAH LALE
282. SİYAH İNCİ
283. PARİS'TE KATLİAM
284. İYİNİN VE KÖTÜNÜN ÖTESİNDE
285. KARTACA KRALİÇESİ DİDO
286. THEOGONİA-İŞLER VE GÜNLER
287. ARS POETICA -ŞİİR SANATI-
288. ÇİFTE İHANET YA DA DERTLİ ÂŞIKLAR
289. KİBARLIK BUDALASI
290. ŞİİRLER -BÜTÜN FRAGMANLAR-
291. VEBA YILI GÜNLÜĞÜ
292. ÖNEMSİZ BİR KADIN
293. EFENDİ İLE UŞAĞI -BİR TOPRAK SAHİBİNİN SABAHI-
294. VADİDEKİ ZAMBAK
295. MALTALI YAHUDİ
296. KÂTİP BARTLEBY
297. YASALAR ÜZERİNE
298. MATMAZEL DE SCUDÉRY

299. SÜMER KRAL DESTANLARI
300. SAVAŞ VE BARIŞ
301. DEMOSTHENES - CICERO
302. İDEAL DEVLET
303. II. EDWARD
304. KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE
305. YAŞLI CATO VEYA YAŞLILIK ÜZERİNE
306. PARMA MANASTIRI
307. DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR
308. İPHİGENİA AULİS'TE
309. İPHİGENİA TAURİS'TE
310. DÜŞÜNCELER
311. ALMANYA ÜZERİNE
312. BİLGENİN SARSILMAZLIĞI ÜZERİNE
İNZİVA ÜZERİNE
313. İNSANIN ANLAMA YETİSİ ÜZERİNE
314. DENEMELER: GÜVENİLİR ÖĞÜTLER YA DA MESELELERİN ÖZÜ
315. BÂBİL HEMEROLOJİ SERİSİ
–UĞURLU VE UĞURSUZ GÜNLER TAKVİMİ–
316. OTRANTO ŞATOSU

İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818-1883): Avrupa'da ve ülkemizde eserleri ilkönce çevrilen 19. yüzyıl Rus yazarlarındandır. Döneminin Avrupalı bakış açısına sahip tek Rus yazarı olarak anılır. Avcının Notları *Turgenyev'in daha önce* Sovremennik *(Çağdaş) dergisinde yayımladığı 25 hikâyesinin bir araya getirildiği ve onu üne kavuşturan ilk eseridir. Eser hümanist dili ve toprak köleliğine karşı duruşuyla, Rus realist edebiyatında önemli bir rol üstlendiği gibi, toplumsal bilincin gelişimine de büyük katkıda bulunmuştur. Yazarın olağanüstü gözlem gücünün tüm hikâyelerin ana fonunu oluşturan doyumsuz doğa tasvirlerinde doruğa çıktığı* Avcının Notları, *Çarlık Rusyası'ndaki sert ve merhametsiz taşra yaşamının insanlara, özellikle de toprak kölesi köylülere yansımasını olanca çıplaklığıyla gözler önüne serer.*

Ergin Altay (1937): Yusuf Ziya Ortaç'ın Akbaba *dergisinde yayımlanan ilk öykü çevirisinden (Zoşçenko) günümüze, son elli yılın en önemli Rusça çevirmenlerindendir. Dostoyevski ve Tolstoy kadar, Gogol, Gonçarov ve Çehov da Altay'ın yetkinlikle dilimize kazandırdığı yazarlar arasındadır.*

9 786052 952573

KDV dahil fiyatı
24 TL